241
21

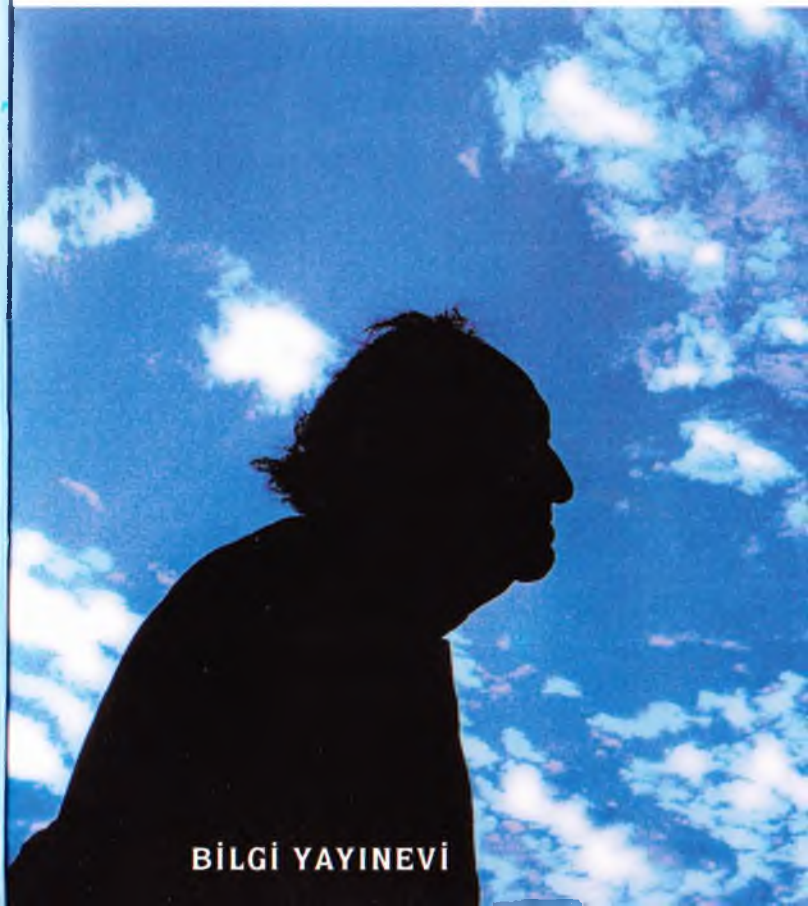
HALİKARNAS BALIKÇISI • BULAMAÇ

HALİKARNAS BALIKÇISI

BÜTÜN ESERLERİ • 21

BULAMAÇ

roman

BİLGİ YAYINEVİ

BİLGİ YAYINLARI : 241
HALİKARNAS BALIKÇISI / BÜTÜN ESERLERİ : 21

ISBN 975 - 494 - 616 - 7
96 . 06 Y 0105 . 1014

Birinci Basım
Ekim 1996

HALİKARNAS BALIKÇISI

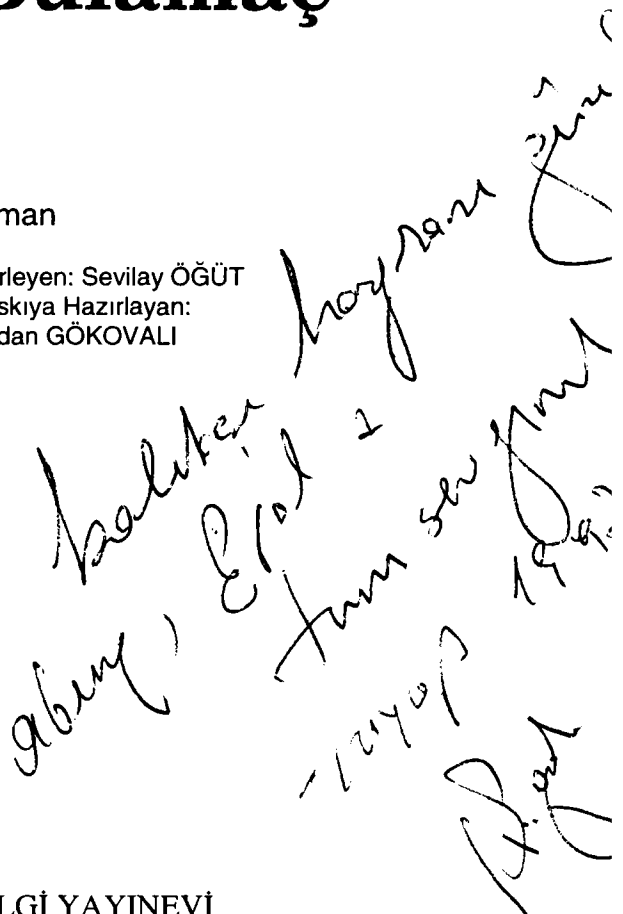
Bütün Eserleri

21

Bulamaç

roman

Derleyen: Sevilay ÖĞÜT
Baskıya Hazırlayan:
Şadan GÖKOVALI

BİLGİ YAYINEVİ

kapak düzeni : fahri karagözoğlu
kapak fotoğrafı : ara güler

HALİKARNAS BALIKÇISI / BÜTÜN ESERLERİ

1. Aganta Burina Burinata *"roman"*
2. Turgut Reis *"roman"*
3. Mavi Sürgün *"yaşamöyküsü"*
4. Merhaba Anadolu *"deneme"*
5. Uluç Reis *"roman"*
6. Düşün Yazıları *"deneme"*
7. Ötelerin Çocukları *"roman"*
8. Anadolu'nun Sesi *"deneme"*
9. Altıncı Kıta Akdeniz *"deneme"*
10. Deniz Gurbetçileri *"roman"*
11. Ege'den Denize Bırakılmış Bir Çiçek *"öykü"*
12. Gençlik Denizlerinde *"öykü"*
13. Sonsuzluk Sessiz Büyür *"deneme"*
14. Anadolu Efsaneleri *"deneme"*
15. Anadolu Tanrıları *"deneme"*
16. Hey Koca Yurt *"öykü"*
17. Parmak Damgası *"öykü"*
18. Çiçeklerin Düğünü *"öykü"*
19. Dalgıçlar *"öykü"*
20. Arşipel *"deneme"*
21. Bulamaç *"roman"*

HALİKARNAS BALIKÇISI
1890-1973

"Tarih sahibi" Sadrazam Cevat Paşa'nın kardeşi, tarihçi–yazar–vezir Mehmet Şakir Paşa Girit'te sefirken*, eşi İsmet Hanım, 16/17 Nisan 1890 gecesi bir oğlan doğurdu. Çocuğa, anasının o gece düşünde Musa Peygamberi görmesi dolayısıyla "Musa", amcasının ve babasının adlarından ötürü "Cevat Şakir" adları verildi.

Musa Cevat Şakir'in çocukluğu, babasının atandığı Atina/Faleron'da, beş yaşından sonra İstanbul/Büyükada'da geçti. Bu yıllarda resim yeteneğiyle dikkati çeken M.C. Şakir, bir yandan özel dersler alırken, bir yandan Büyükada Mahalle Mektebinde okudu. İngilizceyi hayli iyi kavradığı için, hazırlık okumadan Robert Kolej birinci sınıfına alındı. Bu okulu, ilk mezunlarından biri olarak pekiyi dereceyle bitirdi.

Kendisi, kendini bildi bileli denizci olmak istiyordu. Ama ailesinin ısrarı üzerine İngiltere'nin Oxford Üniversitesine gönderildi. Orada *"Yakın Çağlar Tarihi"* bölümünde öğrenim gördü. Bu arada, Oxford'un ünlü kitaplığından yararlandı.

Meydan Larousse (XI / 710 - a) *"Resmo kumandanı..."*; Osmanlı Tarihi (Enver Ziya Karal, VIII / 143) *"komiser"* diyor.

Yurda dönünce İstanbul'da, çeşitli gazete ve dergilerde yazılar yazdı, karikatür ve kapak resimleri çizdi.

Resimli Hafta dergisinin 13 Nisan 1925 günlü sayısında yayımlanan *"Hapishanede İdama Mahkûm Olanlar Bile Bile Asılmaya Nasıl Giderler?"* başlığı ve "Hüseyin Kenan" imzasıyla yayımlanan yazısı yüzünden üç yıl kalebentlikle Bodrum'a sürüldü. Cezasının son yarısını İstanbul'da geçirdikten sonra yeniden döndüğü Bodrum'da yaklaşık çeyrek yüzyıl kaldı. Bodrum'un Karia çağındaki adından esinlenerek *"Halikamas Balıkçısı"* takma adını kullanır oldu. Bodrum'un gelişmesine ve Anadolu uygarlığının tanınıp tanıtılmasına olağanüstü katkılarda bulundu.

Çocuklarının ortaöğrenimleri için 1947' de yerleştiği İzmir'de gazetecilik, yazarlık ve turist rehberliği yaptı. 13 Ekim 1973 Cumartesi günü saat 15.10'da İzmir'de öldü ve Bodrum'da, *"manevi oğlu"* Şadan Gökovalı ile birlikte seçtiği yerde gömüldü.

SUNARKEN

Çok söyler, yazarım:

Zor inanılır üretkenlikte bir yazardı Halikarnas Balıkçısı.

Ephesoslu Bloson oğlu Herakleitos (İÖ 540-480) **"değişerek dinlenir"** der ya; Balıkçı da çalışarak dinlenirdi. Bir yazıyı **"yoruldum"** diye bırakır bırakmaz, başka bir yazıya geçerdi.

– **Bu nasıl iş Balıkçı,** derdim, **"hem yorulduğunu söylüyor, hem de soluklanmadan başka bir yazıya başlıyorsun?"**

– **Dinlenmek demek ne demek Şadan yahu,** derdi, **"dinlenmek demek, uğraş değiştirmek demek. İnsan hep dinlenseydi, dinlenmekten yorulurdu!"**

Türk halkının dediği gibi:

– Hallaca **"dinlen"** demişler, ayağa kalkmış!..

Nice yıllar, çok değişik gazete ve dergilerde yazmış, çizmiş Balıkçı. Bunların birçoğunu, bugün bilemediğimiz takma adlarla ya da imzasız yayımladığı için, bunları derlemek, olanaksız denecek denli zor.

Elinizdeki **"BULAMAÇ"**ın öyküsüyse, büsbütün ilginç.

Balıkçı'nın, ölümüne (13 Ekim 1973, İzmir) dek, bana sık sık **"yazacağım"** dediği kitap **"BULAMAÇ".** Yazamadan öldü diye hayıflanıyordum.

Bir gün BİLGİ Yayınevimizden kalınca bir dosya geldi postayla. İçinde **"BULAMAÇ"**ın daktilo edilmişi vardı.

Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü öğretim üyelerinden Prof. Dr. Ömer Faruk HUYUGÜZEL, öğrencilerinden Sevilay ÖĞÜT'e,

"BULAMAÇ"ı derlemeyi, mezuniyet tezi konusu olarak vermiş. Genç araştırmacı ÖĞÜT, romanı, İzmir Milli Kütüphanedeki Demokrat İzmir gazetesi koleksiyonunda bulmuş. Bu değerli kardeşimiz, altı ay süreyle Milli Kütüphaneye taşınarak tüm romanı kopya etmiş, sonra da daktiloya çekmiş.

HUYUGÜZEL Hoca, 500 daktilo sayfasını aşan tezi denetleyip kabul etmiş.

Balıkçıseverler adına her ikisine teşekkür borçluyuz.

Anlaşılıyor ki, Balıkçı; Demokrat İzmir gazetesinde 1 Ocak-12 Mayıs 1948 tarihleri arasında tefrika edilen **"BULAMAÇ"**ın bazı bölümlerini, sonradan, öteki kitaplarında, özellikle **"ÖTELERİN ÇOCUKLARI"**nda kullanmış. Dahası, sayfalar süren bazı bölümler, tefrikadan **"ÖTELERİN ÇOCUKLARI"**na olduğu gibi aktarılmış.

Bunun, bu satırların yazarı da farkında, BİLGİ Yayınevi yetkilileri de.

Ama **"BULAMAÇ"**, belgesel değer taşıyor.

Ne yapabilirdik? Bu bölümleri ayıklasak, yapıt, bütünlüğünü yitiriyordu. Kitabı hiç yayımlamamak da olmazdı. Bu durumu okurun bilgisine sunarak **"BULAMAÇ"**ı yayımlamayı doğru bulduk.

ÖĞÜT'ün derlemesini, HUYUGÜZEL Hocadan sonra ben gözden geçirdim. Bazı eksik bölümleri tamamladım; dizgi yanlışlarını düzelttim. Gazete numaralarındaki atlamaların, o günlerin yayın koşullarından kaynaklandığı kanısındayım. Belgesel değeri nedeniyle, **"BULAMAÇ"**ın diline dokunmadım. Bunun yerine, kitabın sonuna, bugün pek kullanılmayan sözcüklerin anlamlarını açıklayan bir sözlük ekledim.

"BULAMAÇ"ın; doğumunun 106., ölümünün 23. yılında Balıkçı'yı sevenlerine anlamlı bir **"merhaba"** yerine geçeceğine inanıyoruz.

Şadan GÖKOVALI
İzmir, 2 Şubat 1996

BİLGİ YAYINEVİ'NİN NOTU

Halikarnas Balıkçısı'nın bütün eserlerini yayımlayan yayınevimiz, Bulamaç'ı okur önüne çıkarmaktan mutludur

Balıkçı'nın 1948 yılında Demokrat İzmir gazetesinde tefrika ettiği bu romanı 'dağıtarak', parçalarını küçük değişikliklerle öteki romanlarında kullandığı, bazı bölümlerini ise bağımsız öykülere dönüştürdüğü görülmektedir. Birçok kitabına yayılan bu dağılımı okurlarımız elbette fark edeceklerdir. Ancak Bulamaç, başka hiçbir kitabında yer almayan birçok bölümüyle, Halikarnas Balıkçısı'nın coşkulu anlatımının, kıvrak ve zengin Türkçesinin tadını bize getirdiği gibi, araştırmacılar ve edebiyat tarihçileri için de ilginç bir kaynak ve belge değeri taşıyor. Kanımızca, bu da onun önemini ve değerini artırıyor.

Böyle bir yapıtın okur önüne konulmasını ve geleceğe aktarılmasını, "**bütün eserleri**"ni yayımlama sorumluluğunun yüklediği doğal bir görev sayarak Bulamaç'ı ilginize ve dikkatinize sunuyoruz.

ÖNSÖZ

İnsanın dört yıl süren edebiyat eğitimini kendi yaptığı bir çalışmayla bitirmesi çok gurur verici. Bu çalışma aslında dört yılın bitimi değil, başlangıcı olmalı. Bize verilen edebiyat kuramları ile çok güzel araştırmalar, incelemeler yapılabilir. İşte bu yolda ilk adımım olan **Bulamaç** romanını bu düşünceler ile derledim. İzmir Milli Kütüphanesi'nde yaklaşık altı ay boyunca Halikarnas Balıkçısı'nın bu romanı ile iç içe oldum. Kütüphane yöneticileri, personeli ile dostça, karşılıklı anlayış içinde bu çalışmayı meydana getirdim.

Balıkçı'nın **Bulamaç** romanı 1948 yılında Demokrat İzmir gazetesinde tefrika roman olarak yayımlanmıştır. Oldukça uzun olan roman, 1 Ocak 1948 tarihi ile 12 Mayıs 1948 tarihi arasında 126 gün boyunca gazetenin dördüncü sayfasının sağ köşesinde iki sütun hâlinde tefrika edilmiştir. 1948 yılının basım ve teknik hataları nedeniyle eser oldukça bozuk imla ile okuyucuya sunulmuştur. Ben elimden geldiği kadarıyla aslına sadık kalarak bu imla hatalarını düzelttim.

Roman, Edip Muallâ adlı yazarın masa başında bir roman yazma çabası ile başlar. Romanın adı **"Mahzun Gönüller"**dir. Bu isim yazarın belirttiğine göre, Tevfik Fikret'in **"Sis"** şiirinin bulunduğu **Rubab-ı Şikeste** (Kırık Tanbur) kitabından esinlenerek yazılmıştır.

Bu ilk kısımdan sonra konu birdenbire değişir ve bir daha dönmemek üzere burada bırakılır. Yazarın böyle bir yöntem kullanması dikkat çekicidir. **"Çerçeve olay"** tipi dediğimiz olay örgüsünü yapmak istediğini kabul edersek de bu mantıksız olur. Çünkü "çerçeve olay" örgüsünde başlangıçta anlatılan olay sonuç bölümünde tekrar gündeme gelir ve diğer geçen olaylarla bir bağlantısı olur.

Fakat Cevat Şakir başta anlattığı bu sahneyi romanında bir daha hiç kullanmıyor. Olay ve kişilerden tamamen kopuk bir bölüm. Bunun sebebini romanın tefrika hâlinde yayımlanmasına bağlayabiliriz. Başta kararlaştırdığı roman konusu belki araya zamanın girmesi ya da okuyucunun isteğine cevap verme kaygısı nedeniyle değişmiş olabilir. Bu konuda kesin bir yargıya varmak çok güçtür.

Ve hikâye birden **"Karaoğlan"** adında bir boğanın Bodrum kıyılarından İzmir rıhtımına getiriliş macerası ile başlar. Yolculuk nedeniyle kızgın olan boğa etrafa saldırır. İzmir caddelerinde, Kordonboyu'nda gazinolara dalar, insanları korkutur. Bu korkan insanlar arasında yaşlı Hatça Nine, Doktor Muammer ve arkadaşı Nakliye Ambarı Müdürü Raif Bey vardır. Romanın ilerleyen bölümlerinde bu kişilerin özel hayatlarına girilir. Boğa, bu saldırıları sonucunda yakalanır ve öldürülür. Öldürülüş sahnesi ile birlikte boğanın geçmiş yaşamına dönülür. Bodrum kıyılarında yaşadığı günler ve son sahibi Bay Haşmet Karaoğuz ile eşi Martı'yla tanışması duygulu bir ifadeyle anlatılır. Fırtınalı geçen bu deniz yolculuğunda Martı, cesaretiyle yücelir. Bay Haşmet ise çevresine karşı kırıcı davranışları ve korkaklığı ile kötülenir.

Roman, Haşmet'in geçmişine dönüşlerle devam eder. Şımarık, para hırsı ile yetiştirilen Bay Haşmet'in babası, hatta dedesi hakkında bilgi verilir. Bu bilgiler ışığında Haşmet'in ırsiyetine mağlup olduğunu anlıyoruz. O, çevresini sömüren, yazarın tabiriyle banknot hamuru ile yoğrulmuş, kadınları acımasızca kullanan, haris bir kişidir. Karşısına çıkan kadınları hiç çekinmeden harcayıp, bir kenara atabilen Haşmet, sırayla fakir kız Kezbah'a, Çingene Kancay'a sarkıntılık eder. Güya amacı evlenme teklifinde bulunmaktır ama kaba davranışları ile bunu da yüzüne gözüne bulaştırır. Güçlü bir kişiliğe sahip olan bu kızlar onu ciddiye almazlar, gülüp geçerler. Fakat o, kadını sömüren ve onu aşağılayan ilkel tutumundan vazgeçmez.

Roman, kara adamını temsil eden Haşmet'ten ayrılıp deniz insanını simgeleyen kahramanlardan biri olan Sünger Dalgıcı Sadık'ın hikâyesine döner. Sadık, gönül ver-

diği Çakır Kız ile badem ayıklarken tanışmıştır. Kızın babası, Sadık'a kızını vermek istemez. Çünkü o denizcidir. Fakat bazı olaylardan sonra kızının değerini anlayan baba bu işe razı olur ve iki seven evlenirler. Bu mutlu son, Sadık'ın sünger avında vurgun yemesiyle sona erer. İki kolu ve bacağı felç olan Sadık, artık hayatını böylece devam ettirecektir. Yazarın, Sadık'ın sünger avına giderkenki ruh hâlini, deniz yolculuklarını ve vurgun yeme sahnesini anlatması çok renkli ve canlıdır.

Hikâye daha sonra yine kara adamlarına döner. Nakliye Ambarı Müdürü Bay Raif'in evinde bir toplantı vardır. Bu toplantıya Manisa Tımarhanesi Müdürü Doktor Muammer, Karşıyaka Evlendirme Memuru Bay Nihat, İzmir'in Sabah Gazetesi Yazı İşleri Müdürü Muharrir Pertev ve Bay Haşmet'in yanında çalışan Hulûsi katılır. Konuşmalar çeşitli konular etrafında cereyan eder. Bu konular genelde deliler, akıl hastalıkları, namus-para ilişkisi, terbiye ve tabii olarak Haşmet'in kötü davranışlarıdır.

Sonra Martı'nın babası Kara Mahmut'un hikâyesi anlatılır. Annesini kaybetmesi, tarlasının sel yüzünden mahvolması, Hacer ile evlenmesi ve nihayetinde kızları Martı'nın dünyaya gelmesi. Buradan sonra roman, Martı'nın büyümesi ile devam eder. O, deniz ile kucak kucağa, rüzgârla, kayıkla, ağaçlarla büyür.

Bodrum'da geçen bu olaylardan sonra tekrar İzmir'e dönülür. Karaoğlan'ın saldırdığı Hatça Nine ve kızları babalarının ölümünden sonra tütüne gidip hayatlarını devam ettirmeye çalışırlar. Büyük kız Handan, çok güzeldir, akıllıdır. Bu özelliklerinin farkında olduğu için hayatını daha iyi, daha zengin geçirmek üzere evden kaçar. Terzi Hürmüz Hanım'ın yanında çalışır, daktilo öğrenir, bol kitap okur. Küçük kız Suzan ise annesi ile hayat kavgasına devam eder.

Handan'ın hikâyesi daha sonra tekrar dönülmek üzere burada kesilir. Bu arada Martı ortaokulun son sınıfında annesini kaybeder. Başarılı bir öğrencidir. Bitkilere karşı büyük bir ilgisi vardır. Asım Kaptan ile birlikte denize açılır, gezer, değişik bitkiler bulur. Brezilya'da yetişen Bella Sombra ağaçlarının Bodrum kıyılarında da yetiştiril-

mesini uygun bulur. Bu ilgisi nedeniyle ziraat tahsili yapmak ister.

Bay Haşmet'in yanında çalışmaya başlayan Handan, Haşmet'in sarkıntılık yapması sonucu işten ayrılır. Bayan Neriman'dan yardım ister. Büyük yardımları dokunan Neriman'ın evine taşınır. Handan, hayatın zorluğunu, yaptığı bir konuşmasında şöyle dile getirir: **"Bu bulamacın içindeki zehirliler bir çıkarılabilse dünya ne kadar daha güzel olurdu."** Handan, Neriman'ın oğlu Rıdvan ile gizliden gizliye aşk yaşar. Rıdvan askere gider. Handan, Rıdvan'ın askerden geleceği gün annesinin yanına gitmek ister. Fakat Rıdvan **"Ya beni ya da anneni tercih et"** der. Handan da büyük üzüntü içinde annesinin yanına gider.

Bay Haşmet, sığır almak üzere Bodrum'a gider. Kara Mahmut'un çiftliğinde Martı'yı görür, beğenir, ister. Martı'nın tam kendine göre olduğunu düşünür. Onu dilediği gibi yöneteceğini, süslü püslü giydirip herkese göstereceğini hatta istediği zaman dövebileceğini hayal eder. Martı, köyün geleneğine ve babasının isteğine uyarak evlenmeyi kabul eder. Fakat Kara Mahmut ve Martı çok üzgündürler. İkisi de geleneğin kurbanı olmuşlardır. Para ile satın alınmışlardır.

Hatça Nine bir gün gelir ölür. Handan, son nefesinde annesinin yanındadır. Bu arada Hulûsi, Suzan ile evlenmek ister. Doktor Muammer evini Handan ve Suzan'a bağışlar. Bundan kısa bir süre sonra Doktor ölür, Hulûsi ve Suzan evlenirler.

Martı'nın İzmir'deki yaşamı anlatılır. O mutsuzdur. Her gece gördüğü bir rüya vardır. Onu öldürmek isteyen düşmandan kaçarken ayakları koyu tutkal ve zifttten oluşan bir bulamacın içine saplanır. Ayağını kaldırınca bulamaç uzar da uzar. Kocası Haşmet'in çıkarcı ilişkileri, ona bir süs köpeği gibi davranması Martı'nın hoşuna gitmez. Bir davet sonrası eşinin deniz turlarından bahsetmesi Martı'ya deniz özlemini hatırlatır. Hayaller içinde babasını, Bodrum kıyılarını, Asım Kaptan'ı düşünür. Ertesi sabah sokaktan geçen satıcının **"Halis Bodrum mandalinleri!"** nidası onu harekete geçirir. Birkaç eşyasını alarak bir daha dönmemek üzere Bodrum'a gider.

Çevresine ne diyeceğinin kaygısına düşen Bay Haşmet yine de para peşindedir. Batan bir vapurun içinde kalan paralarını kurtarmak için Murat Kaptan'ın teknesi tutulur. Dalgıçlardan biri olan Badi Badi Nuri, batık vapurun içinde karısının cesediyle karşılaşınca şoka uğrar ve oracıkta ölür. Teknedekiler Badi Badi Nuri ve eşi için ağlarken Bay Haşmet **"Paralarım paralarım!"** diye bağırmaktadır.

Roman, Handan'ın hazin sonuyla biter. Suzan altı çocuğu ile dul kalmıştır. Handan ise, yaşadığı hayatın ezilmişliği içinde verem olmuştur.

Kişi kadrosu oldukça kalabalık olan bu romanda ana tema, deniz-kara adamı tezadına dayanıyor. Balıkçı'nın deniz sevgisi, deniz insanına verdiği önem, hayranlık, romanda çok belirgindir. Deniz ile iç içe olan kahramanlar mitolojik bir tanrı gibi yüceltiliyor. Kadın ise, Balıkçı'nın verdiği değer ile tanrıçalaşıyor.

Olaylar mekân olarak Bodrum, Gerenkuyu, Datça ve İzmir'de geçer. Deniz yaşamını, deniz insanını anlatan bölümler tabii olarak Bodrum kıyılarında yaşanır. Kara yaşamının çıkarcı ilişkilerinin geçtiği mekân ise, büyük şehir İzmir'dir. Romanda mekânlarla kişiler arasında tam bir uyum vardır.

Zaman olarak romanda sosyal bir zaman ya da tarihi bir zaman yoktur. Olaylar akıp giden günlerde yaşanır. İzmir'in buram buram sıcağını yaşayan insanlar yanında Bodrum'un serin sularında yüzen insanlar bize yaz mevsiminde bulunulduğunu belirtir.

Çok canlı tasvirleri, tabii, akıcı anlatımı ile okuyucuyu hiç sıkmayan Balıkçı, eserinde şive taklitlerine, sıfatlı anlatımlara, anılara, mitolojik hikâyelere yer verir. Karşılıklı konuşmalar ve canlı tasvirler sayesinde kendimi olayların içinde buldum. Martı gibi deniz ile kucak kucağa oldum, Handan gibi Haşmet'e lanetler yağdırdım. Düşündüğünü, duyumsadığını ânında dile getiren yazar, dile, anlatıma pek önem vermemiştir. Yazmak için yaşayan ve hiçbir sanat kaygısı taşımayan Balıkçı'nın dili ihmalcidir. Akıcı, duru bir anlatıma sahip olmakla beraber âni konu değişimleri, uzun tasvirleri ile konu bütünlüğünü tam sağladığı

söylenemez. Bunu yine Balıkçı'nın rahat yazma, dilediğini yazma özelliğine bağlayabiliriz.

Balıkçı'nın böylesine güzel bir romanını gazete sayfaları arasından çıkarıp okuyucunun okuyabileceği düzeye getirmek beni çok gururlandırıyor. Çalışmalarımda bana destek olan değerli hocam Doç. Dr. Ömer Faruk Huyugüzel'e çok teşekkür ediyorum.

Sevilay ÖĞÜT

BULAMAÇ

1

Bay Edip Muallâ, masanın üzerine abanmış yazacağı romanın adını beyaz bir kâğıt üzerine kara kara yazmıştı. Romanın adı **'Mahzun Gönüller'** idi. Çünkü Bay Edip Muallâ'nın irfanı bin sekiz yüz elli çağına ve onun biraz sonrasına aitti. O devrin en babacan şairi bile **"Sis"**ini ihtiva eden cilde **"Rubab-ı Şikeste"** yani **"Kırık Tanbur"** adını takmamış mıydı? Ne var ki üç saatten beri ser-levha müstesna bembeyaz eseri cedid kâğıdı karlarla örtülü Sibirya Ovası gibi bomboş duruyordu. O kâğıda, kâğıt da ablak ve bomboş çehresiyle ona bakıyor; o ona bir ilham veçhesi veremiyordu. Nihayet önündeki eseri cedid kâğıdını avuçta suyu sıkılan bir sünger gibi ezip buruşturarak bir yana fırlattı. Eseri cedid kâğıdı yerine çift çizgili bir kâğıt aldı. Başına yine romanın adını yazdı. Kâğıdın çift çizgileri ilhamına, rayların tren lokomotifine ettiği hizmeti gördü. Hemen, "Hazin ve mahmur bir akşam üzeriydi ki Bay Fazıl Şemidan, Bayan Süheyla Mücteba'ya rastgeldi. Gözleri Bayan Mücteba'nın derin denizlerden daha manalı gözleriyle buluştu. Kızın elini sıcak avucunda sıkarken ceket yakasındaki toz pembe gül goncasını çıkartıp gözlerini bayılta bayılta kokladı. Ona "Ah Mücteba, seni ne kadar ince ve dürüst bir sevgiyle sevdiğimi mutlaka bilirsin..." diye tam yolla romana girişti. Bu başlangıcın önünde sonunda nereye varacağını herkes çoktan beri bildiği için Bay Edip Muallâ'yı masanın başında bırakalım.

İşte tam o saat, Karaoğlan, Semere-i Sebat moto-

rundan (motorun sancak ve iskele baş omuzluklarına geminin adını yazmış olan Kaptan Karabulut, "Semere-i"nin son "e"sini unutarak "Semer-i Sebat" diye yazmıştı.) Gümrük Dairesi ile Pasaport'un arasında bir yerde İzmir rıhtımına ayak basmıştı. Karaoğlan denilince akla kara kaytan bıyıklı, yağız çehreli, tosun ve toraman bir delikanlı, bir levent gelir. Karaoğlan'da –bıyıklar müstesna– bu vasıfların hepsi de vardı. Yalnız bıyık yerine iki heybetli boynuzu, üstelik de iki ayak yerine dört ayağı vardı.

Karaoğlan, Güney Anadolu'nun Datça Yarımadası kıyılarında dünyaya gelmiş bir boğaydı. Ona adını sığırtmacı Aferin Memiş takmıştı. Zaten yalnız adını değil, fakat Karaoğlan'a tütün tiryakiliğini de aşılamıştı.

Üç yıl önce mayıs ayında doğmuştu. Buzağılığında deniz ve tuz kokan çiçeklerle beslenmişti. Boyu otlağın gömgök fışkıran çayırlarıyla beraber yükselmişti. Güneşte toprak testilerin sırları gibi parıl parıl parlayan yalın sırtının doru rengi, otların arasında bir yamaç pınarı gibi akardı. Tam yolla ilerlerken kuyruğu havada bir tutmasın, uzaklıkları bir hiç gibi içer, ardlarına kadar açık burun deliklerinden kızgın buharlar boşanırdı. Ayaklarının altında yeryüzü, gökyüzü gibi gürlerdi. Kıyıya varınca kıpkızıl yanan gözleri, fırdolayı bakışıyla upuzun ufku, bir ucundan öteki ucuna kadar cayır cayır yakardı. Sular kararınca hilal boynuzlarına kehkeşanı takıp gezdirirdi.

Malum ya, insanlar konuşa konuşa anlaşır, hayvanlar da koklaşa koklaşa. Karaoğlan buzağılık çağında ineklere "Yahu bu dünyada fena olarak ne vardır?" diye sorup soruşturmuştur. İnekler "Göreneğe uyup saray gibi de olsa ahıra girmek, merada bol bol et bağlayarak evcil ve sütlek inek olarak porsumak" diye cevap vermişlerdir. İğdiş edilmiş öküzlere de aynı sorguyu tekrarlamıştı. "Göreneğe uyup boyunduruk giymektir" diye cevap vermişlerdir. **Apis**'in* ömrü çok sürmedi. Çünkü

* Apis: Eski Mısır'ın kutsal öküzü.

İzmir rıhtımına ayak bastıktan bir saat sonra öldürüldü.

Kordon'a çıkarlarken Karaoğlan'ın gövdesi sanki içinde davul ve Bağdat kösü çalıyormuş gibi gümbür gümbür gürlüyordu. Gözleri iki kan çanağı olmuştu. Ağzından köpükler kabarıyordu. Onu hiç kaçırmaya gelmezdi. Çünkü şaka değil, koca et müteahhidi Bay Haşmet Karaoğuz'un pek gözde bir damızlığı idi. Onu Bay Haşmet Datça'ya gidip bizzat seçmiş ve üstelik de, kocasına refakat eden Bayan Haşmet, onu pek beğenmiş ve kocasına pek de benzetmişti. İşte bu sebeplerden dolayı onu zaptetmek için, iki kişi boynuzlarının ara yerine koca sopalarla pasa vuruyorlar, iki kişi de kalın demirci kıskaçları ile kuyruğunu eyire kıyıra bir tirbuşona benzetiyorlardı.

Ne var ki, Karaoğlan'ın gerek Datça'dan Bodrum'a gelirken kayıkta geçirdiği fırtınadan, gerekse Bodrum'dan İzmir'e kadar bir çekim cıgaracık olsun içmemiş olduğundan hele motorda boynuz boynuza çatışmasınlar diye, önüne bir başka boğanın ardını koymuş olduklarından dolayı canı pek sıkkın ve öfkeliydi. Kordonboyunca gördüğü gürültü ve kalabalığa şaşırdı. Bu alelacayip insanların kendisiyle alay etmekte olduklarını, gidip gelen aerodinamik lüks otomobillerin ve otobüslerin kendisini tefe koymak için kıyafet değiştirmiş hamamböceği makulesi haşerattan olduklarını sandı. Derken efendim liman vapurlarının birisinin düdüğü ötekoymasın mı?

Kaynana zırıltısı ile pesden üflenen bir zurna sesi arasında bir şeydi. Sanki muhteşem bir ziyafette umumi bir sükût ortasında, birisi bir şeyler kaçırmıştı. Sanki, bütün İzmir'in o mükellef panoramasına çekilen bir yuf borusuydu. Bütün muhit yekden gülünç oldu. Değil yalnız İzmir'in gökleri, fakat bütün semavat sararıp soldu, meleklerin kanatları felce uğradı, onlar da karlar gibi yavaş yavaş yerlere yığıldılar. Karaoğlan ardında tirbuşona döndürülen kuyruk acısından ziyade bu muzipliğe ve muzipliğin bu sesine kızdı. Kendisi ile bir de

böyle mi alay edilecekti? Tepesi şampanya tapası gibi attı. Artık demirci kıskaçları ile iki-üç kişi değil fakat bütün İzmir, topyekûn kuyruğuna yapışsaydı, imkânı yok, onu durduramazlardı.

İleri atılınca kuyruğunu burkanları yere fırlattı. Önünde herkes çil yavrusu gibi kaçıyordu. Karşısındaki lokantanın kapısının camları ardında, bir müşterinin cıgarasından bulut bulut dumanlar savurmakta olduğunu gördü. "Hah tütün!" diyerek hızlanıp, olanca ağırlığı ile kapıya tosladı. Müthiş bir şangırtı ile camlar yerlere savruldu. Kapının çerçevesini T şehrinde Keykâvus veya Keykûbat'ın giydiği taç gibi takımıyla başına giyerek, Mişel Anj'ın "Konuş!" diye suratına haykırarak çekicini fırlatmış bulunduğu masasına, üstün bir azametle, içeriye daldı. Müşterilerin çoğu pencerelerden dışarı can attılar. Karaoğlan hiç durmadı. Mutfağın tencerelerini devirerek, art kapıdan sokağa çıktı.

Gazete No: 367, 1 Ocak 1948

2

Dükkânlar, ticarethaneler vitrinlerini korumak için kepenklerini paldır küldür indiriyorlardı. Sokak sokak koştuktan, kahvehaneler önünde kaldırımlara iskemle atmış, caddelerde ve parklarda banklara oturmuş birçok insanın ödlerini patlattıktan sonra, dar ve çökmüş omuzlarına paçavra hâlinde siyah bir manto giymiş olarak sürünürcesine yürüyen ve yavaş yavaş cıgara içen ihtiyar bir kadına rastgeldi. Kadının yaşlı bacakları koşabilemiyordu ki kaçsın. Uzaklaşmaya çabalarken, heyecanından ağzındaki cıgarayı yere düşürdü. Boğa, cıgaraya yetişip, eğildi. Tellenmekte olan cıgara dumanını burun deliklerinden çekti. Oh artık dünya onun olmuştu.

İşte o zaman, kudurmuş diye tabancalarla, kamalarla ardından yetiştiler. Birkaç el silah atıldı. İki yerinden yaralanan Karaoğlan, sersemlemiş bir halde dizüstü düştü. Başını, ağır ağır arkasına çevirerek kendisine kı-

yanlara uzun uzun baktı. Gözlerinde öfke değil. yaralarının acısı vardı. Hayvanın yıkılış ve bakışından cesaretlenen beş-on kişi üzerine çullandılar. Üstüne bindiler. Hemen kuşaklarıyla ve ele geçirdikleri iplerle ayaklarını bağladılar. Can evine kamalar saplayarak, boğazını kestiler. Karaoğlan'ın deli gönlü uslanmak bilmezdi. Can verirken çiçeklerin çişyerini değil, korkunç bir iç çekişiyle kendi kanını içti, katı toprakları ısırdı, dili yandan sarktı. O iri iri dana gözleri, göklere bakakaldı.

Karaoğlan'ın son olarak cıgarasını koklamış olduğu ihtiyar kadının, çoktan ölmüş olan kocası, vaktiyle dört canın nafakasını Eşrefpaşa'da manavlıkla çıkarırdı. Bu dört kişi, bir kendisi ve bir karısı Hatça ve büyüğü Handan, küçüğü Suzan iki de kızından ibaretti. Çocuklarının ilk tahsillerini gördükten sonra kapanık ve yağmurlu bir sabah, her sabahki gibi dükkânına gitmek üzere evinden çıkmıştı. Çıkış o çıkış olmuştu. Evine bir daha dönmemişti. Onu o gün lahana yığınının üzerinde ölü olarak yıkılmış buldular. Kalpten ölmüştü. Halbuki üç-dört gün evvel karısına, "Göğsümün ağrısı bana bazan baygıntı veriyor. Ölürsem ne olacak, diye düşünüyorum. Yani çocuklar ne olacak? Mesut mu olacaklar, tramvay altında mı ezilecekler. namerde mi muhtaç olacaklar? Öldükten sonra onların haberini nasıl alacağım? Onları güvensiz ve yalancı dünyada bırakmış olacağım. Meraktan, gözüm arkada kalacak. Ne yapıp yapıp dişten tırnaktan artıralım da cavlağı çektiğim zaman tesesiz çekeyim bari" demişti. Halbuki Hatça kadının elindeki avucundaki para,. cenaze masraflarını güçbela karşılayabilmişti.

Evleri, Eşrefpaşa'da yüz seksen altıncı sokağın dört numaralısı idi. O sokakta ondan sonra başka ev de yoktu. Yarı teneke, yarı ahşap derme çatma bir yapı idi. Su şirketine mensup mühendisin biri üç numaralı evdeki bir kızla aşna fişne etmekte olduğundan, o sokağa uğramasına vesile olsun diye, oradaki dört eve su getirtilmişti. Ev satılırken Hatça Nine ve kızları evin yegâne meziyeti olarak evde su bulunduğunu müşteri-

lere tekrar etmekten usanmışlardı. Ev satıldıktan sonra taksiratımız, diye küçücük bir oda kiralamışlar ve üçü birden tütüne gitmeye koyulmuşlardı. Hatça Nine ve bir kızı (büyüğü Handan, bir-iki sene önce kaçmıştı) yirmi seneden beri tütün suluyor, tütün kokluyor, tütün tadıyor ve tütün yaşıyorlardı. İşte bunlar, hiçlik içinde doğan, hiçlik içinde yaşayıp bir hiç olarak yine hiçlik içinde ölecek olan zavallı insanlardandılar.

İşte o gün Hatça Nine Kordonboyuna çıkan arka sokakların birindeki tütün deposundan kızı Suzan'la beraber çıkmıştı. Tütünde kendisi ile beraber amelelik veyahut daha doğrusu tezgâhtarlık eden Bornovalı Umran kadınla beraber Mezarlıkbaşı'na doğru yürüyorlardı. Umran kadın oğlu Kara İshak'tan şikâyet ediyordu. Hatça Nine de (çünkü artık mahallede onu öylece çağırıyorlardı) cıgarasını içerek dinliyordu. Bayan Umran'ın sert yüzü kıpkırmızı kesilmişti. "A kardeşim, oğlana söylüyorum. Ye babam ye, yeygiye para mı dayanıyor? Can boğazdan gelir diyorlar ama, oğlan yiyecek için paranın nasıl ve nereden toplanıp geldiğini hiç düşünmüyor, açım deyip habire tıkınıyor. Madem ki marangoz çıraklığı edemiyorsun git de sokaklardan cam kırıkları topla bari, dedim, cam pavlıkası, cam kırıklarının kilosunu on kuruştan alıyormuş. İnsan yirmi kilo camı bir günde hiç gibi toplar diyorum. Kulak asan kim?.. Valahi kolum bacağım tutsa tütüncü dükkânına uğramazdım. Dere tepe gezer, cam toplar, hava alırdım bari..." diye dert yanıyordu. Arkadan, "kaçılın! geliyor!" diye bir şamata koptu, fare deliği bir paraya, taban kaldıran kaldırana oldu. Kadınlar arkalarına bakınca Karaoğlan'ın gelmekte olduğunu gördüler. Kolum dizim tutmuyor diyen Umran kadınla Suzan tavşanlar gibi seğirterek gözden kayboldular. Hatça Nine ise koşamıyordu. Karaoğlan'ın arkasından yetişmekte olduğunu duyuyordu. Soluğu kesiliyordu. Ağzını açtı, cıgarasını yere düşürdü. Karaoğlan duruvermiş, yerdeki cıgarayı kokluyordu. Hatça Nine'nin haberi olmadı. Karaoğlan öldürüldükten çok sonra ayağa kalktı.

Odasının yolunu tuttu. Suzan ve onunla beraber, sayısı belirsiz güvercinler kapının önünde bekliyorlardı. Hatça Nine'yi görünce ona doğru koştular.

Gazete No: 368, 2 Ocak 1948

3

Başına, omuzlarına kondular. Hatça Nine, "Kız kapıyı açsana!" diye bağırdı. Suzan "Anahtar sende ya anne" dedi. "Ha" diyerek ceplerini yoklayan nine anahtarı buldu. Damarları solucan kümesi gibi kabaran eliyle tutarak onu ağzına götürdü. Kilit deliğine sokmadan önce kolay açılsın diye anahtarı yaladı. Kilitle enikonu uğraştıktan sonra bir mihaniki felaket mi koptu ne, büyük çatırtı çuturtuyla kapı açıldı. İçerden yem alan nine, kapıya gelip güvercinlere saçtı. Her akşam, guruba doğru gökler baştan başa kıpkırmızı tutuşurken, Eşrefpaşa tepelerini güvercinler bulut hâlinde sararlardı. Sanki zaman, ihtiyar tütün işçisinin konu komşuları birbirine "Nine tütünden geliyor" derlerdi. Hatça Nine, o tütünden solmuş yüzü ve apak saçları ile kapıda bir kraliçe gibi dinelir ve oları öylece karşılardı. Gökgürültüsü gibi bir uğultu olurdu. Yaradılıştan kraliçe olmak, suni surette kraliçe edilmekten bambaşka bir şeydi.

Karaoğlan, Hatça Nine'nin cıgarasını içmezden önce, parkların birinde bir bankın üzerinde yan gelmekte olan biri dişi öteki erkek bir çift genci ürkütmüştü. İkisi de aynı mağazada satıcılık ediyorlardı. İkisi de sevgi denizinde yüzüyorlardı, fakat daha elan kendilerini batırıp boğacak ev bark ve evladü ayal sahibi edecek olan büyük duygu fırtınasına uğramamışlardı. İkisi de giyim kuşam, kurdele veyahut kravatla kaygılanmak çağına daha yeni girmişlerdi. Karşılıklı çalım satmalar, peh peh ve poh pohlar, söylenen bir sözden, başkasına kayan bir bakıştan, gelgeç öfkeler ve kıskançlıklar devrindeydiler. Geçirdikleri sevgi dalgasının en yükseği, varsa varsa, parkta veyahut sinemada bir-

birine dokunurcasına yan yana oturmalara, birbirinin elini tutup sıkmalara varıyordu. İşte o anda ikisi de böyle bir sevgi sergüzeştini yaşamakla meşguldüler.

Erkek kıza, "Ne demek istediğimi anlamıyorsun veyahut anlamazlıktan geliyorsun" diyordu.

Kız, "Ne demek istiyorsun, açık söylesene!" diyordu.

"Senin anlamak istediğinden başka bir şey...

"Nedir o? A, söyle...

İkisi de durup kısa bir müddet için gözgöze bakıştılar. Sonra kız gülümseyerek:

"Kaçamaklı konuşanın birisin" dedi.

"Kaçamaklı mı?.. Demek istiyorum ki", erkek kızardı. " İşte," dedi ve sesi kesildi. Sükût.

Kız, "Ne yahu?"

Erkek, "Kaçamaklı konuşan ben değil, asıl sensin", birdenbire sesi teze fırlayarak "Ah ninoşum, fosforlum" dedi.

Kız "Haydi çekil yanımdan" diyerek erkeğin hafifçe böğrünü dürttü. Fakat işittiği şeyden pek memnun olduğu görünüyordu. Oradaki ağaçlarda sanki birdenbire çiçekler açtı, topraklar yarılıp serin sular seller gibi aktı. Kız şimdi dayanmak şimdi yol vermek yine dayanıp yine yol vermek zevkini siftah tadıyor, erkekle de kendisi ile de havaya bir top atıp, sonra tutan bir çocuk gibi oynuyordu. Erkek kaçınca o kovalıyor, erkek kovalayınca o kaçıyordu. Bu yeni keşfettikleri sevincin ve heyecanın en büyüğü acaba hangisine aitti? Kıza mı, erkeğe mi? En güzeli kıza aitti. Erkek bir teklifte bulundu muydu reddetmek, reddi dolayısıyla erkeğin müteessir olduğunu görmek. Aman ne hoştu, bir teslimiyet bir mukavemet. İşte kız bayılıyordu buna. Evde, yapayalnız olarak odalar dolaşırken apansızın içi oyuncak dolu bir sandığa rastgelmiş bir çocuk gibi seviniyordu. Malum ya, daha toydu ve olgunlaşmış kadınlar gibi çocuk oyuncaklarından bıkmış usanmış değildi.

İkisinin de gözleri buluştu. Birinin dudağından

ötekininkine gülümsemeler gidip gelirken biraz ötelerinde bir kıyamettir koptu. Sağa sola insanlar koşuyordu, bazıları parkın çamlarına, bazıları cadde çınarlarının gövdelerine tırmanmaya çalışıyorlardı. Kız Karaoğlan'ı gördü. O da hemen kaçmaya koyuldu. Karaoğlan, kızın başındaki kırmızı şapkayı görünce, hemen kızıl gördü ve boğa güreşinde Toreador'un kırmızı mantillasını görmüş gibi tam yolla ona doğru atıldı. Kız çam ağaçlarının birine doğru koşarken şapkası başından düştü. Karaoğlan bir boynuzunun ucuyla şapkayı birkaç kere havaya fırlattı.

Kız üstte, genç erkek altta bu oyunu çam ağacından seyrediyorlardı. Erkek, kılıcı çekip, "seni üzen bu hain düşmanın yüreğine saplayayım mı" dermişçesine kıza:

"Gidip şapkayı alayım mı?" diyordu. Adam, ilk defa Battal Gazi hikâyelerini dinleyen bir çocuğun ateşli ve hayran gözleri gibi yanıyordu.

Kız, yüreği heyecanla pat pat ederek ve "Deli misin, seni öldürür. Bak Nusret, demincek ne istediğini anladım" diyerek ona bir sahabet eli uzattı ve genci omuzundan tuttu.

İki gence çatmazdan evvel Karaoğlan, Bay Muammer'in rakı şişesini kırmıştı. Doktor Muammer, vaktiyle Manisa tımarhanesinde vazife görmüştü. Tekaüt olduktan sonra şişe tiryakisi olmuştu. O gün Fevzi Çakmak Bulvarı'nın bir meyhanesinde kafayı çekmekle meşguldü. Zaten konuşkan bir adamdı. Fakat o saat üstelik de sarhoşluğun ilk konuşkanlık devresine daha henüz girmişti. Meyhanede konuşacağı bir adam bulamadığı için, yanı baştaki kahvehanenin kaldırıma çıkarılmış olan sandalyelerinden birinde oturmakta olan tanıdıklarından, Mudanya Nakliye Ambarının sahibi Raif Bey'in yanına vardı. Kahvehanede rakı içmek yasak olduğu için kahveciyi korumak niyetiyle şişeyi ve bardağı, gelip geçenlerden bacağı ile gizliyordu. Raif Bey içki arkadaşı değildi. Çünkü ağzına bir damla olsun koymazdı, lakin sözü pek bol bir insan olmadığı için,

münasip bir dinleyici idi. Yanı başında yer alınca doktoru korkak bir bakışla karşıladı. Doktor:

"Ne o? Göz hapsine alacağım diye korkuyor musun yoksa?" dedi.

Gazete No: 369, 3 Ocak 1948

4

Öteki, "Yok a canım" diyerek candan gülünce, ona bir laf daha söyleyecek vakit bırakmayarak, "Hah gül! Bugün yapılacak işin en iyisi gülmektir. Ben de sarhoşlara ait gösterişin, cakanın, afur tafurun zerresi bile yoktur. Halbuki bazıları resmi bir mevkie yükselince, asansöre binip yukarı kata çıkar, sarhoş bir Beberuhi gibi kendilerini minare boyu sanırlar. Kibirlerinden yanlarına varılmaz. Mahviyet taslayan ve herkese mahviyet telkin eden insanlar vardır. Onların mahviyetlerinden başka övünebilecekleri bir şeyleri daha olmadığı gibi, ötekilerin de boşluklarını örtebilecek kibirlerinden başka bir şeyleri yoktur. Onların en amansız düşmanı gülüştür. Bundan dolayı da onlar gülüşün en büyük düşmanıdırlar. Fakat onarın adi sandıkları, sıkıntı çeken, kahrolan o sessiz ve sade halkın tâ içinde o gülüş, korkunç bir ateş hâlinde yanmaktadır. Unutmamalı ki, o halk Âşık Garip ve Kerem ile Aslı'nın ahfadından oldukları kadar da Hoca Nasreddin'in, İncili Çavuş'un, nükteci Bektaşi'nin torunlarıdır. Ölürken bile yüksek gümbürtülü ve cart curtlu sözler söyleyerek değil fakat gülerek can verirler. Kahramanlıkları işte buradadır. Kendi kahramanlıkları ile alay edebilmelerindedir. Mukavemetlerinin sırrı da hep buradadır" diyordu. Seyrek kır saçlarını eliyle geniş alnından arkaya doğru sıvazladı, derin bir nefes aldı. Kara gözleri parlıyordu. Oturduğu sandalye ağırlığını taşıyamamaktan şikâyet ediyormuş gibi, konuşurken elinin kolunun her hareketinde, cıyak cıyak ötüyordu. "Dünyaya bunca felaketler getirmiş olan o şişkin ve kabargın diktatörler sü-

rüsünü bir düşün. Bunların ilk işleri o tumturaklı azametlerinin ebedi düşmanı, gülüşü öldürmek olmuştur. Çünkü aksi halde gülüş onları öldürmüş olurdu. İşte bundan dolayı gülüşü sevenleri, temerküz kamplarına tıkıyorlar, şakaları sistemlerinin içinden sopalarla döve döve yok ediyorlar, mizahi duyguyu hint yağıyla sökmeye çalışıp çabalıyorlardı. Tâ ki işkenceleri, gülüşü gülücülerin gırtlağında bir son nefes hırıltısına döndürsün. Gülüş deyince tezyifi tahkiri kasdetmiyorum, onlarda kin tohumu vardır. Hem de... Ne o? Sanki sarhoş lafı ediyormuşum gibi yüzüme tuhaf tuhaf bakıyorsun. A kardeşim ben boş lafı yalnız resmi muamele ve muhaberede vazife icabı kullanırdım. Rakı masasında değil..."

Bay Raif, "Yok a canım. Sözlerinde gerçekten derin bir hikmet mi var? Yoksa bana mı öyle geliyor da, hakikatte saçmalıyor musun, diye düşünüyorum" dedi.

Doktor trampet gibi sesiyle, "İkisi de var, ikisi de" dedi: "Hikmeti de saçması da var. İçiyoruz ya, artık hikmet mi saçma mı saçıyorum ne umrumda, aklıma estiği gibi anlatıyorum. Yahu insan konuşucu bir hayvan olduğu kadar, gülücü bir hayvandır. Sen insandan başka, gülen bir hayvan gördün mü? Gestapolar Ogpular hep gülüşü öldürecek kurullar değil midirler? Bana kalırsa mizahi görüş diye mekteplerde bir yeni ders açılmalı. Coğrafya ve topoğrafyadan daha ehemmiyetli olur. Böyle yetişen çocuklar, kendilerini sindirip pusturmaya çalışacak olanları gülüşleriyle mahvederler. Yok otoriteymiş, haysiyetmiş, derler a. O şeylerin yüzleri mutlaka soğuk soğuk asık olur, insan neredeyse haysiyetin o çeşidini adeta gübre nevinden sayacak. Çünkü bir yürek yakınlığı kan sıcaklığı göstererek haysiyetimiz kokmasın diye onu galiba buzdolabına kapıyorlar. Bir kral düşün ki haysiyetine halel gelmemesi için yüznumarada bile, başta taç, bir elde asa, ötekinde küre, oturup, hacetini defetmektedir. Çocuklar da işte, böyle tahayyül etmek kabiliyetini yarattın mıydı, diktatörlüğün sonu geldi bil."

Bay Raif, "Söylediğin bu sözde bir hakikat var" dedi.

Öteki öfkelendi, "Elbette ki var. Hem de çocukları, bir başka yalan ve pislik kaynağıyla paraya da mizahi gözle bakmaya alıştırmalı. Çünkü gülünç ve menfur şeylerin en gülüncü ve menfuru odur. İster bir işe mükâfat olarak verilsin, ister ticari bakımdan olsun, hiçbir şeyin gerçek kıymetini temsil etmez. Kilosu altmış kuruşa kuru fasulye dersin, gıdadır hayattır kıymetine paha biçilmez, bir kilo altın dersin, o da tıpkı teneke gibi başka madenlere nisbetle ona daha yüksek bir değer vermiş değildir ki. Buna rağmen herkesçe yüksek itibarda tutulur. Milyonlarca insan onu toplayıp istiflemekle veya kasaların içinde kilitlemekle, veyahut topaç gibi piyasada devir ettirmekle hayatlarını heba ederler. Genç dimağlara paranın kıymetini telkin etmek kadar zararlı bir şey daha olamaz. Bundan vazgeçildiği anda çocukların gönüllerinde saf gülüşün dayanılmaz doğruluğu karşısında merhamet, müsamaha gibi güzellikler doğar. Yaradılış bizimle beraber güler. Yoksa..."

Bay Raif "Hele bak, çıldıran bir dünyayı akıllandıracaksın ha? Kendini hâlâ Manisa tımarhanesinde, iş başında mı sanıyorsun a kardeş?" diye doktorun sözünü kesti. Doktor bir kadeh patlattıktan sonra:

"Öyle sanıyorum ya. İnsan mesleğinden vazgeçmez a. Hem de bırak dünyayı, varsın çıldırsın. Delilerin tedavisinde Reductio ad absurdum denilen bir tarz vardır. Deliyi inadına çıldırttıkça çıldırtırlar. O kadar ki deli bile delirmiş olduğunun farkına varır. Ve farkına varmış olmakla akıllanmış olur. İşte dünyada...

Fakat, "dünyada" demesine kalmadı, Karaoğlan boynuzlarında lokanta kapısının çerçevesiyle, sokak kenarından sökünüverdi.

Doktorla Bay Raif, "Yahu bu da ne!" diyerek acele ile kahvehanenin içine sığındılar. Tam kahvehanenin önüne gelince, Karaoğlan başını şiddetle silkti. Çerçeveyi kahvehaneye doğru fırlattı. Çerçeve rakı şişesini

ve bardağı büyük bir çıngıltıyla tuzla buz etti. Doktor, "İşte asıl kıyamet şimdi koptu" dedi. Hayvana dikkat ettikten sonra hemen, "Bir bakımdan da som otorite. Yaman şey doğrusu. Hikmetine kurban olduğum, yaradılış neler yaratmıyor?" dedi. Fakat Karaoğlan çoktan, har vurup harman savurarak ve ortalığı altüst ederek, toz duman içinde, kaybolmuştu.

Karaoğlan lokantanın içine sökün edince, ondan en ziyade korkmuş olanlar, biri Arap Selma, öteki de Sarışın Zehra adında iki bar kızı idi. İkisi de ayrı ayrı masalarda birer erkekle yemek yiyorlardı. Geceleri, Kordonboyu'ndaki "Cünbüş Ocak" ve "Sallabacak" barlarında çalışıyorlardı.

Gazete No: 371, 4 Ocak 1948

5

Arap Selma fıkırdak bir Suriyeli idi. Pek asil bir aileden geldiğini iddia ederdi. O kadar ki, kanı onu ısıran pireyi ve biti çıldırtırmış. Orta boylu, cin bakışlı, kara saç ve gözlü bir karabiberdi. Bakışları ile, limana uğrayan ister Karadenizli ister Akdenizli olsun, vapurların gemicilerini kasıp kavuruyordu. Gerdan kırışına bir uyan daha yoktu.

Karşısındaki erkeğin ticaret ve eğlence için İzmir'e gelen bir esnaf olduğu besbelliydi. İfadesiz ablak çehreli, pos bıyıklı iri yarı bir adamdı. Ona Selma, şıllık şıllık, "Burada eğlence mi var? Sen Beyrut'a gel de gör. Koca bir havuzda çıplak kadınların yirmisi otuzu yüzer. Havuzun yanında koca bir bar Amerikan vardır. Dile dilediğin içkiyi, orada hepsi de bulunur. Kafalarını tütsüleyen erkekler, diledikleri kızları saçlarından kavradılar mıydı, alıp oradaki hususi odalara götürürler. Şaka değil, orada medeniyet var. Alimallah para oluk gibi akıyor. Buraya İzmir'e gelip senin gibi bir taş yürekliye çattığıma bin pişmanım" diye dert yanıyordu. Biraz sustuktan sonra gerdanının bir kısmını örten kara saç-

larını hırçın bir boyun silkiş ile arkaya atarak, cilveler dökerek ve yılışık yılışık yaltaklanarak, küçük elini erkeğin muz demetine benzeyen koca elinin üzerine koyarak, "Bak cicim! Paraya çok ihtiyacım var. Bana mutlaka elli lira ver" diye yalvardı. Adam güldü, fakat için için, "Çattık belaya" diye düşünmekte olduğu besbelliydi. "Sana dedim a. Vallahi üzerimde yok. Üç gün sonra bankaya param gelecek, oradan sana istediğin kadar veririm" dedi.

Arap Selma hemen şapıldaklığı bir yana bırakarak, elimaşalılığını ele aldı. "Seni gidi çok bilmiş seni. Dün senin yanında gördüğüm fidan boylu aşüfte kimdi? Az kalsın şırfıntının üstüne saldıracaktım. Param bankadan gelecek diye okuduğun kurt masalını sen külahıma anlat. Gidip paramı başkalarına yedirirsin ha?" dedi.

Herifin yüzünü adeta korku kapladı. "Eyi ki ona konuşmadın. Yanımdaki kadın karım yahu. Otelden çıkıp şöyle bir ayak alıştırdık" dedi.

Kadın, "Ah afacan, ah çapkın kurnaza bak hele. Neler uyduruyor" dedi.

Bu sözler erkeğin çok hoşuna gitmiş olacaktı ki bön bön baktı. Bu halden cesaretlenen Selma, "Hayde koyalım ki o kadın karındır, paran da üç gün sonra gelecektir. Şu göbeğindeki altın saat kösteğini bana vermene mâni ne ki? Elli lirayı verince sana iade ederim. Haydi seni göreyim, benim babayiğidim. Canikom, etme, ver!" diye sırnaştı.

Herif sabırsızlanarak, "Sonra karıma ne derim yahu? Başıma bela kesilir" dedi.

"Yankesiciye çaldırdım dersin.

"O öyle lafla hiç yatışır mı? Alimallah şu İzmir'de geçirdiğim beş-on günü burnumdan getirir."

Arap Selma'nın çatılan kaşları altında bakışı, için için yıldırmayı kuran bir kara bulut gibi yavaş yavaş herifin üzerine çöküp ağırlaşmaya koyuldu. Selma herifin üzerine eğildikçe öfkesinden burun deliklerinin kanatları hızla açılıp kapanarak pırıl pırıl parlamaya

koyuldu. Dişleri arasından "Hele ben bir atom bombası gibi çözülmeye başlarsam, İzmir'in burnundan nasıl geldiğini anlarsın. A salapurya! Zavallı bir fukara kızı aldatmaktan utan be" diye yılan gibi fısıldadı. Herifin faltaşları gibi açılan gözleri, korkudan göz evlerinden uğrayacak gibi oldu. "İnanmıyorsan bak" dedi. Para çantasını çıkarıp açtı. İçinde iki buçuk liralık banknotu vardı. Selma onları hemen kavradı. Sonra herifin göğüs cebindeki ipek mendiline göz dikerek, onu da kaptı. Rujlu dudaklarını mendile sildi. Kırmızı lekeli mendili adama uzatarak "Al da karına götür, ne haltlar işlediğini görsün" dedi. Herif üzüntülü bir gülüşle, "Senin olsun" deyince onu da cebine attı.

Herife, "Şimdi hastir oradan" dedi. Herif lokanta borcunu nasıl ödeyeceğini düşünerek soğuk soğuk terliyordu.

Yanı başlarındaki masada sarışın Zehra, genç bir süngerci ile oturuyordu. Delikanlı o yıl avlanmış olan bir kısım süngerleri, Amerika ve İngiltere'ye gönderecek olan komisyoncu ihracatçıya teslim etmek üzere Güney Anadolu'dan gelmişti. Zehra ile on-on beş gün önce tanışmışlardı. İlk tanıştıkları gece Zehra'nın canı mı sıkkındı ne? Pek fazla rakı içmişti. Bakışı hep sisli bir kadındı. Fakat içtikçe gözleri vahşileşmişti. Genç delikanlı yani Dalgıç Hüseyin kızla beraber odasına gitmişti. Zehra'nın ayakta duracak hâli yoktu. Fakat yine de Hüseyin'i dışarıya göndererek bir şişe rakı daha getirtmişti. Onu da içtikten sonra başını Dalgıç Hüseyin'in omuzuna dayamıştı. Yarı açık gözleri upuzun kirpikleri arasından yalnız aklarını gösterecek surette devrilmişti. Fakat birdenbire yerinden fırlayarak, ayak üstüne dinelmişti. Gözleri yuvalarından fırlayacakmış gibi oldu. Sanki kimseyi ve hiçbir şeyi görmüyormuş gibi bakındıktan sonra, hırçın ve sabırsız ellerle, elbisesinin her düğmesini her bağını koparıp atmıştı. Üst başında elbise namına hiçbir şey bırakmadıktan sonra bir iki saniye çırılçıplak dinlenekoymuştu. Sonra "Eyvah!" diye kamçı gibi bir çığlık salarak kendinden

geçkin, yere yuvarlanmıştı. Dalgıç Hüseyin'in aklı başından çıkmıştı. Kapı kapı doktor aramıştı.

O günden beri her gün birbirleriyle buluşuyorlardı. Sarı Zehra'nın gözlerini görünce, Dalgıç Hüseyin bir saadet buğusu içinde yüzüyordu. Büyüyü bozmamak için hiç ses çıkarmadan önünde hayran ve pür ihtiram otururdu. Hatta yüzüne bakmaya bile kıyamayarak utancından yüzü, saçlarının köklerine kadar kızarır, kanı kıpkırmızı harlardı.

Gazete No: 372, 5 Ocak 1948

6

O gün Dalgıç Hüseyin'in İzmir'den ayrılmasına iki gün kalmıştı. Birkaç günden beri kıza içindekileri söylemeyi ve ona evlenme teklifinde bulunmayı tasarlayıp durmuştu. Yine o restorana gelmişlerdi. Kızın dikkatle permanatlanarak büklüm büklüm dalgalanan saçları şifon sisi ile buğulanan gerdanına yan geliyordu. Göğsünün sivrilişleri arasına inen gerdanının kar beyazları üzerine koca bir pembe gül takılıydı. Gözleri bir makyaj şaheseriydi. Dalgıç Hüseyin kadının gövdesinden çıkan güzel kokuların içinde kendisini cennette sanıyordu.

Ne var ki süzgün ve siyah kirpikleri altından yarı örtülmüş mavi gözlerinin ufki bakışı hep bir tütsü gibi kıvrana kıvrana tellendirdiği cıgara dumanına dalmıştı. Nadiren gözleri yavaş yavaş ona dönünce bile sanki o şeffafmış gibi uzaklara dalıyor ve o yani Dalgıç Hüseyin de ha varmış ha yokmuş gibi oluyordu.

Köşedeki bir masaya çekilmişlerdi. Hüseyin söylemeye hazırlandığı şeylerin hepsini unutmuştu. Bütün yemek esnasında (zaten çok konuşur bir adam değildi) sersemlemiş gibi susuyordu. Arasıra bakışında tatlı bir yumuşaklık gelip geçiyordu. Sanki gözleri göz yuvalarında daha çukurlaşıyormuş gibi oluyordu. Ağzının duruşunda garipsi bir hal, bazan da dudaklarından göz

seğirişine benzer görünür görünmez bir titreyiş geçiyordu.

Yutkundu, fakat hiçbir şey söylemedi. Sesi kendi kulağında sanki bir demir eğeydi, önündeki kızın etine sürtüp kanatmaktan ürküyordu. İştahı da hiç yoktu. Halbuki Zehra mükemmelen karnını doyuruyordu.

Zehra seviyor diye, istakoz salatası ısmarlamıştı. Onu bitirince ikinci bir istakoz ısmarlamıştı. Zehra sigara tiryakisi olduğu için sigara kutusundan kırmızı saplı bir ince sigara daha çıkarttı. Hüseyin hemen kibrit kutusuna davrandı. Gözlerinin açık mavisi, kibrit alevinin üzerine sanki bir şelale imiş gibi akıyordu. Dalgıç Hüseyin o serin mavilerin sigarayı söndürmesinden korkuyordu. Sigarası yanınca o suların içinden bir güneş hüzmesi geçti. Ne mucize! Kız teşekkür makamında gülümsemişti. Genç, sanki esrar ve afyon içmişe döndü.

Yavaş yavaş dudağına çıldırtıcı sözler geliyordu. Bir heykelin dudaklarına bakılınca onun kulakla duyulmayan, ancak tahayyül edilebilen bir sözü söylemekte olduğu sanılır. O sözler de, Hüseyin'in hayalinde öyleydi. Ona dikkatle bakan bir insan, gözlerinin korkunç surette derinlediğini görürdü.

Birdenbire kırık bir sesle: "Sizi seviyorum" dedi.

Kız, "Ne dediniz? Afedersiniz işitmedim?" dedi.

"Sizi seviyorum."

İşte ondan sonra upuzun ve işkenceli bir sükût başladı. Hüseyin ya idam veyahut beraet kararını bekleyen bir sanık gibiydi.

Tâ neden sonra kadın:

"Lütfen tuzluğu bana verir misiniz?" dedi.

Adam hakikaten öyle mi, yoksa bir kâbus mu görüyorum diye düşünüyordu. Gözlerine bir karanlık çöküyordu.

İşte tam o sırada bir gürültü, bir şangırtı şungurtu oldu. Müşteriler çığlık çığlığa dışarı uğruyorlardı. Zehra'nın ne oluyor demesine kalmadan, Karaoğlan ekspres lokomotifi gibi içeri daldı. Masaları devirerek

mutfak tarafına geçti. Zehra hemen masanın altına kayarak dört büklüm büzüldü. Çenesi çatırdıyordu.

Arap Selma'nın ise dili damağı kurudu. Oturduğu yerde adeta taş kesildi. Karşısındaki iri yarı erkek gürültüden istifade ederek yemek parasını ödemeden pencereden atlayıp kaçmıştı. Karaoğlan geçtikten sonra ortalığı düzeltmeye gelen garsonlar Arap Selma'ya "Lütfen kalkar mısınız?" dedikçe, o omuzlarını silkiyor ve hep "Kalkmam" deyip surat asıyordu. Nihayet lokantanın sahibi gelip daha ısrarlı bir dil kullanınca yerinden kalkarak hızla çıkıp gitti. İşte o zaman oturmuş bulunduğu sandalyenin minderi üzerinde ıslak bir harita çizilmiş olduğu görüldü.

Karaoğlan'ın sahibi Cılız Salih, kuzu gibi meler sesli bir adamdı. Bir gün, Salih Ağa'yla arkadaşları akar kenarındaki karpuz tarlasında bir akşam keyfi atmışlardı. Rakılarla beraber bir de fonograf getirmişlerdi. Arada bir fonografa, Tamburî Cemil Beyin kemanla kuzu melemesini çalan plağını koyuyorlardı. Karaoğlan, sahibi ve efendisi Salih Ağa'nın şarkı söylemekte olduğunu sanmıştı. Cılız Salih'in bir malı olmak Karaoğlan'ın pek ağrına gidiyordu.

Herif çipil gözlü, çiçek bozuğu suratlı, badi badi bacaklı mıymıntının biriydi. Hiç de sığır sıpa soyundan değildi. Ne var ki çocuklar doğmazdan önce kendi baba ve analarını seçemedikleri gibi Karaoğlan da kendi sahibini seçememişti. İş müstakbel bir çocuğa münasip bir baba ve ana seçmeye gelince, herhalde kendi ana ve babasının seçiminde Salih Ağa'nın baba ve annesinin seçimine verilen ehemmiyetten ziyade ehemmiyet verilmişti. Karaoğlan'ın, sahibinin böylesine hayran kalmasının imkânı yoktu. Cılız Salih'in yalnız bir hâli pek hoşuna gidiyordu. Sığırtmaç Aferin Memiş'e (aferin Memiş deyince mutlaka sırıtırdı ve hiç olmazsa beş dakika avanak avanak güldüğü için onu hep öyle anarlardı): "Aman iyi besle, kepeği, paspapalı eksik etme. Şaka değil bu boğa para edecek, ben malı bir bakışta tanırım" der sonra bakışını Karaoğlan'ın boynuzların-

dan tutunuz da kuyruk ucuna kadar geçirerek "Deh gidinin boğası. Kavrama bak be!" diye hayranlıkla bağırmaktan kendini alıkoyamazdı. İşte Salih Ağa'nın bu pohpohuna Karaoğlan bayılıyordu doğrusu.

Gazete No: 373, 6 Ocak 1948

7

Ondan sonradır ki; Karaoğlan kendisini görmeye gelen müşterilere ehemmiyet vermeye başladı. Ne var ki müşteriler gittikten sonra arkalarından Cılız Salih'in Aferin Memiş'e, "Bu adam her ne kadar zebellâ boylu, gözü fırlak, insan azmanı da olsa, kıçında bizimkisi gibi menevrek şalvar giymiyor mu? Aldırma vesselam. Bunlarda para ne gezer ki para çıksın. Kıçı goliflisine bak!" derdi.

Aferin Memiş de ona: "Ağam geçen gün Hacı Nasırkilerin Abdullah Efendi geldi ya. Onun giydiği elifi şalvardı ya" derdi. Salih Ağa "Elifi değil, santraçlı bitikaralı (pötikare) golifi olacak. Senin aklın ermez, göbeği iri, ensesi kalın, cebi dolu, lafı cartlı curtlu, tuttuğunu koparır büyük adamlardan olacak... Sen dağ başında sığır güderken onlara nerede rastlayacaksın? Onları ben bilirim. Çıksa çıksa para dediğin onlardan çıkar. Babamla dedelerim yüzyıllarca mültezimi ve aşariyle uğraşa gelmişiz. Hiç biz adamı tanımaz olur muyuz? İnsanların böylesi pek buralara uğramaz a. Kimbilir ya nasip!" dedi.

Karaoğlan bu gibi sözlerden kendisini satın alıp efendisi olacak adamın mutlaka başı iri ve dızlak, sağlam ve geniş oturaklı, santraçlı spor elbiseli ve golf pantolonlu bir adam olacağını sezmişti. İşte bu hoşuna gidiyordu ve istikbale emniyetle bakıyordu. Nitekim çok da beklemedi. Bir gün Cılız Salih Aferin Memiş'e:

"Boğayı görmeye Bay Haşmet Karaoğuz gelecek. Damızlık boğa arıyor" dedi.

Karaoğlan'ın ağzı kulaklarına yetmişti.

Karaoğlan bütün insanların kısa boylu olduğunu biliyordu. Onların en kabadayısı boylansa boylansa ancak üç aylık bir buzağı ile omuz ölçüşebilecek boya varabilirdi. Fakat kendisini görmeye gelen Bay Haşmet, insan cinsinin boy pos hakkındaki en cömert hadlerini bile aşıyordu. Muhakkak ki şapkası da başların en irisini ve parlağını örtüyordu. Endamındaki nisbetler de mükemmel idi.

Bacakları kısa ve kalındı. Hem de yan yana değil, fakat bastığı yere çifte tapu senedi damgalıyormuş gibi birbirinden ayrı duruyordu. Kasık ve sağrısına gelince omuzlarından daha geniş ve zengindi. Hele başı o mikâbe yakın yontuluşuyla Karaoğlan'a babasını hatırlatıyordu. Yalnız boynuzları eksikti.

Karaoğlan'ın yüreği, Bay Haşmet'in sesini ve o sesin taşıyacağı hükmü beklerken geniş göğsü de örse vurulan demirci varyozu gibi gümlüyordu. Bay Haşmet'in sesi Karaoğlan'ı hiç de hayal kırıklığına uğratmadı. *O ses Karaoğlan'ın içini sıcak sıcak dolduran* bir gümbürtüydü. Şaka değil, mukadderatın borusu ötüyordu. Karaoğlan'ın ardına doğru saldığı hızlı bir bakış, onun böyle bir muayene için hazırlıklı olmadığını gösterdi. Aksi şeytana bakınız ki sağ sağrısı çamurla bulaşıktı. Kuyruğunun kara ipek ucunda o binbir dikeninin hepsiyle bir çitemik çalısının dalı takılıydı.

Bay Haşmet o muhteşem sesi ile Salih Ağa'ya:

"Sen hiç üzülme, Ankara'da bayındır ülke elçilikleriyle aram çok iyidir. Elverir ki boğa matluba muvafık olsun... Parası için hiç merak etme. Hele dur bir iyice gözden geçireyim..." dedi.

İşte tam o zaman Karaoğlan büsbütün heyecana kapıldı. Bay Haşmet'in kendisine sahip olması ihtimali kuvvetleniyordu. Bir boğanın hürmet edebileceği bir efendiye sahip olması Karaoğlan için ne mutluluk olacaktı. İşte Bay Haşmet Karaoğlan'ın önüne doğru geliyordu. Sonra sağ tarafına geçti.

Karaoğlan Bay Haşmet'i, gövdesi çevresince dolaşmak zahmetinden kurtarmak ve Bay Haşmet'te iyi bir intiba bırakmak üzere, Bay Haşmet'in yürüyüşünü taklit ederek ağılda çarketmeye başladı. Evvela sağ yönünü gösterdi. Bay Haşmet, Salih Ağa'ya:

"Pekâlâ hayvan münasip. Yalnız en son ne istiyorsun?" diye sordu.

O zaman Cılız Salih tepeden tırnağa gülümsemeler kesildi. Ellerini ovuştura ovuştura, gövdesini büze büze:

"Vallahi ağam ne desem yalan... Ben buncağızdan hiç ayrılmak istemezdim. Yani sizden başkası olsaydı, hayvanı göstermezdim bile. Lakin madem ki istiyorsunuz, benim içim ağlasın da sizin gönlünüz olsun. Yalnız sizin hatırınız için bin liraya olur" dedi.

Bay Haşmet'in birdenbire yüzü asıldı:

"Çok para!" dedi.

Karaoğlan ağıl çevresindeki dairenin yarısını dönünce Bay Haşmet'le Cılız Salih'in uzaklaşmakta olduklarını gördü ve Bay Haşmet'i arkadan görünce, o zamana kadar ömründe görmediği bir insan ardı manzarasına hayran kaldı. Ah şu insanlar, birbirine kıymet vermekte hep baş ve beyni göz önünde tutuyorlardı. Evet onlarla da Karaoğlan böyle düşünüyordu. Başbaşa çarparak savaş edilebilirdi. Fakat toslayışın asıl kuvvetinin ve şiddetinin, art tarafın ağır olmasından geldiğini bir türlü anlamıyorlardı.

Ne var ki Karaoğlan bu kadar kerli felli bir efendinin malı olmasına mâni olan bu para meselesini ortaya koyduğu için Salih Ağa'ya fena kızıyordu.

O gece Karaoğlan hiç de rahat uyumadı. Boyuna bir yandan bir yana döndü. İçinden, Cılız Salih'i ertesi günü boynuzuna takıp göklere savurmayı kuruyordu. Fakat henüz tan yeri ağarmaya başlamıştı ki; Aferin Memiş'le Cılız'ın seslerinin yaklaşmakta olduğunu duydu. Salih Ağa:

"Aman Memiş. Çabuk ol, boğaya bir çeki düzen

ver, Bay Haşmet boğayı karısına gösterecekmiş. Herif hiç karısının sözünden dışarı çıkmazmış" diyordu.

İşte bu lafa Karaoğlan pek şaşırmıştı. Hiç de Bay Haşmet gibi bir eroğlu erin, başkasının hele avrat kısmının sözüyle hareket etmesi mümkün müydü? Ne olacak, saçmanın böylesi çıksa çıksa ancak Cılız Salih gibi bir adamın ağzından çıkabilirdi.

Aferin Memiş:

"Demek ki Haşmet Ağa'nın avradı sığır sıpadan çakıyor ha?" dedi.

Cılız Salih bir kahkaha salıverdikten sonra:

"Hiç anlamaz olur mu? Kadının seçtiği kocayı görmüyor musun yoksa?" diye cevap verdi.

İşte Karaoğlan buna pek kızdı. Ayağını öyle bir şiddetle yere vurdu ki adeta bir zelzele oldu. Adamların ikisi de başlarını ondan yana döndürdüler. Fakat arkalarından birkaç kişi geliyordu ki ikisi de gülümsemeye koyuldular:

"Hoş geldiniz Bayan Haşmet" diyorlardı.

Gazete No: 374, 7 Ocak 1948

8

Karaoğlan da başını çevirdi. Herhalde Koca Haşmet'in sözünü dinleyeceği bir kadın, çam yarmasına taş çıkaran bir dev anası olması gerekti. Fakat Karaoğlan önünde ne görse beğenirsiniz? İnce ve çıtı pıtı yapılı gencecik bir kadın. Ah, Haşmet Bey denilen o insan azmanına söz geçiren bu mini mini bastıbacak mıydı? Boğa gözlerine inanamadı. Gözlerinin dumanını rüzgârdan geçirerek silmek için başını hızlı hızlı bir yandan bir yana salladı.

Fakat kulağına bu sefer Bay Haşmet'in sesi geldi. Bugün için yeterdi. Salih Ağa'ya Bay Haşmet'in gökgürültüsü gibi öten sesi adeta mahmurlaşmıştı. Cılız Salih'e:

"Bak Salih Ağa, bizim bayanın hakkı var. Çok

para! Eğer boynuzları altın, tırnakları platin, derisi de samur kürk olsa yine bu para çok olur" diyordu. Ve karısına yaklaştı. Kadınsa yanından ayrılarak:

"Yahu ben boğadan ne anlarım? Bir pazarlık olacağı zaman, Bayan Haşmet böyle söyledi diyorsun. Pahalı bulduysan öyle bulduğunu düpedüz söylesene" dedi.

Karaoğlan'ın şaşkınlıktan çenesi düştü. Bir böğürüşte kasırgaya tutulmuş kuru bir yaprak gibi savrulacak mini mini bir kancığın sözünden çıkmayan bir erkeğin malı olmaktansa Cılız Salih'in malı kalmak evlaydı.

Birdenbire Karaoğlan'ın içinde bir şeyler oldu. Gördüğü hareketin acısının hayal kırıklığı acısıyla katılışından hasıl olan dinamit gibi patlayıcı bir kuvvetin ilcasıyla, alabildiğine doldurduğu ciğerindeki havayı müthiş bir böğürüşle dışarıya boşalttı. Kendi de şaştı. Çünkü işte bu ömründe çıkarttığı en önemli gürültüydü. Sesi, muazzam bir gökgürültüsü gibi dağı taşı zangır zangır titretti.

Karaoğlan, sesinin gürleyişiyle beraber Aferin Memiş'in, bir tavşan çevikliği ile ağıl çitinin üstünden bir perende atarak kaybolduğunu gördü. Sağ gözüyle Cılız Salih'in kertenkele gibi saman damına tırmandığını, aynı zamanda da sol gözüyle, Bay Haşmet'in cömert art taraflarının sık bir çalılığın göbeğine daldığını gördü. Karaoğlan bu koca "ah!"ın verdiği neticeleri görünce titremeye koyuldu. Kendisinde bunca kuvvetin ve gürültünün toplu olarak uyumakta bulunduğunu hiç de tahmin etmemişti. Bir tek böğürüşte, bütün âlem, yemlikteki samana hohlamışmış gibi dağılmıştı. Karaoğlan:

"Ne kudrettir bu?" diye düşünmek üzere gözlerini sağlı sollu bakışından öne yöneltince bir de ne görsün? Bayan Haşmet, hiç korkusuz tam önünde, yolu üzerinde, iki kolunu göğsüne kavuşturmuş gülmekten kırılıyor ve kahkahalarından kurtardığı kırık güdük hecelerle "Aman Haşmet Bey, sesinizin bu kadar mükemmel bir taklidini şimdiye kadar hiç işitmemiştim"

diyordu ve çil çil, çığıldayan gülüşlerinden dolayı daha öte söyleyemiyordu.

A işte buna dayanım olmazdı doğrusu, Karaoğlan piliç siklet Bayan Haşmet'i kasırgaya tutulmuş bir tüy gibi uçuracak bir böğürüş hazırlamak üzere bütün göklerin havalarını, bulutlarını toplamaya koyuldu. Tam ciğerlerini patlarcasına doldurunca, gözleri mini minicik bayanın mavi gözlerine ilişti. Gözlerini onunkilerden bir türlü ayıramıyordu. Gözleri mis kokulu yulaf tarlalarını koruyan dikenli tellerin sivri uçlarından daha keskindi. Fakat acı ile değil, Karaoğlan'ın içine tuhaf bir hoşlukla batıyorlardı. Ahını ve heybetli gürültüyü çıkaracak olan dolu ciğerlerine kadar işliyorlardı. Ciğerleri, delinen balonlar gibi havalarını kaçırıyorlardı. İşte bundan dolayı dağları devirecek gürültü yerine çıka çıka –şu felakete bakın hele– hokkabazların öttürdükleri şeytan minarelerinin sesine benzer zurnamsı bir zırıltı çıktı. E, aşk olsun, fırtınalar torbasından boşanacak gürültü bu muydu? Hem üstelik de bu ses Bay Haşmet'in, bayanına hitap eden o tuhaf ötüşüne pek benziyordu. Karaoğlan bülbül yaradılacakmışız ama yanlışlıkla boğa diye dünyaya gelmişiz diye müteessir oldu.

Bayan Haşmet'in bir eli Karaoğlan'ın burnunu okşarken öteki eli ensesinde biten yumuşak ve kıvırcık saçları sıvazlıyor ve kulağına,

"Müteessir olma bakayım, o gürültülü protestoları bırak. Onlara alışığım. Hele seninle bir anlaşalım. Senin şimdi yegâne derdin, daha bomboş duran karnını doldurmaktır. O koca karnını bir doyurduk muydu rahat edersin?" diyordu.

Saman ambarından inen Cılız Salih kadının yanına koşarak,

"Vallahi hanımefendi pek anlamadım. Pek uysal bir hayvandı. Bugün hayvana ne oldu da huylandı bilmem?" dedi.

Karaoğlan göz ucuyla Bay Haşmet'i arıyordu. Fakat onu göreyim derken kadının kendisine hiç kim-

senin fark edemeyeceği bir surette göz kırparken, Sığırtmaç Aferin Memiş'e:

"Eğer bunun huyundan hiçbir şey çıkmadığını söyler ve hayvanın bu hâline kızarsam pek vahim bir hüküm vermiş olurum. Hayvanın hiçbir şeyciği yok, huyu da güzel" dedi.

Artık anlaşılmıştı. Karaoğlan, Haşmet Bey'in malı olacaktı. Fakat boğa Bay Haşmet'ten ziyade Bayan Haşmet'in malı olmaktan memnundu. Ondan ötesi hep bir kere tekrar edilip bilinen "Malımı bedava mı vereceğim?", "İşime gelmez!", "Haydi hatırınız için öyle olsun!", "Hayrını görünüz!" gibi beş aşağı beş yukarı bir pazarlıktan sonra boğa, Haşmet Bey tarafından altı yüz liraya alındı.

Gazete No: 375, 8 Ocak 1948

9

Marmaris ve Datça Yarımadasında toplanan hayvanlar Datça Limanına toplanırken Karaoğlan da Aferin Memiş tarafından limana doğru sürüldü. O doğmuş olduğu dağlık yarımada fena değildi a canım. Oralarını arkada bıraktıkça dönüp dönüp bakıyor ve içini hazin hazin dolduran nostaljiyle orada kalmasını istiyordu. Hatta o kuzu meleyişine benzeyen sesine rağmen adeta Cılız Salih Ağa'ya bile acıdı. Orada çok boğalarla dostluk peyda etmişti. Orada tütüne alışarak tütün tiryakisi olmuştu. Ardında bıraktığı meralar cennet gibi yerlerdi. Tepeleri bulutlarla sarılan sarp dağları, on-on beş kilometre uzaktaki denize set set inen, mis gibi kokan yoncalarla ve başka göbek boyu otların yeşil kadifeyle örtülü meraları arayacaktı. Bir an için otların arasında serpili su birikintilerinin birinde küçük bir kurbağa olarak kalmak isteği bile içinden geçti. Ne var ki kendisi gibi buralı olduğunu duyduğu o Bayan Haşmet yine bir eliyle boynundaki kıvırcık saçları okşar da, ona hiçbir derdim yok, derse belki de acısını unuttururdu. Her-

halde kocasını avunduruyordu ya, kendisini niye avundurmasındı.

Datça in ve cinin top attığı muazzam bir plajdı. Bir ucundan bakılınca öteki ucundaki bir insan belli belirsiz bir nokta olarak gözükürdü. Burada toplanacak inek ve sığırları Bodrum'a götürecek olan motor bekleniyordu. Bodrum'da toplanacak öteki hayvanlarla beraber burada toplananları İzmir'e taşımak için daha büyük bir motor kiralanacaktı. Karaoğlan, Datça kıyısında Bayan Haşmet'i ve kocasını görünce adeta yası avunur gibi oldu. Fakat ayrılırken Aferin Memiş, tenha bir yerde kulağına eğildi ve "Ülen Karaoğlan, seninle dere tepe kaç yıldır yaşadım. Ülen ilk önce sen, sonra kavalım vardı. Sanki başka insanla mı yaşadım? Benim sende bir hakkım yok ama koy ki var. Varsa ben helal ediyorum. Fakat senin bende hakkın var. Suyunu otunu bazan geciktirirdim. Ülen Karaoğlan, hakkını helal et, sana elimle cıgara sarar, beraber tellendirirdik. Çek bakalım sana son sardığım cıgarayı" diye Karaoğlan'ın burnuna bir cıgara sıkıştırdı. Kendi cıgarasıyla yaktı. Karaoğlan, başını havaya dikerek derin bir sömürüşle cıgarasının hemen hemen yarısını çekti. Sonra ağzını açarak dumanı bulut hâlinde hohladı. Aferin Memiş, Karaoğlan'ın boynuna sarılarak iki gözünden öptü. Kırık bir sesle, "Hoşçakal Karaoğlan" dedi. Hüngür hüngür ağlayarak ve hiç arkasına bakmayarak, Datça palamutluklarının arasında kayboldu. Karaoğlan bir an taş kesilmiş gibi durdu. Sonra kulağına düvelek sineği kaçarak kulağının içinde müthiş tarrakalar yapmakta imiş gibi çıldırarak, olanca hızıyla Aferin Memiş'in ardından koştu. Fakat binbir palamudun yamru yumru gövdeleri arasında Aferin Memiş'inkini ayırdetmek imkânsızdı. O sanki birdenbire, rastgele Datça dağlarının arasına düşmüş, düştüğü yerde büyümüş ve hiç sağa sola gitmeden, büyümüş olduğu yerde yürüyecek olan bir palamut ağacı olmuştu. İşte bu olay, Karaoğlan'ın bakışında bir acı bıraktı.

Bayan Haşmet'in gözlerinde de Karaoğlan'ın kara kadife dana gözlerindekine benzer bir acı vardı. Her gün onu ve öteki hayvanları okşamaya gelir ve ona bir sigara ikram ederken, göz göze gelerek ona uzun uzun bakardı. Datça'nın geniş plajının bir ucunda birkaç köyevi, gümrük dairesi, deniz kenarında bir çardak kahvesi vardı. Buraya gelip de ağustos böceği ötüşüyle tir tir titreyen dereleri çarkeden kumruların dem çekişiyle uğuldayan mavileri ve dalgaların gürleyişleriyle sarsılan kumsalı ve hele bir infilak şiddetini bulan ışık fazlalığını görünce Bayan Haşmet buraya da yaradılışın kendi ellerine vermiş olduğu damgayı basmış olduğunu anladı. Çok zamandan beri duymamış olduğu bir sevinçle kendini cennette sandı.

Ne var ki aradan çok geçmeden Bay Haşmet hep iyi niyetle cenneti cehenneme çevirmekte gecikmedi. Hemen gelir gelmez, gözleri ışıktan büzülmesin diye kara gözlük takmasında ısrar etti. Bayan Haşmet:

"Yahu bırak da gözlerim şu ışığı kana kana içsin. Gözüm bozulacak diye şu berrak âlemi soldurmanın manası mı var?" dedi.

Bay Haşmet o sinirine dokunan çapkın tavrını takınarak:

"A cicim sana çok yakışıyor" dedi.

Kadın:

"Amma da yakışıyor. Takınca yüzüm İzmir otobüslerinin ön tarafına dönüyor" dedi.

Öteki:

"Yahu, bu son moda, herkes takıyor ya! Nasıl güzel olmaz?" diye homurdandı.

Kadın bir defa için keyfini Bay Haşmet'e bozdurmamak kararını almıştı. İnatla:

"Sen modaya, moda olduğu zamanki gözlerle bakma, onlar senin gözlerin değildir. Başkalarının gözleridir. Asıl moda modalıktan çıktığı zaman, modası geçmiş şeyin gülünçlüğünü gören gözlerin senin kendi hür gözlerindir.

Gazete No: 376, 9 Ocak 1948

"Bana bir iki sene evvel o birer karış altlı ve topuklu mantar ayakkabılarını giydirdin, insan gibi yürümek zevkini bana haram etmiştin, şimdi o mantarları benim veyahut başkasının ayağında görsen ne dersin yahu?" diye anlattı.

Erkek meyus olarak suratını asmıştı.

Evet gözlükleri takmamıştı. Fakat bu neye yaramıştı? Haşmet'i reddetmek zorunda kaldığı için gözlerinde kainat -kara gözlüklerin solduracağından beter- kararmıştı. Taksa bir türlü, takmasa bir türlü. Şu Haşmet artık anlamalı mıydı ki istemediğini ona teklif ederek onu kabul etmemek mevkiinde bırakmakla, ona dünyayı, onu kabul etmiş kadar zehir zakkum etmiş oluyordu. Hem de böyle münakaşaların sonunda döner dolaşır mutlaka:

"Ya herkes böyle yapıyor veyahut böyle diyor," diye güya kesin bir hüküm basıyordu.

Evet herkes iki ayak üzerinde yürüyor diye, "seke seke ben geldim, çıngırağım hoş geldin" oyununda olduğu gibi tek ayak üzerine sekecek değildi. Fakat birisinin kamburu var diye kendi de kambur olacak değildi ya. Hem iş oraya varınca ve kambura "Senin kamburun mu iyi olsun veyahut dünya mı kambur olsun?" diye sorulunca, kambur "Kamburum iyi olsun" demiyor,. fakat "Herkes kambur olsun" diyordu.

Velhasıl hemen plaja ayak basar basmaz, münasebetsizlik bu cennet gibi yerde, kara, mavi, sarı her neyse gözlük takma münakaşası ile başlamıştı. Plaja gelince, baştan başa bütün kıyı ve okyanus ve sıcak hava onu denize dalmaya davet ediyordu. Plajın iki-iki buçuk kilometre ötesindeki tenha ucunda, küçücük beyaz noktaların denize girip çıkmakta oldukları görülüyordu. Bunlar çıplak veya bir bezle örtülü olarak denize dalıp çıkan kız ve kadın köylülerdi. Bayan Haşmet onların yanına varıp onlarla denize girmek istedi. Fakat Bay Haşmet kadının köylülere karışmadan, mayosuyla

köy evlerinin yanında denize girmesini istedi. Evet şehir kıyısı plajlarında memelerini ve sonra da ayrı olarak alt taraflarını örten iki parça mayosunu takıyordu. Çünkü orada bundan başka yapılacak iş yoktu. Fakat bunu tiksine tiksine yapıyordu. Çünkü denizi bağırsakları ve kör bağırsağı da tasavvur edilebiliyordu. Mutlaka şehir kıyısı plajlarında deniz apandisite uğramıştı. Oralarda deniz suyundan ziyade baldır bacak vardı. Hem de burada mayo ile denize girmekten, çırılçıplak girmekten daha fazla utanırdı. Şehirde birçok şeyin yapılması ayıp değil, fakat konuşulması ayıptı. Sanki heykellerin önlerine konulan incir yaprakları oradan kaldırılarak, ağızların üstlerine takılmışlardı. Köylerde iş tam bunun zıddı idi yahu.

Denize bakarken Bayan Haşmet'in hatırası birkaç sene önceye köydeki hayatına döndü. Orada onu bazan "Çakır Kız" bazan da "Martı" diye anarlar, çağırırlardı.

Şafağın altında sabah yıldızı parlarken denize girerdi. Kuşluk girerdi. İkindi, akşam veyahut gece demez denize dalardı. Altı kilometre uzunluğundaki altın plaj, insanın dilediği gibi denize girmesine tam bir serbesti bağışlıyordu.

Sempatik bir canayakınlığı vardı. Hem de güzelliği, tabii masumiyeti ile müsellahtı.

Evet köyde kimi erkekler onu görünce ağızları kulaklarına varır ve gözlerinin o bönleşen bakışı, üzerine basılarak yamyassı patlatılan bir domates gibi kıpkırmızı sulanırdı. Bunların bakışında kudurmuş bir köpeğin sanki uluyuşu, bir ayının bağırışı ve ıkınışı vardı.

Çakır Kız, o bakışlarla açık kalan, yüzünün, gözünün, göğsünün mundarlıklara bulaşmakta olduğunu duyar gibi olur, işte o zaman değil yalnız örtünesi, fakat yer açılıp da yedi kat yere girmesi gelirdi. O bakışların karşısında, gövdesinden utandığı veyahut güzelliğini koruduğu için değil, ne için olduğunu bilmezdi. Fakat ona bakan insanların göz için herifleri laboratuvara çekip yüz sene mikroskoplarla muayene ve tahlil etse-

lerdi, Martı'nın yekten duyduğu antipati kadar mükemmel ve doğru olamazdı.

İyi hatırlıyordu. Bir fırtınada gece evdeydi. Fakat kasırga ile gümbürdeyen ev, ona daha ziyade bir davulun içinde oturmakta olduğu duygusunu veriyordu. Bazı evlerin damları çocukların havalandırdıkları uçurtmalar gibi uçup gidiyordu. Rüzgâr, ocakta ateş demiyor, kül demiyor, har vurup harman savuruyordu.

Akşamüzeri, sular kararmazdan biraz önce Martı gidip kıyıdan denize bir göz atmaya yeltendi. Kapıyı açayım dedi. Fakat açılan kapının kanadı, öyle bir şiddetle duvara çarptı ki, kapı tokmağı ile duvar sıvasına saplandı. Şaka değil, rüzgârdı bu. Zira çamlıktan geçerken, ödleri kopan çamların diken diken olduğunu ve kolları ile birbirlerine sarılmalarına rağmen bel kemiklerinin çatırdamakta olduğunu duymuştu.

Tosun Ağa'nın turp tarlasından geçeyim demişti. Fakat kabaran deniz, turpları iki-üç karış suyla örtmüştü, yosunlar gibi salınan yaprakları arasında ürkmüş kefaller, alay alay yüzüyorlardı. Haşim Efendinin portakal bahçesinden dolaşmak zorunda kalmıştı. Kıyıya vardı. Kapkara kirpikleri, mavi gözleri ile ufukları süzdü. Uzakta kaynayan bembeyaz köpükler arasında kara bir noktayı seçebilmişti.

Gazete No: 377, 10 Ocak 1948

11

Kayık mı idi, yoksa dalgaların karşıki kıyıdan koparıp sürmekte olduğu koca bir çam kütüğü mü idi? Aklı kayık ve kütük fikirleri arasında dalgalanakalmıştı.

Halbuki bir gemi batmış ve tayfasından on kişi zar zor koca sandala atlayabilmişti. Otuz saatten beri susuz ve yemeksiz olarak pasa kürek çekiyorlardı. Gözleri akıbet kıyıyı hayal meyal seçebilmişlerdi. İlk önce çamların ve portakalların koyu yeşil, ondan sonra kumların altın sarısı, daha aşağıda da beyaz köpük çiz-

gisi ve beyazlı açık yeşilli bir mahşer. Ne var ki o geniş sarı plaj üzerinde in cin top atıyordu. İmdatlarına koşabilecek ve bir insan olması ihtimali olan bir koyu noktacık olsun yoktu. Fakat yine de küreklere davrandılardı. Nihayet dalgaların, bembeyaz köpükleri ile kumlar üzerinde kayan koca dudaklarını bir bir seçebiliyorlardı. Bir de siyah nokta gördüler. Acaba kaya mı, insan mı idi o?

Kayıkları yanaşırken birdenbire koca bir dalga üçlemenin bir bordasını kavradı. On gırtlaktan birden insanların o vahşi ve samimi son elvedası yükseldi. Sonra enginin haykıran sesi her şeyi boğdu. Dalgalar alabora ettikleri kayığı bir dikiş makinası masurası gibi altüst ede ede pırıl pırıl döndürüyordu. İnsanlarsa dalgaların kamçısı ile sular altında çemberler gibi döndürüle döndürüle götürülüp getiriliyorlardı.

Ege rüzgârı Martı'nın sarı saçlarını alev dilleri gibi savuruyordu. Martı görmüştü. Başkalarını çağıracak vakti yoktu. Üst başını yırtarcasına çıkarıp atmıştı. Bütün utancı cesarete münkalip olmuştu. Çırçıplak gövdesini rüzgâra veriyordu. Harbe dalmıştı. Daldıkça da, yeşiller altında, ok gibi kayan bir ağartı olmuştu. Suları çınlata çınlata bir veya bazen iki kişiyi kumsalın üzerine sürüklemişti.

O sırada kıyıya battaniyeler ve çamaşırlarla yüklü insanlar üşüşüp yetişmişlerdi. Martı kurtarmak işine devam etmişti. Kıyı kızının açıkta açıklanan gövdesi ateş gibi samimi, buluttan çakıp çıkan şimşek gibi samimi olmuştu. Görenler, hayretten, hayranlık ve korkudan başka bir şey duyamıyorlardı. Parlayan gövdesinin ışığında o patlak domates gibi sulanan bakışlarda habis, karanlık ve çirkin ne varsa, hepsi de kaçmıştı.

Bunlar bir bir aklına geldikten sonra, kendi kendine, "Şimdi de otur, burada Bay Haşmet'le acaba mayo ile mi denize girmeli, yoksa uzaktaki köylü karı kızına yaklaşarak mayosuz mu girmeli, diye münakaşaya giriş" diye düşündü.

Kıyıdaki çardak altı kahvesine köylüler ve kayıkları

oraya uğramış olan denizciler uğrarlardı. Köylüler ekmeğin ne olduğunu bilmezlerdi. Doğdu doğalı bazlama ve yufka yemişlerdi. Çünkü ekmek için, ilk önce buğday ve arpayı ince öğütecek, yel veya su değirmeni, bir de fırın lazımdı. Halbuki Datça iskelesinin ne değirmeni ne de fırını vardı. Bay Haşmet Karaoğuz karısı Martı ile o kahveye uğrar ve o yerin ekmeksizliği dolayısıyla köylülere atıp tutardı.

Sığır tüccarları Bay Haşmet'i fena şımartmışlardı. Bir yere vardı mıydı, oranın tüccarı müteberanı hep "Hoş geldin"e koşarlardı. Kâtipler, daktilolar, çantalarını, bavullarını hamallara bırakmazlar kendileri taşırlardı. Kasadarlar, muhasipler onun yatacağı döşeği hazırlardı. Ticarethane sahipleri de lokantalarda –veyahut o yerin lokantası yoksa evlerinde– kuzular, hindiler doldurturlardı. Çünkü şaka değil Bay Haşmet Karaoğuz "Cart" dedi miydi birkaç bin lira gürültüye gitti, "Curt!" etti miydi, bin liraya birkaç bin lira daha katıldı demekti.

İşte bundan dolayı sütunu üzerine konan bir abide imiş gibi Bay Haşmet koltuğuna kuruldu muydu, büsbütün esnaf ve muteberan pürsükût elpençe divan durarak, kendisine upuzun bir sükût parçası tedarik ederlerdi. Bay Haşmet o gümbürtülü davudi sesiyle, o sükût parçasının ortasına devekuşu yumurtası gibi bir inci yumurtlamakta gecikmezdi. Tepeden tırnağa göz kulak kesilmiş dinleyiciler, birdenbire göze görünmeyen bir yayla harekete gelmiş kuklalar gibi, hep birden sözün gidişine ve havanın esişine göre, "Efendim ne hikmet!", "Ne büyük söz!" veyahut "Aman efendim ne isabet buyuruldu", derlerdi. Eğer Bay Haşmet köylünün birinin sığırları için çok para istediğinden şikâyet ediyorsa, "Amma da alçak herifmiş efendim! Amma da nankör adam. Sığır işinde hiç bu kadar dalavere yapmazdı. Amma da namus ve şereften habersiz adammış. İnsan adeta onun gibi bir insan olduğu için insanlığından da utanacak" gibi ağızlar kullanarak Bay Haşmet Karaoğuz'un sözlerine lazım gelen tasdik veya takbih

edici cevabi gürültüleri kendisine tedarikte hiç de kusur etmezlerdi.

Datça iskelesindeki kahvede ise kendine ne muhtacı bulunduğu sükûtu, ne de söylediği herhangi bir söze, "Aman efendim ne büyük söz!" diye kendisine lazım olan cevabi gürültüleri bir tedarik eden yoktu. Bir eşeğe, öteki eşekler "Hayır efendim eşek değilsiniz!" demezlerse o eşek, eşek olmadığını nereden bilsin? İşte bu sebepten dolayı Bay Haşmet oradakilere pek kızıyordu.

Bazan köylülerin, pek cahil olduklarını düşünerek, onlara yüksekten bakıcı bir tenezülle iyi davranıyordu. Fakat köylüler sevkitabiileriyle kendilerinin pek hor görüldüklerini seziyorlardı. O kadar ki Bay Haşmet'in bu iltifatı kendilerine biraz önceki atıp tutmalardan çok daha ağır geliyordu. Hatta içlerinde yetmişini aşkın bir denizci olan "Dede Kaptan", kendisine "Hiç iyilik edeceğim diye üzülmeyiniz Bay Haşmet. Kendi keyfinize bakınız" demişti.

Bundan dolayı Bay Haşmet oradaki köylü ve denizcilerin hepsinden ziyade, zavallı "Dede Kaptan"ı şiddetle mimlemişti ve her fırsatta onun yüreğini kırmayı kendine adeta bir vazife edinmişti. Vakıa Dede Kaptan'da, kayıtsız şartsız yaşanmış bir deniz hayatının ve deniz hürriyetinin kendisine bahşetmiş olduğu hemen hemen ilahi bir lakaydinin haleti vardı. İhtiyar denizcide, Bay Haşmet'in söylediklerini hiç duymamış bir hal vardı. Rüzgârla, güneşle, soğukla harap olmuş yüzündeki gün görmüş gözleri, karşısında oturan koca Bay Haşmet'i görmüyor, onun ötesinde denizin engin ufkuna dalgın bulunuyordu. Fakat Bay Haşmet'in bu hâli Martı'yı pek fena üzüyordu. Bay Haşmet'e "Etme!" diye yalvardıkça, o "Ben bu cahillere iyilik etmek istiyorum. İstemiyeyim mi?" diyordu. Martı "A canım, iste fakat onları eşek yerine koyarak değil, insan yerine koyarak. Kendilerini için için istihfaf etmekte olduğunu anlıyor, hemen sana karşı tedafui bir vaziyet alıyorlar. Sen onlara doğru, gerçekten ve can gönülden koşsan,

mutlaka seni yarı yolda açık kollarla karşılarlar" diyordu. Fakat sözleri kâr etmiyordu.

Sığırları Bodrum'a götürecek motorla Dede Kaptan da Bodrum'a gitmek istiyordu. Bay Haşmet onu götürmeye istemeye istemeye muvafakat etmişti. Nihayet Bayan Haşmet'in Datça iskelesinde çektiği çile sona erdi. Çünkü sığırları Bodrum'a götürecek olan motor artık gelmiş bulundu.

Gazete No: 378, 11 Ocak 1948

12

Dede Kaptan tam adı gibi gerçekten kaptandı. Dibine sondayla varılacak denizi, denizden saymazdı. Dört yüz kulaç suyu, sığlık, hatta neredeyse toprak sayardı. Tabanı yok denecek kadar derin ve açık denizlerde yarım asırdan fazla gezmişti. Bir gün Hint Okyanusunda Aden açıklarında iki direkli yüz elli tonluk kayığını, büyük bir fırtınada kaybetmişti. Vakayı şöyle anlatırdı:

"Hava sıcaktı. İnsan sanki ateşte ısıtılmış bir kundağa sarılı idi. Ufukta bir kara yer belirdi. Göklere doğru tırmandı. Kanadı doğudan batıya ulaşan bir kara kuştu üzerimize abanan. Göz gözü göremez oldu. Bir çılgın yeldir esti. Direkler herhalde vaktile ormanda birer dallı budaklı ağaç olduklarını hatırladılar ki haykırışıp katıla katıla ağlamaya koyuldular. İpler yılanlar gibi ıslık çalıyorlardı. Dünya döndü döndü. Kıyının yanındaydım. Ben kendimi kolum, bacağım yara hâlinde bir kayanın üzerinde buldum. Denize baktım, masmavi idi. Ne var ki onun suları üzerinde bizim gemi yoktu, ne de etrafımda tayfam. Galiba denizin başı o kadar dönmüştü ki, bizim kayığı da tayfayı da geri vermeyi unutmuştu."

Kayığını kaybettikten sonra Dede Kaptan elinde kalan az buçuk parayla bir bakkal dükkânı açmıştı. Kendi kendine "A canım onmazsak da donmayız ya?"

demişti. Fakat yedi kuruşluk peyniri sekiz kuruşa satmak için yaradılmış değildi. Dükkâna "Malı veren veresiye, salıverir kuşu gelesiye" diye bir tabela, bir de İzmir'den getirttiği bir resim asmıştı. Resim ortasından ikiye bölünmüştü. Birinde Bay Haşmet'e benzeyen şişman bir adam, dolu kasanın önünde oturuyor ve masanın üzerine yığılan paralara gülümsüyordu. Bu resmin altında "Peşin parayla iş gören" yazılıydı. Öteki de Dede Kaptan gibi çiroza dönmüş bir adam, boş kasanın içinde farelerin oynadığını seyrederek kumru kuşu gibi düşünüyordu. Bunun altında da "Veresiye veren adam" yazılı idi. Ne var ki, Dede Kaptan boynu bükük gelen gemiciye, iki kilo pirinç, bir kilo fasulye vermekten kendisini alıkoyamıyordu. Hep "Alışveriş miskal ile, dostluk kantarla" deyip durmuştu. Fakat ticareti de dostluğu gibi kantarla yaparak ve "Ver Ali'ye yaz duvara" derken sermayeyi kediye yükleterek pek şahane bir surette top atmıştı. Yetmişinden sonra kayıklarda gemicilik arıyordu.

Boğalar, bu arada Karaoğlan ve inekler, fasulyenin içindeki taneler gibi geminin ambarına yerleştirildi. Sonra geminin kıç tarafında kaptan dambucosunun (kaptana ait kıç taraftaki kulübemsi yapı) önüne halılar ve kilimler serilerek, Bay ve Bayan Haşmet'le sağdaki soldaki köylerde sığır mübayaasile meşgul olmuş olan zevat yerleştirildi. Demir kaldırıldıktan ve gemi yol aldıktan sonra kaptan ve gemiciler birbirlerine ve yolculara, "Hayırlı yolculuklar heyamola (eyyam ola!)" dediler.

Birkaç günden beri günler masmavi bir ateşmiş gibi doğuyor, gün ölürken yalnız batı göğü değil, fakat her taraf kıpkızıl harlıyordu. Bay Haşmet'in sözlerinden ziyade işte bu hal Dede Kaptan'ı müteessir ediyordu. Çünkü engin ona, Bay Haşmet gibi değil, fakat anladığı bir dilden fena şeyler anlatıyordu. Hatta bir an cesaretlenerek "Sığırları bir-iki gün sonra gemiye yerleştirsek" demişti. Motorun kaptanı yirmi beşini ancak doldurmuş olan Mazlum Ali, Bayan Haşmet'ten yana göz

kırparak, "Arı yükü, darı yükü, karı yükü" (gemiciler arı yükünü tehlikeli sayarlar. Çünkü denizde arı kovanları açılabilir ve arılar kaptanla tayfaya hücum edebilirler. Darı yükü de tehlikelidir. Çünkü gemi yalpaladığı zaman darılar bir tarafa kayıp yığılır ve geminin doğrulmasına mani olur. Karılar da heyecanlanarak gemicilerin, işlerini layıkile görmelerine mani olurlar). Fakat inekleri saymayacak olursak yalnız bir tane var" dedi. Dede Kaptan "senin bildiğin karılardan değil. Belki senden iyi bir denizci" demişti. Bay Haşmet acele etmekte olduğundan Dede Kaptan'ın sözleri hiç kaale alınmamıştı.

Kriyo burnunu kıyılarken güneş batmak üzereydi. Ortada çıt yoktu. Mazlum Ali batıya doğru baktı, ondan sonra Dede Kaptan'ın gözlerini aradı. Dede Kaptan, "Bu gece Kriyo limanında barınsak fena olmaz" dedi. Bay Haşmet "Hayır olmaz! Yolumuza devam edelim. Deniz dümdüz ya!" diye emir saldı. Kirli ufukta oklar gibi uçan kızıl bulutlar görünüyordu. Onların üzerinde de yığın yığın iri yarı bulutlar, göklerde tuhaf tuhaf bina, saray, kule, şadırvan, Selatin camileri, viran ve yıkık minare heyulaları peyda ediyorlardı. Motordaki sığır mübayaacıları, Bay Haşmet'e, "Hakkınız var, deniz dümdüz. Tembel kokmuş herifler, gece yol alacaklarına limanda yan gelip uyumak istiyorlar" demişlerdi.

Güneş batarken göklerde büyük yangınlar patladı. Ateşten fıskiyeler savruldu, kızgın lavlar aktı. Güneş sanki o günden sonra bir daha doğmayacakmış gibi battı. Gök gürültüsünün koca sesi, uzaktan uzağa homurdanarak mesafeleri arıyordu. Deniz, Kriyo burnu kıyılarında sanki kuvvetli bir "Ah!"la iç çekerek, çarpıp dönüyordu. Bir aralık Mazlum Ali Kaptan, Dede Kaptan'a eliyle Kriyo burnunun o ahenin uçurumlarını gösterdi. Balıkçıllar, karabataklar, martılar kanatlarını çırpa çırpa uçurumlarda sokulacak delik arıyorlardı. Onları göz ucuyla gözetleyen Bay Haşmet "Yol verin! Korkmayın!" diye bağırdı.

Mazlum Ali, Dede Kaptan'ın kayıkta bulunuşundan

için için seviniyordu. Bir aralık ihtiyarın yüzüne pek candan bir yalvarışla baktı. Dede Kaptan yavaşça, "Bırak da dümene geçeyim, oğlum" dedi. Ali, "Sen bilirsin" diyerek, kılıcını daha ehline teslim eden bir komutan gibi yekeyi yerinden çıkararak Dede Kaptan'a verdi. Gönlüne bir selamet duygusu sindi. Sanki Dede Kaptan'ın orada bulunuvermesi, gelmekte olan kasırganın yarı yükünü omuzlarından kaldırıyordu. Ali ve iki gemici ihtiyarı -dalga alıp götürmesin diye-, göğsünden, belinden ve dizlerinden koç bodoslamasına bağladılar.

Birdenbire karanlık bastı. Sanki ışık veren bir alev kapkara bir avucun içinde birdenbire boğulup öldürülmüştü. Bu esnada gemi çarçabuk en yeni ve sağlam ipleri ve yelkenleri ile donatıldı. Gemi insanın tam tersine olarak, kılık kıyafetinin en yenisini asıl fırtınaya karşı giyindi de gelin gibi hazırlandı. Güverte, takıntı olabilecek ıvır zıvırdan pembe yanak gibi traş edildi. Bay Haşmet'e ve Martı ile mübayaacılara ambara inmeleri söylendi.

Dünya zindan kesilmişti. Hava leş gibi gübre kokuyordu. Sanki devler ufuklardan beri ağır ağır zincirleri enginlerde sürükleyip getiriyorlardı. Birdenbire geminin yanı başlarından uzun uzun çığlıklar, hıçkırıklar savrulup geçti. Sanki korkunç bir faciayı görmüş cinler, saçları diken diken, gözleri patlamış, haykırışarak kaçışıyorlardı. Ege denizi uysal sayılır. Rahvan atın bazen ne yaman tekmesi olduğu unutulur.

Artık şimdi göğün her tarafı şimşeklerle çapraz biçiliyordu. Uzaklarda öten milyarlarca trampet, vurulan milyarlarca tambur, koca Ege'nin en büyük kasırgası Provezza'nın ayaklandığını ilân ediyordu.

Gazete No: 379, 12 Ocak 1948

13

Fakat ak saçlı kaptan ilk çığlıkta mukadderatının

sesini duydu. Aden'de boğulan tayfasını hatırladı. İşte şimdi bakkal dükkânında on kuruşluk kaşkaval peyniri tartmıyor, fakat o eski düşmanının karşısında boylu boyunca dineliyordu. Kamburlaşmaya başlayan sırtı elif gibi dikildi.

Aşağıda ambarda sarsıntı müthişti. Çakıl taşı safrasının altından sular, değil yalnız bütün farsları fakat güverte braçiyollarını bile yalıyordu. Bir sığırın boynuzundan koca göbeğini korumaya çalışan Bay Haşmet'in yüzüne bir inek kuyruğu çarpıyordu. Her lafına kahve dövücüsünün "hınk!" deyiciliğini etmiş olan Kümbetoğlu Ticarethanesinin kâtibi, mubayi Fehmi Efendi'nin yüzünü aradı. Fakat Fehmi Efendi kendi derdiyle meşguldü. Deniz artık yapmayacağı, çalımı kurumu silip süpürüyordu. Bay Haşmet sağına soluna bakınırken kulağında kamçı gibi bir şey şakladı. Bu bir dolu tanesi idi. Biber gibi yaktı. Hemen onun ardı sıra bir top patladı. Ve kocaman bir davul çalındı. Bu da yıldırımdı. Bay Haşmet'in bildiği... Mafevk saydıklarına "ne derlerse desinler" hayhay demek, mafevkten gelen öfke ve gümbürtüyü, mertebeler silsilesine göre "merdivenden gümleye gümleye, basamak basamak inen bir top gibi" aşağıdakilere ciro etmekti. Fakat bu yıldırım ve gök gürültüsü ne mafevke ne maduna benziyordu. Şaşakaldı doğrusu. Mesela gök gürültüsüne bir emir savrulunca, gürleyişin, "Evet efendim! Sepet efendim!" diye taklalar kıla kıla ta ufkun ötesine defolup gitmesi lazım gelmez miydi? Ne edepsiz terbiyesiz bir gök gürültüsü idi bu!

Fırtına korkunçtu. Martı eğilip eğilip Bay Haşmet'in kulağına "Korkma neredeyse geçer, batacak olsak bile kıyı yakın" diye teselli etmeye çalışıyordu. Kasırga, aynı zamanda türlü türlü şeyler yapıyordu. Dövüyordu, yırtıyordu, paralıyordu, gürlüyordu. İnsanın soluğunu tıkıyordu. Herhangi bir münferit sada top atışı bile olsa bu gürleyişin içinde kaybolurdu.

Ömründe ilk defa olarak Bay Haşmet Karaoğuz gerçek bir şeyi gerçek olarak duymaya başladı. Korku-

yordu. Kasırga denilen ejder soluğuyla Bay Haşmet'in sapasağlam dünya ve kâinat sandığı itibari ve yalancı binayı paldır küldür yıkıyordu. Birdenbire kapkara namütenahiliklerin hangi uzaklığından yığıla devşirile geldiği belli olmayan bir dalgaya gemi bir kaya parçasına çarpıyormuş gibi çarparak çatırdadı. Gemi gururla pruvasını rüzgâra doğru çevirdi ve baş döndürücü yüksekliklerle sadme sadme, titreye titreye çıkmaya koyuldu. Denizciler ağızları ve gözleri apaçık, bu kalkışı heyecan içinde bekliyorlardı. Sonra sanki gemi tiz bir çığlığın yüksekliğinden, boşluklara düşüyormuş gibi oldu. Herkesin gövdesi, içindeki "ciğer, mide, barsak ne varsa" sakatatından sanki boşanıverdi. İşte o zaman bütün bir dağın uçurumları, yarları, kayaları ile güvertenin üzerine devriliyor gibi oldu.

Bay Haşmet ölçülmez kuvvet ve öfkenin ne olduğunu siftah görüyordu. Bildiği dünyayı, işe giderken bindiği otomobilinden, yaşadığı mükellef mobilyalı apartmanından, apartmanın somaki mermer, banyo ve apteshanesinden ibaret sanıyordu. Koca motor, üzerine yığılan tonlarca suyun altında bir çöp parçası gibi çatur çutur edince öyle bir korku çığlığı saldı ki, sanki gövdesi cascavlak derisinin içinden fırlayıp çıkmıştı. Martı ise hakikatin bu müthiş sadmesinden "tarif edemeyeceği" çıldırtıcı bir sevinç duyuyordu.

Gemi yine kalkındı ve muvazenesini buldu. Bundan istifade eden Martı, gözleri faltaşları gibi açık, motoru işletmekte olan ve tepeden tırnağa makine yağı ve mazotla bezenmiş kapkara bir cehennem zebanisine benzemiş bulunan Mazlum Ali'nin yanına koştu. Mazlum Ali, gemi yalpadan kalktığı için pür sevinç "Yaşa!" diye bağırıyordu. Martı ona "Yardım edebilir miyim?" diye sordu. Ali şaşaladı. Ne dediğini bilmeden "Su tulumbasına koşun ve su çekin", dedi. Martı tulumbaya koştu. Ali, Dede Kaptan'a "Arı yükü, darı yükü, karı yükü" dediğini hatırladı. Ve utandı.

Yukarda Dede Kaptan, Provezza ile bir hayat memat düellosuna girişmişti. Düşmanının gözüne ba-

kıyor, onun gizli niyetini, nasıl ve nereden vuracağını anlamaya uğraşıyor, rüzgârı, denizi, karanlığı kolluyordu. Ayağının altındaki geminin sıkıntısını duyuyordu. Çünkü o, tekini giymiş olduğu bir ayakkabı gibi altında duran yabancı bir cisim değil, fakat kendi ayağı eli gibi kendisine âsapla merbut bir uzvu idi. Dede Kaptan gemi ile yekpare olmuş bir gövdeydi, ancak kendisi geminin beyniydi.

Arada bir şimşek göğü bir kılıç gibi biçiyordu. Fakat aydınlatamıyor, bilakis Dede Kaptan'ın gözlerini kamaştırıyor, onu adeta kör ediyordu. Gök yıldıradıkça Dede Kaptan elde dümen yekesi bir mermer sütun gibi dimdik duruyordu. Rüzgâra bakan gözlerinden sanki ateş çıkıyordu. Kerpeten gibi sıktığı dişlerinin iki sırası şimşek çaktıkça ağarıyordu. Denizde feci bir yoksulluk hâli vardı. Biraz önce, "Limana varınca şöyle yapacağız, böyle yapacağız," diyen gemiciler artık, "İnşallah eğer sağ selamet limana varırsak" diyorlar ve Allah sözünü dudaklarından eksik etmiyorlardı. Artık dalga ve yalpa, dalga ve yalpa denemeyecek bir aşırılığa varmıştı. Herkeste yavaş yavaş artık geminin dayanamayacağı inancı hasıl oluyordu. Gemi sancak ve iskele omuzlukları ile bir dağı kaldırıyormuş gibi mecalsiz bacaklarının üzerinde titreye titreye irkilebiliyordu.

Tam bu sırada göklerden dolular boşandı. Dolu ve yağmur, paniğe tutulmuş yüz binlerce askerin çağrışa bağrışa kaçmasına benziyordu. Yağmurun adımları denizi bir kazan gibi tıngırdatıyor, geminin üzerinden geçerken onu gümbürdetiyordu. Her nedense karaya alışamamış ve denizde kalmış olan karabatak ve martılar, kafalarının doludan patlamaması için ambara, baş ve kıç altına sığınıyorlardı. Güvertenin üstü, bir deniz kıyısı çakıllığına döndü. Provezza keşişlemeden birdenbire doksan derece diriça ederek, batıda kırıldı.

Dede Kaptan'ı tebrik etmek üzere gemiciler ve Bayan Haşmet güverteye çıktılar. Dede Kaptan, haça gerilmiş bir İsa gibi dümende duruyordu. Seslendiler. Cevap vermedi. Arkaya düşen başı bulut aralığından

çakan Oriyon yıldızlarına bakıyordu. Dümende Neptün'ün ta kendisine benzeyen ak sakallı bir adam bir-iki dakika önce can vermişti. Artık dünya yolculuğunun sonuna son fırtınasını yenerek ve son nefesini vererek ermişti.

Tan yeri yaprak yaprak açılan bir gonca gibi gülümsemelerle uyandı. Deniz, uykudan uyanan mavi gözlü bir çocuğun bakışı kadar masumdu. Dede Kaptan'ın koca tirkandilini ve tayfasını unutmuş olduğu gibi şimdi de Dede Kaptan'ı unutmuştu. Onun cenaze masrafı için kahvehanelerde bir eski konserve kutusu gezdirdiler. Tabutu eş dost omuzunda Tepecik Camisinin musalla taşına götürülürken, limanda kalmış bazı Giritli denizciler "Deniz! Deniz! Zehirli ve acı deniz! Sen ki adamızı hep matem içinde yaşatırsın!" diye hazin bir denizci türküsü söylüyorlardı.

Gazete No: 380, 13 Ocak 1948

14

Karaya adım atan Bay Haşmet Karaoğuz, sağında solunda pür ihtiram yürüyen karşılayıcıların, "Aman efendim merakımızdan bütün gece göz yummadık. Aman efendim ne cesaret! Fırtınanın böylesi yıllardan beri görülmemişti" yollu sözleri ile çevrelenmişti. Bay Haşmet yine kendi muhitine dönmek sevinci dolayısıyla, karısı Martı'nın yanında yürümekte olduğunu unutmuştu. Karşılayıcılara, davudi sesiyle "İyi ki motorda biz vardık. Yoksa herifler bizi köpek ölüsü gibi pisi pisine boğduracaklardı. Efendim, tedbirli davranmak lazım. Tedbirde de çabuk davranmak gerekir. Tedbir almak bir, çabuk davranmak iki, işin evveli de ahiri de bundan ibarettir. Bittabi bir de tecrübe lazım" diyordu. Onlar da, "Evet efendim! Ne isabet buyurulmuş. Hakkı âlileri var, evvela tedbir, sonra sürat, bittabi tecrübe de üçüncü gelir. Çok doğru buyuruyorsunuz" diyorlardı. Martı'nın göz evleri derin olduğu için, göz ucuyla yan

bakışlar salamazdı. Yüzünü takımile çevirerek almacadan bakardı. Dönüp öyle baktı. Bakışı öylesine derindi ki, Bay Haşmet dönüp de onu görseydi, onun dibine erişemez, kendi gözünde, kendisi boşluk içinde bir hiç olarak devrilip giderdi.

Biraz sonra, Kümbetoğlu idarehanesinin önüne çıkarılan iskemlelere, kaymakam, jandarma komutanı, mal müdürü ve karşılayıcılarla beraber otururken, Martı birkaç kişinin uzaktan kendilerine yanaşıp yanaşmamakta müteredditi, birbiri ile konuştuklarını ve birisinin elinde, içi şangırdayan bir konserve kutusu bulunduğunu gördü. Hemen işi anladı. Yerinden kalkıp onlara gülümseyerek "Bize gelmeyiniz" dedi. Çantasındaki olanca banknotları kendilerine verdi. O para cenaze masrafını ödedikten başka Taşçı İsmail ustanın –sırf mermer parasını alarak– yapacağı mezar taşını da ödedi ve yine de arttı. O akşam Dede Kaptan'ın hatırasını anmak için Aşçı Subaşı'nda bütün gemiciler, "Keten gibi yatak çarşaflarında ölmek ne gerek? Bize de böylesi nasip olsun" diyerek birkaç kilo rakı içtiler.

Fakat onun hatırasını yad edenler yalnız gemiciler değildi. Ve yad edilen de yalnız Dede Kaptan değildi. Ege kıyılarında insanın hatırına ne adlar gelmez? Hepsi de yeşil veya çıplak sahillerden, geçmiş yıldızlı gecelerin serinliği ile esen badısabalar gibidir.

Bazı geceler kıyı köylüleri, sisler arasında görünür görünmez bir geminin yanaştığını farkeder gibi olurlar. Geminin içindeki tayfalar sanki seçilir seçilmez gölgelerden ibarettir. Köylüler, o geminin dümeninde alnı açık, gözleri parlak, ak sakallı bir adamın dimdik olarak bağlı durduğunu görür gibi olurlardı. Kıyıya yanaşırken kayık silinir solar, yavaş yavaş kaybolurdu. Bunu gören köylüler de, hemen birbirine usulcacık, "Dede Kaptan!" diye fısıldarlardı.

Ambardaki zavallı Karaoğlan'a gelince, fırtınanın başlangıcında, lisanıhâl ile "Ah sormayın başıma gelenleri! Burada başıma gelenler ne çayıra, ne bayıra, ne su ve samana, ne de ağıla benziyor" diyordu. Fakat

daha sonraları korkusundan iliklerine kadar titredi. Bir aralık efendisine şaşakaldı. Çünkü o, karşısındakilerle konuşacağına, kasılıp gerilip, muavinlerinin yüzlerine bir şeyler püskürüyor, onlar da gerisin geriye onun suratına ağızlarından bir şeyler savuruyorlardı. Ondan sonra Karaoğlan, tamamen kendisinden geçmişti. Motordan çıkarken yürüyemiyor, öteki sığırlarla, sendeliyor ve arada bir yere yıkılıyordu. Aralarında bulunmuş olan üç-dört arkadaşlarının deniz tarafından alınıp götürüldüğünden bihaberdiler.

Sultan Abdülâziz zamanında idi. Abdullah Efendi İzmir'de deveciler seymeni idi. Onun cemaziyelevvelini bilmeyen yoktu. Ufak tefek alavereler ve kırıntı kârlarla işe başlamıştı. İlk önceleri karnını doyurabilmek için para kazanmıştı. Sonra tıkındıkça tıkınası gelmişti. Geçim için biriktirip dururken, saadet için toplamakta devam etti. Ve nihayet yalnız toplamak için biriktirekoydu. Kim ne derse desin, toplar, üretir, katar, artırır, kasasına atardı.

Kendisini tanımış deli doktoru Muammer Bey, "Herifin gözlerinden korkuyorum doğrusu, Kemeraltı'nın Konak tarafından sokağa bir göz attı mıydı, sokağı bir ucundan düdük makarnası gibi ağzına alacak ve bir iki sömürüş ve soruyuşta, sokağı boylu boyunca yutacakmış gibi oluyor. O kaparozcu gözlerini görünce, hemen sokağa dört ayak üzerine düşesim ve sokağı yol kilimi imiş gibi enserlerle (büyük çivilerle) yere çakasım geliyor ki, sokaktan olup boşlukta kalmayalım" diyordu.

Artık Abdullah Bey'in gözünde dünyada bir şey kalmamıştı ki onun kıymeti paranın matuf kıymetinden başka kendisine has bir haysiyeti olsun. Onun gözünde içtiği su "para!", soluduğu hava "para!" yediği yemek "para!" olduğu için ne suyun suluğu, ne havanın havalığı, ne yemeğin yemekliği kalmıştı. Bunun için pek zengin olmuş olmasına rağmen, dünyayı terk ederek çile çeken bir papaz gibi ne yer, ne içer, ne de giyinirdi.

Onu sokakta görenler, yanı sıra yürüyen arkadaşlarını yavaşça dürterek, kulağına "Şu çapaçul ihtiyarı görüyor musun? İşte milyoner Abdullah Efendi'dir," derlerdi.

Abdullah Bey'in bilhassa gençken, yüreğinde özleyişler, koynunda sıcak sıcak duygular doğmamış değildi. Fakat para işi dururken, ta canevinin derininden çağıran o seslere hiç kulak mı asılırdı? Abdullah Bey böylelikle kendi yaradılışını kendi eliyle boğa boğa gönlünü, doğmazdan önce düşünülen veyahut doğar doğmaz boğularak gömülen şehzadelerin türbelerine benzetmişti. Artık hayatı bir mezaristan kadar emin ve salimdi.

Kendisi maşallah çoluk çocuğa karışmıştı. Onları da özlediği gibi yetiştirmeye koyulmuştu. Onlarda bir uçuş ve istek başlangıcı sezdi miydi, hemen "sebeb-i hayatları" ve "velinimetleri" oluşunun ağırlığı ile üzerlerine abanır ve "hele bir parça kazanın bakalım da, onun sırası sonra gelir" veyahut "bülbül zamanında öter" diyerek, bülbül yumurtalarının üzerine buz gibi yüreği ile öyle bir kuluçkaya yatardı ki, değil yalnız ötmeden, fakat yumurtalarından bile çıkmadan, bülbüller kabuklarının içinde donakalırlardı.

"Çocuklarımı hiç bozmadım", diyordu. Filvaki çocuklar, tıp fakültelerinin altındaki büyük formalin mahzenlerindeki kadavralar gibi ne büzülebilir, ne de kokabilirlerdi. Fakat kokmamak yaşamak değildi.

Abdullah Bey zehirli gaz gibi pürüzsüz, tertemiz ve dürüsttü. Ağzına içki koymaz, cıgara içmez, küfür etmezdi. Nezaket ve terbiyesine bir diyecek yoktu. Misafiri kabul tarzı model ittihaz edilecek mükemmelliyette idi. Şu her günkü mevzular hakkında pek ağırbaşlı ve tecrübeli fikirleri olurdu. Ömründe hiç kimseye fenalık etmemişti. Nerede bir fena hareket görürse, onu şiddetle cezalandırmak isteyenlere hemen ön ayak olurdu. Bununla beraber işinin erbabı idi. Dünyayı yakan bir yangın olsa, kömürden tasarruf için, tencereyi kaptı mıydı koşar, ateşten hususi fasulyelerini istifade ettirirdi.

Gazete No: 381, 14 Ocak 1948

Abdullah Bey'in en çok sevdiği çocuğu ilk göz ağrısı Bay Haşmet'ti. Çocuk hamur gibi istenilen kalıba giriyordu. Onu kolaylıkla istediği gibi yetiştirebiliyordu. Paraya mümkün mertebe çabuk avuç ve el salabilmesi için ne yapılması lazımsa yapıyordu. Çocuk tahsilinde yüzde yüz muvaffak oluyordu.

Babası ona, "Evet! Hayatın, mevcuda ilave eden, yok olanı yaratan ve insanı kendisinden öte harlatan, arzu ateşi olduğunu söylerler a. Fakat sen kulak asma. Bunlar laftır. Bir şeyin değerini anlamak için, 'Kaç para eder! On para etmez!" diye bağırarak bir yana atarız. Asıl gerçek olan şey tırıng tırıng paradır. Sen budala olma, ona bak", dedi

Her hafta sonu memurlarına, kâtiplerine, hizmetçilerine haftalıklarını verirken, küçük bey Haşmet'i de yanına çağırırdı. Onlara edep ve terbiye, imsak ve iktisad gibi meziyetler hakkında yüksek nasihatlerde bulunurdu. Sözlerini yazıhanesinde çalışanlar, her türlü hoppalık ve dandinilikten ari bir ciddiyetle dinlerlerdi. Bu suretle bu sözler küçük Haşmet'in kulağına küpe edilmiş olurdu.

Artık kendi gayreti ve kendi faaliyeti ile mesut olsa bile ümidi tamamen kaybettirilmiş bulunduğu ve yüzü tamamen paradan tarafa döndürülmüş olduğu görülünce Bay Haşmet'in tahsilinin tamamlandığına hükmedildi.

İşte o zaman Bay Haşmet kendi yazıhanesini açtı. Artık babasından müstakilen iş görecekti. Abdullah Bey'e göre, büyük yazı masasının, Bay Haşmet'e göre de "büronun" önüne bir maroken koltuk kondu. Yazıhaneyi kiralayan, döşeyip dayatan bittabi Abdullah Bey'di. Sermayeyi de o verdi. Yazıhanesinin açılacağı gün, apartman sahibinin mırın kırın etmesine rağmen kapının önünde bir kurban kesildi. Kanları mermer eşiği kirletmesin diye leğenlere akıtıldı.

Abdullah Bey oğluna uzun boylu nasihatlerde bu-

lundu. Koltuğu göstererek "Bunun üzerinde mesut ve muammer ol, oğlum" dedi. Bay Haşmet'in küçük kardeşi Bay Kudret ve iki kız kardeşi Bayan Nüzhet ve Nimet bir yanda duruyorlar, onların arkasında da genç muhasip Bay Hulûsi ve genç daktilo Bayan Gülşen elpençe divan olmuşlar bekliyorlardı. Yazıhanenin üzerinde Hattat Yesari'nin eliyle yazılmış "Elkasibü Habibullah" levhası asılı duruyordu. Yazıhanenin önündeki duvar bomboştu. Abdullah Efendi, "İlk kazandığın parayı, isterse bir kuruş olsun, çerçevelettir, şu yazı masasının önündeki duvara astır. O hep gözünün önünde bulunsun. Folluktaki yumurta gibi, seni hep ona, onun gibisini katmaya kışkırtır" demişti. Bu sözü, çocukları ve muhasip Hulûsi ile daktilo Gülşen el çırparak alkışladılar. Abdullah Efendi'nin sesi kırılır gibi oldu. Yine koltuğu göstererek "Burada tulû müddet muammer olursun inşallah" dedi, gözleri doldu. Onu dinleyenlerin hepsi de gözlerini sıka sıka ve burunlarını çeke çeke ağlamak zorunda kaldılar.

On günden beri sürü sürü çingeneler, Göztepe, İkinci Karantina ile Eşrefpaşa tepe ve sırtlarında, viran evlerde oturan, bahçıvan, kapıcı, tütüncü ve bunun gibi fukara insanların çocukları "bazısı maşa ile bazısı maşasız" topladıkları köpek terslerini, küfelerle ve sepetlerle, Bay Haşmet'in Kordonboyu'ndaki ambarına taşıyorlardı. Çünkü Bay Haşmet'in kısmeti köpek bokundan açılmıştı. Onun yazıhanesinin kapısındaki levhada, altın zemin üzerine kırmızı yazı ile "İthalat ve İhracat Komisyoncusu, Bay Haşmet Karaoğuz" deniliyordu. Paris'te Megisserle sokağında, Leonard ve Bonpart Şirketi, tabakhanelerinde kullanılmak üzere iki yüz ton köpek tersi ısmarlamıştı. Bu mal kısım kısım vapura yükletilecekti. Fob İzmir satılıyordu. Paris'teki şirket Osmanlı Bankası'na kredi mektubunu göndermişti. Malın vapura yükletilmiş olduğuna dair evrak bankaya gönderildi miydi, alınacak paranın yüzde yetmiş beşi ödeniyordu. Art tarafı ise mal Paris'e varıp da katkısız hilesiz ve iyi köpek tersi olduğu anlaşıldıktan

sonra, bankaya gönderilen bir mektup üzerine ödenecekti.

On günden beri Kordon'daki ambarın bekçisi Arnavut Şaban Ağa, malı getiren çingene ve fakir fukara ile tartı aletlerinin başında boğazlaşıyordu. "Mademçi cetirmedin on kilo boki, ben sana nasıl vireyr pare, more?" diye bağırıp çağırıyordu. Köpek pisliğinin bembeyaz ağarmışı ile "taze olduğu için" hâlâ nefti veya kahverengini muhafaza edeni, ambarın tavanına erişen kümeler hâlinde yükseliyordu. Malın ilk partisi gönderildi ve bankanın verdiği yüz yetmiş beşten bile enikonu bir kâr sağlandı.

Bu parayı bizzat Haşmet Bey bankaya giderek alırken, kendisine verilen ilk yüz lirayı bir yana ayırdı. Onu hemen altın yaldızlı bir çerçeveye koydurup, yazıhanesinin önündeki duvara astırdı. Yazıhane açılalı on beş gün olmuştu. Büyük koltuğuna kuruldu ve gözlerini yüz liraya dikti. İtinayla marokine edilmiş koltuğun açık kolları sanki ona, "İyi bir iş gördükten sonra gel de koynumda sıcacık uyu" diyormuş gibi idi. Kaparoz zihniyeti ile alınan bu koltuk Bay Haşmet'i Amerikalıların, ağır suçluları idamda kullandıkları elektrik sandalyesinden çok daha müessir bir tarzda öldürüyordu. Eğer o günden sonra Bay Haşmet milyonlara da sahip olsa, kendisi iflas etmiş sayılabilirdi. Çünkü artık öz malı hususi otomobiline binebilirdi, şampanya içebilir ve havyar yiyebilirdi; fakat yaşamak? İşte onu katiyen yapamazdı.

Gazete No: 382, 15 Ocak 1948

16

Yan odanın, yani muhasip Bay Hulûsi ile daktilo Bayan Gülşen'in oturdukları odanın duvarına, Bay Abdullah'ın tensibi üzerine Bay Haşmet'in çocukluk ve ilk gençliğinin resimleri asılı idi. Bay Haşmet'in bakışı açık duran kapıdan onları seyre daldı. İşte orada Bay Haş-

met'in doğduktan bir saat sonra alınmış olan resmi, ilkokuldan aldığı ilk "Aliyyülâlâ" kartını elde tutarak alınmış olan resmi, on yedi yaşında bir kitap okurken alınmış olan resmi. (Abdullah Bey Acem düzmesidir diye Bay Haşmet'e roman okumasını yasak etmişti. İşte bundan dolayı elindeki kitabın adı, "Fazilet Dersleri" idi.) Velhasıl, "küçük beyin", muhtelif şanlı safhalarında ve merhalelerinde alınan bir sürü resmi vardı. İşte yüz liralık banknotu bu genç kazanmıştı. Bay Haşmet'in gözleri yeni yüz liralık banknota kaydı.

Duruşunda bir gurur vardı. Muvaffakiyet borusu ötmüştü artık. İşte çerçevede yüz lira pırıl pırıl parlıyordu ya. Sanki koltuk sandalyesi, kollarını açarken, "İyi bir yemekten sonra koynumda güzelce bir uyu!" demişti vesselam.

Bunların hepsi iyi idi. Yalnız bu yönden işlerin tıkırında gitmesine rağmen başka yönden pek berbat bir tarzda gitmesi onu epeyce üzüyordu. Kadınlar ona hiç iltifat etmiyorlardı ve ancak kadınların bahşedebileceği, erkekliğe ruhi bir güven ve itminandan kendisini böylece mahrum bırakıyorlardı. İş sırf paraya dökülünce teslimiyetkârların bini bir paraya idi. Onların çeşidini tanımıştı. Evet güzeldiler. Eline para geçeli koleksiyonunda, dört tarafa ateş gözlerle bakan, upuzun ve pürüzsüz bacaklı elastikiyetli kızlar, güneşte bal rengi olmuş denizin tuzlu kokusunu soluya soluya serilip serpilmiş fıstık gibi kadınlar, tümen tümendi. Fakat bunlar, kendisini tatmin etmek şöyle dursun bilakis canını yakmışlardı.

Mesela şu Eda. Neydi onun o sapsarı tutuşan saçları, o mini mini kalkık burnu, küçücük rujlu dudağı, çıkıkça elmacık kemiklerinin üzerindeki upuzun dapdar gözleri, koyu mor rimelli uzun kirpikleri, kirpikler arasından hülyalar süzen deniz ve gök mavisi bakışı, pembe tül bulutu içinde gerdanının kar beyaz yamaçları, göğsünün, iğneyim batarım! diye tahkir eden edepsiz ve inatçı sivrilikleri, tepeden tırnağa ipince bir kırıtıştan ibaret gövdesi, kendisine doğru koşarken

uzun bacaklarının göz kamaştırıcı pırıltıları? Onu bir Holivud filminden hoplayıp çıkmış bir yıldız, bir güneş sayardınız. Alimallah bir mil çevresine yanaşan her pantolonlu mahluk için yüksek ökçeli büyük bir tehlike idi. İzmir'in lüks kokotu da, işte böyle olurdu. Bay Haşmet derin derin içini çekti. Onun kumru gibi ku ku dermişçesine dem çekişini, kedi gibi yaltaklanırken keyfinden pır pır diye içinde değirmenler çevirişini, elma kürkler üzerine meltem esiyormuş gibi sıpsıcak ve sokulgan cicim, bicim, kokoşum, nonoşum diye fısıldayışını hatırladı.

Ah! O koca Bay Haşmet Karaoğuz'u öğütmüş, eritmiş, bitirmiş sonra civa gibi dağılıp tuzla buz olan gülüşünün toplanışı ile onu yeni baştan yaratmıştı. Ama ne için? Cebindeki bütün parayı aldıktan ve kendisini soyup soğana çevirdikten sonra, ufak tefek kakış ve itişlerle kapı dışarı defetmek için. Onu görünce, göğsündeki para çantasına elini itminanla vurarak "Yaşasın köpek pislikleri!" diyebiliyordu. Fakat acaba, "Yaşasın erkek Haşmet" diyebiliyor muydu ya?

Şu Eda'nın yüreği, doğrusu yürekten ziyade para çantasına benziyordu, hemen hep "hap!" diye kapan, otomatik ısırıcı ve koparıcı bir para çantası. Ona gide gele yüreği de çantası da ayakkabıları da aşınmıştı.

Hem neydi o? Kadeh ve kristal çığıltısı ortasında cazband vıng vıng etmeye bir koyulmasındı. Dans edenlerin iskarpinleri fısıldamaya başlayınca yallah deyip ona, yani koca Bay Haşmet'e arkasını döner, kalkıp parlak bir züppe bulur, dans edenlerin mihveri ve gülüş saçan çarkıfeleği olur, kendisini de başından kıskançlık ateşleri savuran üzüntü felfeleğine döndürürdü.

Hem de bu kadarla da kalmıyordu ya! Danstan masasına dönünce de Fransızcaya benziyor diye adını Pişon taktığı kucak köpeğini işaret ederek, ona yani Bay Haşmet'e "Dışarıya götür de pipisini yapsın" diye babasının uşağınaymış gibi emirler buyururdu. Sonra da Pişon'un pipisini yaptırmaktan imtina ettiği için

elâlemin önünde şakkadak bir tokat! Eh, değil insanın, fakat öküzün bile tahammülünün bir haddi vardı. Artık sayım suyum yoktur diye onunla alakayı kesmişti.

Ondan sonra ciddidir, deli fişek değildir diye kara gözlü kara saçlı Bayan Rezzan'a çantası ile beraber yüreğini vermişti. Çünkü taş yürekli kadınların birinin söylediğine göre çantasız olarak sade yüreği pek yutan bulunmuyordu. İşte bu kadın son derece vakardı. Sanki Kleopatra, Salome, Lukreziya, Borjia, Şarlot Korday, Katerin dö Mediçi bir de Karmen onda hep bir araya gelmişti. Hem de İzmir'in şampiyon öpücüsü diye an san kazanmıştı. Hakikaten de öyleydi. Hele bir insanın yanağına yapışmasındı. Değil kanını, fakat yanağında bir meşe ağacı bile dikili olsa, bir soruyuşta budağıyla köküyle söküp alırdı. Gözlerinin durgun ve kapkara koyuluğunda sanki yalın ve mavimtırak bir kılıç parlardı. Üstelik pek atletik yapılıştaydı. Onunla beraber bulunmakla insan bir lüks otomobile sahip olmuş kadar iftihar edebilirdi. Ne var ki ona nice paralar yedirmiş olmasına rağmen kendisine o iftiharı da haram etmemiş miydi? Lakin bir gün lüks bir restoranda oturmuşlardı. Rezzan'ın kapkara kaşları çatılmıştı. Hemen hemen mor renkle rujladığı dudakları da adamakıllı gerilmişti. Onun başına ne bela geldiyse köpeklerden gelmemiş miydi? Lakin bunu da iddia etmek nankörlük olurdu. Çünkü ne kâr geldiyse o da bu hayvanların pisliğinden gelmişti. Dört masa ötede yemek yemekte olan bir müşterinin erkek köpeği birdenbire Rezzan'ın Bobi'sine deli divane âşık olmuştu. Gelip Bobi'yi koklamıştı. Ve hemen edepsizlik etmeye koyulmuştu. Pek ayıp oluyordu. Rezzan "Haşmet, Bobi'yi koltuğunun altına al" demişti. Pişon meselesinde Eda'ya kulak asmadığı için başına gelenleri iyice hatırlıyordu. Köpeği koltuğunun altına almıştı. Tam o sırada Rezzan dudaklarının arasına bir cıgara sıkıştırmıştı. Haşmet Bey tek elle kibrit kutusunu bulmakta gecikmişti. Nihayet kutuyu bulup kibriti güç bela yakabilmişti.

Gazete No: 383, 16 Ocak 1948

Erkek köpeğin sahibi sarışın bayan, vaktiyle Rezzan'ın dostu olmuş olan bir erkeğin o zamanki dostu idi. Bay Haşmet Rezzan'ın ona caka satmakta olduğunu ne bilsindi?

Rezzan'ın çatılan kaşlarının altında, bakışı için için yıldırmayı kuran bir kara bulut gibi üzerine çöküp ağırlaşmıştı. Öfkesinden burun deliklerinin kanatları açılıp kapanarak, pırıl pırıl parlıyordu. Adeta üzerine kapkara bir uçurum heybetiyle yükseliyordu ve aynı zamanda da üzerine eğildikçe eğiliyordu. Neredeyse Bay Haşmet yamyassı ezilecekti. Birdenbire ısırmak üzere olan bir zehirli yılan gibi sert sert "Cıgaramı bir yüzlük banknot ile yaksana!" diye fısıldamıştı. Korkusundan dişleri, garsonun tepside getirmekte olduğu tabaklar gibi birbirine çarparak çatırdamıştı. Çantasını bulmakta gecikmişti. Banknotu tutuşturmak üzere kibriti yakarken tepesinde bir tabağın şangır şungur kırıldığını, Rezzan'ın da islimini boşaltan bir lokomotif gibi "Banknotu o suratla mı boşaltan bir lokomotif gibi yakarlar?" diye fısıldadığını duymuştu. Bütün vekarını toplayarak azametli bir ricat yapmak kaygusiyle ayağa kalkıp giderken, yanı başında yerde, Rezzan'ın seksen liraya almış olduğu iskarpini takırdamıştı. Galiba ardı sıra bir de tekme savurmuştu. Of! Ne yüz kızartıcı iş olmuştu o!

İşte bunun üzerine artık lüks kadınlardan vazgeçerek, kadın hususundaki gayelerini daha mütevazi nisbetlere irca etmişti. Şöyle ki depoda Bekçi Şaban Ağa, fakir fukaranın toplayıp getirdikleri pislikleri tartıp alırken gelenleri dikkatlice gözden geçirmişti. Aralarında Göztepe'nin arka taraflarında Arap deresinde babası bahçıvanlık eden Kezban adında bir kız vardı. Ne gözler, ne gövde, ne kalçalardı onlar? Omuzunda küfesi, ayakta duruşunun inhinasında öyle bir eda vardı ki, kendisinin rüzgâra dayanan bir duman fiskesi olduğu sanılırdı. Başı, gerdanı, kolları, kuşağı, şalvarımsı en-

tarisi, bileklerinin üzerinde şıkırdayarak birbirinin üzerine dökülen bilezikleri, upuzun boyunca mısra mısra bir ahenge kayıyordu. Vakıa entarisi yamalı ve yırtık pırtık, bilezikleri gümüşten bile değil fakat bronzdan, eli nasırlı ve kunduraları kaba sabaydı. Fakat işte bunlar çekiciliğini büsbütün artırıyordu. Hem buna harcanacak elli lira başkasına çarçur edilecek beş bin liranın yerini tutardı. İşte depoda bir köşeye çekilmiş, eli böğründe, küfede getirdiği "emtia"nın sırası gelip de Şaban Ağa tarafından tartılmasını bekliyordu. El etek öpmeye, yüz suyu dökmeye alışkın, alçak gönüllü, fıstık kızın biri olduğu besbelliydi.

Bay Haşmet en gür sesiyle Şaban Ağa'ya "Şu kızın yükünü tart!" diye emretmişti. Kızın utancından yüzü kızarıp bozarmıştı. Mahcup mahcup ilerleyerek küfesini getirip tartı aletinin üzerine koymuştu. Ambarda tam bir sükût hasıl olmuştu. Yalnız Şaban Ağa'nın tak tuku, şak şuku diye çelik mihver üzerinde kaydırdığı tunç tartıların şıkırtısı duyulmuştu. Kız fal taşları gibi açılmış gözlerle mühim bir hüküm bekleyen bir suçlu gibi tartılara bakmaya koyulmuştu. Şaban Ağa o işkembe kokan kalın sesiyle, "Altmış üç kilo!" demişti. Vay anasını, demek ki şu kız altmış kilo yükü, sırtlayınca kuş tüyü imiş gibi, tâ Arap deresinden Konak'a kadar getirmişti. Demek ki, güzelliğine denk mukavemeti de vardı. İşte aşk savaşında kahraman çıkacak bir cengâver hem de yanağına Eda'nınki gibi tokat, başına da Rezzan'ınki gibi tabak yiyeceğine, tokadı da ferah fahur başında patlatabileceğin ve tepe tepe kullanıp kirletebileceğin müstesna bir ev. Gel keyfim gel! Hemen Şaban Ağa'ya, "Zarar yok altmış beş say da toparlak hesap oluversin! diye gürlemişti.

Orada beklemekte olan kadın erkek, hele Tepecik tarafından oldukları belli bazı kapkara çingene karıları rastıklı kaşlar ve sürmeli gözler süzerek ağızlarını tatlı olmasına niyetlendikleri sırıtışlarla yaymışlardı.

Kızın yüzü utançtan kıpkırmızı harlamıştı. Haşmet Bey bir yolunu bulup Şaban Ağa vasıtası ile, onun Arap

deresindeki adresini almıştı. Havanın açık olduğu bir gün, en gösterişli golf pantolonunu ve altın saplı bastonunu alarak, bir dağ ve kır gezintisi yapmak bahanesiyle Arap deresi tarafına gitmişti. Kızın babası yoktu. Annesi vardı. Ana kız ona nasıl iltifat edeceklerini şaşırmışlardı. Ona kahve pişirmişlerdi. İşte Bay Haşmet bu gezintileri gitgide sıklaştırmış ve yapacağı son hücum için artık kızın kıvama geldiğine hükmetmişti.

Ne sıkıntılar çekmişti. Görmüş olduğu en meşhur filmlerden en dokunaklı sözleri, duruşları, güm güm diye göğüs vuruşları, göz yaşlarından boğuluyormuş gibi derin derin soluyuşları, gözlerini şurada süzüş, burada da fıldır fıldır döndürüşleri, aynanın karşısında günlerce meşketmişti. Artık ilanı aşk günü gelip çatınca, zaferinden emin bir komutan güvenciyle bastonunu kapıp Arap deresini boylamıştı.

Aksi olarak hava pek sıcaktı. Elbisesi sırtına bir mayi gibi yapışmıştı. İşte buna çok sinirlendiği için mi ne, aklı zıvanadan çıkarak Kezban'a aşk ilanında biraz aşırı davranmıştı.

Kız ocakta tezek yakmaktaydı. Bay Haşmet kulübeye girişine adeta üslup vermişti. Tâ öte tepedeki Kezban'ın annesi Bay Haşmet'e kahve pişirmek için ödünç kahve ve şeker aramaya gidip de Kezban'la başbaşa kalınca Bay Haşmet uzun bir "A! A!" çekerek gövdesiyle bir eğiliş bir reverans makamına, havada yel değirmenimsi bir kavs çevirmişti. Sonra bir elini, aynada dayanılmazlığına kanaat getirdiği bir jestle güm diye göğsüne vurmuş ve faltaşları gibi açmakta olduğu gözlerine dolan yaşları, içmek istiyormuş gibi habire yutkunarak, yarı ağlar, yarı kekeler bir halde "Ah Kezban seni çıldırasıya seviyorum" demişti. Öteki elini de, sanki denizde boğuluyormuş da bir can kurtarana el sallıyormuş gibi, Kezban'ın sol memesine doğru uzatmıştı. Çünkü öğrendiğine göre kadınların sol tarafları, gövdelerinde sevgi ateşini yakacak düğmeydi. Elektrik düğmesini çevirince ampulün yanması gibi bir dokunuş

ve burkuluşla Kezban tepeden tırnağa sevgiyle tutuşacaktı, mükemmel bir jestti o.

Gazete No: 384, 17 Ocak 1948

18

Ne var ki sesi pek odada talim ederkenki gibi çıkmamıştı. Sesinin tek davudisini ince bir duygululuğa yumuşatayım derken, biraz da tizli pesli köpek uluyuşuna benzetmişti. Efendim sesin öylesi, bir yalvarıcıya değil, "arş ileri!" diye emreden bir komutana yakışırdı. Hem de o edalı el ve parmak savruluşunu –ne olacak cahil kadın– suratına bir avuç dolusu parmak fırlatarak bir tokat şaklatacağı manasına mı almıştı ne? Ona, "acaba adam aklını mı oynattı?" diyen gözlerle bakmış, alaca fistanını yellendire yellendire kapağı mutfak denilen bitişik odaya atmıştı.

İşte bu anda peşini salıvermeye gelmezdi. Bay Haşmet de ardı sıra davranmıştı. İşte o zaman burnunun üzerine bir kamyon müsademesini andıran bir yumruk yemişti. Onu ömrünce unutamayacaktı. Gökte, gecenin ve gündüzün ne kadar güneşi, ayı ve yıldızı varsa çınlayarak tuzla buz olmuşlardı. Zaten Napolyon bile demişti ya, aşkta en büyük zafer kaçmaktı. İşte ordan dolayı var kuvvetini tabanlarına verirken, dağda geviş getirmekte olan bir sürü koyunun içine dalmıştı. Koyunlar ürkünce ardına koca çoban köpeği dadanmıştı.

Kaçarken köpeğe tatlılıkla, "kıç! kıç! kıç! kuçu! kuçu!" demesi tesirsiz olmuştu. Buram buram ter dökerek kaçmıştı. Fakat köpek ardından yetişiyordu. Zaten kendisinin bir adım daha atacak hâli de kalmamıştı. Yere bir et yığını hâlinde yüzüstü serilmişti. Köpek yetişince terlerle ıslak olan ensesini koklamıştı. İşte o zaman Bay Haşmet'in korkudan sanki damarlarındaki kan donup duruvermişti. Acaba ne olacak diye ödü patlar dururken ensesine "şırr!" diye sıcak suların dökülmekte olduğunu ve hemen onu müteakip, köpeğin

uzaklaşmakta olduğunu anlamıştı. İşte o zaman, ensesini kokladıktan sonra köpeğin bir bacağını kaldırıp (toplattırdığı emtiaya işaret makamında olacaktı) iki büklüm boynuna pipisini yapmış olduğunu anlamıştı. İyi ki dağ sırtında in cin yoktu. Onu kimse görmemişti.

Düşmüş olduğu dikenlik yerden kalkmıştı. Elbisesine batmış olan dikenlerden önü kirpi sırtına dönmüştü. Biraz ötedeki çalılıkların gölgesine giderek onları ayıklamayı, üst başına çeki düzen vermeyi düşündü. Uğradığı felaket çekilir şeylerden değildi. Eda'yla kavgası köpekten çıkmıştı. Rezzan'ın da kahrolası Bobi'si başına bela olmuştu. Şu Kezban işinde bari köpek yok derken şu tesadüfe bakınız ki burada da köpek o muteber tüccarlığına yapılabilecek en büyük hakarette bulunmuştu. Fakat kabahat kendindeydi, meşe odunu kadının inceliklerinden çakmayacağını bilmesi lazım gelmez miydi? Ona barut kokan babayiğitçe sert ve dik bir sesle emirler savurmalıydı. O takım insanlar ancak öyle bir dilden anlarlardı. Bunca zahmete girdiği için eşekliğine doymasındı. Başını önüne eğmiş, göğsündeki dikenleri çıkarırken kendi kendisine "eşek!" diye bağırmıştı.

Kendi sesinden de daha kalın bir ses, bir iki adım önünden "Ula kime eşek diyon?" diye çıkışınca başını kaldırmış ve önünde neyi görmüştü beğenirsiniz? Kaşları kazan kulpu, bıyıkları yanaklarından birer karış aşkın izbandut gibi bir çoban. Herifin kanlı ve kızgın bakışı belliydi. Neyse o belayı başından savmıştı.

Ne kadar üst başının tozunu toprağını silkip de dikenlerini ayıkladıysa da, o haliyle tramvay caddesine inemeyeceği için Karantina, Salhane ve Asansör üzerindeki sırtlardan Eşrefpaşa'ya doğru yürümeye karar verdi. Bastonu gitmişti. Cehennemin dibine kadar yolu vardı. Bastonsuz da yürürdü.

Tepenin birinde elinde bir teneke, köpek pisliği toplamakta olan bir Çingene kızına rastladı. Örselenmiş olan izzetinefsi bu manzara ile biraz okşanmış oldu. "Benim için topluyor" diye düşündü. Durdu, bir cıgara yakmıştı. Bu manzaraya daha uzun boylu bakmak, ko-

lunu bacağını dinlendirmek, içindeki acıyı da dindirmek arzusunda bulunmuştu. Zaten çingene kızı da fena değildi. Ateş, sinir ve kapkara gözlerden ibaretti. Yavaş yavaş mırıldanıyor "Acaba kendisini tanımış mıydı?" ve ona adeta gülümsüyordu. İşte böylesine böbürlenebilir ve emirler savurabilirdi.

"Senin adın ne?" diye sordu.

Kız gülümseyince bir sıra parlayan dişleri güneşte gözleri gibi parladı, "Kancay" dedi. Bay Haşmet adın böylesine şaştı. Dağ çingenesinde Fetanet, Fazilet gibi isimler aranamazdı ya. Göğsünü kabartıp öksürdükten sonra sanki bilmiyormuş gibi ona "Ne topluyorsun?" demişti. Kız başını kaldırıp ona tuhaf bir bakışla bakmıştı. Acaba ne toplamakta olduğunu bildiğini mi çakmıştı da o edayla soruşuna şaşmıştı? Ne düşünürse düşünsündü. Emir ve ferman çingene kızının değil fakat kendisinindi. Kız,

"Köpek pisliği" demişti.

"Kim için?"

"Kordon'da Bay Haşmet Karaoğuz için."

"Sen onu tanıyor musun? Topladığını kendin mi götürürsün?"

"Hayır, ben buralıklı değilim, göçebeyim. Ben kendim için değil, fakat bizimkilerden buralıklı olanlar için topluyorum."

"Pekâlâ, sen ne iş güç görürsün?"

"Çook!.. Sepet örerim, ızgara maşa yaparım. Kocayemiş, laden, kekik, adaçayı toplarım. Fala bakarım."

"Daha? Daha?"

"Göbek atarım.

Gazete No: 385, 18 Ocak 1948

19

Bay Haşmet cebinden on kuruş çıkararak kızın önüne toprağa atmıştı.

"Göbek at!" diye emretmişti. Böylelikle kısmen olsun Kezban'dan öcünü almış olacaktı.

Çingene kızı Kancay'ın gövdesinin hemen her tarafı hareketsiz dururken ve çıplak ayaklarının üzerine devrilen şalvarında bir kımıldanış olsun yokken, kalçaları bir burgu hareketiyle inip çıkmaya başladı. Ağzıyla da bir çiftetellinin nakaratını taklit ediyordu. Musikide zerre kadar bir falso yoktu. Göbeğinin altına doğru bağlanmış olan kuşağının ise sanki bütün gövdesinden ayrı, fakat tamamen musikisine tâbi, kendisine has bir canlılığı vardı. Havada, daralan ve genişleyen helezonlar çevirmişti.

Bay Haşmet'in gözleri ise, helezonlara takılı dönüp dururlarken yavaş yavaş hayretle açılmıştı. Ceplerinde tuttuğu iki elinin biriyle o cepteki maden paraları şangırdatmış ve onları duydukça koltukları kabarmıştı. Artık bu işte iki biri yoktu, avucundaki paralar sanki çingene kızının tapusuydu. Kezban'a pastoral idil sökmediyse, işte kapkara Çingene kızı önündeydi ya. Hem şehir hayatı bunun pazılarını yumuşatıp, yüreğini şeftali çekirdeği gibi katılaştırmamıştı. Belli ki, pazıları sert fakat yüreği yumuşaktı. Yumuşak değil çekirdeksizdi. Gülüşünün cömert bir savunucusuydu. Evet hani ya çekirdeksiz üzümler olur, güneş damlası gibi güneşe tuttuğunuz zaman içi pürüzsüz bir yakut gibi berrak: İşte öyle hemen ağzına atıver.

"İşte kelepiri görüyor musun?" diye düşünmüştü. Nerede oturduğunu sormuştu. Kancay "İşte!" diyerek biraz ötedeki bir çadırı göstermişti. Bay Haşmet, kimlerle oturduğunu anlamak istemişti. Kancay, yalnız oturduğunu, bazen erkek kardeşinin geldiğini söylemişti. Bay Haşmet, işi o gün orada bırakmaya karar vermişti. Bir gün içinde bir aşk sahnesi, varyoz gibi bir yumruk, bunların üzerine salça kabilinden de bir ense ıslaklığı kâfi idi. Çingene kızı ile ikinci bir aşk sahnesi yaşamayacak kadar uzun uzadıya meşklere, talimlere lüzum yoktu. Şöyle rahat bir uykudan sonra ertesi günü oraya uğrayabileceğini düşünmüştü.

Ertesi günü, bir gün önce, güneşten kavrulmuş olmasından ders alarak, yine mahut dağ gezintisine akşam serinliğinde çıkmıştı. Yavaş yavaş yürüdüğü için biraz gecikmişti de. Güneş batmazdan biraz evvel Kancay'ın çadırına varmıştı. Kız orada yoktu. Etrafına bakınırken onu bir tepenin üzerinde görmüştü. Çatalkaya'ya doğru batmakta olan güneşe bakıyordu. Onu çağırmış ve yine önüne on kuruş atarak "Göbek at" demişti.

Kancay tıpkı bir gün önceki gibi oynamıştı. Bu sefer Çingene kızının canı sıkkın mıydı ne? Yüzünde bir hüzün vardı. Güneşin son kırmızı hüzmelerinde solgun yüzü kızarıyordu. O zindan gibi derin ve kapkara gözleri bir gün öncesine kıyasla çok daha çekici idi. Bay Haşmet ona bir temellük bakışı salmıştı. Ceplerini doldurmuş olduğu gümüş ufaklıklar kendisine, Çingene kızına böyle bir bakışla bakmak hakkını vermiyor muydu? Kancay, o bakışı görmüştü. Tüyleri ürpermişti.

Bay Haşmet, elini cebinden çıkararak ve gülümseyerek bir avuç dolusu gümüşü Kancay'a uzatmış ve ona "Avucunu aç" demişti. Kız "Ne istiyorsunuz?" diye sormuştu. Bay Haşmet pek yerinde ve pek kurnazca sandığı ima edici bir çapkınlıkla "Sen bilirsin" demişti.

Kancay, eğilip de avucuna bakmamıştı bile. Kancay'ın bakışında sanki gurbet ellerinin koca koca uzaklıkları, ovaların ıssızlıkları, sükût içinde tek ve tenha öten bir kuş veya böceğin ötüşü vardı. Bay Haşmet, ne diller dökmemişti. Konuştukça ağzı kızışmış ve ağzı kızıştıkça konuşası gelmişti. Artık söylediğinin yalan veya doğru olmasına pek aldırdığı yoktu. Vaatleri perde perde yükseliyordu. Tepe, yamaç ve bütün etraf sükût içindeydi. Yalnız arasıra Alsancak tarafından berrak havayla mesafelerde esirleşerek, insana uzak seyahatler duygusunu veren şimendifer düdüklerinin ince ince sesi geliyordu. İkisinin de gölgesi tepeden, güneşin kızıllığı üzerinde mavi yollar şeklinde uzamıştı.

Yüksele yüksele artık hemen neredeyse vaatlerin en yüksek zirvesi evlenme vaadine yaklaşmıştı. Çıldır-

mak bile işten olmamıştı. Kaç saatten beri söylediklerini bir başkasının kulağına fısıldamış olsaydı, o başkası mutlaka çantasından küçücük, aynalı pudra kutusunu, ruj batonunu çıkartıp, yaklaşmakta olduğunu sezmiş olacağı evlenme teklifine hazırlık olarak yüzünü düzeltir ve içinden herifin parasını malını, mülkünü hesaplar, öne süreceği kabul şartlarını aklında sıra sıra seferber eder ve yarım saatten beri hayal gözünün önünde kendisini tepeden tırnağa kadar pür gelin, pür dantela, pür servet, pür senet ve pür sepet görmüş olurdu. Fakat Çingene kızı Kancay'ın "Yasak!" deyici ücra bakışının önünde, bütün söylediği yüksek sözler, Bay Haşmet'in kendi gözünde küçük ve kıtıpiyos, kulağında da yavan ve gülünç bir mahiyet almıştı. Bay Haşmet, kendini toplamak için susmuştu. Bir hücum daha yapacaktı. Artık son hücum. İster yalan ister dolan evlenme teklifini ileri sürecekti. İşte biliyordu ki o zaman kara Çingene kızı bir fondon gibi ağzında eriyiverecek ve akar suları şakkadak durduracaktı. Zaten on iki günlük bir ay, dağ sırtında bir ateş küresi gibi fırlamıştı. Güneş de kıpkızıl bir yangın içinde hemen hemen büsbütün batmak üzere idi. Bay Haşmet, işte saatlerin en eşrefi o anda, koca teklifi fora etmişti.

Etmişti ama, bu son hücumu yine de sanki bir dağa çarpmıştı. Kadının gözleri, giden ışıkta, kulakları ise o ışığın kırmızı inleyişindeydi. Sanki dünyada bunlardan başka hiçbir şey yoktu. İşte o zaman yirmi metre ötelerinde konan bir Muratdede kuşu, pençeleri üzerinde irkilmişti, kanatlarını sert sert çırpmıştı ve sonra şair sayılabilecek bülbüllerin arasında en şairinin bile taklid edemeyeceği bir tek notayla, fişek gibi amut uçan bir tek feryatla ötmüştü ve o ötüşle dişisini çağırmıştı. Muratdede, ötüşünü durdurmakla apansızın esrarengiz bir sükût yaratmış ve adeta geceyi büyülemişti. İşte o zaman Kancay, titreyip sarsılmıştı. Çünkü o da tabii bir hayvandı ve gönlü başka bir tabii hayvanın çağırışıyla angılanmıştı. Oysa ki Bay Haşmet Karaoğuz'u tabii bir hayvan saymamıştı.

Geline duvak ve teller, tepeden aşağıya yaratılır, batan güneş renk ve ışık fırtınalarını koparıp da batıda kaybolunca, ay da yeryüzünde nuru ile gündüzden belki de daha güzel bir alemi tepelerden başlayarak tırnağa kadar yaratıyordu. Kancay, bakışını yavaş yavaş Bay Haşmet'ten ayırarak aya çevirmişti. Ve işte o zaman ne bakışında ne yüzünde hüzün namına bir şey kalmamıştı. Bay Haşmet'in tekrarladığı evlenme teklifine, bir ağaç, bir yamaç, bir pars, geceleri uluya uluya dağları bile korkutan bir kurt kadar bigâne idi.

Cevap olarak "Ne tuhaf!" dermiş gibi omuzlarını silkti. İşte bu kesin bir "Hayır!"dan daha berbattı.

Bay Haşmet'in gözleri faltaşları gibi açılmıştı. İş şaka derken adeta ciddiye biniyordu. Bay Haşmet, ağır ağır soluyarak "Bu günlerde mi evlenmek istemiyorsun, yoksa hiç mi?" diye sordu.

Gazete No: 386, 19 Ocak 1948

20

Kancay, sanki cevap veren kendisi değil de taa uzaklardan başkası imiş gibi yavaşça "Hiç anlamıyorum" demişti. Bay Haşmet'in yüzü yıkılıyormuş gibi oldu. Şaşıyordu. Ona acıyacağına ve merhametle sokulacağına büsbütün uzaklaşıyor, çekirdeksiz sandığı yüreği tamamen taş kesiliyordu.

Kancay, gözleri ayda duraklarken birdenbire "Aaa!" demiş, yürümeye koyulmuştu. Ayın cömert ışıkları heybetli kalçalarına ve çevik bacaklarına çarpıp parçalanıyordu. Ağır bir sesle "Gitmek istiyorum" demişti.

Bay Haşmet, kadına baktı. Ay ışığında sanki gümüşlendi. Kalın ve uzun vıngıldayan büyük bir çandan çıkıyormuş gibi madeni bir derinlikle yine "Gideceğim!" demişti. Onun gözlerinde artık yırtıcı bir kuş, bir kartal bakışı vardı. Dişlerini kısmıştı. Burun deliklerinin kanatları ardlarına kadar gerili bir halde sanki bütün ge-

ceyi ve ay aydınını içine alıyordu. Bay Haşmet'in yüreği sanki paramparça olmuştu. Çingene kızının sanki gagası vardı. Adamın ağzına sokmuştu da kancalı ucu ile ciğerini didikliyordu.

Bay Haşmet, uzaklaşan Kancay'ın ardından birkaç kere "Gitme! Gitme!" diye bağırmıştı. Fakat dinleyen kimdi? Bay Haşmet'in gözleri önünde apaydın ay ışığı ve gölge parçaları vardı. Kancay gölgede veyahut ışıkta yürümekte olduğuna göre şimdi ağarıyor şimdi kararıyordu. Biraz sonra tamamen seçilmez oldu. Ya ay ışığı veyahut ay gölgesi olmuştu.

Ne olacak? Şu Kancay ciğeri on para etmeyen bir Çingene kızıydı. Haysiyetler ve değerler ölçüsünde normal bir kadının kıymeti, bir tonluk sıkletle ifade edilebilirse, Çingene kızı bir miligram bile değildi. Fakat yüz ve daha fazla kilo yükü taşıyabilen bir deveye, takatını aşan bir miligram ağırlık devenin bel kemiğini kırardı, işte bundan dolayı Bay Haşmet oracıkta hemen çökekoymuştu. Artık bu son hakaret yetip artmıştı bile.

En çehre ve para züğürdü, sevimsiz ve zerafetsiz bir erkeği sevecek kadınlar bulunur. "Merhameten seviyormuş gibi davranabilecek kadınlar" deneyecek. Fakat sevgi ile merhamet alaimisemanın renkleri gibi birbirine kaynaşırlar, biri nerede biter öteki nerede başlar, bilinmez. Bay Haşmet'te merhamet namına bir şey yoktu. Babası Abdullah Efendi "Merhametten maraz gelir" kanaatini oğlunun başına öylesine yerleştirmişti ki Bay Haşmet'in fukara, zayıf ve hastalara acımak şöyle dursun, kanlı bıçaklı düşmanları imişler gibi onlara karşı bir kin besliyor, onları ezdikçe mesut oluyordu.

Bay Haşmet'in gözünde bütün kadınlar zevk verici ve zevk alıcı aletlerden ibaretti. Bundan dolayı kadınlarla münasebeti mutlaka bir zendostluk macerasına koyuyordu. Kendisinde eksik olan, güzellik, sevimlilik, zerafet, merhamet, ahenk ve daha bunun gibi şeylerin kaffesini onlarda arıyordu. Peşlerine düşmüş bulundu-

ğu kadınlarda bunların çoğu vardı. Ne var ki onun bu isteklerine mukabil kadınların isteyebilecekleri şeylerden mahrum olduğunu vazıhan takdir edemiyordu. Yalnız edemiyordu değil, fakat kendi başına ticaret âleminde kazançlar sağlamaya başlayınca kendi kurnazlığına ve zekâsına hayran kalarak, onlara yaptığı iltifatlarda bile, onlara yüksekten bakmakta ve onları eşek saymakta olduğunu istemeyerek belirtiyordu. İşte bundan dolayı iltifatları bile birer hakaret mahiyetini alıyor ve tedafül bir tavır almaları neticesini veriyordu.

Fakat doğrusunu söylemek lazım gelirse, kadınlara doğru gidişinde zendostluk, kendisinde eksik olan şeyleri arayış ve bunlar gibi duygulara, başka özleyişler de katılıyordu. Bu çeşit duyguların birbirine nisbetleri, renkli haritalardaki memleket sınırları kadar belirgin değildi. Fakat tuhaf değil miydi ki, ne Kezban kıza, ne de Çingene Kancay'a karşı yaptığı âşıkâne hücumlar esnasında, onları tamamen ekmek parasını kazanmak için kendi eline bakan köpekler, yani kapısının köpekleri saymamıştı. Fakat şu suratını tokatlayan, başında yemek tabağını kıran, tepesine yumruk salan ve kendisine taş gibi bir surat gösteren dünyayı, ancak para kuvveti ile önünde diz çömdürebileceğini artık bunca tecrübelerden sonra iyice anlamıştı. İşte o zaman kendisine verilmeyen sevgiye lanet etmişti. Milyoner olmayı aklına koymuştu. İcap ederse karaborsacılık yoluyla büyük paralara el salacak ihtiras şiddetine, hayal hodkâmlığına, anlayış darlığına ve gövde dinçliğine sahipti ya. Bittabi kendi refahının, milletinin refahının ancak bir kısmı olduğunu takdir edecek zekâ ve gönül enginliğinden mahrumdu. Artık değil yalnız Kezban kız ve çingene Kancay gibilerini, fakat bütün insanları, halde değilse istikbalde kendisine kul köle etmeyi aklına koymuştu. İnsanın gönlünde her ne çeşitten olursa olsun sevgi bulundukça o gönüle para asla giremez. Her ne çeşitten olursa olsun sevgi çekildi miydi, bıraktığı yeri hemen para kaplar. Tarihin

öğrettiği yegâne ders, insanların hiçbir zaman tarihten ders almadıklarıdır. Bu da belki doğrudur, çünkü yaradılışta tekerrür yoktur. Belki de benzerlik vardır, fakat benzerlik ancak başkalıkların arasında vâki olabilir. Tarihin altın çağı denilen devirleri, altın liranın değeri kırk küsur banknota çıktığı çağlar değil, fakat bütün çeşitleri ile sevgilerin ön planda ve paranın arka planda kaldığı çağlardır. O devirlere "altın" denilmesinin sebebi, altının güzelliğine yani o parlak sarı rengine kinayedir. Altının alaveredeki nakdi değerine değil.

Gazete No: 387, 20 Ocak 1948

21

Kancay, kendisine hiç aldırış etmeden sırtını dönüp gittikten sonra, Bay Haşmet dağ başında yapayalnız kaldı. Ay ve yıldızlar, gökleri kaplamış bulunuyordu. Şehrin ışıkları ise Bay Haşmet'in ayak ucunda, doğudan batıya kadar pırıl pırıl yanıyordu. Haşmet Bey, biraz ötede kararan kaya gibi, cüssesiyle irkiliyor, arasıra da dişlerini gıcırdatıyordu. Birdenbire elini havaya kaldırarak şehre doğru yumruk salladı. "Ben seni para ile avucumun içinde böyle sıkarım" dedi ve "Taş olmakta devam etsen de seni ezer. suyunu fitil fitil burnundan çıkarırım!" diye bağırdı. Gece vekarlarında samit ve sakin duran koca dağlara kıyas iddianın bu kadar beberuhicesi bittabi gülünç olurdu. Fakat mevcut şartlara göre bu iddia gülünç değil, şehri tehdit eden felaketin habercisiydi.

Bay Haşmet aklını yakın geçmişin bu acı hatıralarından ve gözlerini de önündeki duvara asılı çerçevedeki yüzlük banknottan ayırınca daktilo Gülşen'in kapı eşiğinde ayakta durmakta olduğunu gördü. Kız, uzun uzun kendisine bakmaktaydı. Onun tuhaf bir âdeti vardı. Bir gölge gibi odanın içine kayar, ve kendisine fark ettirmeden, gülümser bir yüzle onu uzun uzun sü-

zerdi. Çağrılmadıkça odaya girmemesini söyleyecekti, fakat doğrusunu söylemek lazım gelirse, böylece gözetilmekten hoşlanıyordu. Demek ki gözetilmeye layık bir adamdı. Bunun ispatı Eda, Rezzan, Kezban ve Kancay değil, daktilo Bayan Gülşen'di.

O gece Aşçı Ahmet'te, arkadaşlarından ayrıldıktan sonra sünger dalgıcı Sadık evine döndü. Kuru duvarla çevrilen avlusuna bitişik avludan çıtırdamalar, kadın sesleri, çıngırdayan gülüşler taşıp geliyordu. Sadık, kuru duvarın taşları arasındaki bir delikten komşu avlunun içine baktı. Birçok kız ve kadın yerde bağdaş kurarak halka olmuşlardı. Önlerine yere koydukları düzgün bir taşın üzerinde ellerindeki eski tabanca namluları, demir boru parçaları ve kısa demir çubuklarıyla çatapat taş bademi kırıyorlardı.

Kırıp ayıkladıkları bademi içlerini, avlu ortasına göbek boyu yığmışlardı. Çakır Emine aralarındaydı. Kapkara kirpiklerinden bakan gözlerine açık yeşilini yaradılış sanki bir sürpriz yapmak için araya koymuştu. Onu herhalde pire ısırmıştı. Ayağa kalktı, görünmemek için olacak Sadık'ın gözetlemekte olduğu duvarın önüne gelerek, göğsünü göstermemek üzere yüzünü duvardan yana döndü. Gür saçları yüzünün iki tarafından kapkara şelaleler gibi aktıktan sonra, bir tütsünün dolgun büklümlerini andırarak halka halka yukarıya doğru yüzüyorlardı. Göğsünü açtı. Ayın beyaz halesi olur. Halbuki gövdesinin aklığı artık aklığa tenezzül etmediği için olacak, göğsünün çift sivrilen uçları, gece karanlığına mı batırıp mor halelenmişti ne? Delikanlı çimdik çimdik uçlu iki kara şerrarenin sadmesine uğradı. Çakır Emine'yi sevmemek keskin enfiye çekip de hapşırmamaya benzerdi. Sadık güzelliği, ister dağ, ister deniz, ister insanda görünce baygın bir hüzünle göz süzmez, fakat çılgın bir sevinç kahkahasıyla parlayası gelirdi. Kendini tuttu. Avlunun her tarafından, tuhaf bir şeyi görmüş çocuğun gülüşü gibi demet demet kahkaha çi-

çeklerinin mavi, kırmızı, beyaz ve pembe şelalesi akıyordu. Onlar Sadık'ın duyduğu sevince zaten tercüman oluyorlardı.

Kız, küçücük pireyi, sipsivri ve kınalı parmaklarının tırnakları arasında "çıt" diye kırdı. Sadık'ın taş bademi kabuklu egoizmi de aynı zamanda çatlamış bulundu. Çakır Kız, onun yüreğini de patadak açmıştı. O ana kadar yalnız "Ben" diyen Sadık'ın yüreği kabuğunu patlatan badem içi gibi kendini Çakır Kız'a veriyor ve bir de "O!" diye gülüyordu. Koca yaradılış, insanları kavuşturucu yolları bu suretle tertip etmekle en büyük şaheserlerinin birini yaratmış bulunuyordu, Sadık'ın yüreği sanki artık yürek değil, fakat göktü. Gün ve an da Kadir Gecesi idi. Yarılan gökten, Sadık sanki cenneti görüyordu. Ne var ki gözü cennetteyse içi cehennemdeydi. Çünkü gördüğünü yine görmek arzusu ile yanıyordu.

O sabah rutubetli ve izbe bir ambardan ibaret olan sünger deposuna giderken, pirelerin bacaklarını kum gibi sarmış olduğunu hatırladı. Evde bir sürü bademi dikkatle ikiye yararak, içlerini pirelerle doldurduktan sonra bademleri eğreti bir tarzda tirelerle bağladı. Sadık, pirelerin canciğer dostu olmuştu.

Lokum kutularının üzerinde bazen tombul sevgi ilahları, Eros, Kupidon ve Amor'lar görülür. Kutuların içindeki gülyağı kokulu, deve hamuru nesiçli pembe lokumlara benzerler. Rönesans ressamlarının fırça atığı olan bu puf yanaklı ve şaplak sağrılı yirmişer, otuzar kiloluk tulumların kanatları, değil kendilerini fakat yüz elli gramlık ördek palazlarını bile uçuracak boyda posda değillerdir. Bunlar ellerindeki oklarla, yürekleri sevgi ateşiyle delerlermiş. Halbuki Sadık'ın pireleri ne kıvrak ve deli fişek şeylerdi. Kanları depreşip oynasın diye durgun ve amelmande sultanların ve zenginlerin yataklarına bile, her gece, Eros, Kupidon ve Amor yerine birkaç pire konulduğunu, bütün Anadolu halkı gibi Sadık da biliyordu ya.

Gazete No: 388, 21 Ocak 1948

Sadık'ın avlusunda koca bir portakal ağacı vardı. Portakal ağaçlarının imparatoru idi. Hiç aşağı değil, her sene en az dört bin portakal verirdi. Bu ağaç, kuru duvarın üzerinde kol salıyordu ve bitişik avluda badem kıranların üzerine koyu yeşil yaprakları arasından o ateş küresi yemişlerini sallandırıyordu. Akşam olunca Sadık, ağaca tırmandı ve dalın ta ucuna gelip yapraklar arasına gizlendi. Cepleri ve gömleğinin göğsü hoplayıp zıplayıcı Kupidon kumkumalarına döndürülmüş olan bademlerle doluydu.

Bademler düşünce eğreti bağlanmış tireler çözülüverecekti. Zaten bademler kırılırken her tarafa kabuklar sıçrıyordu. Sadık'ın salıvereceği bademler o patırtı arasında gürültüye gidecekti.

Gece kadınlar, kızlar halkalanınca, Sadık, Gök Tanrısı Febüs imiş gibi, badem bombardımanına koyuldu. Akşamleyin tek tük parlayan yıldızların o seyrek serpintisine mukabil, şimdi gök gürültüsünü andıran bir yıldız kalabalığı vardı. Sanki yıldızlar kızıl, mavi, beyaz, sarı huzmelerini iğne iğne yıldırayan birer mücevherdi. Bütün yıldızlarını takmak sıcakkanlı cenup gecesine, engin dolanışıyla kehkeşan kuşak olmuştu. Acaba kırılan badem parçaları yıldızlara çarpıp sarstığı için mi, yoksa neşeli bir kuyruklu yıldızın oynak bir tuzağı gibi gecenin boylu boyunca sıçrarken kristal seyyarelere çarpıp kırıldığından dolayı mı, her nedense yıldızların ipince ve parlak ışık iğneleri ve çakıntıları, badem kırıcıların üzerine harıl harıl yağıyor ve tepelerini kıvılcımlar gibi dağlıyordu. Bir acı değildi, pırıl pırıl bir yanış, bir harlayıştı. Herkesin, her tarafı yıldızlar gibi kıpır kıpır kıpırdanıyordu. İlk önce Kara Ayşe bacaklarının karıncalandığını sandı. Gidişen bacağını gıcır gıcır ovdu. Fakat kâr etmedi. Kaşıdıkça kaşınası geldi. Işıklar, yıldızlar, çıtırtılar, şıkırtılar kırılan badem kabuklarının sıçrayışı arasında ilk önce Kara Ayşe'nin gülüşü bir neşe fıskiyesi gibi fırladı.

O gülüş sanki verilen bir işaretti. Süreyya Yıldızı ile Zühre'nin ışıkları parlayan birer kahkaha oldu. Öteki yıldızların da titreyişlerinde, baş arkaya devrilmiş gülen dudaklar arasında parlayan dişlerin ısırıcılığı vardı. Çakır Emine'nin her tarafı gıdıklanıp yanmaya başladı.

Çakır kız, bir sene önce uğradığı ısırgan otu tarlasını hatırladı. Geceydi, ücra bir yerde kıyı boyunca dalgın dalgın yürüyordu. Patikanın dirseğini dönerken apansızın yeni doğan ayla karşılaşmıştı. İçinde bütün bağları tartıp koparan bir ferahlama, bir açılma özleyişi duymuştu. Çılgın bir sevinçle bütün gövdesini elbiselerinden yapyalın sıyırdı. Kendisini ayın o çırılçıplak ve kar beyaz ışığına bütün olarak verdi. Fakat ardında ayak sesleri duymuştu. Elbiselerini koltuk altına toplayıp sıkıştırınca kaçmaya koyuldu. Ne var ki gerdan boyu ısırgan otlarının arasına dalmıştı. O gün de tıpkı bugünkü gibi her tarafı alev kesilmişti.

Fakat Sadık'ın ceplerindeki ve göğsündeki badem kabukları çözülmüştü. Gözlerini Çakır Kız'dan ayırmıyordu. Gülmemek için dişlerini sıkıyordu. Artık aşağıda herkes gıdıklandıkça gülüyor ve güldükçe kaşınıyordu. Herkes avuçları ve parmakları ile gömlek ve şalvarlarını ovuyordu. Pirelerin çıtır pıtır iğneleyişleriyle sinirleri boşanıyordu. Neşeli gönüller kamçılanıyor, gülüşler ateşler gibi sarıyordu.

Gülerken sarılışlarında ek yerleri gıcırdayanlar "A deli olacağım. Pek teklifsiz pireler! İnsanın her tarafına sokuluyorlar!" diye zıp zıp hopluyorlardı. "Acaba aklımızı mı oynattık?" diye birbirine bakanlar, yeni baştan bir gülüştür tutturuyorlardı.

Sadık, ağacın üzerinde, hep tırnak kesilip endamınca derisinin üzerine el salmaya can atıyordu. Fakat yine de taştanmış gibi kımıldamıyordu. Hatta kalender ateş böcekleri şapkalarını kulaklarına eğmiş yaprakların arasındaki karanlığı kulaçlayarak burnunun dibinden geçerken, kuyruklarına kondurdukları kandillerle yüzünü aydınlatacaklarından korkuyordu. Ne var ki ona berrak ve serin suların akışını hatırlatan Çakır Kız'ın

gülüşleri, güç zaptettiği neşesini büsbütün kışkırtıyordu. Makaraları salıvermemek için kıvrım kıvrım kıvranmaya koyulunca ağaç sarsıldı. Ağacın dalından, badem kümesinin üzerine bir portakal düştü. Portakalın bir hayret "O"suna benzeyen tostoparlak bön suratı, tutuşan neşeyi boşanan bir kasırga hâline getirdi. O neşe, portakal dalına da sirayet etti ki galiba, o da sarsılmaya koyuldu. Onun da erkek sesli gülüşünde adeta bir infilak hâli vardı. Portakallar yusyuvarlak birer altın gülüş hâlinde paldır küldür yağıyorlardı.

Genci, ihtiyarı, yıldızı, gecesi, ağacı, duvarı ve kahkaha çiçeği, sanki ittifakla çocuk olmaya karar vermişlerdi. Sanki cenup gecesi, para icat edilmezden önce Homerik hayatın, masumiyet ve sadeliğini, cana ve yaradılışına yakın samimiyetini hatırlamıştı da, onu uyurken rüyasında görüyordu.

Gazete No: 389, 22 Ocak 1948

23

Ağaç, kemikleri kırılırcasına gülüyordu. Dalı adeta çatırdadı. Ve badem yığınının üzerine yapraklar, portakallar ve gülüşlerle beraber Sadık da güm diye düştü. Onun yüzünde şeytan tüyü mü vardı ne? Ona kızılamıyordu. Sadık, içi gülen gözleriyle ona gülüyordu. Çakır Emine'nin de bakışı, kırılan binlerce bademin, çatlayan milyonlarca yıldızın parıltılarıyla parladı.

"Ayol Sadık bu ne?" dedi.

Ege deniz kızının sesinde, kaç göçe ait telakkilerin güya tecavüze uğramış olmasından yapmacık bir alınganlık ve sahte bir öfke değil, çıngıldayan bir pınarın berrak masumiyeti vardı. Zaten kız kızan düğünlerde parmak şaklatarak, birbirini oynar görürken, birbirini seçmiyorlar mıydı?

Sadık "Teslim oluyorum!" diye bağırdı. "Benim, suçlu benim, pireleri ağaçtan ben attım."

Çakır Emine "Avludan ağaca, daldan bademlere

düşmeye ne lüzum vardı? Amma da dolambaçlı bir yol tuttun! Gelip bana düpedüz konuşsaydın ya. Kendini amma da zahmete soktun."

Sadık kendisine kızılması şöyle dursun, fakat iyi karşılandığını görünce sevincinden yerinde duramıyordu. Gönlü meydan okuyucu, şanlı ve aşkın işlere boşanıp fırlamak istiyordu.

"Zahmet mi?" diye bağırdı. "Ben okuması kıt, baldırı çıplak bir denizci parçasıyım, fakat içimdeki insan gönlü fırsatını bulmak için, değil bu dalın duvarı aşan kolunca, fakat gökte samanyolunca yürür, ceplerime avuç avuç yıldız doldurur, saçlarıma samanyolunun çöp çöp ışıkları takılı olarak gök tavanının bütün pırıltılarıyla beraber ayak ucuna düşerdim."

Söylediklerini yapacağına o dakikada inanıyordu. Durakladı ve sonra parmağıyla göğü göstererek:

"Bu gece galiba badem kırıyorlar" dedi.

Ne var ki ertesi günü, kızını Dalgıç Sadık'a yavuklaması, kendisinden istenince babası küplere bindi. Çakır Kız'ın badem kırmaya gitmesini yasak etti. Daha ertesi günü, kızı evde yalnız bırakmamak için onu da değirmene buğday götürürken, sahip olduğu muhacir arabasına aldı.

Zavallı Sadık'ın ise gözüne uyku girmiyordu. Döşeğinin içinde döner kebap gibi yana yana dönüyordu. Dudaklarında:

"Rüzgâr var, fırtına var
Ne olur yakına var
Ben bir köylü kız severim
Ellerinde kına var."

veyahut

"Gel derim gelmem dersin
Gül derim gülmem dersin
Sorsam, gönlün bende mi?
Vallahi bilmem dersin."

gibi maniler hiç eksik olmuyordu. Çakır Kız'ın gözle-

rindeyse bir çukurlaşma, bir yorgunluk, argınlık vardı. Her taraf günlük güneşlikti. Fakat ona göre güneşte bile bir bezginlik hâli vardı. Sanki dünya böylesine parlamaktan artık bıkmış usanmıştı.

Bodrum (Halikarnas) ve köyleri ta Romalılar zamanından beri hiçbir yolla Anadolu'nun başka taraflarına bağlanmamış olduğu için, en azı bin yıldan ve belki de Büyük İskender'in savaş arabalarının geçişinden beri sokak ve yollarında tekerlek dönmemişti. Son zamanlarda Milas şosesi yapılınca, Çakır Emine'nin babası Taşçı Ahmet Ağa, yapılacak binaların taşını, kumunu eşekle taşımaktan vazgeçerek, muhacir arabası satın almıştı.

Ahmet Ağa, yüklemiş olduğu buğdayı Yalıkavak sırtlarındaki değirmenlere götürüp öğütecekti. Yalıkavak şosesini tutturdu. Atlar tıkır tıkır tırısa kaldırılmışlardı. Gemleri Çakır Kız tutuyordu. Ahmet Ağa, suratı asmış, birbiri ardına cıgara sarıp içiyordu. Dört tarafı çepeçevre, hararetle yanıp tüten dağlarla kapanmış bir cehennem çukurunun üzerinden geçtiler. Güneş, ışık ve ateş yıldırıyordu. Pek seyrek kuru otlar arasından, güneşin kavurduğu kırmızı topraklar, susuzluktan çatlamış dudaklar gibi çatlak yaratılmıştı. Kurşuni bazalt ve çakmak taşlarının alevi yüzlerine vuruyordu. Ara sıra yolun üzerinden bir alaça yılan şimşek gibi parlayarak geçiyordu. Yol üstünden geçen yılan, iyiye yorulduğu için Çakır Kız'ın gözleri sevinçle yanar gibi oluyor fakat çok sürmeden yine sönüyordu. Kaya kovuklarından, ürkmüş güvercinler bir kanat şıkırtısı ile kaçıyorlardı. Bu gölgesiz çoraklık içinde yüksele yüksele ta tepe Yalıkavak Boğazı'na vardılar. Oradan birdenbire görülen manzaranın güzelliği, Çakır Kız'ı o hüznüne rağmen apansızın bir tokat yemiş kadar şaşırttı. Bu boğazın yeni yanında değirmenler hızlı hızlı dönüyordu. Yol sağa sola, bel kıra kıra ve baş döndürücü uçurumları kıyılaya kıyılaya ta aşağıda Yalıkavak Köyü'nün portakallıklarına ve mandalin bahçelerine dalıyordu. Kıyı dantela gibi girintili çıkıntılıydı. Oradan ötede Arşipel'in çelik aynası

ufuklara kadar parlıyordu. Güney ufkunun kenarında ise Girit'in İda Dağı'nın karlı başı ağarıyordu.

Ahmet Ağa, kaşları çatık bir halde Emine'ye "Sen atlara bak da, ben çuvalları taşıyıp, buğdayları öğüttüreceğim" dedi. Kız ses çıkarmadı. Boynunu kırdı.

İlk önceleri atlar sakin sakin uyuklarken vakit geçtikçe huylanmaya başladılar. Beygirler uğuldayan bir sinek bulutu içindeydiler. At sinekleri karınlarına konuyor ve oradan uçunca kara kuyrukları kula beygirlerinin ağaran kuyrukları sağa sola savurup gövdelerine çarpıyorlardı. Derileri durmamacasına titrerken, nalları yanan toprağı adeta kazıyordu. Çakır Kız, sıcaktan başını eğmiş, gözlerini yarı kapamış, denize dalgın dalgın bakıyordu. Acaba Sadık denize mi açılmıştı, yoksa şu önündeki adaların birine mi gitmişti? Birdenbire, başı tüysüz bir akbaba, havada çarketmeye koyuldu. Geniş gölgesi hayvanların önünden geçti.

Atlar ürküp, şaha kalkıp geriledilerler. Sonra gemi, azıya alıp ileri fırladılar.

Arabanın gürültüsünü duyan Ahmet Ağa, koşa koşa değirmenden çıktı. Upuzun bir toz ve duman bulutu yolun boyunca sürüyordu ve korkunç bir uçuruma doğru ilerliyordu. Ahmet Ağa: "Emine! Emine!" diye avaz avaz haykırarak, olanca hızıyla koşuyordu.

Gazete No: 390, 23 Ocak 1948

24

Biricik evladıydı, onu Süngerci Sadık'a kaptırmamak için mi, uçuruma yedirecekti? Artık araba uçurumun üzerindeydi. Bir yandaki tekerlekleri sanki muallakta dönüyorlardı. Hayvanların nallarıyla kıvılcımlar çıkartarak ve yüksek kavisler çevirterek fırlattıkları taşlar, uçurumun dibine deyince, fişekler gibi şaklıyordu. Atlar yeryüzünü terk edeceklermiş gibi uçuyorlardı. Artık yolun dönemecine varmışlardı. Kayboldular. İhtiyar Ahmet Ağa, çığlık ve hıçkırık arası bir ses ile "Bitti!

Bitti!" diye bağırdı. Sonra yolun üzerine dizüstü düşerek hüngür hüngür ağlamaya başladı.

Fakat çok geçmeden sendeleyerek ayağa kalktı. Bari gidip, yavrucağın uçurum dibindeki parçalarını bulmalıydı. Olur a, belki yalnız kemikleri kırılmış, gözleri patlamıştı. O gözler patlayacak olan gözler miydi ya? Aman kör de kötürüm de olsa Rabbim onu diri olarak ona bağışlasaydı. Fakat mümkün müydü ki üç yüz-dört yüz metreden yalçın kayalar üzerine düşenler sağ kalsınlar?

Göğsünü elleriyle sıkarak ve "Emine! Emine!" diye bağırarak yine koşmaya başladı. İhtiyarın artık bacakları kaldırılamayacak surette ağırlaşıyordu. Dönemece varınca, arabayı biraz ötede yol üzerinde durmuş görmesin mi?

Çakır Kız, dimdik dinelmiş eliyle kendisini göstererek gülüyordu. Hayvanların hızlı hızlı inip kalkan yanlarından şıpır şıpır terler dökülüyordu. Fal taşları gibi açılmış kan çanağı gözlerinde hâlâ demincekki korkularının izi görülüyordu. Kızın üstü başı hayvanlardan uçup gelmiş olan köpüklerle belenmişti.

Ahmet Ağa, ağlayarak yine dizüstü düşüp yerlere kapandı. "Tanrım sana çok şükürler ederim!" diyerek yolun kızgın topraklarını öpüyordu. Ciğerleri yırtıla yırtıla koşarken, acısından kuvvet almıştı. Şimdi, onu tutmuş olan acısı kesilince yere yığılakaldı. Bu sefer Çakır Kız meraklanarak koşup geldi. Babasını okşadı. Adamcağız, çocuğunun yüzünü, gözünü, ellerini, ayaklarını öpüp okşamaya uğraşıyordu. Ve kesik hecelerle "A yavrucuğum ben senin tırnağını yaradamam, nasıl oldu da sanki kunduram, cıgaram, tabakammışsın gibi, seni vermem diyebildim?" diye tekrarlıyordu.

Ta neden sonra kıza "Nasıl oldu da durdurabildin yavrum?" diye sordu.

Emine de "Kaşağılarken ıslık çalamıyorum. Onlara yavaş yavaş ninni gibi şarkılar söylüyorum. O zaman put gibi duruyorlar. Durmayacaklarını anlayınca iki atın

arasındaki okun üzerinden tırmanarak başlarının hizasına geldim. Şarkı söyledim. Yatışıp yavaşladılar."

Ahmet Ağa, "Kız o şarkıyı bana da söyle de, ben de yatışayım" dedi.

Emine yavaşça bir türkü söyledi. Ahmet Ağa "Bana damat diye seçtiğin adamın meziyetlerini bilmiyorum amma, sana abayı yaktığına bakılırsa, seçmesini iyi bilen, gözü açık bir adam olduğu belli" dedi.

O akşam avlusunda atları kaşağılarken Çakır Kız, atlara manileri daha canlı söyledi. Seviniyordu. Harman sonunda nikâhları kıyılacak ve düğünleri olacaktı. Atları gözlerinden öptü. Ora duvarının ötesindeki sokaktan bir erkek adımını duydu. Aynı zamanda da duvarın üzerinden erkeğin omuzunda taşımakta olduğu bir kayık sereniyle, bir çift küreğin paraları göründü. Duvarın üzerinde bir kavis çizerek kızın ayak ucuna düşen bir demet gülü, kız alıp kokladı. Sonra "Sizin hakkınızdır" diyerek, gülleri atların kulakları hizasına yelelerine taktı.

Göğe baktı. Yıldızlar çakıyor ve kıpır kıpır kıpırdadıkça sanki harıl harıl ışıklar boşanıyordu. Ne güzel âlemdi. Çakır Kız, içini çekti, "Yine galiba gökte badem kırıyorlar" dedi ve sustu.

Zaman hiç durmaz akar. Onun için âşıklara hiç gelmeyecek kadar zamanca uzakta duran, harman sonuna, akıbet ulaşıldı. İşte o zaman Çakır Emine ile Sadık'ın adları on beş gün belediye binasının duvarına asıldı. Ondan sonra nikâhları kıyıldı. Düğün yapıldı. O seneye kadar boğulmamış olan dalgıçlar gelip düğün evine sular taşıdılar. Çalgıcı ve çengilerin alınlarına banknotlar yapıştırdılar, içtiler ve eğlendiler, dünya adeta yeni evlenenlerin oldu.

Zaman hiç durmaz akar derler. Acaba akan zaman mıdır? Yoksa zaman veyahut seneler telgraf direkleri gibi yerlerinde saplı dururlar da, onların yanı başından ekspres trenine binmiş gibi, asıl insanlar mı akar? Akan ne ve kim olursa olsun ekspres katarına binmiş olan yeni evliler, hep evdeki saadet hâlinde kalmakta olduk-

larını rüyalarında görürken, birdenbire uyanıp, birçok istasyon aşmış olduklarını gördüler. Sevmek, insanoğluna en ziyade yakışan şeydir.

Gazete No: 391, 24 Ocak 1948

25

Nitekim ki Himalaya Dağının, Everest Tepesinin 8.800 metrelik zirvelerine çıkmak da insana çok yakışan büyük bir başarıdır. Fakat Everest veyahut Davalaciro şahikalarına çıkanların hiçbiri ölünceye kadar bu tepelerde kalmaz. Bizim âşıklar da bir sene sonra heyecanın o çığlık gibi tazeliğinden her günkü hayata döndüler. Artık yıldızlar gökte sevinç taklaları kılmıyorlar, katıla katıla gülmüyorlardı. Onların da artık delilikleri tutmuyordu. Akılları başlarına gelmiş, hepsi derli toplu olarak yerlerinde oturuyorlardı.

Her günkü hayatın kendisine göre dertleri vardır. Mesela, yemek tenceresi biraz fazlaca mangalın üzerinde bırakılınca aşın dibi tutuyordu. Sadık bir şey söylemiyor, fakat yemek yerken yemekteki yanık kokusu dolayısıyla yüzü de pek gülmüyordu. A canım, Emine her gün yemeğe dikkat ederdi. Fakat hiç olmazsa kırk yılda bir konu komşuya uğrayıp da hoş beş etmesin miydi? Hele dört-beş kapı ötede Muhsine Hanım ile kocası arasındaki dayak faslının teferruatını dinlerken birazcık gecikivermiş olursa, ne çıkardı ondan? Sonra arasıra Sadık sarhoş olup eve geç geliyordu. İşte bu, asıl çekilir şeylerden değildi. Sonra iki çocukları oldu.

Evlendikten sonra Sadık üçüncü sünger seferine çıkacaktı. Günün ağarmasına iki saat kala kayıklarına bineceklerdi. O gece Sadık, hiç göz yummamıştı. Uyumakta olan çocuklarına bakakalmıştı. İçinde hem çocuklarından, hem de Emine'den ayrılışın heyecanı vardı. Arkadaşlarının biri yavaşça kapısını tıkırdattı. Sadık, yumuk yumuk uyuyan çocuklarını uyandırmamaya gayret ederek, onların yüzlerini usulcacık öptü.

Emine mumu tutuyordu. Gözlerinden sessiz yaşlar akıyordu. Şu altı ay devam eden seferler olmasaydı da, varsın Sadık sarhoş olsundu. Kapının eşiğinden çıkarken artık o eşiği bir daha tersine geçip geçmeyeceğini bilemiyordu. Dönebilsindi de, varsın önüne konulan aş leş gibi yanık koksundu. Sadık çabuk dönsün diye, kapıdan çıkarken Emine, onun arkasından sokağa bir kova dolusu su dökmüştü. O kadar mantıksız bir dünya idi ki, artık bu ve bunun gibi şeylerden medet umuluyordu.

Sadık, sokağa çıktıktan sonra beyaz badanalı fukara evceğizine ve bahçesindeki iki portakal, bir mandalin ağacına bir son bakış saldı. Acaba bunları bir daha görecek miydi? Ondan sonra ağır adımlarla limana vardı.

Emine evde, çocuklarının yüzüne teessürle bakıyordu. Derken limandan birdenbire "Heyamola!" nidası koptu. Süngerciler gidiyorlardı. Emine'nin gözlerinden yeni baştan yaşlar boşandı.

Süngerciler hemen küreklere yapıştılar. Ayakta ve göğüsleriyle ite ite çekiyorlardı. Kayıkların keskin karineleri limanın cam gibi sathında beşiklenen yıldız akisleri üzerinden kayıp açılıyorlardı. Bazen arkalarına dönüyorlardı. Göklerde kutup yıldızını aradıkları zaman, onu ne kolay bulmaya alışmışlarsa, evlerinin penceresinde yanan kırmızı ışığı da aynı kolaylıkla buluyorlardı. Bir an gözleri o kırmızı noktaya takılı kalıyordu. Sonra yine gözlerini açık denize döndürüyorlardı.

Akçabük Dağının ötesinden ayak ucuna kalkan şafak, dağ, omuzunun üzerinden yeryüzüne gülümsüyordu. Bembeyaz Bodrum şehri denizden doğan bir şiir gibi ağardı. Deniz şehire ayna oldu. Kürekler kalkıp denize daldıkça ışıkta, kanatlar gibi çakıyorlardı. Sağda Değirmen Burnunun kilsi aklığı, solda Tavşan Burnunun testi toprağı kızıllığı gitgide geride kalan ufukta eriyordu.

Uzak dağ yamaçlarının bütün o körpe ot ve çiçeklerinin kokularını püfür püfür estiren serin kıyı

rüzgârı, denizin yüzünde mavi mavi ürpertilere bürünüyordu. Dalgıçlar, küreklerinin hızına yelkenlerini de kattılar. Birbirlerine dönerek "Seferimiz uğurlu olsun!" dediler.

Gece hiç uyumayıp uyuyan çocuklarına bakakalmış olan Sadık, güneş etrafı ısıtınca, başını pruvaya yaslayarak uykuya daldı. Bazı denizciler sırtüstü uzanıp gözlerini göğe dikmişlerdi. Dudaklarının arasından yavaş yavaş bir deniz türküsü telleniyordu.

Ertesi sabah, Kriyo Burnu açıklarındaki sığa, beş kayığın beş demiri, tepetakla düşen kuyruklu yıldızlar gibi gümüş habbeler saçarak koca bir sığın yirmi kulaç derinliğindeki tepesine indiler. Sığın yerlisi olmayan balıklar, sığın kenarındaki yüz elli kulaçlık mor derinliğine kaçtılar. Kayıkların sığ tepesine saldıkları gölgelerde dip, yani yirmi kulaç derinlik o kadar yakın görünüyordu ki, kayık küreğini biraz daldırıvermekle dibe dokunulacağı sanılırdı.

Sığın tepesi, renklerle yanıp sönüyor, pırıl pırıl kıpırdıyordu. Deniz yosunları, tütsü gibi yüze doğru süzülüyorlardı. Denizin dalgalanmasına uyarak, bir balet oynuyormuş gibi nazlı edayla sağa sola bel kırıyorlardı. Sığın alt tarafı devasa zelzelelerin dağ deviren kudretiyle, dağ üzerine yığılmış dağlardan ibaretti.

Gazete No: 392, 25 Ocak 1948

26

Set set çıkıntıların altlarından esneyen korkunç mağaraların ağzından, zindan derinliklerin ejderleri renk renk orfos, vlahos ve zminner balıkları iri iri dana gözlerle etrafa bakınıyor, kanatlarını yavaş yavaş sallıyor ve geviş getiriyorlarmış gibi galsamalarını oynatıyorlardı. Koca yarlara benzeyen kaya çatlaklarından canlı mahlukatı ve tavus kuşu kuyruklarını andıran büyük denizaltı nebatlarının yaprakları, loşlukları yelpazeliyordu. Bunlar salındıkça, üzerlerindeki göz göz

renkler, bakışlardı. Bu gözlerin binlercesi kapanırken, binlercesi açılıyordu. Bazıları rüya görüyorlarmış gibi ağırlaşan kirpiklerle mahmurdu. Bazıları göz ucuyla sanki insanı esrarengiz bir surette korkunç şeylere davet ediyorlardı. Kimisi de yarı kapalı kirpikler arasından yalnız gözlerinin akını gösteriyorlar, zevkten devrilip bayılmış ve kendilerinden geçmiş kadın gözlerine benziyorlardı. Çoğunun vahşi bir kinle yanarak kıvılcımlar saçan, çılgın bir kahkaha ile hırçın hırçın gülen, muammaengiz bir hasretle yalvarıp yakaran ve bir çığlık gibi yırtan bakışları vardı. Velhasıl gözün şomu da, çocuk gibi masumu da ordaydı. Aşağıdan yukarıya bakılınca denizin yüzü yemyeşil bir gidip gelişti.

Birdenbire kırılan bir sürü cam şırıngası ile yeşil satıh tuzla buz oldu. Kapkara bir heyula, dibe doğru geliyordu. İşte bu, seferin ilk dalışını yapan Dalgıç Sadık'ın, tam forma ile dibe inişiydi. Maden (metal) miğferinin önündeki kalın camdan kara gözleri gözüküyordu. Başının bir yanından, kendisi şampanya şişesi imiş gibi, duman ve bulut hâlinde, irili ufaklı inci habbeleri fışkırıyordu.

Bu habbeler sert bir fısıltı ile denizin yüzüne çıkıp sönerken, dalgıç gemisinin küpeştesinde, bellerine kadar sarkan tayfa, köpüren sulara ellerini uzatarak,

"Ha görelim Sadık! Avın bereketli olsun!" diye haykırıyorlardı.

Tıraşsız suratları ve yırtık pırtık üst başlarıyla hepsi de bir eşkiya çetesine benziyordu. Bunların her biri fırtına ile ve deniz dipleriyle yapılan hiç olmazsa birkaç yüz ölüm kalım düellosunun artıklarıydı.

Sadık'ın formasından, marpuç (dalgıca hava veren lastik boru) yukarıya doğru bir yılan gibi helezonluyordu. Onun yanında ise ipince işaret ipi, simsiyah ve düpedüz bir amut olarak kayıktaki kılavuzun avucuna ulaşıyordu. Sadık, yüzme ve yürüme arasında hareketlerle sığı kolaçan etti. Balıklar şahane dolanışlarla gelip gelip, forma dışında kalan beyaz ellerine çatıyorlardı. Belli ya, balıklar beyaz yem arıyorlardı. Sadık onları

yumruklayınca balıklar kayalık arasındaki kumsallar üzerinde eşek gibi eşinip debeleniyorlardı. Sadık gece havada kırmızı kıvılcımlar salarak fırlayan bir hava fişeğinin veyahut bir çarkıfeleğin tam tersine olarak beyaz habbeler salarak sığın tepesini arayıp taradı. Yaban süngerleri doluydu fakat ilaç için olsun bir ehli sünger yoktu. Kanatlarını sallaya sallaya yüksekteki bir çiçekten daha aşağıdakilere inen koyu renkli bir kelebek gibi, sığın bir seddinden daha derindekilere indi. Dalgıç gemisinde kılavuz ipini tutan Mahmut Kaptan, rotayla hava verenlere: "Otuz kulaç indi, ona göre hava verin!" dedi.

Bakkal çakkal ve diğer esnaf dükkânlarını açınca, ilk satışlarını veresiye vermezler, mutlaka siftahlık diye az çok bir para alırlar. Dalgıç seferinde siftah dalan dalgıcın da eli boş çıkması uğursuzluk sayılır. Gel gelelim, otuz kulaçta sığı fırdolayı dolanmış olan Sadık, hiç olmazsa avuca sığacak kadar olsun bir sünger bulamamıştı. O Sadık ki bir tondan fazla su taşıyan birer metre kutrundaki süngerleri, çocuk oyuncağı gibi birbiri arkasına yüze yüze getirirdi. O süngerleri suyunu sıkmadan güverteye kaldıramayan arkadaşları,

"Artık yeter!" diye bağırırlardı.

Mahmut Kaptan'ın bakışı ciddileşir gibi oldu. Hava çarkını çevirenlere:

"Kırk atmosferlik hava verin!" diye emretti.

Fakat kırk kulaçta da Sadık sünger bulamadı. Kulakları çınlıyordu. Ne de olsa altı ay kış karada geçirdiği hayat onu hamlaştırmıştı. İyi ki güneş vardı, yoksa gördüklerini göremezdi. Koyu ve yeşil bir ay ışığında yüzüyordu. Mahmut Kaptan, "Deli mi oldu ne? Artık bu kadar para canlı, sünger canlı değiliz!" dedi. "Çık" diye işaret verdi. Durdu. Kaşlar çatık, küfür savururcasına, hava verenlere:

"Kırk beş kulaç!" diye haykırdı.

İşte bu, değme insan takatını aşan bir derinlikti. Fakat Ege denizcilerinin en toyları bile kendilerini, bu derinlikte omuz ölçüşebilecek boyda posta sayarlardı.

Sadık kırk beş kulaçta da bir şey bulamadı. Fakat daha yedi sekiz kulaç derinde denizde raf gibi bir çıkıntı teşkil eden bir setin üzerinde koskocaman ve kapkara bir sünger gördü. Geceleyin büyük bir şehri şimdi sönen şimdi yanan kırmızı ışıkları gibi yakamozlanıp harelenıyordu. Yukarıda, çocukları, karısı, arkadaşları ve bir de yeryüzü denilen bir dünya vardı. İçinden "Yallah!" dedi ve hava salıp ağırlaşarak, denizaltı uçurumunun kenarından kendini kapıp koyuverdi. Denizin milyonlarca ton sıkleti, üzerine olanca ağırlığı ile yükleniyor, annesinden emdiği süt burnundan çıkar ve ilikleri de gözlerinden pırtlar gibi oluyordu. Süngerin üzerine geldi. Bu derinlikte en küçük bir efor yapmak, askeri bir düşman tümeninin ateş etmekte olan bütün mitralyözlerine birden meydan okumaktan daha tehlikeli idi. Ne var ki, iki eliyle ve olanca kuvvetiyle süngere asılmadan cenabet yerinden kopmuyordu. Yukarıda Mahmut Kaptan, gözleri yuvalarından uğramış, tüyleri diken diken olmuş bir halde:

"Dibe gitti be! Herif beni dinlemiyor. Benimkisi gibi kılavuzluk cehennemin dibine gitsin" diye bağırdı.

Ellerini havada sarsıp makinadakilere:

"Ne duruyorsunuz! Verin! Elli kulaç, yüz kulaç, bin kulaç verin!" dedi. Ve kılavuz ipini koparırcasına sarsarak gel işaretini verdi.

Gazete No: 393, 26 Ocak 1948

27

Sadık, o süngeri akıbet koparmıştı. Fakat biraz daha aşağıda bir başka süngeri görür gibi oldu. "Acaba sahiden gördüm mü? Yoksa bana mı öyle geldi?" diyerek eliyle gözlerini silemezdi ya. İster hayal, ister hakikat, süngere doğru adım adım derinliyordu. Dip loşluğunda ona yalvaran, onu çağıran, şimdi koyu ve yemyeşil moraran bir güzellik vardı. Tıpkı güveyi girdiği gece, yeşil duvak ardından kara kirpikli yeşil yeşil göz-

leriyle ona gülümseyen Emine gibi. Korktu. Kendini esneyen uçurumun kenarında bulan, korkar irkilir, geriler, fakat yine uçurum onu kendine doğru çeker. Tam yavaş yavaş biraz daha derinleyecekken Mahmut Reis'in o şiddetli işareti aklını başına toplamasına sebep oldu. Yavaş yavaş yukarıya çıkmaya başladı. Yukarıda Murat Kaptan:

"Geliyor!" diye güldü.

Sadık, iki koltuk altlarından tutularak, kurşunlarla ağırlaştırılmış dalgıç elbisesiyle güverteye çıkarıldı. Hemen ağzına bir cıgara sunuldu, "Sol kolumda bir kaşıntı var" deyince bütün yüzleri bir teessür sardı. Pire ısırdığı gibi bir kaşıntı olur da biraz sonra geçebilirdi. Fakat bir kolun veyahut bütün gövdenin felciyle hatta ölümle neticelenebilirdi. Cıgarayı içince Sadık'a yine miğferi giydirildi ve kırk kulaç dibe daldırıldı. Deniz, dalgıç elbisesinin içindeki havayı tazyik eder. Hava da gövdeyi tazyik eder ve derinin mesamatı yoluyla kana oksijen gazını sokar. Gövdedeki kan, şampanyanın taşıdığı fışkırtıcı gazlar gibi kanda erimiş fakat habbelenmemiş oksijen taşır. Nasıl ki şampanya şişesi ve tapası, şişenin içindeki gazı tazyik eder ve fışkırmasına mâni olursa, denizin tazyiki de kanda habbeler hasıl olmasına mâni olur. Şişe açılınca şampanyanın içindeki gazın habbelenmesi gibi dipten çarçabuk çıkan dalgıcın da kanındaki oksijen habbelenir. Çok kere dalgıç, bir yerinin kaşınmasıyla kanında habbeler hâsıl olmakta olduğunu anlar. Bu taktirde dalgıcı yine denize daldırırlar ki, suyun tazyiki habbeleri eritsin. Ondan sonra dalgıcı pek yavaş olarak yukarıya çekerler. Onu yukarıya çekince, kaşıntının çoğalmakta olduğundan şikâyet etti. Yine denize daldırdılar. Çıkardılar. Fakat Sadık'ın vaziyeti büsbütün kötüleşiyordu. Artık sol kolu ve bacağı tutmuyordu. Dördüncü dalıştan sonra ne kolları ne de bacakları tutuyordu. Onu elbisesinden soyup güverteye yatırdılar. Herkesin beti benzi kül gibi atmıştı. Çünkü pek tehlikeli bir deniz felcinin karşısında idiler. Sadık durumunu biliyordu. Bir idam mahkûmu gibi yarım saat

sonra gelecek ölümü bekliyordu. Mahmut Kaptan ve birkaç dalgıç, tayfa yanındaydılar. Kendilerini zaptediyor ve ona kuru kirpikler ve gülümser yüzlerle bakıp konuşuyorlardı. Ötekilerse göz yaşlarını gizlemek üzere ambara ve baş altına girmişlerdi. Sadık hiç titremeyen bir sesle arkadaşlarına vasiyetini bildiriyordu. Yarım saat sonra ölmedi. Beş-altı saat sonra, hatta geceleyin "Geceleyin kayık gerisin geriye Bodrum'a dönerken" hâlâ diri idi.

Artık ölmeyecekti, tabii hayatını yaşayacaktı. Fakat tamamen mefluç olarak. Çünkü iki kolu ve iki bacağı da artık ölmüştü. Ertesi günü badısaba henüz esmeye başlarken onu sedyeye uzattılar ve tabut içinde bir cenaze taşıyorlarmış gibi mahalle arasındaki beyaz badanlı fukara evine götürdüler. Gün ağarırken, evin içinden bir kadın ve iki çocuğun çınlayan acı çığlıkları, öten mahalle horozlarının, anıran eşeklerin seslerini yendi.

Nakliye ambarı memuru Bay Raif'in dördüncü kattaki küçücük apartmanında toplanmışlardı. Bay Raif, misafirlerine nasıl ikram ve izaz edeceğini şaşırmıştı. İyi ki Abdullah Bey'in oğlu Bay Haşmet Karaoğuz'un idarehanesinde muhasiplik eden Hulûsi oradaydı. Bakkaldan meze ve rakı lazım oldukça merdivenleri inip çıkmak "gençliği dolayısıyla" ona düşüyordu. Davetlilerden ilk gelen, eski Manisa Tımarhanesi Müdürü Doktor Muammer, üfleye püfleye odaya girince Bay Raif'e:

"Yahu hani ya ilk katta demiştin? Son! Burası son katta ya!" diye gülerek şikâyet etmişti.

Gazete No: 394, 27 Ocak 1948

28

Bay Raif, "Neyse son katta olsun! Her şey yukarıdan aşağıya sayılırken, bina katlarının aşağıdan yuka-

rıya sayılmasının hikmetini anlamıyorum. Katlar silsilesinde en yüksek katına da baş kat, yahut birinci kat denmeli" dedi.

Doktor Muammer "Öyleyse yüksek katınıza vardık" diyerek hemen dizlerini sıvazlaya sıvazlaya önündeki masaya ve mezelere bir göz gezdirince "O maşallah, İzmir'in Sakızlı'sında, Tariş'inde nefais namına ne varsa derleyip toplayıp buraya getirmişsin. Ben de şu paketi getirdim," dedi. Öteki, paketi açıp içindeki pahalı mezeleri görünce şaşarak "Bunlar ne yahu? Sakın sana büyük ikramiye mi isabet etti?" diye sordu.

"Yooo!.. Sen de iyi bilirsin ki ben Tanrı'nın sevgili kullarındanım. Zengin olur da, mağrurlanır, şımarırım diye büyük ikramiyenin isabeti gibi belalara uğramaktan beni korur. Hani ya, vekalette aylardan beri münakaşa mevzuu olan tekaüt maaşlarımın topu birden zıngıldadı geldi. Vallahi parmağım ağzımda şaşakaldım."

"Kuvvetli teşebbüslerde bulunmuşsundur...

"Yoo!.. Ne gezer? İki ay evvel bir dilekçe vermiştim. Bu sabah cevabı geldi. Defterdarlığa gelen yazı da Ümraniye'den, oradaki postahaneden, mektupları yiyen farelerden, fareleri avlayıp yemesi lazım gelen kedilerden ve kedilerin iaşesi için ayrılacak tahsisattan bahsediliyor. Sonra birdenbire yazıda tam olarak benim adım çıkakoyuyor. Paraları biraz eksik ama zararı yok. İtiraz ettim. Memur 'Ben ötesine berisine kulak vermem, şu adama şu kadar para ver diyorlar. Vazifem şu adama şu kadar para vermektir, ötesi ne vazifem?' dedi. Saydı paraları, biz de 'Eyvallah!' deyip çıktık."

"Pekâlâ acaba faresi, kedisi ne ola ki?"

"Orası da benim vazifem değil. Herhalde Ümraniye Postahane Müdürü, mektupları fareler yiyor diye iki kedinin istihdamına ve onların iaşesi için şu kadar paraya ihtiyaç göstermiştir. Yazı bir yerden öteki yere giderken "Ümraniye" şehri "Bay Muammer", "Bay Muammer" de "Ümraniye" şehri olmuştur. Galiba ben kediler için ayrılan tahsisatı, kediler de benim mütera-

kim tekaüdiye maaşımı almışlardır. Ben memnun, kediler de memnun. Yahu ne duruyorsun? İçsene! Ben başladım, görmüyor musun? Şimdi neredeyse ötekiler de gelir."

Bay Raif "Hakikaten de Muammer çok içiyorsun. Doktorsun yahu! Zararı dokunacağını herkesten iyi takdir edersin," dedi.

Doktorun herhalde biraz canı sıkılmıştı ki pencerelerin birisine, sonra da ötekisine gidip dışarıya baktı. Bay Raif'e dönerek:

"Madem ki ta tepede bir daire kiraladın, hiç olmazsa bir manzara, ne bileyim denizi görebileceğin bir yeri tutaydın" dedi. Yine pencereye dönerek ve dışarıya bakarak "Şu gözlerimin önündeki manzaraya bak. Karşıda koca bir binanın sırtı görünüyor. Mezar taşlarını bile beyaz mermerden yaptıkları halde, bize doğru arkasını döndürmüş olan, mezar taşı azmanı yapının sırtı matemengiz bir karaya boyanmış. Herhalde çürümesin diye. Zindan gibi ziftler sürmüşler. İyi ama bunu Allah'ın günü seyretmek zorunda olanların ruhları çürür. İnsanın ayakkabısında az acıtan bir çivi olur. A canım ne olacak ayakkabında bir çivicik denir, o çivicik insanın topuğunu delmekle kalmaz. Alimallah irfanını bile deler. Şu titrek elektrik ışığında, ilk katın bulunması lazım olan yerde, ziftlerin kara zemini üzerine beyaz tebeşirle 'Buraya işemek yasak!' diye yazılmış.

Gazete No: 395, 28 Ocak 1948

29

Öyle ya. şiir yazacak değillerdi ya! Yazının üstünde ta taraçaya kadar siyahlardan başka bir şey yok. Ta tepede taraçada çamaşırlar asılmış kuruyor. Rüzgâr estikçe çamaşırlar canlanıyor. Ruh dediğin zaten gövdeden geçen bir rüzgârdır. Donlar, gömlekler, kombinezonlar şişip gebeleşiyor yahut cılızlaşıp idam sehpa-

larına sıra sıra asılanlar gibi yamyassı sarkıyor. Hah şimdi durup dururken birbirlerine elsiz kollarla, ayaksız bacaklarla, başsız omuzlarla işaret ediyorlar. O! İş şekerli kaldı. Birbirlerine tekme çifte savuruyorlar. Şimdi göbek atıyorlar. Hah rüzgâr esti. Onlar da rüzgârın esişine göre birbirine reveranslar yapıyorlar. Hop! Şimdi durmamacasına takla kılıyorlar. Sağda solda da iki bina ardının manasız profili. İnsan müzakere hâlinde bir komisyonu seyredermiş gibi oluyor. Raif, bu odanın içine güneş getirmek için pencereye bir denizaltı periskopu takmalısın, mazallah, insan birbiri arkasına dört gün şu manzarayı seyretse deli divane olur" dedi.

Pencereden ayrılarak Bay Raif'in önüne geldi. Yutkundu. Ona "Sen bana, 'Çok içiyorsun Doktor, şunun zararı dokunacağını herkesten iyi bilirsin,' diyorsun. A kardeşim, belki bir bakıma hakkın vardır. Fakat doktor olduğum için başka bir bakımdan başka bir meziyetini de takdir ediyorum. Vakıa operatör değilim. Lakin, insanı ameliyat masasına yatırdıkları zaman kloroform kullanıldığını biliyorum. Hissi uyuşturmak, acıyı duyurmamak içki kloroformu olmadan olmuyor."

Raif Bey, o sözleri her ne kadar iyi niyetle söylediyse de istemeyerek incitmiş olduğunu görüp müteessir oldu. Doktorun ve kendisinin kadehini doldurduktan sonra "Merhaba" diyerek kadehini kaldırdı. Doktor da "Merhaba!" derken kadehini yükseltti. İkisi de içip güldüler. Raif Bey, sözü değiştirmiş olmak için Doktora:

"Bu daire hakkındaki fikrinde yerden göğe kadar haklısın, fakat ben buraya yalnız yatmak için geliyorum. Ambarda yer olsa, vallahi portatif bir yatak kurup orada yatacağım. Vakıa orada da manzara filan arama. Fakat burası gibi, yani bir bataklık gibi yavaş yavaş kendi hüznüne çekmiyor. Ne var ki, ben kepçe, İzmir de kazan, aylarca gezip tozup başımı sokacak bir ev aradım. Satılık yer çok, fakat kiralık yer hiç de yok. Nihayet burasını buldum. Senin burası hakkında söyle-

diğin galiba doğru. Buranın sahibi bu yeri yaptıktan sonra, beş sene ilk katta yaşamış, ondan sonra delirip..."

Doktor "Manisa'ya mı?" diye güldü.

Bay Raif "Hayır! Hayır! İstanbul'dakine gitti. Zavallı ihtiyar, sıska, cılız, ufak tefek, kambur, sesi kısık, öksürüklü aksırıklı bir adamdı" dedi.

Doktor "Sen yüksekten hiç olmazsa biraz temiz hava alıyorsun. Birinci katta herif, diri diri gömülmüşe dönmüştür. Elbette aksırır öksürür" dedi.

Öteki, "Zaten herif modern konfor meraklısı idi. Zaten diri diri gömülmek de istiyordu. Onu kontrat yapmak üzere gidip gördüm. O titrek bakışı ile beni süzdü. Herhalde içini açmak için beni münasip bir muhatap saydı ki, konuştu durdu. Bana, 'Korkmayınız ben başka ev sahiplerine benzemem, sizden ehven bir kira alacağım,' dedi. Oysa ki herif kuyumcularda sarrafmış, sineği kapmaya hazırlanan örümceğin o kara ve matemengiz bacakları gibi ellerinin parmakları, sarraf camekânının camı üstünde, kavramaya hazır, sabahtan akşama kadar titrer dururmuş. Bana, 'Ötekiler entrikayla, dalavereyle şuradan buradan ellerine para geçince dışı bana bak! dermişçesine gösterişli, içi çerden çöpten binalar yaptırıyorlar. Oda değil dapadar kaz kutuları. Kaz kutularını bilirsiniz. Kaz hiç kımıldamasın diye daracık kutulara sokarlar. Sonra da ayaklarını, parmaklarının arasındaki deriler üzerinden kutunun tabanına çakarlar. Kiracılar da, tıpkı kazlar gibi, kontratlarla yeni dairelerin içine mıhlanırlar. Maksat her ay sonunda muntazaman kiraları yumurtlamalarıdır. Yeni apartmanları seyrederken gözüme, tavukçu dükkânlarında birbirinin üzerine konmuş kat kat kafesler gelir. Ben öteki ev sahipleri gibi değilim. İhtiyaçlarım ve eğlencelerim ucuzdur. İşte onun için de kiralarım ehvendir' dedi. Gözleri sağa sola kaydı. Neye bakıyor diye etrafa bir göz gezdirdim. Duvarlar kübik empresyonist birçok resimle adeta örtülüydü.

Herif resimleri seyrettiğimi görünce, benzi uçuk

bir gülümseme ile 'Ben sanattan pek çakmam fakat resimleri çok severim. Ressamlar mesela, çok ehliz adamlardır. Bir tabağa iki elma bir armut korum. Şunların resimlerini yapıverin derim. Yaparlar. Resme mukabil elmaları ve armudu kendilerine hediye ederim. Resimleri severim. Çünkü yaşımı başımı bulmuş bir adamım. Rahat etmek isterim. Tabiat!' Herif burada ürperdi ve titredi. 'Ne hoyrat şeydir. Sıcağı yakar, soğuğu dondurur. Onun için içinden tabiatın terk edilmiş her masum şeyin âşıkı oldum. Mesela şu resimler gibi. Armut, rengi güzel olursa, eti katı olur. Eti yumuşaksa içi kumlu olur. Rengi güzelse bir tarafı çürük veya kurtlu olur. Bu resimler mükemmeldir. Hem de armuttan ucuz. Armudu ressam yiyip bitirmiştir. Şu resimdeki armut hiç biter mi yahu? İşte bu sudan ucuz resimler yaradılış pisliğinden tamamen temizlenmiş şeylerdir. Efendi yaradılış, arap saçı gibi karın ağrısı gibi karmakarışık bir şey. Onu hatırlatan her şeyden nefret ediyorum. Ben sırf insan sâyinin eserleri arasında bulunmak isterim.

Gazete No: 396, 29 Ocak 1948

30

Onlara aklım kolayca erer' dedi. Öksürdü. 'Allah şu İzmir'in belasını versin' dedi. 'İnsan sâyinin eseridir diye topraklar üzerinde yürüyeceğime tramvaya biniyorum, yine tabiat, yoldaki dallı budaklı ağacının manzarası ile ev önlerindeki çiçekler ile gökyüzünün mavisi ile kalabalık hâlinde üzerime saldırıyor' diye ilave etti. Muammer, ister inan ister inanma, herif konuşurken sanki ölümün soğukluğu iliklerime işliyor sandım.

On gün evvel bana kapıcı söyledi. Herif kapağı İstanbul'a atmış. Alessabah tünele biner, Beyoğlu'ndan Galata'ya iner sonra Galata'dan Beyoğlu'na çıkarmış. Akşama kadar, uykusu gelinceye kadar durmamacasına inip çıkarmış. Tünel hademesi heriften şüphelenip

polise haber vermiş. Polis 'Ne yapıyorsunuz?' diye sormuş. Cevap olarak, 'Efendim, tüneldeki hareketimle, hayat hareketinin veznine uyuyorum. Hayat; oluş, ölüş, gece gündüz, dişi erkek, evet hayırdan ibaret değil mi? Ben de işte inip çıkıyorum. Yoruldum muydu odama gidip bir kübik resmi seyrediyorum. Tünelden ayrılmayın, ilim bile tabiatın meçhulatı içine oyulan bir malumat tüneli değil mi?' demiş. Komiser ve polisler gülmüşler. Birbirine, herif oynattı manasına gelen işaretler yapmışlar.

Herif birdenbire kızıp kıpkırmızı kesilmiş. 'Yüzüme karşı gülmek çiğliğinde bulunduğunuza teessüfler ederim. Siz bana ne karışıyorsunuz? Sanki topunuz da benim yaptığımdan başka ne yapıyorsunuz?' diye başlamış, basmış küfürü. Sonunda 'Şak!' diye komisere bir tokat aşketmiş. Zabıtaya hakaret diye al içeri edeceklermiş ama herifin delirdiğini anlamışlar. Sonrası tımarhane. Şimdi herif rüyama giriyor. Soğuk soğuk 'Yaptığınız başka ne ki?' diyor."

Doktor gülümseyerek dinliyordu. "Anlattığına göre bu işin içinde fetişizm de, bir çeşit otomatizm de var. İzahatın bir teşhis koymaya kâfi değil. Konfor merakı, medeniyet, saat filan manidar. Etrafına bakarsan görürsün. Birtakım insanlara göre medeniyet, konfor vasıtalarının mükemmelliyetinden ibaret sanılıyor. Birisi apartmanına şofaj santrali, radyo, mükemmel bir elektrik tesisatı, banyo koydu muydu ve kapısının önünde bir otomobil bekletebildi miydi kendisini medeniyetin kısvasına varmış sanıyor. Oysa medeniyet ne şofaj santralde, ne otomobildedir. Medeniyet insanın başındadır. Medeniyet, bu vesaitin daha güzelini, daha iyisini keşf ve icad etmek özleyişidir. Herif evine bir elektrik ampulü taktı mı, kendisini ampulü icad eden Tesla kadar medeni sayıyor. Belki bu çeşit insanlar medeniyetsizliklerini hissediyorlar da konforu hep ve her şey sayarak iç feryatlarına karşı kendi kendilerini konfora verdikleri ehemmiyetle müdafaa etmeye..."

Tam o sırada kapı çalındı. Karşıyaka Evlenme Memuru Bay Nihat ile İzmir'in "Sabah" Gazetesi Yazı-işleri Müdürü Muharrir Pertev birbirleri ile konuşa konuşa içeri daldılar.

Bay Nihat, Bay Pertev'e "Yahu sen merdivenden aşağı iniyordun, madem ki Raif'e gelmiştin, neden ikinci kattan birinci kata iniyordun?" diye soruyordu.

Bay Pertev protesto edercesine "Yahu doğruyu söylediğimi ispat için ne diyeceksem yazıp da her gelen geçen okusun diye Karşıyaka Evlenme Dairesinin duvar tabelasına mı asayım? Sana diyorum, Muammer'e geliyordum" diyordu.

Sonra odadakilere dönerek "Merhaba arkadaşlar, şu Nihat'a dert anlatın, bu yaşımdan sonra beni evlendirecekmiş gibi cehennem suallerine boğuyor" diye ilave etti.

Nihat odadakilere "Maşallah! Maşallah! Çakıp çakıştırıyorsunuz bile" dedi ve "Bay Pertev'i cürüm üstünde yakaladım. Bana 'Muammer'e gidiyorum' dedi. Ben de Raif'e gidiyorum dedim. 'Ben de oraya gidiyorum' dedi. Halbuki ona ikinci kattan birinci kata giderken rastgeldim. Dördüncü katta yani burada oturan Raif'e ikinci kattan birinci kata inilerek mi çıkılır? Onu suç üzerinde yakaladım. Kapıya inecekti. Bir sağa bir sola göz atacak ve kimse tarafından görülmediğine emin olunca, yallah dışarıya fırlayacaktı. Kimbilir apartmanda kimle flört ediyor? Utan! Kendinden utan. Bu yaşından sonra ha? Yüzüne aynada bir baksana!"

Bay Pertev de "Yüzüme her gün bakıyor bakıyor da Tanrı'ya 'Yahu şu ahseni takvim üzerine yaptığın surat bak ne hale geldi?' diyorum. A evladım, biz çoktan kattı şehevat eylemişiz. Sana anlatıyorum, anlatıyorum sen anlamıyorsun. Raif'in dördüncü katta olduğunu biliyorum. Biz, başa bir beladır geldi diyerek, merdivenlere alt kattan dadandık. Aklıma bir şey geldi. Düşüne düşüne çıktım. Bir de kendimi nerede göreyim?"

Doktor Muammer "Arşı âlâda" dedi.

Bay Raif "Zaten bunun gibi ilham sahipleri daha aşağısına razı olmazlar."

Gazete No: 397, 30 Ocak 1948

31

Bay Pertev "Ne gezer! Biz ondan çok aşağısına da razıyız ya. Kendimi taraçada buldum."

Üç ağızdan birden "Nasıl? Taraçada mı? Yok a canım? Attın bre Pertev!"

"Ne atması, dalmışım, dedi. "Aşağıya ineyim dedim. Merdivenleri tıngır mıngır inmeye başladım. İşte o zaman beni bir efkâr aldı. Kendimi ta aşağıda sokak kapısında bulmayayım mı? Hayda ters kepçe döndüm. Yine yukarıya doğru başladım çıkmaya. Bu sefer şu şeyi şöyle mi yazsam? Böyle mi yazsam? diye aklım saat rakkası gibi evetle hayır arasında gidip gelmeye koyuldu."

Üç ağızdan birden: "E?"

Bay Pertev, sandalyesinde gerilerek ve gözlerini açarak "İşte o zaman kendimi yine kapıda buldum" dedi. Ve üç muhatabının gözlerine baktı. Çıkıp inişi bir defa daha tekrarlarsa yorulup alakalarının gevşeyeceğini ve bundan dolayı da söylediklerinden zevk almayacaklarını anladı. Muhataplarının yorgunluğu ile yarışa çıkmış gibi hikâyeyi bitirmek için hızlı hızlı konuşarak "Aklımı derleyip topladım. İkinci kata çıkmak üzereyken Nihat'ın kapıcıya 'Raif Bey burada mı?' dediğini duydum. Nihat ile beraber gelmek için inip onu karşıladım" deyip kesti.

Nihat "Çabuk bitirmeseydin, ine çıka aklım, vıng vanggg ede ede, emme basma tulumbaya dönecekti" dedi.

Doktor Muammer "Onun uydurması başkalarının doğrusundan daha gerçektir. Ben bilmez miyim malı-

mı? Bir şeyi anlatmak zevkini duymak ve başkalarına işitmek zevkini vermek için o şeyi gidip doğrudan doğruya yaşamak zahmetine katlanır. Pertev'in çektiği cefanın başka ne sefası olabilir?" dedi.

Nihat "Dalgınlığın baş tarafı belki doğruydu. Son tarafı ilave, efendim mübalağa etmezse içi rahat etmez" dedi.

Pertev de "Yahu sen, resmi evrakta bir şeyi güya mübalağasız yazmaya alışmışsın. Güya eksiksiz artıksız, yaşı on yedi, nazeninin boyu da yüz altmış santimetredir yaza çize, güzelim beyaz beyaz kâğıtların kara kara mürekkeple ırzına geçersiniz. Bu tariflerinizi acaba neyi tarif eder? Meselâ önüme, başı işkembesinde, burnu Kaf Dağında bir adam çıkar. Sen onu, başı omuzlarında, burnu da kaşlarından itibaren beş santimetre uzunluğunda, diye tarif edersin. Bu tarifle acaba herifin nesini tarif etmiş olursun?" dedi.

Nihat "Sen herifin kendisini değil karikatürünü yapıyorsun" diye mukabele etti.

"Hiç de değil, burnu kısmen et, kıkırdak ve kemikten ibarettir. Bunların büyüme ve uzama kabiliyetleri sınırlıdır. Yoksa herifin burnu gururunun şişme ve kabarma kabiliyetine malik olsa –tabiri ben icat etmedim a– ucu Kaf Dağına varırdı.

Doktor Muammer kahkahayı bastı. "Nihat, haksızsın. Hiç de karikatür değil. Öyle bir adam mevcutsa Pertev'in söylediği karikatürse, yahu adamın karikatürü kendisinden ziyade kendisine benzer" dedi.

Nihat, Pertev'e biraz acıyan, biraz korkan munis gözlerle bakarak "Ne bileyim? Biraz hayali, biraz aşırı, biraz da... dilim söylemeye varmıyor..." derken Doktor Muammer. "Biraz da deli demek istiyorsun" diye ötekinin sözünü kesti. "Burada bu bahis hakkında söz söylemeye en selahiyetli olanınız benim" dedi.

Pertev "Evet! Deliler mütehassısıdır. O konuşsun" dedi ve dolu bir bardağı devirdi.

Gazete No: 398, 31 Ocak 1948

O sırada Bay Haşmet Karaoğuz'un idarehanesinde Kâtiplik yapan Hulûsi, ezile büzüle içeri girdi. Ona hoşgeldin dediler. Bay Raif "Hayda yavrum sen gençsin, oturmadan önce aşağıdaki bakkaldan –görüyorsun ya– şu mükemmel kara zeytinlerden yarım kilo al da gel" dedi.

Doktor Muammer "Aman ihtisastan mütehassıstan bahsetmeyin, o laflardan öyle bir tiksiniyorum ki..." dedi.

Nihat "Bizim dairede de öyle, o musibet laf ortaya kondu muydu, ceketlerimizin düğmelerini ilikleyerek ve oturduğumuz yerde kendimizi derleyip toplayarak acaba ne halt olacak, acaba neye uğrayacağız diye kaygılar içinde kalıyoruz" dedi.

Pertev "Dur yahu Nihat, konuşacaksan konuş, konuşmayacaksan benim gibi dinle bari" dedi.

Muammer Bey bu müdahaleleri hiç işitmemiş gibi, kadehini parlattı. "Mütehassıs denilen adamlar, ne kadar bilgi şubesi varsa, hepsini de aralarında paylaşarak, ölünceye kadar birbirinin yüzüne bakmamak üzere ihtisasları ile birer köşeye sindiler. Bana aklî marazlar mütehassısı diyorlardı. Ben de deli değilim a. Kendime akıl mütehassısı diyordum. Çünkü dünyanın böylesinde birden fazla mevzulara akıl erdirebileceğimi iddia etmiş olsaydım, beni deli diye içeri tıkarlardı. Birçok insan – maşallah– yalnız kendi şubelerinin çevresi içinde çalışıp duruyor. Odun kurtları vardır. Her biri kendi deliğini oyar, kendi karanlığında yaşar. Bunların hiçbiri ötekini aydınlatmaz. Çünkü öteki şube kendi şubesi değildir. Her biri kendi çıkmazında, kendi çukurunda can çekişir. Biri matematikçidir ve dünyanın ıslahını da refaha ermesini de muayyen bir matematik denkleminin halline bağlı sanır. Beriki kimyagerdir ve saf som ve salt kimyagerden başka bir şey değildir. Ona göre her şey kimyadır. Kendi tasavvur ettiği kimya nazariyesini âlemin nizamının temel taşı sayar. Öteki cerrahtır, dünyanın bütün fenalıklarını insanın barsaklarının faz-

laca uzun olmasına yükler. Barsaklar kısaltılınca dünya, şıpın işi cennete dönecektir. Bunların her biri ayrı bir dilden konuşur. Kuzey Kutbu'nun bir Eskimo'suyla, Üstüva (Ekvator) halkının Afrikalı bir zencisi birbirleri ile ne kadar anlaşabilirse, bunlar da o kadar anlaşabilirler. Biri matematiği, beriki kimyayı, öteki barsakları görür. Hiçbirisi insanı görmez. Bu adamların kendilerini aldatmadaki inatları hudutsuzdur. Hataları da öyle" dedi. Cıgarasını derin derin çekti. Sesi kısılır gibi oldu. "Bu adamlar irfanı öylesine bölüşüp paylaştılar ki bizim gibi serseriler için ortada irfan namına ilaç için olsun bir şey kalmadı. Herkesin kendi sömürgesi, kendi maden ocağı, kendi tarlası marlası var. Bize kala kala eller bomboş, burun havada..."

Doktor Muammer'in bir şeye müteessir olduğunu anlayan Pertev, doktorun aklını başka tarafa çelmek gayreti ile sadece "Gel yâ Hazreti Muammer. Ben deli miyim, akıllı mıyım, onu söyleyecektin. Bir suçlu gibi vereceğin hükmü bekleyip duruyorum" diye sözünü kesti.

O sırada Hulûsi'nin zeytinler elde içeriye girmesi, odanın havasının değişmesine çok yardımcı oldu. Doktor Muammer, Pertev'in ne gibi bir niyetle sözünü kestiğini anlayarak ona dönüp güldü.

Ona "Müteessir değilim yahu. Fakat bu işte az çok bir mütehassıs gibi konuşmak zorundayım da, işte o, pek ağrıma gidiyor. Bilirsiniz ya, ukala dümbelekliğinden nefret ederim. Size mümkün mertebe kaba Türkçe konuşayım: Nice akıllılar vardır ki deli, nice deliler vardır ki akıllı sanılırlar. Bunları birbirinden ayırt etmek kolay mı sanki? Türkçede deli sıfatı bazen akıllılığı, bazen de deliliği ifade eder. Mesela, herif delidir, denilirse aklını oynatmıştır, manasına gelir. Fakat lakap diye bir adın önüne konulunca akıllı manasına gelir. Yani bazısı dede veli, bazısı dedi deli manasına" dedi.

Pertev Bey "Evet, Türkçede deli bilmem hangi paşa, Deli Petro diye tarihte boyuna sıralanır dururlar. Fakat bu lakap aslında akıllı manasına değil de, ger-

çekten deli manasına kullanılmazsa hatırım kalır" diye elindeki kadehi boşalttı.

Doktor "İşi fazlaca incelersen dâhîler de delidir. Onlara tâbi olan akıllılara ne diyeceğiz?"

Nihat korku ve heyecanla "Yani biz delilere mi tâbiyiz?" diye sordu.

Doktor "Yok a canım. Siz akıllılara tâbisiniz!" dedi. Nihat şaşkın şaşkın bakakalmıştı. Doktor sözüne devamla, "Deliliğin başlıca işareti dış âlemin farkında olmamak yani dış âlemdeki realiteler ve gerçeklerle teması kesmektir. Onlar hakiki dünyada değil fakat sanki rüya âleminde yaşarlar. Uyanık olarak rüya görürler. Mesela bir yolcu tasavvur ediniz ki Ankara'da trene binince uykuya dalar ve rüyasında evde baş sedirde çoluk çocuğu ile beraber bağdaş kurup önünde elpençe divan durmakta olan hizmetçilerini azarlamakla meşguldür. Eskişehir'e varınca rüyasından da, uykusundan da uyanır.

Gazete No: 399, 1 Şubat 1948

33

Rüyasında sedire kurulup, hizmetçilerini paylaması rüya âleminde, iç âleminde yaşadığı hayattır. Bu iç âlemi, trende oturmakta ve trenin yürümekte olduğu hakikatleri ile yani dış âlemle teması kesmiş bulunmaktadır. Çok insan vardır ki kendilerini normal yani akıllı sayar ve beşikten mezara kadar devam eden seyahatlerinde taahhütlü posta paketi gibi dış âlemden kapalı bir halde yol alırlar. Yalnız verdiğim bu son misalde insan uyumaktadır. Halbuki deli uyanıktır..."

Kendini toplamış olan Nihat Bey "Yani hale ve istikbale ait düşünceleri yoktur, demek istiyorsunuz" dedi.

Doktor "Hayır! Yalnız ölülerin geçmişleri vardır, halleri ve istikballeri yoktur. Halbuki bunlar yaşamaktadırlar yani yemek yerler, konuşurlar vesaire; şu farkla

ki, onların bu hareketleri otomatiktir veyahut tepki çeşidindedir. Mesela elinizi süratle gözünün önünden geçirdiğiniz zaman gözünü yumması gibi... İyi anlatamadım... Buna şimdi tepki diyoruz yani bir eşeğin ardını dürttüğünüz zaman tekme atması gibi...

Bay Pertev "Aklım başımda mı, yahu cıvıttım mı, onu anlamak istiyorum. Bekliyorum hâlâ" diye şikâyet etti.

Doktor, "Bazen içten idare edilen fikirler, o fikirleri taşıyanların kendi şahısları üzerinde toplanmaz. Yani şahıslarına ait olmayanın üzerine tesadüf etmez. Eğer deli olan adam entelektüel çeşitten ise böyle olur. Bunun neticesi meydana 'tek fikirli' yahut 'sabit fikirli' dediğimiz bir adam çıkar. Eğer isterik veyahut heyecanlı meyecanlı bir adam ise dünyayı ayaklandırmaya, ihtilale sevketmeye ve böylelikle kurtarmaya çalışır. Fikri hakikate ve günlerinin şartlarına uygun düşerse, onlar dünyanın büyük önderleri, ıslahatçıları, devir açıcıları ve beşer tarihinin yaratıcıları olurlar. Fikirleri hakikatle ve zamanlarının zihniyetiyle teması kısmen kaybetmişse onlara yaygaracı, efsuncu, mutaassıp, manyak falan filan denilir. Bunlar iddialarının doğruluğunu denemek zahmetine girmeden tarikatlar, hizipler kurar, nazariyeler ileri sürer ve ortaya yeni yeni ve çeşit çeşit 'izm'ler salarlar. Eğer iddiaları göze batarcasına hakikatten ayrılırsa zırdeli diye tımarhaneye tıkılırlar. Deha ile deliliğin, veli ile deliliğin arasında kıl inceliğindeki farkı görüyor musunuz?" dedi.

Bay Nihat "Gördüm, gördüm" dedi. "Veli değilse deli olur. Deli olmazsa veli olur."

Pertev "Pekâlâ ben bu delilerin hangisindenim?" diye sordu.

Doktor "Bunların bu iki çeşidin sınırı üzerindekine layemut Don Kişot denilmektedir. Onun mümessilleri her tımarhanede bulunur. Sen onun üstündesin" dedi.

Pertev "Bir gün mütehassıslara atıp tutarken, 'kâinatta yalnız portakalı bilen, portakalın nesini bilir' demiştin. 'Portakalın ne olduğunu, portakalın dışındaki

şartlar tayin eder,' diyordun. Bana ne olduğumu anlatmak için şu Don Kişot'larından bir tanesini tarif etsene" dedi.

Doktor "Hay hay!" dedi. "Ben Manisa Tımarhane Müdürü iken oraya bir banka memuru getirdiler. Herif mafevkinin birisinden içine acı acı işleyen bir zılgıt yemiş. İmdi dış âlemden tekmeyi yiyen, iç âlemde tepki verir. Mesela herifi hayat, lağım boşaltıcılığına mahkûm etmişse ve bu sanatı adama pek ağır gelmişse herif çıldırır ve kendisini sultanlar sultanı ilan eder. Bizim banka memuru enikonu mürekkep yalamış orta yaşlı bir adam, kendisini maliye vekili ilan etmişti.

Feveran nöbetleri geldiği zaman herifi bir dinlemeliydiniz. Herifi namussuzlukla mı, onun gibi bir şeyle itham etmişler. Herif durmamacasına 'namus ve haysiyet bankası'nı nasıl kurduğunu anlatıyordu. Söylediklerinden hatırımda kalanları nakledeyim. Durun size tavrını edasını da taklit edeyim" dedi.

Bir bardak rakı içtikten sonra, bir vekâlet koltuğunda oturuyormuş gibi bir tavır aldı. Yüzüne pek ciddi bir ağırlık ve lagarlık verdi ve konuşmaya koyuldu:

Gazete No: 400, 2 Şubat 1948

34

"İnsanlar başlıca iki şeyin muhafazasına üstün önem veriyorlardı. Para ve namus. Fakat bu iki şeyin hangisi başta gelirdi? İşte bunun hakkındaki tartışmalar, 'Yumurta mı önce gelir tavuk mu?' konusuna döndü. Kimisi namusun paradan, kimisi de paranın namustan doğduğunu ileri sürüyorlardı. Birtakımı da bunların birbirine taban tabana zıt olduklarını iddia ediyorlardı. Şöyle ki 'insan namuslulandıkça para kaybediyor, paralandıkça namusunu kaybediyor,' diyorlardı. Asıl paraya önem ve değer verenler, para biriktirdikçe, namusun da kendi kendine, paranın ardı sıra toplanıp, kabardığı noktasında ayak diretiyorlardı.

Onlar 'olur a' diyorlardı, 'insan deli olabilir, başının ayarı bozuk olabilir. Fakat namusunun ne kadar olduğunu anlamakta tam ayar altının madeni muhakemesinde bir aksaklık olamaz. Elde altın gibi pas götürmez parlak bir miyar dururken, züğürt tesellisi malihulya, vicdana başvurmak çatır çatır saçmalamak olur.' Bu sözlerini gerçeklemek için misal olarak bankaların itibar mektuplarına ve bir de kendilerine hakaret ve haysiyet ve şereflerine tecavüz edilmiş olanlara, kanunca ve mahkemece namuslarının kayba uğratıldığı kadar para cezası ödettirildiğine; yani namus düşmanı, namus kisvesinde bir santimetre eninde ve iki santimetre boyunda bir delik açarsa, o deliği örtecek ende ve boyda yamayı tedarik zorunda bırakıldığına işaret ediyorlardı. Hatta iddialarına destek olarak, her ağızdan 'Kaç paralık haysiyeti var?' 'Haysiyeti iki paralık oldu!' ve vicdan da dahil herhangi bir şeyin değerini tayinde 'Kaç para eder?' yolundaki deyimleri öne sürüyorlardı. Bu paracılara karşı namusçularsa 'Haşa! Asla!' diyorlardı. Namus iki paralık oldu diyenler varsa, namus ve şereflerine serçe parmağı ucuyla bile ilişince, acıyan bir yaraya dokunulmuş gibi, her ağızdan 'Herkesin namusu var!' diye bağırıldığını, fena karıların ne kadar para alırlarsa namuslarından o nisbette kaybettiklerini iddia ediyorlardı. Paracılar buna mukabil lafın çuvala sığmadığını, her babayiğidin malının meydanda olduğunu, herkesin paradan gayri namusu varsa onu çıkarıp göstermelerini, genelevler taifesinin her tüccar gibi kazanç vergisi, idarehane vergisi vesaire veren meşru perakendeci esnaftan olduklarını, zabıta-i ahlakiyenin sırf o matahın kaçakçılarını yakalamak için kurulduğunu, paraca iflas edenin namusça da topu attığını müdafaa ettiler.

Bir ağızdan bir ağıza başıboş olarak dolaşan dedikodulara kulak veremezdik. Eskiden mütehassıs veya ehlihibre denilen her çeşitten bilirkişileri bir araya toplayıp, para ve bundan dolayı memleketin mali durumuyla bu kadar sıkı fıkı münasebeti olan namusun ne

olduğunu, nerede bulunduğunu incelemek ve arayıp bulmak göreviyle görevlenen bir komisyon kuruldu. Ve bu konunun aydınlanması için de Avrupa'ya üç heyet gönderildiği gibi İskandinavya'dan da bir mütehassıs getirtildi.

Efendim yüz bilirkişinin ikisi olsun aynı fikirde, oy birliğine varamadılar. Kimyager, namusun kimyevi olduğunu ileri sürdü. Mesela genç bir kızın namusuna tecavüz ederek o namusu berbat eden bir adam namussuz sayılıyordu. Namusunu kaybetmiş, biri kadın, biri erkek, bu iki kişi birbiri ile evlenince iki namussuz kalacaklarına, iki adetisahih namuslu oluyorlardı.

Demek ki ikisi de namussuzken, ayrı ayrı kaldıkça, her biri de korkunç birer zehir olan klor ve sodyum gibiydiler, nitekim bu iki namussuz dö sodyum olursa bu iki namussuz da öylece namuslanıyorlardı. Kimyagerlerce bu, kimyevi birleşişmiş. Yine onların söylediklerine göre, genelevlere uğrayan erkekler, oradaki kadınları namussuzlaştırmalarına rağmen namuslu kalıyorlardı. Bu olay kimyadaki mekanik ihtilatın bir numunesi idi. Mesela arsenikle kurşun tozunun karıştırılması gibi. Efendim sözü uzatmayalım, her kafadan bir ses çıktı. İktisatçılar namusun iktisadi olduğunu söylediler. Falan falan...

Namus ve haysiyetin nerede bulunduğunu araştırmak için komisyondan ayrılan üyeler, şehir şehir, köy köy, sokak sokak ve ev ev gezdiler. Hiçbir tarafta haysiyete ait muamele ve alışveriş yapılmadığını gördüler. Bu hal, haysiyet ve namus kıtlığından ve kesadından ileri gelmiyordu. Çünkü paraca en züğürt olanlar bile "A efendim herkesin namusu var!" diye birbirlerine çıkışıyorlardı. Bu sözler, namusların, ihtiyat akçesi gibi bankalarda hıfzedilerek ortaya hiç çıkarılmadıklarını gösteriyordu. Bankalara başvurduk, sağa sola sorup soruşturduk. Bize hava civayla değil fakat som parayla muamele yaptıklarını söylediler.

Avrupa ve Amerika'ya gönderdiğimiz heyetlerin geri dönmesini bekledik, hatta mükerrer tahriratla

çabuk dönmelerini istedik. Verdikleri cevapta, namus hakkındaki muamelenin asıl geceleri cereyan ettiğinden kendilerinin sabahlara kadar şahsen bu işlerle meşgul olduklarını fakat oralarda geceleri karartmalar yapılmakta olduğundan, elan ne kendilerini ve ne de vekâleti layıkıyla tenvir edecek bir sonuca ulaşmış olduklarını söylediler. İskandinavya'dan getirttiğimiz mütehassısın birçok tecrübeden sonra Türk tuzunun balık tuzlamasına elvermediğini ve bundan dolayı İskandinavya'dan tuz ithalinin gerektiğini söylemesi gibi, İskandinavya'dan namus ithalinin icabettiğini söyledi.

Memlekette bol bol mevcut olan bir şey için bu döviz kıtlığında bol keseden hovardalık yapacak zamanda değildik. Onun için bilirkişinin işine son vererek geldiği yere gönderdik.

Gerek komisyonun vereceği karar olsun, gerekse bilirkişinin raporlarıyla, gönderilen heyetlerin edinip bildirecekleri bilgiler velakine vız gelirdi. Maliyenin asıl vazifesi mevcut durumdan istifade ederek hazineye yepyeni bir gelir kaynağı organize etmekti.

Anlaşıldığına göre piyasada iki türlü kıymet vardı. Biri para kıymeti ki –ister maden ister kâğıt olsun– paraya rakamıyla basılıyordu. Bir de namus vardı. Fakat bu kıymet şimdiye kadar ne madene, ne de kâğıda yapıştırılıp tespit edilmiş değildi. İster namusun lehinde ve paranın lehinde, ister namusun aleyhinde olsun bütün münakaşalardan para ile namus arasında müsbet veya menfi bir alaka mevcut olduğu tebellür ediyordu. Fakat bu alaka öyle akıl erdirilmez bir kargaşalık hâlini almıştı ki, yurttaşlar hangisinin hangisi olduğunu bir türlü ayırt edemez olmuşlardı. Bu zihin bulandırıcı duruma bir son vermek gerekiyordu. İşte bundan dolayı işlerin fimabadi iki rayiçle görüleceğine, namus rayicini kaldırmak veyahut daha doğrusu para rayicine kaynatıp karıştırarak her muameleyi babadan atadan kalma belli başlı banknotla görmeleri hakkındaki vekâlet kararını bankalara tebliğ ettirdim. Bankalar da namusun ortadan kaldırıldığını halka ilan ettiler. Göreceğiniz gibi maksadım

başkaydı. Ve hiç de sahte mahviyat sünepeliğine sapmadan, kemali iftiharla diyebilirim ki dâhiyane idi.

Gazete No: 401, 3 Şubat 1948

35

İşte o zaman kıyamet koptu. Aman namus ortadan kalktı, kalkıyor diye bankalara hücum edildi; çünkü halk, maliyece yeni paralar basılırken kalptır diye ortadan kaldırılırken ne olur, ne olmaz, külah giymeyelim diye bankalara saldırmaya başladı.

Biz böyle tarz hareketin örneğini Mısır eşeklerinin tefle oynatılmasından almıştık. Bilirsiniz ki Mısır'da, tefle dans etmeyi öğrenecek olan eşekleri, kızgın ve yakıcı sacların üzerine durdururlar. Hayvanların ayakları yandıkça hayvanlar hoplayıp zıplar, işte o zaman tefler çalınır. Bu ameliye beş-on defa tekrar edilince. zavallı hayvanlar kızgın saca lüzum görülmeden yalnız tefin çalındığını duymakla kalmayıp hoplamaya başlarlar. Pavlov'un behaviour isminde buna Frenkçe şarta bağlı reflex derler, Türkçede biz düpedüz tefe koyma deriz. Her ne ise sütten yananın yoğurdu üflemesi gibi.

Halk da bir rayiç veya para ortadan kaldırılırken o kadar ağzı yanmıştı ki, ortadan kalkıyor lafı eşeğe tef sedası gibi tesir etti. Malum ya efendim halk pek cahildir.

Halk bankalara öyle bir saldırışla saldırdı ki bankaların kırılmadık camı, kapısı ve penceresi kalmadı. Zaten biz bunu bekliyorduk. İşte o zaman Austerlite Jena gibi Napolyon'un zaferlerini gölgede bırakan mali bir muzafferiyet kazandık. Amme efkârının bu galeyanından istifade ederek, gizliden gizliye bastırıp hazırlamış olduğumuz yeni namus paralarını piyasaya yığdık. Namusu ortadan kaldırıyorlar diyenlere, bu işte fiili cevabımızdı. Yeni namus parası öyle bir istekle kapışıldı ki, birkaç saat içinde elimizde bir insanlık bir adet tam

namus parası kalmadı. Bazıları bir tabura yetecek kadar namusu yek başlarına aldılar. Hatta öyle ki bu işte karaborsacıların ve istifçilerin parmağı olduğundan şüphelendik.

İşte tarihte altın harflerle anılacak olan namusun finansmanı böylece başarılmış oldu. Yeni namus parasını desteklemek için gazete, risale ve duvar afişleriyle ateşli bir ilan ve reklam hücumuna geçtik. İnsan nereye giderse gitsin, nereye bakarsa baksın veya kulak verirse versin gözlerine, 'Yurttaş, namusunu arttır!' yollu yazılar renk renk çakıp parlıyor, kulağına davudî sesli hoparlörler, 'ak akçe kara gün içindir!' diye haykırıyordu. Aynı zamanda da para bankalarımızda birer tane haysiyet ve namus bürosu ve veznesi açtık. Yangında yanmaz, içine sel suyu sızmaz madde ile haysiyet kasaları, portatif haysiyet kumkumaları, kumbara ve keseleri imal ettirdik. Her köşede haysiyet ve namus sarrafları ve satış kulübeleri bulundurduk.

İnsan o kadar sıkıntısız ve rahat bir surette namuslanabiliyordu ki, bankadan yeni haysiyet paraları alanlara, eş dostları bankadan çıkarken, hamamdan çıkanlara 'Güle güle kirlen' denildiği gibi 'Güle güle namussuzlan!' diyordu. Birisini bir başkası 'Namussuz!' diye tahkir etti miydi, tahkir edilen, 'Bağdat uzaksa arşın burada' diyerek cebindeki namus parasını fora ediyordu. Eğer namus kesesini evde unutmuş veya yankesiciye çaldırmışsa üzülmeye mahal yoktu. Yakındaki satış gişesinden yetecek kadar namus parası tedarik edilirdi... Ve..." Anlatışın burasında Doktor durdu. Odadakilere,

"Yahu yoruldum. Siz 'Dur' da demiyorsunuz. İşte böyle" dedi.

Raif, Pertev ve Nihat beyler hep birden:

"Yahu masal dinlediğimi sandım! Herif amma da saçmalamış! Delilerin hepsi de böyle ise tiyatroya miyatroya gitmeye lüzum yok. Konuştur konuştur, dinle" dediler.

Doktor "Ne gezer? Her zaman böyle tatlı tatlı ko-

nuşmazlar. Onların bir hüçün devri vardır. Hararetleri normalden aşağıya düşer. Sonra nöbetleri tutar. Hararetleri yükselir, ukdelerinin ifrazatı artar. Mesela anlattığım psikopat –onun çeşidinden olan her psikopat gibi– her zaman kendisine rakip ve düşman olan muhayyel bir şahısla uğraşırdı. O düşman onu hep mevkiinden devirmeye çalışırdı. Ve yalnız namus bankası değil, fakat daha nice şeyler tasarlamıştı. Fakat o habis rakibi bunların tahakkukuna mani oluyordu. O rakip her zaman onun haysiyetine tecavüz eder ve yüksek mevkiine ait olan imtiyazlardan onu mahrum etmeye çalışırdı. İşte o zaman üç kişi güç bela zaptedebilirdi. Neden böyle hareket ediyordu? Çünkü o çocukça namus bankası rüyasından sonra sanki gözleri biraz açılıyordu. Tasavvur ettiği şeylerin dış hakikatle münasebeti olmadığını sezer gibi oluyordu. Dış hakikatler kendisine bir vekil olmadığını ifşa etmiş gibi oluyordu. İşte o zaman zekâsı biraz işliyor ve vekil olmayışına mantıki ve akli sebepler icad ediyordu. İcad ettiği şey ise, işte bu hayali rakibi idi. Ona saldırmak lazım geldiği için bittabi ona saldırıyordu."

Gazete No: 402, 4 Şubat 1948

36

Nihat, Doktora göz kırparak, "Siz deliliği bir çeşit rüyada yaşama diye tarif etmiştiniz, sonra bu bizim koca Pertev için deli değildir hükmünü vermiştiniz. Bir rüyayı yaşamak, dalgınlık hâlinde yaşamak demek değil mi? Mesela Pertev dalıyor da kapıdan taraçaya, taraçadan kapıya çıkıp iniyor. Geçici cinnet değil mi?" diye sordu.

Pertev "Ben iyice biliyorum. Fakat muvakkat cinnet başka şey olsa gerek. Newton'ın meşhur dalgınlığı vardı. Her gün suda iki dakika kaynayan bir rafadan yumurta yermiş. Hizmetçi bir gün bermutad bir elde saat, yumurtayı pişirmek için odasına girmiş. Newton

yalnız mı kalmak istiyormuş ne? Kadına 'Sen kaminetoyu yak, yumurta ve saati orada bırak, ben kaynatırım' demiş. Kadın çıkıp gitmiş. Yarım saat sonra odaya dönmüş. Bir de ne görsün? Newton, kaminetonun önünde elinde yumurta bekleyip duruyor. Çanakta da cep saati kaynayıp duruyor. Bu hikâyeyi elbette bilirsiniz. Bir bilmeyeniniz varsa diye anlattım" dedi. Ve Nihat'a dönerek "Newton da deli değildi ya" diye ilave etti.

Nihat "Güzel bir dalgınlık hikâyesi doğrusu" dedi.

Doktor Muammer "O dalgınlık bir şey değil. Size benim bir dalgınlığımı anlatayım. Malum ya, bizim tekaüd (emekli) maaşlarına durup dururken bir şeyler olur, bir bakarsın artar, bir bakarsın eksilir, sonra birkaç ay kesilir. Birkaç sene öncesiydi. Yine bizim maaşın kesilme nöbeti tutmuştu. O zaman Eşrefpaşa'da Tabukakar'larda oturuyordum. Kiralamış olduğum evin birkaç sokak ötesinde bir manav vardı. Zavallı adamcağız birkaç sene önce öldü. Kaç günden beri, ha maaşlar yarın çıkacak, ha yarından sonra çıkacak diye adama bir sürü borç ettim. Öyle ki, artık adama yüzümü göstermeye utanıyordum. Yani anlayacağınız, haritayla geziyordum. Bir gün yine dalgın dalgın sokağa çıktım. İyi ki rüzgâr esmiyordu. Ceplerim o kadar hafifti ki beni kuru bir yaprak gibi uçururdu. O gün ceplerimin masumiyetine para ne nikeliyle, ne bronzuyla ve ne de papeliyle tecavüz etmişti. Zaten bütün eşten dosttan, elli kuruştan tutunuz da elli liraya kadar borç almıştım. Hava da o gün öyle açık öyle maviydi ki, gökler de ceplerimin namusu gibi berrak, saf, bulutsuz, dumansız, parasız ve pulsuzdu. Kırlangıçlar yalnız göklerde uzun ötüşlerinin şeritlerini doluyorlardı. Kordon'daki vapurların seslerinde gidecekleri meçhul ufukların esiri uzaklığı vardı. Göğün sunulan bir dudak gibi masmavi cömertliğini harıl harıl içime alıyordum. Deli diyecekler diye çekinmesem önüme gelenin iki yanağından şakkadak öpecektim. Malûm ya genci ihtiyarı, erkeği dişisi birbirine yabancı oluşlarının göreneğine uyarak birbir-

lerinin yüzlerine ciddi ve somurtkan bakışlarla bakıyorlardı. Onlara, yahu ezel ve ebed arasında bir kere dünyaya geldik. Ezelle ebed arasında dünya gözüyle birbirimize bakmak tesadüfen bir kere vaki oluyor. Siz benim muasırımsınız yahu...

Pertev heyecandan bağırırcasına "Hani ya kuraklıkta herif soğanın köküne küçük suyunu dökmüş de. 'görüp göreceğin su bundan ibarettir' demiş, bizim de görüp göreceğimiz muasırlar da bundan ibaret. Neyse! Söyle be doktorum. İçim açılsın!" dedi.

Doktor "Onlara, nasılsınız? Çoluk çocuk nasıl? Derdiniz varsa korkmayınız, diyesim geliyordu. Böyle paldır küldür yürürken nihayet karşımda tanıdık bir yüze rastladım. Yani kendisine borçlu olduğum manav, dükkânının kapısında duruyordu. Ben onun kim olduğunu, ona borçlu bulunduğumu velhasıl her şeyi unutmuştum. Belki de bir saatten beri duygularımı zaptetmenin verdiği hızla, ona öyle bir 'Merhaba!' çektim ki, neşemin infilak şiddetiyle, sağdaki soldaki evlerin pencereleri açıldı ve pencerelerden çiçekler gibi gülümser yüzler sarktı. Fakat ben manava borçlu idim. İşte o hatırıma gelmesin mi? Göklerde uçarken küt diye her günkü dünyanın katı tabanına yuvarlandım. Başım, göğsüm acıdı."

Pertev "Ah o her günkü dünya. Bilmeyen mi var? Her günkü didişme. Eve yemek lazım olur. Kemeraltı'na git! Kalabalık! Toz toprak, ter, yahut çamur yağmur. Kaplumbağa sırtı gibi şemsiyeler. Her günkü cidal. Yemek! Yemek! Çiğ etler kırmızı kırmızı yığılmış. Tıpkı tramvay altında ezilen insan gövdeleri gibi. Çengele asılmış hayvan kadavraları. Kirpiksiz, donmuş bilya gözlerle size bakan ölü ölü balıklar. Haykıran, pazarlık eden, tutan, koparan, didikleyen. Hep tıkınmak için. Mutlaka evde huysuz bir karı veya başka bir hısım akraba, mutlaka münasebetsiz bir evlat vardır. Daha neler de neler, çocuk hasta, ilaç yok, zeytinyağı bitti. Zeytinyağı yok. Lamba şişesi kırıldı, şişe yok.

Bu adam beni tahkir etti. Beriki yan baktı, öteki

görmezlikten geldi. Haysiyetim çiğnendi! –hele felakete bak! İşte ciddi, işte haysiyetli, işte şanlı işlerimiz– gidersin bakkala koklarsın peyniri. 'Üff leş gibi kokuyor!' dersin. Herif 'Tazedir, mis gibi kokuyor' der ve suratına sırım sırım sırıtır.

Öyle ya satacağı bir şey var, onun için sırıtır. Arı da ağzıyla bal döker, ardıyla sokmak için. Satıcının bir satacağı vardır ki onun için yüzüne güler. Benden satın alacağı bir şeyi olsa bu sefer kaş çatacak. Ezile büzüle sırıtmak da bize düşecek. Hey doktorum hey dedik a, ezel ve ebed arasında sıkışarak kalan kısacık ömrün boyunca muasırlarının, hemcinslerinin yüzünde görüp göreceği bu kaş çatış ve bu sırıtıştan ibarettir" diye boşandı.

Raif "Coştun Pertev, coştun!" dedi. "Doktor bir şey anlatıyordu. Ağzından laf seli sökün etmeye bir başladı mıydı, demir çubuğa dönüşüyor. Som ve kunt laf, doğrusu.

Gazete No: 403, 5 Şubat 1948

37

Yahu sözlerine, bir laf, bir iğne ucu sokacak kadar ara ve çatlak vermiyorsun. Doktor konuşuyordu" dedi.

Pertev utandı. Doktor "Anlatıyorum a. Adama ciğerimi parça parça eden, beni kendi gözümde yedi kat yere geçiren, bir borcum vardı. Aklıma geldi. Merhabadan sonra ne diyeceğimi şaşırarak, adamın önünde donakalmıştım. Ne var ki adam, öyle müstehzi müstehzi değil, fakat içleri çıngıl çıngıl gülen gözlerle candan bir merhaba çekti.

Elini havada gezdirerek:

'Ne güzel hava! Ne güzel dünya! Değil mi?' dedi.

Sonra çırağını bir yere gönderdi. Çırak biraz sonra bir paketle döndü. Adamcağız, 'Size layık değil amma bizim dükkânın arkasında bir erik ağacı gölgesi vardır.

Oradan bütün İzmir ve Karaburun ile ötesi görünüyor. Şöyle oturup bir acı kahvemizi için' dedi.

Sesinde bir sükûn vardı. İnsandaki üzüntüleri dindiriyordu. Bakışı da bir tuhaftı. Başkalarının ev, sokak, kalabalık, konuşan ve haykırışan insanlar gördüğü yerde o büyük boşluklar görüyordu. Onlara görmeden bakıyordu. Dünya umrunda değil miydi acaba? O bakış dünyayı umursamayacak kadar sönük değildi. Canlıydı, o kadar ki dünyadaki küçüklüklerin hiçbirini görmüyordu; saf, berrak, hiç tükenmeyen upuzun bir bakış.

Neyse, dükkânının ardındaki bahçemsi avluya geçtik. Bir de erik ağacının altında ne görelim? Küçük bir masa, birkaç kadeh! Bazı insan bir şeyi hediye eder, insan hediye almışa değil tokat yemişe döner. Hediye nedir sanki? Aslında bütün yüreği koparıp vermediği için bir özür dileyiş. Bu adam ise gönlünü koparıp vermek istiyordu. Ona ödenmedik borçtan bâhsetmek kabalık olurdu. Bana 'Şu güzel günde yüreklerimizi şu dolu rakı şişesi gibi ortaya koyarak içelim' dedi. 'Merhaba!' dedim. Sonradan anladım. O da o gün benim gibi dalgınmış. Borcu morcu o da unutmuş" dedi.

Raif Bey "Onun dalgınlığı sizinkini de geçti!" dedi.

Doktor sevinerek, "Vallahi! Öyle!" dedi.

Nihat "İnsan aşağı tabaka alelâde halk deyip geçiyor, fakat bazen öylelerine rastgeliniyor ki, adamlar insanı, karanlıkta inilen merdivenlerde, bir basamak daha var, diye gözetleye sakına adım atılırken, bir basamak daha olmadığını ve birdenbire yere bastığını anladığı zamanki gibi hayrette bırakıyorlar.

Bugün Karşıyaka'da tuhaf bir çiftin nikâhını kıydım. Erkeği okumak yazmak bilmeyen bir balıkçı, kızı da oradaki köylerin birinde öğretmenlik eden pek sevimli bir kız. Nikâh formalitesine ait sözler söyleyip cevaplar alındı. Artık ikisinin de deftere imza atmaları kaldı.

İlk önce adam –yazı yazmasını bilmediği için– parmak izini bastı. Sıra kıza geldi. Kalemi hokkaya ba-

tırıp eline tutuşturayım dedim. Kız utancından kızararak ve 'Teşekkür ederim' diyerek kalemi kabul etmedi. O da erkek gibi parmak izini bastı. Biz çocuklara nezaket dersleri veririz. Otomatik olarak yaptıkları hareketler veyahut söyledikleri sözler içten doğma değil, dışarıdan öğretilme!.."

Pertev "Meşe ağacına, pamuk ipliği ile küpe çiçekleri takmak gibi..." dedi.

Nihat "Nah işte öyle. Nezaketi kendisine dışarıdan takılma değildi. Bana o anda, içimde büyük bir sevgi uyandı gibi geldi. Uyandı gibi geldi değil, uyandığını duydum. Şaka değil, içimde çılgın bir aşk vardı. İçimi aradım, taradım fakat kime âşık olduğumu bir türlü bulamadım" dedi. Ve bakışını çepeçevre orada oturan insanların yüzlerinde gezdirdi.

Raif, Doktora "Ara sıra manava uğramıyor musun?" diye sordu.

Doktor "Uğramaz olur muyum? Uğradım. Fakat bir insan bir mevsimde kiraz ağacının birinde bir kiraz bulup yer ve o kiraz çok değildir, yahut hava bir sene önceki hava, ruhî haletiniz değildir. Bir kere tadılan kolay kolay tadılmaz. Ona üçüncü kere uğrayışımda onu sorduğum zaman bana 'Allah rahmet eylesin öldü' dediler. İki-üç gün evvel kalp sektesine uğrayarak lahanaların üzerine yıkılmış bulmuşlar. İhtiyarca bir karısı, iki tane de kızı var. Üçünü de tanıyorum. Hepsi de tütünde işliyorlardı. Başları sıkılınca bana geliyorlardı. Büyük kızı Handan, insana hayret verecek surette güzeldi. Kıza hiç rahat vermiyorlardı. İki sene önce annesi ve küçük kız kardeşinin yanından kaçtı. Lakin kardeşi ile gizliden gizliye muhabere ediyor ve ona da annesine de yardım ediyor. Şimdi anaları hasta, birkaç kere gidip gördüm. Zavallı kadıncağız yolcu galiba. –Ha onu söylüyordum– Zavallı adamın öldüğünü duyunca belki onun gibisini bulurum diye oralardaki mahalle arası esnafına uğradım. Bunların arasında Hacı Halil ile Kara Hüseyin adında, iki komşu dükkâncı dikkat nazarımı çektiler. Bilirsiniz ya, o yüksek noktadan manzara çok

güzeldir. Bir gün oralarda bir alaminütçü fotoğrafçının dolaşmakta olduğunu gördüm. Eşe dosta göndermek için orada İzmir görünüşünün birkaç resmini çektirdim. Resimler kurumadıkları için avucumda tutarak yokuş aşağıya iniyordum.

Gazete No: 404, 6 Şubat 1948

38

Hacı Halil ile Kara Hüseyin, yokuş yukarıya geliyorlardı. Kara Hüseyin, Hacı Halil'e:

'Pek tut, zırnık bile verme!' diyordu.

Zaten ötekinin böyle bir nasihate ihtiyacı yoktu. Onun gözlerinde bile kavrayıp koparıcı, sülük gibi emici bir hal vardı. Beni görünce elimde tutmakta olduğum resimleri görmek istediler. O resimlerde yirmi-otuz seneden beri, sabahtan akşama kadar dükkânlarından seyir etmiş oldukları manzara vardı. Fotoğrafları gösterdim. İkisi de bir ağızdan:

'Aman ne güzel manzara. İnsanın parası olmalı da seyahat etmeli, yeni yeni yerler görmeli' dediler.

İlk önce şaştım. Sonra muammayı hallettim. Gözleri her günkü hayatlarını ve parayı görmeye o derece alışmıştı ki, bunlardan başka her şeye adeta kör olmuştu. Bütün ömürlerince seyredegeldikleri manzaraların resimlerinde, renk gibi, hacim gibi birkaç unsuru eksiliverince, mutad görüşlerinin çemberinden fırlatılmış bulundular. Yeni bir manzara seyrettiklerini sandılar. Bunlara kıyas haniydi bizim zavallı, dalgın manav nerede?"

Nihat "Anlamam, dalgınlık hikâyesi neden bu kadar hoşa gider?" dedi.

Bay Pertev ileri atılarak hemen "Ben sana anlatayım. Çoğu insanlar başkalarını alçaltan bir hikâye, bir vaka duydukları zaman, alçalana kıyasen kendilerinin yükselmiş olduklarını sanarak memnun olurlar. Ben mesela bazen yazılarımda ve konuşmalarımda kendime

bir ahmak, bir unutkan süsü veririm. Herkes güler. Ben unutkan ve ahmak maskesinin gözlerinden onları seyrederim" dedi.

Nihat "Onları muhakkak istihfaf edersin!" dedi.

Pertev "Hiç de değil, önünde sonunda gülücüler de benim gibi insandır. Dünyada gülmek fırsatları o kadar az ki, kendimi hakikaten ahmaklaştırmak pahasına da olsa, insanların güldüğünü görmekle ben de neşelenir gülerim. Zaten onlardan önce ben kendime gülerim yahu!" dedi.

Nihat, "Yahu buna sanat demezler, alçalma derler" dedi.

Pertev, gözlerini fal taşları gibi açarak "Alçalma diyorsun. Yani haysiyetten düşme, haysiyeti kaybetme diyorsun. A kardeşim fazilet sayılan o tumturaklı ve kalın enseli haysiyet, faziletlerin en hoyratı, en çirkini ve iğrencidir. Düşün bir kere, başkalarına işkence edilerek, baskı icra edilerek muhafaza edilen bir haysiyet? Bu, fazilet suratlı halis muhlis bir habasettir. Maske asıl habasetin suratını örten bu haysiyette ve alçalma dahi ondadır. İşte bundan dolayı alçalma sandığın sanatkârın –lafta değil, fakat fiilde ve hakikatteki mahiyeti– karşısındakine tok sözlerle dahi konuşsa haza hürmettir. Bunu sen Nihat, bir mefsedet sayacakmışsın bilmem, fakat saysan bile, bunun pek cana yakın, pek sempatik bir kusur olduğunu teslim edersin" dedi. Doktor da dayanamadı.

"A Nihat'çığım" dedi. "Sen sanatkârın bu yoldaki davranışını dalkavukluk sayıyorsun galiba. Dalkavukluk zayıf insanların mübrem ihtiyaçlarındandır. Bir insan ne ise odur vesselam. Onu ne pohpoh yükseltir ne de hakaret alçaltır. Tam bir adamın hayatı, kendi kafasında geçer, onun hakkında başkalarının lehte veyahut aleyhte söyleyecekleri sözlerde değil. Tam olan böyle bir adam, siklet merkezi kendi temelinin üzerine düşen bir duvara benzer. Yani dimdik durur. Sıklet merkezi de, onun dışına düşerse, duvar eğilir ve yıkılır. Zayıf insan da işte böyledir. Onu dik tutabilmek için dışardan

pohpoh ve dalkavukluk destek ve payandası lazımdır ki yıkılmasın. Mesela vaktinden önce doğan çocuklar vardır. Onların gövdeleri, kendilerini diri tutacak harareti içerden imal edemez. İşte onun için dışardan yani objektif dünyadan, pamuk ve sıcak su dolu şişelerle ısıtılması lazım gelir. Böylelikle onların ölmelerine mâni olunur. Eskiden sultanların cüceleri, soytarıları, kamburları, alelacayip cambazları, bu kabil desteklerin, payandaların, pamuk ve sıcak şişelerin en iptidai şekilleri idi. Şimdi gelelim bunların bu insanlar ve bu hallerin yaptıkları fenalıklara: Fransızların, fois-gras dedikleri çok lezzetli bir kaz ciğeri ezmeleri vardır. Kazlar kasten hasta edilirler. Hastalık neticesi karaciğerleri şişer, büyür. Bu karaciğerler pişirilir, ezilir ve yenilir. Saygı lafları kullanan dayak ve destekçiler, kazları hasta eden insanlara benzerler. Kendilerine lezzetli bir çerez, bir lokma temin etmek için, kazın hastalığından ve zaafından –o zaafı beter ederek– istifade ederler. Ederler ama, e üzerlerine hürmet lafları yığdıkları muhataplarını, hakikatte ve harimlerinde kaz telakki ederek. Bu hürmetkâr laflar, onları söyleyenlerdeki iç kanaat dolayısıyla, hakaretten başka nedir? Karşındaki adamı adam saymadıktan sonra boyuna laf saç! Uydur! Uydur! Ebegümeci! Ne var ki bu sözler kuru laftan ibaret kalmıyor, fakat kapkara pislik sineğinin saçtığı ve tükürdüğü yumurtalar gibi, kokutucu, bozucu ve yıkıcı oluyor... Derler a, her köpek kendi suratına havlarmış. Pohpohlayıcılar da gerçekten kaz olmasalar, pohpohladıklarını kaz saymazlar. Diğer taraftan bir insanın – başkalarının refahını görünce, bazılarının duyduğu köpekvari kıskançlık değil– haksızlığı görünce, duyduğu asıl bir hiddet vardır. Belki de o zaman kompliman gibi şeyler, heyecanın akışında yer bulamaz. Böylesinin söyleyişi tabiatıyla dobralaşıp toklaşır. Fakat onun ta özünde, esas olarak, karşısındakini adam saymak vardır. İşte bundan dolayı, ilk bakışta hakaret gibi görünen bu sözler, pohpohlardan çok daha derin bir hürmet taşır.

Fiyuuu! Hele bak fitili alıp nerelere gelmişim! Neyse yahu sanatkârda çok kere bu dobralaşma da yoktur. Onunkisi insanları sevindirme gibi masum bir arzu ve sonra da arzu kadar masum insanların hoşuna gitme özleyişi. İşte sanatkâr" dedi.

Nihat "Öyleyse bu yurt çok sanatkâr" dedi.

Doktor "Galiba haklısın. Mebus yetiştiriyor" dedi.

Bütün bu konuşmalar esnasında, muhasip Hulûsi'nin, sanki odada değilmiş gibi, muhavereye bir söz katmadan sessiz sedasız bir köşeye sinmiş olması herkesin dikkatini çekmeye başlamıştı. Raif Bey, onun uzaktan uzağa bir akrabası olduğu için ona,

"Ne o Hulûsi, bir şeye canın mı sıkıldı yoksa?.. Neye öyle mahzun oturuyorsun?" diye sordu.

Öteki aceleyle "Hayır efendim hayır, bir şeyim yok. Dinliyordum yalnız" dedi. Fakat pek sinirliydi, sanki bir sandalyede değil de bir kirpinin üzerinde oturuyormuş gibi boyuna kımıldanıyordu.

Nihat Bey, çapkın çapkın gülümseyerek "Ben haspaları bilirim Hulûsi, yani ufak tefek kıskançlıkları, bir hiçten çıkma kavgacıkları, küsmeleri. Hiç merak etme, asıl bu haller sıklaştığı zaman, süt limanlığın, nihai barışma, kavuşma ve balaylarının eli kulağındadır. Vakıa sen İzmir'desin, fakat oradaki memur arkadaşımdır. Formalitelerde sana azami yardımda bulunur.

Gazete No: 405, 7 Şubat 1948

39

Sana müjdeleyeyim. Hepsini yani ilk tanışmayı, öpücükleri sanki bana anlatmışsın gibi biliyorum. Yakında cennete de, saadete de kavuşacaksın" dedi.

Pertev, oturduğu yerden isyan ederek bir "Oooh babam!"ı bastı. "Yahu ortaya amma da şekerli martavallar yuvarlıyorsun. Delikanlıya düpedüz hakikati anlatsana! Neymiş bu cennetler. saadetler?" dedi. Sonra Hulûsi'ye dönerek "Bak oğlum bir de ben sana anlata-

yım. Belki sana varmazdan önce kadın en çekici, en göz boyayıcı hasletlerle süslenecektir. Çünkü o seni kafese koyacak bir kapandır. Eskiden anneler kızlarını döve döve ud çalmasını öğretirlerdi. Çünkü müstakbel beyefendiye, ömrünün sonuna kadar, yok nihaventten, yok uşşakiden, şattarabandan, fasıllar, taksimler dinleyeceği zehabını vermek lazımdı. Şimdi moda piyano. Seninkisi nihaventten mi ah vah ediyor, yoksa piyano mu tıngırdatıyor?"

Hulûsi sanki kirpi üzerinde değil, fakat kızgın korlar üzerinde oturuyormuş gibi yerinde zıp zıp hoplayarak, pür asabiyet "Yok! Yo... yo... yok efendim. Ne gezer, hiçbir... bir şe... şe..." diye kekelemeye koyuldu.

Bay Pertev o trampet gibi sesiyle "Haaa! Anlaşıldı. Hiçbir şey çalmıyor. Daha iyi! Hayal kırıklığına uğramazsın. Seni tebrik ederim. Yemekten sonra seni şarkılarla ninnileyip uyutacak bir meleğe sahip olmadığını bilirsin. Çünkü bizim buradaki Nihat arkadaş birbirinize sıkı fıkı bağladıktan sonra ud mudur, piyano mudur, işte seninki onu bir tarafa atacaktı. Çünkü artık sen sapasağlam yakalandın a. Yeme ne hacet?"

Bay Nihat "Yahu Pertev, bir kadının evlendikten sonra ud zımbırdatmaktan daha mühim işleri ve ciddi vazifeleri olur" dedi.

Hulûsi "Ef... f... en... dim!" diye kırık güdük birkaç heçe sıraladı. Arkasını getirecekti. Fakat Pertev'in saçları şahlanmış bir halde ayağa kalktı. Hulûsi'ye "Dur evladım, sen onunla başa çıkamazsın, sen sus, bana bırak!" diye gürledi ve Nihat'a dönerek "Pekâlâ, madem ki udtan daha mühim ve ciddi vazifeleri vardı. Ona udu ne halt etmeye öğrettiler? Vazifelerini öğretselerdi ya? Eğer bir kız hakikaten musikiyi seviyorsa, onun en ciddi işi musiki olur. Beyefendi ikinci plana düşer" dedi.

Raif "Yahu Pertev insafsız davranıyorsun. Bu hal sanki yalnız kadında mı var? Erkek de nişanlı iken yüzüne taktığı o tebessüm maskesini evlenince çıkararak, ortaya hakiki çehresini yani ihmalciliğini, hodbinliğini

–ve ne kadar ender de olsa– kabalığını kor! Evlenenlerin çoğu mükemmelen mesut oluyor" dedi.

Pertev "Yahu mübalağa ettiğimi söyler durursunuz. Lakin bu işte asıl mükemmelen lafı bal gibi mübalağa. Bittabi artık yapacak bir şey kalmayınca, akılları başlarında olanlar, başlarına gelen bu bela ortaklığını, azami arkadaşlıkla geçiştirmeye çalışırlar. Mesela iki kişi kürek cezasına mahkûm oldular ve yanyana zincirlendiler. Bunların birisinden birisi 'Vay sen bana neye bağlandın?' diye ötekinin saçını başını yolarsa delilik etmiş olur. Bu hal ikisinin de karşılıklı olarak rahatlarını kaçırır. Yapılacak bir şey varsa, bağlılığı takdir edip işi tatlılığa bağlamaktır. Fakat..." diyordu.

Nihat kendini tutamayarak "Yahu Pertev, bu arkadaşlıkların çoğunun insanı duygulandıracak kadar candan ve sıcak olduklarına ve bazılarının da babayiğitçesine dostane olduklarına neden göz yumuyorsun?" dedi.

Pertev "Neye görmeyeyim? Böyleleri de vardır diye zinciri kola takılan pırlantalı bir bilezik ve kürek çekilen kayığı da bir cennet saymanın ne manası var? Hem şu da var. Madem ki kürek çekenler bu işi yapmakla mesut oluyorlar, onları ne için zincirlemeli? Eğer mesut olmuyorlarsa neden mesut oluyorlar diye yalan söylemeli?" diye sordu.

Nihat durakladı, Doktor "Yahu evlenmekten maksat dünyaya çocuklar yetiştirmektir" deyince, hepsi susup düşünmeye koyuldu. Kendisini toplamış olan ve sükûttan istifade eden Hulûsi, Raif Bey'e dönerek "Efendim benim evlendiğim yok!" dedi.

Hep birden "Ha?" dediler.

Hulûsi, dudaklarını tükürükleyerek "Bugün Haşmet Bey'den kovuldum" dedi. Yüzünden teessür akıyordu.

Oradakiler ayrı ayrı "Hoppala! Nasıl olur? Neden?" diye sordular.

Hulûsi "Neye olacak, odasına girerken daktilo

Gülşen'i dizinin üstünde hoplarken gördüm. Gözümün önünde sarmaş dolaş olarak şapur şupur öpüştüler."

Bay Pertev, bir kahkaha salıverdi. Nihat, Hulûsi'ye yakında kıyacağını tahayyül ettiği nikâhtan mahrum kaldığı için, hayal kırıklığıyla, basamak basamak davudileşen üç tonda "Vay! Vaay! Vaaay!" dedi. Doktor sesini çıkarmadı. Bay Raif, Hulûsi'nin durumunu hemen kavrayarak "Merak etme Hulûsi, o heriflerin ne çeşit insan olduklarını iyi bilirim. Oradaki işinden oldunsa bizim nakliye ambarı var. Ben zaten yalnız olarak başa çıkamamaya başladım. Milyoner olacak değilim a. Bana azı yeter, üst tarafı da sana artar bile..." dedi. Karanlık bir odada elektrik düğmesine dokunulunca ampulün yanması gibi birdenbire Hulûsi'nin yüzü aydınlandı. Sevinç ve keyfinin kahkahalar şeklinde patlak vermesine güç bela mâni oldu. Bay Raif'e "Zaten orası çok berbat bir hâle gelmişti. İstifamı vermek üzereydim" dedi.

Doktor "Nasıl oldu, anlatsana şunu" dedi.

Hulûsi zaten sevincinden kendini tutamaz bir halde olduğu için, heyecanının akışına kendi lehinde olan dört dinleyici ruhu bulunca bendini yıkan coşkun sular gibi harıl harıl anlatmaya başladı.

"Efendim, orası pek berbatlaşmıştı. Ne namussuzluk, ne alçaklıktı bir türlü tasavvur edemezsiniz. İlk önceleri Gülşen 'Kapı yoldaşıyız. Buradaki iş pek çürüğe benzemiyor. Köpek pisliği işi pek tıkırında yürüyor. Bu zengin kapısına şimdi boğaz tokluğuna olsa da güzelce bir yamanalım. Sonraları gül gibi geçiniriz. Fakat bunun için omuz omuza vermemiz lazım, o zaman sağlamca dikiş tuttururuz. İşler gitgide geliştikçe, müessesenin demirbaşları ve temelleri diye kalırız' diyordu. Bu kız amma da candan konuşuyor diye şaşırdım. Arasıra suratıma tuhaf tuhaf gülümserdi. Fakat hiç yüz vermezdim. O kapının ekmeğini yiyordum. İnsan hiç yemek yediği kaba pisler mi? Ciddiyetimi muhafaza ediyor, Gülşen'in hoppalığına veriyordum. Haşmet Bey, arasıra yediğim ekmeği başıma kaksa da bu da

geçer yahu! Bir gün adam beni takdir eder, diye aldırış etmiyordum.

İşler gelişmesine gelişiyordu doğrusu. İlk önce filizlenen köpek tersi işi adamakıllı kökleşti. Ondan sonra müessese dalbudak saldı. Yabancı illerden, frijiderler, kamyonlar, otomobil lastikleri geldi. Üstelik bir de celeplik çıktı. Bay Haşmet öteye beriye et müteahhitliğini üzerine aldı. İnan olsun başımı kaşıyacak vaktim yoktu. Ben muhasip miydim, yoksa celep mi, ihracatçı mı, ithalatçı mı? Yok konşimento, yok menşe şahadetnamesi, gümrük beyannamesi!.. Gemiye bir çivi yükleyecek olsam, elde çiçek demeti gibi kırmızı, mavi, sarı, erguvani kâğıtlar, daireden daireye kadıya turfanda hıyar yetiştirircesine koşardım.

Gazete No: 406, 8 Şubat 1948

40

Sanki ben ayak topu idim. Dairelerde bana tekme atarak beni birbirlerine 'pas' ediyorlardı. Tenzili bahir diye aklımın ermediği bir karın ağrısı vardı. Dokuz doğurur, anamdan emdiğim süt burnumdan gelirdi. Doksan yere başvurup doksan dokuz imza attırmalıydı. Mesela tam iş olup bitecek adam edici işkence sokmakla memnun oluyormuş gibi sırıtarak 'Yirmi paralık pul eksik, verin yapıştıralım' der, 'Pul yok' dersiniz. 'Gidin alın' der. Hayda inin altmış basamak merdiveni, pul nerede satılır? Ta yarım km. uzaktaki tütüncü Abbas'da. Oraya dazır dazır koşarsınız. Yirmi paralık pul kalmamıştır. Bir kuruşluk vardır. Alır götürürsünüz. 'Olmaz! Yirmi paralık olacak' der. Hayda inin yine merdivenleri. Dönüp dolaşıp pulu buldunuz. Çıkın yine altmış basamak merdiveni. Bu sefer öğle paydosudur, daire kapanmıştır. Öğleden sonra gider güç bela işinizi bitirirsiniz. Oh! Muamele çok şükür bitmiştir. Artık son daire güm diye son imzayı attı mıydı şut ve sonra gol, diye Bay Haşmet Karaoğuz'un karşısına! Bir teşekkür,

bir aferin beklersiniz değil mi? Sanki herife küfür etmişim gibi surat iki karış. Hele o, kapı yoldaşıyız, yamanalım, arka arkaya verelim filan falan diyen Gülşen yok mu, sanki sokakta fena kokan bir pislikmişim de elbisesine bulaştırmaktan korkuyormuş gibi, eteklerini toplar, burun ta havada, benimle kendisi arasına mümkün mertebe çok mesafe koyarak yanımdan değil öteden gelir giderdi. Zaten o Bay Haşmet'in ne namussuz ve alçak olduğunu son zamanlarda iyiden iyiye çakmaya başlamıştım. Bay Haşmet'in, Bay Kudret diye bir küçük kardeşi var. Avrupa'da ziraat tahsil etmiş. Ben bizim arka bahçede biraz soğan, sarmısak, kışın araka, taze bakla filan falan yetiştirirdim. Karınca kararınca ziraatten çakarım. Bu ziraatçi ise turpun kavak ağacı tepesinde, domatesin de toprak altında bittiğini sanır. Frengistan'a frijiderler, kamyonlar, filan falan okunup yazılacak ve çizilecek mektuplar için idarehaneye gelirdi. Aman ne herif olduğunu size anlatayım. Onunla görüşmek için iki köylü gelmişti. Onu beklerken birbiri ile ve benimle de konuştular. Bana 'Köyde kayısı ağaçlarını bir maraz tuttu. Merkeze haber saldık. İşte bu adamı gönderdiler. Ağaçların başına geçti. Cebinden bir kitap çıkarttı. Ağaca baktı. Kitabı karıştırıp Frenkçe lakırdadı. Biz köylüler ne diyecek diye etrafında halka olup bekledik. Önünde sonunda 'Bakınız köylü babalar' dedi. 'Buyurun efendim' dedik. 'Kitapta sekiz türlü hastalık yazılı. Aziyade –işte orada çangur çungur ham hum şorolop! diye anlamadığımız bir lafız etti– hastalığının alametlerine benziyor' dedi. 'Bunun ilacı ne ola ki?' dedik. 'İlacı şudur ki bu ağaçları en ufak köküne dek sökersiniz. Evet! Söktüklerinizi dağ başına çıkartıp bir yere yığarsınız. Eh! Üstüne gaz döküp kül oluncaya kadar yakarsınız.' Ha? 'Çünkü' dedi. 'Buna –yine o uzun lafı etti– hastalığı derler. Çok bulaşıcıdır. Böyle yapmazsanız köyünüzde ağaç namına bir dikili sopanız kalmaz. Ben memuru göndereyim. Siz söylediğim gibi yaparken nezaret etsin. Yalnız onun harcırahı ile iaşesini temin ediniz. Eyvallah.

Köylüler bunu anlattıktan sonra, kendisine neden geldiklerini sordum. Birisi 'Efendim baş ağanın –yani Ziraatçi Bay Kudret'in– söylediklerini yaptık. Öteki ağaçlar kurtuldu. Fakat komşu köylerin ağaçlarında da bu maraz vardı. Onlar bakmadılar. Fakat diplerine saç kırmızısı döktüler, ağaçlar maşallah pervan gibi, hem de kaldıramıyasına yemiş yüklü. Biz bizim ağaçları neye söktüğümüzü anlamak için geldik.' İşte o zaman öteki köylü, –muhtar mıymış ne?– müdahale etti. Bana 'Efendim bunların hepsi cahil adamlar. Biz eskiden beri ağaç marazlandığı veyahut yemişini kıt verdiği zaman ağacı korkuturuz. Yani birisi baltayı sırtına vurur ve öteki eli boş, ağacın başına geçeriz. Baltalımız, bu ağaç tembel, görmüyor musun kötüledi, marazlandı. Ben bunu balta ile kesip yakacağım, der, öteki de aman ağam yapma, bu yıl bağışla da, önümüzdeki yıl gelişir, iyileşir, yeşerip mahsul verir, der. İşte o kadar. Ağaç, kesileceğini duyunca, kesilmekten ürkerek ertesi sene kendini toplar. İşte Bay Kudret de öyle yaptı. Bizim köydeki ağaçların topunu sökerek, komşu köylerdeki ağaçların topunu da korkuttu,' dedi. İlk köylü 'bizim canımız yandı emme' dedi. Ötekisi, 'zaten nasıl olsa yanacaktı, fakat komşularınkiler kurtuldu' dedi."

Hulûsi sevincinin hızıyla farkına varmadan lâfı dallandırdığını anlayınca Bay Raif'e dönerek "Yapmış olduğun iyiliği ömrümün sonuna kadar unutamayacağım" dedi. Sonra yine orada bulunanların hepsine dönerek "İşte bu Kudret Bey idarehaneye geldikçe ağabeyi ona boyuna öğütler verirdi. Ama neler de neler. O sözleri işitirken, heriften iğrenirdim. Konuşmakta oldukları öteki odaya hemen dalıp istifamı vermekten kendimi güç halle zaptederdim.

Bay Haşmet, Kudret'e 'Sen böyle kitapla mitapla uğraşırken senin kâr ve geçim dolabını döndürecek vaktin mi kalır? Sen, şuna inanıyorum, buna inanacağım diyorsun. Bırak bu boş lafları. Herkes nelere inanmak ve nelere inanıyormuş gibi görünmek lazım geldiğini pekâlâ bilir. Herkesin gerçekten inandığı bir şey

varsa paradır. Ben ona zincir kemiğime inandığım kadar inanır ve bel bağlarım, derdi.

Ötekisi 'Ağabey, mahsus sinizm taslıyorsun, senin ne altın yürekli bir adam olduğunu bilmez miyiz?' diye cevaplardı.

Bay Haşmet, 'Bak bunda sinizm minizm yok! Sen kardeşimsin, senden gizleyecek değilim a. Türkiye yıkılmış, devletler, yok medeniyetler devrilmiş bana vız gelir tırıs gider. Hah! Hah! Haay! Düşen bu şeylerin ne ehemmiyeti olur? Asıl köpek gübresi fiyatı, sığır sıpa fiyatı düşmesin. Devlet mevlet ne varsa topunu alaşağı etmezlerse hatırım kalır' diye bağırınca, Kudret bu işlerin özünü bilenlere has bir tavır takınarak 'Fiyatların inip çıkması arz ve talep kanunlarına bağlıdır, bunlar ekonomik meselelerdir' hükmünü verirdi.

O zaman öteki büsbütün coşar, 'Hayır efendim! Fiyatlar, kime kulak asıyorlar ki, arz ve talep ekonomiye kulak assınlar? Elverir ki, elele verdiğin eş dostun dişlek ve azılı olsun.

Gazete No: 407, 9 Şubat 1948

41

Piyasası da, ekonomik kanunları da tıpış tıpış senin ardın sıra gelir. Fiyatlar biz yükseliyoruz dediler miydi, akan sular durur. Derler a, asrımız hız asrı imiş. Manda arabası yerine otomobil, tayyare icadedilmiş. Ben kendi hesabıma tam yolla, arş ileri, dedim miydi, bu icatların topunu da tatar ağası gibi yaya bırakırım. Biz fiyatları önde yürütürüz. İnsanlar arkadan yetişsin, yetişebilen yaşasın, yetişemeyenler için de Allah bize uzun ömürler versin,' diye gümbürderdi.

Neyse elin etlisi tuzlusu neme lazım. Ben kendi kendime ne yapsam da, bu iğrenç yerden kimseyi gücendirmeden yakayı bir sıyırsam diye düşünüyordum. İşte tam o sırada bugün kovuldum.

Yine her günkü gibi canım sıkkın olarak idareha-

neye gittim. Yine evrakla sağa sola koştum. Öğle olunca idarehaneye geldim. Dış odadan Bay Haşmet, iç odadan Gülşen bana ciddi ciddi bakıyorlardı. İlk önce Bay Haşmet'e sonra da –yani iç odaya girince– Gülşen'e selam verdim. Evrakı masanın üzerine koydum. Sonra Haşmet Beye giderek müsaade ederlerse yemek yemeye gideceğimi söyledim. Bana dik bir 'Git!' dedi. Bu adama ne oluyor, diye şaşkın bir tarzda dışarı çıktım. Merdivenleri indim. Muhtelif daireler, öğle paydosu için kapanmışlardı. Koridorlardan el ayak çekilmişti. Sokağa varıp biraz yürüdükten sonra, daha elan muamelesi bitmemiş olan iki takım evrakı masanın üzerinde unuttuğumu hatırladım. Yemekten sonra idarehaneye kadar taban tepip sonra, lokantanın yanında bulunan resmi dairelere dönmeyi külfetli buldum. Yine Bay Haşmet'in suratı ile ve Gülşen'in aykırı ve çarpık bakışı ile karşılaşmak zorunda kalacağımı düşünerek istemeye istemeye merdivenleri çıktım. Hiç gürültü ve patırtı etmeden kapıya yanaştım. Bizim dış kapının iyice ezberlemiş olduğum bir huyu vardı. Birkaç kere Bay Haşmet'i rahatsız etmemek ve dikkat nazarını üzerime çekmemek için onu usulcacık açmayı denemiştim. Sanki ben kapı menteşelerine gırtlağınızı patlatırcasına anırın demişim gibi, iki üç saniye devam eden upuzun bir ca... a... a... rt, kopardı. İçimden kapıya 'Hay Allah belânı versin' dedim. Cazırtı başlayıp da kapı yavaş yavaş aralanınca, Allah vere de herif, dairede olmasın diye içeri bakardım. Kapının açılışı nisbetinde cenabet herifin yavaş yavaş başını kaldırmakta olduğu kadar da yüzü kızarıp gözleri kan çanaklarına dönmekte olduğunu görür, sanki gövdemden karnımla barsaklarım boşanıyormuş gibi olurdum. Sonra şimşekler çakan gözler. Bir gün az kalsın yanı başındaki telefonu koparıp başıma fırlatacaktı. Size yemin ediyorum ki birkaç kere, odaya girerken, gürültü etmemek üzere pabuçlarımı çıkarıp önünden çoraplarımla geçmeyi düşündüm. Efendim ne olacak fıkaralık!

Kapının bir de başka huyu vardı. Yavaşça açılınca

gayda geliyormuş gibi öten kapı, kulpundan sağlamca tutulup da hızla açılıverince –haykırmaya vakit mi bulamıyordu ne– ince bir fısıltı olsun yapmıyordu. İşte ben de, bismillah deyip sapı hiç sağa sola kıpırdatmadan muhkemce kavradım. İçimden yaradana sığınarak ve 'ya devlet başa, yahut kuzgun leşe!' diyerek sapı kıvırdım ve yallah kapıyı fora ettim. Heyecanımdan gözlerim yanıyordu. Bir de ne göreyim?

Bay Haşmet koltuğunda kurulmuş ve yüzünü benden tarafa değil fakat öteye yani iç odadan tarafa dönmüş ve kollarını iç odadan etekliklerini tâ kalçalarına kadar yelpirdete yelpirdete koşup gelmekte olan bizim Gülşen'e uzatmış. Aşüfte, yıldırım gibi kollarının arasına yetişip de, hop, deyince lastik top gibi fırlayıp, bizim koca göbeklinin dizlerinin üzerine konmaz mı? Ondan sonra, bacaklarını göstermek üzere havaya tekmeler atmaz mı? Efendim bir sarılıştır oldu. Öpücüklerin serçe sekiş ve gagalayışları gibi hızlı ve ufacıkları ve muamelesi işi bitmiş resmi evrakı oh! çekerek şa... a... a... rt diye yırtıyormuş gibi uzunları. Fakat ortadaki havadan mı, yoksa korkumdan mı bir nem kaparak birdenbire kapıya döndüler. Bir de ne görsünler? Orada, Yeniçeri sekbanbaşısı ve acemi oğlanları kethûdası gibi dimdik olarak kapının takım ile açık olan çerçevesini işgal etmekteyim. Gülşen'in kaşları çatıldı, fakat hayretten ağzı bir karış açık kaldı. O ters herife gelince kalkınıp kalkınıp oturuyordu. Gülşen dizinden inmişti. Öfkesinden gözleri dönmüştü. Aman ne surattı o! Gülşen dudaklarının rujunu yüzünün her tarafına belemişti. Ben doğrusu, şaşkınlıkla 'evrakları unutmuşum efendim' dedim.

Gazete No: 408, 10 Şubat 1948

42

Herif top ağzından çıkıyormuş gibi öyle bir 'defol!' savurdu ki demeyin gitsin. Masanın üzerindeki hokka-

lar, kâğıt baskıları titreyip çatıştılar, askıda asılı pardesüler sarsılıp sanki patır patır döküldüler. Artık kendimi toplamıştım. İrkilip herife 'İstifamı veriyorum!' dedim. Sonra yüksekten bakarak ve kapıyı kapamak zahmetine katlanmayarak çekilip gittim. Sokakta yine kan başıma sıçradı. Haydee... e yine, yeni baştan boş gezenin boş kalfası olmuştuk. Kordon'a gittim. İçinde bir iki kahve içmediğim kahvehane kalmadı. Akşam üzeri buraya, Raif Bey amcama uğradım" dedi.

Bay Pertev, Nihat'a "Hani ya çok bilirdin? Nikâhlarını kıy bakalım şimdi" dedi.

Nihat, Hulûsi'ye bakarak, "Eğer önceden Raif Bey'in sana yaptığı teklifi duymamış olsaydık, anlatmış olduğun bu şeylere çok müteessir olurduk. Bir felakete uğramış değil, bir saadete uğramış oluyorsun. Onun için memnunum" dedi.

Bay Pertev, saatini çıkararak "Çocuklar vaktin ne sularda olduğunu biliyor musunuz?" dedi. Kalın, gümüş eski serkisof saatini trak diye kapayarak "sabahın üçü!" diye ilave etti.

Nihat "Amma da geç" diyerek ayağa kalkmak üzere davrandı. Bay Raif "Misafir değilsiniz ki, vakit daha erken falan filan gibi size can sıkıcı basmakalıp yalanlar söyleyim. İster gidiniz, ister kalınız. Burası yalansız, dolansız sahiden de sizin demektir" diyerek ayağa kalktı.

Doktor Muammer hiç yerinden kımıldamayarak "Ben biraz daha kalacağım" dedi. Benzi biraz atıktı. Pertev ile Nihat kapıdan çıkarken Raif'e Doktor için "Aman dikkat et, keyfi pek o kadar iyi değil gibi. Bugünlerde pek çöktü yahu. Kendisine de bakmıyor. Çalımına getir de konuş, yazık ediyor kendine. Onda daha çok ekmek var" dediler. Raif müteessir bir tarzda başını salladı.

Pertev ile Nihat ayrıldıktan sonra, Hulûsi o gün geçirdiği heyecanlar yüzünden pek yorgun düşmüş olduğunu söyleyerek, odanın birine çekilip yattı.

Doktor da Bay Raif'e "Ben bu gece eve gidecek halde değilim. Hiç uykum da yok. Şuradaki koltuğa uzanır, uyumaya çalışırım. Sen bekleme bari, git de rahatına bak" dedi.

Bay Raif "Tuhaf değil mi? Beni rakı uyutur. Fakat bu gece inadına uyandırıyor galiba. Hiç uyuyasım yok. Seni rahatsız etmezsem odada kalayım. Kahve içer konuşuruz," dedi. Mutfağa gidip kahve pişirip getirdi. Doktor koltuğa geçmişti. Raif de onun yanına bir koltuk getirdi. İkisinin de yüzü pencereye bakıyordu.

Sokakta Pertev, Nihat'a "Bu saatten sonra Karşıyaka'ya gidemezsin, bizim fakirhanede misafir kal bari" dedi.

Nihat "O! Desene koltuktayız bu gece... Gelirim. Teşekkür ederim. Şu Doktorun kendini büsbütün içkiye vermesi canımı sıkıyor, ne yapsak da onu vazgeçirtsek" dedi.

Pertev "Ben a kardeşim az mı dil döktüm? Bana 'Artık dünyada yapacak işim kalmadı ki o iş için kendimi koruyayım? Normal Sanılan İnsanlarda Cinnet diye yazdığım kitap da bitti. Artık yeryüzünde işim gücüm kalmadı. Tufeyli gibi yaşıyorum. İçtiğim zaman eş dosta olan sevgimi, insanlara karşı duyduğum sevgiyi daha açık ve ateşli bir tarzda ifade edebiliyorsam, ne diye içmeyeyim? Neden çekip çekip yüreğimi neşeyle patlatmayayım? İçip de kabadayılık taslayarak piştol çekecek, saldırma sıyıracak değilim ya? Olsa olsa güle güle çatlarız. Bunun fenalığı benden başka kimseye dokunmuyor' dedi. Eh! Böyle diyene ne dersin? Hem içmedikçe müteessir oluyor. Asıl tuhafı da asıl içme diye şimdi ısrarda en ileri gidenler, vakti ile zorla içkiye alıştıranlarmış" dedi.

Nihat "Şu içki fena bir şey vesselam" dedi.

Pertev "Evet öyle, fakat benim bir iptilam var. Doktorunkinden bin beter" dedi.

Nihat "Hayrola yoksa kokainci, morfinman filan mı oldun?" diye sordu.

Öteki "Bunların topundan da çok daha beter. İyi ki nikâh kıyar, şunun bunun künyelerini kaydederken kendini kâğıt kalem ihtirasına kaptırmadın. Yoksa kaptıraydın, Hanya'yı da Konya'yı da görürdün.

Hiç iki biri yok. İhtirasın hemencecik bir aşk şiddetini bulurdu. Tanrı beni muammer etmek istiyorsa hemen beni yazarlık mazarlık illetinden kurtarıp nam ve nimet istifçiliğinde muzdad eyleye. Bir kere kâğıt ve kalemin tadına vardın mıydı insan yemekten, içmekten, uykudan kesiliyor. Beti benzi soluyor ve iğne ipliğe dönüyor. İllet had devrini buldu muydu artık hasta tımarhanelik oluyor," diye heyecanla anlatmaya koyuldu.

Nihat "Sen tımarhanelik değilsin ya" dedi.

Pertev "Onu gel de bana sor" dedi. Kalemi elime aldım mıydı hemen yazmaya koyulurum. Yazdığımı okur, kendimi kâinatın en büyük dâhisi sanır, kahkahalar salarak gülerim. İkinci defa okurum, kendimi kâinatın en ebleh avanağı sanır, kâğıtları yırtar, oturur ağlarım. Gülerek yazdığımı ağlayarak okur, ağlayarak yazdığımı katıla katıla gülerek okurum. Okuyup gülerim, güler yırtarım, yırtar ağlarım" diye ilave etti.

Nihat "O! Bu fena! Yani?" dedi.

Pertev "Yanisi şu ki, evi derli toplu değil fakat alt üst bulursan şaşma. Çünkü benim gibi demincek anlattığım illete müptelâ olanların evi de, tabii pek zaptıraptla olmaz. Sonra biliyorum sen kâğıt kalem hastalığının bendeki çeşidine hiç tutulmazsın. Sen tutulsan tutulsan kırtasiyeciliğe tutulursun" dedi.

Gazete No: 409, 11 Şubat 1948

43

Onlar konuşa konuşa uzaklaşırken odada Bay Raif, Doktor yanyana oturmuşlar, tatlı tatlı konuşuyorlardı.

Doktor "Burunları Kaf Dağında olanlarda bir ki-

birlenme mağrurlanma istinadı olmasaydı, muhakkak ki burunları bu kadar yükseğe kalkmazdı. Fakat bütün kabahat onlarda mı acaba? Fena yola sapan kadınların o yola sapmasında mutlaka bir veya birkaç erkeğin payı vardır. Bir kadın erkeksiz fena yola sapamaz a? Zorbaların da alikıranlık ve baş kesenliklerinde, hulus çakanların, alkışçıların, nabzına göre su verenlerin, ne bileyim derece derece pohpoçuların, dalkavukların büyük payları vardır" diyordu.

"Mesela, her ne kadar akraban olsa da, şu bizim Hulûsi'nin Haşmet'e karşı aldığı tavrın fecaatine akıl erdirdin mi? Anlaşılan hep hulus çakıp duruyordu. Çünkü kendisini o kapının kulu kurbanı sayıyordu. Hulûsi belki bir dereceye kadar mazurdur. Çünkü hayatın en lüzumlu ihtiyaçlarını o kapıdan çıkarıyordu. Fakat kulak sallayıcıların çoğunun bu mazeretleri de yoktur. Bir gün geliyor, bizim fermanferma kaldığımız elebaşıların birini, kendisine verdiğimiz payeden, mevkiden düşürmeye kalkışıyoruz. Ona 'Bu gururun nedir?' diye çatıyoruz. Bize karşı dönüp de bize 'Şimdiye kadar saygınızın hakkım olduğuna beni kandırdınız. Şimdi ne hakla beni o saygıdan mahrum ediyorsunuz? Ben kendi kendimi zorba etmedim. Beni siz böyle ettiniz. Ben mağrurlandıkça yaşa, aferin! İşte tam böylesin diye beni habire alkışladınız. Beni insan oğlunun tabii masumiyetinden ve öteki insanlara müsaviliğimden mahrum ederek, beni dalkavukluğunuzu istihlake memur ettiniz. Beni tapınılacak bir put hâline getirdiniz. Beni yaradılış nasıl yarattıysa öyle bırakmadınız. Şimdi dizüstü düşüp tapının bakalım!' dese, ne cevap veririz?" diyordu.

Pertev ile Nihat da Pertev'in evine yahut daha doğrusu iki odasına varmışlardı. Pertev ateş olmadığı için kâğıt yakarak kahve pişirmiş, vaktin geç olduğunu ve Nihat'a bir fincan içinde kahve verirken –kahve fincanı bolluğundan olacak– kendi kahvesini, boşalmış bir mürekkep hokkasında içmekte olduğunu unutmuş bir halde, ateşli ateşli konuşuyordu. Diyordu ki:

"Sen Doktorun Eşrefpaşa'daki manavın dükkânına borç edip sonra haritayla gezmesini tuhaf ve belki de ayıp buluyorsun. A evladım, ne biçim dünyadır bu, onda sırf para alışverişiyle ve ona benzer maddi işlerle uğraşanlar ve bu gibi işler bahis mevzuu olunca muhtaç olana namert davrananlar –yani sizin pratik hayat adamı diye andığınız egoistler– muvaffak olurlar da, güzel rüyalar içinde yaşayıp onları tahakkuk ettirmeye çalışan yaratıcı hilkatli eyi insanlar kahredilip çiğnenirler? Sen Doktoru, zerzevatçıya, bakkala borç etmekten hoşlanıyor mu sanıyorsun? Hem düşün bir kere, fukaralardan borç etmeyi? Çünkü ödünç verecek kadar civanmert ve saf gönüllü olan insanlar ekseriya onların arasında bulunur. Doktorun kendisine borçlu olduğunu unutan manavcığı bir düşün. Doktor, dünyaya sevgi vermek isteyen bir adamdır. Onun kabahati midir ki gönlünden kopan bu sevgiyi verişine mukabil, bütün parasından da dünyalıklarından da hatta hürriyetinden bile vazgeçmek zorunda kalıyor? Bu doğru mu? Allah için söyle. Bana vaaz etmeye kalkışma. Doğru mu değil mi, onu söyle."

Nihat "Bu meselenin münakaşasında ben şu fikirleri..." diyordu. Pertev sözünü kesti. Sabırsızlıkla "Bak kardeşim, bu mesele, senin ileri süreceğin fikirlerden de, kimin olursa olsun dermeyan (ortada) edeceği telakkilerden de çok daha derindir. İşi duygu sahasından çıkarır da, dava ve münakaşa sahasına nakledersen herhangi bir avukat gibi, onun lehinde de, aleyhinde de söyleyecek çok şeyler bulabilirsin. Yine tekrar ederim, bu iş, lehinde ve aleyhinde ileri sürülebilecek iddialardan çok daha derindir Nihat. Doktor ya güzel bir insandır yahut çirkin. Koy ki onun tarzı hareketini çirkin buldun ve bu buluşunu destekleyecek fikirleri ileri sürdün ve iddianda bittabi sence haklı çıktın, bu taktirde Doktorun çirkin bir insan olduğunu kabul etmekliğin icabeder. Bunu böyle kabul ediyor musun, etmiyor musun?" dedi.

Nihat "Onun çirkin bir adam olduğunu asla kabul etmem... diyordu.

O dakikada Bay Raif'te, Doktor, "İster misin Raif ki bütün beşeriyet tereddi yolunu tutmuş olsun? Bazen kendi kendime 'Adam sen de! Daha güzel ve tahakkuku imkânsız bir dünyayı neye düşünüp duruyorsun?' diyorum. Neden yanı başındaki zevklere el salmıyorsun? Şıkır şıkır para kazanacak kadar zekân mı yok? Al!.. Ye!.. Yan gel!.. Keyfine bak!.. Şairin söylediği gibi 'İç bâde, güzel sev var ise aklı şuurun. dünya var imiş veya yokmuş ne umurun?' Zaten şimdi bile büyük dolandırıcılık yapmamak için küçük dolandırıcılığa başvurmak zorunda kalmıyor musun? İçime böyle bir gevşeklik gelince, aksiliğe bak ki sanki demirmişim de su vermişlermiş gibi çelikleşiyorum. Hayır! diyerek irkiliyorum. Bu irkiliş de elimde değil. Elimde değil ama diğer taraftan gözümü enginde gezdirince, yaradılışta bir sebep bulamıyorum. Diyelim ki hedef insandır. Yaradılış da, onu büyütmek, onu yükseltmek istiyor. Pekâlâ! Bir astronomi kitabı açıyorum. Her an milyonlarca yeni yeni kâinatlar, yeni yeni kehkeşanlar, o kehkeşanların milyonlarca güneşleri ve o güneşlerin milyonlarca yıldızları yaratılmakta olduğunu okuyorum. Umumi tarihi açıyorum. Dara'lar, İskender-i Kebir'ler, Kayser'ler, Atilla'lar, Cengiz'ler, Napolyon'lar vesaireyi gözden geçiriyorum. En büyük bir hükümdarı ele alıyorum. Ve onun etrafında oynanan oyuna dikkat ediyorum. İşte bu kral, bu sultan, bu dük-düşes, madam, papaz, vezir, Kösem Sultan vesaire... Sanki kumar masası etrafında toplanmış bir sürü insan; işleri güçleri birbirine tuzak kurmak.

Gazete No: 410, 12 Şubat 1948

44

Maksat rakibi bir yalan ve becerikli bir çelmeyle yere sermek, sonra nişanlar takınarak, sırmalı yaldızlı elbiseler giyinmek, büyük ziyafetlerin yayıcısı ve mutantan binaların oturucusu olarak pohpohlanmak. Eğer

yaradılıştan maksat buysa –keramete lüzum yok– yaradılış iflas etmiştir. Kral mıdır, vezir midir, dük müdür, bu kadar bol keseden kâinatların, güneşlerin, kehkeşanların yaratılmasında güdülen gaye topu topu bunlar mıydı? Göklerin esiri ve masum boşluğuna bu gibi matahlarla halel getirmenin manası neydi? Dağ doğura doğura âkıbet tavşan doğurdu" diye anlatıyordu. Bay Pertev'deyse, Nihat...

"Ben Doktor için asla çirkin demem. Fakat efendim zevkler başka başkadır. Bir insana dünya güzeli görünen, öteki insana bir çirkinlik şaheseri gibi görünebilir. Keyif ya bu! Herkesin keyfinin kâhyası olunamaz! Mesela annemle kız kardeşlerim, karımı çok abus çehreli bulurlar, halbuki...

Pertev "Vallahi sözünü devam ettirmem. Çatır çatır saçmalıyorsun. Senin aklını fikrini yok nikâhıydı, yok yaş haddiydi, erkekti, dişiydi gibi düşünceler ve bunlarla beraber de cinsiyet öyle bir kavramış ki burnunun ötesine gözlerin kör olmuş. Hoppala! Mesela cinsiyet meselesini nereden çıkardın yahu?" dedi.

Nihat da "Hey Allah'ım, hey, güzellik ve çirkinlik denince ondan başka ne konuşulmaktadır ki?" dedi.

Pertev "Ben güzellikten bahsediyorum, o ise hiç şunun bunun keyfine tâbi değildir. Şöyle üstünkörü de olsa, kültüre bulaşmış bir adam bulabilir misin ki Milo Venüs'ünü yahut Homer'in İlyada'sını çirkin bulsun? Sen bir sinema yıldızının veyahut bir bar kızının seksapeli dolayısıyla, belki bir an için Venüs'ü ve İlyada'yı unutabilirsin. Benim burada bahsetmek istediğim güzellik o değil. Benim söylediğim güzellik, gönülde ve beyinde olduğu kadar da insan yüzündedir. Ona yirmi yaşındaki kız veya erkeklerde rastgelindiği kadar seksen yaşında dedeler ve ninelerde de rastgelinebilir" diye harıl harıl konuşuyordu.

Öteki evdeyse, Doktor heyecan içinde Raif'e bir sürü şey anlatıyordu. "A canım Raif! Sen bu gece nakliyat ambarının müdürü sıfatı ile konuşuyorsun. İnsan sıfatı ile değil. Sen de nakliyat mütehassısı oldun

galiba. Bana Adana pamuğundan, Aydın incirinden bahsedişin onları kâinatın bir gayesi telakki etmekte olduğun duygusunu veriyor. Efendim, isterse daha fena pamuk, daha fena incir yetişsin. Fertlerin güzellikleri söndürülünce, fertler diye sıfırların zarbından kâr olarak elde ne rakkam kalır ki? Bunu söylerken incirin pamuğun önemini küçümsediğimi sanma. Pamuk, incir ve bunun gibi mahsuller doğrudan doğruya insanın iaşesi ile, ölümü, kalımı ile münasebattardır. Fakat küçümsemiyorum dersem onlara insandan üstün bir ehemmiyet verdiğimi de sakın ha sanma. Bugün bu mahsuller insan içindir. İnsan bu mahsuller için değil. Herhalde kâinatın gayesi de iyi pamuk, iyi incir yetiştirmek değil. Belki bugün her nedense canım sıkkın da bedbinim. Daha müreffeh, daha adil, daha hür bir dünyayı ancak insanlar yapabilirler. Ben bazen şu fırındaki, Kemeraltı'ndaki kahvelere oturup da gelip geçen kalabalığı seyir ederim. Kahvede birkaç kişi iskambil ve tavla oynar, ötede pazarlıkla meşgul olurlar. Bu insanlardan arzu beklemek, Kültür Park'taki suni gölde yüzen ördeklerden iş beklemeye benzer. İşte burada bugünkü Sabah Gazetesi duruyor. Başlıkları okuyor musun? Büyük harflerle bilmem hangi konferansın suya düştüğünden bahsediyor. İçimden 'Ümit et!' diyorum. Neye yarar? Daha güzel, daha dürüst bir dünya hakkında senin umduklarının tümü de bir rüyadır, bunların hepsi de senin ham hayalinden ibarettir diyorum. Ne var ki balıkçı Süleyman Ağa'nın kayığı ile Urla açıklarında, gece balığa gittiğim zaman, deniz o engin heybetiyle ağır ağır uyur. İşte o zaman insan kâinatın temasını derisinin üzerinde duyar gibi oluyor. Ben Doktor Muammer isem, Doktor Muammer'likten, şahsi varlığından, gündelik kavgalar ve kaygulardan sıyrılıp kurtulur gibi oluyorum. Kendimin bu gibi şahsi arızalarından çok daha ötede ve derinde olduğunu duyuyorum. Kendimi de, her şeyi ve herkesi de affediyorum. Gökler kendini vermek üzere olan bir bakire gibi bütün yıldızlarıyla tir tir titriyorlar. Sanki kâinat

insanın iç sesiyle 'Ey garip insanoğlu! Senin gördüğün bir rüya değildir, ham hayalin değildir' diye bağırıyor. İşte o zaman insanın kehkeşana bakınca, tarihi umuminin geniş fezası üzerinde insanoğlu mukadderatının da enginleyen kavsini görür gibi oluyor. Ve anlıyor ki, Sabah Gazetesi'nde büyük harflerle şu veya bu konferansın suya düştüğü havadisi, kahvedekilerin pazarlıkları ve tavlayla iskambil oyunları, sokakta gelip geçenlerin şu veya bu kayguları, hep gel geç rüyalardan ibarettir. Bunlar yeni doğan atomik günün ışık ve sıcaklığı önünde çözülüp kaybolan buğular gibi silinip gideceklerdir. Asıl rüya ve ham hayalin bunlar olduğunu görüyorum" dedi.

Doktorun sesi yavaşlıyordu. Birdenbire Raif'e "Bak! Bak!" diyerek elini pencereye doğru uzattı. Karşıdaki binaların ardından şafak uyanıyordu. Bugünkü dünyamızın silueti ise, uyanan ışığın üstünde kapkara ve manasız görünüyordu.

Bay Haşmet başı eğik, işiyle meşgul iken, daktilo Gülşen'in ona bakan gözleri şikârının üzerine çullanmak üzere olan avcı ve yırtıcı kuşların loş bakışını hatırlatıyordu. Ona iyi pişmiş kalın ve kanlı bir bonfileymiş gibi bakar ve yutkunurdu. Şimdiye kadar çok avlamıştı. Fakat Bay Haşmet lokmaların en zengini, en şişmanı, en yumuşağı idi.

Hey gidi hey! Neredeydi o yirmilik çağı? Sokakta yürürken erkekler bacaklarını seyir ede ede arkasından gelirlerdi. Dünyayı ancak kendi yüz ve endamını aksettiren bir boy aynası sanırdı. Başını arkaya doğru bir sarstı mıydı, erkekler koşa koşa peşine düşerlerdi. Uzun ökçesini yere vurdu muydu, topu birden karşısında dizüstü düşerlerdi. Şunu parlak tebessümlü bir "evet" ile çıldırasıya sevindirir, ötekini kapkara bir "hayır" ile kahrederdi.

O çağda insan gelecekteki yılları hiç hatır ve hayaline getirmezdi. O yaşta düşünmezdi ki bir gün göz uçlarında beliren küçük kırışıklıkların görünmemesi için

sokakta mutlaka gölgede yürümek zorunda kalacaktı. Gülşen yirmi beş yaşında olan her kız ve kadına diş bilerdi. Çünkü kendisi tam otuz bir yaşındaydı ve her sabah aynaya baktığı zaman, saçları arasında ağarmış bir tel bulmak korkusuyla yüreği küt küt çarpardı. Bu durumda olan kadın için en ehemmiyetli iş, eğlencelik erkekler elde etmek veyahut eğreti ve gelgeç bağlarla bağlayacağı bir adamdan paralar sızdırmak değil, fakat Bay Haşmet gibi sağlam, kelepir ve demirbaş bir koca peydahlamaktı.

Gazete No: 411, 13 Şubat 1948

45

Yaradılışın vermediği bir şey varsa o da boşluk ve halâdır. Bir yerde bir boşluk, bir halâ hâsıl oldu muydu, yaradılış, eline geçen ilk ve her şeyle –ister o şey hava, saman, at veya su olsun– tıkamaya çalışıyordu. Hilkat, Gülşen'in başını sinema filmleri ve oradaki santimantal romantizmle, bir de moda iptilasıyla tıka basa doldurmuştu. Filmlerde milyoner efendilerle evlenen masum ve fukara daktilocu kızlara rastgeliniyordu ya! Onun onlardan nesi eksikti? Neden bunların birisi de kendisi olmasındı?

Şu Gülşen, Bay Haşmet'in de hoşuna gitmiyor değildi. Fakat kendisi dört başı mamur bir işadamıydı. Şaka değil, iş! Pekâlâ biliyordu ki filtreden, imbikten geçmiş gibi bir hayat adamı, ister borsanın olsun, bir kâr ve hesap adamı idi. Kendisi işte, yaradılışın, kapkara buluta benzeyen boşluğundan hâzâ rahmet diye İzmir şehrine yağdığı musaffa ve mukattar suyun koskocaman bir damlasıydı. Mesela insan pis topraktan yoğrulurdu. Fakat Bay Haşmet, iki cihan harbi sırasında banknot kâğıdı hamurundan yoğrulmuştu. Karşısında çerçevedeki terütaze yüzlük banknot gibi adı sanı, itibarı, değeri üzerine hâsılı geçer akşe, piyasa dalaverecisiydi. Hiç onun gibi ciddi bir adama yakışır

mıydı ki, para, pul, mevki, haysiyet meselelerini hep bir kenara fırlatarak kendi daktilo kızıyla aşna fişneye kalkışsın? Bir daktilocu kız, idarehanede kendi yerini bilmeli. şımartılmamalıydı. Zendostlukla bir iş güçle meşgul olmadığı boş zamanlarında böyle havai şeylerle eğlenebilirdi. Vakıa şimdiye kadar bu eğlencelerin belli başlıları. sille, tokat, tekme ve başa çarpılan tabak şeklinde tezahür etmişti. Kardeşi Bay Kudret'in söylediğine bakılırsa para işlerinde talihli olanlar, sevgi işlerinde bahtları kara olurmuş. Hele bakındı şu biraderinin söylediklerine! Şimdi maşallah işler genişliyordu. Köpek tersi işine, bir de sığır müteahhitliği ekleniyordu, buna da, daha nice kârlı kazançlı işler daha katılıyordu. Pek yakında felek ona para işlerinde katıla katıla gülen yüz gösterecekti. İzmir'i ezecek olan para, kadınları da kendisine güler yüz göstermek zorunda bırakacaktı. Fakat bunun için. şu önünde apaçık durarak cevap bekleyen iş mektubuna cevap vermesi lazımdı.

Fakat neden, şu dört köşeli, ablak çehreli mektup, önünde bir istifham işareti hâlinde, o soğuk beyazlığı ile yayıladururken, sanki mektup orada değilmiş gibi ona lakayt kalıyor da, iç odada bütün o sıcak gövdesiyle, kıpkırmızı dudaklarıyla, kestane gözleriyle, fıkır fıkır fıkırdayan ve becerikli parmaklarıyla daktiloyu tıkır tıkır tıkırdatan Bayan Gülşen'le meşgul oluyordu? Bazen de Gülşen'in gövdesinin duvar aşırı sıcaklığı, orada oturduğu yerde durup dururken neden bu mektuba verilecek cevap için zihin yoruyordu? Acaba Gülşen, daktiloda tak tak ederek, "Yirmi beş nisan tarihli mektubunuzu dün aldık" diye mi yazıyordu, yoksa mors işareti ile kendisine "Seni seviyorum!" diye telgraf mı çekiyordu? A canım. böyle havai şeylerle uğraşamazdı. Haydi işte! Vakti boş olduğu zaman Gülşen ile eğlenirdi. Eğlenirdi işte o kadar. "Bayan Gülşen" diye seslendi. Gülşen gülümseyerek önüne gelince ona, "Şu mektubu alınız da. ona münasip bir lisanla 'hay hay' diye bir cevap yazıp getiriniz" dedi.

Bir gün Bay Haşmet'e gelen bazı muzip arkadaşları, daktilocu kızın güzelliği dolayısıyla ona şakadan sataşmışlar, o "Yok a canım, bir şey yok a canım" dedikçe "Sen onu külahımıza anlat. Senin gibi cin gözlü adam böyle bir mükellef parçayı kaçırır mı?" demişlerdi. Kendisine böyle bir Don Juan payesinin verilmesi çok hoşuna gitmişti. Onları yalanlamayan bir edayla "Eh, çok çekici bir gülümsemesi var" demişti.

Kulağı her zaman kirişte olan Gülşen, içerki odadaki misafirlerin usulcacık fısıldadıklarını değil, fakat Bay Haşmet'in cevabını duymuştu. Bay Haşmet'e karşı kullanacağı tâbiye ve hücum tarzını el'an iyiden iyiye kararlaştıramamış olan Gülşen, koskoca efendisini müşahede altında bulunduruyordu. İşitmiş olduğu bu söz ona bir ipucu veriyordu. Müşahadesi bitinceye kadar Bay Haşmet'i kendi ağzından işittiği veçhiyle, hoşuna gitmiş gülümsemesiyle oyalayacaktı. Fakat hangi gülümsemesiyle? Bu sözü işittiği âna kadar rastgele olarak çeşit çeşit gülümsemişti. Gülümsemenin, çorap, dudak ruju, tırnak boyası ve sabah permanatı gibi mevsime göre moda olanı yoktu ki, ona göre gülümsesin. Evde tomar tomar yığılan sinema dergilerini gözden geçirdi. Onlarda, bir milyon değer biçilen, Yıldız Metara Ventvort'un gülümsemesini uzun uzun süzüp taklide kalkıştı. Beş yüz bin âşığından her ay iki milyon mektup alan Keyt Dimpleçiyk'in gülümseyişinde, yanaklarında iki çukurcuğu vardı. Bay Haşmet'in üzerinde bunların hangisini tatbik edecekti?

Ertesi gün pazardı. Uyanır uyanmaz aynanın karşısına geçti ve hızla gülümseme meşkine girişti. Gülümsedi. "Hayır olmadı" dedi. Annesi yanı başındaki mutfaktan "Kızım ne olmadı? Ben kimyonlu köfte yapıyorum" dedi. Ona kızdı, "Anne sana kim konuşuyor yahu?" diye çıkıştı. Annesi homurdanarak "Fış.. ş.. ş" diye yağ haşladı.

Gazete No: 412, 14 Şubat 1948

Şu sinema yıldızlarının gülümsemeleri ne musibet şeylerdi. İnsanın ağzı faraş gibi açılıyordu. Dişlerini fazla gösteriyordu. Onların hepsinin koca ağızları vardı. 'R'leri yutarken mi, yoksa Amerikanvari gırıldatıp dururken mi, ağızlarını yamultarak ve yamru yumrulayarak dudaklarına bir elastikiyet vermişlerdi ki, demeyin gitsin. Bir güldüler miydi dudakları kulaktan kulağa yeni doğmuş ay gibi kavisleniyor, yarısı altta, yarısı üstte yüzlerini ikiye biçiyordu. Gülşen dişlerini göstermemek için dudaklarını biraz büzdü. Allah için söylemeliydi, kendi dudacıkları miniminicik ve küçücüktü. Sinema yıldızları gibi bir gülümseme mütehassısına sahip değildi ki, kendi dudaklarına en uygun tebessümü tayin etsin. Onu, kendi bulmak zorundaydı.

Aynanın karşısında sırıttı, somurttu, gülümsedi, güldü, dudaklarını şöyle büzüp gerdikten sonra ağzının küçüklüğünü muhafaza edecek en uygun tebessümü dudaklarını büze büze buldu. Sunulan bir çiçekle beraber, üzerindeki kelebeği takdim ediyormuş gibi, dudak ucuyla öpücük sunuluşuna benzeyen bir gülümsemeydi o. Sanki ağzının iki tarafındaki iki akide şekerini soruya soruya hâsıl olmuş (eme eme oluşmuş) gibi yanaklarında da iki tatlı çukurcuk peydahlayabilmişti. İşte bu gülümseme öpücüğe katmerli bir davet oluyordu. Hem dudaktan hem yanaktan. Bu güzeldi doğrusu. Onu hiç bozmaya gelmezdi.

Bu gülümsemeyi unutmamak için, bütün o pazar günü, at cambazhanesinde burnunun ucunda, bir tüy taşıyan hokkabaz gibi gülümsemeyle aynanın karşısında, aynadan kıçın kıçın bir geriledi, aynaya doğru bir ilerledi, durdu.

Pazartesi sabahı apartmandan çıkarken kapıcı Safranbolulu Koca Himmet, merdivenden indiğini görünce ona sırıta sırıta "Ülen Gülşen Abla, ıslık mı çalıyon yoksa?" demişti. Sahiden de ezberlediği tebessüm, sanki ıslık çalıyormuş gibi, dudaklarının ucunda ufacık

bir delik hasıl ediyordu. Gülşen gülümsemeyi düşürmeden, kırmadan Bay Haşmet'in önüne getirmeye muvaffak oldu. O gün hatta Bay Haşmet'in odasına onu belki de yirmi-otuz kere götürüp getirdi.

O gün mıymıntı muhasip Hulûsi'nin kendisi ile soğuk soğuk alay etmeye kalkışması, keyfini epeyce kaçırmıştı. Miskin herif bir ara yazı kalemini, yazı takımından çıkarıp bir şeyler yazmıştı. Kalemi, yazı kalemi takımında, kalem sokmaya mahsus deliğe sokacağı yerde, kalkıp kendisine doğru yürümüş ve kolunu uzatarak, onu dudaklarının arasına sokacakmış gibi bir harekette bulunmuştu. Gülşen ona acaba delirdi mi, diye acayip bakarken herif budalaca gülmüş ve "Dudağını öyle bir sivriltiyordun ki, onları kalem sokacak deliğe benzettim. Tevekkeli değil hokka ağızlı derler" demişti. Bakındı şu eşek şakasına. Gülşen az kaldı gülümsemeyi bozacaktı. O züğürt herifi bakışının şimşeğiyle yakmıştı. Bön suratlı yavan herif kıs kıs gülerek köşesine pusmuştu. İşte o dakikadan beri ona diş bilemeye koyulmuş, içinden "Alacağın olsun" demişti.

Ne kadar budala olursa olsun, kadınların erkekleri anlamakta, kulak, burun, göz gibi beş duyudan başka altıncı bir duyuları vardır. Gülşen, bu altıncı duyusu vasıtasıyla Bay Haşmet'in çıtır pıtır konuşan dudu dilliliğin, masum masum açılan koca gözlerin, her sözüne karşılık hemen çılgıldayakoyan gülüşlerin düşkünü olduğunu anlamıştı. Kadının bu hâli onun gururunu büyük bir hoşlukla gıdıklıyordu. Ona dünyada hangi şey, başkasının kendisinden daha az kurnaz ve açıkgöz olduğunu görmek kadar zevk verebilirdi?

Hatta Gülşen saflık ve bönlük taslayışını o kadar ileri götürdü ki, sanki dediğinin nereye varacağını fark edemeyen bir masumiyet edasıyla en çapkın erkeğin ağzına güç alabileceği tuzlu biberli şeyleri söylüyordu. Gülşen, dükkânın birinde satıcılık ederken dükkân sahibi "Leylek bacağını sallasın" diyerek iki parmağını sarkıtırdı ve "önüne geleni pohpohla kızım pohpohla. Pohpohu parayla satın almıyorsun ki, harcanmasından

korkasın. Onu isteyenden hiç esirgeme. Semanın bile değeri vardır, pohpohsa cabadır. Onu yutmayacaklar mı dersin. Kendilerine 'Tanrının ta kendisisiniz' desen bile yutarlar" demişti. Ne var ki Gülşen bu işin biraz daha sanatkârı idi. Söylediği tatlı lafları iktidar sahiplerine içleri bulanmadan yutturanlar gibi, bakkaldan kilolarla alınan som toz şekerine benzemiyordu. Fakat şekercinin hüner ve marifetinin eseri mükemmel bir pasta ve şekerleme şeklini alıyordu. Bay Haşmet'e "aç ağzını yum gözünü" dermişçesine lup lup bir bir arkasına yutturdu. Atın ölümü arpadan olsun. Hakikaten de Bay Haşmet'in bu babdaki manda iştahına diyecek yoktu. Yuttukça da Gülşen'i pamuk tüylü zümrüt gözlü bir kedi yavrusu sanarak içinden "Hah tava, kıvama geliyor" diye sevinip böbürleniyordu. Gülşen ise "Bizim ayı yola gelmek üzere" diye etekleri zil çalıyordu. Artık ısrarlı el sıkışmalar safhasına iyiden iyiye girmişlerdi. Bay Haşmet, kedi yavrusuna benzettiği Gülşen'in, kılları kırlaşmış yaşlı bir kaplan olduğunun farkında değildi. İnsan olanca zekâ ve enerjisini köpek tersi ihracatına, sığır müteahhitliğine sarfedince kart kaplanı kedi yavrusundan ayırt mı edebilir?

Gülşen, Bay Haşmet'i kafese koymak için üç merhaleli bir plan tasarlamıştı. Birinci safhadan öncesi istikşafat ve yoklama devresiydi. Bu devre mahut gülümsemeyle geçti. Sonra birinci safhaya girilmişti ki onda masum çocuk bakışlarına manalar, imalar getirilmişti. Bakışlar arzuları, arzular ah vahları, iç çekişler sözleri davet etmişti. Bu kısım kazasız belasız becerilmişti. Sonra ikinci safhaya geçilmişti. İkinci safhada sözler okşayışlara meydan vermişti. Şimdi bu merhalenin sonuna doğru yaklaşılıyordu. Ondan sonra üçüncü fasıl başlıyordu. En gücü de işte buydu. Bu fasılda okşayışlar devam ede ede nereye varacakları belliydi. Ya nikâhlara, düğünlere, derneklere, paralara, pullara veyahut gebeliklere doğumlara, mahkemelere falan filanlara. Asıl arzulanan nikâhlar, düğünler, derneklerdi. Gülşen bunu sapasağlam sağlayabileceğinde tereddüt

ettiği için ikinci faslı yani okşanma faslını biraz uzatıyordu.

Saf ve masum çocuk rolünü oynayarak ve içleri korku dolu gözlerle Bay Haşmet'e bakarak "Aman bana dokunmayınız. Elinizi değdirince elektrik ceryanına tutulmuşum gibi sarsılıyorum, diyordu. Bunun üzerine Haşmet Bey güya ufacık bebek yüzünü öpücüklerle dolduruyordu. O da, kurbanlık koyunun boğazını bıçağa vermesi gibi beyaz boynunu Haşmet Bey'in dudaklarına uzatıyordu.

Gazete No: 413, 15 Şubat 1948

47

Sonra gözleri yaşlarla dolu ve baygın bir halde Bay Haşmet'e "O kadar mesudum ki, diyor. iç çekiyor, birdenbire, sarsılarak irkiliyor, "Acaba bu yaptığım doğru mu?" diye soruyordu. Bay Haşmet'in yüreğinde bu küçücük çocuğumsu kıza karşı koruyucu bir duygu beliriyordu. Kız, "Yani böyle dizlerinizin üzerinde oturmaklığım doğru mu? Her dokunuşunuzda ta canımın içine, iliklerime kadar sarsılmaklığım doğru mu? Bunları yapmakla doğru bir şey mi yapıyorum acaba? Ya doğru değilse? Bazen sizden kaçmayı düşünüyorum. sizden gizlenmeyi" deyince Bay Haşmet davudî sesiyle "Mini mini budalacık" diyor, yanağından öpüyor. okşayıp yatıştırmaya kalkışıyordu. O zaman Gülşen yorgun ve müteessirmiş gibi "Aman isterse doğru olmasın. Doğru değilse de umurumda değil" deyince. Haşmet Bey kanadına sığınan bu kıza karşı koruyuculuk guruyla kabarıyordu.

Gülşen'in en büyük ümidi, yaratmış olduğu koruyuculuk duygusuna dayanıyordu. Çünkü erkekte böyle bir duygu sağlam kökleşmemiş olunca. üçüncü fasılda muradına erecek olan Haşmet Bey her erkek gibi kadından soğuyup onu hor görmeye başlayacaktı. İşte zavallı kızcağızı himaye arzusunun vereceği hızla idi ki,

Bay Haşmet aklını başına toplayacak vakti bulmadan soluğu palas pandıras nikâh dairesinde alacaktı. Maşallah, şeytan kulağına kurşun, ikinci fasıl, Hulûsi'nin kendisini Haşmet Bey'in dizleri üzerinde görmesi müstesna, bir falso işlenmeden geçiştirilmişti. O da falso değildi ya. Oh olsun miskin herife. İdarehaneden kovulmuştu.

Şimdi üçüncü fasıl başlıyordu. Ölüm kalım savaşına girişecek olan bir cengâverin tepesinden tırnağına kadar silahlanması gibi permanatını yenilemiş, dudak rujunun kırmızısını biraz daha açık renginden, pudrayı da açık bir okradan almıştı. Etekliği iki cm. daha kısaltılmıştı. İç çamaşırını ise işlenmiş, küçücük mavi noktalı pembe ipekten yaptırmıştı.

O gün artık üçüncü perdenin son sahnesini oynayacaktı. Sabah alacakaranlıkta heyecandan titreyen ellerle iç çamaşırını değiştirdi ve giyinip kuşandı, fakat korkuyordu.

Sokağa çıkıp da akan kalabalığı görünce, ne korkak şeymişim, adeta titriyorum diye kendi kendine çıkıştı. İşte Kemeraltı'ndan bir sürü kadınlar dükkânlara, idarehanelere, tütün vs. müesseselere tabur tabur gidiyorlardı. Çantasından küçük aynasını çıkardı, burnuna bir pudra, dudağına da bir ruj dokundurdu. İşte bu ona, karoça (fayton) beygirine şaklatılan bir kamçı tesiri yaptı. Artık dimdik yürüyordu. Artık mücehhezdi, korkmuyordu. Geçen tuvaletlere, parlak otomobillere bakıyordu. "İşte bu benim dünyamın zafer alayı" diye düşünüyordu. Bir gün kendini de o alaya katacaktı. Bacakları flüt sesi gibi mevzundu. Göğsü iftiharla kabardı ve "İşte bu küçük iskarpinlerimle ben de bu yürüyen ve ilerleyenlerin bir ilerleyicisi ve yürüyücüsüyüm. Canlıyım daha, hep birbirimize ayak uyduruyoruz. Marş Dara. Şu kadının bluzu mavi olmayacaktı. İşte önünde zamanın koskoca bir uçurumu açılıyor, onu pembe ipekten iç çamaşırımla aşacağım. İşte şu berber dükkânındaki aynada kendimi boyunca görüyorum. İyi. Göğsümde parlaklık, kalçalarımda matlık, buramda düz

çizgi, oramda inhina. Tamam. Rüzgârda pırıldayan mum alevi gibi oynak sokakta kayıyorum. Gidiyorum, nerelere? Bay Haşmet'in idarehanesine. Saçlarımdan bir büklüm, şakağıma kaydı, elimin çevik bir hareketiyle onu kaldırıp öteki buklelerin arasına sıkıştırdım. İşte ruj batonum elimde. Ayaklarımızın altında, hep beraber Kordonboyu'nun kaldırımlarını çiğniyoruz. Yürüyen biz değil asrımızdır. Bayrağımız ruj batonumuzdur. Ölümde bile elimde rujum, onu karşılarım. Arkamda elbiselerimi muntazam ütülemiş, kordelelerimi muntazam sarılmış bırakırım" gibi acı tatlı düşüncelerle yürüyerek nihayet kendini Bay Haşmet'in karşısında buldu.

Ertesi günü Gülşen'in mahalle arkadaşları –on-on beş kadın ve kız– tepeden tırnağa kadar merak kesilmiş bir halde, onun odasında toplanmışlardı. Aralarında terzihanelerde çalışan terzi çırakları ve kalfaları, postanede veya başka resmî dairelerde çalışan memureler, dükkânlarda satıcılık eden kızlar, hatta bir iki tane de dokuma ve mensucat fabrikalarında çalışan işçi kadınlar vardı. Oturup laf olsun diye şundan bundan bahsediyorlar. Tanıdıkları kadın veya kızların biri veya birkaçının yeni diktirdiği elbiseyi çekiştiriyorlar, birisi "O kumaşın metresini elli liraya aldığını söylüyor, ama ben aynı dükkâna uğradım. Amma da yalancı, metresi vallahi tallahi on yedi lira yirmi dokuz kuruşmuş" deyince ötekiler aleyhinde konuşulan hakkında zehir zakkum sözler söylemeyi kendilerinin en kutsal görevi sayıyorlardı. Bir aralık Gülşen'in annesi bakkaldan tuz almak üzere dışarı çıkınca, on-on beş ağızdan birden "Gülşen, nasıl? Ne oldu? Biz meraktan çatladık. Dün akşam epeyce de geç geldin. Demek ki uzun zaman başbaşa ve yalnız kaldınız. Tamam oldu mu? Alsancak'taki büyük apartmanı da almaya kalkışıyormuş" diye sorguya çekildi.

Gülşen çok şendi. Cevap veriyordu. "Başıma gelenleri sormayın. Evvelki gün annem çamaşırlarımı ütülerken pembe ipekli iç donumu yakmış. Öteki donlarım da kirliydi. Odamda bıraktığı iç çamaşırları-

mın arasına ipek don yerine, kendi kalın amerikan bezinden donunu koymuş. Ben dün sabah pek sinirli kalktım. Sabahın kırçıl ışığında sandalyemin üzerinde ütülü olarak bulduğum ipek çamaşır takımının gömleğini giydikten sonra hiç farkına varmadan bacaklarıma o kaba saba lenduka donu geçirmişim. Dün işi bitiriverecektim. Tam son hareketi başaracağım zaman annemin donunu giymiş olduğumu görmeyeyim mi? Böyle modasız, sallapati çamaşırı görseydi, utancımdan yedi kat yerin dibine geçerdim. İşin sonunu başka sefere bıraktım. Şimdi ay sonunu bekleyeceğim. Aylığımı alınca bir kat çamaşır daha alacağım. İşi muhakkak istediğim gibi bitireceğime eminim" diyordu.

Bütün dinleyiciler hayal kırıklığına uğradılar. Gülşen müteessir bir halde ah vah etseydi, ona bu kadar acımazlardı. O tüyleri kırlaşmış kart kaplana, oynak ve neşeli hâli, ona pamuk tüylü, zümrüt gözlü bir kedi yavrusu masumiyeti veriyordu. İşte onun için ona acıdılar. Birbirlerine baktılar. İşaretleştikten sonra, aralarında kırk-elli lira toplayarak sıkıla sıkıla Gülşen'e verdiler. O da "Ancak borç olarak kabul edebilirim" diyerek utana utana kabul etti.

İşi geciktirmeye gelmezdi. Gülşen ertesi sabah çamaşırları alır, eve gelip giyer ve biraz geç olarak idarehaneye giderdi. Gecikmesine sebep olarak anlatacağı yalanı için yarın öğle sularına kadar bol bol vakti vardı. Zaten gecikmesi de iyi olacaktı. Bay Haşmet'in iştahını adamakıllı kamçılamış olacaktı.

Gülşen'in odasında böylece on-on beş kadın ve kız toplanakoymuş bulunurken, Bay Haşmet'in annesi Lebibe Hanım, babası Abdullah Efendi'nin evinde mindere uzanmış, elini karnına bastıkça gümbür gümbür geyiriyordu. Karşısında el pençe dizüstü bekleyen halayıklara, geyirdikçe "Oh, aman çok şükür rahat ettim" diyordu. Gözü güç görür ve kulağı güç işitir, pörsümüş, tulumlaşmış eski bir et yığınıydı.

Gazete No: 414, 16 Şubat 1948

Asıl aile reisi oydu. Bütün üyelerinin her sevgisi, her saygısı ona matuf olacaktı. Lebibe Nine bunu bildiği için koca göbekli bir kutu hâlinde baş mindere kurulur ve aileye ait işlere nezaret ederdi. Ona ait de kafasının içinde köhnemiş ve kayık karinelerine yapışan midyeler gibi taşlaşmış ve beyni ifna ederek, şuur yerini tutmuş, iki-üç düşüncesi vardı.

İlk düşünce artık paranın kazanılmış, ev ve barkın da kurulmuş olduğu için, aileye daha çok ithalat değil, fakat ondan paraca ihracatta bulunulmamasına aitti. İkinci düşünce de, aileyi teşkil eden muhtelif egoizmlerin çatışması, aile üyelerinin bir veya birkaçının, paranın bir kısmıyla ayrılıp gitmesi kaygusuydu. Sonra aile içinde para iyi, çirkin veya güzel ne olursa aile içinde kalıp dışarı sızmamalıydı. Çünkü elâlemin düşman sayılmaları gerekiyordu. Ailenin zayıf noktalarını hiç bilmemeleri lâzımdı. Konu komşuya yardım bir vazifeydi amma komşunun mezarını kazmadan aile ocağı yanmıyordu. Bir de şu vardı. Vakıa aileyi sıkı fıkı bağlayan zincirin iki ucu kendi avucundaydı, fakat bir zincirin kuvveti, onu teşkil eden halkaların en zayıfının mukavemet kabiliyetindeydi. İmdi Bay Haşmet kendi başına para kazanmaya başlamıştı. Bunun iyi bir tarafı, bir de fena tarafı vardı. Eline para geçtiği zaman, ya kendi hesabına cirit oynayarak ayrılıp giderseydi? Ne olacaktı? Ailede toplanan paralara sahip olacak insan lazımdı. Bay Haşmet en büyük erkek evladıydı, aile parasının sahibi ve malı olacak, torun asıl ondan doğacaktı.

Onun kopup gitmesi, aile zincirinin çözülmesi demek olacaktı. İşte zincirin en zayıf baklası oydu ve ona çok dikkat etmek lazımdı. Bu sıralar onda bazı tuhaf haller göze batıyordu. Artık evdeki halayıklara göz ucuyla bakmıyordu. Hatta yaşlı başlı Mahbube Kalfa –Abdullah Efendi büyük baş olduğuna göre– Haşmet Bey hakkında "Küçük bey pek meraklı görü-

nüyor" hükmünü vermişti. Lebibe Hanım yine geyirdi: "Rahat ettim" dedi.

Tam o dakikada acele içeri giren bir halayık, pek mühim bir iş için küçük beyin kâtibi Hulûsi Bey'in geldiğini ve kendisini görmek istediğini bildirdi. Ha demek bir şey olmuştu. Neden Haşmet kendi gelmiyordu da Hulûsi'yi gönderiyordu? Hemen halayıklara "Başörtümü verin, Hulûsi'yi de buraya getirin" dedi. Yerinden doğruldu.

Hulûsi girince el etek öpüp bir köşeye ilişince hal hatır sordu ve "Ekmeğini yemiş olduğum kapının elbetteki menfaatini gözetmek benim için bir vicdan borcudur. Bay Haşmet'e ne kadar hürmet beslediğimi herhalde bilirsiniz. Kendisi kusursuz bir adamdır, fakat ne de olsa serde delikanlılık var. Böyle zengin kapılarına da dayanan nice daktilo kızı, kıyafetli aşüfteler var", diye başlayarak, idarehaneden kovulduğu gün neler gördüğünü başından sonuna kadar anlattı.

Lebibe Hanım, dinledikçe öfkesinden mosmor kesiliyordu, donuk gözlerini kan bürüyordu. Hulûsi sözünü bitirince yerinde duramaz oldu. Halayığın biri Hulûsi'yi dışarı uğurlarken ötekine Lebibe Hanım "Git de iki kıza söyle giyinsinler, Mahbube'ye de söyle hazırlansın" dedi. Durakladı. Halayığa "Dur" dedi. Bir saniye sonra "Beye –yani Abdullah Bey'e– bir şey söylemeyin" diye ilave etti. Halayık gittikten sonra kendi kendine "Ne de olsa erkektir, zabundur, zarplı davranmaz" diye ilave ederek halayığa söylediklerini tamamladı.

Az sonra Lebibe Hanım, iki kızları Nüzhet ve Nimet, bir de bu sonuncuların dadıları Mahbube, hiç çıtırtı pıtırtı yapmadan boş koridorlardan çıkarak Bay Haşmet'in idarehanesinin önüne gelmişlerdi. Kulak verdiler. Bay Haşmet kalın kalın homurdanırken arada bir kızın ince ve burgu gibi sesi işitiliyordu.

Lebibe Hanım eğilip anahtar deliğinden baktı, fakat feri sönmüş gözleri bir şey seçemiyordu. Mahbube'ninkilerse Lebibe Hanımınkinden keskin değillerdi.

Lebibe Hanım büyük kızı Nüzhet'e "Bak" dedi. Nüzhet eğilip baktı. Utancından kıpkırmızı olarak kalkınca "Ağabeyimin dizlerinde bir kadın oturuyor" dedi. Meraktan çatlamak üzere olan Nimet gözünü çarçabuk anahtar deliğine yapıştırdı. Oradan ayrılmadan "Öpüşüyorlar" dedi. Lebibe Hanım artık dayanamayarak olan kuvvetiyle şemsiyesini kapıya vurarak "Ah Haşmet" diye bağırdı. İçerde bir gümbürtü oldu, sonra ses seda kesildi.

Vakıa Lebibe Hanım yarı ölmüş bir et kümesinden ibaretti, fakat ne söylerse şiddetle söylerdi. Öne eğilir, sanki tüfekle nişan alırdı. Tetiğe bir bastı mıydı, içerdeki barut infilak eder, ağzının geniş deliğinden sözler, mitralyöz namlusundan fırlamış gibi çıkarak dinleyiciyi delik deşik ederdi. Şimdi de öyle oldu. Vakıa savurduğu küfürler kalın kapıyı delemiyor, fakat içerdekileri paçavraya döndürecek kadar tesir ediyordu.

İşte bundan dolayı içerde Bay Haşmet benzi kül olmuş Gülşen'e pencerenin yanındaki boruyu göstererek oradan hemen inmesi için ısrar ediyordu. Bir aralık dışarıdaki iki kız koridorun penceresinden birinci katta, fistanı boru halkasına takılmış, gözü trajik bir surette çöküp kara çemberler peydalamış, yüzü kireç gibi ağarmış, pembe ipek donlu bir kadının sallanmakta ve çabalamakta olduğunu gördüler.

Öfkeli sesi gibi perde perde tizleşen Lebibe Hanım'ın gerilen sinirleri mi koptu ne birdenbire:

"Amanin a dostlar, başımı hangi taşlara vurayım" diye bağırarak yere yığıldı.

Mahbube her zaman yanında bulundurduğu tuzruhu şişesini burnuna dayayarak koklattı. Parmağıyla damağına bastı. Artık bir türlü açılmayan kapıyla değil, Lebibe Hanımla meşgul oluyorlardı. Biraz kendine gelince bir taksiye binip eve götürdüler.

Bay Haşmet boru üzerinden Gülşen'i takip etmemişti. Çünkü o cüssesiyle boruya bir yapıştı mıydı, değil yalnız boruyu, fakat iki katını da –Samson'un mabedi yıkması gibi– alaşağı edecekti.

Komşularla hoşbeş edip dertleşen Gülşen'in annesi eve dönünce kızını üst baş yırtılmış, yatağının önünde dizüstü düşmüş ve yatağına kendisini yüzüstü atmış bir vaziyette ve hüngür hüngür, acı acı ağlar bir halde buldu.

Merak içinde:

– Ne oldu kızım? Sana ne oldu kızım? diye sorup onu yavaşça omuzundan sarsmıştı. Kız:

– Bir şey yok anne demek üzere başını kaldırıp döndürünce, yüzü bebeklik taslayan bir kadın yüzü değil, fakat ta can evinden acı çeken bir çocuk yüzüydü.

Bay Haşmet Karaoğuz'un sonraları karısı olacak ve yerinde Martı diye anılacak olan kızın babası Kara Mahmut, Orak Adasının önündeki Çiftlik köyünün Bodrum ilçesi tarafında kâin arazisinde yapayalnız yaşardı. Kendisi üç yaşındayken babası ölmüştü, on dördüne basınca da anasını kaybetmişti.

Gazete No: 415, 17 Şubat 1948

49

Babasının öldüğü sene az kalsın annesinin ölümüne sebep olacaktı. Üç yaşındaki biricik oğluyla kendi topraklarında yapayalnız yaşayan annesinin kuyudan su çekerken ayağı kaymış ve yedi-sekiz kulaçlık kuyunun içine düşmüştü. Yaralanmadan suyun yüzüne gelip de yukarıya bakınca o zaman üç yaşında olan Kara Mahmut'un yukarıdan kuyunun kenarından başını sarkıtarak bakmakta olduğunu görmüştü. Korkusundan az kalsın bayılacaktı. Çocuğa ciğerlerini yırtan bir çığlıkla "Git oğlum! Çekil oradan!" diye bağırmıştı.

Çocuk çekilince içi rahat etmişti. Fakat sesini duyunca oğlunun kuyunun ağzına geleceğini bildiği için artık bağırıp imdat istemekten vazgeçmişti. Zaten kuyunun dibinden değil fakat dışarıda olup da dışarıdan

bağırsaydı bile, ses yaylımının içinde onu duyacak bir kimsecik olmadığını pekâlâ biliyordu. Bir aralık, oğlu bir türkü mırıldanarak yine kuyunun kenarında gözükmüştü.

Topladığı bir avuç çimeni ve papatya çiçeğini annesine atmıştı. Türküyü kendi kendine söylemekte devam ederek eline geçen mercimek kadar taşları ve başka çöpleri kuyuya düşürmüştü. Annesi çocuğun, kuyuya kenardaki taşlardan birini itip düşürerek başını ezeceğinden değil, fakat çocuğun kendisinin düşüp parçalanacağından korkmuştu. Yine annenin o acı çığlığı yoksul dağları çın çın öttürmüştü. Çocuk yine çekilmişti. Saatler korkunç kâbuslar gibi geçmişti. Artık akşam oluyordu. Kadın kuyudan çıkmak umudunu çoktan kaybetmiş, sesini kısarak yavaş yavaş ağlıyor ve:

"Yavrum seni Tanrıya emanet ediyorum" diye dua ediyordu. Ne var ki, tepede balaylarını geçirmek için çadırlarını kurmuş olan Çingene Cura ve kocası, kartal bakışlarını aşağılara, deniz kıyıları ve denizler üzerinde gezdirerek, gözlerine yaylım veriyorlardı. Yaradılışın en ince cilvelerinin hemen farkına varmaya alışkın gözleri, kuyunun etrafındaki çimenli düzlük üzerinde çocuğun öteye beriye gezdiğini seçmişti. Onu ve annesini tanıyorlardı. Çocuk bazen kuyuya yanaşıyordu. İşte o zaman annesinin koşup gelmesi lazımdı, fakat annesi ortada bir türlü görünmüyordu. Güneş batmadan biraz önce inekler geldi. Onlara her akşam bu saatte su verilirdi, fakat meydanda hiç kimse yoktu. Cura kız kocasına:

"Aşağıya gidelim, çocuk var, inekleri geldi, kadın yok. Yüreğimde soğuk soğuk bir şeyler duyuyorum" dedi.

İndiler. Onları görünce çocuk yine türkü söyleye söyleye onlara koştu. Onlara çimen yapraklarıyla papatyalar verdi. Sonra kuyuya koşmaya başladı. Çingeneler kuyunun kenarından bakınca kuyu sanki dile geldi. Alacakaranlıkları sanki kamçı gibi bir çığlık bıçtı.

Cura hemen koşup ip getirdi ve kadını kurtardılar. İşte bu sayededir ki, Kara Mahmut kendisini büyütebilecek olan biricik insana, yani annesine kavuştu.

Annesi öldüğü zaman artık elindeki toprakları işleyecek, sığırlara bakacak çağdaydı, fakat yapayalnızdı. Birkaç dağınık evden ibaret olan yere köy adı verilebilirse, köy bir buçuk km. mesafedeydi. Arazisi de evi de yol uğrağı üzerinde değildi. Deniz kıyısı yakın olduğu için oraya pek nadir olarak balıkçılar ve süngerciler uğrarlardı. Bazen de yüksek dağ yamaçlarına çingeneler gelirdi. İşte bu yerde Kara Mahmut ne bir baltaya sap, ne de bir sapa balta olmuştu. Çapanın ve küreğin sapı vardı. O da o sapın mabadıydı. Avucuna bir "hak tüh" diye tükürmesin, günde bir dönüm toprağı hallaç pamuğu savurmak, onun için işten değildi.

İnsanların çoğu yalnızlıktan nefret ederler ve kalabalık yerleri ararlar. Yalnızlıktan kaçmaları, insanları sevdikleri ve özledikleri için değildir. Fakat ıssız yerlerde kendi kendileriyle başbaşa ve kendi boşluklarıyla yüzyüze kaldıkları için oralardan kaçarlar. Kara Mahmut kendi boşluğundan kaçmıyordu. Kendi kendine hikâyeler ve masallar anlatacak, kendi kendisiyle konuşacak hayal kuvvetine sahipti. Ona:

"O yalnız yerde canın sıkılmıyor mu?" diye sordukları zaman:

"Hiç de sıkılmam. Külahımı önüme koyup konuşacak değilim a. Orada Kara Mahmut'u buluyorum. Onunla hoş beş ediyorum. O anlatıyor ben dinliyorum. Ben anlatıyorum o dinliyor" derdi. Toprak içinde yaşayan bazı böcekler vardır. Mesela, "Annelide"ler. Erkeği de dişisi de, âşığı da maşuğu da bir gövdede toplanır. Böylece Kara Mahmut da kendi kendine hem anlatan, hem dinleyen çeşitten bir adamdı. Ne var ki, bazen hayali ile anlatıcılığı ve dinleyiciliği kendi varlığına inhisar ettirmez, fakat etrafına yayardı. Mesela herhangi bir ağaç lisanı halik ona içini açardı. O da can kulağıyla dinlerdi. İşte bu takdirde yine bahsi geçen "annelide"ler gibi hareket etmiş olurdu. Onların erkeği

de dişisi de aynı gövdede olduğu halde, bazen iki böcek birbirine esrarengiz bir aşkla bağlanıyordu.

Birisindeki erkek ötekindeki dişiye ve ötekindeki erkek de berikindeki dişiye birbirini veriyor ve ikisi de topraktan bir halka yapıyorlardı. Bu bir nişan yüzüğü idi. Şu farkla ki parmağa değil, fakat Venüs'ün kuşağı gibi bütün gövdeye sarılıyordu. Ve yine nişan yüzüğünden farklı olarak bu halkanın içine yumurtalar bırakıldıktan sonra bütün gövde halkaya sıvazlanarak sıyrılıp çıkıyor ve çıkarken kapadığı halka müstakbel yavrulara beşik oluyordu. Kara Mahmut da bazen anlatıcıyı da dinleyiciyi de kendinde toplarken, bazen de denizlere dağlara, orman ve ağaçlara hem anlatıcı, hem de onları dinleyici oluyordu. Ne var ki, ağaç her gün bilinen ağaçlığından, –elbisesinden çırçıplak boşanıp çıkan gelin gibi– sıyrılıp bütün manasını ona verirken, bazen yolda veyahut yanında bir yolcu adam peydahlanıveriyordu. O zaman ağaç mı utanıyordu kendisi mi utanıyordu ne? Kendisi bilinen her günkü Kara Mahmutluğuna bürünür, ağaç da kabuğuyla yaprağıyla basbayağı ağaç olurdu. Kara Mahmut deli değildi ya. Ağacın ne olduğunu bilmeyen mi vardı?

Gazete No: 416, 18 Şubat 1948

50

Kara Mahmut nasıl ve neden olduğunu bilmiyordu. Fakat ister dağ, ister deniz, ister ağaçla içiçe konuştuğu zaman sevinç, damarlarında şiddetle çarpıyor, gövdesinde bir çarkıfelek alevi gibi dönüyordu. İşte o zaman çocukluğundan beri, yani annesinin kuyuya düştüğünden beri, kendi kendine usul usul bir türkü söylüyor, bir hava mırıldanıyordu. Bir gün erkenden uyanmış, bir çalının yanına bağdaş kurarak doğuda ışığın uyanmasını seyre dalmıştı. Çalının çiylerle kaplı birkaç yaprağı üzerinde gezen küçücük örümcek yavruları dikkatini çekmişti. Onlar ağızlarından aceleyle incecik teller çı-

karıyorlardı. Birdenbire güneş fırlayıp parladı. Dört yanında kıyametler koptu. Seyrek seyrek cır, cır... eden ağustos böcekleriyle kuşlar gök gürültüsü gibi coştular. Çiyler güneşin ateş hüzmelerinde mavi bir buğu hâlinde tütüyorlardı. İşte o zaman örümceklerin telleri de ince duman telleri hâlinde çiyle beraber yukarı doğru süzüldü. Teller bir tütsüler gibi salınırken birdenbire kalktılar. Tellerin alt ucuna ağızlarından takılakalan örümcekler de havaya yükseldi. Sonra hafif esen rüzgârla sağa sola seyahate uçuruldular.

Kara Mahmut da öyleydi. Mavi göklere, ister oturur, dinlenir, ister çapa sallar veya kayıkta kürek çekerken gönlünden kopan türküye dudaklarından takılakalır. Onunla yükselir ve kendi âleminde seyahat ederdi. O zaman otomatik olarak görmekte olduğu iş, ne kadar az olursa olsun, onun için büyük bir zevk olurdu.

Evet, ıssızlıkta ağaçla, dağda taşlarla gönül gönüle gelirken bir insan çıkakorsa canı sıkılırdı. Fakat insanları sevmediğinden değildi bu. Nitekim ki, bu gönül gönüle geliş dolayısıyla sevincine sevincini bildirecek, paylaşacak insan arardı. Onları bulunca coşar konuşurdu. Fakat aksiliğe bakın ki, sözler çalımına gelmiyordu. Sağa sola sapıyorlardı. Öyle ki söylemek istediği şey, söylediğinin yanında, fakat söylediğinin biraz sağında solunda kalıyor, fakat söylediğinin içinde bulunmuyordu. İşte buna yüreği cız diye yanıyordu.

Kara Mahmut'un yalnızlıkta öğrenip, sonra insanlara koşup anlatması, hayatının met ve cezrini teşkil ediyordu. Yürek çarpışlarındaki sistol diastol hareketleri gibi insanlardan yalnızlığa, yalnızlıktan insanlığa gidiyordu. Bunların hepsi de doğuştan sempatik adam olduğu için böyle oluyordu. Yani insanlara karşı bir iç yakınlığı duyuyor ve buna karşı da insanların içleri ona ısınıyordu. İnsanoğlunun tarihinde tekâmül ve terakki ne varsa, hepsi ancak bu yaradılışta olan insanlar tarafından başarılmış bulunuyordu. Çünkü, bir şeye gönül vermeyen bir adama o şey her zaman bir şey vermemiş bulunuyordu. Laboratuvarında fen adamı, yaradılıştan

objektif, realiteyi, yani yaradılışın sırrını öğrenmek için, her ne kadar inatla teleskopunun, mikroskopunun arkasına geçerek yaradılışın özüne gözlerini dikse de, yaradılışa kendi özünü ve gönlünü vermedikçe, yaradılış, sırrını değil, fakat zırnık bile vermiyordu. Sanatkâr için de bu iş böyle oluyordu. Gönlünü vermeyen sanatkâra, yaradılış gönlünü açmıyordu. Kara Mahmut da, Anadolu'nun ücra yerlerinde çok rastlanan, fakat imkânsızlıklar içinde hiç de gelişemeyen, sempatik adamlardan birisiydi.

Kara Mahmut'un edebî terbiyesi var mıydı? Bu bakımdan hiç de yoktu. Çünkü mesela teşekkür etmesini bilmezdi. Bildiği kadarını da beceremezdi. Çünkü şiddetle şükran duyardı. Kendisi ötede beride –özellikle ilçe merkezine uğradığı zaman orada– herkesin her işte birbirine boyuna teşekkür ettiklerini görmüştü. Yalnızlıkta, sosyal terbiye görmediği için yalancıktan teşekkür etmeyi itiyad edinememişti. Şükran duyduğu adama teşekkür etmeyi, ona karşı yalan söylemeye muadil saydığı için, kalbi nezaketi ona karşı böyle bir edepsizlik etmesine mani oluyordu. İşte bundan dolayı müteşekkir kaldığı insanın karşısında, içten içe ateş gibi yanarken, dıştan irkilerek put gibi taş kesilir ve dilsiz kalırdı.

Kendi boşluklarıyla karşı karşıya kalmaktan korktukları için, yalnızlıktan kaçan çoğu insan kirpilere benziyorlardı. Birbirine yaklaşınca birbirine dikenleri batıyordu. Bu batışa edepsizlik diyorlardı. Buna mani olmak için ara yere edep denilen ve boyu en uzun olan dikenin boyundan biraz daha uzun olan bir mesafe konuluyordu. İşte bundan dolayıdır ki, edepsizlik edenlere, kaşlar çatılarak ve yüksek bakılarak "Efendi mesafenizi muhafaza ediniz" deniliyordu ve yine bundan dolayı idi ki, insanlar telgraf direkleri gibi birbirinden edepli ve terbiyeli bir mesafede dikilip saplanıyorlardı. Kara Mahmut'un gönlünde diken yoktu. Onun hakkında bahis konusu olunca edebin hikmeti vücudu kalmıyordu.

Kara Mahmut'un kendi kendine hikâyeler anlat-

masına gelince: Bu kabiliyet birçok insanda vardır, fakat hayal kuvvetine malik olan insanların hayatları kendi gözlerinde, zorluklarına katlanılabilecek bir mahiyette olması için, kendi kendilerine hikâyeler anlatmaya müsait boş zamanları –ve bir de hayali tezyinata elverişli çevreleri– ihtiva etmelidirler. Bilhassa şehirlerde, hayatın idamesine elzem vasıtaların temini için o kadar çok hayat sarfediliyordu ki, ortada yaşanılabilecek, yani kendi kendine hikâyeler anlatarak sevinilebilecek vakit artmıyordu.

Gazete No: 417, 19 Şubat 1948

51

Yaşadıkları muhitlere ve çevrelere gelince, onların kapkara sefaleti ve buz gibi soğuk *fukaralığı*, bütün çirkinlik ve kirliliğiyle, hayali tezyinata mâni oluyordu. Kara Mahmut'a gelince; kendi kendine hikâye anlatacak *boş vakti vardı. Vakti olmasaydı bile gördüğü iş, sevdiği* işti ve hayaline mâni olmuyor, bilakis kamçılıyordu.

Yaşadığı yer, Güney Anadolu'nun cennet gibi bir köşesiydi. Güzelliği itibariyle oraya kıyas bir saray bir süprüntü kümesine, mükellef bir salon bir kâbusa benziyordu.

İşte Bay Haşmet Karaoğuz'un kayınpederi olacak Kara Mahmut buydu. Şiddetli, diri, boylu poslu, derin karagözlü bir delikanlıydı.

Kara Mahmut'un ve sonra da kızı Martı'nın olduğu gibi olmalarında babaları ve anaları kadar doğmuş ve yaşamış oldukları bu yerin de tesiri olmuştu. Kara Mahmut'un arazisi Gerenkuyu dolaylarında denize yakın geniş ve yeşil bir düzlük teşkil ediyordu. Onun kuzeyinde ta yukarıda, bin-bin beş yüz metre yükseklikte Anadolu yaylası alabildiğine altın renkte bir ova hâlinde içerilere doğru uzanıyordu. Onun volkanik dağlar ve derin dereler, şurada burada, çam, delice zeytini, yabani sakız ve başka ağaçlarla örtülerek Kara

Mahmut'un topraklarının sağından ve solundan bir tepeler kalabalığı hâlinde denize iniyorlardı.

Gerek taş zirveler, gerek uçurumlu vadiler heybetlerinde Tahiti ve Pasifik Adalarında olduğu gibi aşırı bir nebatat lüksüyle sonradan görmüşçesine insana "Bana baksana" demiyorlardı. Hatta bazı taşlık sahalar kuraklığı ima ettiğine göre, bunların imsaklı bir sanatkâr eliyle yaratıldığı anlaşılıyordu. Her akşam gurupta çekilen batı ışığı, ta uzaklarda zirvelerin göklere taşıdığı Selçuk, Romen, Yunan ve Frigyalı kuleleri ve yamaçlarda yarılmış devasa kayaların üzerine kartal yuvaları gibi konmuş beyaz köyleri, kıvılcımlar gibi parlatırdı. Güneş battıkça koyu mavi gölgeler vadilere sanki sel boşanıyor gibi akardı. Bu dağlara, mesela Bay Haşmet Karaoğuz'un da uğradığı vakti asil ve vakur dağlar ona, aslanların bitlere müsamaha ettikleri gibi lakayt kalmışlardı.

Bütün vahşetlere rağmen bu asil ve vakur dağlar Kara Mahmut'un topraklarına bir amfitiyatro teşkil ediyordu. O dağlardan akan bir su, Mahmut'un arazisini ikiye ayırırken, kudretli kalçalarından fırlayıp çıkan sıcak rüzgâr, güneşle ısınmış toprağın ve yaban nanesinin tatlı soluğunu getiriyordu.

Arazinin güney tarafında ise milyonlarca deniz milinin çıldırtıcı mavisiyle, Arşipel enginlere kadar yayılıyordu. Dağ zincirlerinin iki koldan denize inişi, sanki Anadolu yaylasının Ege'ye bir kucak açışıydı. Yamaçlardan, denize âşık çam ağaçları orman hâlinde gelip ayaklarını denize daldırıyorlardı. Aralarında cesurları kıyıdan bir çeyrek mil ötede, ancak üç-dört metre enindeki ada yavrularına hoplayarak, saçlarını rüzgârda uçuruyorlardı. Firuze dalganın ucunda, boylu boyunca çakan o keskin beyaz çizgi, kumların üzerine pürköpük kayardı. Güneşte kızıp susamış kumlar onu ü.. ü.. üü.. pp diye içerdi. Dalga her gelişinde hilal şeklinde koca plajın kıyısına, parlak ve yalın bir kılıç getirip seriyordu. Burada denizin azameti zaman duygusunu cüce bırakıyordu.

Hilal plajın iki tarafındaki kıyılar dantela gibi girinti

çıkıntılarla işlenmişti. İnsan sahili kıyılarken bakışını koy koy, körfez körfez ayırıyordu. Bu ayrı görüşler birer birer gönülde yer edip de insanın içine sindi miydi, bütün kıyının musikisinin angısı, görülmüş, güzel bir rüyanın hatırası gibi uzun uzun yürekte devam ediyordu. Koylar koyunlarını denize yuva yapıyorlardı. Kıyı nebatları körfeze çelenk oluyordu. Deniz zaman gibiydi, hiç durmuyordu.

Çırpınan deniz yüzünden elekten eleniyormuş gibi zümrüt diplere, pırıl pırıl dökülen güneş benekleri, dip kısımlarında kıvrak ışık oyaları oynatıyordu. Bu boyaların karşısında güneşten saçılan gümüş ışıltının ortasında zümrüt adalar görünüyordu.

İşte hayali tezyinata elverişli olan muhit buralarıydı. İnsan kıyıda gezerken her an ağaçların arasından çıkacak bir peri kızının koluna dokunacağını, kulağına bir şey fısıldayacağını sanırdı. Bunun için binlerce yıldan beri buralarda yaşamış olanlar hayali tezyinatla ormanlara orman perileri driyadları, çağlayan ve pınarlara su perileri naiyadları iskân etmişlerdi. Tanyeri ağarırken badısabanın serin soluğu denizde koyu mavi ürperişi yürütürdü. Sanki denizin gülümseyen yanağında bir gamzeydi bu. Çünkü bu denizin köpüğünden sabah yıldızıyla beraber Venüs doğacaktı.

Venüs doğacaktı ve o doğduktan biraz sonra da hayali tezyinat acayip âlemin yedi şaheserinin beşiyle ve bunlardan da parlak medeniyetlerle kuvveden fiile çıkacaktı.

Her insan portresine o insan simasına yakışır bir zemin, bir fon yapılır. Yalnız İran'ına, Turan'ına değil, fakat Nis'ine, Montekarlo'suna, Florida ve Tahiti'sine buraları mükemmel bir fon olarak hazırdı. Yalnız kendine layık insan simalarını bekliyordu. Ne var ki, burada yalnız Kara Mahmut'la, Cura Çingene ve kocası vardı.

Kara Mahmut'un annesi öleli dört-beş sene olmuştu. Bu zaman zarfında Kara Mahmut topraklarına otuz kadar mandalin ve portakal ağacı dikmişti. Üç yüz kadar delice zeytini aşılamıştı. On kayısı ve otuz incir

ağacı yetiştirmişti. Tava geldikçe topraklarını tahta sabanla sürmüştü. Topraklar yarılıp devrilirken sıcak sıcak ötmüştü. Sabahın arkasından kuşlar karabulut hâlinde cıvıldamışlar ve kendisi de türkü söylemişti. On gün evvel gece sükûtunun içinde birkaç seyrek çat çut olmuştu. Bunlar eli kulağında olan yağmurun ilk habercileri idiler. Bu damlalardan sonra derin bir sükût, fakat on dakika sonra gök gürleyişi bir şarıltı olmuştu. Aradan iki saat geçince dağdan seller boşanmış, Kara Mahmut'un bütün topraklarını kudurarak denize doğru fırlayan bir su tabakası örtmüştü. Suların dağdan getirdiği taşlar ve ağaç kütükleri, Mahmut'un yetiştirdiği ağaçların yarısını silip süpürmüştü.

Gazete No: 418, 20 Şubat 1948

52

Sel ortada ot namına ne varsa kalın bir taş ve toprak tabakasıyla örttükten sonra dinmişti. Ertesi gün şafak bütün arazinin harabisini aydınlatınca Kara Mahmut avucuyla şak diye dizini dövmüştü.

Şimdi on günden beri harabiyi tamire çalışıyordu, fakat bu bir insanın yapacağı iş değildi. Çingene Cura'ya (Cura'nın kocası evlendikten iki sene sonra ölmüş, karısını da bir erkek, bir dişi çocukla dul bırakmıştı) kaç para olursa olsun gidip erkek-kadın on beş-yirmi işçiyi toplayıp göndermesini rica etmişti. Otların hemen hemen hepsini sel örttüğü için beş ineğini besleyecek göveriyi güç bulmuştu. Ertesi günü işçiler gelecekti. Onun için Kara Mahmut o akşam Ören hurmalığındaki kayığıyla inekleri karşı adaya taşımaya karar vermişti. Adada diz boyu ot ve başkaca yonca vardı.

O gece gök ayının ondördü olacaktı. Geç kalsa da zararı yoktu. Çünkü ay aydınında da iş görebilirdi. Bahusus ki güneş batarken adadan kıyıya doğru esen keşişleme rüzgârı da dinmiş olurdu.

İnekleri önüne katarak ve ıslık çalarak Ören'e

doğru yürüdü. Nedense orası Kara Mahmut'un hoşuna gidiyordu. Orası denize dar bir boğazla bağlı olan küçücük bir tuzlu göldü. Kayığı orada her rüzgâr ve tehlikeden koruyabiliyordu. Yazın gölün yüzünde donan tuzlar bir kristal tabakası teşkil ediyor, o kristal de gölü aydınlatıyordu. Kıyılarda ise tuzlar kar yığını gibi gözleri kamaştırıyordu. Gölün kenarında Karya zamanına ait üç bin senelik bir harabe vardı. Göl Ören (viran) adını ondan alıyordu. Binlerce hurma ağacı harabeyi hışıltılarıyla sarsıyordu. Gölün billur sathı altında balıkların gelip geçtiği seçiliyordu. Fatihler gelip geçmişler ve yollarında rastgeldikleri her şeyi kırıp geçirmişlerdi. Tabiat da onlarla elbirliği ederek mermer sütunlu binayı yok etmeye çalışmış, fakat onu ancak yaralayabilmişti. Zaman ona ıssız bir heybet vermişti. Taşların insan sözüne denk bir anlatıcılıkları vardı. İnsanı heybetleriyle ezmiyorlar, bilakis Mahmut'u bir sıra musiki notası gibi kendilerine çekiyorlardı. Mahmut oraya varınca güneşle doğan ayın arasında kaldı. Gurup ışığında harabe kıpkızıl yanıyordu. Sanki eski zaman efsanevi bir kahramanı tılsımlı bir boru öttürmüş ve kırmızı ötüşle gölün üstünde ateşten bir saray yükselmişti. Bir taraftan renk yangınları içinde güneş hızla batarken, tam onun karşısında menekşe göğe koskocaman altın bir ay fırlıyordu. Karşılıklı ufuklardan kızıl akislerle gümüşi akisler cıva gibi kaynaşarak Mahmut'un ayak ucuna akıyorlardı. Mahmut topraklarının harabisini de, ertesi sabah gelecek işçileri de bir an unutarak kendisini "Hey hey" diye bağırmaktan alıkoyamadı.

İneklerin ikisini hurmalara bağlayarak, üçünü kayığa aldı. Hepsini alamıyordu, çünkü kayığı ancak üç tonluk bir tirandildi. İneklerin geri kalan üçünü de adaya taşıdıktan sonra kayığını demirlemek için yine göle döndü. Yükselen aydan, çırpınan göl sularına şırıl şırıl bir ışık seli akıyordu. Harabenin sütunları kardanmış gibi ağarıyordu. Kara Mahmut kayığını demirledikten sonra bir kayaya oturup yavaş yavaş bir cıgara yaktı. Gök koyu mavi bir deniz olmuştu. Ay gümüşi

ışıktan yapılma muhteşem bir kalyon gibi o rüyaların solgun deryasında orsa alabanda ederek mesut seyahatine devam ediyordu. Yıldızlar, uzaktan geçen gemilerin silyon fenerleri gibi kırmızı yeşil parıldıyorlardı. Dağlar uzaklarda karlarla örtülmüş gibi parlıyordu. Onları ay ışığı, elbiselerini yere kaydırıp tepeden tırnağa yapyalın parlayan gelinler gibi, zirvelerinden eteklerine kadar yeni yeni yaratıyordu. Her şey dünyaya ait olmayan ve hiçbir şeye benzerlik kabul etmeyen vahşi ve ücra bir güzellikte vuzuh buluyordu. Mahmut içinden "Bu ne güzel âlem" diyordu.

Mahmut kıyıda karanlık bir kovukta birdenbire kıpkırmızı bir yakamozla parlayan bir şey gördü. Bir ahtapot, bir dehşet parçasıydı. O hemen bir iki saniye sonra gövdesinin kızıl alevinde gözleri fosforlu bir yeşille parladı. Kayaların çatlaklarından akan zeytinyağı gibi kıvrıntı kayışlarla sekiz lamisesinin birini uzattı. Lamiselerinin altı iki sıra, vantuzlayıcı düğmelerle mücehhezdi. Bir şeyden çekindi. Birden bütün lamiselerini ampule benzeyen başının altına topladı, durdu. Ayaklarını dışarı akıttı, kafa ve gözleri denizden çıktı. Öfkeyle kızgın demir gibi ağardı. Ölmekte olan bir yılanın son bir ısırışı için kalkışı gibi yavaş yavaş irkildi ve Mahmut'un yanı başında hurma dallarının altında Mahmut'un göremediği bir cismin üzerine atıldı.

Hurmanın altında uyumakta olduğu için Mahmut'un gelişinin farkına varamamış olan bir fok balığı haykırarak dışarı fırladı. Mahmut da korkmuş, oturduğu yerden fırlamıştı. Fokun ay ışığında parlayan o hazin gözlerinde lisana taş çıkaran bir yalvarış vardı. Fok iki memesi üzerinde sürünerek Mahmut'a doğru debeleniyordu. Ahtapot iki lamisesini burun deliklerinden sokarak fokun gırtlağını, içerden tıkamıştı. Birkaç dakika içinde foku boğacaktı. Mahmut ahtapotun başını iki eliyle sıkı sıkı tutarak bütün gücüyle asıldı. Ahtapotun düğme dizileri foktan sırayla ayrılırken müteselsil öpüşler gibi çak çak ötüyorlardı. Mahmut ahtapotu sökerek kayaya çarptı. Fok Mahmut'un aya-

ğına düştü. Emzirmek için yaratılan göğüsleri inip kalktıkça onların altında yüreğinin hızlı hızlı çarptığı hem duyuluyor, hem de görülüyordu. Mahmut bilmedi neden, fakat eğilip fokun gözlerini öpesi geldi. Fok denize giderken ayrılmamak istiyormuş gibi arkasına dönüp dönüp bakıyordu. Fakat "Ne yapalım âlemlerimiz başka!" diyormuş gibi bir bakışla istemeye istemeye uzaklaşıyordu. Fok hazin bir iniltiyle denize dalıp kayboldu. Ay ışığının beyazlığı ıssız bir geceyi aydınlatıyordu. Mahmut'un yüreği acı bir yalnızlık duygusu ve insan hasretiyle burkuldu. Yüksek sesle "Ne yapalım yarın ameleler gelecek" dedi. Eve dönünce lambayı yaktı. Bu gece inekleri bile yoktu. Eşeğini ise, çocuklarını yayan yürütmek istemediği için Cura alıp götürmüştü.

Ertesi sabah Kara Mahmut, şafaktan biraz önce kalktı. Evinin art kapısının –dağlara bakan kapının– mermer basamaklarına oturdu (mermerleri babası Ören'den taşımıştı). Karanlıkta cigarası kızıl yanıp sönüyordu. Doğu tarafı aydınlanınca gözlerini dere boyunca ağaran patikaya dikti. Taş ayıklayıcılarının görünmesini bekliyordu. Dağlar, güneye denize doğru hızla şekilden şekle geçen beyaz bulutlar atıyorlardı. Ta uzaklarda keklikler çak, çak çakacak diye ötüyorlardı. Aradan çok geçmeden dağ patikasının üstünde büyücek bir kara nokta ve ardı sıra bir dizi küçük kara noktayı seçti. Büyük nokta eşeği ve ona binmekte olan Cura'nın iki çoryası idi, küçük noktalar işçilerdi. Tam on yedi noktacık saydı. İçinden az dedi. Tütün zamanı, incir zamanı değildi. Acaba Cura, işçi bulmakta neden güçlük çekmişti?

Gazete No: 419, 21 Şubat 1948

53

Aradan çok geçmeden bütün kafile tarlaya indi. Cura, Mahmut'a "Orası çok ırak, diyorlar, gelmekte

nazlanıyorlar ama iki-üç gün sonra mı, bir hafta sonra mı diyemediler, işleri varmış" dedi.

Mahmut gülerek "Cura, ağzın amma da fala alışmış, biliyorsun ya, üç gün içinde seven bir insan gelecek diye bol keseden atar durursun ya, tıpkı onun gibi" dedi.

Cura da ötekiler tarafından işitilmemek üzere sesini kısıp gülümseyerek "Atarım ama bazı bazı çok güzel tuttururum. Vallahi Bodrum'da ekmeğin yarım kilosunu bir liraya güç bulduk. Hani ya ucuzlayacaktı? Maşallah atıyorlar ama sözlerini hiç tutmuyorlar. Bizimkisi karı kızana, yalancıktan da olsa bir iç ferahlığı vermek. Biz de olmasak, iç açıklığını ne hal duyacaklar?" dedi.

Hemen on bir yaşındaki kızı Kancay'ı yanına alarak işçilerin öğle, akşam yiyecekleri bazlamayı pişirmeye koyuldu. Oğlu, Kancay'ın büyüğü Ali, taş ayıklamak üzere işçilere katıldı. Cura ile Kancay karşı karşıya geçerek sofrada Mahmut'un Bodrum yeldeğirmenlerinde öğüttürdüğü unu karşılıklı yoğurmaya koyuldular (Gerenkuyu ve onun yanındaki köylerde ne değirmen ne fırın vardı.) Kancay on bir yaşındaydı, fakat ekmek, yufka ve aş pişirmesini, sepet ve balıklara ağ örmesini iyi biliyordu. Cura hamuru yoğururken ayınga tütününden (kaçak tütün) parmak kadar kalın sardığı cıgarayı arasıra çekiyordu. Cıgara kâğıdı bulamadığı için, tütünü portakal sarmakta kullanılan renkli kâğıtlara sarıyordu.

Kara Mahmut, işçilere yapacakları işleri gösterdikten sonra Cura'nın yanına gelerek alçak bir iskemleye ilişti. İşçileri kastederek "Amma da hızlı çalışıyorlar. Başlarında durmaya utandım. Onlara para verdiğim için, daha da fazla gayret etmeleri için kalkıp kamçılayacağım, sanacaklar. Sanki istedikleri para ne ki?" dedi.

Cura cıgarasını kuvvetle çekerek, "Sen bu kafayla çok para kazanırsın" dedi.

Öteki "Adam sen de. Zengin olup ne yapacağım? Kimi sefer tarlayı da tokadı da boş ver, al kayığını ada ada gez diyorum. Fakat ağaçlar, fidanlar beni tutuyor. Bazen tarlanın bir yanına mahsus üç-dört gün uğramıyorum ki, uğradığım zaman filizlerin ne kadar büyüdüğünü göreyim. İşte onların büyümüş olduklarını görmek hoş oluyor. Her gün gidip bakarsan büyüdüklerinin farkında olmuyorsun. Ah ağaçlar bir günde fışş diye fışkırsalar ne güzel olur. Bazen gece uykumda onların gürrr diye büyüdüklerini duyar gibi oluyorum" dedi.

Kancay da o ince sesiyle, "Bana da ağaçlar rüzgârda çiftetelli oynuyorlarmış gibi geliyor" dedi. Onun sözlerine kulak asan olmadı. Onun asıl adı Kancay değil "Gençay" idi. On bir sene önce annesi bir gece geç vakit dağda yalnız başına gezerken sancısı tutmuştu. Tam o anda ay, hilâl şeklinde dağ ardından çırçıplak görünüvermişti. Dağlar karanlıktan sıyrılıp ağardılar. Cura, aya "Galiba çoğalıyorum" diye bağırmıştı. İki koluyla iki ağaç kütüğünü kavramıştı. Çömelerek dizlerini topraklara dayamıştı. Dağlar hem ananın dudaklarından kopan doğum çığlığıyla, hem de yeni doğan çocuğun ilk bağırışıyla angılanmışlardı. İşte böylece dağ taş, Kancay'ın doğumevi ve beşiği olmuştu. Köylüler adını "Gancay, Gancay" diye tekrarlaya tekrarlaya "Gencay"ı "Kancay"a çevirmişlerdi. Ora halkı ne Cura'ya ne de Kancay'a fena gözle bakıyorlardı. Onlarda için için hoşlarına giden bir meydan okuyuculuk seziyorlardı.

Evin dışında harıl harıl çalışan amelenin, keletirle (küfeyle) boşaltıp durmakta oldukları görülüyordu. Hepsi de kadın kızdı. Kara Mahmut yine dışarı çıkıp onları seyre daldı. Onlarla beraber çalışmak istedi, fakat aralarına katılışın kendilerine göz koydurmak için bir bahane sanılacağından korkarak, uzaklaşıp ağaçları tımar etmeye koyuldu.

Birçok insanın böyle konuşarak cıvıldaşarak çalışması Kara Mahmut'un çok hoşuna gidiyordu. Ağaçları

bozmasa adeta arada sırada tarlaların üzerine sel boşanmasını isteyecekti. Dolaşıp ağaçlarını gözden geçiriyor veya Ören'den kayığını alıp Orak Adasındaki ineklerinin ne halde olduklarına gidip bakıyordu. Onların dört tanesi gebeydi. Bir tanesi ise boğaya hiç iltifat etmemişti. Mahmut, bu gezintilerden sonra mutlaka Cura'nın yanına uğruyor, işçilere pişirilecek yemeklerin daha bol ve çeşitli olmasında ısrar ediyordu. Hatta çiftesini alıp onlara keklik avlamayı düşündü, fakat on yedi kişi yirmi iki olmuştu. Çünkü birkaç günden beri beş kadın daha gelmişti. Otuz kadar keklik avlaması gerekiyordu. Köpeği bir sene önce ölmemiş olsaydı belki bu kadar kekliği avlayabilirdi. Fakat köpeksiz? Artık üç-dört günlük iş kaldığı bir gündü ki Cura'ya "Biliyor musun, bu selin ağaçlara zararı oldu. Fakat dağdan mil getirdiği için toprakları yeniledi. Benim beş inekle bir eşeğin gübresi bu kadar toprağa yetişir mi? Zaten inekler canımı çıkartıyor. Beşini de sağ, peynir yap. Yoğurt, tarhana yap. Başa mı çıkılıyor? Hayvanlara acımasam götürüp satacağım. Yahu o kadar tarhanayı ben neyleyeceğim? Pişir şunları karı kızan doya doya yesinler. Şu bizim tütünden bir cıgara sar" dedi ve tabakasını sundu.

Cura "Bunca gündür pişir de pişir. Bir boğazla bir insan, ancak bir insanın yiyebileceğini yiyebilir. Sen yirmi-otuz değil bir orduyu besleyecek aş pişirtiyorsun. Dur bakalım, ineklerin buzağılanmalarına daha vakit var. Sonra sen ne yiyeceksin?" diyordu.

Kara Mahmut "Ben yalnız bir canım yahu! Hem Ören'deki balıkları unutuyorsun. Barbunya ve kefaller dolup dolup boşalıyor. Dur hele Kancay'ın ördüğü serpmeyi alıp gideyim. Kurşunları tamamladım. Bari balık yesinler" dedi.

Cura, yüzüne manalı manalı baktı. "Galiba bunların birinden birini gözüne koydun? Nasıl o mavi gözlü, uzun boylu alaca şalvarlısı? Çok güzel bir kız. Nasıl onu sana yapıverelim mi? Artık inekler canını çıkarmazlar. Sağar, peynirini, tarhananı tertemiz yapar. Annen sağ

olup da seni böyle göreydi ne sevinirdi. Ne dersin kızın kulağına çıtlatayım mı? Daha güzeli ona bir fal açar, ona geleceğini bildiririm. Çağlalar bademleşirken, tıpkı burası gibi deniz kenarında, tıpkı senin gibi kar güzeli bir delikanlıyla evleneceğini bildiririm. Üç günde mi? Üç haftada mı? Üç ayda mı? Ha! Hah! Hay!" dedi.

Kara Mahmut düşünceli düşünceli serpmeyi duvarda asılı olduğu yerden alıp, omuzuna attı. Kapıdan çıkarmak üzereyken başını Cura'ya döndürerek "Biliyorsun ya, Akçalan'dan Osman'ların kızını istedin. Farilya'dan da Mollazade'ninkini; ikisi de burasının çok ücra ve sapa bir yer olduğunu söylediler. Onların biraz malı maşadı var da, onun için dilerlerse gelirler, dilerlerse gelmezler. Bunlar fıkara zavallıcıklar istedikleri gibi yapamazlar. Benim biraz toprağım var diye, ben nasıl istiyorsam öyle mi yapayım?

Gazete No: 420, 22 Şubat 1948

54

Bilmem a, böyle olmaz vesselâm! Sakın ha kızların kulaklarına bir şey fısıldayayım deme. İstemiyorum. Beni aldatmış olursun. Seni ne kadar sevdiğimi bilirsin" deyip çıktı.

Taş ayıklama işinin sona ermesine iki-üç gün kala dört kişi daha geldi. Toprakların taştan ve abur cuburdan hemen hemen tamamen temizlenmiş olduğunu görünce canları sıkıldı. Fakat bu kadar uzaktan yürüyüp geldikten sonra, geri dönmediler. İki günlük iş yine iştir diye öteki karı kızana karıştılar.

Bunların arasında Hacer adlı al şalvarlı bir kız vardı. Ateştenmiş gibi parlayan gözleri, fildişi beyazlığında solgun ve saf yüzünü aydınlatıyordu. Saçları ise inadına altın sarısıydı. Taş ayıklarken doğruldu muydu, saçları güneşte, yüzünü göz alıcı bir hâleyle çevreliyordu. Ellerindeki keletirlerle, yanyana durarak taşları

ayıklayanların teşkil ettikleri uzun dizinin ne başında, ne ortasında, ne de sonundaydı. Fakat onu görünce Kara Mahmut başka kimseyi göremez oldu. Çünkü kız, boyunca dikilip, içini yakan bir bakış salmıştı. Mahmut da o bakışa –ayçiçeğinin güneşe dönüp açılması gibi– gözleriyle uzun bir cevap vermişti. Onun boylu boyunca orada durduğunu görüyordu. Başka hiçbir şeyi görmüyor, başka hiçbir şeyin farkına varmıyordu. Kızın kanı sıcak ve simsiyah bakışı onu sürükleyip çıkarıyordu. Dudaklarında –onlara dikkat eden bir insana– acaba gülümsüyor mu yoksa gülümsemiyor mu, dedirtecek kadar belli belirsiz bir tebessüm, şimdi görünür gibi oluyor, şimdi görünmüyordu.

Taşlar ayıklandıktan sonra ikindi vakti Hacer de öteki kadınlar ve kızlarla ayrılıp gitti. Ertesi günü Kara Mahmut tarlasının bir kısmını çapalamaya koyuldu. Her kazma vuruşunda o anda, yeryüzünün bir noktasında, kızın da onun gibi çapayı toprağa saplamakta olduğu kanaati, kazışına hız veriyordu. Mahmut, öğle vakti güneşinin kendisini yaktığı ve terlettiği gibi onu da terlettiğini, onun da kürek kemikleri, kaburga, kol ve bacak kemiklerinin yorgunluktan ney gibi sızıyla uzun uzun ötmekte olduklarını biliyordu. Tuhaftı, lakin toprağın kendisinden istediği kadar yorgunluk ve zahmeti o dişiden de istemekte olduğunun kendisi tarafından bilinmesi, sanki birbirinin tutuşan bakışlarının koynundaymışlar gibi birbirine birleştiriyordu. Birbirine bakan gözlerinin hüzmesinde onlar birbirine neler anlatmamışlardı ki?

Mahmut birbirlerini göreceklerinden, gün söner ve sular kararırken akşam yıldızını göreceği kadar emindi. Akşama doğru sabırsızlıktan adeta hırçınlaştı. Acaba o kız şimdi nerede ve kimin tarlasında yatıyordu? Acaba o anda uyuyor da, kendisine yarın mı gelecekti? Yoksa bu anda özleyiş yordamıyla karanlıkları araya araya kendisine doğru mu geliyordu? Yerinde duramadı, dağa doğru patikaya çıktı. Dağ rüzgârı denize doğru esiyordu. Havadaki güzel koku, yamacın dağ çiçekleri-

nin mi yoksa onun kokusu muydu? Kendisi deli miydi, neydi, hiç kız, gece vakti, yapayalnız çıkar gelir miydi? Deniz kıyısına gitti. Zaten birkaç saatten beri yıldızlar, çam ağaçlarının yaprakları arasına takılakalmışlardı. Deniz ay ışığında pırıl pırıl ışıldıyordu.

Hayalinde düşünüp durduğu mucize birdenbire gerçekleşti. Köylüler "Köpeği an ve sopayı eline al!" diyorlardı. Bu söz Mahmut'un durumuna ait olunca "Sevdiğin insanı düşün, onu hemen gözünün önünde görürsün, şekline girmesi gerekti. Çünkü kızı ay ışığında önünde duruyor gördü. Şaşırdı. Ağzından bir söz olsun çıkmıyordu. Tir tir titriyordu. Ay ışığında kızın gülümsemesi, sanki "Haydi ne duruyorsun konuşsana" diyormuş gibi alaylı alaylı parlıyordu. Nihayet "Nasıl geldin?" diyebildi. Kız "Belki buralara iş bulurum diye uğradım. İş olsun da kimin tarlasında olursa olsun çalışırım."

İkisi de bakıştılar. Söyledikleri sözler ne kadar manasızdı. Fakat bakışların sesi olsaydı, ikisinin bakışı etrafı çın çın çınlatan çığlıklar gibi tez çağırışlara dönerdi.

Kara Mahmut "Benim yerlerde yapılacak bir iş kalmadı" dedi.

Kız "Evet görüyorum, maşallah her taraf ayıklanmış, kazılmış, sürülmüş. Neyse! Yardım istediğin zaman -eh!- Akbük'ten Akbüklü Hacer'i ara. Olmaz mı?" dedi ve sesi kırılır, sözler boğazında düğümlenir gibi oldu. "Eh artık hayırlı geceler. Hoşca kal!" diye ilave etti ve gitmek üzere döndü. Mahmut canı, bağrından sökülüp gidiyormuş gibi oldu. Can havliyle elini salıp, kızı omuzundan tuttu. "Gecenin bu saatinde, buralara iş aramak için gelmedin ya?" dedi.

Kız gözlerinde istihfaf ona dönerek kısaca "Hayır!" dedi. Erkek, biraz durup, "Madem ki biliyorsun öyleyse niçin geldin?" diye sordu.

Öteki "Bilmiyorum" dedi. Fakat şimdi gecenin serinliğinde öğle güneşinin altında terliyormuş gibi ter döküyordu. "Belki de üç gün önce bakışmıştık da, beni

hatırlayıp geldin. Belki de benimle tanışmak için geldin" dedi.

Gazete No: 422, 24 Şubat 1948

55

Muzip kız, içleri gülen gözlerle bakarak "A, siz buralarda buna tanışmak mı dersiniz?" dedi.

Öteki, derin denizlerde adeta onu koynuna çekermiş gibi oldu. "Bilmiyor musun?" dedi. Daha da yaklaştı. Bakışı sessiz bir gök gürültüsüydü. Yine "Bilmiyor musun?" dedi.

Birdenbire adamın, kadının omuzuna koyduğu el şiddetle titredi. Bilmediği mi vardı? O ana kadar dünyada bilmediği ne varsa hepsini biliyormuş gibi oldu. İşte yeryüzünde asıl bu gece yepyeni doğmuştu. İnsanı, hayvanı, ağacı, denizi, ay ışığında uyumakta olan yeryüzünde, uyanık olarak yalnız bu kadın ve kendisinden başka kimse yoktu. Mukadderat böyle istemişti.

Kıza gelince, onun düşünceleri hayal göğünün bu kadar yükseklerine kanat salmış değildi. Oraya geldiği gün, erkeği görünce, bütün kanı ona doğru akmıştı. İçinden "İşte bu benim erkeğim olacak" diye karar vermişti. Onun, gözünü budaktan sakınmaz vahşi bir meydan okuyuculuğu vardı. Durup dururken gönlünden sebepsiz olarak harlayan sevinçleri vardı. O zaman yaptığı hareketler ne akla, ne de hesaba sığardı. Bu çeşit duygularının en çıldırtıcısını, gözü bu erkeğe değince duymuştu.

Erkeklerin kancıktır, dişidir, zennedir, avrattır diye kadınlara tepeden bakışları ve kibirleri, onda da mukabil bir gururu ve kibiri şahlandırmıştı. Yirmi yaşında bir bakireydi. Ta içinden, kaçırılamayacağını, nazlı bir çiçek gibi koparılıp götürülemeyeceğini iyi biliyordu. Zaten cömert gönlünden kopup vereceği o kadar çoktu ki, gözleri gönlünü koparmakta olanların kendisini yağma etmesine razı olamazdı. Ta on üç, on dört ya-

şında kadınlığını duymaya başladığı günden beri, bir gün gelip de kendini iliklerine, can ve ciğerinin önüne kadar topyekûn vereceğini, ilk bakıştıkları erkeğin şu güneşin annacında dimdik durmakta olanı gibisinin – ister gövde ihtiyacı, ister gönül sükûneti– her özleyişini tatmin edeceğini biliyordu.

Ekseriya rüyasında seveceği erkeği yaralı bir halde görürdü. Onu kaldırıp sallasırt eder ve dünyanın önüne getirerek, "İşte! Kendime seçtiğim erkek budur!" diye bağırırdı. Şimdi bu karşısındaki adama kolları ve koynu, ana kolları ve ana koynu olacaktı. Mahmut sapasade bir erkek olduğu ve onu lüp diye yutmaya kalkışacak aç gözlülerden olmadığı içindir ki böyle duyuyordu. Erkek onu değil, o erkeği kavrayıp almalıydı. Kendini bildi bileli bu işin böyle olmasını istiyor ve böyle olmayabileceğinden korkuyordu. Onu ilk gördüğü dakikadan beri gönlü sıcak dalgalar hâlinde ona aktığı gibi adımları da gündüz dememiş gece dememiş ona doğru yürümüştü. Yürük kızı, şikârına çullanan kartal gibi işte ona ulaşmıştı.

Adam susmuştu. Kız, "Buna kız erkeğe kaçtı derler" dedi. Ve aradan yirmi gün geçince Kara Mahmut, Hacer'le nikâhlanmış bulundu. Dört-beş gün sonra da, erkeğine "Bazen adeta çıldırır gibi oluyorum. Durup durduğum yerde aklımdan bir şey esiveriyor, onu hemen gidip yapıyorum. Sonra aklıma eseni gidip de nasıl yaptım diye şaşakalıyorum. Biliyorsun ya, sana kalkıp geldiğim geceyi. Şimdi düşünüyorum. Yahu o hiç yapılacak şey miydi? Sen başını al. Yapayalnız yola düzül, gece geç vakit, tanımadığın bir erkeği ara bul. Şimdi düşündükçe utanıyorum" diyordu.

Hacer'in bu sözleri, artık aralarında aile hayatının başlamış olduğuna işaretti. Fakat kadında öyle hoş haller vardı ki, mesela tamamen hür olarak kimseye bir şey söylemeden kendi işini kendi görmesi vardı. Mesela odun lazım olduğu zaman "Odun lazım!" diye zırıldamaya koyulmaz; gider, kendi keser getirirdi. Baltayı, nacağı, çapayı öyle güzel kullanıyordu ki, ister pırnal

kütüğünü yarsın, ister ev tabanını denizden getirdiği kumla sürte sürte sakız gibi ağartsın veyahut dağdan sırık kesip fasulyelere saplasın, iki büklüm eğik çalıştıktan ve terleri iki koltuk altlarında, cepkenini koyulaştıra koyulaştıra sırtında kavuştuktan sonra, kalkıp da el ardıyla alnının terini sildi miydi, sabahleyin badısaba gibi terütaze tan yerinden dinelekoyuyormuş gibi erkeğine gülümserdi. Öteki kız kızanın çoğu öyle midirler ya? Gezginci çerçiden boncuk ve çeyiz çingil alıp takınmak için neredeyse tırnaklarıyla heriflerinin derilerini yolup yüzerler. Hem surat asarak "Erkek kuşun görevi, yuvaya çer çöp taşımaktır, erkeğin de işi gücü malum avrada cici bici getirmektir" derlerdi. Hem de yakışıklıca bir erkek bıyıklarını bura bura bakışını üzerlerine çevirince, hemen sendeleyip yıkılırlar, erkekleri de içer içer gelir, onları eşek sudan geçinceye kadar döverler, sonra gidip el karı kızlarına sulanırlardı. Halbuki Hacer, akşamları, evinin gurup etmekte olan güneşle ısınmış mermer eşiğine yalın ayak otururdu. Gözlerinden neşe taşardı. Hayatı bir dans ritmiyle bir şarkı gibi geçiyordu. Güneşin hareketi büsbütün dinip de gök berrak bir elektrik mavisine koyulaşınca çardakları için Ören'e hurma dalı kesmeye giderlerdi. Harabe, geçmiş binlerce yılı dinliyormuş gibi bütün heybetiyle samut dururdu. Saf ve beyaz bulutlar göklerin mavi ıssızlığına yumuşak yumuşak yaslanarak uyuklarlardı. Hurma yaprakları arasından duyulur duyulmaz –tâ içten geliyormuş gibi– bir ses geçerdi. Sanki sükûtun iç çekişiydi. Dalları keserler, eve götürürlerdi. Sonra yalı kenarına giderlerdi. Deniz sanki menekşe, kızıl, altın ve mavi alev dillerinin kaynaşmasından ibaret olurdu. Batan güneş ışığı, kadının yüzünü, gerdanını, sigalı kollarını sanki ateştenmiş gibi kıpkızıl ederdi. Gök gider ışıkta büsbütün berraklaşırdı. Yeni doğan yıldızlar kıpırdardı. Kara Mahmut içinden "Bu kadar saadet hiç devam edebilir mi?" diye düşünür ve içini bir hüzün kaplardı. Zaten bütün tabiatta bir gidicilik, bir elveda ediş hâli vardı. Bütün derelerden, tepelerden, kırmızı ışıklar denize akardı ve denizi kıpkırmızı

bir ateş okyanusuna çevirirdi. Yaradılış bu iki insanı en akıcı hâliyle tâ yüreklerinden kavrardı. Sanki bütün yeryüzü bir tepsi imiş gibi batıya eğiliyor ve bir daha geri dönmeyecek olan ışık okyanusunu ufuklardan kâinatın boşluğuna akıtıyordu. Işığın bu şelalesini kıyıdaki iki insan yavrusu kulaklarıyla işitiyormuş gibi oluyorlardı.

Gazete No: 423, 25 Şubat 1948

56

Sanki korkunç bir kalabalık hâlinde, hep bir taraftan akan sayısız insanların bir ağızdan söyledikleri şarkıydı.

Sanki aşkın ve taşkın yaşayışın eski ilahı Diyonisos bütün meneadlarını, bakantlarını etrafa toplamış. Paniyle kentaurlarıyla bağıra çağıra denize doğru atıyorlardı. Hepsinin başlarında çiçekler vardı. Ellerindeki çiçek demetlerini güle güle birbirlerine atıyorlardı. Çılgın rakslarında topuklarını yere vurup yeryüzünü titretiyorlardı. İki insan yavrusu hayal gözüyle o mükemmel çırçıplak gövdelerinin hareketlerini seçebiliyorlardı. Musiki aletlerini çala çala kıyıya varıyorlardı. İki insan yavrusuna "Geliniz! Geliniz! Ey tatlı yavrular! Paranın icat edilmezden önceki dünyaya gidelim. İcabederse şuurdan da geçip, dönüşü olmayan uzaklıklara varalım!" diye yalvarıyorlardı. Bu sesleri kıyıdaki bir kuş da duymuş muydu ne? Acı acı ciik! ciik! diye diye bağırarak denize doğru uçtu.

İki insan yavrusu, kendilerini çağıranların adlarını, ışığa doğru uçmuş olan kuş kadar bilmiyorlardı. İki çocuk, kendilerini çağıranları, hızla çarpmaya koyulan yüreklerinden tanıyorlardı. İnsan yalnız adlarını bildiği şeyleri mi duyar?

İmkânı olaydı, o iki insan küçüğü, bu geçici ânı, iki ucundan kavrayıp çekecekler ve açacaklar ve kendilerini o ânın içine atacaklardı. Kimdir, o insan ki guruba

bakarken, guruba doğru gitmeyi acı bir hasretle istememiş, giden gün ışığıyla beraber çekip gitmeyi acı bir nostaljiyle özlememiş ve ona asıl bir vatan duygusunu veren o ışıkla gidemediği için bir hüzün duymamıştır?

Fakat bu toprağın iki yavrusu orada deniz kenarında bembeyaz kumlar üzerinde bir siyah noktacık olarak kalıyorlardı. Bütün dağlar, taşlar, uzun bir uçuştan sonra kanatlarını toplayıp kapayan kuşlar gibi, kendi üzerlerine devşiriyorlardı. Ormandaki ağaçlar kollarıyla birbirine sarılarak, boşluklarında kümeleniyorlardı. İşte bazı akşamlar iki insan yavrusu da, gözleri yaşlarla dolu, birbirinin başlarını birbirinin omuzuna yaslayarak, ayrılmamak için birbirinin koynunda kıvrılıyorlardı.

Kız gebe kaldı. Onun içtimai, kuruluş, duruş ve gösterişle kaygulandığı yoktu. Gövdesinden utanmaz, çocuk doğumundan ürkmez, sonradan yalancıktan sinir hastalıklarına dönecek olan gizli arzuların hiçbirini içinde beslemezdi. Çocuğunu doğururken kendisine Cura ile Kancay yardımcı gelmişlerdi. Fakat yardımları az dokunmuştu. Çünkü çocuğu kendisine bağlayan göbekbağını bile Hacer kendi eliyle kesmişti. Mahmut'a "Senin o korku bilmez yabanlığın yok mu? (Yabanlığından muradı vahşiliğiydi.) Asıl o bu kızda adamakıllı meydana vuracağa benziyor. Şimdiye kadar çocuk doğurmadım ki bileyim. Fakat yavrucak amma da hızla kendi kendine fırlayıp çıktı. O mu beni, ben mi onu doğurdum az kalsın bilemeyecektim" demişti. Cura da "Eh pek canlı olacağa benziyor. Baksana, daha dün doğdu. Bugün yüzüne gülüver, hoş bir şamata yap, hemen gülümsüyor. Bilirim, bizleri hep hor görürler. Vallahi gücünüze gitmeyeceğini bilsem, hür bir çingene diyeceğim. Ne var ki bizim gibi kara kuru, kartal gözlü değil, baksana altın sarısı, sarı papa kanarya" demişti. Sonra çocuğun yüzüne gülerek "Öyle değil mi yavrum? Öyle değil mi?" diye başını sallamıştı. Çocuk Cura'yı tasdik edermiş gibi ellerini sallayıp gülümsedi. Cura, yine büyüklere dönerek "Ne var ki kanaryalar da bazen

kartallara bile taş çıkartır ha! Ben bir iki defa gördüm. Gök gürlüyor, şimşekler çakıyordu. Hele bir iki tanesi yanı başımızda top patlatıyormuş gibi kulaklarımızda kıvılcımlar çınlattı. Onlara karabiber ekildi sandık. Onları ellerimizle örttük. O kasırgadan kartallar bile ürkerdi. Fakat kanaryanın umurunda bile değildi. Koca kasırgaya karşı hızla öterek, şarkısını söyleyerek meydan okuyordu" demişti.

Çocuğu doğurduktan sonra Hacer, her sabah kalktığından daha da erken uyanmaya başlamıştı. İçinde öyle bir hafiflik duyuyordu ki, şafak sökerken günün neden yapıldığını kendisine sorarsanız cevap veremezdi. Onun badısabahının, geçen geceden mi, sönen yıldızlardan mı, uyanan ışıklardan mı, kuş ötüşlerinden mi, yoksa bunların hepsinden birden mi olduğunu bilemezdi. Her taraf aydınlanınca çocuğu alır, dışarda tarlanın sıpsıcak bir köşesine gidip yan gelirdi. Yeşil çimenlerin üzerine, gelincikler kıpkırmızı şarap damlaları gibi serpilmiş olurdu. Ta ötede denizin koyu mavi ufku görünürdü. Çocuğunun koynunda sıcak sıcak uyumakta olduğunu duyunca yüreği ana olmanın sıcak gururuyla kabarırdı. Bütün varlığına iç açıcı bir itminan yayılırdı. O sükûnet ve itminanı sütü ile çocuğuna pırıl pırıl içirirdi. Çoğu defa göğün o bomboş ve masmavi ıssızlığında yavaş yavaş bir kartal çark ederdi. Annenin gülümseyen yüzünden gözleri, o gök sahralarındaki kara noktaya takılakalırdı.

Cura sepet satmak üzere ekseriya ilçe merkezine gittiği için Hacer'e en çok yardım eden Kancay'dı. Kancay büyüdükçe kelebek, kuş ve kırlangıç olmuştu. Çünkü kuş kanadıyla, Kancay da şarkısıyla uçardı. Gönlü yükselir ve musikinin baş döndürücü şahikasına varınca, oradan görülmedik uzak âlemler, istikbal âlemleri görürdü. İşte onun asıl yurdu oralarıydı. Bir türkü sanki vatandan gelen bir müjdeydi. Çünkü gönlü şarkısı, şarkısı da vatanıydı. Martı'nın beşiğini sallarken çocuğa o musiki âleminin rüyalarından örülme ninniler söylerdi.

Çocuk büyüdükten sonra da ara sıra gelirdi. Hep deniz kenarına inip Hacer'e yardım etmek isterdi. Fakat annesi artık başını yaşını almış ve uzun yola dayanamaz olmuştu. Ondan dolayı satılık sepetleri Kancay ilçe merkezine götürürdü.

Çocuksa sereserpile büyüyor, büyüdükçe de ne ele sığmaz afacanın biri olduğu iyiden iyiye meydana çıkıyordu.

Onu bir dakika yalnız bırakmaya gelmiyordu. Kuruyup da toplanan çamaşırları pekmez kazanının içine atıyor, yahut fırsatını buldu muydu, gözle kaş arasında sırra kadem basıyordu.

Gazete No: 424, 26 Şubat 1948

57

Bu ortadan kayboluşlarının bir defasında ilk oyun arkadaşı rüzgârla tanıştı. Rüzgârın delaletiyle ki, evini saran tuhaf tuhaf yerlerin hepsini gezmiş ve oralarla arkadaş olmuştu.

Bir gün annesi, kendisini ziyarete gelenlere "Onu hep yanı başımda alıkoysam ve ses çıkarmadan uslu uslu oturmak mecburiyetinde bıraksam, çocuk deli olacak. Şamata etmesini bıraksam, bu sefer de ben deli olurum" demişti.

Martı'nın rüzgâr ile tanıştığı gün, annesi yemek pişirmekle meşgul olduğu için ocak başından ayrılamıyordu. Arada sırada dışarıda oynamakta olan Martı'ya nerede olduğunu soruyor ve kuyudan tarafa gitmemesini tenbih ediyordu. (Kara kuyuya üzerinden bir ordu da geçse çökmeyecek kadar sağlam bir kapak yaptırmıştı. Gelgelelim Hacer, Martı bahis mevzuu olunca o kapağa bir türü güvenemiyordu.) Martı ancak annesi birkaç kere suali tekrarlayınca cevap veriyordu. Hatta bir gün Mahmut eve gitmek üzereyken Hacer'in içerden Martı'ya seslenip durduğunu ve Martı'nın da cevap

vermediğini görmüştü. Martı'ya "Yaramaz kız neye cevap vermiyorsun?" diye sormuştu.

Martı da "Daha bağırmaya başlamadı ki" diye cevap vermişti. Mahmut da bu cevabı Hacer'e güle güle anlatmıştı. İşte bundan dolayı o gün Hacer, birkaç kere seslenmesine karşılık Martı'nın daha cevap vermemiş olmasına hiç şaşmamıştı. Fakat artık olanca sesiyle bağırıp da cevap alamayınca hemen dışarı fırlamış. Ve bütün gücünü kuvvetini bacaklarına vererek, o mıntıkanın en tehlikeli yerlerine –kuyuya, sağ taraftaki dik yarlara, sol taraftaki örene, bir de deniz kıyısına "Martı! Martı!" diye bağırıp koşarak– uğramıştı. Ne var ki Martı ne kuyuya düşmüş, ne ayağı kayıp yere devrilmiş ne de Ören'de yahut denizde boğulmuştu.

Martı tâ uzaklardan dağ tarafındaki mavi bir çiçeğin kendisine yıldız gibi parladığını görmüş ve ona koşmuştu. Ne var ki gördüğü bir mavi çiçek değil, fakat bir yabani kır lâlesi çiçeğinin üzerinde, havada uçuşup dans eden dört mavi kelebekti. Mavi alev dilleri gibi oynaşıp pırıldaşırken, onları esen rüzgâr mı söndürdü ne? Dört kelebek, dört mavi kıvılcım gibi dağlara doğru uçtu. Martı da onların peşi sıra kıvranan patikadan tepenin vahşi ıssızlığına doğru yollandı. Hava sıcaktı. Terliyor ve soluğu kesiliyordu. Aksiliğe bakınız ki kelebekleri de kaybetmişti. Martı'nın canı sıkılıyordu. Çünkü oradaki kayalar hiç de dostu değildi, fakat yaşlı başlı ve taş gibi çatık kaşlı korkunç umacılardı. Böylece yokuş yukarıya çıkarken kelebekleri bulmak ümidi ile gözlerini önündeki dilsiz ve durgun yollardan havaya kaldırdı. Bu sefer ne görsün istersiniz? Kelebeklerin içinde erimiş bulunduğu masmavi bir gök güle güle yokuş aşağıya koynuna atılmaktaydı. Sanki maviler de onun gibi çocuktular. Delişmen şeyler, öyle serin esiyorlardı ki taklalar atarak dağdan geldiler. Kayaların tepelerinden Martı'nın göremediği yerlerden, çan çiçeklerinin ve haseki küpelerinin saplarını sarsıp petallarını Martı'nın üzerine üfürdüler. Sonra kahkahalar atarak uzaklara seğirttiler. Martı'yı da, uçan kırlangıç-

ları da önlerine katarak kovaladılar. Sonra hepsi de yeryüzüne inerek bir kayanın ardına saklandılar. Oradan çocuğun üzerine çullandılar. Önünden esip saçlarını arkadan çektiler. Onu koşar adımla ta deniz kenarına kovaladılar. Velhasıl çocuk rüzgârların ne haltlar işlediklerini gördü fakat bir türlü rüzgârların kendilerini göremedi. Neyse onlar sayesinde Ören'deki hurmalarla (onlar rüzgârda yapraklarını fısıldatarak, topaç gibi döndürüyorlardı) ve yine oradaki harabeyle (oradaki mermerler dağdaki kayalar gibi ağırlıklarının manzarasıyla içini ezmemişlerdi. Fakat onları yaparken gönüllerini taşlara işlemiş olan sanatkârların insani tatlılıklarıyla ona kendilerini sevdirmişlerdi) ve kayıkla (duruşuyla ona seyahatlerden ve uzak yerlerde sergüzeştlerden sanki masallar anlatmıştı) ve bir de denizle (o gün deniz kendi gözü gibi yani bir çocuk gibi berrak ve masumdu) arkadaş olmuştu. İşte ondan sonradır ki günler geçtikçe, Martı rüzgâr ve uçan ağaç gibi sabırlı ve ufak tefek şeylere lakayt (öyle ya, Rusya imparatoru harp ilan etti diye, mevsimi gelince badem ağacı çiçek açmaktan mı vaz geçer?) harabe gibi munis ve deniz insanı gibi derin olmasını öğreniyordu. Onları Martı seçmemişti, onlar Martı'yı arkadaş diye seçmişlerdi. Onlar gün görmüş geçirmiş şeylerdi. Seçecekleri insanı iyi bilirlerdi.

Ne var ki Martı eve doğru dönerken babası ve anası kaygıdan, yuvalarından uğramış gözlerle onu karşılamışlar ve öfkelerinden dolayı ona birkaç tokat aşketmişlerdi. Sonra öteki insanlardan öğrenmiş oldukları bir âdet veçhile ona yüz vermemek üzere ağlamasına da, evin yanı başında şu buyla oynamasına lakayt kalmışlardı. Gece döşeğine kıvrılıp uyuyunca lambayı alarak gidip çocuğa bakmışlardı. Martı uykusunda hâlâ hıçkırıyor, ara sıra rüyasında gördüğü kâbustan mı ne, sarsılıyordu. Uykuda sıkı sıkı yumduğu avucunda bir tutam çimen, bir arpa başağı, bir renkli taş tutuyordu. Belki de o çocuk, o gün tanıştığı arkadaşlarının hatırası diye bunları toplamış ve teselli

diye ta döşeğine kadar getirmişti. Üzerine eğilen ana ve baba bunları görünce birbirine acı bir duyguyla bakıştılar. Kara Mahmut "Çocuğa bir daha vurursam elim kırılsın. Ağlayarak doğarlar, ağlayarak yaşarlar, ağlayarak ölürler. Çocukken bir de biz mi ağlatalım?" demişti. Hacer de titreyerek omuzuna dayanmıştı. O gece çocuk yalnız kalmasın diye bir köpek almaya karar vermişlerdi. Kara Mahmut yeni köpeğe, ölmüş olan eski köpeğinin adını takmıştı. O da Martı'ya başka bir arkadaş olmuştu. Martı "Çomar!" dedi miydi, köpek yoktan var olmuşmuş gibi yanında peydahlanırdı. Zaten bunu düşündüklerine çok iyi etmişlerdi.

Gök ayının ondördü bir yaz gecesiydi. Dışarıda gündüz gibi bir ay ışığı vardı. Sanki yıldızlar bile sıcaktı. Mahmut ile Hacer evlerinin kapısındaki mermer basamaklara oturmuşlar, Cura'nın hastalığından bahsediyorlardı. Bir aralık Martı köpeğiyle beraber deniz kenarına gitmişti. Kıyının kayalık bir yerine varınca Martı, orada ayağının ucundan başlayıp da, denizin üzerinden geçen ve tâ aya giden bir gümüş yol bulmuştu.

Gazete No: 425, 27 Şubat 1948

58

Ne var ki ayağının altında kayanın bir çatlağından su fışkırmış ve deliğe dalan bir tavşan gibi başka bir çatlağa dalmıştı. Ondan sonra da nereden geldiği belirsiz bir gülüş ve onun ardı sıra uzun bir iç çekişi duymuştu. Çocuk ürkek, kıyı boyu koşmaya koyulmuştu. Çocuk ne hızla ve nereye koştuysa mutlaka o gümüş yolda onu davet eden, elmas parıltılı bir yol kilimi gibi, ayak ucuna gelmişti. Çocuk bütün tüylerini hoş bir korkuyla ürperttiren arzusuna dayanamayarak denize doğru yürümüştü. Çomar havlayarak eteklerine yapışmıştı. Fakat çocuğu tutamamış, yalnız dişleri arasında ısırmış olduğu şalvar parçasıyla kalmıştı. İşte

o zaman köpek ciğerlerinin bütün kuvvetiyle bir taraftan havlarken, bir taraftan da çocukla beraber denize dalmıştı. Köpeğin acı acı havlayışını duyan Hacer ile Mahmut yetişmişlerdi. Çocuğa "Korkma kızım, yüz bakalım" diyerek kendileri de denize girmişlerdi. İşte bundan sonradır ki Martı balık gibi yüzmeye başlamıştı.

Martı'nın sonradan tanıdığı deniz, rüzgâr, Ören harabesi ve kayık gibi arkadaşlarından önce kanı, kendisine ninniler ve büyüyünce de şarkılar söylemiş olan Kancay'a pek ısınmış bulunuyordu. Belki de Kancay'da sonradan çok seveceği denize mi, rüzgâra mı, harabeye mi, yoksa ağaca mı veyahut hepsine birden mi ait olan bir şey vardı. Ondan dolayı ona bir iç yakınlığı duyuyordu. Aşağıya yani evlerinin bulunduğu yere geldiği zaman Martı'ya söylediği şarkılar hep neşeli şeylerdi. Fakat bazen geceleri, rüzgâr dağdan eserken Kancay'ın yalnız dağlara ve taşlara söylediği besbelli olan şarkısının parçalarını da uzaklardaki tepelerden alıp getirirdi. Onlar vahşi şeylerdi. Onlarda ümitle, sevgiyle, kederle, öfkeyle beraber kar, buz ve karanlıkla örtülü ıssız sahralarda kara kış, acı acı uluyan kurtlara ait korkunç şeyler ve bunlara da karışık olarak kader sınırına varan esrarengiz bir sevinç vardı. Sanki dimdik kayalar, ay ışığında ölümün kireç yüzü gibi apak kesilirler ve yanı başlarında başka kayalar yokmuş gibi yapayalnız olarak dinlenirlerdi. Çocuğa gelen o ahenkli şarkı esintileri yaz gecesi semalarında yıldırayan şimşekler gibi çocuğun aklında çaktıkça ona daha karanlık kalmış olan bu çok şeylere seziş pencereleri açarlardı.

Onlar her yıl o dağlarda konakladıkları halde, dağların başka başka yerlerinde çadır kurarlardı. O sene, deniz kıyısına pek yakın bir tepenin böğründe oyulmuş sıpsıcak bir kuytuluğa taşınmışlardı. Kancay şarkı söylediği zaman sesi kolayca işitilebiliyordu. Fakat o akşam Kancay o vahşi şarkılarının birini değil fakat içi sevinçler ve saadetler dolu bir hava tutturmuştu. Kan-

cay'ın annesinin yatalak hasta olduğunu bilen Mahmut ile Hacer ilk önce şaşmışlar, fakat sonradan bu hâli, Cura'nın iyi olmuş olduğuna yormuşlardı.

Martı'nın altı yaşına girmiş olmasına karşılık, Kancay da uçurum gibi yüksek boylu bir genç ve delikanlı kız olmuştu. Fakat kendisine hiç aynada bakmazdı. Çünkü kendisini hep kendisine bakan gözlerde ve gülen dudaklarda görürdü. İçi içine sığmayan sayısız sevinçleri ve gülüşleri vardı. Onları etrafına dağıttıkça sanki hapishanedeyken oradan kurtulmuş gibi sevinirdi. Yol kenarında bir tambura veyahut bir bağlamanın dıngg! dınggg! ettiğini duydu muydu damarlarındaki kan çınlar ve tepesinde zil çalardı. Yolun tozu toprağı ortasında "hıp! hop! hop!" diye kendini kapıp koyuverir, yalın ayaklarını patırdatır, yolun tozuna duman attırarak pervanelerden saçlarını kara bir alev gibi savururdu. Fakir fukara, ırgat, rençber ve sürücüler biraz neşe yüzü görür, yüzleri gülerdi. Geceleri dağ başında, ateşin karşısında oturarak, garip garip kaval çalan çok çobanın yanına varmış, iki bacağının birbirini kovalayan ışıklarını, ancak mavi dumanı tütsü gibi süzülen, ateşin çevresinde fırdolayı fırıldatarak yalnızlıklarına neşe katmıştı.

Yılışık gözlerini manalı manalı kırparak, ona konuşan bir adam çıkarsa gönlünde satmak ve satın almak yoktu ki bu şeylerden anlasın. Onlara karşı tepesinden tırnağına kadar bir hiciv parçası kesilirdi. Kendisiyle evlenmekten bahsetmişlerdi. Bir çingeneydi. Başka bir insanın gönlü ve gövdesi üzerinde tasarruf iddiası aklından geçmezdi ki, başkasının kendi gövdesi ve gönlü üzerinde bir hakkını kabul etsin. Fakat sevdiğini fırtınalı gözler ve horlayan yürekle beklerdi. Onu bir insana yapyalın gönül olarak fırlatan sevginin, aşk, ihtiras ve heyecan edebiyatının demirbaş eşyasından olan nikâh, mahkeme, düğün, terbiye ve terbiyesizlik telakkileriyle münasebeti olamazdı.

İşte o akşam çadırda, Mahmut ile Hacer'i şaşırtmış olan çıldırasıya sevinçli şarkılar söylüyordu. Çünkü an-

nesi can çekişiyordu. Annesinin hemen neredeyse öleceğini anlar anlamaz, iki elinin parmakları arasına kaşıklar sıkıştırarak şakır da şakır oynamaya ve şarkı söylemeye koyulmuştu. Kancay, annesinin, çöken dünyalıklı insanlar gibi ölmesini istemiyordu. Kadın dipdiri kızının neşesiyle, kendisini öldürmekte olan ölüme karşı peşin bir muzafferiyet kazanarak ve ölüme neşeyle meydan okuyarak öldü.

Mahmut ile Hacer bu olayı iki-üç gün sonra Kancay'ın ağzından duyunca sahiden müteessir oldular. Kancay onları da teselli etmek için şarkılar söyledi. Onlara "Annemin ruhu varsa ve beni görüyorsa mesut olur" demişti. Annesi öldükten sonra Kancay daha bir eyyam orada kalmıştı. Fakat deniz kıyısına inişleri daha da seyrekleşmişti. Çünkü artık sepetleri örmek de satmak da kendine düşüyordu. Bundan dolayı darlık çekiyordu. Çok gün yiyecek aşı değil, fakat kupkuru bir ekmeği veyahut bazlaması bile yoktu. Fakat kimseye şikâyet etmezdi. Dilenemezdi de. Dilenmek şöyle dursun, köylüleri ortakçı diye kullanan en dişlek mal mülk sahipleri bile, dimdik boynunu tarlalarının iç boyunduruğuna bükemezlerdi. Hürriyet, adalet, müsavat lafları mermerler üzerine oyuluyor, kitapların beyaz kâğıtların üzerine kara kara ve hele para pul üzerine basılarak rayiç akçe oluyordu. Kancay hürriyet lafını hiç ağzına almaz, hatta onun manasını bilmezdi. Fakat Kancay'ın gönlü hürriyetin ta kendisi idi. Hür olmaksa parslar, yaban kedileri, kartal ve atmacalar gibi yaşamakla mümkün olduğu için, o da kız kardeşleri olan ağaçların ve ağabeyleri olan dağların teşkil ettiği kalabalık aileyle beraber kana kana hür olarak yaşıyordu. Yiyeceği olmadığı zaman başına demet demet takındığı yabani çiçeklerle, tepesini bir dağ yamacına benzetir, böğürtlen, kocayemiş ve mersin gibi şeylerle idare olarak, kardeşleri dereler ve tepeler arasında yapayalnız gezer, kendi kendine türküler söylerdi.

Gazete No: 426, 28 Şubat 1948

İşte o zaman, kendisine yemek verecekler ve o da yemeği kabul zorunda bulunacağı için Mahmut ile Hacer'in yanına gidip onları görmek ve küçük Martı'ya şarkılar söyleyerek masallar anlatmak isteğiyle yanmakta olmasına rağmen hiç uğramazdı. Onlara seyrek gelişi işte bundandı. Cura'nın ölümünden beş-altı ay sonra Kancay hiç deniz kıyısına uğramaz oldu. Çünkü başka yere göç etmişti.

Eşrefpaşa'da manavlık eden kocası öldükten sonra Hatça Nine ve iki kızı bir oda kiralayarak tütüne gitmeye başlamışlardı. Büyük kızı Handan'ı, ortaokulun ikinci sınıfından, daha küçüğü Suzan'ı ilkokulun sonuncu sınıfından çıkartmak zoru hasıl olmuştu. Çünkü hem mektebe gitmeleri hem de açlıktan ölmemeleri imkân dışındaydı. Üç kadın fukaralığın kapkara soğuğunu ve donunu iliklerinde duyar bir halde, içi çamur sıvalı, dışı sıvasız dört duvar odanın içine tıkılakalmışlardı. Yamru yumru kuru duvarlarla çevrili dört-beş karışlık bahçeleri, bir hapishanenin tavanı kaldırılmış bir hücresine benziyordu. Onun içine iki sıska ağaç hapsedilmişti. Rüzgârda sallanan sanki dalları değil, fakat mezarlıkta bir hastalığın dirilerden imdat isteyerek topraktan saldığı iki matemengiz koluydu. Evim mi demeli, odam mı demeli, işte onun ardında bir dağ vardı. Dağ denince insanın hayaline, irtifasıyla göklerde çığlık kesilmiş şahikalar, pars gibi, kartal gibi vahşi zirveler gelir. Parsa kartala kıyas, oradaki dağ kümes hayvanlarından uyuz tavuğa benziyordu. Bittabi şehre yakın her dağ gibi, bu zavallı dağın da ağaçları vaktiyle yandığından, tepesi kel kalmıştı. Doğrudan doğruya toprağa, kamçı gibi sert sert şaklayan yağmur damlaları, toprağı alıp götürerek dağı soyup soğana çevirdikten başka –marifet yapıyormuş gibi– kazdığı topraklarla limanı doldurmuştu. Öyle ki çukurlarda kalakalmış,

yarım karış, bir karış toprağın ötesinden berisinden kara kara kayalar, bazı çenelerde kararan çürük dişler gibi sırıtıyorlardı. Tâ aşağıda deniz kenarında dizilekoymuş olan evler, deniz istihfaflarını belirtmek için, hepsi ardlarını denize dönmüşlerdi. O kadar ki Konak'tan Güzelyalı'ya vapurla gidenler, bunca evin ayıp yerlerini seyir etmekten utandıkları için bakışlarını denizden yana çeviriyorlardı. Evlerde her halde içtimai hayata aşklarından dolayı balkonlarıyla, tramvaylarıyla daha ziyade yanaşarak "Vay Ragıp Bey geçiyor! Ah Mergup Bey dönüyor!" diye tramvaydakileri seyrederlerdi. Ne var ki tepede ne Hatça kadın ne de iki kızı odanın içinden dağı da deniz kıyısını ve denizi de, tramvayı da seyredemiyorlardı. Onlar işte olmayınca evlerinin ve sözüm ona bahçelerinin dört duvarını, işteyse işledikleri tütün yapraklarını seyrediyorlardı.

İki kızın küçüğü Suzan, elâ gözlü, buğday benizli bir munis çocuktu. Handan ise kendisinden bir-iki yaş daha küçük olan kız kardeşinden çok daha uzundu.

Bu boy üstünlüğü iki kardeş arasındaki yaş farkının nisbetini aşıyordu. Handan'ın gözleri, kaşları, kirpikleri ve saçları yaradılışta gece, karga, zift, zindan gibi kapkara ne varsa hepsinden de daha siyahtı. Fakat başını zerrece sallasa, bu karalar gece kasırgalarının elektrikle yüklü zindan bulutları gibi kontakt yaparak çelik mavisi çakışlarla, gözlerinde, saçlarında parlıyordu. Teni ise toz duman nedir görmemiş açık denizlerde, ay ışığı çarpınca parlayan köpük gibiydi. Kabahat onda değil, güzel doğmuştu. Sokakta rastgelinince insana hayret veren ve onu bir daha görmek üzere baş döndürten bir güzelliği vardı. Ekseriya yedikleri kuru ekmekle soğan, yattıkları döşek de ot ve saman olmasına rağmen iki çocuk da çelik tel gibi dinçtiler.

Handan tütüne gitmeye başladıktan üç-dört ay sonra okulda öğremiş olduğu Türkçenin her nasılsa, aklının bir çatlağından sızıp tükenmek yolunda olduğunu kestirdi. Birkaç Türkçe roman aldı. Bunların çoğunun üzerinde elele vermiş veya göz göze takılmış bir

delikanlı erkek ve bir kız resmi vardı. İçlerinde hep "ince" duygulara rastgeliyordu, okuduğu şeylerde mutlaka çok güzel çok yüksek şeyler vardı. Fakat kitabın ne dediğini bir türlü kavrayamıyordu. Yine de geceleri annesi "A kızım uyu, neredeyse gaz bitecek. Hem o kadar az buçuk uykuyla yarın tütüne nasıl kalkabilirsin?" demesine rağmen gayretle devam ediyordu, yavaş yavaş onda bir tenkitçi, ayırd edebilici kabiliyet hâsıl oldu. O zaman kitapları, kapaklarındaki resimlerle değil, fakat onlardan tahmin ettiği başka meziyetlerle seçebiliyordu.

Kabahat kendisinde değildi, fakat yaradılış onu güzel yaratmıştı. İşte bundan dolayı hayatı ona bir işkence oluyordu. Mahallesinde köşe başındaki bakkal çırağı, onu gördükçe yanındakilere yüksek sesle kabasaba sözler söylüyor, yanında nükte niyetiyle söz ile yaptığı eşek şakasını dinletecek birisini bulamazsa gözlerini sulu sulu bir yana bayıltarak, "Göğsün çifte gül açmış koklatmazsın, a kâfir!" diye maniler söylüyordu. Mahalleyi haraca kesmiş uçarı çapkın ve külhanbeyi Civan Ahmet sokak ortasında durdurtarak, onu, kendisine "Amed abey!" diye hitap ettirerek elini öpmeye zorluyordu. Geceleyin, dağ başında, evinin elli-atmış adım yukarısında rakılar içiliyor, adı anılarak şarkılar söyleniyor, şişeler şangur şungur kırılıyordu. Tütün evinde de bu hallerin başka çeşitlerine çatıyordu. Bazı hâki önlüklü ustabaşılar ve beyaz önlüklü ustalar, yüzüne sırıtıyorlardı. Fakat yüzüne sırıtarak emellerine varamayacaklarını anlayınca, işi tehdide döküyorlardı. Ekmeği ise onların elindeydi.

Belki de dikkat edilmiştir. Bazen tavuklar aralarında birini zıt bellerler. Hepsi de onun üzerine çullanıp, durmamacasına gagalarlar. Bu hal yalnız kümes hayvanlarına ait değildir. Cemiyet içinde birçoklarının gözüne nahoş surette batanlara karşı da böyle hareket edilir. Kümes felsefi bir gözle tetkik edilecek olursa, tavukların gürbüz yumurtlayıcılar oldukları ve aralarında yumurtlayıcılıkta kısır ve aksak, miskin ve uyuz

olanlara düşman kesildikleri görülür. İnsanlara gelince, onların birçoğu, insanoğlundaki yaratıcı kuvvete bir ek teşkil etmezler. İşte bundan dolayı kendilerine kıyas dun bir numuneye rastgelince, ona merhamet taslamak ve sadaka vermek yoluyla onu koruyucu bir tavır takınabildikleri ve bu tavır dolayısıyla da gururlanabildikleri için, aralarındaki mıymıntı ve miskinleri okşarlar. Kümes hayvanlarının tam aksine olarak gagalamakta birleştikleri bir şey varsa o da –kuvvet ve tahakkümle karışmış olmaması şartı ile– üstünlüktür.

Gazete No: 427, 29 Şubat 1948

60

Handan, güzelliği dolayısıyla tütün evinin gagalanan piliciydi. Orada işleyen üç-dört yüz –fıkırdak veya solak, çıtkırıldım veya hoyrat, bastıbacak veya lenduha, pısırık veya eli maşalı, körpe veya cadaloz– kadın kızın arasında en temizi ve tepeden tırnağa en mütenasibi, şanlı surette en güzeliydi. Gıda noksanlığı ve her gün soluduğu tütün tozunun, onu çirkinleştirmek şöyle dursun, tenini büsbütün apak etmek ve yüzünün çizgilerini daha da inceltmekten başka bir tesiri yoktu. Handan'ın elinde olmayan bu güzelliği onların gözünde, kendilerine edilen acı bir hakaretti. Handan'ın affolunmaz ikinci hareketi de –masumiyeti dolayısıyla, saflığının müdahalesine uğrayıp da kösteklenmeyince– zekâsının her bahiste kendisine sağladığı hızlı anlayış ve sezişiydi.

İşte bu sebepten dolayı ona sataşan sataşanaydı. Birçokları da Handan'ın gizli münasebetlerde bulunarak bol bol para aldığını, gebe kalıp da çingenelerden aldığı ilaçlarla çocuğunu düşürdüğünü, mahallesinde Kör Halil'i, Çıkırıkçı Remzi'yi bıçaklamaya kışkırttığını, o delikanlının âhının ona kâr kalmayacağını fiskos ediyorlardı.

Meselâ Tepecikli Benli Huriye ağzındaki sakızı şaklatarak ve iki parmak kalınlığında rastıklı kaşlarını manalı manalı büzerek, yanı başında tütün yapraklarını ayırdetmekte olan tezgâhtara "O kadar düzgün ve pudra sürüp sürüştürdükten sonra, ayol kim dünya güzeli olmaz ki?" diyordu.

Öteki "Tam söyledin a kardeş, fakir fukara zar zor karın doyuracak kadar ekmek bulamazken, bu şırfıntı bunca parayı nereden bulur?" derdi.

İlk önceleri ahmak ıslatan gibi kulaktan kulağa seyrek seyrek fısıldanan bu dedikodular sonraları fiskosluktan çıkarak Handan'ın başında gürleyen bir kin seli vüsatini aldı. Mesela Tepecikli Benli Huriye ve onun gibileri, bağıra bağıra "Eğer erkekler ona sulanıyorlarsa, güzelliğinden dolayı mı? Ne dersin Hanife Dudu?" diye soruyordu. Hanife Dudu denilen ve bir gözü öteki gözünden daha büyük olan şişman kadın, dört masa öteden, "Sen onu külahıma anlat. Dişi köpek kuyruk sallamayınca, hiç erkek köpek kösner mi?" diye cevap verdi. Birçokları da bu çeşit muhavereler alıp yürürken ağızlarındaki sakızı çiğneye çiğneye yumuşattıktan sonra, dudakları arasından büyük bir habbe şeklinde kabartarak Handan'dan tarafa dönüyorlar ve "Pof!" diye patlatıyorlardı. İşte o zaman bütün tütün evi Handan'ı tefe koymayı kendilerine eğlence edinenlerin kof kof takırdayan gevrek gülüşleriyle doluyordu. Aşağı kattan elekçiler bile "Hay Allah müstahakını vermesin Hanife Dudu, taşı ne güzel gediğine koymasını bilirsin" diye cıyak cıyak bağırarak ve bir gülmedir tutturarak iki büklüm olmuş karınlarını yumruklarıyla bastırırlardı.

Ona bir de okumuşluğu için çatılıyordu. Mesela arada sırada Dolapdereli Feride'nin o kadın sesi "Ah zamane şırfıntıları! Bunlarınki okumak değil şeytanlık öğrenmek. Erkeklerle dalga geçilmesini belliyorlar. Kadın kısmı okumayı ne edecek ki?" diye eşek arısı gibi vızıldardı.

Bu çeşit gagalayıcılıktan hoşlanan kadınlar ve kızlar, acaba doğuştan kıskanç oldukları için mi böyle

davranıyorlardı? Kısmen evet. Fakat şu da vardı ki fukaralık, uzun zaman devam edince, insanın yalnız gövdesini çürütmekle kalmıyordu, fakat ahlakını da berbat ederek, onu sahtekâr, riyakâr ve zehirli surette kıskanç ve kindar ediyordu. İster kendisine karşı yapılmış, ister başkasına karşı yapılmış bir haksızlığı görünce, her tabii ve normal insanın duyduğu asil bir öfke vardır a. İşte fukaralık o asil öfkeyi bir köpeğin kemik kemirmekte olduğunu gören bir başka aç köpeğe "Vay o yiyor da, ben niye yemiyorum? O yutuyor da ben neden yutmuyorum?" dedirten o miskin uluyuşu ve ağlayışına veya kıskanç hırlayışına çeviriyordu.

Handan, Suzan ve anneleri fıkaralığın insanı böylece bozan realiteleriyle karşı karşıya gelmemiş değillerdi. Çok kere bir lokma kuru ekmeği, soğuktan korunacak asgari giyimi ve bir iki mangal dolusu kömürü hemen hemen avuç açarak dilenecek durumlarda bulunmuşlardı. Tütünün rüzgârda kuruyup ufalanmaması için, eyyamı bahur sıcaklıklarında, sıkı fıkı kapalı pencereler ardında boyuna tütün tozu soluyarak işlerken, cemiyetin basamak basamak bütün tabakalarınca hor görülmekte olduklarını da pekâlâ biliyorlardı. Biliyorlardı ki, memur kızlar ve kadınlarla dükkânlarda satıcılık edenler de tütün işçisi kızlara ve kadınlara yüksekten bakarlardı. Tütüncülerin kendilerinden daha aşağılık gördükleri, ancak sokak fahişeleri ve kaldırım esnafı vardı. Halbuki onların bile tütüncü kızlarını, gerek çirkinlikleri, gerek beceriksizlikleri dolayısıyla cemiyetin ıskartaları sayarak küçümsediklerini biliyorlardı. En yüksek tabakadakilere gelince, onların, ekonomik savaşta iş işleyerek ekmek parası çıkaranları – ister memur, ister satıcı, ister işçi kız ve kadınları, topyekûn hepsini– insan yerine koymadıklarını ve bütün gayretleriyle onlara benzememeye çalıştıklarını biliyorlardı. Yaşadıkları hayatın herkesçe, renksiz, şerefsiz ve hor görüldüğünü, bütün öteki tütün işçileriyle beraber, Handan da, Suzan da, anneleri de biliyor ve bütün öteki tabakalarla aynı fikirde olarak da, kendi-

lerini ayak altında çiğnenmiş, ezilmiş ve kirlenmiş sayıyorlardı.

İnsanlar doğuşlarından topluluk hâlinde yaşayan hayvanlardandırlar. Asi yaradılışlı gayri tabii insanlar pek azdır. İşte bundan dolayıdır ki insanlar nihai gayenin yüksek ve büyük bir şey olduğunu içlerinden duyarlarsa, en kahredici emirler altında en madun ve ayak altı mevkilerde bile seve seve ve sevine sevine çalışıp çabalarlar. Kendilerine dokunaklıca bir laf söylendiği zaman davudî sesle "Efendim herkesin namusu var!" diye kabarıp tumturaklılaşanlarda bile, kendilerinin farkında olmadıkları insani bir izzetinefis vardır. Kadın olsun erkek olsun bir insan yaptığı işin kıymetli bir hizmet olduğuna inanmayakoysun, en sert disiplinlere girmek, kendini işkenceli disiplinlere tıkmak hususunda mucizeler yaratmaya muktedir olur. Fakat mesela Handan sabahtan akşama kadar tütün tozu soluya soluya ayırdettiği tütün yapraklarının, ancak zirzop veya züppenin birini zengin etmeye yarayacağını çaktı mıydı, işi tütün tezgâhtarlığı gibi ağır değil fakat hafif olsa da işte o yukarıda bahsi geçen izzetinefis dolayısıyla pek ağır gelirdi.

Gazete No: 428, 1 Mart 1948

61

Mesela Handan ilk mektepler ve orta mektepler sayesinde okuyabiliyor ve konuşabiliyordu. Üzerinde yaşamakta olduğu yuvarlak dünya hakkında da umumi bir fikre sahipti. Handan yaşadığı günün, devlet ve ticaret işlerine bilgi, anlayış ve entelektüel menzil itibariyle –Tanzimat devrinin bir işçisi ile, o günün devlet ve ticaret işlerini çevirenlerin arasındaki mesafeye kıyas– çok daha yakındı...

Halbuki Handan'ın gününün devlet ve ticaret işlerinin çeviricisi olanlar, Tanzimat devri meslekdaşlarından hiç de daha ilerleyememişlerdi. İşte bundan

dolayı, Handan ayıklayıp ayırdettiği tütünün kimlerin cıgarasından ve ne uğurda yanacağını pekâlâ kestiriyordu.

Yukarıda adı geçen izzetinefis dolayısıyla, kendi kendine "Ben neden tütün işçisiyim ve ne için çalışıyorum? Memleketim, yurdum Türkiye'nin yükselmesi ve refaha ermesi için mi?" diye soruyordu. Bu koca suale ortada –ne söz, ne fiil itibarıyla– tatmin edici bir cevaba rastgelemiyordu. Evet ortada hava fişeği gibi ardından ateş püskürerek, natıkperdazlığın en lahuti tabakasına gırtlak patlata patlata fışkıranların bini bir yaraydı. Fakat bu yüksek cartcurtların ardından "Para!" öylesine çirkin bir suratla sırıtıyordu ki, bir gün bir pazar günü gezintisinden dönen Handan, Suzan'a "Elimde olsa şu 'Türkiye!' ile 'vatan' sözlerini şuracıkta boğataya koyup üç su yıkadıktan sonra, şu masmavi gökte apaydın güneşe sererdim ki, birçoklarının bu sözlere bulaştırdıkları pisliklerinden bu sözleri temizlemiş olayım" demişti.

Handan o pazar günü gezintisinde "Ben neden tütün işçisiyim ve ne için çalışıyorum?" sualine bir cevap aramış ve bütün ömrünü –şerefsiz ve hor olduğu kendisi ve herkesçe de kabul edilmiş bulunan– tütün işçiliğine hasretmekte kendisini kendi nefsine karşı haklı çıkartacak şeyler göreceğini ummuştu. Eşrefpaşa'dan Kordon boyunca ta Alsancak yakınlarına kadar yavaş yavaş yürümüştü. Konak'a varınca gazete müvezzileri "Tayyare ile gelen İstanbul gazeteleri!" diye bağırıyorlardı. O gazetelerin birisine uzaktan bakmıştı. Büyük puntolarla filan falan vekili, filan fıstık kararnamesini, vaktinden önce şunun bunun kulağına çıtlatmış olduğu için, birkaç kişinin birkaç saat içinde binlerce lira kazanmış oldukları bildiriliyordu. Tütün yapraklarını artık ayırd edebilemeyecek hale gelinceye kadar, Handan'dan yıllarca tütün işlemesini istemeye muhik gösterecek olan yüksek ve büyük başarı bu muydu? Sokaktan bir sürü lüks otomobil geçiyordu. Onların, zenginlik, giyim, kuşam, tuvalet, cicibici, eğlence, heyecan budalalığı

bütün o tamtakır gayesizliğiyle açığa vurulmuş bulunuyordu. Bunlar ne yapacaklar, ne edecekler diye kafa yormaya değmezdi. Yeni bir şey yaratacak, bir ilerleyiş kaydedecek değillerdi ya. Kendilerinden öncekiler ne ettilerse bunlar da onu edeceklerdi. Mesela gazetede bir günde zengin oldukları ilan edilenler de aynen böyle davranacaklardı. Böylece yürüye yürüye deniz kıyısındaki gazinoların önünden geçti. Orada yabancı bir dansöz ile frak giymiş bir züppe, saksafon ve koca davul temposuna, pahalı içkiler içen ve yemek yiyenlerin önlerinde –hiçbir veçhile insanı hayran bırakmayacak, etse etse insanı hayret ettirecek olan– soğuk soğuk cambazımsı danslar ediyorlardı. Bu gazinoların daha ötesinde tüccar kulüpleri ve filan falan toplantı yerleri diye koca koca binalar vardı. Handan'ın yaşamak için bütün gün harcamak zorunda kaldığı vaktin akşamüstüne kadarı bunlarca nakide tahvil edilerek ifna ediliyordu. O vaktin kılıç artığı da bu toplantı yerlerinde briçle, pokerle öldürülüyordu.

İşte Handan'ın çektiği fukaralık ve o fukaralığın sopsoğuk karanlığında görülen bu gayesiz anlayış, ne Handan'ın ne de kardeşiyle annesinin ahlaklarına zerrece tesir edemiyor, duygularına da kıskançlığın ve hıncın zehrini katamıyordu.

Otomobile binmekten, eğlenceye gitmekten Handan da yukarı aşağı her insan kadar hoşlanırdı fakat o biniyor da ben yayan yürüyorum diye, Benli Huriye gibi Dudu Hanife ve Dolapdereli Feride gibi gözleri kinle kararmıyordu. Yalnız tütün evindeki işi gitgide omuzlarına daha ağır oturuyordu.

İşte bundan dolayı şu son sıralardaki kıskançlık dalgası kendisine kabarmazdan önce bile Handan kendi durumunu pek kara görürdü. Annesinin ahbaplarından kendisine güler yüz gösteren birkaç cana yakın ak saçlı, ihtiyarcık vardı. Bunlar onu tütün müessesesine ısındıracaklarına, bilakis oradan büsbütün soğutuyorlardı. Hayat kavgası diye bir şeyler okumuştu.

İşte bunlar hayat savaşının şehidi şühedasıydılar.

O ağır ve beyinsiz tütün müessesesi bir gün kendisini de onlara çevirecekti. Ne bir sergüzeşt, ne bir değişiklik -ve en acısı da buydu işte- ne de hürriyet!

Dış dünya ile hiçbir münasebeti olmadan, karanlık bir tünelin içinde yürüyüp gidecekti. Ta mezara kadar. Zaten gözlerine tünel gibi görünen bu karanlık mezar değildi de neydi? Buna hayat sürmek denemezdi, ancak uzun ölmek denebilirdi.

Handan böyle düşündüğü geceler kitap okuyamaz, göz de yumamazdı. Annesinin ağır nefesini dinler veyahut kendisini kaldırıp denize atmayı ve boğulup kurtulmayı düşünürdü. Ah erkek olsaydı denize kaçardı. Ne var ki o uykusuz geçirdiği gecelerin sabahları mutlaka "Aman gecikmeyelim" diyerek herkesi uyandırır ve herkesten önce giyinip hazırlanırdı. Neden?

Çünkü geleceği kapkara gördüğü anlarda bile, kendi gönlünün en iç, en öz, en uzak ve en yapayalnız olduğu yerinde insan gönlünün kinini değil, fakat masumiyetini buluyordu. Sanki tünelin karanlıklarında yürürken uzakta bir yıldız peyda olmuştu. O bir yıldız değil fakat tünelin açıklıklarına çıkan öteki ağzıydı. Bu yıldız ümitti. Zaten tütün evinde işleyenlerin hepsinde de geleceğe ait böyle bir ümitleri olmasaydı -yani durumlarının süngü kadar hiç değişmeden böylece devam edeceğine emin bulunsalardı- hiçbirisi de yaşayamazdı.

İşte bundan dolayı Handan "Eh ne yapalım? El ile gelen felâket, düğün dernek olurmuş" diye düşünerek, karşısına çıkan ıstırapların kâffesini de sineye çekiyordu.

Ne var ki artık şimdi tütün evinin havası yalnız tütün tozu değil fakat kendisine atılan zehirli oklarla kararmıyordu. İyi ki annesinin gözleri pek seçemez, kulakları da pek duyamaz bir haldeydi. Yoksa bu söylenenleri ve kahkahaları işitseydi belki yüreği çatlardı. Herkesin gülmekte olduğunu görünce -Handan'a gülmekte olduklarının farkında olmayarak- o da gülümsüyordu. İşte o zaman "Bak annesi bile gülüyor" diye makaraları büsbütün salıveriyorlardı.

Handan bu yürekler acısı hale bir son vermeye karar verdi. Artık tütün evine gelmeyecekti. Fakat evde de kalamazdı. Annesini işkillendirmiş olacaktı. Bir iş bulup evden ayrılması lazımdı. Handan herkesten gizli olarak aklınca çeşit çeşit planlar kuruyor, nasıl bir iş bulacağını düşünüp taşınıyordu.

Gazete No: 429, 2 Mart 1948

62

On altı, on yedi yaşındaki çocuk, delikanlılığın erken çağına ait gösteriş hevesiyle bir paket pahalı Sipahiocağı cıgarası aldı ve cıgara dudakta sokağa caka satmaya çıktı. Akşam üzerleri, güzel havada, bir yukarı bir aşağı gezintilere çıkmak fukara tabakalarda gelişen bir âdettir. Kız ve erkek dükkân satıcıları, ufak kâtipler, tütün veya fabrika işçileri, şurada burada işleyen çıraklar, yamaklar ve odacılar içlerinden doğan bir sürü esrarengiz arzuların saikasıyla, ellerine geçen az buçuk parayı –ekmeklerinden dahi keserek– boyunbağa, ipek mendile, dudak boyasına ve saç kurdelesi ve daha bunun gibi süs eşyasına harcayarak, büyük bir cesaretle mahallelerine yakın ama caddelerin elektrik ışığına karışan kalabalığa takılırlar. Bu çıkışın hiç de esrarengiz olmayan bazı masum sebepleri de vardır. Her gün yeni baştan aynı işi görmek sıkıntısından kurtulmak, bazılarının dar, dostsuz ve sevgisiz evlerine karşı duydukları isyan, ayak altında çiğnenen dun bir mevkide bulunmak duygusu ve o duyguya karşı insan sempatisi, sevgisi ve hayranlığını bulmak ümidi, işte bu sebepler arasındadır. Velhasıl birdenbire bir iç ihtiyacı oluveren şiire, romansa ve güzelliğe çocukça –ve birbirlerine attıkları bazı sözlere bakılacak olursa– bir bakımdan da kabaca bir atılıştı. Pek bayağı ve âdi bir hal denecek. Fakat bunlardaki arzu, eşini ışığıyla çağıran ateş böceğinin arzusu ve o arzuyu yaratan, yaratılışın ta kendisi kadar bayağı ve âdi idi.

İşte öyle bir akşam, dudağına sıkıştırdığı altın uçlu, pahalı ve şanlı sigarayla mağrur yürürken yanı başından birisi uzun, ötekisi daha kısa iki kız geçti. Akşamın alaca karanlığında koyu saç bulutunun buğusu altında sıcak kanlı yüzleri seçebiliyordu. Uzun boylusu göz alıcı ve güzeldi. İkisinin de gözleri yıldızları aksettiren göller kadar derindi. Birisi Handan, ötekisi Suzan idi. Handan başını döndürüp omuzlarının üstünden baktı. Kızın bu iltifatı dolayısıyla iki genç göz göze geldiler. Delikanlının gözü, yoluna devam eden Handan'ın cömert büklümlü kara saçlarına takılı kaldı. Hemen cakalı cıgarayı kenara atarak kendi kendine "fosforlum" diye mırıldanıp onların peşi sıra yürüdü. Çok tuhaftı. Delikanlı daha ömründe âşık olmadığı kadar bu kıza âşık olmuştu. Handan'a yanaşıp selam verdi. Boylu kız yine dönüp bakmıştı. Gözlerinin içi merhametle acı tatlı gülüyordu. Konuşa konuşa yürüdüler. Pek hoş saçma sapan sözler söylediler. Handan utanarak ve gözlerini delikanlının gözlerinden ayırmadan cevap veriyordu. Delikanlı, sanki o âna kadar gözleri kör imiş de, bir mucize olarak açılan gözlerine Handan gülümseyivermiş gibi oldu. Böylece konuşa konuşa bir yan sokağa daldılar. Handan delikanlıya daha öte gelmemesini yalvarmış ve ertesi akşam için ona bir yerde randevu vermişti. Delikanlı ertesi akşam ve ondan sonra da birçok akşam, güm güm çarpan yürekle, saatlerce bir aşağı bir yukarı yürüyüp durmuştu. Fakat bir daha o kara saçlı, uzun boylu kıza rastgelmemişti.

Delikanlı sonradan bir arkadaşına bu buluşma ve konuşmayı anlatıyordu. Fakat arkadaşı bu anlatışla hiç ilgilenmiyordu. Ona göre bir memleketin, yalnız bir memleketin değil, bütün dünya işlerinin ehemmiyeti futbol maçlarında toplanıyordu. Bazı akşamlar elinde bir gazete, delikanlının önüne koşa koşa gelir, kıyametin kopmakta olduğunu bildirir gibi "Yahu Fenerbahçe yenilmiş" diye acı bir nara atardı. Fenerbahçe'ye hiç gitmiş değildi. Ora oyuncularının birini olsun şahsen tanımıyordu, fakat bunun ne zararı olabilirdi. Mesela

Balıkesir takımı Fenerbahçe'yi yenmiş olsa, dünya gözlerine zindan kesilir, günlerce matem tutardı. Fakat Balıkesir İzmir'e Fenerbahçe'den daha yakınmış. Ondan ne çıkardı a canım? O spora ait bütün sevgi ve sadakatini Fenerbahçe'ye bağlamıştı ya. İşte o kadar vesselam. Delikanlı ile konuşurken lafı evirir çevirir, mutlaka spor bahsine getirirdi. Fakat o gün delikanlı lafı pek de spora çevirtecek gibi değildi.

Öteki genç ara sıra delikanlımıza "Yahu Silivri yenilmiş diyorum sana. Sen sanki bir şey olmamış gibi gözlerini mahmurlata mahmurlata uzun boylu, kara saçlı, kara gözlü aşüfteden bahsediyorsun" diyordu.

Öteki "Ağzını topla, hiç de aşüfte değil. Öyle deme, yoksa alimallah bir daha yüzüne bakmam. Bak hele dur, anlatayım sana" diyordu ve heyecandan yüzü pancar kesilerek "İki kızdılar, yanımdan geçiyorlardı. Uzun boylu kara saçlısı başını çevirdi, beni görünce güldü. Adeta gözleri aydınlandı. Resim bilseydim, sana onun gözlerinin, gerdanının, omuzlarının resmini yapardım. Sen ömründe hiç o kadar güzel bir kız görmemişsindir. O beni görünce bana âşık olmuş. Ben de ondan geri kalır mıydım ya? Yürüyorlardı. Hemen peşlerine düştüm..."

Öteki "İyi anladık. Hemen santradan gole dosdoğru bir şut çektin" dedi.

"Dur be gevezelenme. Ne diyordum? Ha, peşlerine düştüm. Hani ya Şık Mağazasından on liraya aldığım şapka yok mu? Onu ta göklere savurarak kaldırıp dehşetli bir selam verdim..."

Öteki "Ve hemen gel, dedi... diye araya ayak topunu sokmaya çalıştı.

"Dur be, ona ne dediğimi hatırlamıyorum. Kız benden tarafa başını eğerek, o koyu bakışlı gözleriyle ta ezelden beri benim hasretimi çektiğini, beni çoktanberi gördüğünü ve bana bayıldığını söyledi. Kolkola vererek yürüdük. Yeryüzünde mi, yıldızlar arasında mı, farkında olan kim? Kolumu sık sık sıkıyordu. Ne sıcak bir işaretti o. Dükkân ve kahvelerin ışığından çıkarak

yan sokağın birine daldık. Hani ya geçen hafta önce 'Asri' Sinemada 'Kırık Yürekler' filminin sonunda Rita Hayvort'un upuzun bir öpücüğünü görmüştük ya. Fısıldaştıktan sonra öpüştük, seviştik. O bana, bugünden sonra sen benim 'belalım' olacaksın dedi. 'Sen de benim fosforlum olacaksın' dedim. 'Güle güle, hay hay' dedi. Delikanlı ağlayacakmış gibi oldu, sonra kendini topladı ve zoraki bir şiddetle "O akşamdan beri her akşam sana bildirmeyeceğim bir yerde birbirimize kavuşuyoruz" dedi. Sözünü burada kesince onlardaki zafer iddiasıyla taban tabana zıt olarak yüzüne bir hüzün ve yorgunluk hâli çöktü.

Halbuki delikanlı, bir kere dinlediği güzel bir musikiyi insan nasıl yine işitmek isterse, bir kere kokladığı güzel bir çiçeği yine koklamak isterse, kızını öyle istiyor ve arıyordu. Bu hadise de delikanlımızın her günkü hayatının alelâdeliğini sanki bir kama saplayışıyla delmişti.

Gazete No: 430, 3 Mart 1948

63

O delikten giren yeni bir ışık hayatına daha derin ve yepyeni manalar vermişti.

Delikanlımız, kızın gülümserken hafifçe ayrılan dudaklarını, gölgede ağaran yumuşak gerdanını, yan sokağın kuytuluğunda kımıldayan yakınlığı unutmayacaktı. Sokaklarda telaşlı yürürken onu yutan karanlıkları araştırırken delikanlıya, sokaklar bile bütün o sessiz ve sakin gölgeleriyle kızı bekliyorlarmış gibi geliyordu.

Bahis konusu olan akşam, sokakta volta ettikten sonra eve dönerken Handan'a kardeşi Suzan "Yahu Handan utanmadın mı? Tanımadığın adama neye selam verdin, o tanımadığın çürük dişli terzi karısına da birkaç akşam önce gidip göreceğine dair söz verdin. Yahu herkes dedikoduya başlayacak. Sanki tütün evin-

deki yetmiyormuş gibi, şimdi de bizim mahalledekileri mi başlatalım?" dedi.

Handan, "A canım zavallı çocuk üzüle üzüle selam verdi. Yanıma yanaşınca yüreğinin çarptığını duyuyordum. Ben de surat asıp üşenmeden 'Sen bizi ne sanıyorsun? Bizi sokak kadını mı sandın? Hayde oradan. Defol git, yoksa senin ağzını yırtarım' diye küfür edecek değildim a" dedi.

Öteki yüzünde hayretle:

"Namuslu bir kız böyle heriflere yüz mü verir? Annem duyarsa kadına inme iner" dedi.

Handan sinirlenerek "Ah Suzan anlamıyorsun. Annem duyarsa -evet- belki inme iner. Fakat boğazından kesip güvercinlere darı atıyor ya?.." derken,

Suzan sözünü keserek "Eh, atıyor ne olacak ondan?" dedi.

Handan, "Ne olacak mı? Şu olur ki, başında taşlaşmış birçok görenekler olmasa, ne yaptığımı anlar ve kendisine inme inmez. Zavallı çocuğa Allahaısmarladık, dedik, ben sağ o selamet" dedi.

Suzan "İyi, fakat ona yarın akşama randevu verdin."

"Randevuya bittabi gitmeyeceğim."

"Gitmeyeceksin amma yarın yahut öbürgün ona rastlarsan ne yapacaksın?"

"Hayır ona ben artık hiç rastgelmem. Dur şu yan sokağa da dalalım, sana söyleyeceklerim var... Sen sır tutabilir misin?

"Elbetteki tutabilirim.

"Şuna buna bayram hediyesi alacağım diye saçma sapan bir sır değil, ciddi bir sır, kimsenin bilmediği bir sır. Kimseye bildirmeyeceğin bir sır, ne anneme, ne de başkasına."

Handan'ın sesindeki ton ötekini kaygulandırdı. Heyecanla "Aman Handan, sakın fena bir şey mi yaptın?" dedi.

Handan gülerek "Elbette yapmadım" dedi.

Suzan "Biliyor musun, geçen gün işittim. Alt odada elekçilik yapan Çil Ayşe yok mu? Gebe kalmış. Kendisini gebe bırakanla nikâhlı da değilmiş. Ne ayıp! Ne ayıp!"

Handan sinirlenerek "Aman öyle bir şey değil. Onun için üzülüp durma. Sen sır tutacağına söz ver."

"Söz veririm, nedir?"

"Evden ayrılacağım.

"A, hiç olur mu? Annem...

"Bak sana söyleyeyim. Tütün evindeki hâli biliyorsun. Her gün didiklemekte olmalarına zor da olsa dayanabilirim, fakat bu kadınların söyledikleri ergeç annemin kulağına gidecek, zavallı kadın zaten ölüm eşiğinde. Duyarsa kederinden ölür. Diğer taraftan, tütün evindeki kadınların da dilediklerini söylemelerine mani olamayız. İyisi mi, tütün evinden ayrılmalıyım. Fakat ayrılırsam size yük olurum. Hem evde durdukça annem neden ayrıldığımı anlamak ve tütüne gitmemi isteyecektir. Biliyorsun ya, biraz yazıp okumuşluğum var. Bir yerde gizleneceğim. Daktilo öğreneceğim, o zaman daha çok para alırım. Şimdi bile bir terzihanede terzilere yardım ederek daha fazla kazanacağım. Ne sana, ne anneme nerede olduğumu bildireceğim, ama size bulunduğum yerden yardım edeceğim. Bir hizmete iyice yerleşip çok para kazanmaya başlayınca seni de, annemi de alacağım. Şimdi tütün evinde Aydın'a bir akrabamıza gittiğimi söylersin. Annemi avutmayı sana bırakıyorum. Sapasağlam olduğumu, durumumun evdekinden kat kat daha iyi olduğunu, kazançlı bir iş bulmak için birkaç ay ayrılmak zorunda kaldığımı ikna et. O işi sağlayınca onu da seni de o yaşadığımız zindandan kurtarmak istediğime kandır. Hakikat de zaten bundan ibaret. Sizi çok özleyeceğim. Ne yapalım kader böyleymiş. Zaten mahallemiz de tütün evinden aşağı kalmıyor. Başka her şey tıkırında gitmiş olsa bile mahallede durmak imkânsız," dedi.

Öteki itiraz etti, fakat kâr etmedi. Handan "Bu gece eşyalarımı yapar, yarın tütün evine giderken

bohçamı alırım. Akşam oradan çıkınca sıvışırım. İnsan bir şey yapmak zorunda kaldı mı gık mık etmeden yapmalı. Bana bunlar kolay mı geliyor sanıyorsun? İtiraz ederek büsbütün güçleştirme, kardeşim," dedi.

Handan bir ay kadar önce diktireceği bir elbise için Hisar Camii taraflarında tütüncü kızlarına taksitle manto diken bir terzihaneye başvurmuştu. Onlar elbise dikmiyorlardı, fakat orada Yahudi terzi kızı Allegre, Handan'a Karataş'ta taksitle elbise diken Terzi Hürmüz Hanımı tavsiye etmişti. Handan kumaşı, makara ve elbisenin garnitürünü gazeteye sarıp Bayan Hürmüz'e götürmüştü. Hürmüz onu görür görmez hep tebessüm hep iltifat kesilmişti. Hatta Handan, elbisenin dikimi, pazarlığı esnasında Hürmüz Hanımın gösterdiği kolaylığa şaşmıştı.

Hürmüz Hanım elbiseye lazım olan şerit, çıt çıt gibi eksikliği tamamlamaları için beraberce Kemeraltı'na tanıdığı bir dükkâna gitmelerini tavsiye etmişti. Handan ile Hürmüz Hanım dükkâna vardılar. Dükkân, Handan'ın tahayyül ettiği gibi toz toprak içinde, küf ve basma kokusu kokan, kanarya kafesi kılıklı bir tuhafiyeci dükkânı değil, fakat çeşit çeşit lüks eşya satan heybetli bir saraya benziyordu... Veznede uzun boylu, erkek yapılı otuz beşlik bir bayan oturuyordu. O da Handan'a şaşırtıcı bir tatlılıkla muamele etmiş, hatta Hürmüz Hanım eksiklerini tamamlarken, Handan'ı yanı başına getirttiği bir sandalyeye oturtmuş, onun geçimiyle, evi, annesi ve hatta kardeşleriyle alakadar olmuştu. Oradan çıkarken Handan'a, bir şeye ihtiyacı olduğu zaman kendisine gelmesini ve kendisini bir ablası saymasını söylemişti.

Anlaşıldığına göre bu kadın, dükkânın sahibiymiş. Kocası ölünce kendisi dul ve çocuksuz kalmış ve kocasının malına tevarüs etmiş. Dükkânda satılan ipek erkek gömleklerini, kadın kombinezonu ve diğer iç çamaşırlarını Hürmüz diktirirmiş.

Handan ilk provaya gittiğinde, dükkân sahibi –Bayan Macide– diktirmekte olduğu bazı kadın iç çamaşır-

lara ait parçaları görmek üzere, terzihaneye gelmişti. O hafta işi başından aşkın ve çok şaşkın halde bulunan Hürmüz Hanım, Handan'ın kumaşının kesiminde dalgınlıkla bir sürü hatalar yapmış, bundan dolayı kumaşın iler tutar yeri kalmamış.

Gazete No: 431, 4 Mart 1948

64

Ne var ki, Bayan Hürmüz, herkes kendi suçunun cezasını çeker diye aynı kumaşı bulduracağını söylemiş; Bayan Macide de hazır gelmişken Hürmüz Hanımın dikmiş olduğu ipekli iç çamaşırını lütfen bir prova etmesini Handan'dan rica etmiş. Bu prova işi uzun sürmüş. Çünkü üç düzine iç çamaşırını –pembe benekli işlemeli açık maviden tutunuz, siyah benek işlemeli kıpkızıla kadar her rengi var– habire giyinip soyunup durmuş. Bu esnada gerek Bayan Macide, gerek Hürmüz Hanım, kendisiyle, görmekte olduğu tütüncülük işiyle ve istikbaliyle meşgul olmuşlar.

Handan'ın elbisesinin dikimi de uzun zaman devam etmiş. Hürmüz Hanım "Terzilerin, kunduracıların verdikleri söze inanmayınız. Bir hafta sonra hazırdır derler, üç ay sonra alamazsınız. Ben, iş başa gelinceye kadar inanmazdım. Durup dururken mutlaka acele bir iş çıkıyor, onu bir saat sonraya bırakamıyorsunuz, neticede eldeki iş geri kalarak gecikiyor" dermiş. Handan, Hürmüz Hanıma uğradığı zamanların çoğunda Macide Hanımı da orada bulmuş, her seferinde oturup uzun uzun konuşuyorlarmış.

Bu konuşmalar neticesinde Handan'ın, Hürmüz Hanımın apartmanının şimdilik bir odasında oturması, orada dikişte Hürmüz Hanıma yardım etmesi ve Hürmüz Hanımın yardıma ihtiyacı olmadığı zaman da Bayan Macide'nin dükkânında hesap işlerini görmesine karşılık, tütün evinde aldığı yevmiyenin iki misli fazla bir yevmiye almasına, geceleri Ticaret Okuluna giderek

daktilo steno dersleri almasına karar verilmiş. Bu karar alınınca, Handan'ın diktirdiği elbisenin dikimi tamamlanmış.

Handan'ın Suzan ile Eşrefpaşa'da gezmeye çıktığı akşam, her ne kadar dışından belli etmiyorsa da, onu içten yakan ateş, ertesi günü annesinden ve kardeşinden ayrılacağını bildiği içindi. Ve bu haberi Suzan'a açmak içindi ki, ona bir akşam gezinti teklif etmişti. Ve ayrılışın üzüntüsü içini yakarken, daha çocuk denecek yaşta bir delikanlı yüreği heyecanla güm güm çarparak karşısına çıkıverince pek tabi olarak yine bundan dolayı onu hotbehot kıramamıştı.

Ertesi sabah Handan Hürmüz Hanımın Karataş'taki işgal ettiği bir apartmanın –ayrı kapıdan işler ve binaenaleyh kısmen müstakil– büyücek bir odasına yerleşmişti. Kış, ağaç yapraklarını soldurarak ve dalları kupkuru soyarak yağmurlar, soğuklar, sisler, donlar ve uzun gecelerinin karanlığı ile geliyordu.

Handan gittikten sonra annesi Hatça Nine onun, yıllardan beri yattığı yere yine döşeği yaptırır ve oraya geç vakitlere kadar bakakalırdı. Yemekte onun tabağını, kaşığını yine eskisi gibi sofraya kordu. Yemek yerken ağlamaz, kuru gözlerle bakar, lokmalar boğazında yumruk gibi şişer ve yutkunurdu. Bu hal aylarca sürdü.

Handan'a gelince, işgal ettiği oda, yoksulluğu kadar soğuk ve çıplak geliyordu. Halbuki odada o duyguya mani olacak enikonu öteberi vardı. O bina vaktiyle Yahudihane denilen ve fukara Yahüdilere kiralanan bir yermiş. İlk muharebede para kumbarası satarak zengin olan Hüsmen Usta tarafından satın alınıp modern konforla teçhiz edilip yarı lüks bir apartman hâline sokulmuş. Hüsmen Ustanın para kumbaraları ötekilerden pek farklı değilmiş. Yalnız boy ve şekil itibarıyla insan kellesine ötekilerden fazla benziyormuş. Deliği para sığacak kadar geniş fakat içine ışık sığmayacak kadar darmış. Halk arasında bu para kumbaralarının uğurlu olduğu hakkında bir efsane ya-

yılmış ve bunun üzerine hiçbir yerden imdat gelmediğini gören dar gelirliler, –ve bilhassa hiç gelirliler– bunlardan medet umarak ve dişten tırnaktan artırarak birer tane almışlar. Hüsmen Usta da böylece edindiği paraların gelecekte ne akıbete uğrayacağını bilmediği için "en sağlam iş budur" diyerek Yahudihane alıp lüks apartmana çevirmişmiş. Ne var ki sonraları kiralar kanunen tahdit edilince, orayı satın aldığına pişman olmuşmuş.

Handan, orada yattığı ilk gece korkudan ödü patlamış. Hiç gözünü yummamıştı. Tam üstündeki odada kıyametler kopmuştu. Önce kalın bir erkek sesi "Ey hain kadın, demek, yatak odamın yüklüğüne dostunu saklar da, harimi ismetimi telvis edersin ha!" diye avaz avaz bağırmıştı. Sonra gece havasını:

"Amanın imdada yetişin!" diye yırtan bir kadın çığlığı ve onun da hemen arkasından "güm" diye bir tabanca sesi duymuştu. Sonra yarım dakika süren bir sükût. O sessizlikte Handan, çenesinin çatırdısını duymuş, soğuk terler dökmüştü, fakat hemen iki erkek sesi homurdanmaya, adımlar patırdamaya başlamıştı. Kadın sesi inlemeye koyulmuştu. Handan, yukarıki katta işlenmiş olduğunu muhakkak bildiği bir cinayetten kan damlalarının şıpır diye alnına dökülmesini beklemişti.

Handan ertesi günü yukarı katta neler olduğunu Hürmüz Hanım'a söyleyince Hürmüz gülerek "söylemeyi unuttum'" dedi. Orada ailesiyle beraber gezginci bir tiyatrocu veya bir komiki şehirin oturduğunu söyledi. Onlar, birkaç gecedir oynayacakları büyük dramın provalarını yapıyorlarmış.

Son turnede asıl tiyatrocu Rüştü'nün karısı hastalandığı için onu İzmir'de bırakmak zorunda kalmışlar. Rüştü arkadaşı ile yola çıkmış, işleri kötü gidince Güney Anadolu'ya inmişler, yaya olarak Muğla'dan Ula'ya doğru yürürken açlık onların neşelerini pek bozamamış. Köy yakınlarına gelince görülmeden bahçelerin içine

girerek söktükleri havuç ve turplarla açlığın acısını giderip durmuşlar. Ula'ya vardıkları zaman ancak seksen kuruşları varmış.

Gazete No: 432, 5 Mart 1948

65

Kör Habip'in hanına varmışlar, fakat tütün eksperleri ve adamları orada olduklarından yatacak boş oda bulamamışlar. O zaman başka bir hana giderek tütünü satın alsınlar diye el üstünde gezdirilmekte olan eksperlerin adamlarından olduklarını söylemişler. Han sahibi hemen koridorların birine iki döşek serdirmiş. Bunun üzerine Komik Rüştü ile arkadaşları ellerindeki parayla karınlarını doyurmuşlar. Oranın büyük kahvesine gidip tiyatrocu ve meşhur komik olduklarını söylemişler.

Kahveci o akşam onları kahvehanede oynatmaya razı olmuş, zaten tütünlerin bir kısmı satılmış bulunduğundan köylünün cebinde para bulunuyormuş. Yalnız o akşam tiyatro oynayacağını davulla ilan etmek icabediyormuş. Kasabada üç ramazan davulunun birini kiralamışlar. Kahvehanenin peykeleri üzerinde bir köşede köylünün biri bir koyun postuyla, heybesini bırakmışmış. Rüştü postun yanına oturup kimseye çaktırmadan postun bir parçasını kesip almış. Onu sokakların birinde bulduğu kırmızı toprak çamuruna beleyerek takma sakal edinmiş. Sakalı takıp yüzünün ötesini berisini karaya beyaza boyayıp davulcu ile beraber sokak sokak gezerek, bir çıngırakla davulcuya katılmış, gece ne marifetler yapacağını dört yana ilan etmiş.

Bu arada Rüştü'nün arkadaşı hana gitmiş, döşeklerinin yorgan ve çarşaflarını bir bohça yaparak, pencereden hanın dışındaki tenha arsaya atmış ve onları kahvehaneye götürmüş. Orada o akşam oynayacağı tiyatro için bilet kesmeye başlamış.

Rüştü ile arkadaşı dört-beş günden beri adamakıllı bir yemek yememiş oldukları için bilet paralarıyla bir kebapçıya uğrayıp adamakıllı karınlarını doyurmuşlar ve içlerinde sönmekte olan sanat aşklarını iyice tutuşturmak için rakıyla da kafalarını tütsülemişler. Evvela dünyayı pembe görürken bu sefer kıpkızıl görmeye başlamışlar.

Rüştü sahneye çıkınca ve arkadaşını başında yorgandan davul kadar sarık, yatak çarşafından harmaniye ve koyun postundan sakalla görünce dayanamamış, bir gülmedir tutturmuş ve onu görünce arkadaşı da makaraları salıvermiş.

Bunun üzerine gülmekten katıla katıla birbirlerinin başlarına bam güm diye gaz tenekeleri patlatmışlar. Rüştü'nün arkadaşı takma sakalını yolup "kemendi zülfümle seni boğarım ey nevcivan" diye Rüştü'nün boğazına sarılınca halk da "amma da Paskal" diyerek yanlarını tuta tuta gülmüşler. Fakat biraz sonra, gülüşmeler tavsamış. Seyircilerin arasında o gün tütünlerini satıp da parayı alınca kafalarını çekmiş olanlar varmış. Onlar hemen meydan okumaya koyulmuşlar. Rüştü işlerin, şeker rengi olmakta olduğunu, bu gidişle hemen neredeyse güzel bir dayak yiyeceklerini rakı dumanları arasında seçmiş. İki arkadaş hemen tabana kuvvet sıvışmışlar. Karanlık sokaklarda Rüştü'yü koca sarığı ve beyaz harmaniyesiyle gören kadınlar "Evliyalar sökün ediyor" diye çığlık çığlığa kaçışmışlar. İki arkadaş soluğu tarlalarda yani selamette aldıkları zaman, yanlarında dört lira, bir yorgan ve iki çarşaf varmış.

Kasabaya yabancı olarak yalnız müfettişler ve Rüştü gibi komikler uğradıkları için, köylüler sokaklarda bir yabancıya rastgelince ve aralarında "Acaba kimdir?" diye sorunca mutlaka "Ya komiktir yahut müfettiştir" diye cevap verirlermiş.

Rüştü sabah arkadaşıyla şosenin yolunu tutunca, arkadan iki müfettişi taşımakta olan bir otomobilin tozu dumana katarak gelmekte olduğunu görmüşler. İki komik, ne olur ne olmaz diye hemen yolun kenarındaki

çalıların birisinin arkasına gizlenmişler. Kasabada eşraf tarafından kendilerine çekilen ziyafet ve kuzu dolmalarından mı ne midesi bozulan müfettişlerden biri otomobili durdurup bir çalı arkasında hacetini defederken, iki komik de yerlerinden yavaşça çıkıp otomobilin arkasına yapışmışlar. Otomobil kalkmış. Rüştü'nün arkadaşı, "Yahu arkadan bir otomobil gelirse bizi görür" demiş. Rüştü de kulağına eğilerek "Bu yaban yerde kimin otomobili motomobili olur ki, bizi görsün" demiş.

Biraz sonra eşeğe binmiş ve şemsiyesini açmış olan köylü Dursun Ağa tıkır tıkır yol alıp cıgarasını tellendirirken apansızın dönemeçten çıkan otomobil eşeği ürkütmüş ve Dursun Ağa'yı şemsiyeyle beraber yolun kıyısına devirmiş. Üstbaş toz toprak içinde küfür ede ede kalkan Dursun Ağa, uzaklaşan otomobilin ardında yüzleri kırmızılara, karalara boyanmış iki komiği görünce şaşakalmış. Kasabaya varınca olanları anlatmış. "Görseniz müfettişlerle komikler bir arabaya binmiş gidiyorlardı" dermiş. Canı sıkkın olan bir köylü "Bunda şaşılacak ne var? Ha müfettiş, ha komik, ikisi de aynı yola çıkar" diye homurdanmış.

İşte bu olaydan sonra Rüştü ile arkadaşı, Rüştü'nün karısı Domine (gözleri domine taşlarının gözleri gibi kara, yüzü de isterik hasta gibi ak olduğu için ona bu lakabı münasip görmüşlermiş) Samara'yı da beraber götürmeye karar vermişlermiş. Domine Samara'nın ufacık ağzına, tombalacık vücuduna, asma kabağı kollarına, yumuk yumuk ellerine, kaz göğsü gerdanına, paluze tenine bir uyar daha yokmuş. Kendisine İzmir'de pek kulak asan yokmuş. Ona "İri kıyımlaşmış kartoloşun biri" deyip geçiyorlarmış. Fakat taşrada, ta içten ah çekişiyle, davulun temposuna kantolar söyler oynarken, katmerli gerdan kırışıyla ortalığı yakıp kavururmuş. Taşralıların öyle ince, narin, çıtkırıldım, şımarık aşüftelere aldırış ettikleri yokmuş. Onlar, koca Samara gibi eti budu yerinde şeyler ararlarmış. Hele Samara kırmızı giyinip allanıp pullanıp, yeşil kuşanıp kara ka-

külünü al gerdanına döşemesindi. Değil yalnız köylüler fakat, "Bizim altı-yedi sene bu yaban yerde sürgündeymişiz gibi kalmakla canımız çıktı. Artık İstanbul'a tayin edilerek hayat yüzü görmemizin vakti çoktan geldi" diyen memurlar bile onun uğrunda birbirlerine piştov ve kama çekiyorlardı.

Gazete No: 433, 6 Mart 1948

66

İşte, bundan dolayı Hurşit İzmir'e dönünce Samara'ya eskisinden çok daha üstün bir ehemmiyet vermiş ve tiyatroya onu yalnız kantolarıyla değil fakat komikliğine eklediği dram hırsıyla da karıştırmaya karar vermişti. Handan'ın odasına taşındığı ilk gece tepesinde kopan kıyamet, oynanacak olan o dramın bir provasıydı. Ertesi sabah gürültünün sebebini Bayan Hürmüz kendisine güle güle anlattı.

Ne var ki, gece kopan kıyamet sabaha karşı durunca bu sefer Handan'ın odasının yine üstünde, fakat bir yanına doğru başka türlü bir curcuna başgösterdi. O tarafta Havadis Gazetesi muharrirlerinden Bay Pertev, çoluk çocuğuyla beraber iki oda işgal ediyorlardı. Bay Pertev afacan çocuklarına hiç el kaldırmış değildi. Onlar odalarda diledikleri gibi at oynatıyorlardı. Fakat çocukların gürültüsü Handan'ı rahatsız etmek şöyle dursun, adeta eğlendiriyordu.

İşte bu odacığında Handan, Bayan Macide'nin dükkânına ve daktilo dersleri almaya gitmediği zaman bütün vaktini kitap okumakla geçiriyordu. Kitap okurken sanki odadan da bu dünyadan da çıkıyor ve başka bir âlemde yaşıyordu. Gazetelerde okuduğu fıkraların bazıları bilhassa Bay Pertev'in ve Neriman Örs ismindeki bir kadının yazıları hoşuna gidiyordu. Her ne kadar Bayan Hürmüz dazıra dazıra dikiş makinesini gürletiyor ve "Eyvah geç kaldım! Ah geciktim" diyerek acele acele dikip biçiyor idiyse de ona "Bana verin de

şunu teyelleyeyim, müsaade ediniz de şu pliseleri ben dikeyim" dediği zaman Bayan Hürmüz "A, rahatsız olmayınız ben yapıveririm. Yardım edebileceğiniz iş olursa ben size veririm" diyor fakat yardım edecek pek az iş veriyordu. Bayan Macide'ye gittiği zaman da onun orada yapılacak pek az buçuk hesap işi çıkartılıyordu. Buna mukabil Hürmüz olsun Macide olsun ona karşı pek mültefit davranıyorlardı. Handan gerek az dikiş işi ve gerekse dikişten az hesap işi verilmesini, acemiliği dolayısıyla kendisine itimat edilmeyişine hamlediyordu. Handan Hürmüz 'ün apartmanına taşındığı ve hesap işleri için Bayan Macide'nin dükkânına ilk uğradığı zaman her ne kadar yaz mevsimi enikonu geçmiş bulunuyorduysa da Bayan Macide, "Of aman bugün hava çok sıcak, hiç de oturulup hesap yapılacak gün değil. Haydi bir otomobile hoplayıp İnciraltı'na gidelim, denize dalar serinleriz. Senin mayon yoksa, sana bir tane hediye edeyim, Macide ablanın hatırası diye giyersin" demişti. Handan "Hayır" diyememişti.

Erkek tavus kuşunun açılan kuyruğuyla dişisine, birbiri üstüne kavislenen alaimisemalar altında kalmakta olduğu duygusunu verdiği gibi, Bayan Macide de mayosunu giyip çıktıktan sonra açık pembe ipektenmiş gibi göz kamaştırıcı teniyle, kuvvetli adaleleriyle ve heybetli kasıklarıyla Handan'a aynı üsteleyici tesiri verdiği için, kızda karşısındaki güzelliğe hasret veya hayranlık değil, fakat bir isyan duygusunu ayaklandırıyordu.

İşte bundan sonraydı ki ister terzi Hürmüz'ün ister Bayan Macide'nin iltifatları ve yüzüne gülmeleri Handan'da bir şükran değil fakat haksız olarak bir tokat yemiş duygusunu veriyordu.

Handan, kendisine iyilik eden bu iki kişiye gitgide yaklaşacağına uzaklaşıyordu, ısınacağına onlardan soğuyordu. Bu hâli, kendi fena yürekliliğine vererek, üzülüyordu.

Halbuki Handan bilmiyordu ama bütün şehir biliyordu ki, Terzi Hürmüz, en hafif tabiriyle yaman bir

güzellik ve insan tellalıydı. Onu bir kızın veya kadının izi üstüne koydular mıydı avın kokusunu alan cins bir av köpeği gibi, artık zavallının peşini, yıllarca yani muradına erinceye kadar salıvermezdi. Göz koyduğu insan eğer on üç veya daha genç yaşta bir çocuk olsa bile, onu kızlığa, büyüdüğü, hatta evlendiği ve ana olduğu zamana kadar kovalar, huyunu, suyunu, zayıf noktalarını öğrenir, ahlakının kendi çıkarına göre gelişmesine yorulmak usanmak bilmeyen büyük bir inat ve sabırla uğraşırdı. Onun yatak odasında, anahtarını yanından ayırmadığı bir dolabı vardı. Orada şişe şişe, kutu kutu çocuk düşürücü maddelerden başka daha nice ilaçlar bulunurdu.

Onun hakkında Doktor Muammer "Kadın değil, adeta vampir" derdi. (Bir çeşit kan emici yarasa kuşu.) "Bazen müşahade altında bulundurmak için Paris'te vampir beslemek zorunda kalırdım. Onu bir tavşan veya kobayın bulunduğu kafese kordum. Zavallı tavşan ondan tiksinir, kafesin köşesine çekilirdi. Öteki sanki tavşana yalvarıyor ve gülümsüyormuş gibi gözünü tavşanın gözlerinden hiç ayırmazdı. Adeta tavşanı efsunlar, büyüler, ona yavaş yavaş adım adım yaklaşır, nihayet burnunun tüysüz olan yerinden ustura gibi keskin olan ön dişleriyle ısırıp bir delik açar. Fakat tavşan hiçbir şey duymaz. Çünkü hınzırın tükürüğü hiç olmazsa kokain kadar uyuşturucudur. Dudakları da kuş tüyü gibi sıpsıcak ve yusyumuşaktır. İşte o zaman yavaş yavaş emmeye başlar. Tavşanın kanı emildikçe hazla göz kapaklarının ağırlaştığını ve kirpiklerinin titrediğini görürsünüz. Onu tavşandan ayırmakta iki-üç dakika gecikirseniz, tavşanın bütün kanını emer ve ölü olarak yere yığılı bırakır. Bu kapkara Hürmüz de tıpkı kapkara vampir gibi kan emerdi. Birkaç ay önce bir genç kızı peşine takmış bana getirdi. Ona bir ameliyatla kızlığını iade etmemi istemesin mi? Onu gırtlağından tutup adaletin pençesine sürüklemek istiyordum fakat kaç para eder, şahidim şuhudum yoktu. İnsana el kaldırmış adam değilim. Göz kırpmak gibi irademe tâbi olmayan

bir hareketle farkına varmadan ona müthiş bir şamar patlatmış oldum. Fakat galiba şimdi benden istediği ameliyatı kendisi yapıyor," dedi.

Bayan Macide ise başka cihetten ün kazanmıştı. O erkeklerin kanına susamış, aman vermez bir düşman idi, fakat Handan'a ilk göz atışta yüreğinin ta özünden vurulmuştu. Onu gördükten sonra aklından çıkaramıyordu. Onu ne seviyor, amanın nasıl seviyordu, ona adeta tapıyordu. İşte bundan dolayı Hürmüz Hanım, elbisesinin dikişini bir türlü bitirememiş, prova üstüne prova yapmış, bu arada Bayan Macide terzihaneye gelip giderek nihayet Handan'ın Hürmüz Hanım'a taşınmasına ve daktilo öğrenmesine karar verilmişti.

Ve yine bundan dolayı idi ki kendisine ne dikiş işleri ve ne de dükkânda hesap ve kitap işleri veriliyor fakat gerek Hürmüz gerekse Bayan Macide tarafından kulakları erkekler aleyhinde laflar ve fikirlerle doldurulu yordu.

Böylece birkaç ay geçti. Artık Handan daktiloyu hızla kullanabiliyor, stenoda da ayrıca ustalaşmış bulunuyordu.

Handan bu arada Bay Pertev'le tanışmıştı. Seyrek de olsa onun odasına çıkıyor ve fikirlerinden istifade ediyordu. İki üç gündür iş aramakta olduğunu da gazetelerde ilan ediyordu.

Gazete No: 434, 7 Mart 1948

67

Bir gün Bayan Macide'ye gazetelerde yazılarını zevkle okuduğu Neriman Örs'ün kim olduğunu, evli olup olmadığını ve nasıl yaşadığını sordu.

Macide alay edici bir gülüşle:

"A canım, ehemmiyetli bir kadın değil. Kendisini ve yazılarını pek ciddiye almazlar. Aklı biraz terelellidir. Talihi ona yardım etmiş. Hep şendir. Ufak tefek şeylerden hep iyilik etmesini sever. Dolgunca bir mirasa

konduktan sonra dört başı mamur bir tüccarla evlendi. Kocası, bönün biri, ona tapıyor. Bir de yetişmiş oğlu var, mühendismiş, ziraatçi midir bilmiyorum, zıpırın biri. Karşıyaka'da deniz kenarında bir evleri var. Bir de Buca'da villaması bahçeli koca bir yerleri" dedi.

Handan, Bayan Neriman hakkında Pertev Bey'e de sormuştu. Pertev Bey kadını çok methetmişti.

Bu soruşturmalardan birkaç gün sonra Handan, Bayan Neriman'ın, modern ev kadını ile köylü karısını mukayese eden fantezi bir yazısını okumuştu. Yazı, "Çoğunun gözü bir ev ilahesi olmaktır. Akılları fikirleri, dayalı döşeli apartmanlar, lüks otomobiller, parlak tuvaletler temin edecek bir adamın sevgili meleği, kukuşu, nonoşu olmaktır. Kocaları hep sabırlı, hep uysal, hep nazik, hep cömert, hep genç, hep yakışıklı olacak ve döşenmiş, bezenmiş apartmanlarında odadan odaya peşlerinde sürünerek ve odaların her noktasında dizüstü düşerek, bir elleri hep aşk ateşiyle tutuşan yüreklerinin üzerinde, bir elleri de yalvarıcı bir edayla kendilerine uzanmış hiç durmamacasına aşk ilan edeceklerdi" diye başlıyordu.

Biraz aşağıda bu zihniyette bir kadınla, eski çağdaki bir hayatı yaşamaya alışmış bir köylü karısı karşılaştırılıyordu.

Şöyle:

" –Şehirli zevce, köylü karısına– Evleneli henüz iki sene oldu. Bizim Bey dönüp de yüzüme bakmıyor bile. Buna sen ne dersin?"

"Vah vah! Belki kısırsındır da ona tarlada tokatta yardım edecek çocuklar doğuramıyorsundur. Veyahut südün kıttır da çocukları emziremediğin için çocuklar ölüyorlardır."

"Ben bir çocuk doğurdum. Onu ben değil süt ninesi emziriyor."

"Öyleyse erkeğinin aşını iyi pişiremiyorsundur."

"Yemeği ben değil ahçıbaşı pişirir."

"Öyleyse yemek yapamadığına göre mutlaka bir

şeysini ya eksik veyahut kötü yaptırıyorsundur. Mesela çamaşırlarını iyi yıkamıyorsundur."

"Çamaşırları ben değil çamaşırcı yıkar."

"Öyleyse geceleyin kandilini iyi yakamıyorsundur."

"Yahu, bize elektrik ışığı elektrik santralından gelir."

"Hah bildim. Öyleyse şalvarını iyi dokuyamıyor, iyi biçip dikemiyorsundur."

"Biz çölde miyiz yahu? Kocamın elbisesinin kumaşını fabrika dokur ve terzi diker."

Köylü karı gevrek gevrek güldü ve; "Desene, senin kocan seninle değil, sütnineyle, çamaşırcı karıyla, ahçıbaşı, kumaş fabrikası ve elektrik santralıyla evlenmiş. Herifin sana ne ihtiyacı var ki yüzüne baksın? Herif sana sen de ona muhtaç kalmadıktan sonra, birbirinize neyle bağlı kalırsınız? Sen onun buğdayını yıkamalı, öğütmeli, hamurunu yoğurmalı, ekmeğini pişirmeli, ineğini ve davarını sağmalı, yapağını eğirmeli, şalvarını dokumalı, kışlık bulgurunu, tarhanasını hazırlamalı, peynirini yapmalısın ki, sakalını da sımsıkı elinde tutasın."

Handan, bu yazıyı okuduğunun akşamı Bayan Macide'nin dükkânına uğradı. Oraya uğrayan bir kadın müşteriye Bayan Macide:

"İşte yazılarınıza hayran olan genç okuyucunuz" diye takdim ettikten sonra Handan'a dönerek: "İşte tanımak istediğiniz Bayan Neriman Örs" dedi.

Handan, Neriman'ın cevval bakışını karşısında bulunca utancından kıpkırmızı kesildi. Handan yazıları yazan kadını koca burunlu, gözlüklü, koca alınlı ve yüzü bumburuşuk yaşlı bir fikir kadını sanmıştı.

Halbuki 42 yaşında ve etlice olmasına rağmen gövdesini iyi muhafaza edebilmiş, sarkık etli değil, sert adaleli ve pazılı, çevik bakışlı kara gözlü ve yakışıklı bir kadının karşısındaydı. Şaşaladı, adeta gözleri buğulandı. Ta neden sonra Bayan Neriman'ın kendisine gönül okşayıcı bir sevimlilikle:

"Benden bir şey mi soracaktınız?" diye sormakta olduğunu işitti.

Handan büsbütün kızararak ve tereddüt ederek;

"Pek haklı olarak ne cesaret diyeceksiniz. Fakat yazılarınıza bayılıyorum. Duyduğum, fakat ifadeden çok uzak kaldığım bir sürü şeyi bana anlatıyorlar. Yalnız.. "

"Evet yalnız?"

Handan'ın aklına, o gün okumuş olduğu yazı geldi. Pek fena sıkılıyordu. Fakat Bayan Neriman'ın bakışına apaçık ve masum gözleriyle dobra dobra mukabele ederek mahçuplukla:

"O kadar cahilim ki... dedi. Kekeledi. Fakat hemen kendini toplayarak:

"Bugün bir yazınızda, geçmişte erkek dişi iki cinsin muvazene hâlinde yaşamakta olduğundan bahsettiniz. Erkeklerin kendilerine göre bir hayatı, kadınların da aynı olarak kendi hayatları olduğundan... ve beraberce ahenkli bir tarzda çalışmak zorundan... geçmişte gerçekten bir muvazene var mıydı?" diye sordu.

Bayan Neriman içinden "Zavallı çocuk utanarak ben cahilim diyor, cehaleti eğer varsa kusuru değil bahtsızlığı" diye düşünüyordu. Handan'a: "Benden, bunu ispat edecek tarihi vesikalar isterseniz elimde öyle bir şey yok. Ben, ihtiyar dadımın köyde annesinden duymuş olduklarını, bugün yazdığım şekle döktüm. Yegâne şahidim, rahmetli dadımdır. Geçmişte öyle bir muvazene vaki olmamış olsa bile, onu bir çeşit teşbih olarak kullanmak üzere gerçekten vaki olmuş gibi farzetmek hata sayılmaz. Evvelce –iyi kötü her neyse– vaki olduğuna inanılan bir şeye doğru çalışmak, yepyeni ve hiç denenmemiş bir şeye doğru yürümekten kolaydır" dedi.

"Anlıyorum, fakat artık eski manada hiç ev kadını olabilir miyiz?"

"Âlâ, fakat o esas üzerinde mutabık kaldıktan sonra onu günümüz şartlarına yakıştırabiliriz," dedi.

Fakat içinden, kulak kabartmakta olan Bayan Macide'nin ne matah olduğunu düşünerek, "Herhalde bu işte erkekleri, haklarımızı kısıp daraltmaya çalışan bir çeşit düşman saymamamız lazım gelir" diye ilave etti.

Handan'a baktıkça amma da güzel, diye düşünerek ona:

"Siz bir erkek düşmanı olamazsınız, demekten kendini alıkoyamadı. Bu sözleri duyunca Macide'nin gözleri ateş saçtı. Handan, Macide'nin telkinleri dolayısıyla:

"Olmamak elde değil ki. Her şey erkeklerin. Erkekler tarafından, erkeklere mahsus yaradılmış bir dünya. Bize kala kala o şartlara baş eğmek kalıyor veyahut mutlaka... diye sesi titredi durdu.

Gazete No: 435, 8 Mart 1948

68

"Veyahut mutlaka ne?"

"Veyahut mutlaka felakete sürüklenmek!"

Bayan Neriman tatlılıkla:

"Mutlaka değil, kızım. Malûm dünya güllük gülistanlık değil. Herkesin derdi başından aşkın. Bunlar kimsenin kabahati değil. Genç olmak korkunç şey. Ben kendi oğlum için titriyorum, fakat insan ne yapabilir? İşte ortada bir dert. Onu olduğu gibi kabullenmek. Hayattan cennetler ve büyük saadetler ummamaya razı olduktan sonra, insanlar lüzumsuz yeislerin ve kederlerin pek çoğundan kurtulur" dedi.

Tam Handan cevap vermek üzereyken dinç ve canlı bir erkek sesi:

"Anne saatten hiç haberin var mı? Muhsin'e gitmekte geç kalacağız. O kadar hızlı yürüdün ki, seni kalabalık arasında kaybettim. Seni bulmak için Kemeraltı'nın bütün dükkânlarına gire çıka canım çıktı" diye bağırdı.

Handan muhavereye o kadar dalmıştı ki, sözün bu surette kesilişinden adeta sarsıldı. Loşluk içinde hayal meyal görünen cılız bir ışık gibi, Bayan Neriman'ın;

"Oğlum Rıdvan, dediğini ve sonra da:

"İşte kartım ve adresim. Perşembe günü saat beşte sizi evde beklerim, diye ilave ettiğini duyar ve görür gibi oldu.

Handan kartı aldı ve:

"Evet teşekkür ederim, der gibi bir şeyler mırıldanmaya kalkıştı. Fakat şaşkınlığının süresince genç adamın orada bulunmakta olduğunun vazıhan farkında idi. Bu zengin delikanlının, sözünü çalımlı ve hoyrat bir tarzda kesmiş olmasına pek öfkelenmişti. Ne var ki o kısa saniyelerin devamınca gencin içleri çil çil gülen elâ gözlerinin bakışını, suya susamış bir sünger gibi içine çekmiş, zamanın farkında olmayarak, çekingen ve şaşkın oracıkta kalmıştı. Gönlünün bir kısmı ona öfkelenirken, bir kısmı da beğeni duygusuyla titriyordu. Sonra şiddetli bir utanma buhranının paniğiyle, bakışı gencin gözlerinden kaçtı. Bayan Neriman'ın:

"Unutmayınız, perşembe günü" demekte, kendisinin de:

"Evet, evet güle güle efendim" yollu cevap vermekte olduğunu duydu.

Heyecanı yeri göğü sarsan bir dinamit infilâkının dumanları ve tozu toprağı gibi yavaş yavaş yere durulup dinince koca dükkânın eşiğinde yapayalnız durmakta olduğunun farkına vardı.

Biraz önce yanından ayrılmış olan Macide yanına koşup acele:

"Nasıl, dediğim gibi değil mi? Aklı terelelli, değilmi? Kendilerini beğenmiş zenginler vesselam!" diye Bayan Neriman'ın onda bıraktığı intibaı anlamak için kızı kıskanç ve tecavüzkâr suallerle didiklemeye koyuldu.

Handan'ın cevapları her ne kadar baştan savma şeyler idiyseler de, Macide onlardan içini yatıştıracak manalar çıkardı.

İzmir, gurubun beyaz okra, mavi-pembe renklerine bürünmüştü. Klaksonlarını haykırtan taksiler, kornalarını öttüren otobüsler, çanlarını çalan tramvaylar, kamçılarını şaklatan takır tukur faytonlar ve yük arabaları, nereden geldikleri ve nereye gittikleri bilinmeyen sayısız insan taşıyor ve sonsuz akıntı gibi gelip geçiyorlardı.

Handan odasına gitmek üzere dükkândan ayrıldı. Renkli ilanların, vitrinlerin "Buyurunuz kebap" diye davet eden seslerin ve yeryüzünde devam etmekte olan bir dramın parçalarını avaz avaz bağıran gazete müvezzilerinin arasında dalgın dalgın yürüyordu. Hemen apartmana varmak üzereyken elinde bir kâğıt tutmakta olduğunun farkına vardı. Ha, a canım. Bayan Neriman'ın eline sıkıştırmış olduğu karttı. Onu cebine soktu. Ve tanımadığı bir sokağa rastgele daldı. Uykuda yürüyenler gibiydi. Bayan Neriman ile konuşmasının kendisini neden bu kadar sarsmış olduğuna şaşıyordu. Hele o içten titreyişi neydi? Sanki, canının, gönlünün en karanlık derinliğinde donuk, fakat ısıtıcı bir ışık yanmaya başlamıştı. A canım ne olacak? Son aldığı paraların çoğunu gizlice Suzan'a gönderdikten sonra, öyle yemeğini, para kıtlığının zoruyla, tam doktorların tavsiye ettikleri gibi yani masaya aç oturup aç kalkmak suretiyle yemiş olduğundan ileri geliyordu. Belki de güm diye lafı kesen, o patavatsız gence karşı duyduğu öfkeden ileri... Ha! Onu annesi, ne isimle çağırmıştı? Rıdvan... Ha Rıdvan! Rıdvan! Hey Rıdvan!!!

Daktilo Gülşen vakasının gecesi, Lebibe Hanım bayılıp ayıldıktan sonra soluğu doğru Abdullah Efendi'nin yanında almıştı (karı koca yaşlandıktan sonra ayrı odalarda yatıyorlardı). O gün Abdullah Efendi göğsündeki bir sızıdan şikâyet ediyordu. Kendi yatak odasında -çocukluktan beri öyle alışmıştı- yatağı döşeği yere yapılmış, gecelik takkesini giyerek şiltenin üzerine bağdaş kurmuştu.

Gazete No: 436, 9 Mart 1948

Lebibe Hanım dert yandıktan sonra Abdullah Efendi çenesindeki seyrek kıl sızıntısını hiç ses çıkarmadan on dakika kadar yavaş yavaş sıvazladıktan sonra vereceği hükmü sabırsızlıkla bekleyen ailesinin üyelerine "A efendim, emzikteki süt çocuğu değil ki, ona nasihat verelim veyahut söz dinlemezse dayak atalım. Artık yaşını başını almış, bir baltaya sap olmuş, paraya el salmış adamdır. Dilediği gibi hareket eder. Ben size bir şey söyleyeyim mi? Bu akşam hiç keyfim yerinde değil, söyleyiniz de Makbule mangalımı getirsin," demişti. Efendi zengin olduysa da yaşayış biçimini hiç değiştirmemişti. Buna iki sebep vardı. Birisi cimriliği, ötekisi de o ilk yaşayış tarzının –pek zengin olmuş olmasından belli değil miydi ya– uğurlu olduğu kanaati idi.

Aile üyeleri, Abdullah Efendi'den bekledikleri öfkeyi göremedikleri için hayal kırıklığına uğramış bir halde odadan çıktıktan sonra Makbule Hanım mangalı getirmiş ve Abdullah Efendi'nin isteği üzerine ona biraz nane kaynatmış ve efendiyi odada yalnız bırakmıştı.

Şaka değil, Abdullah Efendi o gün tam kırk lira kaybetmişti. Dile kolay, kırk lira. Kırk kere top atarmış gibi güm güm diye harran gürran. Bu paraların tırakası daha hâlâ beyninde aksediyordu. Makbule çıkarken elektriği söndürmüştü. Abdullah Efendi bir aralık odada kömür yanığı kokusunu duyar gibi oldu. O güne kadar koca marsık efendi, pencereyi açıp da hiç parayla satın alınan kömürün hararetini mi salıverdi? Başı dönüyor gibi oluyordu. Ne var ki, şu altının başka madenlerde görülmeyen ne güzel bir sarı parlayışı vardı. Mangaldaki ateş amma da altın gibi parlıyordu. Kulakları mı çınlıyordu ne? Hayır hayır. O gün ondan kaçmış olan altınlar çıldırasıya seviniyorlardı. Adeta etekleri zil çalıyordu. Onları şöyle bir gırtlaklarından kavrayabilseydi. Mangala doğru iki elini de uzattı. Onları işte şimdi tutacaktı. Ve artık hiç kaçırmayacaktı.

Ertesi günü Abdullah Efendi'yi odasında kömür gazından boğulmuş buldular. Yanmış olan iki avucu içinde kül tutuyordu. Zavallının altın sandığı kül olmuştu.

O gün Abdullah Efendi'nin bankadaki paraları "Ah bizi Abdullah Efendi canı ciğeri gibi severdi. Onu kaybettik" diyerek saçlarını başlarını yolmamışlardı. Sahip olduğu han, hamam, tarla ve tokadın biricik taşı bile yerinden kımıldamadı. Gün şafakleyin yine eskisi gibi doğdu. Kızılçullu'daki mezarlık selvileri her gün rüzgârda sallanakoyduklarından başka türlü kıpramadılar, yaradılışın rüzgârı tamamen lakayt "Ne umurumdu!" diyerek ıslığını yine eskisi gibi çalıp geçiyordu.

Abdullah Efendi'nin ölümünden iki ay sonra, Bay Raif'in nakliyat ambarında evlenme memuru Bay Nihat ile Dr. Muammer'e Pertev "Adamcağız öldü, fakat bakışı dün akşama kadar ölmemişti. Allah rahmet eyleye, bakışı da dün akşam öldü" dedi.

Dr. Muammer, "İnsan saçlarının ve tırnaklarının, insan öldükten 4-5 gün sonrasına kadar yaşadıklarını, yani büyümeye devam ettiklerini biliyordum, fakat gözlerin değil" dedi.

Pertev, "Pek uzun bir hikâye değil, size anlatıvereyim. Onu tanıyalıdan beri her nedense bakışı bana bir tuhaf gelirdi. Ölü bir bakıştı. Sönük değil ha! Göz bebeklerinde merhamet nurunun en uzak bir imasını, bir iç yakınlığını, bir kan sıcaklığını aramak, bu gibi şeyleri bir otomobil, bir tramvay fenerinden ummak kadar abes olurdu. Gözlerinin üzerine sanki bir kefen geçirilmişti. Bakış değil bakışın kadavrasıydı.

En büyük korkusu para kaybetmesi ihtimali idi. Kendisinden birkaç kuruş sızdırılacak diye yüreği tir tir titrerdi. Bir gözü kapmaktaysa öteki gözü kaptırmamaktaydı. Onun bu hâlini iyice bilen bizler, onu mantara bastırıp, birkaç kuruşunu kaybettirmeyi kendimize bir eğlence edinmiştik. Onunla tramvaya binenlerimiz çok kerre, para çantalarını evde unutmuş olmak, cepte bozukluk bulunmamak gibi bahanelerle, ona bilet parası verdirmek muzipliğinde bulunurduk. Bir gün Baş-

durak'tan geçiyordum. Döner kebapçının birisinin nârası kulağımın dibinde top gibi patlamıştı. Başımı döndürdüm. Tam dükkânın kapısının önündeydim. Pişmekte olan köfte kebap dumanlarının ta dibinde kimi göreyim istersiniz? Abdullah Efendi'yi! Mutlaka karanlık ve dumanlı olduğu için oraya gitmiştir diye düşünüp geçerken, hazır karnım açken bir iki köfte atıştırayım dedim. İçeri girip onunla hoş beş etmek üzere yanına oturdum. Yoğurtlu kebapları parayla yiyordu ya. Onlara adeta kin bağlamıştı da hıncını almak üzere şiddetle ısırıyor ve parasının acısını çıkarıyordu.

Yanına oturduğumu görünce kebapları çabucak yutmaya koyuldu. Bunu görünce benim de şeytanlık damarım tutmasın mı? Önüme getirilen köftelerin birini ağzıma attıktan sonra, sanki kendisiyle görüşmek istediğim bir tanıdık geçiyormuş gibi kapıya doğru elimi sallayarak:

'Geliyorum!' diye seslendim ve yerimden fırladım. Kapıya varınca ona dönüp aceleyle 'Köftelerin altmış kuruşunu veriver' diye bağırıp kalabalığa karıştım.

Ona bağırmak üzere döndüğüm zaman, bana saldığı bakışı hiç unutamayacağım. İki üç gün sonra Abdullah Efendi öldü.

Kendisine acıdım desem yalan, acımadım desem de yalan. Fakat ne bileyim vicdan azabından mıdır nedendir? O günden sonra kimin suratına baksam o suratta Abdullah Efendi'nin bakışına rastgeliyorum. Mesela lokantaya otururum. Tam önümde oturan, Abdullah Efendi'nin o buz gibi delice ve sivri bakışıyla gözümün içine soğuk soğuk bakar, bana sanki:

'Benim altmış kuruşumu mu yiyorsun, dolandırıcı' diye haykırıp, yediğim lokmayı zehir zemberek ederdi.

Gazete No: 437, 10 Mart 1948

70

Tramvayda bilet parasını ödemek üzere açtığım

çantaya etrafımda duranların gözleri, Abdullah Efendi'nin bakışı ile takılır, bana:

'Utanmıyor musun? Bizim paramızla seyahat ediyorsun!' dermiş gibi olurlardı.

Sokakta, kahvede, dükkânlarda velhasıl her yerde Abdullah Efendi ile göz göze geliyordum. Sağdan soldan göz ucuyla gözetleniyordum. Bütün İzmir, Abdullah Efendi'nin bakışıyla beni kovalıyordu. Adam, öyle bir şiddetle arkamdan bakakalmıştı ki, öldükten sonra bile bakışı bana takılakalmıştı. Yoksa onun ruh haleti, o halete ait bakışıyla enine boyuna İzmir'e mi sirayet etmişti? Eğer nazar değme, kem göze uğrama, kötü gözle bakma buyduysa ben onun âlâsına uğramıştım. En sevdiğim canciğer dostların gözlerinde bile ancak bu bakışa rastgeliyordum.

İçimden, 'Aldırış etme Pertev, herkesin gözü parada değil mi? Ortada sahipsiz para olmadığına göre herkesin gözü herkesin parasında değil mi?' diyerek omuz silkip geçerdim amma, o bakış rüyama da girmeye başladı. Bu bakış hortlağı mı diyeyim, hortlak bakışı mı diyeyim, çekilmiyordu. Mali kabiliyetim elverseydi artık ıssız bir dağa çekilecektim.

Yahu, o bakışın deve gibi yüreğime abanan ezici ağırlığından nasıl kurtulacaktım? Adeta bâtıl şeylere inanmaya başladım.

Düşünüp taşındım, sonra şöylece hareket etmeyi tasarladım. Abdullah Efendi'nin Kızılçullu'ya gömüldüğünü öğrendim. Elime bastonumu aldım, trenle dosdoğru Kızılçullu'ya vardım. Vârisleri taşçılara mutantan bir mezar taşı ısmarlamışlardı, fakat daha tamamlanmamıştı. Gömülü olduğu yerin toprağı bir gün evvelki yağmurdan yupyumuşaktı. Ona bastonumu dürttüm. Tabutunun tahtası 'tak tak' ediyordu. O kapkara deliğin ağzına gözümü koyup bakmaktan korktum. Belki tabuttan Abdullah Efendi'nin gözlerinin bana baktığını görürüm diye ağzımı yanaştırıp:

'Ya Abdullah Efendi, Al sana borcum olan altmış kuruşu' diye bağırdım. Ve deliğin içine maden para

altmış kuruşu attım, Deliği toprakla kapadım. Para Abdullah Efendi'nin ruhuna iyice sinsin diye beş dakikalık bir hürmet sükûtu mu diyeyim, ne diyeyim, işte ondan sonra bu da faizi! diye bir nikel lira daha yuvarladım.

Ben mezarlıktan çıkarken uzaktan bir cenaze alayı geliyordu. İçimden 'Realite! Realite! Al sana son realite! Ölüm!' dedim. Fakat ürke ürke 'Allah vere de, bu alaydakilerde Abdullah Efendi'nin bakışına rastgelmesek bari' diye ilave ettim.

Yaklaşan cenaze alayını teşkil eden insanların gözlerine içim titreye titreye baktım. Hepsinin gözleri gülüyordu. Geniş bir nefes aldım" dedi.

Nihat, "Amma da uzun ediyorsun Pertev, sanki parayı götürüp vârislerine veremez miydin, ta Kızılçullu'ya kadar zahmete ne lüzum vardı?" dedi.

Pertev, "A kardeşim, para şıkır şıkır kendi eline sayılmayınca Abdullah Efendi'nin ruhu hiç mutmain mi olurdu? Paranın tabutunun üzerinde takırdadığını duyunca 'Mezarıma nur iniyor' diye Abdullah Efendi'nin ruhu cehennemde bile olsa şad olmuştur. Bu dünyada şad olduğu gibi" diye cevapladı.

Doktor Muammer "Yahu Hulûsi nerede? Eğer şimdi hâlâ Bay Haşmet'te muhasip olsaydı, pek yağlı bir yere kapılanmış olurdu" dedi.

Nihat "Yarım milyonu aşan bir mirasa konduğunu tahmin ediyorlar" dedi.

Raif, "Hulûsi buradan ayrıldı, Hususi Muhasebede vergi memuru oldu. Hani ya bize Haşmet'teki bir daktilo Gülşen'den bahsetmişti ya. Yememiş içmemiş o işi gidip Haşmet'in annesine anlatmış. O da yazıhaneye gidip Haşmet ile Gülşen'i suçüstü yakalamış. Büyük bir skandal kopmuş. Kız duvardan sarkarak mı çıkmış ne? Aklını oynatmış. Canlı bir cenazeye dönmüş. Kendisine bir şey sorulduğunda sanki uzaktaymış da söyleneni seçemiyormuş gibi gözlerini açar ve beklermiş. Artık annesi onu bebek gibi yediriyor, içiriyor, yatırıyormuş. Mahallede ona âşık olan bir terzi o haliyle ona talip

olmuş. Nikâhları kıyılmış. Geline zifaf gecesi tel duvak takmışlar.

İşte o gece, güvey mutfaktan bir şey almak üzere aşağıya inmiş. Bir iki dakika sonra yukarı kattan acı bir çığlık duymuş. Ama nasıl, çarptığı kayayı ikiye biçen bir bağırış! Yukarıya koşmuş, kapıyı kilitli bulmuş. Seslenip de cevap alamayınca kapıyı kırmış. Bir de ne görsün? Gelin eline geçirdiği bir iple kendisini tavana asmışmış. Bittabi Hulûsi çok müteessir oldu. Bana hiç de işin bu raddeye varacağını tahmin etmemiş olduğunu yoksa gidip de onu Haşmet'in annesine ihbardan sakınmış olacağını söyledi. Şimdi ettiğine müteessir ama kaç para eder? İş işten geçmiş bulunuyor" dedi.

Nihat, "Peki, buradan neye ayrıldı? Aranızda hısım akrabalığınız var. Burada ona karşı herhalde bir mütehakkim âmir tavrı takınmıyordun ya!"

Raif cevap vermeye vakit bulmadan Pertev, "Yahu Nihat, sen insanı basit ve sade bir şey sanıyorsun. Emir vericiliğin âşıkı ve delidivanesi olduğu gibi, emir almanın müptelası ve tiryakisi olanlar da vardır. Sonra emretmesini de emir kabul etmesini de istemeyenler vardır. Hulûsi ile hısım akrabalığın olduğu için, bak Raif söyleyeceğim sözlerden sakın ha gücenme.

Benim teşhisime göre Hulûsi emre tabi olmayınca rahat edemez. Seçtiği memuriyet ona pek yakışır. Şimdiki durumu ruhuna uygun olmasaydı, seni bırakıp da vergi tasildarlığını kabul eder miydi?" dedi.

Raif "Oğlanın belki hakkı vardır. Olur a. Meselâ ben topu atabilirim. O zaman Aral Dede'nin düdüğü gibi meydanda kalırdı. Sonra serbest mesleklerin tekâüdiyesi mekaüdiyesi yoktur" dedi.

Gazete No: 438, 11 Mart 1948

71

Doktor Muammer, "A canım, bu yolda yaşayanların çoğu zaruret dolayısıyla hayatın böylesine boyun

eğmek zorundadırlar. Fakat bazıları vardır ki, rutine müpteladırlar. Onlar için her sabah hayat, ondan önceki sabahların tıpatıp aynı olarak başlamaktadır. Onlar her gün aynı saatte evden çıkmalılar, aynı dükkândan sigara ve kibrit almalılar, otobüsü aynı durakta beklemeliler. Otobüste aynı tanıdıklarıyla hava hakkında şu bu hakkında aynı surette dertleşmeliler. Dışarda insanlar ister sevişsin ister sövüşsün, herkes üzüntü, yorgunluk, argınlık ve bezginlikle angaryalarını ister inatla ister inatsız tekrarlayadursun onlar, her gün aynı dairenin aynı küflü havasını koklamalılar, sıralanmış masalar arasında aynı masanın önüne ve sağlı sollu aynı masa komşularının arasına oturmalilar, aynı deftere aynı rakamları yazarak, aynı vergileri aynı adamlardan almalılar. Dışarısı ister güneşlik, ister açıklık, ister yağmur, ister çamur olsun, onlar aynı tünele dalan karıncalar gibi, akşam olunca aynı odaya dönmeliler. Bu daimi devirden en cüz'i bir inhiraf, nefret ve korkularını mucip olur" dedi.

Pertev "Evet bu çeşit insanlara göre hayatta yeni bir yaşama yolu bulmaktansa, zihin yormadan eskiden çizilmiş ve yönüne gelinmiş bir yolun üzerinde taban tepmek daha kolay oluyor" dedi.

Raif, "Bunca mirasa konduktan sonra bakalım Haşmet ne yapacak, merak ediyorum?" dedi.

Doktor "Ne yapacak mı? Kendisinden önce mirasa konanlar ne yapmışlarsa o da aynısını yapacak."

Nihat "İşittiğime göre, annesi ve kardeşleri evlen de evlen diye tutturmuşlar. Kadının birisini tutup parasını yedirmesinden ödleri patlıyormuş. Hakları da var. Ne de olsa babasının sağlığında gemleri babasının elindeydi. Şimdi artık dilediği gibi hareket eder."

Pertev "Onda para yedirecek göz mü var sanki? Onun gözleri maşallah babasının bakışını tevarüs etmiş" dedi.

Doktor "Bana Pertev haklı gibi geliyor. Haşmet iliğine kadar para canlısıdır. Mutlaka çirkin olsa da pek zengin bir karı arayacaktır. Nakdi muvaffakiyet gibi

şeyler, çoğu defa heyecansız, sevgisiz insanlara ait oluyor. O insanlar ki duygu noksanlıkları onları para kapıcılıkta serbest bırakıyor. Bunlar ekseriya güzelliklere kör oluyorlar. Mesela birdenbire ve şiddetle âşık olmanın, çocuk istemenin ve çocuğa sahip olmanın ne demek olduğunu bilmezler. Bir meşaleden gaye ateş ve ışıktır, insandan gaye insandır. Ne var ki para canlıları güzellik ve daha ileri beyinlilik bakımından istifaya uğramış çocukları dünyaya getirme işinin, hayatın herhangi bir başka işinden çok daha önemli olduğunu takdir etmezler. Bunlar evlenirken, güzelliği de, sevgiyi de hiç itibar nazarına almadıkları için, dünyayı hem kafaca hem suratça çirkin ve müteredditi çocuklarla doldururlar" dedi.

Nihat "Yahu doktorum, demincek paracanlıların ekseriya heyecansız ve sevgisiz insanlar olduğunu söylediniz. Sanki Haşmet heyecansız ve sevgisiz mi? Baksana şu daktilo Gülşen bir de fiskos edilmekte olan halayık Feryaz işlerine! Onun yüreğinde sevme, sevilme, gülme, eğlenme kabiliyetleri olmasaydı... diyordu.

Pertev, Nihat'ın sözünü keserek "Dur! Ne söyleyeceğini biliyorum. Bir insanın yaptığı iş, tabii bir işse ne kadar da zor olsa onun eğlencesi, saadeti, hatta hayatı olur. Mesela en büyük eğlencem yazı yazmaktır. Ve en büyük, hayatımın en mesut anları ise iyi yazmış olduğuma kani olduğum anlardır. İşte bundan dolayı ne eğlenceyle vakit geçirmek veyahut tesadüfen pek yerinde bir tabirle ifade edilen vakit öldürmek ihtiyacındayım..." diyordu.

Doktor da dayanamadı "Evet, evet" dedi. "Vakit öldürmek ve o kabilden olan eğlencelere ancak gayri tabii bir hayatta rastgelinir. İntihar yani hayat olmayan bir işkenceden kurtulmaya çalışmak topyekûn vakit öldürmektir, vakit öldürmek denilen dakikaları ve saatleri öldürme işi de, saatbesaat taksit ve perakende intihar demektir. Yani hayat olmayan bir yaşayışın işkencesinden kurtulmaya çabalamaktır. Hayat yaşanır yahu, öldürülür mü? Madem ki onun öldürülmesine uğraşılıyor, demek ki öldürülen o şey hayat değildir."

Nihat "Yahu ben Haşmet Bey'in Gülşen ve Feryaz işlerini misal getirdim. Siz nelerden bahsediyorsunuz?" diye bağırdı.

Pertev "İyi ya. Herif heyecansız ve sevgisiz de, onun için bu gibi sergüzeştlerle sun'i bir surette heyecan ve sevgi yaratmaya çalışıyor. Yani vakit öldürüyor" dedi.

Nihat da "Pekâlâ! Doktor demincek aynı saat, aynı masa, aynı defter temcid pilavı gibi kulağa haşin gelen tekrarlamalar yaparken Hulûsi'nin de heyecansız ve sevgisiz olduğunu ispat etmeye çalışmadın mı? Neden Hulûsi Haşmetvâri sergüzeştlerle vaktini taksitle öldürmüyor?" diye sordu.

Pertev "Çünkü Haşmet kadar zengin değil de ondan. Hulûsi'nin vakit öldürmesi sinema, keseye göre vakit öldürüş çaya gitmekle vâki oluyor. Her çeşitleri vardır. Onların Tekel'in 'Boğaziçi', 'Birinci' ve 'Köylü' cigara paketleri gibi ucuzları ve perakendeleri vardır. Filmler Haşmetvâri sergüzeştleri perdeye aksettirir. Seyirciler hayallerinde kendilerini filmde seyrettikleri kahramanın yerine koyarlar. Yani Haşmet'in fiilen yaptığını hayalen yapıyormuş gibi olurlar. Sen Hulûsi'yi başkasının kahramanlığını seyretmek için para verip kendi arzusuyla iki saat zindan gibi bir odaya kapanacak kadar budala mı sanıyorsun?" dedi.

Nihat "Yahu gökten terütaze masumiyetleriyle hemen şimdi inmiş melekler imişsiniz gibi konuşuyorsunuz" diye küser gibi oldu.

Pertev "Hiç de değil Nihat'çığım. Biz de, her insan gibi bu öksüz dünyanın havasını soluyan mahluklardanız. Tabii bir fonksiyonu yapmak zoru, o işe ait olan çağda bizim de, Amerikan yakısı gibi sırtımıza yapıştı.

Gazete No: 439, 12 Mart 1948

72

Fakat şu veya bu şekilde vakit öldürmek, yani pe-

rakende intihar başka. tabii bir fonksiyon da tamamen başka bir şeydir" dedi.

Mevsimler dolana dolana gelip geçiyor, Martı da sere serpile boy atıyordu. Artık okuma yazma çağına gelmişti. Tam o sıralarda tesadüf Asım Kaptan'ı o kıyılara getirmişti. O balık avına çıktığı zaman Gerenkuyu'ya uğrardı. Kara Mahmut ile Hacer onu ne kadar eve davet etseler de gitmezdi. Geceleri ulu bir çamın önünde ateşini yakar, yemeğini pişirirdi. Ağacın gövdesi aydınlanırdı. Ağaç o zaman sanki bir mermer sütunun Karatid'i (iki-üç bin sene evvel Halikarnas –Bodrum'da sütun başlığı yerine sırtıyla binayı taşıyan bir insan heykeli yapılırdı. Halikarnas Karya'nın merkezi olduğu için buna benzer sütun başlıklarına Karatid dendi) imiş de sırtında gecenin karanlıklarını taşıyormuş gibi olurdu. Ağaç o iptidai ateşin bekçisi iptidai bir ilah gibi olurdu. Sanki toprağın bağrından fırlayan o eski ilahların biri. Ateş söner gibi olunca ağaç da ayrı bir varlık olmaktan çıkar ve ormanın umumi karanlığına gömülüp kaybolurdu. Ateşi yakarken ihtiyar denizci eğilip üflerdi. Sanki içinin alevini üfürerek ateşi tutuştururdu. Kara Mahmut ile Hacer'in ve bilhassa küçük Çakır Kızın gönüllerini tıpkı böylece ağaç yetiştirme aşkıyla tutuşturmuştu.

Asım Kaptan gittikten sonra Gerenkuyu'nun insanlardan uzak üç sakini gönüllerinde –bir gece önce kaptanın çakıllar üzerinde yakmış olduğu ateşin yeri kadar kara– bir hasret duyarlardı.

Asım Kaptan, ömrünün pek çoğu geçmiş, geride pek azı kalmış yetmişlik bir ihtiyardı. İnsanlara ait müşterek sıkıntılar ortasında hoş görücü güleryüzlü bir adamdı. Sultan Hamid zamanında Ticaret-i Bahriye Okulundan kaptanlık diplomasıyla çıkmış. birçok Türk ve yabancı vapur ve şileplerde deniz deniz gezerek, çeşit çeşit memleketler görmüş ve edebiyatlarına da derinleyerek birkaç yabancı dil öğrenmişti. Yazdığı bir

kitap dolayısıyla Sultan Hamid'in hışmına uğrayarak, yıllarca Bodrum Kalesinde mahpus kalmıştı.

Vatanının o günlük güneşlik hâline öylesine gönül bağlamıştı ki Meşrutiyet'in ilanı üzerine salıvermece olmadan ayrılamamış, elinde ve avucundaki az buçuk parayla deniz kıyısında bir ufacık arsa bir de üç tonluk Latin yelkenli bir tirandil alarak orada kalmıştı.

Asım Reis, kayığını karaya bağlayan palamarı çözünce, açıktaki adaların her biri, sevdiği kadının gülümsemesi gibi onu çağırırdı.

O zaman Asım'ın kayığı bozaran denizlerin serpinti ve dumanlarını mavilere savurta savurta olanca canı ve yüreğiyle adalara –her günkü dünyanın riyasından, yalanından, dolanından, dalaveresinden tamamen masum cennet parçalarına katıla katıla– uçardı. Neyle uçardı? Rüzgârla mı? Hayır. Rüzgârdan ziyade âlemde kıymetli matah sayılan ne varsa hepsini arkaya fırlatıp atmış hırçınlığının, çılgınlığının, gönülden kopan sevinciyle ve o sevincin kasırgası ve hızıyla. Adalara ve ıssız kıyılara gidenler yok değil, vardı. Fakat hiçbiri Asım Reis gibi onlara varamıyordu. Kabahat ne adalarda ne de kıyılardaydı.

Kaptan o adalardan ve kıyılardan dönerken, her biri o adalar ve kıyılardan birinin hatırası olarak taşlar getirirdi. Onlardan arsasında kendi eliyle denize bakan ve bir kaptan köprüsünü andıran bir ev yapmıştı. Evin bahçesi yoktu, fakat önünde milyonlarca dönüm açık denizler vardı. Deniz, eve doğru dalga dalga gelirken, ev sanki onlara doğru açılırdı. Böylece ev kazık gibi durucu değil fakat gidici olur ve deniz dalgalarının duvarlarda tavan ve tabanlarda harelenen akisleriyle hep akıcı ve değişici olurdu.

Fakat denizi ve hürriyeti bu kadar sevdiği için Kaptanın toprağı hor gördüğü sanılmasındı. Öldüğü zaman toprağın dili olsaydı "Evet, ben bu adamı tanıyorum, o diriyken bile beni tırnaklarının, saçlarının arasında bulurdunuz, o kadar bana karışıp karılmıştı!

Denizlerden elime gönlü su gibi içime akardı" diye bağırırdı. Denize açılmadığı zaman, Kaptan mutlaka toprakla uğraşırdı.

Denizci ruhunun özü ve iliği hürriyete ve uzaklara can atıştır. Bir açığa ve ıssızlığa çağıran hep o ruhtu. Bu ruh, –bilhassa Akdenizlilere– yüzyıllarca hep ötelerin özleyişini vermişti. O aynı ruh Homer'in kör gözlerinde, Ulis'in esrarengiz seyahatini tüttürmüştü. Kristof Kolomb'lara, Magellan'lara, Amerigo Vespuçi'lere uzaklıkların çağırışlarını ulaştıran yine oydu.

Saatlerini, günlerini dümen suyunca sırtta kalan habbeler gibi bırakan yollanışın da can kulağında çınlayıp duran ses, enginin davetiydi. İşte bundan dolayı ona durmak zindan oluyordu. Ve yine de bundan dolayıdır ki denizde seyahat edemediği zaman duramıyor, başka bir âlemde yol alıyordu. O başka âlem ise toprak ve nebat âlemiydi. Ve işte yine böyledir ki denizin tuz kokusu onda, toprağın esmer kudretli kokusuna karışıyordu.

Ziraatçi olmamasına rağmen güzel kıyıları daha da güzelleştirmek aşkıyla üç dört dilden kitaplar getirtti. Geceyi gündüze katarak ekincilik ve yetiştiricilik işini özcandan öğrendi. Artık memlekette mevcut olmayan yemişlerin, çiçeklerin, ağaçların hangileri olduğunu, bunların hangilerinin Ege iklimine uyacağını adamakıllı biliyordu. Ümidi, güzel illere güzel yemişler, çiçekler ve ağaçlar yakıştırmaktı. Asım Kaptan gözlerinde tüten bu ümide doğru olanca özleyişleriyle; diş, tırnak, bacak ve kollarıyla köstebek gibi çabalayarak, kazarak, ekerek, yetiştirerek, karış karış, adım adım sürükleniyor ve tırmanıyordu. Acele acele ederken vaktin harıl harıl geçmekte olduğunu ta koynunun koynunda duyuyor, işte o zaman her vakit öldürücü eğlence ona çekilmez bir işkence, ister gece ister gündüz toprağa bir tohum daha atmak ona bir saadet oluyordu.

Gazete No: 440, 13 Mart 1948

Yaratıcılık istekleri bir aşk şiddetini bulanlardır ki, onun ne baş döndürücü ve çıldırtıcı bir sevinç olduğunu bilirler. Gece uykusunda bile Asım Kaptan fidanların büyümekte olduklarını, iç kulağıyla, bir gök gürültüsü gibi işitiyordu.

Akşamları çardak altlarında rençperlerle, ekici ve yetiştiriciler toplanınca Asım Kaptan –kendinden geçkin bir halde– topraktan başka bir şeyden bahsetmiyor, karşısındakilerin dinleyip dinlemediklerinin bile farkında olmuyordu... Dinleyenler "Yine kaptan dalga geçiyor" diyorlardı. Komşusunu mantara bastırdıkları için kendilerini kurnaz bilenlerse "Uç baba torik" diye bağırıyorlardı. Fakat onlara da tuhaf bir hâl oluyordu. Baştan sava sava angaryadan gördükleri işlerin güzelliğini yavaş yavaş uyanan hayal kuvvetleriyle kavrıyor ve tadına varıyorlardı. İşlerine artık can ve baş verdikleri için tabur tabur mandalin ağaçları, ordu ordu portakal, alay alay limon ağaçları, okaliptus ve yüzlerce çeşit nebat Yıldırım Beyazıt'ın çalataban zorlu yürüyüşlerle getirip de, Niğbolu otları arasına gizlediği yeniçerilerin birdenbire otlar arasından, düşman karşısına dikilmeleri gibi topraktan fışkırıyorlar, dünyanın ve dünya gibi yine toprak olan güneşin ışığını topluyorlar ve içi güneş dolu hayat kumkuması vitamin ve hidrokarbon bombası altın yemişlerini bir trampet ateşiyle ölümün suratına fırlatıyorlardı.

Kaptan Gerenkuyu'ya uğradıkça Kara Mahmut da onun talâkatının tesirinden masun kalmıyordu. Tembel Gerenkuyu'da sanki bir oksijen deposu patlamış gibi habire mandalin ve portakal ağaçları yetiştiriliyordu.

Asım Kaptan'ın Güney Anadolu'yu sevmesinde bazı gençlik hatıralarının hatırı sayılır payı vardı. Malaga'ya üçüncü seyahati idi. Küllük İskelesi'nden Bizerta'ya şilebiyle zımpara taşı ve oradan da Malaga'ya hurma götürmüştü. Endülüs şaraplarını Pire'ye taşıyacaktı. Şarapların gemiye yüklетilmesi işi üç gün sürecekti. Şarap tüccarı Alonzo de Kentreras, insan dostu

iri bir adamdı. Birinci, ikinci kaptanla Fransız çarkçıbaşını vapurun yüklenme işi bitinceye kadar Granada'ya götürmeyi teklif etti.

Asım Kaptan'ın Granada'ya vardığı gün Noel gecesiydi. Şehirde büyük şenlik feriya (panayır) vardı. Ne var ki Asım Kaptan, şenlik ve bayram günüdür diye neşelenemiyordu. Matem günüdür diye mukedder olamıyordu. Onun için geceleyin başını alıp Elhamra sarayının harabesine çıkmıştı. Kış gecesi olduğu için kırağı yağmıştı. Soğuk havada rutubet, pus ve sis namına bir şey bırakmadığı için gökte halesiz bir ay ve milyonlarca yıldız vardı. Asım Kaptan, sarayın ay ışığı ve kırağıyla ağaran, gölgelerle kararan geçit ve dairelerini gezdi. Hele aslanlar avlusu –ortasında aslanlarla çevrili havuzuyla– yeryüzünden ziyade ay ve yıldızlara yakın gibi geliyordu. Sanki orada sükût içinde ibniserracların hıçkırığı duyuluyordu. Asım Kaptan gezine gezine sarayın Granata'ya bakan uçurumsu seddinin kenarına vardı. Binlerce kastaniyetin tıkırtısı, bir arı kovanının davûdî uğultusu gibi tepeye harabeye aksediyordu. Kaptan buz gibi soğuk olsa da bir taşın üzerinde oturup yıldızların mavi çelik parıltısına, tellenen cıgarasının kırmızı kıvılcımını kattı. Sonra harabeden indi. İçinde acıya benzeyen bir şeyler ince ince sızlıyordu.

Granada sokaklarında kastanyetler gök gürültüsü gibi şakırdıyor, esmer tenler arasında gülümseyen dişler çakıyor, çınlayan kahkahalar hava fişekleri gibi savrulup süzülüyordu. Yelpazeler (onlar kadar güzel ve renkli idi ki, serin havada onlara lüzum olmadığı halde birçok elde tavus kuşu kuyrukları gibi açılıyordu) ve yelpaze yapraklı palmiyeler çırpınıyor, hurmalar nebati fıskiyeler gibi saçılıyor, sabırlıklar ve frenk incirleri nebatı abideler meşale ve şamdan çiçeklerini yıldızlara taşıyor, yaseminler, bougainviller ve bignonlar harlayan alevler gibi duvar ve saçakları sarıyor, sokaklara dökülen şaraplara çiçeklerini katıyorlardı. Asım Kaptan başı önüne yarı eğik sokaktan geçerken sokakta kastanyetlerini sert sert şakırdatan bir jitana (İspanyol çingenesi) ezel ve ebed, doğum

ve ölüm arasında, toprağın ancak bir kere muayyen bir insan şekline girebileceğini anladığı için midir nedir, dünya topraklarının en şeffaf yeri olan gözlerinden – sempati dolu, şen, serazat ve hazır olduğu kadar nostaljik– bir bakış saldı. Onu sokak ortasında durdurarak ve dişleri arasındaki çiçeği, "alma di mi corazan" diyerek göğsüne taktı. Bakışının parlayışında alâimisemanın bütün renkleri dile geldi. Jitana elini kainata meydan okuyucu, hür bir edayla beline koydu. Yıldızlara bile yüksekten bakarak karşısında duran denizciyi "Müteessir olma" dercesine "Ole" diyerek selamladı.

Asım Kaptan hapishanede Prosper Merime'nin Karmen'ini Türkçeye çevirirken tütün evinde Karmençita'nın çıkışını ve Don Joze'ye ilk rastgelişini tasvir eden yere gelmişti. Karmençita kara saçlarına bir akasya demeti takmıştı. (Türkiye'de akasya diye, beyaz çiçekli akasya "akasya pseudorobinia" tanınır. Halbuki asıl akasya, cinsleri kırk elliyi aşan mimozalardandır ve vatanları Avustralya'dır. Yalnız akasya Julibrissin denileninin vatanı İstanbul'dur, adı da gülibrişimdir. Julibrissin adı buradan gelir. Bazı İzmir sokaklarına dikilmiştir. Bu akasyadan başka İzmir'e Floribunda Siyanofilla çeşitleri de gelmiştir.) Asım Kaptan'ın kendi iklimi de tıpkı Endülüs gibi limon ağacına çiçek açtıran, portakalın koyu yeşillerine altın yemişler verdiren, püfür püfür rüzgârlarını uyuyan bir çocuk soluğu gibi tatlı estiren bir iklimdir. Esmerleri ise Merime'nin La Morenita'sına taş çıkarabilirlerdi.

Kaptan hapishaneden çıkınca akasya tohumları ısmarladı. Ekti, yetiştirdi. Kendisinin bir karış toprağı, dikili bir ağacı yoktu.

Gazete No: 441, 14 Mart 1948

74

Fidanları sokaklara, sağa sola dikti. Aradan on beş sene geçti. Asım Kaptan ihtiyarlamıştı. Bir gün sokakta

yürürken bir gelin alayının geçmekte olduğunu gördü. Kafilede dört gelin vardı. Hepsi de Karmençita gibi gülüyor ve yalnız saçlarına değil fakat tepeden tırnağa kadar, kimin diktiğini bilmedikleri fakat hoşlarına gittiği için kendi elleriyle koparıp aldıkları akasya çiçekleriyle donanmış bulunuyorlardı. Kaptan'ın sevinci yüreğine adeta sancı verdi. Gönlü sanki kabına sığmadı ve en tez bir musikiye boşanıp açıldı.

Asım Kaptan, yaşadığı bunca yılı hatırlamak için başını döndürüp arkasına bakınca geçmişte rastladığı insanlar ona kalabalık hâlinde "nereye gidiyorsun" dermişçesine hüzünle bakarlardı. O kapkara kalabalık arasında kara tahtaya tebeşirle dimdik vuruluvermiş bir hayret işareti gibi, bir gövde ve bir yüz görürdü. Gece görülen sabah yıldızı gibiydi. Yüreğinde bir "ole" angılanırdı. O nostaljik gülümseyişe –kendisine kulak vererek harıl harıl narenciye ağaçları diken Kara Mahmut'un çocuğu– Martı'da rastlıyordu.

Kaptan'ın Gerenkuyu'ya uğrayıp da ağaçlardan bahsedişi, Martı'da bir yetiştiricilik, bir yaratıcılık uyandırıyordu. Gönlünde ağaçlara karşı duyduğu sevgi ona o kadar için için bir anlayış, pürdikkat, bir sabır veriyordu ki, babası, kendi fidanları solunca, Martı'nın bir köşede kendi eliyle yetiştirdiği fidanları gizlice gidip çalmak zorunda kalıyordu. Asım Kaptan ise Martı dolayısıyla deniz kenarından ayrılmamak kararından vazgeçiyor, hatta annesi tarafından yiyeceğinin pişirilmesine dahi ses çıkarmıyordu. O sıralarda Martı okuma yazma işine de gönül vermişti. Martı ilk mektebe gitme çağına girdiği için Kara Mahmut ile Hacer Gerenkuyu'dan çıkarak Bodrum'a yakın bir yerde arazi aldılar. Her sabah Martı, adını "Kestane" diye taktığı eşeğine biner ve tez bir tırısla okula yetişirdi. Vakit müsait ise ve Asım Kaptan denizde değilse ona uğrardı. Asım Kaptan, kızın anlayış ve bilgisine o kadar güveniyordu ki, Avrupa'dan ancak on tane tohumunu getirdiği müstesna nebatları ekmek ve yetiştirmek işini Martı'ya havale edebiliyordu. İlk mektebi bitirdiğinde Martı on

dört yaşındaydı. Kendisi inekleri sağıyor, peynirin, yoğurdun âlâsını yapıyor, fidanlara bakıyor, hatta Kaptan'ı hayretlere düşüren fıkra ve hikâyeler yazıyor, balık gibi yüzüp, ak saçlı bir kaptan gibi yelken ve dümen kullanıyor ve bir tevarek delikanlısı gibi ata ve deveye biniyordu. Ayrıca hayvanlara ve nebatlara kendini sevdirmesini iyi biliyordu. Bütün kuşların ötüşlerini ezberlemişti. Kumruları avucunda yedirirdi. Adaşı martıyı denizden çağırırdı. Bülbülle beraber nöbet çalardı. Karatavuk, keklik, saka, batak, tarla kuşlarının dilinden anlardı. İshakçığı ta yanına getirtirdi.

Asım Kaptan'ı hayrete düşüren bir nokta, çeşit çeşit nebat tohumlarının Latince isimlerini çabucak öğrenip güzel telaffuz etmesiydi. İlk önce şaka olsun diye Martı'ya iki üç Fransızca dersi verdi. Martı o kadar hızlı öğreniyordu ki, ona Fransızca ders vermek, bir sıkıntı, bir zahmet değil, adeta bir zevk oldu. Martı beş-altı ay içinde başkasının bir-iki sene çalışmakla varacağı yeri aşıp geçti. İşte böylecedir ki Martı ilk mektebi bitirince Fransızcayı da adeta öğrenmiş bulunuyordu. Kasırgaya tutulmuş kuru bir yaprak gibi Asım Kaptan'ın dinamik tesiriyle olabildiğine mandalin ve portakal ağacı diken Kara Mahmut ise Martı'nın Milas Ortaokulunda okuma masrafını kolayca ödeyecek kadar zengin olmuştu. Martı, ortaokulun son sınıfındayken annesi öldü.

Gün kuşluk vakti. Martı'nın annesi Hacer'i birdenbire bir sancı tutmuştu. Kadın çırpınıyor ve bağırıp çağırıyordu. Kara Mahmut hemen atına binerek en yakın köye gitmiş, oradan –bir doktor getirmesi için– Bodrum'da Asım Kaptan'a haber salmış ve Hacer'e bakmak için Gerenkuyu'ya birkaç kadın getirmişti. Rüzgâr meltem estiği için Kaptan üç-dört saat sonra doktorla pupa yelken köye yetişmişti. Doktor Hacer'i muayene ettikten sonra Kaptan'a frenkçe bir şeyler söylemişti. Her ne kadar belli etmemeye çalıştıysa da Asım Kaptan'ın canı çok sıkılmıştı. Bodrum'a ancak volta vurularak dönülebileceği için, Doktor atla karayolunu tercih etmişti. Bodrum'da eczane yoktu. Doktorun yazdığı ilaç-

ları Milas'a ısmarlamak için Kaptan da doktorla beraber gitmişti.

Onlar ayrıldıktan on-on beş saat sonrasına kadar kadın çırpınmış durmuştu. Sonra sükûnet bulmuştu.

Kara Mahmut kadının tabii surette uykuya daldığını sanarak adeta sevinmişti. Odadaki kadınlara "Hah uyuyor!, İyi! Yavrucak, çok sıkıntı çekti, aman dokunmayın da biraz dinlensin" demişti. Kendisi Kaptan'ı beklemek üzere dışarıya çıkmıştı. Dışarda tam toparlak bir ay yeryüzünü bir nur âlemine çevirmişti. Kara Mahmut ona bakakalmıştı. Ayın üzerinden geçen ince bir buluttan dolayı ay hâlelenmişti. Derken bulut mu eridi, yoksa ay hâlesinden mi soyundu, her neyse, ortalığa ince bir yağmur indi. Sanki ayın hâlesi yağıyor ve ay da yağan bu hâlenin üzerinde gecenin alaimisemasını yaratıyordu. Yağmur geçince sanki yapraklar ışıklarla yıkanmıştı. Gümüşten yapılma bir peri ormanı peydalanmıştı. Rüzgârın salladığı yapraklardan pırlantalar dökülüyordu. Fakat aradan çok geçmeden rüzgâr durdu. Sanki rüzgâr, ay ışığının nasıl aktığını işitmek için susmuştu. İşte o zaman evin içinden "Öldü!" diye bir çığlık kopmuştu. Kara Mahmut ta iliklerine kadar sarsılarak ayağa fırlamıştı. Odaya gelince Kara Mahmut, Hacer'e bir göz atıp şaşkın şaşkın "Yok canım öldü mü? Ne demek istiyorsunuz? Uyuyordu. Uykuya daldığını gözlerimle gördüm" demişti. Sonra ninni söyler gibi kırık bir sesle "Üzülme yavrucuğum, rahat et, güzel bir uykuya var, artık kaygular üzüntüler bitti. Dinlen yavrucuğum, yanında bekleyeceğim" demiş ve başını ölen kadının başının yanına yaslamıştı. Odadaki kadınlar dışarı çıkmışlardı.

Şafak sökmüş, kuşlar ötmeye koyulmuştu ki, Asım Reis dört nala sürmüş olduğu atla bitkin bir halde Gerenkuyu'ya vardı. Kadınlar ona Hacer'in saatlerdir ölmüş olduğunu söylediler. Asım Kaptan "Ne olacak? Hemen hemen Belçika kadar Muğla vilayetinde; Muğla'da bir, bir de Milas'ta topu topu iki eczane var. Otomobil bulup da durup beklenmez a. Bodrum'dan

buraya da yol yok ki otomobil yetişsin. Ne diyeyim?" diye bağırmış ve ilaç şişelerini kaldırıp yere çarpmıştı. Eve girince Kara Mahmut'u karısının artık durmuş olan yüreğinin üzerine başı dayalı, kendinden geçkin uyur bir halde bulmuştu.

Gazete No: 442, 15 Mart 1948

75

Asım Kaptan artık bundan sonra enikonu ihtiyarlamış bulunan Kara Mahmut'un yüreğine neşe serpilecek bir şey varsa o da ancak Martı'nın akarsuyu andıran gülüşü olacağını tahmin etmişti. Fakat baba kız o ücra yerde bir başlarına yaşayamazlardı. Zaten Martı'nın liseye gitme meselesi vardı. O zaman Kaptan'ın göz önüne, birkaç saat önce Milas eczanesinin vitrininde bir kavanozun içinde görmüş olduğu insan rüşeymi, vaktiyle düşürülmüş olan yedi aylık insan yavrusu geldi. O kavanoz yavrusunun hikâyesini iyi biliyordu.

Düşürülmüş olan çocuğun annesi halayık Feryaz'dı. Kendisi halayık falan değildi. 1. Dünya Harbinden sonra Harp Öksüzleri Müessesesine, evlatlık diye yetiştirileceği hakkında senet verilerek bir harp zengini tarafından eve alınmıştı. Ne var ki, küçük kızı eve alır almaz, şehit evladı diye değil, hizmetçi olarak kullanmıştı.

Küçük kız büyümüş, çocukluktan çıkmış ve yıllarca mihaniki bir surette bulaşık yıkayıp, ortalık süpürmüştü. Onun o zaman gözünde her şey "yarin" gönlündeyse her şey "ümidi" yüreğinin her çarpışıyla kan nasıl fırlayıp da tepesinden tırnağa kadar gövdesini sıcaklığıyla sarıyor idiyse, kız, kendisinin yeryüzünde beklenen bir misafir olduğunu öylece duyuyordu. Dünyaya gelmekle hakkı olmayan bir yere gelmiş değildi ya. Yeryüzünde ne kaçak ve ne de sığıntıydı.

Güzel değildi. Fakat munisti. Dünyada ise munislikten daha güzel ne vardı?

Efendileri Feryaz'a karşı nüvazişkârlıkla muamele

etmiyorlar değildi. Bayram olunca ona bayram bahşişi veriyorlar, yeni bir entari yaptırıyorlardı. Hatta onun istikbalini bile düşünüyorlardı. Fakat bütün bu düşünceler, tıpkı eşeğe binen eşek sahibinin, bindiği eşeği düşünmesi kabilindendi.

Feryaz'a göre insanlar güzel mahluklardı. Tıpkı kendisi gibi gözleri, dudakları ve sözleri vardı. Ne var ki kızcağız korkuyordu. İnsanlardan bir sempati bulamayarak ölüp gitmekten ürküyordu. İçinden bazen "sakın ben insan değilim" yollu bir şüphe geçiyordu. İşte o zaman insana doğru fırlamak, gönlünü insan koynunda barındırmak özleyişiyle yanıyordu. Fakat bu sempati arayıcı atılışı her defa buz gibi bir duvara çarpıyordu. O bile değil! Bir hiçe çarpıyordu.

Bütün cömertliğinin taşkın bolluğuyla sevememek ihtimali aklına geldikçe can evinden vurulmuş gibi oluyordu. Kendisi kendi gözünde bir imkânsızlık oluyor, telaş ediyor, telaşı da hareketlerine bir ihtiyatsızlık, olur olmazına bir atılış bir fırlayış veriyordu. İşte o zaman ilelebet elde edemeyeceğini sandığı bir şeyi elde etmek acelesiyle çırpınıyordu.

Evde ana baba kuzusu bir küçük bey vardı. Dünyada eğlenmekten başka arzusu yoktu. Özlediğine ulaşmak için de serçe parmağının tırnağının ucunu bile fedaya razı değildi. Eğlencenin, armut piş, ağzıma düş kabilinden kendini lüppedek küçük beyin ağzına salıvermesi lazımdı.

Bir gün küçük bey Feryaz'a, kendisini çok sevdiğini söylemişti. Kendisine doğru bu gelişte kız, gözlemekte olduğu bir şeyin uzaktan uzağa rayihasını duyar gibi olmuştu. Yüreği bir sucuk bir pastırma değildi ki onu kıyım kıyım ve dilim dilim versin. Feryaz gebe kalmıştı.

Değirmen taşı gibi katı yürekli Büyük Hanımefendi bunu duyunca küplere binmişti. Yüreğini puf böreği gibi pişiren haysiyet hava ve civasını sert sert estirmişti. Evin reisi de, küçük beye kendisini mirastan mahrum edeceğini bildirmişti. Bunun üzerine küçük bey kızdan vazgeçti.

O mahallede hem kendisi hem de soyu sopu anadan doğma kör bir dilenci vardı. Eline sayılacak olan on altın liraya mukabil kızı almaya razı olmuştu. Büyük hanım elâlemin diline düşmekten kurtulmak için bu parayı zar zor gözden çıkarmıştı. Feryaz ilk önce ayak diremişti. "Beni sokağa atınız. Başımın çaresine kendim bakayım. Beni bu adama vermeyiniz" diye yalvarıp yakarmıştı. Fakat bütün aile üyeleri onun aleyhine öyle bir ayaklanmışlardı ki, kız sarsılmıştı. Deliğine sinmiş tavşan gibi kızın yüreği pat pat çarpmış, etrafına ürkek ve yılgın gözlerle bakınmıştı.

Nihayet Feryaz, alınlarına çiçekler ve cicibiciler takılan, burunlarına zemzem suyu sürülen kurbanlık bir koyunmuş gibi alnında büyük hanımın öpücüğünü taşıyarak bohçasıyla beraber evden defedilmişti. Mutlaka eski Mısır'ın nebat üretme gücünü artırmak için seçilip de Nil Nehri'ne kurban diye götürülen Mısırlı bakirenin bakışı, acı ile kıyılan Feryaz'ın gözlerinden kopan yırtıcı çığlıktan pek başka olmamıştı. Dilenci Kör Hüseyin'in evine ayak basarken, kızın yüzünü müthiş bir keder tırmalamıştı. Ağzı burnu yamru yumru olmuştu. Bağrındaki çocuğu eşiği geçerken düşürmüş, kanlar içinde yere yığılakalmıştı.

Kör Hüseyin taze düşen insan rüşeymini, ora eczacısı Bay Talat'a yirmi beş kuruşa satmıştı. Onu eczacı, formalin solüsyonu ile dolu bir kavanoza koyarak vitrinde teşhir etmişti.

Asım Kaptan Milas'a uğradıkça kavanozdaki yavruya bakardı. Rüşeym kokmuyordu, bozulmuyordu, fakat kokmayıp bozulmamak yaşamak mıydı ya? İnsan fetüsü kavanoz dibine bağdaş kurmuş, ellerini göğsüne kavuşturmuş, başını da öne eğmişti. Gelip geçenlere "neden?" diye sorarmış gibi oluyordu.

Asım Kaptan Kör Hüseyin'e birkaç para verildiği taktirde karısı Feryaz'ı Gerenkuyu'ya göndermeye razı olacağını biliyordu. Belki böyle hava tebdili Feryaz'a yepyeni bir yaşama sevinci verecekti. Orada belki yaradılış, öksüz evladını kollarının arasına alacaktı. Ona "N-

olursan ol, yine de yavrumsun. Hele şu kederine tasana bak. Güneşim, rüzgârım, gönlünü aydınlatıp okşar. Burada öz annenin koynundasın" diye iç kulağına fısıldayacaktı. Onda uyanacak olan sevinç belki öksüz kalan, yaradılışın öteki yavrusu Mahmut'u sevindirecekti.

Gazete No: 443, 16 Mart 1948

76

Kaptan asıl Martı'ya çok acıyordu. Babasını çok sevdiği için onun yanından hiç ayrılmayacağını ve babasını, çok sevdiğini bildiği o yerlerden hiç de ayırmaya çalışmayacağını biliyordu. Kızcağızın tahsili yarıda kalacaktı.

Ne var ki, Asım Kaptan böyle düşünürken Martı'yı görmek için Milas'a uğradıkça onun söylediği bazı şeyler hatırına geliyordu. Martı çoktan beri Asım Kaptan'a yalnız "Amca" diye hitap ederdi. Martı ortaokulun birinci sınıfında iken onunla şöyle konuşmuşlardı:

"Amca, Gerenkuyu'daki evimizden sonra burası bana bir hapishane tesiri yapıyor. Girmek çıkmak yasak, hatta hapishaneden bile beter."

"Neden?"

"Neden mi? Hapishane müdürleri, akıllarına esenleri kitap diye yazıp mahpuslara zorla ezberletemezler a. Öğretmenlerimize de acıyorum, onlar da hapishane gardiyanları ama, bizim gibi mahpus. Kitapları zorla ezberlemek insana adeta büyük bir işkence olur. Aman amca, sen sık sık buraya uğra, seninle konuştukça içim açılıyor."

Bir başka sefer de "Tatsız tuzsuz kupkuru mevzular hakkında öğretmenler sabahtan akşama kadar zır zır konuşuyorlar. Bu hal onlara da ağır geliyor. Tahsil ettirmek ve etmek de başa gelen bir bela oluyor. Uyumamak için birbirimizi dürtüyoruz" demişti.

Bir gün "Yahu amca bana anlatsana! Bize birer konuşucu hayvan olduğumuzu mu öğrettiler? Onu öğ-

renmemize zaten lüzum yoktu. O apaşikâr bir hakikat, fakat anlamadığım şu. Madem ki konuşucu hayvanız, neden günün dokuz-on saati süresince yanı başlarımızda oturan çocuklarla konuşmamızı yasak ediyorlar?" diye sormuştu.

Bir başka gün Asım Reis ona "Nasıl, ilerliyor musun?" diye sormuştu.

Martı. "Aman amca, şu sorduğunun tuhaf olduğunu sen de takdir edersin. Bizim öğrendiğimiz öğretiler hiçbir şeye bir şey ilave etmiyor. Hiçbir şeyi değiştirmiyor, hiçbir şeyi fışkırtmıyor, hiçbir gayeye götürmüyor ve işte bunlardan dolayı da hiçbir işe yaramıyor. Bunlarla beraber nereye ilerleyebiliriz ki?" diye cevap vermişti.

Ortaokulun ikinci sınıfındayken bir sefer "Ağaçları özlüyorum, Bodrum'a döndükten sonra bize uğrarsan babama selam söyle. Aman ağaçlara da benden 'merhaba' salla. Çeşmenin solundaki Valensiya portakalı ağacının bir dalı kırılmıştı, ben yarasını budamıştım. Eğer yarasını kapatamamışsa sen bilirsin, derisinin kenarını çiziver amca. Şimdi ağaçlar uyanmak üzeredir. Acaba kedi doğurdu mu? Burada birkaç fukara kız var, babam zengin diye bana söylemedik söz bırakmıyorlar. Ne tuhaf. Babam ağaçları zengin olmak için yetiştirmediydi ki! Sözleri bana dokunmuyor, fakat kıskançlıkları kendilerine o kadar yakışmıyor ki, elimden gelse onları bu hallerinden kurtarmak için varımı yoğumu onlara verir, yalın ayak başı kabak, çingene Kancay gibi dağlarda yaşardım" demişti.

Asım Kaptan on beş gün sonra Milas'a uğradığı zaman Martı'yı yine meyus göreceğini sanmıştı, fakat aksine onu neşeli buldu. Ona "Amca, şu apaçık gökler kadar içleri hayat dolu kitaplar buldum. Mektepte bir kütüphane açtılar. Aman bir cep elektrik feneri alalım" diye yalvarmıştı.

Kaptan "A kızım ne yapacaksın?" diye sormuştu.

Martı, "Yahu onlara doyum olmuyor, Yalnız geceleyin bizi uyumak zorunda bırakıyorlar. Ben yorgan

ve battaniyeden ışık sızmaz bir çadır yapacağım. Başımı örterek uyuyormuş gibi yaparım. Elektrik feneriyle sabaha kadar kitap okurum. Okurken mektepten uzaklaşır, hürriyete kavuşurum" diye cevaplamıştı.

O gün bir cep feneri almışlardı. Kaptan bir başka defa Milas'a uğrayışında, Martı'nın sözlerinden mektebin zengin kütüphanesinde okunacak ne kadar kitap varsa hemen hepsinin kız tarafından okunmuş olduğunu anladı. Artık Martı, Kaptan'dan kitaplar ısmarlamasını yalvarıyordu. Bunların bir kısmı Türkçe ve bir kısmı da Fransızca idi. Bir kısmı umumi edebiyata, bir kısmı da bilhassa nebatlara ve ziraate aitti.

İşte Asım Kaptan Martı'nın liseye ve oradan da Yüksek Ziraat Enstitüsüne gönderileceğini ummuştu. İş bu kadarla bitmiyordu. Onun ziraatte bazı keşiflerde bulunacağına emindi. Bunların topuna da şimdi elveda demek Kaptana acı geliyordu. Öyle ya, Martı da babası da Gerenkuyu taraflarını çok seviyorlardı. Martı babasına Feryaz'ın bakacağını bilse de yine onu yalnız bırakmak istemeyecekti. Gerenkuyu'da kalacak ve işte o zaman yüksek ziraat enstitüsü ve ziraate ait keşifler ne olacaktı?

Asım Kaptan bu durumu uzun uzadıya düşünüp taşındı. Akibet şu neticeye vararak teselli buldu. Dünyada insanlar, yalnız kendilerini düşünen egoistlerden ve bir de şahsi ve hususi varlıklarından ancak öte ve hariç olan gayeler uğrunda çalışabilen Altruistlerden ibaret olmak üzere iki sınıfa ayrılabilirse Martı'yı mutlaka bu ikinci çeşit insanların en başta gelenlerinden saymak gerekti. Bu kabil insanlar para ve mal kaybına ait kederler istisna edilirse, başka her türlü acıklı hadiseler karşısında egoist ve bencillere kıyas daha büyük bir şiddetle müteessir olurlardı. Ne var ki gayeleri şahsi ve hususi menfaatlerinin dar çemberinden çok daha ötede olduğu için, kederi daha çabuk yenebilirlerdi. Martı için gayesine erişmemek. kendisini dünyaya getirmiş olan annesinin vücudu hikmetini ortadan kaldırmak olurdu. İşte bundan dolayı annesinin ölümü

Martı için ne kadar ağır olursa olsun, onun gibi şiddetli bir hayatiyete malik olan bir insan için o kederi yenip aşmak kolay olurdu. Tahsile, yani öğrenmeye ve metin bir karakter edinmeye ve keşiflerde bulunarak insanoğlunun bilgi hudutlarını enginleterek insan beynine beyin katmaya gelince, ilâ maşallah, Martı, bir heykeltıraşın taştan güzel bir heykel yapması gibi, kendini, kendi kendine yapan ve adam edenlerdendi.

Gazete No: 444, 17 Mart 1948

77

İnsanların böylesi her an öğrenmekten ve her an kendilerini aşmaktan –ne kadar feci bir durumda olsalar da– acaba bir saniye için olsun hiç vazgeçebilir miydi?

Martı'nın en sert ve merhametsiz hocası yine kendisiydi. Kendisinin kendi gözünde çirkin saydığı bir hareketi için kendisine vereceği cezadan daha acısını kendisinden başka kimse ona veremezdi. İşte bundan dolayı Asım Kaptan rahattı. Böyle bir insanın gayesine ulaşması için, başa ve ele ait bazı vasıtalara mâlik olması gerekti. Mesela, kendi anadilinden başka umumi olmak istidadında bir dili iyice bilmek gibi. Martı'nın Fransızcası bu işe elverişli olmakla kalmaz fakat dünya edebiyatının ta özüne varmasında bile kendisine yardım edebilirdi. Onun okumak arzusu, onu pek uzaklara götürebilirdi. Asım Kaptan şu noktaya dikkat etmişti. Martı, okuduğunun mahkûmu kalmıyor, fakat hakimi oluyordu, babası da ziraati severdi.

Babasının gayesi, doğrudan doğruya dünyalık peydalamak olmamakla beraber ziraatteki gayreti dolayısıyla sun'u taksiri (kusurlu işi) olmadan zengin olmuştu. Martı'ya mikroskop ve ona benzer ihtiyaç duyabileceği aletlerin hepsini tedarik etmek babası için büyük sevinç olacaktı. Bundan başka Martı'ya elinden gelen her türlü yardımı edecek olan kendisi yani Asım Kaptan vardı.

Asım Kaptan'ın bu düşünceleri tamamen doğru çıktı. Feryaz için Gerenkuyu her ümidini aşan bir cennet oldu. Oraya vardıktan bir iki ay sonra, ev işlerini görürken, şarkılar mırıldanmakta olduğunun hayretle farkına vardı. O âna kadar dudaklarından türkü çıkmış değildi. Hele bir gün yeni aldıkları dişi eşek yavrulayınca etekleri ziller çalarak Martı'ya koşmuştu.

Martı, Güney Anadolu'nun iklimine uymaları ihtimali olduğu için, dünyanın en çabuk büyüyen ve en güzel gölgesini salan "Bella Sombra" ağaçlarının tohumlarını Brezilya'dan getirtmiş, onları bir kasaya ekmişti. Martı kendinden geçkin, ufak fidancıkların toprağı delip aşmış olduklarını seyrediyordu. Tam o sırada Feryaz "Aman Martı eşek sıpaladı" diye haykırarak odaya fırtına gibi dalmıştı.

Martı nelerin haykırıldığının farkında olmayarak Feryaz'a dönüp sevinçle "Çıktılar!" diye bağırmıştı. İki kadın bir an karşı karşıya dinelip birbirlerinin yüzüne hayretle baktılar. Sonra, birisinin eşeğin sıpaladığını müjdelediğini ötekinin de fidanların çıktığını bildirdiğini birbirine gülerek söylediler.

Martı "Haydi gidelim de sıpayı görelim" diyerek dışarıya çıktı.

İster kendi gönlünde ister Feryaz'da hatta o gün bütün varlıkta, pek sarı bir sevinç olduğunu duyduğu için Martı babasını da çağırdı.

Gerenkuyu kayasının üç tek ve tenha oturucusu dışarıya çıkınca, kırlangıçlar ak göğüslerini havuzun güneş parıltısına dokundurup upuzun sevinç vıcırtılarıyla cıvlıyorlar, derin gökte eriyip masmavi oluyorlardı. Uzun ve ince ses şeritleri ta uzakta etraflarına dolanıyordu.

Üç yolcu, yamacın rüzgârlı otlarıyla bacakları okşanarak sıpanın başına vardılar. Annesi yavrusunun daha siftah güneşi gören ipek gibi tüylerini yalıyor ve koyu renkli kadife gibi yumuşak bakışlı munis gözleriyle insanlara "Gördünüz mü doğurdum, güzel değil mi?"

dermiş gibi oluyordu. Dünya hep ölüyordu, fakat hep de yeniden doğuyordu.

Milas'ın denizsizliğinden sonra Martı'ya Feryaz'ın gözleri deniz mavisi bir ziyafetti. Martı babasını alır deniz kenarına giderdi. Deniz kenarında kitap okuyormuş gibi olurdu. Denizin her dalgası sanki çevrilen bir yapraktı.

Babası ise on altı-on yedi sene önce yeni evlendikleri zaman ve sonraları Hacer ile beraber akşamları deniz kenarına geldiklerini hatırlardı. Akşamları bütün yaradılışta sanki derin bir iç çekişi vardı. Hacer'i hatırlayan Kara Mahmut da bütün varlıkla beraber "Hey yalancı dünya" dermiş gibi içini çekerdi. O zaman dünyanın en masmavi gözlerini güvercinden taşıp gelme bir sevinçle geniş açan Martı, babasına bakar "Korkma baba! Ben hep buradayım" der, babasının elini bir an eline alır, babasının yorgun ve yaşlanmış yüzünün ağaran sakalına genç yanağını dayardı. Babası rahat eder "Biliyor musun Martı? Dünya da yaşamaya değer" derdi.

Martı'nın bir eğlencesi de Adalar Denizi'nin çeşit çeşit adaları ve adalardaki koylardı. Babasının kayığı vardı. Bazen de Asım Kaptan ile beraber sefere çıkardı. Bahusus Tekir Burnu'na doğru kendilerinin narenciye bahçeleri vardı. Orada susuz ve kırlık yerlerde sakızlar, yabani Şam veya Antep fıstığı aşısı denemeleri yapıyordu.

Milas'tan döneli çok gün geçmemişti ki Asım Kaptan ile Gökova Körfezi'nde Kıran Dağlarına çıkmıştı. Onların önünden kayıkla geçmişti. Koca dağlar bin yüz metre yükseklikten bir duvar kadar amud olarak denize iniyorlardı. Ta yukarıda uçurumun kenarında dizilen ve mini minicik görünen bir sıra ulu çam sanki göğe yaslanıyordu. Körfezin dibinden dağın tepesine tırmanırken sanki kendi gövdesinden dışarıya tırmanıyormuş gibi olmuştu. Ta aşağıda gövdesinin içinde yaşarken onu üzmüş olan kaygılar artık ona dokunmayacak kadar küçülmüşlerdi. O yüksek noktadan bakınca

böyle şeylerin nasıl olup da kendisine tesir edebilmiş olduğuna hayret ediyordu. İnsan uçurumun kenarından engini seyrederken sanki bir ilah oluyordu da, bir ilahın duygularını duyuyordu. Gülmek, bağırmak istiyordu. Fakat o sükûtu kıramayacağını biliyordu. Çünkü o, kırılamayacak engin bir sükûttu. Kendisinin de o sükûta ait olduğunu duyuyordu. Milas'tan sonra ne bambaşka bir şeydi bu!

Gazete No: 445, 18 Mart 1948

78

Sonra Adalar... Akdeniz'in volkanik yavruları Adalar... Her sabah dünya, onun için günlük güneşlik ve yepyeni doğardı. Fakat dolu yelken tam yolla onlara doğru dünyamızın ötesine geçip gittiği zaman sanki gün daha da aydınlık olurdu.

Hilal şeklinde kavislenen ve sanki açık kollarıyla kayığın keman pruvasını kucaklamak isteyen köpükleri deryanın boylu boyunca sürerdi. Sular iki bordasında hoplaşarak onu uğurlarlar ve dümen suyunca kavuşup geride sönerlerdi. Bu adaların arasında biricik bir şemsiye çamına saksılık etmek için denizden çıkmış olan küçücükleri olduğu gibi, uçurumlarıyla sarılıp ormanlarıyla sarılan bir mil uzaklığında olanları da vardı. Küçük adalar sanki birer kişilik olmak üzere yaradılmışlardı. İşte herkesten ziyade asıl Martı idi ki, o küçücük adaların ve onlardan görülen manzaraların tabii ve gerçek bir kısmıydı. Adanın ağacı, uçurumları, bulutları ne kadar adaya ait iseler o da o kadar onlara aitti. Sessiz ve durgun suların üzerinden giderek uzaklardaki adaların uçurumlarında sada akisleri uyandırırlardı. Sanki ada onun sesiyle yine onu çağırırdı. Her şekilde her boyda adaların birbirine sokulduğu o yerde Martı'nın açık denizler ve yaz gökleri kadar mavi olan gözlerinin içleri gülerdi.

Onlar Martı'nın oyuncakları, Martı da bu çocuk

adacıkların oyuncağıydı. Orada yardılışın tamamen içinde ve yaradılış da tamamen onun içindeydi. O adalara, adalar ona, denizler adalara, adalar da denizlere dolanırdı. On beş-yirmi mil uzunluktaki ıssızlığın ta özünde yapayalnız kaldığı halde hiç yalnızlık duymuyordu.

Küçük adaların bazılarında yine birer kişilik küçük koylar vardı. Bunlar koy değil, âdeta birer saadet kuyularıydı. Geceleyin denize düşmüş birer yıldız, birer tebessüm, birer nevâ, berrak sükût içinde salınan birer mavi beşiktiler. Bu koylar herhalde riya, cinayet, kin, habaset, çirkinlik icadedilmeden yaradılmışlardı.

Martı o koylara gider, tek ağacın gölgesinde kumsal üzerine uzanırdı. Yaprakların arasından sızan güneş ışığı değildi. Fakat gün ufalanmış, gök kırpılmış, pul pul edilmiş de üzerine konfetiler gibi akıyordu. Şeffaf zümrüt yeşili denizden geçen huzmeler ise dip kumlarında hep kıprayan oynaşan bir renk mozaiki yaratıyordu. İşte Martı'ya o zaman soyunup denize atlamak farzoluyordu. Onlarca deniz mili ötelere kadar in cin mevcut olmadığı için mayo filan giymeye lüzum kalmıyordu. Adaların birisinin arkasından birdenbire güneş ışığına bir kayık çıkıverirse Martı boğazına kadar dalıyordu.

Oralarda insan hiç yalnız değilmiş gibi oluyordu. Hiç insan görülmediği halde sanki deniz kızlarının ve orman perilerinin mevcudiyeti duyuluyordu. İnsan başını döndürüp de kimseyi görmeyince hayret ediyordu. Bundan dolayı denizciler Martı'nın siyah kirpikli mavi bakışını tabii buluyorlardı. Hatta can kulaklarıyla deniz kızlarının uzun türkülerini işitmiş gibi oluyorlardı.

Bazı akşamlar adayı bırakıp köye dönmek Martı'ya adeta bir işkence oluyordu. Kendisini bir türlü adadan koparamıyordu. Zaten babasına "Denize açıldığım günlerin birinde gece dönmezsem boğuldu diye merak etme. Bazı ada o kadar hoşuma gidiyor ki, belki gece orada kalırım" demişti.

Bir gece Martı adada kalmıştı. Gök ayının onbeşi

idi. Menekşe renginde bir ufuktan koskocaman sarı bir ay doğmuştu. Martı ay aydınında denize girmişti. Adeta ay ışığında çırpınıyordu. Adayı birçok kere yüzerek fırdolayı dolaştı. Ay ışığı adaya, ada ay ışığına, kendisi de adaya dolana dolana yorulunca, tepeden tırnağa gümüş bir ay ışığı süzdüre süzdüre kumsala çıkıp yan geldi. Deniz memelerinin, derin uykuda yüze gelen rüyalar gibi sanki gelin teller yüzdüre yüzdüre resmi geçitlerini seyrederken kirpikleri gözlerinin üzerine ağırlaşıp kaydı. Yaradılış gidip gelen dalgalarıyla sanki yavrusuna ninni söylüyordu. Rüyası adanın koynunda, ada da rüyasının koynunda olarak uyuyakaldılar. Ada değil, zaten güzelliğin bir tebessümüydü. Onun için galiba, uyurken Martı'nın dudaklarında bir gülümseme vardı. Hatta rüyasında birkaç kere güldü.

Bir gün Asım Kaptan ile cinsi dünyanın her tarafında sönmüş, fakat yalnız Bodrum Yarımadası'nın Kefaluka taraflarında kalmış olan mandragor (nebatı adem) denilen bitkinin birkaç numunesini toplamak üzere kayıkla o tarafa doğru yol almışlardı. Hava gelin havasıydı. Nihayet Kefaluka'ya bir buçuk iki deniz mili mesafede, Aspat Dağı'nın önünden geçiyorlardı. Sanki devler dağ parçalarını birbirinin üzerine yığarak bir Babil Kulesi yaratmışlardı. Ta tepeden Sen Jan şövalyeleri tarafından altı asır önce inşa edilmiş bulunan surların ve kulelerin paramparça harabesi görünüyordu. Duvar yarık ve yığıntılarının aralarından, yabani sakızlar yamru yumru dallarını işkence edilen insanların imdat ve merhamet yalvaran elleri ve kolları gibi uzatmış bulunuyorlardı. İnsanlar oraya birkaç yüzyıldan beri hiç uğramamışlardı. Çünkü kayalar ve çalılar geçit vermediği gibi bütün dağ koca zehirli yılanlar, devasa kertenkeleler ve akreplere yuva olmuştu. Taşlar yazın ısındı mıydı orası bir cehennem olurdu. Dağın hohladığı hararet serin esintileri yanaştırmazdı. Durgun denizden mütemadiyen yükselen buhar ve buğu perdesinin arkasında ise Göcek Adası'nın felce uğramış kara zebanileri andıran kayaları sanki dans ediyorlarmış gibi oynaşır-

lardı. Aspat'ın arkasından gelince rüzgâr oradaki ovada toplanıp kabarır, Aspat'ın sağında ve solundaki geçitlerde oluklar bularak tüyleri diken diken eden bir pars çığlığıyla yükseklerden topaç gibi burgaçlanır, denize atılır, denizin durgun yüzünü tırnak ve pençeleriyle yırtıp parçalardı. Bu tepeden inmelerin biri bir şaklayışta rüzgâr yoktur diye küreklere davranmış olan Asım Kaptan ve Martı'nın kayığında seren ve direk namına ne varsa hepsini çöp imişler gibi çatır çatır kırıp götürmüş, sonra hazin bir uluyuşla dinmişti, Martı ile Kaptan kayığı Aspat'ın kıyısındaki küçük koya çekmek zorunda kaldılar. Artık karadan Kefaluka'ya yürüyecekler, oradan mandragorları ve bir direkle bir sereni bulup kayığa getireceklerdi. Deniz kenarından yol olmadığı için dağların ardındaki patikalardan zar zor yürüdüler. Sanki gök bir fırındı, güneş de o fırının açık ağzıydı. Kaptan da Martı da kaynamış ıstakoz gibi kızardılar. Martı orada Kaptan'a "Biliyor musun amca, şu Brezilya'daki Bella Sombra ağaçları dünyanın en çabuk yetişen ve en güzel gölgesini veren ağacı imiş. Ben iyice tetkik ettim. Bu bizim iklimde pek güzel yetişecekler. Paris'teki tohumcuların kataloglarında onların tohumlarını sattıkları yazılı. Bir mektup yazayım da sen İzmir'e gittiğin zaman tohumları ısmarla. Buralardaki insanları o ağaçlardan mahrum bırakmak günah. Zaten yılın altı ayını dışarıda yatıp kalkarak geçiriyorlar" demişti.

Gazete No: 446, 19 Mart 1948

79

Asım Kaptan, Martı'ya hak vermişti.

Üç saat yürüdükten sonra bir dirseği dolaştılar ve birdenbire önlerine deniz ufuklarınca yayılıverdi. Çamların arasından kaya kaya ondüle olmuş geniş bir kum sahasıydı bu. Toz şekeri kadar beyaz rıhların arasından şeftali yanağı gibi tüylü yaban baklalarının çiçekleri –rüzgâr ferah fahur isledikçe– mavi mavi pı-

rıldıyordu. Kara incir ağaçlarının bolluğundan dolayı buraya Karaincir denmişti. Martı'nın dudaklarından bir sevinç çığlığı koptu. Dalgaların o tavuskuşu göksu mavisinin içinde güneş ışığı hüzme hüzme, iğne iğne, olgun bir nar gibi patlayıp dağılıyordu. Birkaç deniz mili enindeki dalgalar, uzaklardan kar gibi beyaz bir harabiye yıkılıp, kendisi kadar kumların üzerinden kıyı boyunca taşıp yürüyordu.

Martı hemen pabuçlarını çıkarttı. Ve çıplak ayaklarını köpüklerin arasında şapırdatmaya koyuldu.

Asım Kaptan'ın bakışı ise uzamış uzamış ta uzaklarda Arşipel'in sıra sıra yanaşmakta olan dalgaların arasından yükselen en kocaman bir dalgaya dalakalmıştı. Onun tepesi fışıldaya fışıldaya sarkıyordu. Kıyıya bir gomina kala rüzgâr tepesinin saçlarını bir yele gibi uçurdu. Kıyıya yakın dalga irkildi. Dikine yürüyen o berrak ve şeffaf levha sendeledi. Parlayan tozaran püskürmeler arasında gürleyen koca dalganın göz kamaştırıcı köpüğünün şimşeği kumların üzerinde çakınca Kaptan'ın dudaklarından şiddetli bir "Olle!" kaçtı. Kaptan'ın hayal gözünde kıyıyı sarsmakta olan boş bir dalga değil, fakat Granada'da bir kış gecesi rastgelmiş olduğu Jitana'nın belinden bir şelale gibi kat kat akan bembeyaz etekliğiydi. Onu kum ve çakılların üzerine köpük diye irkilirken farbalalarını çekiyor ve milyonlarca kastanyetin şıkırtısıyla çakılları yuvarlayarak derine soruyordu.

Martı, "Ne o Asım Amca, neye o kadar daldın?" diye sordu.

Kaptan "Bana bakma kızım, galiba yine dalga geçiyorum" dedi. Biraz durakladı. "Biliyor musun, bu mandragoru Doğuda eskiden beri mukaddes sayarlardı. Şimdi göreceksin ya, birkaç köklü koca bir turpa benzer. Topraktan çıkarılınca ağlayarak doğan süt bebekleri gibi büklüm büklüm olup toplanırlar sonra çözülüp acı acı miyavlarlar. Bu devasa bayır turpumsu nebatın gövdesinden insan bacağı, kolu ve ucu gibi çıkan ikinci derecedeki kökleri görenler bunu bir insan yavrusu

sanmışlar, onun için adını "Nebatı âdem" koymuşlar. Işıkta kökün kabukları çatlar. İçerden hâsıl olmuş gazlar uçarken kök, ağlayan bir insan yavrusu gibi inler, bükülür. Nebatın bu hâlini görenler şaşakalarak onu tülbentlere bezlere sarıp sevaptır diye saklarlarmış. Burada Müftülerin Hasip diye babacan bir adam vardı. Ondan çapa kürek buluruz!" dedi.

Kaptan kumların üzerinde, Martı da köpüklerin içinde yürürken arasıra Martı etrafına bakınıyor ve "Cennet gibi bir yer!" demekten kendini alıkoyamıyordu. Kefaluka'ya varınca orada bir curcuna kopmakta olduğunu gördüler.

Köy meydanında ve sokaklarında toz dumana karışıyor, sille, tokat, yumruk ve çimdikle ısırıktan kimin kim olduğu farkedilmiyordu. Bu koşuşan, itişen, dövüşen, ısırışan kalabalığın ayakları altındaysa çocuklar çiğneniyordu. Onların tiz sesleri adeta büyüklerin davudisini yeniyordu.

Kaptan ile Martı bu kargaşalık arasında Hasip'i güç bela bulabildiler. Hasip misafirlerin kendisini kolayca bulamayışlarından üzülerek hatta bundan dolayı bir mahcubiyet duyarak onlara:

"Efendim, maşallah koyumuzda mutlaka her gün bir zırıltı çıkar. Burada Çil Ali diye bir köylümüz vardır. Birkaç ay önce işi iyi gidiyordu, iki öküzü vardı. Allah size uzun ömürler versin. Bir ay önce birisi nalları dikti. Ne olacak canlı mal, eceli gelince gider. Öteki de iki aydır pek kıt fışkılıyor. Satacak gübre şöyle dursun, aş pişirmeye yetecek kadar tezek vermiyor. Gübre yığını alçakta pustukça satılık gübre yetersizliği, bundan ötürü de geçim zorluğu başgösterdi. Fışkı kümesinin her gün yerinde saymakta olduğunu gören Ali'nin yüzü mü gülebilirdi?

Çil Ali'nin bir âdeti vardır. Canı sıkılınca hemen fena halde öfkelenir çünkü öfkeyi kaygılanmaktan çok daha kolay bulur. Öfkelenince de tez elden gider karısına güzel bir sopa çeker. Sabah Çil Ali'ye rastladım. Yüzünün sıkılan bir yumruk gibi kapalı ve katı olduğunu

görünce işin nereye varacağını anladım. Ona 'Ali sana çiftemi vereyim de git dağda keklik avla' dedim. Maksadım onu bugünlük evinden uzaklaştırmaktı. Kabul etmedi. Müşteri beklemekte olduğunu söyledi. Ben de 'Âlâ' diyerek mısır koçanlarını toplamaya gittim. Herif dosdoğru evine varmış. Orada karısı Uzun Fatma, çalkama ayran testisini denizde sallayarak:

Gazete No: 447, 20 Mart 1948

80

Yüreğimi dağladı
Beni gören ağladı
Ben buralardan gidemem
Sevda beni bağladı...

şarkısını söylüyormuş. Kocasını görünce 'Zeytinyağımız bitti' demiş. Adam bunu duyunca büsbütün çileden çıkmış. Kadın bittabi haklıydı. Fakat malûm olan şey karşısındakinin hakkı olmadan haklı olmasıdır. Avradın hakkı hep haksız olmaktır. Adam da çalkama testisini kavrayınca onu Fatma'nın başında patlatmış. Kadın 'Vış anam!' diye bağırarak öteye beriye kaçışmış. Sonra Fatma'nın yirmi kadar hısım akrabası sopalara davranınca soluğu Çil Ali'de almışlar. Bir kısmı Ali'yi eşek sudan gelinceye kadar ıslatırken, bir kısmı da Fatma'nın yüzüne su serpmişler. Fatma ayılınca kocasının dövülmekte olduğunu görmüş. 'Vay sizi gidi kahpenin doğurdukları, erkeğimi nahal döversiniz?' diye bir yedek çapa sapına sarılınca kocasının imdadına koşmuş. Karı koca öyle bir hücuma geçmişler ki, ötekiler çil yavrusu gibi dağılmışlar. Uzun Fatma deyip geçmeyin, çok sağlam bir kadındır. Üç kadın olarak pınardan geçtikleri zaman ötekiler ayaklarını ıslatmasınlar diye Fatma ikisini sırtlayıp taşır. İşte bu saate kadar iki tarafı yatıştırmakla uğraştım" dedi.

Martı Kaptan'a bakarak "Demincek burasını cennete benzetmiştim ya" dedi.

Öteki "Evet" diyerek bekledi.

Martı "Strinberg'den Fransızcaya çevrilmiş kısa bir piyes okumuştum. Onu hatırladım."

Kaptan "Onu ben okumadım" dedi.

Martı "Üç melek cennetten yeryüzüne, Kot Dazür'de bir deniz kıyısına iniyorlar. Masmavi bir deniz ve bir gök, altın yemişli portakal ağaçları görüyorlar. Birbirine 'A burası cennetten de güzelmiş' diyorlar. Fakat kömür tozuyla tepeden tırnağa kadar kapkara olmuş iki kömür işçisine rastgeliyorlar. Onlara neden denize dalmadıklarını soruyorlar. Onlar da 'Burada denize girmek şu nizamnameye göre yasaktır' diyorlar. Melekler 'Şu bahçenin çeşmesinden akan su ile yıkansanız a veyahut onu içip serinlesenize' diyorlar. Onlar da 'A hiç öyle bir şey mi olur? Bahçe bizim değil' diyorlar.

O zaman melekler birbirine 'Burasını Cennet sanmıştık fakat Cehennemmiş' diyorlar" dedi.

Asım Kaptan hazin hazin başını salladı.

Mandragorlar çıkarıldıktan ve Hasip'in yardımıyla bir seren ve direk peyda edildikten sonra dönüş yolu tutuldu.

Kefaluka Martı'nın o kadar hoşuna gitmişti ki, ısrar üzerine Kara Mahmut orada da bir narenciye bahçesi edindi. Senenin bir eyyamını orada geçiriyorlardı. İşte Karaincir kumsalında idi ki, fırtınalı bir gün Martı, boğulmakta olan birkaç kişiyi kurtarmakta geç kalmak korkusuyla tamamen çıplak denize atılmış ve birkaç kişinin canını kurtarmıştı.

Bayan Macide'nin dükkânında Bayan Neriman Örs ile konuştuğunun ertesi günü Handan, sabah gazetelerinin birinde Bay Haşmet Karaoğuz adlı bir tüccarın bir daktilocu kız aramakta olduğu hakkındaki ilanı okudu. Hemen giyinip Haşmet'in idarehanesine doğru yollandı. Fakat bacakları titriyordu. İnsanın hiç de alışık olmadığı bir işi görmesi amma da güç oluyordu. Ken-

disine cesaret ve çekidüzen vermek için pastacı dükkânına girerek bir çay ısmarladı. Sonra içinden:

"Bugün attığım adımla bu karınağrısı tüccarın idarehanesinin arasındaki mesafenin yarı yerine kadar gelmiş bulunuyorum. İş arama vazifesinin yarısını ikmal etmiş bulunuyorum. Bugünlük bu kadar yeter. Yarın öteki yarısını da ikmal ederim" diye düşünüyordu.

Bay Haşmet'e bir gün sonra müracaat etmek kararını verince adeta bir kabustan uyanmış gibi sevindi.

Fakat geceleyin yatakta:

"Ya bugün başkası gitti de memuriyeti aldıysa" diye kaygulandı. Sonra bir mesele daha vardı: Perşembe günü Bayan Neriman'n çay ziyafetine davetliydi. Ya kendisi daktiloluğa kabul edilirse perşembe günü Karşıyaka'ya nasıl gidecekti? Neyse uyku imdadına yetişti. Gece güzel rüyalar gördü. Sanki cennete gitmişti. Orada babasını görmüştü. Babası ona:

"Vakıâ zor şey kızım... Fakat oradan aldığın parayla anana ve kardeşine yardım etmek sefası var. Ben burada merak içindeyim. Günün birinde hiç beklemediğim bir zamanda dünyadan kapı dışarı edildim. Siz ne oldunuz? Mesut mu, nâmerde muhtaç mı oldunuz? Tramvay altında mı ezildiniz? Bilmiyorum! Sizi pek yalancı bir dünyada bıraktım. Ha orada, ha tımarhanede bırakmışım ne farkı var? Fakat ne de olsa mesut olunuz yavrum. Yüreklerinizde merhamet ve sevgi var ya" demişti.

Sabah olunca kendi kendine iki biri yok, bitmeli dedi. Kararını kesin olarak vermişlere has bir temkinle giyinip çıktı.

Bay Haşmet Karaoğuz'un idarehanesi pek mükellef bir şeydi. Masalar, sandalyeler, koltuklar "Bana bak! Sen kim oluyorsun?" dermişcesine kuruluyorlardı. Geniş bir minderin üzerine üç kız yanyana oturuyorlardı. Bir köşede kâtip bir şeyler yazmakla meşguldü. Handan girince:

"Siz daktiloluluk için mi geldiniz?" dedi. Cevap beklemeyerek, "Oturunuz, Bay Haşmet daha gelmedi"

diye ilave etti ve hemen başını önündeki kâğıdın üzerine eğdi.

Minderde oturan üç kız mutlaka birbirini tanıyorlardı ki, aralarında alçak sesle konuşup sonra Handan'a hasmane gözlerle bakıyorlar, tekrar birbirlerine dönüp gülüşüyorlardı.

Aradan çok geçmeden tıknaz herifin biri pür gurur içeriye geldi. Hemen nerdeyse kâtip. önünde taklalar kılacaktı. "Hoş geldiniz efendim" dedi. Bay Haşmet başını ondan yana döndürmeye bile tenezzül etmeden kızları sırayla gözden geçirdi. Bakışı Handan'da durdu. O bakış Handan'ın bütün kanını yüzüne getirdi. Ta o kadar tecavüzkârdı, adeta hakaret ediyormuş gibiydi. Handan gazetedeki ilanda onun bir sürü işlerden maada, et müteahhidi olduğunu okumamış mıydı a canım? Sanki Handan'ın elbiseleri herifin gözünde şeffaftı da orada onun karşısında anadan doğma çıplak oturuyordu. Adam bakışıyla adeta onu elliyor, bir hayvanın ötesini berisini yokluyormuş gibi oluyordu. Herif durakladıktan sonra odasına girdi.

Gazete No: 448, 21 Mart 1948

81

Handan çağrılmayı beklerken bir insanla görüşmeyi bekliyormuş gibi değil fakat birisi tarafından başına bir keser vurulmasına intizar ediyormuş gibiydi. Bir aralık içeriden bir zil çalındı. Kâtip içeriye koştu. Dışarıya çıkınca "Başefendi seni çağırıyor," dedi ve Handan'ı içeri götürdü. Bay Haşmet mektupları açmakla meşguldü. Onları bir yana koyduktan sonra kâtibe:

"Al şunları, tembellik etme, haydi defol, dedi.

Kâtip seyirterek kaçtı. Herif yine aralık odadaki o mahud bakışıyla baktı. Ve acaba bir âmir tavrı mı takınayım yoksa kadına sulanan bir erkek rolü mü oynayayım diye tereddüt etti.

Akıbet:

"Siz ailenizle mi oturuyorsunuz?" diye sordu.

"Hayır efendim.

"Ha," dedi, durdu. Yüzüne bakıyordu. Bir şey soracaktı, durdu. "Ticari işlerde tecrübeniz var mı?" diye sordu.

"Hayır efendim, fakat...

"Pekâlâ işte kâğıt kalem. Söyleyeceğim mektubu yazınız ve şuradaki daktilo makinasında çekiniz.

Herif hızlı hızlı takrir ederek kısa bir mektup yazdırdı. Handan titreye titreye fakat doğru aldı, daktiloladı, kâğıdı verdi.

Adam "Hum.. m... m" dedi. "Satırlara daha kısa aralık, kıyıya daha mesafe vermeniz lazım. Mektubu tam olarak almışsınız, fakat F.O.B.'yi unutmuşsunuz."

Adam takrir ederken Handan bu sözü anlamış değildi. Bay Haşmet'e şaşkın şaşkın baktı.

Bay Haşmet:

"F.O.B.'nin ne demek olduğunu bilmiyor musunuz?" dedi.

Dışarıda katip ile üç kız F.O.B. bağrıldığını duydular. Kızlar sevinerek kâtibe "Kovuyor galiba" dediler.

Kâtip de herhalde başka bir idarehanede onlarla beraber çalışmış olacaktı ki onları tanıyordu. Onlara:

"Hiç de öyle bir şeyi ümit etmeyiniz. Avalın kıza bakarken alt dudağı seğiriyordu. Bay Remzi'nin idarehanesindeyken şu dünya gözü, Eda yok mu onu görmeye gelirdi." Baş parmağıyla iç odayı işaret ederek "Bir kadını görüp de alt dudağı oynamaya başlayınca hapı yuttu bil, derdi" dedi.

İçerde Bay Haşmet, "Hey Allahım, size mektepte ne öğretirlerdi? Fakat zarar yok öğrenirsin. Ben zeki bir acemiyi, her şeyi bildiğini sanan bir budalaya tercih ederim. Size bidayette haftada yirmi lira verebilirim. Bu, sonraları yükseltilebilir. Pazartesi saat tam dokuzda gelin" diyordu.

Handan buna memnun oldu, çünkü perşembe günü Bayan Neriman'a gidebilecekti. Perşembe günü

en yakışıklı elbiselerini giydi. Karşıyaka'da kapıyı açan hizmetçi kız onu görünce, onun durumu ve üst başından alelâde bir kimse olduğunu bir çırpıda kestirerek, yüksekten bakmaya koyuldu. Hizmetçi önünden yürüyerek gidip bir kapıyı açtı. Handan kendisini harıl harıl konuşmakta olan büyük bir kalabalığın karşısında buldu. Donakalmış bir vaziyette de kapının eşiğinde durakaldı.

Büyük bir gayret sarfederek yürüdü. Bayan Neriman'ın elini sıktı ve ondan sonra yavaşça bir köşeye pustu. Kendini apansızın cennet kuşlarının arasına dalmış kaba saba bir kargaya benzetiyordu. Orada toplanmış olanların içtimai konuşuşlarını, el kol sallayışlarını merakla seyre dalmışken, dükkânda ona adeta sataşıp kızdırmış olan erkek sesini ta kulağının dibinde duydu. Rıdvan'dı bu. Kendisine:

"Çayınızı sütlü mü, limonlu mu içersiniz Bayan Handan?" diyordu. Getirdiği çay fincanını Handan'a verdikten sonra Rıdvan onun yanına oturdu. Gülümseyerek ona;

"Erkeklerin el'an kanlı bıçaklı bir düşmanı mısınız?" diye sordu

"Hayır, neden?"

"Çünkü anneme sordum. Ona öyle demişsiniz, hem de geçen gün dükkânda bana sokmaya hazırlanan bir yılan gibi bakıyordunuz."

Handan "Öyle mi?" diyerek güldü. "Siz araya girdiğiniz zaman anneniz bana öylesine güzel konuşuyordu ki, onun sözlerini kestiğiniz için belki canım sıkılmıştır. Hem de lafını kesmekle de kalmadınız. Fakat onu adeta palas pandıras alıp götürdünüzdü. Müteessir olmuştum doğrusu."

Delikanlı geniş bir kurtuluş nefesi aldıktan sonra "Ay işlediğim kabahat topu topu bundan ibaret miydi?" dedi. Kadınların ve erkeklerin hak ve hukukları hakında annem öyle çalakalem yazıyor ki, misafirler ve davetliler arasında kadın kısmına rastlayınca korkuyorum. O zaman fare deliği bir para oluyor."

Handan başını döndürüp gözlerinin içine baktıktan sonra "Pek de korkuyora benzemiyorsunuz" dedi.

"A canım, bugün burada siz varsınız da ondan.

Handan kızardı ve sözü değiştirmek zorunda kaldı.

Davetlileri kastederek: "Bu bay ve bayanlar kimlerdir? Hiç birisini tanımıyorum" dedi.

Delikanlı hayretle "Siz bunları tanımıyor musunuz? Bunlar İzmir'in kaymağı mı diyeyim telvesi mi diyeyim, bulamaç olmuş örnekleridir. Mesela şurada kendisini ayıla bayıla dinlemekte olan iki ince kızla konuşan patlak gözlü, pancar suratlı salapuryayı görüyor musun?" dedi.

"Evet?"

"İşte o adam, buğday ve karaborsa işlerinde milyoner oldu. Herkesin ondan ödü patlar."

"Neden?"

"Neden mi? Çünkü dilediği zaman Allah yarattı demez, göz koyduğu adamı alimallah yerden yere çarpacak kadar zengindir. Suratı porsumuş patatese benzeyen, kara gözlü, kundura fırçası kaşlı herif yani saz benizli Bayan Necla'ya açık saçık hikâyeler anlatan adam..."

Gazete No: 449, 22 Mart 1948

82

Handan epeyce kızarak, "Onun açık saçık hikâyeler anlattığını nereden biliyorsunuz?" diye sordu.

"Onu bilmeyecek ne var? Bir kadınla başbaşa kaldı mıydı mutlaka öyle yapar. Onu herkes bilir. Deliliğine verip hoş görüverirler. Hele fırsatını bulsun hiç iki bir yok size de anlatır. Öteki koca burunlu kambur İzmir folklorunun mütehassısıdır. Adı: Şuayıp Dürdane'dir. Yanında duran uzun boylu, boş bakışlı adamı görüyor musun? Hah işte bakışı birdenbire canlandı, kendisini

aynada gördü de ondan. İşte şimdi göğsünü şişiriyor. O da taşralıdır, burda zengin oldu. Bir sürü han, hamam, apartman yaptı. Fakat adamla konuşmaya gelmez. Anlattığı şey ne olursa olsun, asıl kesin olarak anlattığı şey zengin olmak için zekâya lüzum olmadığıdır. Onun iki adam ötesinde ufak tefek karides yapılı, kuzu meleyişli adamcağızı görüyor musunuz? İşte o, buranın en eski bir ailesindendir. Antika koleksiyonu yapar. Kendisi de asarı atikadan olduğu için. Solundaki şu etlice cadaloz bayanı görüyor musun?

"Evet.

"Ona deli fişek Sare Hanım derler. O kadından nefret ediyorum doğrusu."

"Neden?"

"Bakınız size anlatayım. Boyuna peşimi kovalar, hep benimle dans etmeyi ister. Dans edince durmadan ayaklarıma basar."

"Benimle alay mı ediyorsunuz, yoksa sahiden mi öyle yapar?"

"Size namusum üzerine söylüyorum, mutlaka öyle yapar."

"Şimdi annenizle konuşan düzgün profilli heybetli adam kimdir acaba? Herhalde belli başlı ekâbirden olacak?"

"Kim? Ha! O mu? Yahu Splendid Palas'ın şef dö garsonu. Bizim Kel Suad, servisi bugün burada o yapıyor."

"Öyleyse siz nesiniz? Garson, çırak, yahut yamak mı?"

"Eh, hemen hemen öyle. Daire müdürüyle aram fena açıldı. Ben de tasımı tarağımı toplayınca daireden ayrıldım. Ayrıldım diyorum. Fakat aslına bakarsanız kovuldum. Artık bundan sonra mesleğimi serbest olarak icra edeceğim. Birkaç ay şöyle bir Avrupa'yı dolaşacağım. Siz nereye gideceksiniz?"

Bu lüks âlemine yalancı iddialarla katılmış olmamak için Handan "Ben bir ticarethanede daktiloluk edeceğim" dedi.

"Ne diyorsunuz? Sizin gibi bir insan daktiloluk ha?"

"Daktiloluk etmek zorundayım da ondan.

Rıdvan kıza hayretten testekerlek olmuş gözlerle baktı. O âna kadar kendi muhitinde daktiloluk etmekte olan bir kızla hiç karşılaşmamış olduğu için ne söyleyeceğini şaşırdı. Handan dobra dobra "Uzun bir hikâyedir" dedi. "Evden kaçtım, geri de dönemediğim için kendi ekmek paramı kendim çıkarmak zorundayım."

Rıdvan, hayranlıkla "Maşallah, amma da cesur bir meydan okuyuş. Pekâlâ aile ocağını ne için terk ettiniz?"

"Size söyledim a, uzun hikâye, sizi dairenizden çıkaran sebeplerle benzerliği var."

"Doğrusunu söylemek lazımsa, bende aile ocağını terk edecek cesaret yok."

Bu konuşma böyle devam ederken, ihtiyar bir kadınla birlikte Rıdvan'ın yanına gelen annesi Bayan Neriman oğluna gülümseyerek:

"Sende o cesaret olmayacağına eminim. Zaten bizim tanıdıklarımız arasında kim böyle bir şeye cesaret eder?" dedi.

Rıdvan bir kompliman olsun diye "Kim mi cesaret eder? Bayan Handan tanıdıklarımızın arasında değil mi? O ediyor ya!" dedi.

Burada Bayan Neriman ile gelen ihtiyar kadın, hizmetçi kızlardan uzun boylu şikâyete başladı. O homurtulu bir sesle "şırfıntı hizmetçilerden" bahsederken Neriman iki gence bakarak gülümsüyordu. İçinden "Ne güzel bir çift. Fakat bu güzel kız hiç Rıdvan'a layık olabilir mi?" diye düşünüyordu. Neriman iyi yürekli bir kadındı. Yoksa meteliksiz bir daktilocu kızı çay ziyafetine davet eder miydi? Malum a, hususi otomobillere malik olanlar, evlerine ancak başka hususi otomobillere malik olanları davet edebilirlerdi. Fakat her aklı başında insanın kabul edeceği gibi cömertliğin de, iyiliğin de bir haddi hududu vardı. Handan ne kadar güzel de olsa,

eninde sonunda meteliksiz bir kızdı ve alçak bir tabakaya mensuptu. Rıdvan'ın ise içtimai seviyesi yüksekti. Handan gibi bir kızın, Rıdvan kadar yüksek tabakaya mensup olan birinin vaktini ve şahsını bu kadar uzun meşgul etmesine müsaade edilemezdi. Onun için Bayan Neriman oğluna:

"Baksana Rıdvan, Selma Hanım'a son şehir oteli planını göstermeyi vaadetmişsin. Sözünde dur bari. Baksana sana bakıp duruyor," dedi. Rıdvan Handan'a yavaşça "Şimdi dönerim" dedikten sonra istemeyerek kalkıp gitti. Neriman Handan'a "Erkekler hiç sözlerinde durmuyorlar, kaç keredir şu Selma'ya planı göstereceğim diye vaadedip durdu" diyordu. Handan onun sesini duyuyor fakat manasına varamıyordu. Yalnız pür dikkat dinliyormuş gibi bir vaziyet almıştı. Kendisi de sonradan o anı düşündükçe içtimai hayata ilk dalışında o hayatın icabatına ne çabuk uyduğuna şaşakaldı. Çünkü biliyordu ki, böyle bir hayata insan ancak senelerce meşk ve talim görerek alışıyordu. Bunun için yıllarca tuhaf tuhaf isimli yemekler yenmeli, çatal bıçağın nasıl tutulacağını bilmeli, hangi sözlerin kaba olduğunu öğrenerek onları söylememeliydi. Neriman böyle konuşup durur ve oğlunu Handan'dan koparıp başka yere göndermiş olduğunu mazur gösterecek sebepler uydururken, iki kişi kendisine gelip, kendisinden oradan ayrılmaları için sebepler uydurarak izin istemişler ve veda edip gitmişlerdi. Handan da onlardan örnek olarak Neriman sözlerine fasıla verince içtimai bir Allahaısmarladık uydurarak çekip gitti.

Gazete No: 450, 23 Mart 1948

83

Odasına dönünce büyük bir yalnızlık duydu. Öteki odada Hürmüz Hanım, başka bir kadınla karşılıklı iltifatlar ediyorlar ve kuşlar gibi şakıyorlardı. Yukarıki katta ise komikler, maaile bir dramın provalarını yapa-

rak gırtlaklarını patlatırcasına bağırıyorlardı. Aradan çok geçmeden, Handan'ın kapısı vuruldu. Hürmüz Hanım içeriye girdi. Kendisine, yandaki odada beklemekte olan çok tanınmış bir bayan için, bazı elbiseleri bedeninde prova etmesini rica etti. Elbiseleri odaya getirdi. Handan, onlardan bir tanesini, bir otomat imiş gibi, mekaniki bir surette giydi. Öteki odaya geçti.

Orada hemen neredeyse orta yaşına varacak, fakat göz kamaştıracak kadar güzel bir kadına rasgeldi. İşte bu kadın, cemiyet hayatının kokteyl kraliçesi, anı şanı Belma Hanımdı. Adı, Fransızca "ma belle" sözlerinin tersine okunmasından peyda edilmişti. Dimağının ve gönlünün celladı "para" beyninde yüreğinde adamakıllı bir katliam yapmış ve onda, şahsi çıkarından başka bir gaye bırakmamıştı. Şunun bununla takıntı ve sevgileri o kadar mide bulandırıcı idi ki, insan onları bir kere tattıktan sonra, onlardan kaçabilmek için, tarik–i dünya bir dervişin dağ başında çektiği çilenin sert disiplinine adeta hasret çekerdi. Onun erkeğe çekiciliği; şehvet, hırs, sevgi veya merhametten ileri gelmiyordu. Bu şeylere o, parmaklarını şaklata şaklata, tezyif edici ve tükürücü zehir zakkum kahkahalarla gülerdi... Bu hale ait hazin cesarete de malik değildi.

Mesela tarihin belli başlı fahişelerinden Messelina'nın vur patlasın çal oynasın, meydan okuyucu, cascavlak utanmazlığından onda eser yoktu. Çünkü Messelina gibi fahişelerle apaşikare rekabete çıkmazdı. Onun ihtisası, mevki veya servet-i sâman sahibi insanlardan mürekkep bir dizi erkeğin sıra ile zevcesi olmaktı. Onun bu işi fuhuş âlihesi (ilâhesi) Venüs Pandemos'un kudretli ve avundurucu kasıklarının bir sadakası mahiyetini bile taşımıyordu. Onunkisi, kokmuş sosyal kıymetlerin üzerinde, pislik içinde doğan kara sinek gibi bir şeydi. Erkeklerin kuvvetleriyle değil, zaaflarıyla beslenen bir biçim dev anasıydı. Bittabi kadın kadavralarıyla beslenen sinek ve solucan makulesi jigoloları hor görürdü.

Bir dişi Don Juan da değildi. Erkeklerden kadın-

ların öcünü alan o kabil intikamcı insanları insan alkışlayabilir bile. Onun, evleri fukaralıktan utanan (o gibiler fukaralıktan başka şeyden utanmadıkları için, utangaçlık gibi insana ait en güzel bir hasleti bile yüz kızartıcı bir hale getirirler) ve zenginlikleri ile iftihar ederlerdi.

Belma, Handan'ı görünce, kızın güzelliğine hayret etti ve bu hayreti neticesi, büyük bir kıskançlık duydu. İşte, mutlaka bu güzel şeyi pislemeli ve kirletmeliydi.

Ne kadar mekaniki bir iş olsa da, giyinip soyunmak, Handan'a, o anlık yalnızlığını duymasına mani olan bir işti. Bay Haşmet'te pazartesi sabahı işbaşı edeceği saate kadar Handan, annesi, kardeşi Suzan, Rıdvan, Neriman ve Belma ile meşgul oldu.

Bay Haşmet, idarehanesinde Handan'ı görünce, yanaklarını şeftaliye, dudaklarını kiraza, sesini bülbüle, gövdesini topyekûn pırlantaya benzetmişti.

Sanki bunları sırayla tatmış, dinlemiş ve görmüş gibi olmuştu. Velhasıl şu daktilocu kız bir yudum suydu. Zaten Bay Haşmet'in duyguları bir tuhaftı. Bir camı ısırıp dişlerinin arasında kırsa, tadını anlamak için kulağıyla dinlerdi. Yüreğinde sevgi bir kargaşalığa uğrardı. Pazartesi gününün ve yeni daktilo kızın idarehaneye gelmesini dört gözle bekliyordu.

Pazartesi sabahı olup da Handan idarehaneye gelince, adeta içi açıldı. Fakat belli etmedi. Bir amire yakışacak ciddi tavrı takındı. Artık bu yeni daktilosunu yola getirmek işine koyulmuştu. Nasıl ki yürekler sevginin gülümseyişinin güneşinde bir şeftali gibi eriyip yumuşar ve tatlılaşırsa, o da amirliğinin ve ciddiyetinin karşısında, yaradılışın kız diye yarattığı bu şaheseri, ağzına layık olacak şekilde olduracaktı.

Handan muntazaman işine gidip geliyordu. Yalnız, hastalanmış olduğu için tütüne gidemeyen annesine, maaşının hemen hemen yarısını göndermek mecburiyetinde kalıyordu. Annesi sıhhatte iken, tütün evinden ayda kırk beş lira alıyordu. Bir o kadar da Suzan kazanıyordu. Şimdi Suzan kırk beş alıyor, Handan'sa kırk lira gönderebiliyordu.

Annesi ve Suzan'ın iki kişi olarak çalıştıkları zaman ellerine geçen doksan liraya mukabil, şimdi Handan'ın yardımıyla seksen beş lira, yani eskisinden daha az alıyorlardı. Halbuki enselerine bir de doktor ve ilaç parası binmişti.

Hatça Nine yatalak hasta olmasına rağmen, yine de kumru ve güvercinlere yem almaktan vazgeçmiyordu. Genç yaşlarında elleri sıkı olanlar, yaşlandıkça büsbütün cimrileşiyorlardı. Halbuki Hatça Nineye tam bunun zıddı oluyordu. Ölüm yatağında yatarken, gönüller dolusu sevgiler saçmaya can atıyordu. Sevgilerini saçacak yalnız güvercin ve kumruları vardı. Bu kuşların çoğuna, yumurtadan çıktıkları zaman dadılık etmişti. Ondan hiç ürkmüyorlardı. Onları çağırınca geliyorlar, yatağına, yastığına konuyorlardı. Akşamleyin Suzan tütünden gelinceye kadar onu eğlendiriyor, avunduruyorlardı. Onların ötüşleri ve dem çekişleri, ebediyyen dünyadan ayrılmakta olan Hatça Nineye yeryüzünün son şarkısı ve son ışığıydı.

Handan, annesini bu son tesellisinden mahrum etmek istemiyordu. Annesini gidip görmekten kendisini güç bela alıkoyabiliyordu. Eski odalarına uğrayıp da annesini bir kere görünce, artık oradan ayrılamayacağını düşünüyordu. Bu düşünceleri dolayısıyla maaşını Bay Haşmet'in artırmasını istiyordu. Fakat dur bakalım, idarehaneye gireli daha on beş gün olmuştu. Aradan hiç olmazsa bir ay geçmeliydi ki, kendisinde böyle bir teşebbüsü yapabilecek cesareti bulabilsin.

Aradan bir ay geçince, Haşmet Beye ezile büzüle, işe başladıktan bir ay sonra maaşını artıracağını vaadetmiş olduğunu hatırlattı.

Bay Haşmet, zenginliğinin bütün kibir ve guruyla ve sanki dünyayı bahşediyormuş gibi bir edayla, maaşını on lira artırdı. Bu artış Handan'ın durumunu iyileştirecek kadar değildi. Ne var ki, Bay Haşmet, kısa bir zaman sonra maaşını daha da artıracağına yine söz vermişti.

Zaten ticarethanesinin isleri tıkırında gittiği için,

Handan'ın da gördüğü iş, hemen hemen iki misline çıkmıştı. Bazen akşamları dokuza kadar daktilonun başından ayrılamıyor, ondan sonra da makinayı ve kâğıtları eve götürerek, orada sabahlara kadar çalışmak zorunda kalıyordu.

Aradan bir ay daha geçince Handan, yutkuna yutkuna haftalığına yapılacak zam bahsini açtı. Bay Haşmet:

"Hele üç beş gün daha bekleyiniz de bir şeyler düşünürüm," dedi.

Fakat değil üç beş gün, aradan üç dört hafta geçince, Handan, yine maaşının artırılması meselesini Bay Haşmet'e çıtlattı.

Bay Haşmet, cetvel tahtasıyla oynayarak:

Gazete No: 451, 24 Mart 1948

84

"Size maaş hakkında geçen gün cevap vermiştim. Unutmayınız ki, haftalığınızı bir ay önce artırmıştım," dedi.

Herif amma da sinekten yağ çıkartmaya uğraşanın biriydi. Handan, benzi kireç gibi atmış bir halde:

"Evet, fakat işim de zamdan çok fazla artırıldı. Bu reva mı?" dedi.

Haşmet:

"Siz buraya tayin olduğunuz zaman maaşı kabul ettiniz. Ondan sonra bir zam istediniz, o da oldu. Bu mevsimde zam mam olmaz. Meseleyi sonbaharda ele alırız. Şirketin kaideleri bozulamaz. Size istisnai bir muamele yapmayı isterim, lakin elimde değil..."

Herifin sesinin hoyratlığı, Handan'ı adeta sarsıyordu. Fakat içinden kendisine, "Kendini tut Handan, dişini sık, sakın ha öfkeleneyim deme" diyordu.

Herif içinden, "Kız biraz daha zayıflarsa çirkinleşecek. O zaman on para etmeyecek, artık kız tava gelmiştir" diye düşünüyordu.Yüzünü pencereden yana

dönerek, tuhaf bir tarzda gülümsemeye koyuldu. Sonra, dudaklarını diliyle ıslatıp:

"Bana bakınız Bayan Handan, siz Karataş'ta oturuyorsunuz değil mi? Bilirsiniz ki sizi kendi öz çocuğum kadar severim. Ben sizi yarın akşam saat yedide evinizden alırım. Beraber güzel bir yemek yer ve bu meseleyi rahat rahat konuşuruz. Yarına kadar ben bu işi iyice düşünür taşınırım. Çok acele bir işim var şimdi, Allahaısmarladık," dedi ve hemen kalkıp gitti.

Bu iş o kadar çabuk olmuştu ki, Handan ne ret ne de itiraz edecek vakit bulabildi. Sükûnuyla herifin teklifini güya kabul etmiş bulundu. Diğer taraftan şu da vardı: Kendinden emin değil miydi sanki? Neden korksundu? Yemeğe mi davet? Varsın olsun! Kabul ederdi. Ne yapalım? Balıkçılar balığı yakalarken yem kullanmıyorlar mıydı? Kimin kimi avladığı görülürdü.

Ertesi gün Bay Haşmet, Handan'ın tepesine kadar daktilolanacak evrak yığacağına, bilakis, yükünü hafifletti. Onu erkenden salıverdi. Ayrılırken, gülümseyerek:

"Unutma, saat yedide," dedi.

Saat yedi olunca, kapı çalındı. Bay Haşmet giyinmiş kuşanmış bir halde kapıda bekliyordu. Kızı aşkın ve taşkın bir şekilde karşıladı. Bir sürü zarafetsiz kompliman yaptı. Mamafih kendisinden nefret ettirecek kadar kaba saba hareket etmedi. Handan erkeklerin bu gibi komplimanlarına çok öfkeleniyordu. Kadınların yalancıktan birkaç pohpohla alt edilebilecek, kendilerini beğenmiş budalalar sanılarak, onlara ona göre muamele etmeleri onun cinine gidiyor, bu muameleler gözlerinde birer tahkir mahiyetini alıyordu.

Herif niye kendisini pohpohlamak zorunda duysundu? İdarehanedeki kâtip bıyık altından gülerek:

"Patronla yemek yemeğe gittiniz mi?" diye sormuştu.

Hah, işte anlıyordu. Demek ki ona bir ziyafet çekerek haftalığının artırılması işini gürültüye götürmeye çalışacaktı. Sanki o anlamaz mıydı? Hey gidi hin oğlu

hin! Böylece düşünen Handan'ın masumiyeti, bu ziyafete bir fena mana vermesine mâni oluyordu.

Bay Haşmet, Handan'ı önceden angaje edilmiş bir masaya götürdü. Oradan öteki masalar her ne kadar görülüyorsa da, kendi masaları palmiyeler ve başka süs nebatları arasında iyice seçilemiyordu. Handan, tabağının üzerinde bir demet çiçek buldu. Böyle şeylere alışkın değildi. Her nedense bu şey hoşuna gitmedi. Onları sessizce kaldırıp bir tarafa bıraktı.

Bay Haşmet, bir hoyratlıktan şikâyet edermişcesine:

"Çiçekler hoşunuza gitmedi mi?" dedi.

Handan sakin sakin:

"Çok güzel çiçekler," diye cevap verdi, fakat onlara dokunmadı.

Garson, parlak bir buz kovası içinde şatafatlı bir şişe içki getirdi. Handan, bardağına biraz rakı akıttırdı. Haşmet:

"Korkmayınız," dedi, "bu şişenin geldiği yerde daha çoğu var. Durun, müsaade ediniz, bardağınıza ben dökeyim," diye ilave ederek bardağını doldurdu. Garsonun getirdiği çerezlerden cömert porsiyonları da tabağına nakletti.

Handan:

"Yeter artık, koymayınız efendim. Son zamanlarda mebzul yemekler ve lüks yiyeceklerden vazgeçmeyi öğrendim," dedi.

Haşmet bu sözleri duymazlıktan geldi. Handan'a, tahammülünden çok fazla yedirip içirdi.

Kendisi de habire atıştırıp, durmamacasına çekiyordu. Yüzü pancar gibi kıpkırmızı kesilmişti. Alnında terler boncuklanıyordu. Boyuna da anlatıyordu. İzmir büyük bir şehirdi. Ne var ki, parasız İzmir bile kaç para ederdi? Mesela şimdi bulundukları lokanta en iyilerindendi. Daha iyileri ve pahalıları da vardı. Demek istediği şuydu: İnciraltı'nda denize girmek, taksiye binmek, bir iki arşın ipek, bir çift ince çorap almak, Kızılçullu'da at yarışları seyretmek, Fuar zamanında Fuarı gezmek

için mutlaka dolu bir çanta lazımdı. Yani, evveli de ahiri de paraydı. Mesela Handan Hanım çok güzel bir kızdı. İzmir'in değme güzelleri vallahi ayağının tozu olamazdı. Aynı zamanda da, parasız bir insanın ne kadar aciz kaldığını anlayacak zekâya da bol bol malikti. Hem güzel, hem zeki olduğu halde, reva mıydı ki, dünyanın nimetlerinden mahrum kalsın?

Handan az kalsın:

"Pekâlâ, neden bana münasip bir maaş vermiyorsunuz?" diyecek oldu.

Fakat içki başını döndürüyordu. Adamın laf seline karşılık ham hum şaralop kabilinden üstünkörü bir cevap verdi. Arada da "bu herif nereye varmak istiyor acaba?" diye merak edip duruyordu. Ve artık daha fazla yememeye, içmemeye uğraşıyordu.

Efendim, önüne neler getirmiyorlardı! Yallah diye ıstakoz salatası, ondan sonra dağ gibi karışık kebaplar, boyuna da şişelerden pat küt tapalar çekiliyordu. Bir aralık Handan'ın gözleri garsonun elindeki tribuşona takıldı. "Acaba benim kafam da mı böyle helezoni oluyor" diye merak etti.

Boğazın böylesini, o âna kadar rastladığı en oburlarda bile görmemişti. Herif habire tıkındıkça, bir yandan da çenesi laf öğütüyordu. Tepelemesine dolu tabaklar birbiri ardınca boşalıyordu. Bardak dolusu içkiler birer yudum su gibi yutuluyordu.

Derken Haşmet artık lafı paradan, kendi şahsına nakletti. Çok erken evlenmişti. Kara bahtlı bir adamdı. Hem de hiç kendisine uymayan bir kadınla, bu da ikinci bir hata idi. Artık canına tak etmişti. Velhasıl bu dar-ı dünyada bir başına kalmış öksüz ve garipsi bir adamdı. Önünde, hayatının en olgun, en değerli seneleri sıralanıyordu. Onları başbaşa, can cana vererek kendisiyle paylaşacak zeki bir kadın bulamamıştı. Lafın burasında içini uzun uzun çekti. Artık kıpkırmızı kanlanmış olan gözleri yaşlarla doldu. İşte yapayalnızdı, kara bahtlıydı, öksüzdü. Sevgisine karşılık, kendisine birazcık sevgi olsun verecek candan bir ruh çıksaydı, ebediyyen bağ-

lanırdı. Oysa bu âlemde kadınlar hodbin oluyorlar. katı yürekli oluyorlardı. Büyük mesuliyetlerin yükü altında kalmış yapayalnız bir ruhtu.

Gazete No: 452, 25 Mart 1948

85

Neyse bu arada yemek de bitti. Kahve geldi. Koca Bay, kahveyi iki kadeh kıpkızıl bir içki ile destekledi. Fakat Handan'ın bir kadeh nane likörü alması için ısrar etti. Handan apaçık olarak istemediğini söyledi. Yeşil içki önünde duruyordu. Fakat adamın aklı söylemekte olduğu şeylerle o derece meşguldü ki Handan'ın içmemekte olduğunun farkında olmadı. Handan, korkudan alabildiğine açılan gözlerle herife bakıyor, içinden kendi kendine midem bu kadar bulanmasa, başım da böyle ağrımasa diyordu.

Herif birdenbire lafı yine paraya çevirdi, sesi daha okşayıcı ve yalvarıcı oldu. Aman Handan kimseye söylemesindi, fakat şirketin işleri hiç de iyi gitmiyordu. O deli miydi ki bu kaynayıp çökmekte olan kayığa bağlanıp kalarak boğulsun? Anlaşıldığına göre bir harbin maşallah eli kulağındaydı. Handan ticarethanenin mektuplarını yaza yaza adeta ticari işlere akıl erdirecek hale gelmiş olduğunu iyice biliyordu. İşte fırsat bu fırsattı.

Harp patladı mıydı, gel keyfim gel! Para artık gırlaydı. Şimdiden bile şunu bunu istif etmeye koyulmuştu. Ve bu sözleri de sıraladıktan sonra asıl vuracağı noktaya birdenbire ulaştı. Ticarette vâsi tecrübesi vardı. Hiçbir zaman bir kızın Handan kadar çabuk bir işi kavramış olduğunu görmüş değildi. Bu söylediği deli dolu ve bomboş bir kompliman değildi. Düpedüz doğruyu söylediğini kendi bel kemiğine güvendiği kadar inanç ve güvenle. işte ilan ediyordu ve aynı zamanda şunu da ilan ediyordu ki bu âna kadar kadının onun kadar güzeline ve terbiyelisine rastgelmiş değildi. Ne yapsındı? İnsan duygularını uzun zaman gizleyemiyordu ve zaten artık

yüreği geri dönemeyecek bir tarzda Handan'a doğru akmış bulunuyordu. Bu böyle olunca, ona yardım etmek üzere kendisinin uysal olması ve onu şeriki ittihaz etmesi şartıyla elinden geleni yapacaktı.

Burada suratı pek sevinçli bir sırıtışla yayıldı. Handancık buna ne derdi? İşte önlerinde cennet gibi günler kendiliklerinden diziliyorlardı.

Mesela Alsancak tarafında dayalı döşeli bir apartman... Kirasını Bay Haşmet öder ve onu idare etmek için de ona ayda iki yüz lira –evet bu çok bir şey değildi, fakat dört nala çar çur etmezden önce aheste yürümek gerekti. Ellerini baklava tepsisinin kenarına konmuş olan bir sinek gibi oğuştururken biraz durdu. Evet arasıra da mesela şimdiki ufak ve naçiz başbaşa yemekçik gibi küçük eğlenceler olurdu.

Sonra şirketten ayrılınca beraberce iş başına koyulabilirdi. Bittabi başlangıçta ufak bir iş –mesela üç dört katip yetişirdi.–

İşte asıl para kazanmak buydu. Evet yahut hayır demek artık ona düşüyordu. Veya isterse, bu meseleyi salim bir kafayla düşünüp taşınabilmesi için, kendisine üç–dört günlük bir mühlet verirdi. Genç, ince, duygulu bir kadın olduğu için –evet filvaki bunlar meziyetler idi amma, her meziyetin bir de kusuru olurdu ya– para meselesini ön, aşk meselesini ise arka plana bıraktığını sanabilirdi. Burada gözlerini fal taşları gibi açarak ve kaşlarını çatarak, protesto makamında elini havaya kaldırırdı. Hâşa ve kellâ! Hiç de sevgi işini ikinci planda bıraktığı yoktu. Fakat onu sevdiği gibi sevince, her namuslu erkeğin yapacağı gibi, onun hâlini ve istikbalini düşünmek şart oluyordu. Velhasıl bu bulunmaz fırsattı. Hatta yalnız iş bakımından incelenecek olursa bu fırsatı kaçırmak budalalık olurdu. Ve sineği kapmaya hazırlanan bir örümcek gibi kollarını yayarak "Handancık bu mesut teklife ne der?" diye sordu.

Bu noktaya kadar Handan herifi şaşkın şaşkın dinlemişti. O mertebe masum idi ki, ta Alsancak'taki küçücük ve sıpsıcak apartman laf konusu oluncaya

kadar, herifin neler teklif etmekte olduğunu bir türlü kavrayamamıştı. Fakat artık durumu vazih olarak gördü. Bundan sonraya bu zampara budalayı mümkün mertebe avundurmak ve bu işin içinden gürültü ve patırtısız çıkmak kalıyordu.

Fakat bu çapanoğlundan sıyrılma planlarının hepsi de, hemen neredeyse, kusmak üzere olduğu duygusu dolayısıyla alt üst oluyordu.

Bay Haşmet, Handan'a içirdiği içkilerin tesirini pek yanlış hesap etmişti. İşte bundan dolayı Handan:

"Müsade ediniz de, eve gideyim, içimde bir rahatsızlık duyuyorum," dediği zaman şaşırdı ve biraz da gücendi.

Öfkeyle "Rahatsız mısınız? Saçma efendim! Bilakis pek mükemmelsiniz, layıkıyla yemiyorsunuz da ondan. Bir serçe kuşunu bile diri tutacak kadar gıda almıyorsunuz. Bugünün kızları hep birbirinize benziyorsunuz, iyi yeygiye aldırmıyor, süs ve cici biciye can atıyorsunuz" dedi. Handan:

"Müteessirim, fakat hemen gitmem lazım... Hiçbir şeyi münakaşa edecek halde değilim şimdi... Önümüzdeki hafta... Allahaısmarladık..." dedi ve ayağa kalkarak yürüdü. Sokağa çıkarken Bay Haşmet'i yanında buldu. Ve canı sıkıldı. Haşmet'in yüzünün sanki her damarı patlayacakmış gibi kızarmıştı. Hemen bir taksi çağırdı. Handan'a girmesi için ısrar ettikten sonra ardı sıra sendeledi. Yanına yıkıldı. Ağır ağır soluyordu.

Taksi henüz yüz adım ilerlemeden, meydan okuyuculuğu yatışarak, duygulu bir âşık hâlini aldı. Zevzek herif arada sırada:

"Bana karşı iyi davranınız, ben de ölünceye kadar size bağlı kalırım" diye homurdanıyor, kollarıyla kızın belini sarıp onu öpmeye kalkışıyordu. Bir köşeyi dönmekte olan taksi Bay Haşmet'i bütün ağırlığı ile Handan'ın üzerine attı. Herif kadının bacaklarını ayırmaya çalışıyordu. Handan korkuyordu. Fakat aynı zamanda bu hale bir isyan duyuyordu.

Gazete No: 453, 26 Mart 1948

Panik içinde Bay Haşmet'in başına şemsiyesini tekrar ve tekrar vurdu. Şoföre durmasını bağırdı. Ve taksi hemen durunca kendini dışarı attı. Kaldırım taşlarına diz üstü düştü. Sonra kendini toplayarak alabildiğine koştu.

Saçları dağınıktı. Fistanı yırtılmış ve çamurluydu. Haşmet'in kendisini kovalamakta olduğunu sanarak bir sokağa saptı, bir daha ve bir daha saptı. Kendisini bir açıklıkta buldu. Parkımsı bir yerdi. Parmaklıklara tutundu. Her tarafı tiril tiril titriyordu. Eğildi ve şiddetle kustu.

Eve güç bela vardı. Hâlâ titriyordu. Orada aynada kendine baktı. Yüzünde bet beniz kalmamıştı. İşte şimdi parasız pulsuz bir halde, işinden olmuştu. Annesinden ayrılmak sanki neye yaramıştı? Titreye titreye yatağına büzüldü. Odada acı bir yoksulluk ve soğuk bir fukaralık vardı.

Ertesi sabah pek fena bir baş ağrısıyla uyandı. Parasını saydı. Otuz lira ve yetmiş kuruşu vardı. Ne yapacaktı şimdi? Hayatın satranç masasını önüne alınca, yapabileceği hareketlerin şunlardan ibaret olduğunu gördü: Ya annesine dönmek veyahut başka yerde yine daktiloluk aramak, bunlardan gayri bir de açlıktan ölmek vardı. Bu hareketlerin hiçbirini de yapmak istemiyordu. Fakat istemediğini yapmamak veyahut istediğini yapmak kendi elinde miydi ya? Daktilolukta devama karar verdi.

Gazetelere ilanlar verdi. Fakat saat be saat para kesesinin içiyle beraber kendisi de erimekte olmasına rağmen kendisini çağıran bir daire çıkmadı. Parası tamamen tükenmek üzereyken Bayan Neriman'ı hatırladı. Karşıyaka'ya vardı. Nihayet kendisini o şık evin kapısının karşısında buldu.

Kapı sanki ona kaşlarını çatıyordu. Kapıyı çalmaya bir türlü cesaret edemiyordu. Bacakları titreye titreye birkaç basamak merdiveni çıktı. Amma da güç bir yo-

kuştu o. Neriman'ın karşısına çıkınca Handan'ın gözlerinde öyle bir acı şiddeti vardı ki, ona bakmaya ne göz, ne de yürek dayanırdı. Neriman kuvvetli bir ateşin göz alıcı ve yakıcı alevine gözlerini yanaştırıyormuş gibi oldu. Kıza hemen:

"Ne o? Hasta mısın? Yoksa fazla çalışarak kendini mi üzdün?" diye sordu.

Handan sabahtan beri ona ne diyeceğini bir bir tayin etmiş ve onları tekrar tekrar aklından geçirmişti. Soğukkanlılığını muhafaza ederek hakikati olduğu gibi anlatmaya karar vermişti. Anlatmaya koyulunca öteki –birkaç hayret nidası müstesna– sözünü hiç kesmeden sakin sakin dinledi. Handan, Bay Haşmet'ten nasıl ayrıldığını anlatırken sesi fena halde bozuldu ve kırıldı. Ağlamamak için ağzını siliyor gibi yaparak mendilini ısırdı. Neriman öfkesinden yerinde oturamayarak bir aşağı, bir yukarı, odayı arşınlıyordu. "Ne hınzır, ne hoyrat herif! Bu adamı cezalandırmalı" demekten kendini alıkoyamıyordu.

Handan "Tanımadığım ve nerede olduğunu bilmediğim bir şoförden başka şahit şuhudum yok. Onu gazeteler vasıtasıyla ararsam, namusuma otomobilde tecavüze kalkışıldı diye adım çıkacak. Soğukkanlılıkla düşününüz. Herif tüccar değil mi? Herif hem işimden, hem gövdemden istifade etmeye kalkıştı" dedi.

Neriman "Her tüccar böyle olmaz. Benim de kocam tüccar" dedi.

Handan "İstisnalar olduğunu biliyorum. Belki de Bay Haşmet bir istisna teşkil etmektedir. Ben ancak hizmetinde bulunmuş olduğum bu tüccardan bahsediyorum. Doğrusunu söylemek lazım gelirse, kendi bakımından belki de bana karşı cömert davranmış oluyordu. Bazı işlerinde bana hissedarlığı bile teklif etti. Size karşı dürüst davranayım. Kendimi tecavüze uğramış bir biçare gibi gösterirsem belki de sizi aldatmaya kalkmış olurum. Asıl beni sarsan ve korkutan şey, kendisi ile nikâhsız olarak yaşamamız hakkındaki değil fakat onun şahsen hoşuma gitmeyen bir adam olma-

sıdır. Ahlakından da görüşlerinden de iğreniyorum" dedi.

Neriman, Handan'a hayret ve hayranlıkla baktı. Handan başkasından lütuf dilenmenin ne kadar acı olduğunu duyarak "Ben size bütün hakikati olduğu gibi söyledim. Maksadım, ekmek paramı çıkarmaya uğraşırken ne gibi maceralara çattığımı anlatmaktır. Ancak bir iki gün açlıktan ölmeyecek kadar paraya malikim. Eğer namuslu insanlar yanında münasip bir ücretle bir iş bulamazsam istikbalim pek karanlık olacak" dedi.

"Münasip ücret dediğiniz ne kadardır?"

"Haftada yirmi beş lira! Sizin de takdir edeceğiniz veçhile ayrıldığım müesseseden bir hüsnü şahadet raporu alamam. Fakat nasıl çalıştığımı göstermek için ilk ay haftada on liraya çalışmaya razıyım. Bittabi işimin ehli olduğumu ispat edince münasip bir ücretle çalıştırılmaklığımda ısrar ederim.

Handan derin bir nefes aldı. Kendisine o kadar ağır gelen teklifi yapmıştı artık. Kanının yüzüne harladığının ve kıpkırmızı kesildiğinin farkındaydı. Neriman başını döndürmüş, pencereden bakıyordu. Handan içinden, bu kadına başvurmakla vaktini boşu boşuna harcamış olduğunu, zenginlerin fukaralara merhamet ettiklerinin pek vaki olmamış olduğunu düşünüyordu.

Neriman, "Kolay değil" dediği zaman Handan daldığı düşüncelerden uykudayken birdenbire uyandırılmış gibi sarsıldı. Bayan Neriman "Yapamayacağım şeyi yapacağım diye söz veremem. Kocamla görüşür ve neticeyi size mektupla bildiririm" dedi.

Handan sureti nazikânede kapıdan defedildiğini sanarak ölgün bir sesle teşekkür etti ve ayrılmak üzere ayağa kalktı.

Neriman "Ümitsizliğe düşmeyiniz. Ben elimden geleni yapacağım, fakat tasarladığınız şey hakkında kocamla görüşmezden önce size söz veremeyeceğim. Yemeğe kalmaz mısınız?" dedi.

Handan tereddüt etti. Kalmayı çok istiyordu. Fakat fukaraların zenginlere yük olmamak kaygusuyla

"Çok teşekkür ederim, fakat rahatsızım! Gidip hemen yatağa gireceğim" diyerek çekilip gitti.

Bayan Neriman'dan ayrıldıktan sonra Handan, günler içerisinde ıskartaya çıkarılacak üç gün yaşadı. Gün denince akla dünü yerinden ayıran aydınlık bir fasıla gelir. Bu üç gün ise hiç de böyle değildiler. Her biri karanlık bir çukurda, göklerden yağan bir kâbus ve bir kurşunilikti. Sanki Handan'ın yüreği sokakların çamurlarına batakalarak gelen geçenler tarafından çiğneniyordu.

Bu yağmurlu ve sefil günlerden sonra, yani Neriman'ın kapısını çaldığının dördüncü günü bir mektup aldı. Neriman mektupta kocası ile görüştüğünü ve anlatılması uzun olacak sebeplerden dolayı, kocasının kendi idarehanesinde bir vazife veremeyeceğini söylediğini fakat Handan'a kendi kesesinden ayda yüz elli lira verebileceğini yazıyordu ve kendisine kâtip ve daktilocu olarak Karşıyaka'daki evlerinde kalmayı teklif ediyordu. Neriman, bu çeşit bir işte istikbal olmadığını bildiğini, kocası kendisine münasip bir iş bulunçaya kadar, buna muvakkat bir tedbir olarak başvurduğunu ve evde ücretli bir memur olarak değil, fakat ailenin bir azası olarak yaşayabileceğini ilave ediyordu. Bayan Neriman, bu teklifi kabul edip edemeyeceğini düşünmesi için Handan'a birkaç günlük mühlet veriyordu.

Handan odasına çepeçevre bir göz gezdirdi. Yerde serili döşeğini, yırtılmış ve ötesinden berisinden ot ve pamuk parçaları fırlamış minderini, beş numaralı gaz lambasını gördü. Bu soğuk ve kara sefaleti seyrettikten sonra hırçın hırçın güldü. Mesut azınlığın, mesut olmayan çoğunluğun hayatı hakkında ne az buçuk bir şey bildiğine şaştı. Düşünmek için üç günlük mühlet ha? Zerafeti sefalete, kültür sahibi arkadaşları yalnızlığa, tokluk ve lüksü yarı açlığa, bol parayla kolay işi, az parayla güç işe tercih edip etmeyeceğini düşünmek için üç gün? Mektubu gözlerine inanamayarak tekrar tekrar okudu. Gözleri yaşlarla doldu. Sakin ve dinlendirici bi

şükran ve sevinç duyuyordu. Gece mektubu yastığının altına koydu.

Gazete No: 454, 27 Mart 1948

87

Sabaha kadar birkaç kere uyandı. Mektubun uykusunda görmüş olduğu güzel bir rüya olmadığına iyice inanmak için lambasını yakıp birkaç defa okudu.

Günü gelince Karşıyaka'ya gitti. Nerdeydi bu gidişi, nerdeydi bundan evvel oraya uğrayışı? O sefer yürürken ayakları birbirine karışır gibi olmuştu. Fakat adeta kendini kamçılarcasına sürüp götürmüştü.

Neriman'a taşındıktan bir ay sonra artık kış geçiyor ve yaz dolanıp geliyordu. Handan İzmir'in yine eski İzmir, sokakların, evlerin, tramvayların ve insanların yine hep eski sokak, ev, tramvay ve insan olmalarına rağmen, ne kadar bambaşka bir âlemde yaşamakta olduğuna şaşıyordu.

Gördüğü iş kolay ve alakalandırıcı idi. Neriman yazmakta olduğu kitabın yirmi-otuz sayfasını eski Türkçe ile kâğıt üzerine cızıktırıveriyordu. Handan da onları Latin harflerle daktiloluyordu. Bu kadar az iş için bu kadar çok para aldığından dolayı vicdan azabı duyuyordu.

Bir gün işini erkenden bitirmişti. Neriman'ın zengin kütüphanesinde okuyacak bir kitap arıyordu. İçleri hayat dolu bunca kitap içinde, insan "İlk önce şunu mu, bunu mu okuyayım?" diyerek tereddüt ediyordu. Apansızın Bayan Neriman içeriye girdi.

"Rahatsız etmiyorum a kızım?" dedi.

"Hiç de değil, yazılarınızı çoktan daktiloladım. Arzu ettiğiniz başka bir şey varsa emrediniz."

Neriman hayretle "Daktiloladınız mı? Amma da hızlı iş görüyorsunuz kızım" dedi. Tereddüt edip durakladı. Handan'ın yüreği korkudan durur gibi oldu. Kendisine yol verileceğinden emindi. Öteki;

"Görüyorsunuz a, efendim" dedi, durdu. Fakat birdenbire "İşiniz size ağır gelmiyor mu?" diye sordu.

Handan, kendisini kapı dışarı edecek olan mazeretin ne olduğunu düşündü. Handan defedilmemek için dişiyle tırnağıyla savaşmak kararını vererek, güldü. Gülüşünün bir sevinç gülüşüne benzemesi için çok uğraştı.

"Ağır mı?" dedi. "Hiç de değil. Bilakis pek kolay. Eğer arzu ederseniz ev hizmetlerine de, başka bir işiniz varsa onlara da yardım edeyim..."

"Ben onu demek istemiyorum. Ne duygulusun kızım! İşinin ağırlığıyla ezilip yıpranmamanı istiyorum. Kendine sarfedecek, istediğin kadar vakit kalmamasından korkuyorum. Dün gece aylığını artırmak lazım geldiğini düşündüm."

"Aylığımı artırmak mı? Ben daha az aylıkla çok daha fazla iş görmeye razıyım. Ah bilseniz! Fakat bilmez, bilemezsiniz ki! Siz buradaki hayatınızı alelade bir hayat sanıyorsunuz. Fakat o başka türlü hayatı yaşamak zorunda kalmadığınız için, onun buz gibi soğuk sefaletinin, insanların hoyratlığının, öyle bir yaşayışın yapayalnızlığının ve boşluğunun farkında değilsiniz bittabi. Yalnız konfor ve istirahat –Allah da bilir ki bunlar için de, içim size karşı şükranla taşıyor– fakat her ümidin, insan gönlünün her özden atılışının gaddarlıkla ve budalaca bir inatla mütemadiyen çiğnenip ezilmekte bulunduğu bu dünyamızda beni o çiğneniş ve ezilişten kurtardığınız için size nasıl teşekkür edeceğim diye içim çırpınıp duruyor. Siz çarçur da etseniz, parayı kullanıyorsunuz. Siz başkalarının zararına her an daha zengin olmaya uğraşmıyorsunuz. Kendilerinden sızdırılabilecek son meteliği kapmak için insanları açlıktan ölüm hâline getirmiyorsunuz. Herhangi bir yontulmamış ayıya, fahiş surette paralı olduğu için hürmet etmiyorsunuz. Ne kadar kaba saba ve tahripkâr da olsa, bol keseden para sarfedebilmenin, insan zekâsının en parlak nişanesi olduğunu sanmıyorsunuz. Hayatı elinizden geldiği kadar dipdiri ve zarif kılıyorsunuz..."

Handan'ın duygusunun şiddeti karşısında Neriman gülümsemeye uğraşarak "Aman kızım beni bu kadar pohpohlama, beni bayağı şımartacak, kibirlendireceksin. Amma da insafsız davranıyorsun!" diyebildi.

Heyecanla sarsılmakta olan Handan:

"Sizi pohpohlamak mı?" diye haykırdı.

"Siz beni hiç yorgunlukla, kahırla ağlatmadınız. Bende hiç kendimi denize atarak boğulmak arzusunu uyandırmadınız. Eğer burada yaşlar döktümse, şükran yaşları, iç açıklığı yaşları, kurtuluş yaşlarıydı."

Neriman Handan'ın elini avucuna alarak:

"Haydi madem ki seni sıkıyor, aylıktan hiç bahsetmeyelim. Beni adeta utandırdın yahu. Dünyada parayla, ücretle karşılanamayacak şeyler vardır. Fakat unutma, eğer daha fazla paraya ihtiyacın olursa, istemekte tereddüt etme" dedi.

"Teşekkür ederim, hiçbir ihtiyacım yok. Siz bende öyle bir ihtiyaç bırakmadınız."

Neriman'ın yüzüne bir hüzün çöktü.

"Keşke bu yaşında bu kadar sıkıntı çekmemiş olaydın. Onları unutmaya çalış. Onlar içini acılaştırmasın" dedi.

Handan'ın gözleri ateş saçıyordu.

"Hayır, onları hep hatırlamalıyım. Unutmamalıyım ki bana o kadar acı gelen ufak tefek şeylerin bin beteriyle başkaları haşır neşir olmaktadır. Hakikati bilip söylemekte bir acılık yoktur ki içim acılaşsın. Gadirden, zulümden, zorbalıktan nefret etmekte ne acılık olabilir?" dedi. Öteki:

"Dünyada her çeşit insan vardır. Kötüsü de bittabi vardır. Fenaları var diye bütün insanlardan nefret etme" diye cevap verdi. Handan:

"Evet lakin bu bulamacın içindeki zehirliler bir çıkarılabilse dünya ne kadar daha güzel olurdu" dedi.

Ondan sonra mübahase med ve cezirden kabaran suların yavaş yavaş yatışması gibi, kitap konusuna kayıp orada duruldu.

Handan o kadar mesuttu ki beniz uçukluğundan eser bile kalmamış, hatta bütün renkleri yüzünde harlamıştı. Handan bu hayatı, genç fidanın yağmura, güneş ışığına cevap verişi gibi karşılamakta idi. Suzan'dan aldığı mektuplardan annesinin iyi olduğunu, hatta tütüne bile gitmekte olduğunu öğrenmişti. Neriman'ın evinde hemen hemen bir masrafı olmadığı için aylığının çoğunu annesi ve kız kardeşine gönderiyor, bir kısmını da ihtiyat olarak saklıyordu. Artık ona Bayan Neriman'ın asistanı diyorlardı.

Gazete No: 455, 28 Mart 1948

88

Eve kelli felli misafirler geldiği zaman bile, onun ziyafet masasında yeri vardı. Bu vesile ile birçok kişilerle tanışmıştı. Ne var ki bazen korkuyordu. Böyle bir saadetin devamından şüpheleniyordu.

Bir gün akşam yemeğine aile dostu birkaç teklifsiz misafir davet edilmişlerdi.

Handan yemek odasına, herkesin dikkatini kendi üzerine çekmeden usulcacık kayıp girmek istiyordu. Davetliler, gelip masada yerlerine oturmak üzereydiler.

İşte o zaman Handan yavaşçacık içeriye girdi. Girdi ama uzunca süren bir an orada toplananları da hatta yemek odasını da tamamen unuttu. Çünkü odanın karşı tarafında durmakta olan Rıdvan'ın gözlerinin içine bakmakta idi. Rıdvan Avrupa'dan hemen o gün dönmüştü. İki gencin karşılaşması bir göz göze gelişten başka bir şey olmamıştı.

Orada bütün dikkatiyle Handan'ın en ufak hareketlerini bile gözetlemekte olan bir insan bulunsaydı bile, o adam kızın masaya doğru yürüyüşünde ne bir duraklama ve ne de bir tereddüt, en ufak bir el kol hareketi, bir sarsılma veyahut irkilme görmeyecekti. Ne var ki kız zaten yavaş yaşayıcının biri değildi. Fakat o

baş döndürücü bir hızla yaşadı. Sanki bütün gövdesinin kanı ateş kesilip baş döndürücü bir süratle bütün gövdesini dolaştı. Rahim ve kasıklarında bir titreyiş duydu. Bacakları sanki eriyormuş gibi oldu. Kendisinden Rıdvan'a ve Rıdvan'dan kendisine gidip gelen bakışların taşıdığı manaların özüne vardı. Onu ta ilk gördüğünden beri gayri şuuri olarak sevmekte olduğunu ve Rıdvan'ın da kendisini sevmekte olduğunu tamamen anladı.

Ne var ki o an her ne kadar kendisi için çıldırtıcı bir sevinç ânı idiyse de, aynı zamanda büyük bir sıkıntı ve şaşkınlık ânı oldu. Odadaki insanların hiçbirisinin kendi içinde olup bitmekte olan şeylerin zerrece farkında olmamasını istiyordu. İyi ki, oraya girişini ve gözlerinin alacakaranlığı içinde bir alevin hızla yanıp söndüğünü yalnız Rıdvan fark etmişti. İşte bu, Handan'ın karşılaşmış olduğu içtimai gizleme imtihanının en korkuncu olmuştu. Bu sıkıntılı durumda onun tarzı hareketi ve hiçbir şeyi belli etmeyişi hakikaten mükemmel olmuştu. Davetlilerle tam ayar bir el sıkışından sonra Rıdvan'ın sıcak ve kuvvetli sıkışını cevapsız bırakışı delikanlıyı müteessir etti. Onun, ateşi bir içten gelirlilikle:

"Sizi gördüğüme çok seviniyorum" deyişine karşı, tepesinden tırnağına kadar hatta bütün saçlarının uçlarına kadar sıcak bir hoşluk yayılarak:

"Hele bilsen ben de ne kadar seviniyorum!" diye haykırmak istemesine rağmen, hiçbir cevap vermeyişi Rıdvan'dan ziyade kendisini üzmüştü. Hatta masada Rıdvan'ın yüzünü göremeyeceği bir yere oturmuştu. Bunların hepsini otomatik bir sathi şuurla becerebilmişti. İçeriye girip de gözleri birbirinin bakışında tutuştuğu andan itibaren kendisine hakim bir durumda sakin ve sessiz masada yer aldığı dakikaya kadar geçen zamana –Rıdvan ile el sıkışması ve ona ne mukabele ne de yüzüne bakmaya cesaret edememiş olması müstesna– ait olan şeylerin hiçbirini hatırlamıyordu.

Yüzüne birdenbire harlamış olan kanı durup da, dayanılmaz bir şiddette çarpan nabzı normale yatışın-

ca, duyduğunu belli etmiş ve geçirdiği hali herkese sezdirmiş olmak kaygusuyla üzüldü. Bir an geldi ki Rıdvan'ın sesinin, onu acıtmak hırsıyla:

"Anne! Herhalde senden ayrılalı beri adamakıllı tembelleşmiş olacaksın. Yazıda bir kâtip ve daktilocu kullanmak moda mı oldu yoksa?" demekte olduğunu işitti.

Neriman o çevik konuşmasıyla "Hiç de değil. Senin evvelce bildiğinden çok daha fazla çalışmaktayım. Eğer baban Handan'ı almasaydı işin içinden çıkamayacaktım. Sarsak ve savruk düzensizliğim ve tembelliğimden kurtaran odur" dedi.

Öteki "Galiba bu da hava ve hevesinin bir yepyenisi" diye o konuyu istihfafla terk etti. Rıdvan'ın hoyrat dürtüşü –her ne kadar imdadına Neriman, kendisine has hızla yetiştiyse de– kızın yüreğinde cız... zz... zzz etti. Bu aile toplantısında kendisini pek dışarlıklı ve yabancı hissetti. Güç bir durumdaydı. Onu, umum konuşmaya katıştırmak için Bayan Neriman'ın sarfettiği gayretler pek zayıf bir surette mutlu bile edebiliyordu. Odasına çekilip bir başına kalacağı ve içinde peyda olan değişikliği bastırmak çarelerini düşünebileceği ânı dört gözle bekliyordu. Yemek yendikten sonra kendisinde bir rahatsızlık duyduğunu bahane ederek; izin istedi.

Gazete No: 460, 2 Nisan 1948

89

Rıdvan "Bu akşam odaya girdiğiniz zaman ne güzeldiniz" dedi. Söylediği alelade bir sözdü. Fakat söyleyişindeki duygusu hiç de alelade değildi. Sözüne devamla "Hatta sizi görünce... demeye başladı. Fakat başladığını bitiremedi. Çünkü Handan onun elini sıkarak –bu hareketi ne kadar istemeyerek yaptığını bir kendisi biliyordu– onu bırakıp gitti.

Merdiven başına varınca bacaklarının tirtir titremekte olduğunu fark ettiğinden, yavaş yavaş çıkmak

zorunda kaldı. Kapının tokmağını asabi bir kavrayışla kapıp çevirdi. Odaya girince, titreyen bacaklarıyla bir sandalyeye doğru yürüyüp ürerine çöktü. Çatlayacakmış gibi ağrıyan başını avucuna aldı.

Durgun ve sakin bir saadet içinde dinlenirken birdenbire şiddetli duygular kargaşalığına dalışından kendisini bir türlü toplayamıyordu.. O iyi yürekli Neriman'ın, kendisine karşı büyük bir şükran duymakta olduğu Neriman'ın olan biteni çakarak, oğlunu kendisiyle bir bağlantıdan kurtarmak için, Bay Haşmet Karaoğuz'la aralarında geçen o yürekler acısı vakayı nasıl anlatacağını düşündükçe, utancından kıpkırmızı kesilmiş olan yanakları büsbütün yanıyordu. O delikanlıya genç bir gövdeden, mahçup bir sadakatten ve şiddetli bir şükür ile bir zaman onu memnun etmek arzusundan başka vereceği nesi vardı? O, bir kadından bundan çok daha fazlasını beklerdi. Ve eğer bunlardan fazlasını istemeseydi bile, anası babası ve bütün hısım akrabası onu kendisinden kurtarmak için sonuna kadar savaşırlardı. Apansızın Rıdvan'ın kara sevdalısı olmak ha? Hiç olur şey miydi bu? Hiç olmazsa böyle bir sevdanın mutlaka düşmanı olacak olanlardan onu gizleyecek kadar aklı olsaydı... Fakat neye üzülüyordu sanki? Yarından tezi yok Neriman'ın onu kapı dışarı etmesiyle işi hallederdi. Ondan sonra da artık ne olursa olsundu. Kimin umrundaydı?

Sandalyede oturup uzun uzadıya düşündükten sonra Handan ayağa sıçradı. Elbiseleri yırtarcasına soyunup kendisini yatağa attı. Fakat uyku gözlerine girmiyordu. A canım iş bitmişti. Onu yarın kovarlardı. Rıdvan'ı aklından çıkarmalıydı. Fakat ne olurdu, bir kere –bir kerecik olsun dudaklarını dudaklarında duyaydı.

Ertesi sabah uyanınca pencereden denizin ve İzmir'in Pasaport'la Gümrük taraflarının güneş ışığında ışıldamakta olduğunu gördü. Bu manzaraya alışmış, onu adeta sevmişti. İşte artık hiç, bir daha uyanınca bu manzarayı seyredemeyecekti.

İçini çekerek, bakışını manzaradan ayırırken aynada yüzünü gördü. Yüzü bir savaş meydanı kadar haraptı. Fakat artık ondan ne çıkardı ki? Keşke daimi surette çirkin kalaydı. O zaman daimi bir iş bulurdu bari. Enerjisinin korkunç bir ayazlanmasıyla yataktan fırlayıp, çantasına eşyasını istif etmeye başladı. Fakat az sonra yoruldu. Giyindi. "Aman, ne olursa olsun" diyerek dışarıya çıktı.

Handan'ı görünce Neriman rahatsız olduğu halde yataktan kalktığı için onu bir anne gibi azarladı. Handan hiçbir şeyciği kalmadığını iddia etti. Her günkü gibi normal surette kahvaltı edildi. Handan, Neriman'ın kendisi hakkında düşüneceği muhakkak olan fikirleri gizlemedeki maharetine hayran kaldı. Neriman hatta Rıdvan'dan bile bahsetti. Bu hele asabına hakim olmanın bir şaheseriydi. Doğrusu bu kere için olsun, Handan daha tok daha hoyrat bir muameleyi tercih ederdi. Olacak, bir an önce varsın olsundu.

Kahvaltıdan sonra Neriman, sanki dünyada hiçbir değişiklik olmamış ve her şey her günkü gibi yerli yerinde kalmakta devam ediyormuş gibi, kendisine, daktilolanacak yazılar vermişti. Demek ki Neriman, kendi yerini dolduracak bir başka daktilocu buluncaya kadar kendisini alıkoymak niyetindeydi. Eh, öyle olsundu.

Handan daktilosunu küçük bir seri ateşli tüfekmiş gibi tıkırdattıkça, aklından geçen bu şeylerin topunun da –hatta ve hatta Rıdvan'ın gözlerinde okumuş olduğunu sandığı manalar da dahil– belki kendi muhayyilesinin icadlarından ibaret olduklarını düşünmeye koyulmuştu. Belki Rıdvan'ın kendisini sevdiği şöyle dursun, kendisine metelik bile verdiği yoktu. Kendisi onu acı sınırına dek seviyordu ya. Bu ona yeterdi. Dünyada mevcut ne varsa onun için, Rıdvan onların hepsinin manasıydı. Rıdvan onu hiç sevmese bile, Rıdvan'ı sevmesinin acısında kendisi için, yine de çıldırasıya bir sevincin saadeti vardı.

Handan böyle düşündükçe ve bu düşüncelerin hepsini de aklından çıkarmaya karar verdikçe, onları

yüz misli daha fazla düşüne düşüne daktilolayıp dururken birdenbire kapı vuruldu.

Handan karşısında, pek şen ve çevik bir Rıdvan görünce, hayret, sevinç ve hayranlıkla altüst olmuş bir halde, dilsizmiş gibi sessiz kaldı. Bu da neydi? Yoksa kavga mı etmeye gelmişti?

Rıdvan:

"İşinize mani oluyor muyum?" dedi.

"Hayır! Evet! Beni bir iş için Bayan Neriman mı istiyor?"

"Benim bildiğime göre konuşacağı bir iş yok. Bana sizi burada bulabileceğimi söyledi. Dünkü baş ağrısına canım çok sıkıldı. Geçti mi?"

"Teşekkür ederim, evet geçti."

"Bir an için burada oturabilir miyim? İşinize uzun boylu engel olmam. Sizinle konuşmayı öylesine istiyorum ki; biliyorsunuz ya, yarın akşam Halkevinde şu Fransız kemancısı çalacak, benim ve sizin için iki bilet aldım. Geleceksiniz değil mi? Aman gelmeye muvafakat ediniz."

Handan o kadar şaşaladı ki, ne diyeceğini bilmeyerek;

"Maatteessüf gelemeyeceğim, diye kekeledi.

"Ah ne yazık! Mühim bir işiniz mi var? Onu sonraya tehir edemez misiniz?"

"Anneniz beni bir konsere götüreceğinizi biliyor mu?"

"Tabii biliyor. İlk önce ondan izin almalıydım değil mi? Götürmemi, çünkü hiç dışarıya çıkmadığınızı, memnun olacağını söyledi."

"Sahiden mi? Böyle mi söyledi?"

"Böyle söylememiş olsa, söyledi der miydim?"

Gazete No: 461, 3 Nisan 1948

90

Handan'ın aklına. tütün evlerinde sanki soludukları

tütün tozu ve eyyamı bahurda tütünler nemlenmesin diye kapalı pencereler ardında buram buram dökülen terler yetip artmıyormuş gibi bir de işçiler neşelensin diye hop şirinina ninanom! ninanom! ninanom! Hop tirinina ninanom vay! yollu şarkıların gramofonda durmamacasına tekrarlandığı ve bu sunturlu zevzeklik durunca da uşşaki, nihavendi diye çalınan ve tizden davudiye, davudiden tize çıka ine kendisine bir diş sızısı, bir karın ağrısı tesiri yapmış olan sözümona musiki geldi. Neydi o yahu? Disk dönmeye başlar başlamaz adam mıdır, zır deli midir, birisine bir şeyler oluyordu. Sanki orta çağdaymış da kazıklanma işkencesine uğruyormuş gibi gazel diye bitmez tükenmez upuzun bir "Ah!" cıvlatıyordu. Sesi vahlarda, elamanlarda, eyvahlarda savsakladıktan sonra "yandım aman"larda karar kılıyordu. Hele "yandım" deyişinde kebap olan ciğerinin değil, fakat işkembesinin bile kokusu vardı.

İşte bu noktada, bütün orkestra tam yolla işe girişiyordu. Orkestrayı teşkil edenler yumuyorlardı gözlerini ve açıyorlardı ağızlarını ve gırtlaklarını patlatmaya uğraşıyorlardı. Musiki aletlerinin topu birden ipi koparıyordu. Başıboş bir sürü hâlinde paldır küldür cambul cumbul bir gidişle sükûtun ırzına tecavüz ediyorlardı. Kemençeler gibi ince sesliler, yumurtlayan tavuklar gibi cıyak cıyak ötüyor ve öteki kalın sesli zırıltıların arasında arap saçları dolaşıyorlardı. Tefler patlıyor, utlar şıngırdıyor, tuhaf tuhaf patırtı ve gürültüler oluyordu.

İşte o zaman sanki, asabi tikler, saralı kalgımalar, spazmlar, ağız köpürüşleri, göz dönüşleri vaki oluyordu. Bunun neticesi güneş tutuluyor, gök mavisi felce uğruyor ve dünya zindana dönüyordu.

Bu gürültüler, ne kadar da ayyuka çıkarılsalar Handan'ın dimağına ve yüreğine varamıyorlardı. Anlaşılması hiçbir efora ihtiyaç göstermeyen ve binaenaleyh anlaşılması akıl için ve yürek için bir zafer teşkil etmeyen, hiçbir meseleyi halletmeyen, insanın gönlünde hiçbir ışık uyandırmayan bu patırtı, Handan'ı insan olarak ilk hakkı olan musikiden mahrum ediyordu.

Bunların hepsini acı acı hatırlayan Handan, Rıdvan'a, "Hakkınız var, radyonun paraziti filan oluyor, fakat umumi heyeti itibariyle büyük bir icad. İnsan aklının seçici bir kabiliyeti oluyor. Musikinin çizgisini elverir ki bir yakalasın, ona sanki can havliyle öyle bir yapışıyor ki parazitleri bir kenara atarak onlara tamamen sağır kalıyor," dedi. Bunu söylerken radyoda işitmiş olduğu senfonilerdeki musikinin çizgisi sanki Rıdvan'ın gözlerinden bir mayi ateş gibi gönlüne akıyordu.

Sanki bir uçurumun kenarında idi. Rıdvan'ın gözlerine değil, fakat menşei ezeliyetlerin ötesinde neden olan bir engine bakıyordu. Kız bir ürperti, bir korku duydu. Kendisiyle mücadele ederek erkeğe, "Sizinle konsere gitmemeliyim" dedi.

"Neden?"

"Çünkü... çünkü. Önünde sonunda ben burada bir kâtip, bir daktilocuyum. Burada yapacağım işler var. Belki de Bayan Neriman sizinle çıkıp durmamı istemez."

"Siz hiç üzülmeyiniz. Ben annemin muvafakatini alırım. İstemediği yok a. Çünkü ona söyledim. Siz yalnız geleceğinize söz vermeye bakınız. Söz veriyorsunuz değil mi?"

Handan da, şimdi kendini zaafla itham ederek müteessir, şimdi de Rıdvan'la gideceği için mesut bir halde onunla konserlere gideceğine söz verdi.

Rıdvan konser hakkında heyecanla konuştuktan sonra, "Benim çenem durmaz, boyuna gevezelik ediyorum. İşinize mâni oluyorum galiba. Gideyim bari" dedi.

Handan'ın "Evet gidiniz" demesi lazımdı. Fakat sesi, hem de sevine sevine, "Yok a canım, on dakikada bitiririm," dedi.

Bunun üzerine Rıdvan adeta aşka gelerek, harıl harıl konuştu. Gözleri ise bir akşam önce yemek odasında kıza anlatmış olduklarını, artan bir şiddetle yine anlatmaya çalışıyorlardı. İşte bu hal kızı yeni baştan

heyecanlandırdı. Bunun üzerine yine korkuları uyandı. Ne var ki korkulara, üzüntülere rağmen dünyaya yeni gelmişe dönüyor ve bir saadet buğusu içinde yüzüyordu. Fakat aradan çok geçmeden, korkusu, duyduğu saadet dolayısıyla gitgide artınca Rıdvan'a gitmesini söyledi. Delikanlı mahçuplukla hemen itaat etti. Ayrılmak üzere ayağa kalktı. Garipsi bir hal ve kırgın bir sesle "Arkadaş olalım Bayan Handan, olmaz mı, neden olmayalım?" dedi.

Handan bir yandan içinde coşan duyguları (kendisini artık dönümü olmayan bir noktaya götürecek surette) açıklayacak bir cevaptan kaçınarak, bir yandan da bu kaygusu dolayısıyla fazlaca soğuk düşecek bir mukabelede bulunmak istemeyişinden dolayı, dilsizmiş gibi durakaldı. Fakat elini ona doğru uzatmaktan kendini alıkoyamadı. Delikanlı uzatılan eli sıkacağına tutup öptü ve çıkıp gitti.

Erkeğin, "Neden olmayalım" diye söylediği son söz, kızın içinde mütemadiyen aksediyordu. "Evet, niye olmayalım?" Neden arkadaş olmasınlardı? Kendisi neye olmamaları lazım geldiğini pekâlâ biliyordu. "Arkadaş" denince, kabul edip elini vermişti. "Arkadaş" demekle sözün ifade ettiği manadan çok derin bir bağlantıyı murad ettiklerini biliyorlardı. Rıdvan'la bakış bakışa kaldıkça, içinde tereddüt ve utanç kalmıyordu. Yalnız seviniyor ve birbirini sevmekte ilelebet özden haklı olduğuna inanıyordu ve bilhassa Rıdvan nükte taşlamaya kalkıştığı zaman değil, fakat acele acele candan konuştuğu zaman, sözlerin en aleladeleri bile derin ve büyüleyici manalarla ısınıp aydınlanıyorlardı. Söyledikleri değil fakat söyleyiş tarzı ve hele gözlerinin parlayışı, Handan'da dayanma imkânını bırakmıyordu. "Hayır" demesi lazım geldiği zaman, hatta, "Hayır!" demek için dudaklarını aralayınca dudaklarından, "Evet" çıkıyordu. Hoppala!

Ne var ki, o ayrılınca sevinç ve inancın yerini, kendini suçlu saymak gibi üzüntülere ve kapkara bir ümitsizliğe bırakıyordu İçindeki sevinç alevinin ne

olursa olsun yanmakta devam etmesi için gayret ediyordu. Fakat mütemadiyen kendine sormakta olduğu suallerle hırpalanıyordu. Mesela Rıdvan'ın evlenme teklifiyle karşılaştığı taktirde, ona "Evet" diyebilir miydi? Hayır, diyemezdi! Çünkü Neriman'ın oğluna tasarladığı istikbali bozardı. Neriman'a söylenmemiş, fakat tabiatiyle anlaşılır bir vaadi vardı. Sözünde durmazsa kendi gözünde bir alçaklık etmiş olurdu. Onunla evlenmeden bir alaka bağlayabilirdi. Bu taktirde günah hep kendine kalırdı. Rıdvan'ı içtimai ve meşru zincirlerle kendine bağlamadıktan sonra ne yaptığının Neriman'ın umrunda olmaması lazım gelirdi.

Gazete No: 462, 4 Nisan 1948

91

Fakat o ihtimali düşününce kız kendine, "Hayır olmaz!" diyordu. Neriman'ın çatısının altına sığınmış bulundukça, onun ekmeğini yiyip onun parasını aldıkça hatta ancak Neriman sayesinde Rıdvan'la görüşebildikçe ona imkân yoktu. Bu şartlar altında oldukça, Rıdvan'la münasebette bulunması, Handan'ı kendi gözünde evin küçük beyini ayartan bir hizmetçi kızı durumuna düşürürdü. Eğer kendi parasıyla yaşayan, yalnız kendine dayanan bir insan olsaydı iş başka türlü olurdu. Bu kendi kendisiyle karşı karşıya oturup konuşmaları, onlara ait bütün işkenceleriyle bir yandan da devam ederken öteki yandan da bir başına kaldıkça, nazariyat sahasında alınan kesin kararların başka, (ve bilhassa insanın en derin içgüdüleri bahis mevzuu olunca) verilen kararların tatbikininse bambaşka işler olduğunu anlıyordu.

Mesela Rıdvan'la konserlere gitmişlerdi. Konser süresince dünyamızda değil, adeta duyduğu musikide yaşamıştı. Birdenbire İzmir'den ayrılıp, yeryüzünde bir eşi daha bulunmayan mesut ve meçhul bir diyara gitmişti.

O diyarda ne daktilo olarak ticaret mektupları, ne daktilo makinaları, ne fukara daktilocu kızlar, ne de sevgilere engel olacak içtimai âdetler vardı. Sanki, eskiden beri, hatta doğmazdan önce bildiği ve özlediği bir yere dönmüştü. İçini yormuş olan, hasretini asırlarca çekmiş bulunduğu bir yerdi bu.

İlkbahardı. Mavi ve açık göklerin altında, karlar eriyor, çimenlerin üzerinden çiçekler fışkırarak açıyordu. Keman telleri gönülde gerili ince altın ibrişimdenmiş gibi titreyip inliyorlardı. Onlar yüreğini çıldırtasıya yırtıp paramparça ederken sanki asırlarca önce başka bir âlemde, bir çobanla bir çoban kızı birbirlerine sevgilerinden bahsediyorlardı. Handan'ın gönlünde öten teller, dağ başında esen rüzgârdı. Bir an Rıdvan da sanki bu asırda, bu yerde ve bu konser salonunda değil, fakat zaman ve mekân sınırları dışında, sevdiği bir erkek ve kendisini seven bir insan olmuştu. Musiki vahşileşti. Kemanlar sanki dünyanın ilk yaratıldığı gün; rüzgârın deniz üzerinden esişi gibi, fısıltılı uçuşuyordu. Handan'ın sevinçten katıla katıla gülesi, oracıkta hoplayıp oynayası geldi. Fakat bu dünyada konser salonunda, Rıdvan'ın yanında ve onu ne kadar okşamak arzusu ile yanıyor idiyse, o kadar şiddetle onu okşamaktan kaçındığını gördükçe hıçkıra hıçkıra ağlayası geldi. Handan insanların hayatının –ve o arada kendi hayatının– dar, köhne ve kıtıpiyoz bir şey olmadığını, onda bir asaletin mevcut olduğunu, ondaki derin duygunun onu bir trajedi şahikasına yükselttiğini görüp anlıyor gibi oluyordu.

Ne var ki Rıdvan'ı sık sık görmek, onu daha çok sevmek demek oluyordu. Doğrusu Neriman'ın oğluna göz yummasına ve hatta Handan'ı öteye beriye götürmesi için oğlunu boyuna kışkırtmasına bir türlü akıl erdiremiyordu. Fakat bir gün Neriman'ın, tanıdığı bir kadına söylediklerini duyunca muamma kendiliğinden çözülmüş bulundu.

Neriman, Rıdvan'a Handan'la Bay Haşmet arasında geçenleri ve kızın evdeki durumunu anlatmıştı.

Bundan dolayı Rıdvan'ın bir evlenme teklifinde bulunmayacağından emindi. Handan'ın ahlakını iyice tanıdığından dolayı da evlenmeden başka türlü bir bağıntının da vaki olamayacağını biliyordu. Binaenaleyh başka bir kadının etrafında pervanelik ederek kanatlarını yakmaktansa, iki yönden de emin olduğu Handan'la alakalanması daha iyiydi. Demek ki Handan, egzoz sübabı vazifesini görüyordu. Handan kadınların birbirine karşı amma da lütufkâr olduklarını düşündü.

Günler böylece geçer dururken Rıdvan'ın apansızın askerlik hizmetini görmek üzere, uzaklaşması zoru meydana çıktı. Rıdvan'la her nereye giderse gitsin, Handan mutlaka, söz arasında, gideceği yeri Neriman'a bildirir ve bu suretle onunla çıkmaya izin almış olurdu. Fakat Handan her nedense, Rıdvan'ın ayrılmasından bir gün önce, akşamleyin onunla yemeğe gideceklerini söylemeyi unuttu. O akşam Neriman'la kocası başka bir yere davetli idiler. Rıdvan çıkmak zamanının geldiğini bildirdiği zaman, Neriman çoktan gitmiş bulunuyordu.

Evin kapısında bir otomobil bekliyordu. İşte bundan dolayı Karşıyaka'dan vapura binmeye lüzum kalmadı. İki genç öpüşmeler möpüşmeler gibi hareketlere tevessül etmeden birbirlerine duygularını anlatmış ve anlatmaktaydılar. Zaten Rıdvan gittikleri restoranda küçük bir masayı tutmuş, hatta yiyecekleri yemekleri vaktiyle ısmarlamış bulunuyordu. Ne var ki Rıdvan'ın ertesi günü uzun zaman ayrılacağı bilgisi iki gencin münasebetinde bir buhran yaratmaktan geri kalmıyordu. Şen bir yüzle birbirine ısına ısına konuşan bu iki kişi de durumun nezaketini anlıyordu. Rıdvan'ın açık açık sevgisini ilan etmesi saati çalmıştı. Fakat böyle bir şeyi ne gümbürdeyerek hoplayıp zıplayan otomobilde, ne de müşterilerin uğultusuyla dolup taşan lokantada yapabilirdi. Onun hayalindeki sahneye cennetler bile münasip bir zemin teşkil edemezlerdi. İşte bundan dolayı ilk önceleri açık açık ve tabii olarak coşagelmiş olan konuşmaları gitgide sathileşiyor ve sunileşiyordu. Birbirleriyle göz göze buluşmaktan kaçınıyorlardı. Birbir-

lerine yazacaklarını ve mektuplaşacaklarını vadettiler. Ne var ki dakikalar geçtikçe Rıdvan yerinde oturamaz oldu. Vakit ilerliyordu. Rıdvan oturduğu yerde sağa sola kaya gele, akıbet matemengiz bir sükûtta kitlendi.

Handan durumu iyiden iyiye anlıyor ve Rıdvan'ın bir hal çaresi bulmasını bekliyordu. Rıdvan'ın başvuracağı her çareyi can ve gönülden kabullenip mukabeleye hazırdı. Fakat akıbet hiçbir çare bulamayacağını o dahi tasdik zorunda kalınca artık ağarlaşmakta oldukları bu başbaşa kalışa bir son vermek gerekti. Handan artık eve dönme saatinin çaldığını söyledi. Rıdvan protesto etti, fakat muammayı haldeki kabiliyetsizliği ile karşı karşıya kalınca muvafakat zorunda kaldı. Geri dönerken takside elleri birbirinin avucundaydı. Fakat birbirlerine hiçbir şey söylemediler.

Gazete No: 463, 5 Nisan 1948

92

Vakit geç idi. Evde salonda karşı karşıya dururken, Handan, Rıdvan'dan, umduğu hal çaresinin gelmeyeceğini anladı. Acı bir duruma son vermek üzere teşebbüsü eline aldı. Birbirine putlar gibi sessiz sedasız bakadururlarken birdenbire aceleyle;

"Yahu adresiniz neydi? Unutacağıma eminim. Lütfen iş odama geliniz de yazıveriniz" dedi.

Rıdvan teklifi sevinçle kabul etti. Handan yukarıya çıkarken, Neriman'ın dairesine kulak verdi. Onların daha dönmemiş olduklarını anladı. Daktilolamak işini gördüğü odaya girdi. Elektrik düğmesine doğru yürüdü. Fakat Rıdvan, karanlıkta ona yetişip, onu kollarıyla sarmıştı. Sabahtan beri söylemeyi tasarladığı muhteşem ve cart curtlu lafların hiçbirisi hatırına gelmiyordu. Yalnız, "Handan, seni seviyorum" diye kıtık güdük kekeliyordu. Fakat Handan'ın cevap verdiği yoktu. Laf... laf... laf... lafın ne ince ve ne de kalın

duygulusunu neyleyecekti? Roman sahifelerinde bir visal, tiyatro sahnesinde bir piyes oynamıyorlardı. Fakat canlı gövdelerinde olanca hızlarıyla yaşıyorlardı. Handan, onun huzurunu konuşmakla neden yok etsindi? Rıdvan'ın dudaklarının lafını değil dokunuşunu arıyordu. Zaten onun kollarını duyunca karanlıkta ona doğru bütün gücü ve kuvvetiyle atılmıştı. Delikanlının öpüşleri derin... Pek derine işliyordu. Kız, tâ en mahrem damarına kadar tir tir titriyordu. İşte o zaman erkeğin ağzından çoktan beri tasarladığı ince duygular değil, fakat duyduğu engin sevince vahşi bir söz boşanışıyla hürriyet verdi. Handan'ın kolları arasında duyduklarını ona bildirmek, onları onunla paylaşmak istiyordu. İçinden "acaba beni sürüp götürebildin mi?" diye düşünürken, Handan'ın mukabelesinden onu çok daha ücralara vardırmış olduğunu anlayarak, ışık içinde kaybolan ışık gibi kendinden geçti. Rıdvan yıllarca sonra o ânı hatırladıkça yaşama kabiliyetinin o çığlık gibi yükselişinin ve cennetlere atılışın bir gün gelip de entelektüel vecde erişecek olan insan yavrularının daimi ve tabii hali olabileceğini düşünürdü. Lakin o gece o karanlık odada ne roman ve ne de pornografi vardı. Ancak iki insan idiler. Artık söz seli dinmişti.

Sessizlikle Rıdvan'ın sesi, "Yüreğin amma da çarpıyor" dedi. Kolları arasından kayıp ayrılan Handan koşup elektrik düğmesini çevirdi. Göz kamaştırıcı bir ışık parladı. Handan "Git şimdi Rıdvan, hemen git! Seni burada bulurlarsa her şey bozulur" diye fısıldadı.

Rıdvan protesto ederek odada daha da kalmak istedi. Fakat Handan paniğe tutulmuş gibi korkuyordu. Acele ayrılıp gitmesi için adeta hırçınlaşıp paralanıyordu. Ne pahasına olursa olsun yaşanan o anlar bozulmamalıydılar. Ne var ki, Rıdvan gitmek üzere yürüyünce ise, Handan gözleri yaşlarla dolu olarak, kalmasını yalvardı. Merdivenin sahanlığına kadar onun arkasından gitti. Orada eline yapışarak, "Seni seviyorum" dedi ve koşarak odasına kaçtı.

Bütün o geceyi Handan, biraz önceki hadiselerin, için için rayiha ve cazibesini tekrar tekrar yaşayarak, rüyada gibi geçirmişti. O günden sonraki haftalar süresince de kendinden geçkin, duygularından süzülen şiirin hoş boşluğu içinde zamanın akıntısıyla yüzüp gitmişti. Hatta o şiiri geleceğe de aksettirecek bütün istikbali, sevgisinin bir şafağından ibaret olacağını sanmıştı. O yarı rüya, yarı hülya âleminde kendi kendini tenkitten uzak kalıyordu. Hatta olan bitenin hatırası onun hakikatinin kendisinden bile çok daha güzeldi. Heraklit'in "hep akar," diye tarif ettiği ve bizim de yaşamak diye ifade ettiğimiz muammaengiz akıntıda, rüya ve hülyadaki saadetin, hakikat diye kabul etmek itiyadında olduklarımızın da mevcut bulunandan daha az hakiki olduğunu kim iddia edebilir? Herhalde o saatleri hatırlamakta bir acı yoktu.

Ne var ki daha sonraları, Neriman'la karşılaşınca o muhşetem malihülya sarayı temeline kadar yıkılıyordu. En okşayıcı sözlerinde Handan sinsi bir düşmanlık seziyormuş gibi oluyor ve bu yüzden onunla göz göze gelmekten kaçınıyordu. Sanki ötekinin bakışı kendisini acı acı itham ediyordu. Evet Neriman'a karşı vazifesini yapmamıştı. Ona ihanet etmişti. En fenası Rıdvan'ı kabahatli sayarak kendisini mazur göremiyordu. Çünkü o gecenin son safhasını Rıdvan değil fakat kendisi tahrik etmişti.

Rıdvan'dan birbiri arkasına vahşi ve yürek parçalayıcı mektuplar geliyor, onlarda, izin alıp İzmir'e geleceğinden bahsediyordu. Handan cevaplarında kendi kendisini insafsızca itham ediyordu ve "Neriman, beni kollarının arasına alıp da öptüğünü ve benim de seni öptüğümü göreydi ne derdi?" diye yazıyordu. Ve gelmemesi için yalvarıp yakarıyordu. Ne var ki, Rıdvan'dan feragat etmek ihtimalini, ancak gitgide büyüyen bir acıyla göz önüne alabiliyordu.

Handan'ın bu yoldaki mektuplarına ise Rıdvan evlenmek teklifinde bulunarak mukabele etti. Handan ona "Yahu sen biliyorsun ya, tütün evinden uzaklaşmak için

evden kaçmıştım. Sonra daktilo öğrenerek bir yazıhanede daktilocu oldum. Amirim sarhoş olup da bana sataşınca oradan ayrılmak zorunda kaldım. Açıklar livası oldum. O sefaletten, Neriman beni büyük merhameti dolayısıyla kurtardı. Ben Neriman'ın şimdi bir kulukölesi, ne bileyim bir hizmetçisi sayılırım. Ondan aldığım paraya mukabil iş gördüğümü iddia ediyorsun. Neriman'ın bana vermekte olduğu ücreti cidden hak mı ediyorum sanıyorsun? Şu koca şehirde bir işçi kız yoktur ki, böyle bir işi büyük bir nimet ve saadet sayarak, öpüp başına koymasın. Anan tarafına kendisine bu kadar büyük iyilikler edilmiş, bir hizmetçisiyle evlendiğin fiskos edilince senin hâlin ve istikbalin ne olur? Eğer kendi iaşemi kendim hakkiyle layıkiyle temin edebilseydim, ihanet ve nimete küfran etmeden, hele hele iki yüzlülük etmeden sana varabilirdim. Artık neresini gizliyeyim? Seni seviyorum. Fakat benimle evlenmek fedakârlığında bulunmana hiçbir zaman razı olamam. Sevdiğim adamdan almayı değil, fakat ona kana kana vermeyi isteyecek kadar gurur sahibiyim" diye yazıyordu. Fakat dinleyen kimdi? Bu sözleri ne Rıdvan, ne de kendisi dinliyordu. Bütün varlığı onu istiyor, çağırıyordu.

Gazete No: 464, 6 Nisan 1948

93

Artık, hem Neriman'ın koltuğunun altına sığınırken –başka hiçbir şey yapmasa da– gizliden gizliye Rıdvan'la mektuplaşmakta devam etmenin imkânı kalmamıştı. Bu hal ona soğuk terler döktüren bir işkence oluyordu. Bir de şu paranın Allah müstahakını versindi, zengin bir insan olsaydı Rıdvan'a ferah fahur varabilirdi ve bu hareketi namusun âlâsı olurdu. Fukara olduğu için aynı hareketi nimete küfran, ihanet ve namussuzluğun zübdesi oluyordu.

Handan'da ilk önce dişiliği sonra da analık arzusu vardı. Bir gece odasına çekilip soyundu, yatağına otu-

rup eline bir kitap aldı. Fakat aklı kitapta değildi. Kitap elinden düştü. Geceliğinin arasından görünen göğsüne bakakaldı. İki memesi sivri uçlarına doğru kızarıyordu. Derinin beyazlığı arasından o pembe uçlara giden ince ve mavi kan damarları, güya doğuracağı çocuğa insan bağrının temiz sütünü verecekti. Fakat para, dişiliğini de analık arzusunu da boğuyordu. Göğsünün sütünü kendisine zehir ediyordu.

Birdenbire yataktan fırlayıp, iki üç yıldan beri biriktirmiş olduğu paralarla hemen hemen dolmak üzere olan para kumbarasını aldı. Paraları saydı. Bin dört yüz sekiz lira çıktı. Kalkıp bir makas aldı. Patırtı edip ev halkını uyandırmamak için kumbaranın ağzını yavaş yavaş açtı. Oradan da seksen dokuz lira çıktı. Demek ki bin beş yüz lira kadar parası vardı.

İzmir'e indikçe bazen Hürmüz Hanıma, bazen de Bayan Macide'nin dükkânına uğrardı. Hürmüz Hanımda birkaç kere Bayan Belma'ya rastgelmişti. Bayan Belma ona "Sizin yerinizde olsam, Karşıyaka'da Neriman'ın evine takılıp kalmam, siz aynada hiç yüzünüze bakmadınız mı, bu yüzü, bu gövdeyi o istikbalsiz delikte çürütmek gerek mi? Budala olsanız şimdi yaptığınızı tabii görürdüm. Unutmayınız ki insan dünyaya iki defa gelmez, gençlik ve güçlülükse bugün var yarın yoktur" diyordu.

Hürmüz Hanım da "Ah kaç keredir söyledim. Gel şu terzihanede ortak olalım. O zaman burası, İzmir'in en şık terzihanesi olurdu. Handan'ın yapacağı iş de kolaydır. Zengin kadınların elbiselerini evlerine götürüp prova eder. Bayan Macide de o lüks dükkânıyla bizi destekleyecek. Onu da ortak alırdık. Terzihanemizde ustalık, en güzel malzeme ve zekâ ile güzellik toplanmış olurdu. Ona kim dayanırdı artık? Ne erkek! Ne kadın!" diye çene çalar dururdu. Belma, "A kardeşim, hayatta muvaffak olmak için ne lazımsa sende onların hepsi de var. Eğer yoksulluk içinde kıvranıyorsan kabahat hayatta değil sendedir" diye Hürmüz'ü durmamacasına destekliyordu.

Bu iki kadının telkinlerine, Bayan Macide –her ne kadar başka bir yönden konuşuyor idiyse de– sesini katmaktan geri kalmıyordu. Ona, "Hayat nedir? Ticaret! Ticaret nedir? Alım satım! Matahı sattıran nedir? Pohpoh! Elbise yaptıracak kadınları ve o elbiselerin paralarını verecek olan kocaları en ziyade pohpoh ele geçirir. Bilhassa pohpohlayan, senin gibi güzel bir kadın olursa... Elbise yaptıran kadın ve onun kocası iş adamını ne kadar pohpohlarsan pohpohla yine aşırı pohpohlamış olmazsın. Medeniyet ve böyle olmamak, iş kadını ve medeni olmamak demektir. Herkes kendisini mutlaka beğenir ve dünyada kendisini en ziyade beğenen zengin iş adamıdır. Zengin oldum diye ve onun karısı da, böyle bir zenginliği ve refahı elde ettim diye... Onlara fikirler verirsin. O fikirlerin –senden değil– fakat kendiliklerinden onların akıllarına gelmiş olduğunu kendilerine telkin edersin. Böylelikle onlara –senin gibi bir kadın– her istediğini yaptırabilir. Onlar istediğini yaptıkça da, sen, 'aman efendim ne isabet ne hikmet!' diye basarsın pohpohu" diyordu.

İşte o gece tesavi-i leyl ü nehar idi. Yani yaradılışın gündüzü geceden ne daha uzun ve ne de daha kısa olmaması şartıyla tanzim ettiği gün. O zaman yeryüzünde bütün rüzgârlar emir beklerler. Biri ısınır, öteki soğur.

Kapkara gözleri parayı saydıktan sonra şimşekler çaktı. Mevsimin rüzgârları gibi aklınca –akıbeti ne olursa olsun– önündeki paralara dayanarak, Neriman'dan ayrılmak esmişti. Belma'nın, Hürmüz'ün ve Macide'nin sözlerine uyduğu için değil, fakat serbest olarak Rıdvan'ı karşılamak için Neriman'dan ayrılmaya karar vermişti. Neriman'a şükran borcunu, onun sakafı altında onun oğluyla bir aşk entrikası çevirerek ödeyemezdi ya.

Hürmüz'e gitmek, kendisini kaldırıp cehenneme atmak gibi bir şeydir. Fakat gözü yılmıyordu.

İşte bundan dolayı Handan kendisi de dahil dört kadının ortaya biner lira sermaye koyarak lüks bir terzihane açmaları teklifini kabul etti.

Neriman'a gidip kendisinden neden ayrıldığını

apaçık anlatmasını bile ona yasak eden şu dünya ne tuhaftı. Kolay olan doğruyu, heyecanla düpedüz söyleyeceğine, sıkıntılı dolambaçlarla bahanelerle soğuk soğuk anlatmak Handan'ın cinine gidiyordu. Fakat bundan başka ne yapabilirdi ki?

Ertesi günü sabahleyin kendi kendine "İşi uzatmayalım. Ne olacaksa bir an önce olup bitsin" diyerek Neriman'ı gidip buldu. Neriman sabah gazetelerinin birini açmış okuyordu. Handan'ı görünce endişeli endişeli: "Ne o?" diye sordu.

Handan "Evden bir kara haber aldım. Annem çok hastaymış, kardeşim beni çağırıyor" dedi.

Neriman kızın kireç gibi uçmuş benzini, sinirli hareketlerini, annesini çok merak ettiğine hamlederek "Ne fena! Niyetiniz nedir?" diye sordu.

Handan dudaklarını ısırdı. Onun niyetlerine aldıran kimdi? Bahis konusu olan şey, niyeti değil, fakat yapmak zorunda olduğu şeydi. Bu tuhaf dünyada herkes icap ettiği gibi hareket edeyim derken, herkes hiç kimsenin hoşuna gitmediği gibi davranmak zorunda kalmıyor muydu?

Handan:

"Zannedersem annemin yanına gitmekten başka çare yok" diye kekeledi.

Öteki, "Olur kızım, annen iyi oluncaya kadar kal. Bana annen hakkında haber vermeyi unutma" dedi.

Handan bu noktaya kadar yalan ve bahaneler uydurma kabiliyetinin sonuna gelmiş bulunuyordu. Onun için büsbütün ayrılmakta olduğunu, sonradan göndereceği bir mektupta bildirmeye karar verdi. Daha kolay olsun diye taksitle borç ödemek oluyordu da, yalan söylemek neden olmasındı?

Gazete No: 465, 7 Nisan 1948

94

Neriman'dan ayrılıp Hürmüz'e taşınınca, canı o

kadar sıkkındı ki, yaşlı terziye hiç içi ısınmamış olduğu halde, ona Rıdvan meselesini açtı. İster fena, ister iyi olsun hiç olmazsa bir insana doğruyu söylemek ihtiyacını duyuyordu. Hürmüz Hanım, dikkatle dinledikten sonra, ihtiyarın gözleri parlamış, Handan'a siftah olarak bir Musevi gözüyle bakarak:

"Ötesini anlatmaya lüzum yok. Aferin sana, işi iyi pişirmişsin. Bittabi şimdi Rıdvan'ın evlenme teklifini kabul edeceksin. Daha fazla naz edersen adamı yorar, bıktırırsın. Herhalde sana yazdığı mektupların arasında onu sonraları ittiham için vesika diye kullanılabilecek olanlar var. Aman onları iyice sakla. İmkânı varsa şimdi gebe kalmaya bak, ondan olmazsa başkasından olsun. Rıdvan tarafından ayartılmış olduğunu iddia etmek ve isbat etmek kolay olur" diye bakarak, ona bunun gibi nasihatler etmekte devam etti.

İşte o zaman Handan Rıdvan meselesinin bütününü anlatmadığına şükretti. Ne var ki, bu sefer Hürmüz Hanıma da hakikati anlatmamak ve ona onun idealine uygun bir kahraman olduğu duygusunu verecek surette konuşmak zorunda kaldı.

İhtiyar terziden gizlediği bir şey daha varsa, o da Rıdvan'a izinli olarak gelsin diye yazdığı ve onu karşılamak için bir de oda kiralamış bulunduğuydu. Rıdvan geleceği günü telledi. Fakat Rıdvan'a da galiba bir şeyler oluyordu. Mesela telgrafında on beş gün sonra geleceğini bildiriyordu. Madem ki böyleydi, uzun ve ateşli bir mektup yerine kıpkısacık ve kupkuru bir telgrafnameye ne lüzum vardı? Zaten son aylarda mektupları hem seyrekleşmiş, hem de kısalmıştı. Haniydi o yürekler paralayıcı mektupları? Başka bir insan hayatı amma da esrarengizdi, insandaki değişiklikleri takip etmek gerçekten güç oluyordu.

Artık Handan, odasını harıl harıl hazırlıyordu. Yeni perdeler ve bizbizler satın aldı. Onları geceleri gizli gizli dikiyordu.

Yeni bir yatak takımı hazırladı. İç çamaşırlarını

gözden geçirerek onlara yenilerini ilave etti. Kilimler döşedi. Odada şu köşeye ve bu köşeye koşarken sevincinden etekleri ziller çalıyordu. Adeta odanın içinde parmak uçlarında hoplayıp dansediyordu.

Onu sevmemek, onu unutmak için kendine işkenceler etmişti. Onu sevmemekte muvaffak olamayınca, artık gönlünü bütün hızıyla kapıp koyuveriyordu. Bu masanın üzerine Rıdvan'ın sevdiği sigaraları istif etti. Ondan hiç cevap almıyor idiyse de ona her gün –bazen de günde iki defa– mektup yazıyordu. Oda için aldığı bir takvimi duvara astıktan sonra sulu boyayla – becerebildiği kadar– geleceği tarihe kadar kalan yaprakları boyayıp süsledi. Her gün odaya gidiyor ve o çirkin intizar günlerinin birini derin bir kurtuluş nefesi alarak takvimden koparıp küçük parçalara yırtıyor, onları pencereden attıktan sonra, rüzgârda pırıldaya pırıldaya bebekler gibi uçtuklarını seyrediyordu.

En nihayet beklenen gün geldi. Handan Rıdvan'ı öğleye doğru Alsancak şimendifer istasyonunda karşılayacaktı.

Giyinip kuşandıktan sonra yüzünü ve üst başını aynada uzun uzun tetkik etti. Yüreği fena çarpıyordu. Tam apartmanın kapısından çıkacağı zaman, posta müvezziyle karşılaştı. Ona bir telgraf vardı. Açıp okudu. Kardeşi Suzan,

"Annem ölüm döşeğinde, acele gel" diye telliyordu.

Gözleri fal taşları gibi açık telgrafnameye bakakaldı. Yüzünden kanı tamamen çekildi ve adeta inledi.

Şimdi ne yapacaktı? Neriman'a uydurduğu yalanı mukadderat gerçekleştiriyordu. Rıdvan'ı hemen gidip karşılaması, ona olan biteni anlatması, onu Karşıyaka'ya gönderdikten sonra annesinin yanına koşması lazımdı. İstasyonda Rıdvan'ı getiren treni çeken lokomotifin her hışlayış ve fışlayışı, ona patlayan bir bomba tesirini yapıyordu.

Annem ölüm yatağında yatan bir tütün işçisiyken, ben kimim ki şık elbiselere bürünüp sevgilimi bekleye-

yim? Vagonların kapıları büyük gümleyişlerle açılıp kapanıyordu. Handan birdenbire kendini iten kakan bir insan selinin ortasında buldu. İki yanından yüzler, esmer sarı buğday benizli yüzler geçiyordu. Fakat, hey oydu, Rıdvan!

Nihayet Rıdvan'ı karşısında buldu. Güneş yanığı yüzü gülüyordu. Ona:

"Amma da şıksın, bir kadının bu kadar güzel olabileceğine ihtimal vermezdim. Baksana Handan, açlıktan bayılıyorum. Bir yere gitmezden evvel bir restorana gidip Bağdat'ı tamirleyelim olmaz mı? Tâ ne zamandan beri ben bu ânı bekleye bekleye yaşadım" dedi.

Handan, Rıdvan'ı görür görmez durumu hemen olduğu gibi anlatmaya karar vermişti. Bunca zaman devam etmiş olan bir ayrılıktan sonra, kendisini görmekle duyduğu sevinci bozmaktan kaçınarak bir şey söylemedi. Biraz sonra durumu bildirdiği zaman Rıdvan'ın kendisini teselli edeceğini ve buluşmalarını, annesinin iyi olmasından sonraya tehir etmelerini teklif edeceğini umuyordu. İşte bundan dolayı bir taksiye atladılar. Handan hiç söz söylemiyor, halbuki Rıdvan harıl harıl konuşuyordu.

Handan'ın yemek yemesi ona pek kolay gelmedi. Birkaç kere, bayılacağını sandı. Rıdvan saadetin içinde o kadar kendinden geçkindi ki, kızın benzinin atmış, yüzünün de yorgunluktan çökmüş olduğunun ve hemen hemen bir laf bile söylemediğinin farkına varmadı. Yemekte Rıdvan'ın ara sıra dudaklarına ve bluzunun altında sivri uçları beliren göğsüne bakmakta olduğunu görüyordu. Başka zamanda Rıdvan'ın onu böylece arzu etmesi belki de hoşuna giderdi. Fakat şimdi tüyleri ürperiyordu. İçinde sanki bir ses hazin hazin ağlayıp şikâyet ediyordu. Ah, durum başka olsaydı, aralarına, annesinin belki de son nefesini vermekte olan gövdesi uzanmasaydı ne olurdu?

Yemek bitince Rıdvan:

"Haydi gidelim," dedi. Gözleri, "İşte bunca zaman beklediğimiz saat geldi" diyordu. Bakışı –hatta yalvarıcı

olduğu zaman bile– eskisine kıyas biraz katılaşmış gibiydi.

Handan:

"Dur Rıdvan, sana söyleyeceğim bir şey var. Aman ne müthiş. Son yirmi dört saat içinde bütün hayatımda çekmiş olduğum sıkıntıların topundan da daha fazla sıkıldım. Senin bugün buraya geleceğini bilmek umulmaz bir saadet olacağına büyük bir işkence oldu" dedi.

Öteki, soluk soluğa:

"Ne o Handan? Yoksa başkasına mı âşık oldun?" diye sordu.

Gazete No: 466, 8 Nisan 1948

95

"Başkasına âşık mı? Ne münasebet? Fakat şimdi benimle beraber odama gidemezsin yavrum. Annem ağır hasta, belki ölmek üzere belki de ölmüştür."

Rıdvan, Handan'ın sözlerine pek kulak asmayarak, kayıtsızca:

"A ne fena! Fakat pek de müteessir olacak bir şey değil, zaten yaşını başını bulmuş bir kadındı. Keşke biz de onun kadar yaşayabilsek. Bizim neslimiz tabii şeyleri tabii olarak kabul eder. İnsan hiç mükedder olmaz demiyorum. Fakat ne de olsa onlar günlerini yaşadılar. Bizim de günümüzü yaşamamıza mani olamazlar" dedi.

Handan gözünün önüne, kendisine borçlu olanların borçlu olduklarını unutan manevi babası, bir de ak saçları ve yıpranmış yüzü, Çatalkaya açıklarında batmakta olan güneşin kızıl ışığıyla aydınlanmış olarak kapı eşiğinde dinlenen ve binlerce kumru ve güvercine yem saçan annesi geldi.

"Böyle konuşma Rıdvan," dedi.

Yutkundu:

"Bugün odamıza gidemeyiz," diye ilave etti.

"A canım dedim a. Neye gitmeyelim?"

"Çünkü beraberce gidersek sen bana sevgini bildirmeye kalkışacaksın. İşte o zaman senden orada ayrılmak, burada ayrılmaktan bin beter olacak. Burada ayrılalım. Sen annene, Karşıyaka'ya git."

Rıdvan kaşlarını çatarak:

"Yahu anlamıyorum, beni neden kovuyorsun?" dedi.

"Amma da ettin, kovmak aklımdan bile geçmez. Görmüyor musun yahu, ha öldü ha ölüyor bir vaziyette, annem ölüm döşeğine uzanırken, nasıl olur da, odada buluşabiliriz? İnsaf et Rıdvan! Sen annene git. Ben de anneme giderim. Annem ya iyileşir, veyahut –Allah esirgesin– ölür."

Burada Handan'ın dudakları, işkencesinin aşırılığı yüzünden tir tir titrediler. Bozuk bir sesle konuşmaya devam ederek; "ve eğer... eğer... öl... ölse bile, ne bileyim? Onun acısını çekmiş olurum. Ölüsü... ölüsüyle alay etmiş gibi olmam. Bu taktirde seninle buluşmak, onun için çekmekte olacağım keder yüzünden, dağ başında, haydutlar tarafından bana tecavüz edilmekte olunduğu tesirini verecek ve yüreğimi paralayarak olsa bile, seni yine de reddetmem!"

Rıdvan öfkesinden mosmor olarak ve yerinden kalkıp kalkıp oturarak, bağırırcasına:

"Kat'i olarak söyle, niyetin bu mu?" dedi.

Handan, tepesine bir yıldırım düşmüşmüş ve hayretten gözleri yuvalarından uğrayacakmış gibi oldu.

"Anlamadım, niyetin bu mu diye neyi soruyorsun? diyebildi.

Rıdvan:

"Yani niyetin, bunca aydır beni bekletip oyaladıktan sonra, şu uydurduğun bahaneyle reddetmek ha?" dedi.

"Fakat bu bir bahane değil, hakikat.

"Doğru olsa da ne ehemmiyeti var? Her gün binlerce insan, binlerce ana ölüyor. Bundan dolayı eğlen-

celerden, süslenmekten, yeyip içmekten vazgeçiyor musun?"

Rıdvan, Handan'ın kendisine bakan gözlerinin yaşlarla dolmuş olduğuna tamamen kördü.

Handan:

"Fakat ölen annem, diyebildi.

Rıdvan:

"Ötekiler hiçbir şey değil mi? Eğer bugün ölmüş olursa buluşacağımız tarih, ister bir hafta, ister bir ay, ister bin sene sonra olsun yine ölmüş olacak," dedi.

"Rıdvan!!!"

"Ne Rıdvan? Bana bir sürü mektup yazdın. Ardını arkasını kesmeden bir sürü vaatler ettin. Aylardır, yalnız seni düşündüm. Annemi bile hemen hemen unutmuştum. Şimdi de beni reddetmekle ettiklerine tüy dikmeye kalkışıyorsun?"

"Rıdvan!!! Etme Rıdvan!"

"Asıl budalalık bende. İlk önceleri, benimle flört etmekte olduğunu sandım. Sonra seni anlamamış, hükmümde yanılmış olduğuma kendimi kaptırdım. Fakat şimdi artık kanmıyor ve aldanmıyorum. Sen erkeklerle oynamak isteyen fındıkçı huylu bir kadınsın!"

"Rıdvan delirdin mi yahu? Yalvarırım sana. Benimle böyle konuşma. Benim gizli ne niyetim..."

"Ne bileyim? Belki başkasını seviyorsundur. Belki erkekle oynamaktaki kabiliyetinle iftihar ediyor, kendi kudretine hayran kalıyorsundur... Belki de bu sana hoş bir eğlence oluyordur. Fakat sana şunu söyleyeyim de bil ki, yeryüzünde bir erkeğe bu kadar kötü muamele etmeyecek olan kızlar hiç de kıt değil. Çok şükür ki, namus taslayıcı düzenbazlardan olmayan kızlar ve kadınlar gırla."

Handan ayağa kalktı. Kederli, üzüntülü uzun ve yorucu bir gün geçirmişti. Her ne kadar restoranın, göz önünde bir yerinde oturmuyorlar idiyse de, sağdaki soldaki müşteriler, kızın gözlerinin yaşlarla dolu olduğunun farkına varmışlar ve aralarında fiskosa çoktan

başlamışlardı. Rıdvan'la münakaşa sırası değildi. Gitmesi lazımdı.

Handan, Rıdvan'a ezgin bir sesle:

"Madem ki bu mesele üzerine söylenecek başka bir söz olmadığını iddia ediyorsun. Ben senden şimdi ayrılırım, iyice düşünüp taşın, haksız olduğunu anladığın zaman buluşuruz," dedi.

Rıdvan öfkesinden köpür köpür köpürerek bağırırcasına:

"Eger şimdi kalkar gidersen sana Allahaısmarladık derim, bu son vedadır. Sonra buluşma muluşma istemem," dedi.

Handan:

"Yavaş konuş Rıdvan, yavaş," dedi.

Öteki:

"Yine tekrar ediyorum. Eğer gidersen bu son gidişindir vesselam. Bundan sonra görüşme falan filan olmaz," dedi.

Handan boyunca dikildi. Rengi büsbütün atmıştı:

"Öyleyse Allahaısmarladık derim... Son olarak inşallah mesut olursun... İşte o kadar!" dedi ve yürüyüp gitti.

Bay Haşmet Karaoğuz sığır alabilmek için Güney Anadolu'da Muğla'ya, Milas'a uğradıktan sonra Bodrum'a vardı. Oradaki tüccarların delaletiyle köyleri de geziyordu. Sığırları ilçelerde satan aracılardan alacağına, daha ucuza doğrudan doğruya köylülerden alırdı ya.

Gazete No: 467, 9 Nisan 1948

96

Ne var ki bu küçük ve sapa yerlerde canı çok sıkılıyordu. İzmir şehrinin kalabalığı onu tamamen oto-

matize etmişti. İtiyadın emin ve dar çemberinden çıkıverince, apansızın, Merih veyahut Zuhal yıldızına düşüvermiş gibi ne yapacağını ne edeceğini bilmeyerek, içine sıkıntı basıyordu. Çünkü mutattan ayrılınca beynini işletmek zorunda kalıyordu. Beyniyse işlemiyordu.

Etrim köyüne gitmek üzere motorla Gerenkuyu'ya uğrarken yeni küçük bir adanın yanından geçmişti sanki. Bembeyaz bir dağ parçası güneşte yanmış, serinlemek için yarı beline kadar denize dalmıştı. Adanın üzerinde biricik bir çam ağacı vardı. O da sanki ormandan ayrılmış ve kayanın üzerinde denize çıkmıştı.

Orman'ın bir Venüsü idi, yeri de bittabi denizdi. Oradaki bir kişiye mahsus bir gölge salıyordu. İnsana küçük bir yıldızı seyrediyormuş tesirini veren adacığın kıyılarında yunus balıkları gezintiye çıkmışlar, onu fırdolayı dolaşıyorlardı. İşte bu ada Martı'nın sevgili adasıydı. Martı biraz önce adaya yüze yüze gelip çamın gölgesine uzanmıştı. Sanki bir deniz kızı idi. Kuyruğunu altına kıvırmış oturuyordu. Bay Haşmet adaya değil, fakat Martı'ya bayıldı. Gemicilere sordu.

Onlar; "Kara Mahmut'un kızı Martı'dır. Köylüdür, bu akşam babasında misafir kalacaksınız. Size Etrim'e gitmek için at verir. Zengin bir adamdır. İyi bir adamdır" dediler.

Kara Mahmut, Bay Haşmet'i kıyıda karşıladı, eve götürdü. Mahmut misafirine nasıl ikram edeceğini şaşırmış, ne yapsa az görüyordu. Tereyağla türlü türlü yemekler pişirtiyordu. Fakat sözü kıt bir adamdı. Haşmet'se, Martı ne zaman gelecek ve onu daha yakından ne zaman görebilecek diye gözüyle dört yanı yokluyordu. Akşama doğru Haşmet Mahmut'a "Müsaade ederseniz, gözden geçireceğim bazı hesaplar var, onunla meşgul olayım" demişti. Mahmut da bunu cana minnet bilerek, çiftesini alınca, misafiri için birkaç keklik avlamaya çıktı.

Kara Mahmut gittikten sonra Haşmet evrakını çantasına koydu, odadan çıktı. Evin kapısında otur-

makta olan Feryaz'a portakalları göstererek, onların arasında gezip gezemeyeceğini sordu.

Kız, "Elbette gezebilirsiniz, buralarını kendinizin bilin" dedi.

Bay Haşmet Martı'ya akşam üzeri, portakal ağaçlarının arasında rastgeldi. Kız ağaçların sık gövdeleri arasından gözetlenmekte olduğunun farkında değildi. Koca koca portakallar, yapraklar arasında birer ateş küresi gibi parlıyordu. Portakal koparmakta olan Martı'nın avcunu sanki güneş ışığıyla dolduruyorlardı. Fakat portakal koparmak için, kızın kaldırdığı kolu, güneşte daha büyük bir şiddetle çakıyordu. Koltuk altı sanki altın bir alevle yanıyordu. Denizden esen rüzgâr, açıklıkların mavi rayihasını mı, olgun kokusunu mu getiriyor, işte Bay Haşmet onu pek ayırd edemiyordu. Hemen sinema perdelerinden aktarma şairliği tuttu. Mesela kendisi gibi zengin bir adamın, köyde bir fukara (zengindir demişlerdi amma köy zenginliği ne olacaktı?) kızla evlenmesi gibi gözünün önüne dakikalarca süren bir film sonu öpüşü geldi.

Sular artık kararıyordu, yamaç mavi gölgesini, deniz kıyısının ağaran kumları üzerinde, acele acele yürütmeye koyulmuştu.

Kız etekliğini portakallarla doldurmuş gidiyordu. Haşmet, kızın yürürken endamını, etekliğinin intinalarını, ağzını sulandıran bir lezzetle süzdü. İşte bu kıza son moda bir manto giydirmeliydi, başının kenarına fiske gibi küçücük bir şapka kondurmalıydı, velhasıl onu giydirip kuşatıp İzmir'de lüks yerlere götürmeliydi. Herkes karısını moda zevce diye ismarlayıp getirttiğini sanırdı. Belki kızın okuması yazması yoktu. Fakat onun ne ehemmiyeti vardı? Haşmet bir taraftan da hayat görmemiş bu zavallı köylü kızının koca şehirde ne kadar hayret edip sevineceğini, gözünün önüne getiriyordu. Mesela Hacı Hamza çay ve pastahanesine, deniz kıyısında, "Deniz Palas" oteline götürürdü.

Ona apartmanları, sokakları, tramvayları, otobüs-

leri, şekercileri, terzileri, muhallebicileri, sinemaları gösterirdi. Haşmet:

"İşte bu tramvay! İşte bu otomobildir!" dedikçe Martı da mutlaka küçük dilini yutacak, kendisini binbir gece masalının periler diyarında sanacak, "ay tramvay!" "vay otomobil!" diyerek habire parmak ısıracaktı.

Hele hele bunca harikaların yaratıcısı, mucizelerin efsuncusu Bay Haşmet Karaoğuz'a baktıkça, arşıâlâya set çekmiş Olimpos zirvesinde, bütün bir haşmetle kurulan Tanrılar Tanrısı Zeus'un ta kendisini görmekte olduğuna inanarak minnettarlığından Haşmet'in kulu kölesi, ayağının tozu toprağı olacaktı.

Bir sürü skandallarla sona ermiş olan aşk maceraları dolayısıyla zaten ona İzmir'de kız verecek kimse kalmamıştı.

Şu zavallıcıkla evlenmek fena olmazdı. Evet kız mutlaka fakirdi, fakat mutlaka güzeldi ya. Ama kızın sosyal mevkii yokmuş ne çıkardı ondan? Hiç güzel bir pırlanta kıymetsiz bir yüzüğe takılmakla parlaklığını mı kaybederdi? Onun güzelliği kendi malı olacaktı.

Lüks kokot perakendesi Edâ'nın; "hoppa değildir, ciddidir" diye seçtiği kara gözlü ve kara saçlı Rezzan'ın kendisine kaça patladıklarını hatırladı. Halbuki bu köylü kızı bedava demekti. Bu kadar güzel bir insan tarafından Allah diye tapılmak zevki de üstelik caba. Hem de arkadaşlarının:

"Haşmet bu kelepiri nereden zulaladı?" diye yan gözle kıskanç kıskanç bakışları, ayrı bir hazmenbar olacaktı.

Bu köylü kadını, kendisine kız vermeyenlere ve onların kızlarına ayrıca bir yüksekten bakma, bir böbürlenme vesilesi olacaktı. Bu işin daha ötesi de vardı.

Bir fukara kızla evlenmek, ulema cenabının maskesiyle örtülecek bu en yaman şehvet ve sefahat hamlesinin tadı vardı. Mesela Sarı Papa Eda'dan tokat, Kara Biber Rezan'dan da tekme yemişti. Onlara tekme ve tokat atamazdı. Fakat kafası kızınca, bu köylü kızını

tepe tepe dövebilirdi. Zaten öyle büyütülmüş ve dayağa çekirdekten alıştırılmışlardı.

Gazete No: 468, 10 Nisan 1948

97

Kara Mahmut akşamleyin dağdan evine sevine sevine geldi. Çünkü torbasında tam on dört keklik vardı. Yemek sofrasını ağaçlar arasında denize bakan bir kameriye altında hazırlatmıştı. Motordakilere yemeklerini Feryaz'la göndermişti. Keklikleri Feryaz'a verdikten sonra Bay Haşmet'i arayıp bulmuştu. Haşmet ona hemen hemen müstakbel bir kayınpeder gözüyle bakıyordu. Sabahleyin hiç dikkat etmemişti. Kara Mahmut'u ne de olsa bir köylü hödük saydığı için karaya ayak basar basmaz kendisine ikram ettiği yorgunluk çorbası sırasında, yumruk kadar lokmayı herifin avurduna tıktığını, bir yanağı şişerken bir gözü de kapanmış bir halde çiğnediğini, çorbayı soğutmak için çanağın içine körük gibi üflediğini, koca tahta kaşıkla şarr... rr... diye içtiğini, sığır sıpadan dem vurduğunu, koca eşeğin kösneyerek bağlı bulunduğu Mezaristanda sağrısını mezar taşlarına sürte sürte evliyalardan Kandilli Dede'nin koca kavuklu taşını ırgalayıp devirdiğinden, bu yıl fidanları sığır tezeğiyle değil, fakat beygir fışkısiyle gübreleyeceğinden bahsettiğini sanmıştı. Çünkü insan ekseriya önündeki hakikati değil, fakat aklında adeta edindiği şeyi görerek, hakikati gördüğünü zanneder. Halbuki Kara Mahmut çorbayı ne böyle içmiş, ne de misafirine böyle şeylerden bahsetmişti. Bay Haşmet Mahmut'a ehemmiyet vermediğinden ötekinin sözlerini dinlemiyor, onun söylediklerine ham hum şarolop dermişçesine baştan savma bir cevap veriyordu. Şimdi ise karşısındaki adamın, aklında çizmiş olduğu köylü tipinden bambaşka olduğunu görüyordu. Vakıa; "muaşeret adabı" kitaplarında verilen talimat mucibince hareket etmiyordu, hatta iri mafsallı ve adaleli ellerinin tırnak-

ları kalınlaşmış ve yer yer kırılmıştı. Onların ötelerinde berilerinde, kapanmak üzere olan ve kapanıp da iz bırakmış olan yaralar bereler vardı. Fakat adam, fıtri ve tabii bir terbiye ve görgüyle muamele ediyordu.

Bay Haşmet Mahmut'la sofraya oturduklarından biraz sonra Martı geldi. Haşmet'in köylü kızı sandığı Martı gelmezden önce Mahmut kameriyenin kubbesinden rüzgârda sönmez, üç tane deniz feneri sallandırıyordu. Derin ve kapkara denizler; gelini bekleyen güveyi gibi bembeyaz ayın ufuktan çırçıplak doğmasını bekliyordu. Ağaçlar sükût içinde kapkaranlık ve dimdik duruyorlardı. Bazen apansızın titremeye koyuluyorlardı. İşte o zaman gece rüzgârının iç çekişi duyuluyordu. Tâ yükseklerde, ara sıra sürtüşen iki dalın sesi, sanki yüreklerde bir hüzündü. Yapraklar yağmur dökülüyormuş gibi patırdaşırken, karanlık aralanıyor ve yüksekte durgun yıldızlar görünüyordu. Ufuktan ay fırladı. Deniz ışıl ışıl ışıldadı. Bazen ay utangaç ve beyaz bir gelindi. Kendini, ağaçların altında bekleyen sıcak karanlık koynuna veriyordu. Bazen de gümüşi bir ışıktan yapılma bir kalyondu. Rüyaların solgun deryasında yüzerek yükseliyordu. İşte o zaman Martı kameriyenin altına geldi. Onda o akşam ay ışığının güzelliği ve başka alemliliği ve kederin loş vekarı vardı.

Hüznünün sebebi şuydu: Babasını çok sevdiği için onun yüzüne bakınca, neyi özlediğini, neye üzüldüğünü hemen anlardı. Kendisi evlenme çağına gelmiş olmasına rağmen, sırf babasını yalnız bırakmamak için evlenmeyi aklından çıkarmış olduğunu sanarak gizliden gizliye fena halde kaygulanıyor ve kızın evlenmemesine sebep olduğu için içi yanıyordu. Demek ki babasının istirahati, kendisinin evlenmesine bakıyordu.

Martı bu işi Asım Kaptan'la baş başa vererek uzun uzadıya görüşüp konuşmuştu. Asım amcaya, evlenmemesinin kendisi için bir fedakârlık olmadığını, o yer kadar güzel ve o güzel yerde babası ve yaratıcı meşgalesi varken, bilakis evlenmenin kendi için büyük bir fedakârlık olacağını babasına anlatacağını söylemişti.

Asım Kaptan:

"Sen ona istediğin kadar anlat, o herkes gibi bir kızın en büyük ümit ve gayesinin evlenmek olduğu kanaatindedir. Sen evlenmedikçe müteessir olacaktır. Bu işlerde Mahmut, tıpkı göreneğe göre düşünür. Evlenmedin diye mükedder olur. Bu bir. Evlenmemene kendisi sebep olduğunu sanır, o zaman bin beter müteessir olur. Bu da iki," dedi.

Martı yarı şaka, yarı ciddi:

"Öyleyse buradaki köylülerin biriyle evleneyim, dedi.

Asım:

"O daha da fena olur. Çünkü kendisi için böyle davrandığını sanır" demişti.

Kız:

"A canım, babam göreneğe bu kadar tâbi olsaydı, zengin olunca, buradan ayrılır ve göreneğe göre, her zengin ne yapsa o da gider onu yapardı," dedi.

Kaptan:

"Söylediğin doğru. Fakat insan baban kadar itiyad ve ananelerin dışına çıkabilecek kudret gösterdikten sonra göreneğe şu kadarcık tâbi kalmasını bir kusur olarak görmemeli. Değil mi?" demişti.

Martı avuçlarını dizlerine vurarak:

"Bak indi (şimdi) amca şu başıma gelene," demişti.

Bay Haşmet oraya uğramazdan çok önce, geleceği ve kendisine yardım edilmesi Bodrum Kaymakamına bildirilmişti. Kaymakam, Kara Mahmut'u çağırttırmış, Haşmet –ve bu arada bekâr olduğu– hakkında etraflı malûmat verdikten sonra onu misafir edip ikram etmesini rica etmişti.

Mahmut da kendisine bildirilenleri Martı'ya anlatınca babasının kendisinden ne umduğunu sezmiş ve bundan dolayı müteessir olmuştu. O gün, geceye kadar Bay Haşmet'e görünmeden dere tepe gezmiş, kendi kendine düşünüp konuşmuştu.

Kendi gözünde Martı neydi sanki? Bir şey yaratmıyordu. Yaratıcılık erkeklere ait olmuştu. Cinsiyeti dışında ve üstünde bir iş görmek, bir işe yaramak ona yasak edilmiş gibiydi. Onun işi bir şezlonga uzanıp, cinsiyet bakımından kocasına ve onun arkadaşlarıyla öteki erkeklere cazip olmaktı.

Biliyordu. Köyde değil, fakat şehirlerde bazı zengin kızlara piyano, keman ve şarkı gibi şeyler öğretiyorlardı. Fakat bunlar sırf erkekleri cezb için lüks meşgalelerdi, yaratıcı değil. Ona göre köyde bir evlek soğan yetiştiren kadın daha değerli bir iş görmüş olurdu. Bunu musikiyi hor gördüğü için böyle düşünmüyordu. Yaratıcı bir iş diye musikiyle uğraşmak başka, koca tutacak bir ökse diye meşgul olmak başkaydı. Cinsiyeti sayesinde bir tufeyli gibi yaşamak Martı'nın ağrına gidiyordu. Neyse bunu babasının hatırı için yapıyordu. Fakat ne de olsa müteessir oluyordu. Ayrılışın soğuk gölgesi bütün muhite ve bu arada da babasının üzerine hazin hazin düşmüş bulunuyordu. İşte bundan dolayı Bay Haşmet'e görünmeyi son dakikaya kadar bıraktıktan sonra, gece yemekte meydana çıkmıştı.

Gazete No: 469, 11 Nisan 1948

98

Bay Haşmet bankadaki parasının şişkin olduğunu bilenlere has o ağır gururla masada yer almıştı. Bay Haşmet'e göre Edâ kokotluğun en yüksek mümessili idi. Kokotluğun zirvesinde, mesela güzellik itibariyle Manisa dağının, Büyük Yamanlar tepesindeydi. O kadın Bay Haşmet'i yükseğe çıkma rekoru kırmaya tahrik ediyordu. Edâ, Manisa dağı idiyse, önündeki kadın hiç şüphe yok ki, Himalayaların Everest şahikasıydı. Kız hem de dekoratif mi, haza dekoratifti. Haşmet'in yüreği rüzgârda bir yaprak gibi patırdadı. Fakat tavus kuşunun kuyruğunun güzel rengini hayran hayran seyrederken, birdenbire ötüşünü duyan bir insana dönmekten kork-

tu. Ne var ki, Martı konuşunca tavus kuyruğuna, bülbülün dilini kattığını anladı. Artık Martı'ya bir parsın bakışıyla büyülenmiş bir tavşan gibi bakıyordu. O koltuk kabartışından, "sen kim oluyorsun?" gibi bakışından eser kalmamıştı. Martı'nın suallerine cevap verirken, kendi sesi kendi kulağına bile, bir mağlubun yalvarışı gibi geliyordu. Cevapları bir kara cahilin gümbürtüsünün homurtularına benziyordu.

Ah, neydi bu kadın yahu? Neredeyse Bay Haşmet artık yüreğinin tellerini bile onun iskarpinlerine bağ diye teklif edecekti.

Haşmet ertesi günü Etrim'e giderken, ona refakat edenlerden, Mahmut ve Martı hakkında epeyce malûmat topladı. Mahmut'un serveti kendisininki kadar kabargın değildi, fakat yine de hatırı sayılır bir yekûn tutuyordu. Martı'ysa biricik evladıydı. Herif adamakıllı çökgündü. Demek ki çok geçmeden bütün varı yoğu kendisinin olacaktı. Fakat bu iş hakkında babasıyla doğrudan doğruya konuşmak istemiyordu. On-on beş günden beri sığır alımında çenesini çıkarırcasına yaptığı pazarlıklardan artık yorulmuştu. Şimdi bir de kızın babasıyla şiddetli olacağını tahmin ettiği pazarlıklara girişecek takatı kalmamıştı. Bu işi Bodrum Kaymakamına havale ederdi.

Etrim'den dönünce yine bir gece Mahmut'ta misafir kaldı. O akşam Martı yemeğe gelmedi. Bay Haşmet sual makamında, Martı'nın gelmediğini söyleyince, Mahmut kırık bir sesle:

"Efendim, biraz keyifsiz de ondan, dedi ve söz konusunu hemen değiştirdi.

Bay Haşmet gelmezden biraz önce Martı Feryaz'ın ayran çalkalama testisiyle mutfakta ayran çalkalamakta olduğunu ve testideki ayrana hitaben ağlayıcı bir sesle, hırçın hırçın:

"Yağını vermemekte inat ediyorsun ha? Değil yağını alimallah senin canını bile çıkarırım!" dediğini işitti.

Gidip bakınca onun gözlerinden yaşların akmakta olduğunu gördü. Ona:

"Ne o? Niye ağlıyorsun?" deyince, öteki hemen hemen hıçkırarak:

"Asım amcayla ne konuştuğunuzu işitmedim mi sanıyorsun? Seni kaybedeceğim bre Martı. Babanla bana, artık başbaşa verip dertleşmek düşer. Bu Allah'ın belası herif de nereden çıktı?" diye cevap verdi.

O akşam Martı, masada oturmak rolünü oynayamayacak kadar müteessir olmuştu.

O gece Bay Haşmet'se gözlerini kapadı, fakat uyuyamadı. Kızla evlenince cancağızına çekeceği şehvet ziyafetini tahayyülle meşguldü. Sabaha karşı biraz kendinden geçti, fakat adeta sıçrayarak uyandı. Martı'dan önce uyanıp onu görmek istiyordu. Fakat geç kalmıştı galiba... Karşıdaki odada ayak sesleri vardı. Kadın adımlarıydı. Martı dışarı çıkıp denizden tarafa yürüdü.

Haşmet de acele giyinip oraya gitti.

Martı'ya göre havada erimiş bir can sıkıntısı vardı. Sanki kapkara bir telveydi o, yüreğine çöküyordu. Zaten bütün o diyar canına pek yakındı, çökünce oralarda, hiç ilgisini çekmemiş olan en adi taş parçası, deniz yosunu veyahut evin önündeki kaldırım taşları ona çok munis geliyordu. Erkence kalkıp deniz kenarına gitmişti. Çocukluğunu hatırlamak için, şerefli istiridye kabukları ve şeytan minareleri topluyordu. Buralarda hürdü. Şimdiyse o hürriyetini kaybedecekti. İnsanların hepsi cennette olsa ve hürriyeti cehenneme gönderseler; hepsi de cenneti bırakıp cehenneme giderlerdi. Fakat babasının ne munis bakışları vardı.

Haşmet çalılar arasından yürüyerek, kendini göstermeden Martı'yı gördü. Yavaş yavaş yaklaştı, yaprakların arasından deniz kışriyesi toplamakta olduğunu gördü. Meydana çıkayım mı yoksa çıkmayayım mı diye tereddüt ederken Martı kumsallık burnu dönerek gözden kayboldu. Haşmet aceleyle deniz kenarına vararak o da şeytan minareleri ve başka renkli deniz kişriyeleri

toplayıp Martı'yı takip etti. Biraz ötede ona rastladı. Saçları rüzgârda uçuyordu. Haşmet avucundaki şeytan minarelerini uzatarak ve sesini elinden geldiği kadar tatlılaştırarak:

"Sizin için topladım," dedi.

Martı, "Acaba deli midir?" diye yüzüne bakakaldı ve bir teşekkür mırıltısıyla mukabele etti. Haşmet bir iki adım geriledi. Bu buluşmalarının bir filmde ne güzel görüneceğini gözünün önüne getirdi. Kendi yaptığının yine kendisi seyircisi oluyordu. Güzel bir kız ve güzel bir delikanlı (Bay Haşmet kendisini dünya güzeli sanırdı) buluşunca, ikisinin de bakışında karşılıklı sevgileri parlıyordu. Bu idile de deniz kıyısı zemin teşkil ediyordu. Eh doğrusu tablo tamamdı.

Haşmet Gerenkuyu'dan ayrıldıktan dört-beş gün sonra Kaymakam beyaz bir ata binmiş olarak kalabalık bir kafileyle köye damladı. Mahmut'u görünce tok bir sesle:

"Görüyorsun ya! Mahmut Ağa beyaz atla geliyorum. Sana bir müjde getiriyorum," diye başladı ve birkaç saat sonra:

"Hazır iyi bir kısmeti çıkmışken şu kızı başgöz edelim"le bitirdi.

Kara Mahmut bir taraftan çocuğunun muradını göreceğim diye sevinirken bir taraftan da, çocuktan ayrılacağına müteessir idi. Kaymakam hemen orada söz kesilmesini istiyordu. Kara Mahmut'sa:

"Evlenecek ben değil Martı'dır, ona danışmayınca söz veremem," diyordu.

Hemen o dakika kızı gidip görüp muvafakatını alması için, gelenler elbirliği etti. Mahmut canı sıkıla sıkıla gidip Martı'yı buldu. Ezgili bir sesle yapılan teklifi anlattı.

Sanki birdenbire on yaş daha ihtiyarlamış gibiydi. Ayakta dururken oturdu, yutkundu. Martı'nın gözlerine bakakaldı.

Kızı hiç anlamıyor değildi. Uzaktan uzağa onda başka hasletler olduğunu seziyordu. Bundan dolayı içini

burkan acı, yalnız ayrılık acısı değildi. Sanki yavaş yavaş içinin ateşi sönüyor, gönlü soğuk küllerle örtülüyormuş gibi oluyordu.

Gazete No: 493, 13 Nisan 1948

99

Bir acı yalnızlık duyuyordu. Apansızın, ölmüş karısı Hacer'in hasretini yüreğine saplanmış bir hançer gibi duydu. Az kalsın ağzı iğri büğrü sarkacaktı. Fakat kendini topladı. Kızın murat günü meselesiydi bu.

Martı babasının neler duyduğunu anlıyordu. Acı bir çığlıkla mesafeleri yırtası geldi. Kendini güç bela tuttu. Muvafakat etmediği taktirde babasının daha da müteessir olacağını biliyordu. Mavi gözlerden aksedince keder pek korkunç oluyordu. Mavi gözlerdeki acıda dayanılmaz bir hal vardı. Martı'nın bakışı dudaklarından kopmayan çığlığından daha acıydı. Babası onu görünce ayağa kalktı. Martı başını babasının göğsüne dayayarak, duyguyla yüklenip kalınlaşmış bir sesle, "Olur!" dedi ve odadan kaçtı. Acıyı lastik gibi sündüreceğine şimşek gibi çakan bir kılıç çalışı gibi çekmek evlaydı. Yara kanıyor, fakat temiz oluyordu.

Nikâh birkaç güne kadar Bodrum'da kıyılacak, Haşmet karısıyla beraber İzmir'e gidecek, düğün ise İzmir'de yapılacaktı. Ne var ki Mahmut'u bir türlü İzmir'e gelmeye kandıramamışlardı. Martı, babasının ayrılış acısını bir defada duymayı tercih ettiğini anladı, ısrar etmedi.

Nikâh bir sürü içkiler, patırtılar ve gürültülerle Bodrum'da kıyıldı. Mahmut'la Martı Bodrum'da vedalaştılar. Ayrılırken birçok ümitleri, inançları ve birbirlerine ettikleri vaatleri vardı. Fakat bunlara rağmen Allahaısmarladık deyişleri derin bir ümitsizlikle acıydı. Zavallı Asım Kaptan ona gizlice; "Biliyorum buraya bir gün döneceksin. Fakat acaba beni burada bulacak

mısın?" demişti. Feryaz ise yalnız, "Seni bir daha görecek miyim?" demişti.

Martı, Haşmet kendisine karşı dürüst davranmış olduğu için o da ona karşı onun gibi hareket etmek kararını vermişti. Fakat yalnızca gövdesi İzmir'e gidiyordu. Ruhu Gerenkuyu'da kalmıştı. Aydın'dan İzmir'e tren fırlayıp giderken, lokomotif dumanlarının pencereleri süpürerek geçen büklümleri, gözünün önüne, ağaçları, telgraf direklerini, dağları, taşları silkiyordu. Fakat onları gören kimdi? Katar, Aydın Ovasını takır-daya takırdaya geride bıraktı. Köprüler üzerinde hırlıyor, tünellerde gürlüyordu. Fakat işiten kimdi? Nihayet İzmir'e varıldı.

İzmir'de Martı'nın düğünü yapıldı. Davetliler, davetsizler hep düğüne vardılar. Binlerce çiçek buketi hediye edildi. Her gün gibi o gün de sona erip gece oldu. El etek çekildikten sonra nihayet Martı kendisini Bay Haşmet Karaoğuz'la yatak odasında buldu. Martı yatağın kenarına oturmuştu. Eş dostun ve kendisine kız vermemiş olan ailelerin kıskançlıktan çatlamaları için, Bay Haşmet, düğün döşeği diye pek yüksek fiyatla, Kayzer Vilhelm'in oğlu ve veliahdı Prens Frederik'in intihar etmiş bulunduğu tarihi karyolayı satın almıştı,

Bay Haşmet ceketini çıkardıktan sonra, pantolonu ve askılarıyla kaldı. Ondan sonra Martı'nın önünde diz çökerek bütün ömürünü ölünceye kadar onun saadetine hasredeceğine yeminler etti. Arkadaşının biri, bir piyeste rastgelmiş olduğu bir parçayı Bay Haşmet'e okumuştu. Haşmet de bu parçayı pek yüksek, derin, şanlı ve münasip bulduğu için onu zifaf gecesi Martı'ya okumak üzere ezberlemişti. Onu davudi sesiyle Martı'ya şöylece okudu:

"Müdafaanız için kuvvetimi, haysiyetiniz için namusumu ve lekesiz adımı, geçiminiz için tecrübe, azim ve gayretimi, emniyetiniz için otorite ve mevkiimi size hasrediyorum."

Öyle ya, Martı'nın kuvveti, emniyeti, geçimi, haysiyeti artık kendisinin değil, fakat kocasınındı.

Martı ipek bir ağa tutulmuş, beyaz kelebeklerden yapılmış gibi bir kumaştan biçilmiş bir gelinlik elbise giyiyordu. Onu giyerken, aynada kendini görmüştü. Eğer gözlerinde Gerenkuyu, babası Kara Mahmut ve Feryaz olmasaydı, uzun bir kahkaha ile kendisini giydirmekte olan iki görümcesi Nüzhet ve Nimet'i skandalize edecekti.

Sanki elbiseler falan yetmiyormuş gibi başına da tüy takmışlardı. Gerdanından inciler sarkıyordu. O dakikada en ziyade dikkatini çeken şey elindeki beyaz güllerdi. Fidanın yapraklarında çıkan yeşil kan, çiçek de bembeyaz bir alev olmuştu. Balı yapan arı değil; işte asıl bu ateş bal yapıyordu ve çiçek de –mecaz değil– bal ayını yaşıyordu. Çiçek balı yaparken, ebedi sevgiden, emniyetten, haysiyetten bahsetmiyordu. İşte çiçeğin gövdesinde sevgi büyük bir dalga gibi kabarmıştı. Çiçeğin ortasında sarı sarı parlıyordu. Bu sarı sevgi dalgasının ortasında, tepesinden tırnağına kadar çıplak bir gelin bütün endamınca ayak ucuna kalkmış bulunuyordu. Alev dilleri gibi sarı papatya başlı güveyiler ve namzetler gelinin etrafında halka olmuşlardı. Yalvarışları –mecaz değil– güzel bir koku oluyordu. Bir tütsü gibi beyaz bakireyi sarıyordu. Kara sevdalı namzetler pek ümitsizdiler. Çünkü boyunlarını uzatıyorlardı, fakat göğün mavi yüksekliklerine, ışığına, gün ve güneşe gülümsemeye alışmış olan o dudaklara yetişmek için kanat lazımdı. Zifaf odasında öpüşü taşıyacak, bir dağ yamacı kelebeği de yoktu. Çiçeğin ortasında gelinin dimdik duruşu ve yapyakın, ipince gövdesi en katı bikrin ufak tefek flörtlere abur cubur duygulara ve yalvarışlara tenezzül etmeyerek lakayt kalan gururunu ifade ediyordu. Martı düşünüyordu. Eğer çiçek kendi tabii vatanında olsaydı, namzedler aşklarından yanıp kül olacak hale gelirlerdi. Çünkü Martı biliyordu. Âşıklar duygularının sıcaklığı dolayısıyla bir-iki saat içinde kendi hacimlerinin birkaç misli oksijen yakacaklardı. Onların sözleri yoktu. Fakat özleyiş ve sevgilerinin ateşi, onları kendilerince dile getirecekti. Gelin o ateş sözleri enda-

mınca dinleyecekti. Dinledikleri acı acı bağrına sinecekti. "Uğrunda yanıp kül oluyorum" diye fiilen bağıran vurgununa berrak bakışı ile uzun uzun bakacaktı. Bir saadet buğusu içinde kendini unutarak, fidan boyunu kendi edasıyla eğecek ve sözsüz sevgisini, dudağının o yumuşak dokusunun felaketiyle bildirecekti ve "İşte gün ve güneşe bakıyorum. Sevgini güneş ışığına tercih ettim" diyecekti.

Martı'nın düşüncesine, Bay Haşmet'in daha kalın bir davudiyle, "Ne dersin ruhum, Martı'cığım?" suali son verdi. Ne desindi? "Pekâlâ" deyip eğildi ve yerde çömelmekte olan Bay Haşmet'in alnını öptü. Onun kalbini kırmaya hakkı yoktu. Gönlünü kapkara bir tevekkülle örttü ve diş çektiriyormuş gibi acı bir sarsılışla kızoğlankızlığından vazgeçti.

Gök ayının ondördüncü gecesi idi. Otuz–kırk süngerci, marangoz Halil Ustanın deniz kenarındaki çardakaltı tezgâhının ve onun yanı başındaki demirci Hüseyin Ustanın örsünün etrafında –arasıra birbirine karışan, iki faal ve ateşli grup hâlinde– toplanmış bulunuyorlardı. Kiralamış oldukları on bir tonluk motorlu kayıkta ve o kayığa depozitoluk edecek Megafon Şaban Kaptanın seksen tonluk kayığında, dalgıç elbisesiyle yapılacak sünger avı için bazı değişiklikler yapılacaktı.

Gazete No: 499, 14 Nisan 1948

100

Skafandar dalgıç elbiseleri –bilekleri hava kaçmasın diye lastikle sıkılan elleri müstesna– dalgıcın her tarafını örter ve her tarafına hava verir.

Bu elbise başa giyilen ve dalgıcın dışarısını görebilmesi için ön tarafında kalın camdan bir penceresi bulunan miğfer adlı bir madeni kısımla, gövdeyi bir işçi tulumu gibi örten bir lastik veyahut kalın muşamba kı-

sımdan ibarettir. Miğferin iç tarafında ve kulak hizasında bir düğme vardır. Dalgıç başını o yana çevirmekle düğmeye basar. Ve marpuç yani bir lastik boru vasıtasıyla yukarıdan gelen havanın fazlasını, yahut çok kullanılarak ağırlaşmasını subapdan dışarıya fırlatır. Dalgıçlar sekiz–on tonluk motorlu veya motorsuz teknelerle sünger avlarlar. Dalgıç elbiseleri ve dalgıca hava gönderecek makina o kayıktadır. Bu teknelerde, geceleri yirmi–otuz kişiyi barındıracak altı aylık kumanyayı ve bu zaman zarfında toplanacak süngerleri içine alacak kadar geniş yer olmadığı için, ayrıca büyük tonajda bir gemi daha bulundurulur. Ona depozito kayığı denilir. Motor gündüzleri, depozito kayığından her istikamette, beş–on mil uzaklara kadar avlandıktan sonra, akşam olunca depozitoya döner. Yorgun dalgıçlar ve onlara hava vermiş olan makinistler ve kılavuzlar büyük kayıkta yani depozitoda yemeklerini hazır, döşeklerini serili bulurlar.

Değişikliklerin keresteye ait olan kısmını Halil Usta, demirciliğe ait olan kısmını ise Hüseyin Usta yapıyordu. İkisi de eski denizciydi ve ikisi de topaldı. O anda işlerini aceleyle görürken ikisi de öfkeyle köpürüyordu. Marangoz Halil usta, ağarmış pos bıyıklarının altından:

"Hani ya Megafon? Allah belasını vermesin. Merdivenin ölçüsünü güya çarçabuk getirecekti!" diye naralar attığı zaman denizciler çil yavrusu gibi kaçıyorlardı. Zavallı Halil Ustayı senelerce evvel kontra kontrün yelkeni sarmak için maestra direğinin ta tepesine göndermişlerdi. Gözlerini sıkı sıkı kapayarak oraya çıkmıştı. Zaten hava o kadar karanlıktı ki, gözlerini fal taşları gibi açsaydı bile, sıkı sıkı kapamış olduğu zamankinden fazla bir şey göremezdi. Gözlerini kapamakla, onların şimşekten kamaşmalarına bari mâni oluyordu. Yelken yabani bir hayvan gibi hırlarken, ipini kopardı ve rüzgârda silkindikçe tüfek gibi patlamaya koyuldu. Halil yelkeni iki eliyle zaptedemeyeceğini anlayınca onun kenarına dikili olan gradin ipine dişleriyle asıldı. Yelken

dişlerini söktü ve güverteye tükürdüğü kanlı dişleriyle beraber Halil Ustanın kendisini aşağıya fırlattı. Topallığı ondandı ve o konuşurken herkesin yanından kaçması da ondandı. Çünkü öfkelendiği zaman eksik dişlerinden dolayı küfürden ziyade tükürük savuruyordu. "Halil Ustayla konuşurken şemsiye açmalı, adamcağız yağmurdan bin beter" derlerdi.

Demirci Hüseyin de, "Şu Badi Badi Nuri de nerede kaldı? Hani ya kancaların örneğini getirecekti. Allah müstahakını vermesin. Şafağa kadar kancaları nasıl yetiştiririm?" diye avaz avaz bağırıyordu. Hüseyin Usta direkten düşmüş değildi. Fakat direk bütün serenleri ve yelkenleriyle bacağının üzerine düşmüştü. Güvertede kıçüstü oturur ve denizciler kan kaybetmesin diye güdük kalan bacağını iplerle sararken, ayağının, ince bir et ve deri parçasıyla bacağına takılı durduğunu görmüş ve alnında boncuklanmakta olan terlere rağmen gülerek ayağını tutup koparmış ve denize atmıştı. Sonra denize karşı yumruğunu sallayarak "Bu tekmem olsun!" diye haykırmıştı. Adamın her tarafından pazılar kabarıyordu. Ekseriya bir eliyle körüğü işletir, öteki eliyle de bir demir parçasını ateşe tutardı. İşlerken demirle hırlaya hırlaya konuşur, küfür ederdi. Kızgın demiri güya korkutarak istediği şekle sokardı. Sonra onu yine ateşe sokar, "A hınzır orada adamakıllı yan ve kız!" derdi. Fakat o gün körüğü o çekmiyor, dalgıçlar, kürekçiler, çengelciler çekiyorlardı. Ayakları yerde paslanmış olarak saçılı duran, sabanlara, tırpanlara, maşalara, araba tekerlerine, kazmalar, çapalar ve dolap kovalarına takılıyordu. Marangoz Halil planyasını fışıyuu diye tahtanın üzerinden uçururken fışıltıyı sanki yonga hâlinde helezonlayıp, havaya uçuruyor, Hüseyin Usta da örse indirdiği varyozlarla marangozun fışıltısına dümtek vuruyordu. Deniz muzip bir iç çekişi ile gerileyip, gök gürültüsü ve köpükle ilerliyor ve böylece gidip gelirken nemli ve tuzlu soluğunu rendelenen tahtaların çıra kokusuna karıştırıyordu. Demircinin ateşi ve marangozun feneri, telaşlı telaşlı kaynaşan süngercilerin

kapkara gölgeleri arasından, –bembeyaz ay ışığında– kıpkırmızı çakıyordu.

İki dükkân arasında duran dalgıç Kara Yusuf, süngerci kılavuzu (Süngerci kılavuzunun, denizci ve kaptan olduktan başka denizin dibini bilmesi lazımdır. Dalgıca bağlanan bir iple işaretleşir ve muhabere eder. Dalgıca gönderilecek havayı tanzim eder ve dalgıç kayığına kaptanlık eder.) Mordoğan Etem Reise, "Yahu bugün şafakleyin kalkacaktık, daha işimiz gırla! Bu gidişle yarın akşam bile zor kalkarız. Zaten elimizde avucumuzda seferde zar zor yetecek kadar param kaldı, onu da yer bitirir, atarız" diye homurdandı; "Şu Megafonla Badi Badi acaba nerede kaldılar ki? Çengelsiz, merdivensiz gidemeyiz ki... Bunca yıldır dalgıçlık ederim. Her sene her şeyi kararlaştırır, hesap eder, sefer gününü de ona göre tayin ederiz. Hiçbir zaman o tayin ettiğimiz günde kalkamayız. Şu gün gideceğiz dedik de o gün gitmedik miydi, toprak ayaklarımı, hava da ciğerlerimi yakıyor" diye ilave etti.

Etem Reis, "Deniz işi oldu muydu hep böyle olur. Megafona karısı yapışmıştır. Neredeyse gelir. Badi Badi Nuri'nin daha gözükmeyişi tuhaf" dedi. Sözü kıt bir adamdı. Onun kırk senelik denizci hayatının nerelerde geçmiş olduğunu bir bilen yoktu. Kendisi de hiçbir şey söylemezdi.

Gazete No: 500, 15 Nisan 1948

101

Geçmişini anlamak için yanına yanaşanlara karşı, her tarafı kirpi gibi diken kesilirdi. Fakat onunla kavgayı göze almak değme babayiğidin kârı değildi. Bacakları direk gibiydi. Derisinin bıçak ve kurşun yaraları ve başkaca da berelerle örtülmemiş mangır kadar yeri yoktu. Ne var ki, yalnız kaldığı veyahut kimsenin kendisine bakmamakta olduğunu bildiği zaman çatık kaşları çözülür, gözleri göz yuvalarının içine daha da çu-

kurlaşır gibi olur, uzak bir ufka bakıyormuş gibi dalardı. Ağzının duruşunda garipsi bir hal, dudaklarında göz seğirişine benzeyen görünür görünmez bir titreyiş belirirdi. O sırada apansızın yanına bir gelen olursa, yüzüne çöken hüznü göstermemek için kaşlarını çatar, ağzını çelikten bir kilit imiş gibi kilitlerdi.

Oradaki denizciler arasında ona en benzeyeni Kara Yusuf'tu. Ne var ki Yusuf onun gibi altmışlık değil, fakat daha henüz otuz yaşının iyi tarafında idi. Çoğu denizciler gibi o da yüksek sesle konuşurdu. Çünkü denizde denizin gürültüsünü yenerek kendini işittirmek için böyle konuşmak lazımdı. Alışkanlığı dolayısıyla artık karada da deniz sesini kullanıyordu. Çok dik ve tok söylerdi. Ne var ki sertliği Mordoğan Etem gibi için için bir acısı olduğundan değil, fakat duygululuğunun mıymıntıca bir yürek yufkalığı ve göz sululuğu sanılması korkusundan ileri geliyordu. Birini okşayışı geldi miydi, sözlerine beygir tımarında kullanılan bir gabra vayahut kaşağı hoyratlığını, ısırıcılığını vererek içinin yumuşaklığını örtmeye çalışırdı. Fakat ne de olsa en kaba ve hoyratça kahkahasının altında kimi sefer, cız diye bir çocuk yüreğinin yandığı duyuluyordu.

Mordoğan Etem Reis'in, geçmiş hayatı hakkında hiçbir şey söylememesi, onun etrafında çeşit çeşit esrarengiz hikâyelerin fiskos edilmesine sebep olmuştu. Bunlardan dolayı ona öfkelenenler çoktu. Ne var ki, Arşipel denizinin diplerini avucunun içi gibi biliyordu. Nerede şu kadar kulaç su var, dip orada yosun mu, kum mu, çağıl mı, drangana otu mu, kaya mıdır, nerede sığ vardır ve tepesi kaç kulaç diptedir, hepsini sanki kendi eliyle oraya koymuş gibi bilirdi. Eğer insan aklının bir tavanı ve tabanı varsa onun aklının tabanı denizin dibiydi. İşte bundan dolayı onu dalgıç kılavuzu olarak alırlardı.

Etem Reis, Kara Yusuf'la konuşurken birdenbire başını havaya dikerek elini kulağına getirdi, "Megafon geliyor!" dedi. Süngerciler de kulak verdiler, uzaktan uzağa bir gök gürültüsü homurtusu, bir davul gümbür-

tüsü gibi bir şey geliyordu. Zaten Megafon Şaban Kaptan'ın yanaşmakta olduğu ta uzaklardan gelen gürültü ve patırtısından, kalın trampet sesinden anlaşılırdı. Çoğu yüksek sesle konuşan denizciler arasında Megafon lakabıyla anılmanın neye delalet ettiği kolay anlaşılır. Ona "Amma da deniz sesi edinmişsin" diyenlere kızardı. "Deniz sesi mi?" derdi. "Yahu deniz sesi değil, kara sesi. Bundan evvelki kayık batınca bu mübarek olsun Seydi Abdüsselam kayığımın (Garb Trablus'unda, türbesi deniz kenarında bir evliya. Kendisinin denizcileri himaye ettiği sanılır.) kerestesini kendim seçmek ve kendi gözümün önünde biçtirmek için ta on beş mil içerdeki İrmene tahtacı köyüne gitmiştim. Oradaki çam ormanlarına diyecek yok, ama denizi de hiç yok. İşte orada dört ay kaldım, aksırık ve öksürükten yakamı kurtaramadım. Az kalsın verem olacaktım. Elbiselerim üstümde bostan korkuluğuna takılan paçavralar gibi sarkıyordu. Ta o kadar arıkladım. İşte bu cenabet ses orada gırtlağıma yapıştı. Yoksa bu sesten önceki sesimle mani okuduğum zaman, kız kızan hepsini zırıl zırıl ağlatır, kara kara ahlar çektirirdim. Şimdi gece yarısı bizim bacının kulağına tatlı bir şeyler fısıldayım derim. Ertesi sabah yedi mahalle ötedekiler ne demiş olduğumu bana tekrarlarlar da katıla katıla gülerler. Yahu çoluk çocuk eğlencesi olduk" diye gümbürderdi. Herkes de gülerdi. Çünkü sesi iki çeşit ses çıkaran yeni akılbaliğ olmuş erkek çocukların seslerinin kalını gibi, insanı güldüren bir hayret veriyordu.

Megafon Kaptan'ın sesi geldikten biraz sonra kendisi, ellerini kollarını savura savura sokağın öteki ucunda gözüktü. Tostoparlaktı. Kaptan bir kuvvei maneviye bombası, bir faaliyet kasırgası idi. Konuşurken yalnız ağzıyla değil, fakat heyecanından ayakları ve bütün gövdesiyle konuşurdu.

Megafon Kaptan hafızasını yokladığı zaman, en erken çocukluk hatıraları arasında bir babayı ve bir anayı değil, fakat bir dayı ve bir teyzeyi bulurdu. Herkesin bir babası ve bir anası varken, neden kendisinin

bir dayı ve teyzesi olduğuna şaşa şaşa dokuz yaşına basmıştı. Ondan sonrası? Ondan sonrası hep çeşit çeşit denizler, okyanuslar, Basra körfezleri, Kızıldenizler, Cezayirler, Hintliler, Mısırlılar, Bedeviler, adalar, yarımadalar, pazıları çatlatan zorluklar, yüreği kurutucu susuzluklar, trandil, gulet, çırnık, kayıklar, keman baş, balta baş pruvalar, kırk sene süren meşru ve gayrı meşru kaçakçılıklar doluydu. Otuz-otuz beş sene bu şeylerle uğraştıktan ve dünyayı dolaştıktan sonra, feleğin tekmesinden aldığı hızla yurduna, güle güle ayrıldığı zamankinden iki misli fazla gülerek geri gelmişti.

Onu görür görmez süngerci Naim "Yahu nerede kaldın? Dört-beş saat sonra kalkıp gideceğiz!" dedi. Naim'in yanında duran Aliş de "Merdivenin ölçüsü için seni bekliyoruz" dedi. Megafon, "Sahiden öyle, unuttumdu. Karı kısmı insanda akıl fikir mi bırakır? Seferde iken eve lazım olacak şeylerin hepsini de sayıp kâğıda yazmak için bizim kaşık düşmanıyla başbaşa vermiştik. Kâğıda ne yazdıksa topunu da gidip bol bol almıştım. Kayığa giderken beni çocuklarla acele çağırttırdı. Acaba birisi mi öldü diye yüreğim ağzıma geldi. Dazır dazır eve koştum. Bana şunu unuttum, bunu unuttum diye bir sürü masraf daha çıkarmasın mı? Yakamı elinden kurtaramadım. Kendimi kurtarmak için ceketimden sıyrılıp yakamı elinde bırakmayı düşündüm. Değil ceketimi, fakat beni anadan doğma edinceye kadar soyacaktı. Vallahi bütün sefer için elimde avucumda bir on liracağız kaldı. Aliş, ben sana bir baba, bir ağabeyi nasihati vereyim mi? Sakın ha evleneyim deme, bekâr kal. Denizciye evlilik hiç uymuyor" diyorken öteden Marangoz Halil Usta'nın sesi "Megafon, çan çan etmeyi bırak da ölçüyü getir!" diye bir nara attı. Megafon "Gidiyorum gidiyorum. Zaten çabuk gidelim, yoksa bizimki çocukları yine gönderir" diye bağırarak o tostoparlak gövdesiyle adeta yuvarlanırcasına uzaklaştı.

Dalgıç Naim etrafına bakınıyordu. Aliş'e; "Yahu, Sadık burada değil. Onu getirmeyi unuttular galiba,

evinde, döşeğinde. Haydi birkaçımız birlik olalım da onu kaldırıp getirelim" dedi. Aliş "Ha öyle ya! Evde meraktan çatlıyordur" diye cevapladı. Yanlarına üç-dört kişi almak üzere etrafa bakınırlarken, Tepecik tarafından iki elinde iki kocaman su testisi, dalgıç Badi Badi Nuri'nin zil zurna sarhoş sendeleyerek gelmekte olduğunu gördüler.

Gazete No: 501, 16 Nisan 1948

102

Dalgıçlar yılın altı, yedi, hatta sekiz ayını denizde geçirdikten sonra bir iyice sarhoş olmayı, paralarıyla har vurup harman savurmayı ve bir iki kişi ile al takke ver külâh kavga etmeyi canlarına minnet bilirlerdi. Gönülleri temellük duygusundan tamamen berî olan ve akılları fikirleri canlarını çıkarırcasına çalışmakta olan ve istikballerine ait bir tedbir almayı istihfaf eden bu adamlar gerçekten anlaşılmaz insanlardı. Kendilerini anlamak için yoklanıldıkları zaman büsbütün anlaşılmaz oluyorlardı.

Seferden dönünce sarhoş olmak her ne kadar kaideden sayılıyor idiyse de, tam sefere kalkılacağı zaman kafayı tütsülemek âdet dışı bir hal idi. Zaten sefere çıkılacağı zaman –seferde harcanacak az buçuk para müstesna– ceplerinde hiç para bulunmaması şarttı. Paralarını tükettikten sonra, ilkbahar seferine çıkmayı beklerken –yani işsiz kaldıkları zaman– nasıl yaşarlardı? İşte bu pek ehemmiyetli bir sosyal mesele idi. Çünkü tutulacak herhangi bir istatistiğe göre, sefere çıkmazdan önce çoğunun açlıktan ölmüş olmaları lazımdı. Onların dipdiri olarak sefere çıkabilmeleri hem bir muamma, hem de bir mucize idi. Bu sırrın anahtarını, birbirlerine karşı duydukları güneş ışığı gibi sıcak ve samimi arkadaşlık duygusunda aramalıydı. Mesela denizin elli kulaç dibinden, ağzından kanlar aka aka çıktığı için artık denize dönmeyen ve bundan do-

layı işi aşçılığa vuran Aşçı Durmuş vardı. Onun aşhanesinin duvarlarını, çerçeveleri duvara yamyassı değil, fakat hepsinin de üstleri biraz öne doğru eğik olarak süsleyen iki küçük ayna, bir hürriyet kahramanları Enver ile Niyazi resmi, bir "Ah minel aşk," bir kelimei şehadet, birkaç da İsviçre'nin resimleri vardı. O çerçevelerin ardları bankaların kredi defteri vazifesini görürdü. Onların her birinin ardında bir veya birkaç dalgıcın yediği yemeklerin ve içtiği içkilerin hesap pusulası dururdu. Pusulalara neler yazılı olduğunu Aşçı Durmuş hiçbir zaman bilmezdi. Çünkü pusulalarda yiyip içtiklerini dalgıçların kendileri yazarlar ve sonra kâğıdı çerçevenin ardına koyarlardı. Hatta Aşçı Durmuş pusulaları yoklasaydı bile, hiçbir mana çıkmazdı. Çünkü her dalgıca ait olan pusulada onun ismi değil, fakat ayırd edici işaretinin resmi vardı. Mesela Naim'inki bir balıktı, Nuri'ninki (Marmaris'ten yeni evlendiği için) iki kürekti. Pusulalarda rakam da kullanılmazdı. Çünkü eskiden rakam kullanıldığı zaman, bu dalgıçlar arkadaşlarına muziplik olsun diye çerçevelerin ardından pusulalarını bulup borçlarını ödemişler, pusulaları da yırtmışlardı. Pusulaların kaybolduğunu sanan dalgıçlar, soğuk soğuk terler dökmüşler, hafızalarını yoklayarak borçlarının ne kadar olduğunu hatırlamak için akla karayı seçtikten sonra, borçlarının tutarı hakkında tahmin ettikleri en yüksek rakama helalinden birkaç rakam daha katarak Aşçı Durmuş'a gidip kızara kızara "Pusulayı kaybettim ama borcum ne ise mutlaka bunun dışında değil, içindedir" deyip paraları sunmuşlardı. Aşçı Durmuş hakikati kendilerine güle güle anlatınca bu sefer bu dalgıçlar ötekilere mukabele etmeye kalkmışlardı. Dalgıçlar her gün Aşçı Durmuş'a lazım yeygi ve zerzevatı çarşıdan alırlar, patateslerin kabuklarını soyarak ve pirincin taşlarını ayıklayarak ona yardım ederlerdi. Şehre bir müfettiş geldiği zaman hazırlanacak kuzu dolması ve onun gibi mutena aşları, dalgıçların evli olanları evlerine götürüp pişirtiyor ve getiriyorlardı. Aşçı Durmuş ömründe yalnız bir defa pusula

aramıştı. O da Hacı Hasan'ın boğulduğunu duyduğu gündü. Onun pusulasını zor bela bulabilmiş, "Zavallı yavrucak" diyerek yırtıp atmıştı. Sonra bütün kanı yüzünden çekgin olarak patlıcan aşının pişmekte olduğu açık tencerenin başına oturmuş ve aş tamamen pişip yanıncaya kadar ona bakakalmıştı. Çok dalgıçlar birbirlerine "Yahu benim bütün gönlüm dalgıçlıkta. Anam da, babam da o. Ben onu iyi becermeye çalışıyorum. Hem dalgıçlığın, hem kocalığın, hem babalığın hem de ev bark geçiminin layıkıyla üstesinden gelmenin hiç imkânı mı var? Karının, çoluk ve çocuğun yüzlerine baktıkça ne kara bahtlı insanlar diye içim kan ağlıyor. İki karpuz bir koltuk altına sığmaz derler. İki karpuz sığmayınca bir manav dükkânı dolusu karpuz nasıl sığar?" diye dert yanarlardı.

Dalgıçlar, Badi Badi Nuri'nin sarhoşluğuna da, sessizliğine rağmen kendilerine "Merhaba!" diye naralar atmasına da, elindeki iki dolu testiye de, hayret dolu gözlerle bakakaldılar. Hayretle faltaşı gibi açılmış gözlerle kendisine bakıldığını görünce Badi Badi Nuri "Yahu geçen seneki armatör vardı ya (Armatör, süngerci kayığını hazırlayan ve çıkan süngerlerden onlara pay veren adamdır.) Hani şu zavallı Hacı Hasan'ı boğan armatör, işte o, sünger satılmadı diye paramın çoğunu iç etmişti. Ben de Allah müstahakını vermesin diye paradan vazgeçmiştim. Çocuğu hastalanmış, herhalde Marmarisli karısına 'Ben şöyle kurnazlık ettim, böyle ettim, süngercileri kafese koydum' diye böbürlenmiştir. Karısı da 'Badi Badi Nuri'nin parasını iç ettin, çocuğa haram para yedirdin, işte çocuk hasta oldu, haram paradan hayır gelmez, onun parasını ver' diye tutturmuş. Herif ne de olsa bir baba. Baba ama Hacı Hasan'a ettiğini de hâlâ unutmuş değilim. Eh, acıdım desem yalan, acımadım desem yalan. Parayı almayacaktım. Ona 'Artık sefere gidiyoruz. Oldu olacak, parayı alıkoy da çocuğa sarfet!' dedim. Ne var ki, kapı aralığından, Marmarisli karısı örtülü başını soktu. Beni Marmaris'ten tanır, hünküre hünküre 'Al da. Memed'ime dua et,

kurtulsun. Bu para bizim değil, senin hakkın. Onun için şom paradır' diye yalvarmasın mı? Almak değil, üstelik param olsaydı çocuğa verecektim" dedi.

Tam o sırada Megafon'un sesi uzaktan gürledi: "Geliyorum, geliyorum. Acele etmeyin, tahtayı kesmeyin, ölçü elimde" diye avaz avaz haykırıyordu. Biraz sonra gözüktü. Bir eliyle düşmekte olan pantolonunu güç bela tutuyor, öteki elinde de pantolonunun uçkurunu havada sallıyordu. "İşte nah ölçü. Eni düğüm olduğu yere kadardır. Yahu bana bir metro ölçüsü vermediniz, anasını satayım, kayıkta da iki karış olsun sicim bırakmamışlar" diyordu.

Kılavuz Etem Reis, Badi Badi Nuri'ye "Peki, tam sefere çıkacağımız zaman sarhoş olmanın manası mı var? İçini öyle yakmışsın ki bir ufak testi suya razı olmayarak iki koca testiyle dolaşıyorsun!" diye çıkıştı. Bir süngerci kılavuzu olarak böyle çıkışmak zorunda olduğunu biliyordu. Fakat bu tavrı kendinin hiç hoşuna gitmiyordu. Ondan, o kapkara sükûtu dolayısıyla çok korkarlardı. Kendisinden herkesin yılmakta olduğunu iyi bilirdi. Fakat kendisinden herkesin ürkmekte olduğundan dolayı bir gurur duymak şöyle dursun, bilakis için için utanıyordu.

Gazete No: 452, 17 Nisan 1948

103

Badi Badi Nuri, Etem Reis'e adeta canının gözleriyle bakarak "Etem Amca, Memet çocuğun hastalığı içime adeta dert oldu. Ya çocuk ölüverirse ben paraları boşu boşuna almış olacaktım. İşte onun için dosdoğru Doktor Hulûsi'nin evine vardım. Bilirsin ya, o tuhaf bir doktordur. Ona bir hasta getirdiler miydi, hastalığı nedir, diye merak etmez. Fakat bu hastadan acaba kaç para sızdırabilirim, diye düşünür. Eh bende para vardı ya. Ona vizite parası peşin, Memet'in evine gitmesini teklif ettim. Bana değil Memet. ölen bir milyoner de

olsa gecenin bu saatinde sıcak döşeğini bırakamayacağını, üst kattaki pencereden söyledi. Allak bullak oldum doğrusu. Herif doktor değil süngerci bile olamazdı. Ne ettiğimi bilmeden kendimi sokağa vurdum. Kafamda binbir niyet, fırtına burgacı gibi savrulup duruyordu. Karanlık sokaklarda böyle dolaşırken önüme meyhaneci Tabakların Koca Yusuf'un kapısı aralık dükkânından yere serilen sarı ışık çıkmasın mı? Bu gece vaktinde derdimi yanacak bir insan buldum diye sevinerek içeriye daldım. Ben anlattım o içti, bana da boyuna toka etti. Rüzgârın ta gözüne, adamakıllı orsa alabandaya çıktım. Ben anlattım o dinledi. O söyledi ben dinledim. Ne dediğimizi hatırlamıyorum amma, bardakta sunduğu volkan erintilerine benzeyen içki, içimi ısıtmakla kalmadı, fakat cayır cayır yaktı. Adeta islim toplamaya başladım. Aradan ne kadar zaman geçti bilmem, fakat sizi hatırladım. Çocuktur, yufka yüreklidir diye benimle hep alay ederdiniz ya. İşte o dakikada, siz yoktunuz amma, içimden sizlere 'Çocuk nasıl olurmuş? Yufka yürek nice olurmuş, size gösteririm' diye bağırıyordum.

Tam islim toplamıştım. Onu kaçırmaya gelmezdi. Yoksa sizi haklı çıkarmış olurdum. Onun için çalataban dosdoğru Doktor Hulûsi'nin penceresinin altına vardım. Orada kendimin de ödünü patlatan bir nara saldım. Az kalsın, evin tavanıyla tabanıyla beraber doktorun kendisini, sokağın ortasına, al aşağıya edecektim. Neyse uzatmayalım, doktoru önüme kattım. Gittik, Mehmet'in evine vardık.

Çocuğu gözümün önünde iyice yokladı. Bir reçete yazdı. Dışarıya çıktık. Ona:

'Bak, doktor para mara gözümde değil. Fakat bana şunu söyle bu çocuk yaşayacak mı, yoksa ölecek mi?' dedim.

Herif güldü. Bana:

'Bre budala, eğer suratına bakılmayacak kadar kargacık burgacık bir insan olmasaydın bu çocuğu, senin gayrimeşru evladın sanacaktım. Yemin ederim ki,

çocuğun geçici bir mide bozukluğundan başka bir şeyciği yok. Pek ham yemişleri tıkınmış olacak. Ben ona bir müshil verdim. Yarın bir şeyi kalmaz. Ben sözün ötüşünden, doğru lafı yalan olandan hemen ayırd ederim' dedi.

Doktorun sözleri kalp para gibi kof kof ötmüyor, fakat has para gibi ötüyordu. Armatörün bana vermiş olduğu para, boşa gitmedi diye bir sevindim, bir sevindim ki demeyin gitsin. Yoksa para gırtlağımda acı bir düğüm olarak kalakalacaktı. Doktoru evine götürdüm, ne de olsa hoş adamdı be! Geri dönerken Tabakların Koca Yusuf'un meyhanesini açık bulmayayım mı? Sevincimden birkaç tek daha yuvarladım."

Sözün burasında kürekçi Aferin Ali ve Samut Hüseyin gülerek:

"Yahu Nuri, bayağı sarhoşsun, sana ne oldu? Çenen boşandı, bol laf yalansız olmaz. Artık sus be!" diye Nuri'nin sözünü kestiler.

Badi Badi Nuri hiç aldırış etmeden:

"Sevinmek iyi şey amma, hani ya derler a, başkalarıyla beraber gelen felaket düğün dernek olurmuş. Fakat başkaları sevinmeden duyulan sevinç de önünde sonunda felaket oluyor. İşte bundan dolayı, postahaneye koştum, kendime cep harçlığı olarak, sekiz on lira alıkoyduktan sonra paranın bir kısmını Marmaris'e karıma gönderdim. Üst tarafıyla sevinirsiniz diye bu testileri aldım" diye sözüne devam etti.

Birçok ağızdan:

"Su be Nuri, yahu suya ne lüzum vardı? Kayıkların varilleri halis Bardakçı suyu ile dolu. Çeşme de buraya o kadar yakın ki. Yoksa bu testileri zemzem suyuyla mı doldurdun?" yollu sözler çıktı.

Badi Badi Nuri sözüne devam ile:

"Hayır a canım, testileri rakıyla doldurttum. Arkadaşlar da sevinsinler diye. Hasta çocuğun sıhhatine içeriz. Zaten para onun hastalığı dolayısıyla gelmedi mi?" demesine varmadan Demirci Hüseyin'in tok sesi:

"Yahu Badi Badi haniya çengelin örneğini getirecektin?" diye bağırdı. Nuri:

"Ha unuttum, işte cebimde" diye bağırdı.

Megafon "Yaşa be Nuri, kat bakalım bir tane bana. Ben siftah edeyim bari" dedi.

Fakat Kılavuz Etem Reis'in suratı asılmıştı.

"Şimdi rakı sırası mı ya?" diyordu.

Onun yüzünü asık görünce Marangoz Halil Usta ile çırakları ve birkaç da denizci kaşlarını hafifçe çatmak zorunda kaldılar. Megafon:

"Aman bre Etem bu sertlik sanki ne? Hepimiz sefere çıkarken birkaç kadeh atsak sanki fena mı olur? Hem daha iştahlı ve ateşli iş görürüz" diye gürledi.

Etem Reis:

"Eh, olur, ne yaparsanız yapınız" diyormuşcasına omuzlarını silkti.

Koca Yusuf rakıyı duyunca, yavaşça sıvışmış ve yanıbaştaki kahvehaneden birkaç bardağı bir tepsiye koyarak ve arkasına gizleyerek getirmişti. İlk önce Marangoz Halil Usta'ya bir bardak dolusu sunuldu. Badi Badi Nuri içmiyordu. Fakat "Küçük Memet'in sıhhatine" diye bağırdı.

Dalgıç Naim Aliş'in kulağına yine yavaşça:

"Yahu hani ya Sadık'ı gidip getirecektin? Onu çabuk getirelim de sonra içeriz" dedi.

Aliş:

"Ha! Sahi!" diyerek irkildi.

Sadık'ı getirmek üzere birkaç kürekçiye beraber gelmelerini rica etti. Onlar yürüdüler. Sadık adını duyunca Nuri'nin kulağında eşek arısı gibi zırıldayan rakı birdenbire sustu, o da sendeleyerek aralarına katıldı. Ötekiler:

"Babacanı çabuk getirin, birkaç kadeh de o içsin!" diye gidenlerin arkalarından bağırdılar.

Kara Yusuf yere diz çökmüş bardağını dolduruyor, önünde de Etem Reis yüzünü marangoz tezgâhına dönmüş, arkasını da Kara Yusuf'a, Halil Usta'ya:

"Ben bunları bilmez miyim? Akıllarına eserse yaparlar. Bir sürü eşkiya, onlara bir arada iş gördürebilirsen aşkolsun. Şimdi içki sırası mı?" diye homurdanıyordu.

Megafon Şaban Kaptan'ın ise onu dinlediği yoktu, pantolonunu bağlıyordu. Sesi top gibi öttü:

"Yahu ben eşek başı mıyım ki, hepiniz zıkkımlanırken ben boş duruyorum" diye haykırdı.

Kendisine sunulan bardağı bir içişte yuvarladıktan sonra yumruğuyla ağzını sildi.

"Seferiniz uğurlu olsun, şimdi de Etem Reis'e bir bardak doldur" dedi.

Etem Reis'e:

Gazete No: 503, 18 Nisan 1948

104

"Bre Etem, baban yerinde adamım. Gülesin geldiği zaman ne kaş çatıyorsun? Sanki şu yeryüzünde gülmek fırsatı çok zuhur ediyor da ondan mı? Gevşeyiver be arkadaş. Gülesin geldi miydi gül. Şimdi iş var, gülmek sırası sonra gelir deme çünkü iş bitip de neşe sırası geldi miydi neşe gelmez. Ümidin eteğini salıver. Bunca yıldır ümit koşar, onu yakalayacağım diye ardından ben koşarım, hınzıra hiç kavuşamam. Neşe öyle mi ya, kendi sana gelir. Gelince de sen kaş çattın mı gider, küser bir daha semtine varmaz" dedi.

Ötekinin yüzü ve kaşı katılığından çözülür gibi oldu. Fakat neşeye doğru. Megafon:

"Haydi şimdi hepimiz birden soframızın uğurlu olmasına içelim" diye bardağını kaldırdı.

Otuz kırk ağızdan birden:

"Uğurlu ola! Ayanola!" diye bir nara yükseldi. Hatta Etem Reis bile gülümsedi ve biraz gecikmiş olmakla beraber, "Heyamola"sını ötekilere karıştırdı.

"Heyamola!" nidası uzaklaşmakta olan Aliş, Dalgıç Naim, Badi Badi Nuri ve onunla beraber yürüyen kü-

rekçilerden Aferin Ali (kürek çekerken aferin .Ali denince çok hoşuna gider, katıla katıla gülerdi) Refik Samut (onun dikkatini güverteye bir yumruk vurarak çekerler ve sonra da işaretle dert anlatırlardı) Zımba Veli (orsaya iyi yelken kullandığı için rüzgârı zımba gibi deler, demesine geliyordu) ve daha birkaç kişi arkalarından yetişti.

Dalgıç Badi Badi Nuri, "Bakalım bu sefer denizin dibinde kalmak sırası kimin olacak?" dedi. Dalgıç Naim gülerek "Hiçbirimizin" dedi. Bak hepsi de nasıl can ve gönülden "Eyyam ola" diye bağırıyorlar. Halbuki zavallı Badi Badi Nuri o seferden dönmeyecekler arasındaydı.

Badi Badi Nuri çocukluk çağının çoğunu savruk küfürler, tokatlar ve tekmeler arasında geçirmişti. Kamburca idi. Sıska, topuklarını birleştirdiği zaman, çarpık bacaklarının arasından, halkadan atlayıp geçen at cambazı gibi, bir keçi yavrusu geçebilirdi.

Bu alelacayip çocuğun en tuhaf tarafı kendi acayipliğinin farkında olmamasıydı. Öteki çocuklar kendisiyle alay ettikleri zaman, o da neşesini ve gülüşlerini onlarınkine katardı. Yaradılışın kendisini başkaları tarafından tefe konulmak için yaratmış olduğunu bilmiyordu. O ormandaki yeşil günlerden, denizdeki mavi günlerden, şafaklar, guruplar, aylar, yıldızlardan yapılma bir saray içinde yaşıyordu. Alelade yabani dağ çiçeği, en bayağı serçenin cik edişi, her günkü güneş, hava, gök, gönlüne açılan cennetti. Fakat bu cenneti amma da burnundan getiriyorlardı. Bir gün kendisine lüzumsuz yere dayak attıktan sonra "efendisi" onu uyurken görmek istemişti. Çocuk saman ambarında ıslak kirpikli uykusunda hıçkırıyordu. Yanı başında teselli için olacak kırmızı damarlı bir taş parçası, bir tutam yeşil ot, birkaç kırık güdük şeytan minaresi, bir midye kabuğu duruyordu. Efendisi "Bu abur cuburu neye ambara getirdin?" diye uyandırmaya bile lüzum görmeden başını yumruklamaya koyulmuştu.

Kuşlar ve hayvanlarla arası pek iyi olduğu için.

ertesi günü derdini ilk arkadaşı sokak köpeği Çomar'a anlatmıştı. Onu besleyeyim diye aç kalır ve köpeğe yediriyor diye de üstelik dayak yerdi. O gece ikinci dayak faslından sonra, efendisi uykuya varınca gidip Çomar'ı bulmuştu. Onunla portakallığa gitmişti. Yapraklar arasında öten bülbülü dinlemişti. Öyle tatlı ötmüştü ki, ay bile çocukla birlikte ağaca yaslanıp dinlemişti. Ertesi günü bülbülün ne güzel öttüğünü çocuklara söylemişti. Onlar gidip dinleyeceklerine, dişi bülbül yuvasını bulup yumurtalarla oynadıktan sonra, yumurtaları kırmışlar, ana kuşu da sapan taşı ile öldürmüşlerdi. Badi Badi Nuri onlarla beraber gülememiş, fakat hıçkırarak ağlamıştı.

Badi Badi Nuri'nin efendisi Çil Hasan, Nuri'yi hep "Sütü bozuk piç!" diye paylar, ona boyuna toprak çapalatırdı. Çil Hasan'ın, komşusu Kör Süleyman ile arası pek açıktı. Çünkü ikisinin bahçesi arasında akan suyu bir türlü paylaşamazlardı. Zerzevat evleklerinin yarısı sulanınca su kesilirse Çil Hasan "Hah işte hiç de iki biri yok, Kör Süleyman suyu kendi evleklerine çevirmiştir. Gidip ben ona şimdi gösteririm" derdi. Çapayı omuzuna vurur, Süleyman'ı aramaya giderdi. Kör Süleyman sularken su azalıverirse "Bu mutlaka, Çil Hasan'ın işidir. Mutlaka arığı çevirmiştir" der ve söve saya Hasan'a çatmaya giderdi.

Bir gece Çil Hasan'ı tarlası kenarında ölü buldular, boğazında koca bir tırpan yarası vardı. İki aydan beri gizli sıtmayla yatağına mıhlı kalmış olan karısı, dövüne dövüne ölünün yanına sürüklenerek saldığı çığlıklarla bütün köylüyü başına topladı. Badi Badi Nuri'yi göstererek "Bu piçi eve alalıdan beri hiçbir işimiz denk gitmedi. Uğursuzluk hep ondadır. Bu geldikten sonra hastalıktan göz açamadım. Komşularla hır gürden kafamız bir gün olsun dinç kalmadı. Şimdi de uğursuzluğu ile kocamın başını yedi" diye haykırdı. Bunun üzerine Çil Hasan'ın bütün hısım akrabası. Nuri'yi yerden yere çarparcasına dövmeye başladılar. Bir aralık, Nuri ellerinden kurtulunca tabana kuvvet kaçtı. Ne kadar koş-

tuğunun farkında olmadı. Ta neden sonra ayakları kanar bir halde kendini yokuş başında buldu. Ta aşağıda, deniz kenarında beyaz badanalı evleri, koyu yeşil portakal ve mandalin bahçeleri ve açık yeşil hurma ağaçları ile Bodrum'u gördü.

Kasabanın sokaklarında avare avare dolaşırken onu Merhaba Kaptan'ın birkaç öksüz çocuğu görmüştü. Hemen peşine takıldılar. Onu, sokakta kuyruğuna teneke takılı bir kedi imiş gibi kovalarken önlerine Merhaba Kaptan çıkakoymuştu. Çocukları durdurmuştu. Kaptan, Badi Badi Nuri'nin yüzüne gözüne bir bakış saldıktan sonra hemen "Seni dövdüler de kaçtın oğlum, öyle değil mi?" diye sormuştu. Ve "Bu yaramazlara kulak verme hepsi de bir dakika içinde sana arkadaş olurlar, sen beraber gel!" demişti. Eve varınca karısı bir acı çekiyormuş gibi ellerini burka burka "Al sana bir tane daha" diye şikâyet etti. Ne var ki üç gün sonra hamur tahtası olmadığı için, yufka açmak için evine gelen Müveddet Bacı "Yahu burasını Kaptan Darülâceze mi yaptı?" diye sorunca, Kaptan'ın karısı "Biliyorsun ya, çocukların üçünü de kaybettikten sonra Kaptan böyle oldu. Benim de hoşuma gidiyor. Çok şükür kuru ekmek, zeytin, her meyve, Allah rızkımızı veriyor. Yavrucağa acıdım doğrusu. O da ana evladı. Zavallıcığın yüzüne bak, yaşından fazla verirsin. Çünkü çektikleri, ona, çocukluk çağında bile ergin bir erkek siması vermiş. Gövdesine bak, onu yaşından daha ufak sanırsın. Çünkü çocuğu öylesine dövmüşler ve aç bırakmışlar ki; bedeni gelişmemiş" diye cevap vermişti.

Kaptan'ın yanındaydı. Eve geldikten bir ay sonra çocuk denizin kenarında oturur ve aklında hep adalar, denizler ve onların arasında da kendisine sergüzeştler tahayyül ederdi. Hele iki ay sonra, soyunup denize atıldığını görenler, bu kadar az et ve kemikte bu kadar çok can ve enerji bulunduğuna şaşarlardı. Çocuk siftah olarak kendisiyle alay etmeyen çocuklar bulmuştu. Bunların arasında Hacı Hasan en yakın dostu idi.

Gazete No: 504, 19 Nisan 1948

Süngerci Naim ise bambaşka bir dalgıçtı. Çocukluğunda öksüz kalmış değildi. Babası esnaftı. Onun dükkânında çıraklık ediyordu. Fakat çoğu sefer müşteri gelip de, mesela "Deve çanı var mı?" diye sorduğu zaman yirmi-yirmi beş saniye cevap alamayınca, soruyu bir insanoğluna mı, yoksa insan şeklinde bir mermer heykele mi sorduğundan şüphelenirdi. Çocuğun gövdesi sanki orada idi. Fakat düşünceleri pek uzaklarda idi. Babası "Allah müstahakını vermesin. Yine mi daldın? Bu halinle büyürsen, hiç iki biri yok, mutlaka açlıktan ölürsün. Müşteriye gülümsemeli, 'neler emredersiniz?' demeli, yorulmamalı, eşyaları önüne yığmalı, fiyatı söylerken, 'yalnız sizin hatırınız için bu kadara olur, kazancımızdan vazgeçiyoruz, sizin için ziyanına satıyoruz' demeli. Müşteri giderken güler yüzle; 'yine teşrif ediniz, güle güle efendim, yine yine güle güle!' demeli" diye nasihat ederdi. Fakat nasihatlar Naim'in bir kulağından girer öteki kulağından çıkardı.

Naim, "Sizin hatırınız için bu kadara olur" gibi yalanlar uydurmaktan tiksiniyordu. Öyle şeyler söylemeye dili varmıyordu. Müşteriye gülümsemeye gelince, o gülümseme dudaklarına kendiliğinden geliyordu. Fakat acayibine giden bir şey varsa, o da, müşteriye yabancı olarak sokakta rastgeldiği zaman ona gülümsemesi, kendisinin deli olduğu kanaatini vereceği halde, eşya satarken söylenen yalanlara terfik edilince pek tabii sayılması idi. İşte tam bundan dolayı ne etse bir türlü müşteriye gülemiyordu. Müşteriyi kendisi gibi insan saydığı için, bu şartlar altında onun yüzüne gülmeyi, onu tahkir addediyordu. Halbuki müşteri giderken "Güle güle!" demek pek hoşuna gidiyordu. O kadar ki, dükkândan ayrılmakta olan bir alıcının peşinden yarım düzine kadar "Güle güle!" patlattı mıydı, babası da, müşteriler de, hatta o anda sokaktan geçmekte olanlar da, can ve gönülden bu kadar gürültüyle çıkan "Güle güle"lere şaşakalırdı.

Dükkânında bu gibi hadiselerin vaki olduğu akşamlar babası yemek masasının başında birkaç uzun "Of!" çektikten sonra, Naim'in annesi Zinnur Hanım'a ve halalara "Bu çocuk adam olmayacak" derdi. Sonra, Naim'e dönerek "Ağacın kökü toprak, insanın da kökü paradır" derdi. Bir avucu sanki para doluymuş da ve elinin baş ve şahadet parmaklarıyla, hayali parayı, öteki elinin açık avucuna sayıyormuş gibi yaparak "Ah anam babam pata tring! tring! diye saydın mıydı, o zaman kendini adam oldun bil!" der ve saatlerce böyle konuşmakta devam ederdi. Naim'e gelince, bu para hayali değil sahici idi de babasının her "Tring!" deyişinde, sanki bir tokmak gibi ağır kafasına güm güm çarpardı. Yediği yemek ona zehir zıkkım olur, duyduğu iğrenti ve tiksintiden adeta kusası gelirdi.

Babası, "Paranın kıymetini bil" diyordu. Eğer paranın kıymeti mektepte öğrendiği âmal-i erbaa (dört işlem) gibi öğrenilebilseydi, babasının hatırı için kafasını patlata patlata bellerdi. Ne var ki, gözünde bir milyon liranın on para kıymeti yoktu. Eh! Peki ne yapsındı, a canım?

Ne var ki parayı görmeyen gözleri başka şeyler görüyordu. Akşamleyin sular kararırken dev çapında bulutlar karmakarışık olarak gelip geçiyorlardı. Sanki rüzgârlar, çırçıplak soyunmuşlar, saf ve berrak, göklerin bir uzaklığından öteki uzaklığına fırlayıp uçuyorlardı. Paranın kıymetini göremeyen duygusu ve iç gözüyle gördüğü buydu. Rüzgârı görüyordu ve paraya tamamen kör olan gözleri, babasının "kırılası" dediği kafasına, aklının kavrayamayacağı heybette görüntüler görmekte olduğunu bildiriyordu. Beyni bu duyulanları söze koyup anlatamıyordu. Fakat gönlü, içinden geçen büyük rüzgârlara açık kalıyor ve içinden birbiri ardınca heybetli sevinç kasırgaları kopuyordu. O sevinçlerle beraber, onlara denk bir işkence ile uçan giden güzelliğe fırlayıp yetişmek istiyordu. İşte bundan dolayı evden kaçmıştı ve öteki denizciler ve dalgıçlarla uyumuştu.

Bununla beraber yufkacık ve yumuşacık bir dalgıç değildi. Tiksindiği şeye karşı yüreğindeki hıncın zehirine yılan, ona saldırışındaki ateşine aç kaplan, onu boğazlamasındaki gaddarlığına kurt, denk gelemezdi. Ne var ki, heybetiyle dinlendiriciydi ve üzüntüleri dindirici idi. Ayçiçekleri hep güneşe açılarak, güneşe baktıkları gibi, herkes gelip gelip yüreğini ona açıyordu.

Dalgıç ve kürekçiler Sadık'a doğru yol almakta devam ederlerken şiddetli bir "Heyamola!" nidası sert bir sağnak gibi arkalarından yetişti. Naim ve birkaç kişi daha "Yahu biz Sadık'ı almaya gidiyoruz. O üzülüp duruyor. A canım neden böyle cenaze alayında yürüyormuşuz gibi gidiyoruz. Ne duruyoruz koşalım, çabuk olalım!" dediler. Gelen "Heyamola!"ların ta tepesinde, dalga uçlarında çakan güneş ışığı gibi Megafon Şaban Kaptan'ın sesi parlıyordu. Naim ve ötekiler kol kola geçmişler alabildiklerine koşuyorlardı. Sanki heyamola nidasının sağnağı önünde, onun hızıyla uçan yapraklardı.

Evde Sadık döşeğine uzanmış, karısına "Yahu çocuklar gecikti. Acaba bir belaya mı çattılar? İster misin ki liman reisi bir mız çıkarmış olsun da kâğıtlarımızı vermemiş olsun?" diyordu.

Karısını o çok severdi. Denizde büsbütün felce uğramazdan önce, ele avuca sığmaz yaramaz delikanlının biriydi. Eve geç gelirdi. Felce uğradığı zaman karısının içi kan ağlamıştı. Onu cayır cayır yakan bu acının diriliği sırasında öteki denizcilerin karılarına, gözlerine yaşlar dolarak "Aman geç geliyor, sarhoş oluyor, sefere gidiyor diye erkeklerinize çatıp durmayın, çünkü Allah esirgesin bir kazadan, ne bileyim bir ölümden sonra keşke eve gelseydi de geç gelseydi, keşke dilim kurusaydı da, adama pişirdiğim aşı burnundan getirmeseydim, diye başınızı taştan taşa çarpmak kâr etmez. Söylemiş olduklarınız içinizi yer durur" diye yanar yakılırdı.

Ne var ki acısı ince bir iç sızısına yavaşlayınca "Kocam! Erkeğim!" dediği zaman, bu sözlerine eskisi

gibi bir şikâyet edası karışmıyordu. Artık "Kocam! Erkeğim" dediği zaman sanki kesin ve tam bir güvenle "Benim çorabım, terliğim, su bardağım, saç tarağım" diyormuş gibi mutmain bir temellük iddiası vardı. Çünkü Sadık tamamen felce uğrayarak, yatağa sırt üstü upuzun yatınca, felce uğramazdan önce karısının doğurmuş olduğu bir çocuğa bedel, felce uğradıktan sonra karısı ona üç kere gebe kalmıştı. Artık Sadık eve dönmekte bittabi ne geç kalıyor, –karısının kendisine içirdiği zamanlar müstesna– ne de sarhoş oluyordu. Karısı söylemeye utanırdı, fakat ona çok acımasına rağmen onda, yumurtaları üzerinde kuluçka yatan ve kendi kanadı altında barındırdığı yumurtalara kimsenin tecavüz edemeyeceğini bilen bir tavuğun memnuniyeti beliriyordu. Zaten sözden ziyade evlilik hayatını mesut kılan söz "Benim" sözü değil midir? Nitekim ki, onun nasihatlerini dinleyen kadınların akıllarından kendi kocalarının da böyle bir kazaya uğraması ihtimali geçerken "ve sakın ha!" dermişçesine tüyleri ürperip de irkilirken bile Sadık'ın karısının sözlerindeki itminan ve memnuniyeti iç kulaklarıyla işitirler ve "kendi yutar salkımı, başkasına verir talkımı, diye düşünürlerdi.

Gazete No: 505, 20 Nisan 1948

106

İşte bundan dolayı kocalarına çıkıştıkları zaman, ağızlarından "Neredeyse Sadık gibi denize tutulmanı dua edeceğim" gibi laflar kaçırıyorlardı.

Sadık'a gelince, sırt üstü yatıp da karısına muhtaç kalmak ilk önceleri ağrına gidiyordu. Fakat sonradan karısının bu temellük duygusuyla avunduğunu görünce, onun tarafından temellük edilmekten hoşlanmaya ve yüreğinde ona karşı tatlı bir sıcaklık duymaya başlamıştı.

Fakat ne kendisi ne de karısı onun artık asıl kime

ait olduğunu bilmiyordu. Denizde felce uğramış olanların hepsi gibi dalgıç elbisesini giyip denize dalınca, bütün azalarını hiç de felce uğramamış gibi oynatıp kullanıyorlardı. Denizden çıkar çıkmaz ise yine hiçbir yerini kımıldatamaz oluyorlardı. Yeryüzünde insan, gövdesinin ağırlığından kurtulamaz, fakat Sadık, denizin içinde yalnız ağırlığından değil, fakat tutukluğundan da kurtuluyordu. Hani ya insan rüyada koşarken ayağını yere vurdu muydu, havalanıp birkaç kilometre uçuyordu ya, işte deniz altında da Sadık'a öyle bir hafiflik ve kolaylık geliyordu. Güzel bir rüyada imiş gibi yeşil derinliklerde uçuyordu. Mesela karşısına bir uçurum çıkınca korkusu yoktu, hemen kendini kapıp koyuveriyor ve bulutları aşan şahikalardan, kartalın geniş ovaya konması gibi, denizin dibine –bir tüy kadar hafif– iniyordu. Dalgıç miğferinin içindeki hava düğmesine başını vurmayıp da hava toplayınca dalgıç elbisesi şişiyor, Sadık da çocukların ellerinden kaçan bir balon gibi yukarıya denizin yüzüne uçuyordu. İşte bundan dolayı idi ki, o artık karısının değil, kendisinin de değil, fakat denizin malı idi. O artık yalnız denize aitti. Asıl orada idi ki, yeryüzünde çektiği çileden sıyrılıyor ve hatta çilenin üzüntüye bile değmez şeylerden olduğuna inanıyordu.

Karısına "Arkadaşlar gecikti, acaba bir belaya, bir kazaya mı çattılar? Acaba liman reisi bir mız mı çıkarttı?" diye sormuştu. Karısı "Hiç üzülme, neredeyse gelirler. Liman reisinin gönlünü etmişlerdir. O, şu işi, şu kadar paraya yaparım dedi miydi, yapar. Sözünden dönerse artık ona bel bağlayan mı, ona para kaptıran mı kalır?" diye Sadık'ın işkillerini gidermeye kalkışmıştı.

Sadık'ın alnında soğuk terler boncuklanıyordu. Çünkü altı aydan beri dört gözle beklemiş bulunduğu deniz seferinden vazgeçerler de bütün gövdesini kıskıvrak bağlayan, o felcin mahbesinden kurtulduğu, birkaç aylık denizaltı hürriyetinden kendisini mahrum ederlerse diye düşünüyordu. Karısının sözleri, Sadık'ın bakışındaki üzüntüyü gideremeyişti. Karısı, kocasının

gözlerinin içine bakıyor ve ona güvenç verecek surette gülümsüyordu.

Birdenbire mefluç dalgıcın kararan yüzü, gök gürültüsünü andıran bir şafakla aydınlanıyormuş gibi parladı. Karısına "İşitiyor musun?" dedi.

Karısı kulak verip de birşey duymayınca "Neyi?" diye sordu.

Sadık, yataktan doğrulmaya çalışarak "Yahu Heyamolayı!" diye bağırdı.

Onun kulağı ta uzaklardan gelen sesleri çoktan duymuştu. Arkadaşları onun evine doğru gelirlerken "Heyamola!"yı ta deniz kıyısından almışlar ve kendilerinin gelmekte olduklarını müjdeleyen bir öncü gibi salmışlardı.

Heyamolalar gitgide daha yaklaşıyordu. Aradan çok geçmeden Badi Badi Nuri, Dalgıç Naim, Aferin Ali, Samut Zımba ve ötekiler odaya sökün ettiler. Sadık'ı bir sedyeye uzatarak, kargatulumba ettiler. Heyamola salarak ve olanca hızlarıyla koşarak onu deniz kenarına getirdiler.

Şafağın altında sabah yıldızı parlamaktaydı. Hazırlıklar artık tamamdı. Şafağın kapısından esen badısaba durmuştu. Tan yeri uyanıyordu. Gecenin arta kalan bir parçası sanılacak bir kara bulutun kenarı kıpkızıl tutuştu. Menekşe ufukta koskocaman ve sapsarı bir ay batarken, karşı tarafta gün doğuyordu. Sanki deniz gıcır gıcır yıkanmışmış gibi idi. Pırlanta gibi parlak ve buğusuzdu. Gök canlı ve masmaviydi. O âna kadar ancak ay ve deniz şimdi levha levha tan aydınını sallıyordu. Çırpıntısız yağlı soluganlar üzerinde yunus balıkları tembel tembel batıp çıkıyorlardı. Tek tük uçar balıklar fırladı. Yunuslar onları kanat üzerinde kapıyorlardı.

Bütün süngercilerin gözleri ve gönülleri liman dışındaki ölçülmez enginlerdeydi. Enginler sayısız ufuklardan ötelere yayılıyor, görünmez uzaklıklardan, onları, yüreklerini burkarcasına, saçlarından çekercesine çağırıp çekiyordu. Gidecekleri binlerce mavi mavi deniz milleri gözlerinde tütüyordu.

Denizciler saf olup kollarını birbirinin omuzlarına uzatmışlar, yürek yüreğe, omuz omuza katıklarına doğru ilerliyorlardı. Ortalarında ve ta yükseklerde Sadık'ın sedyesini başlarının üzerinde bir taç gibi taşıyorlardı. Sadık onların gözünde bir semboldü. Onları deniz felce uğratabilir, hatta boğabilirdi, fakat mağlup edemezdi. Hepsi de mağrur bir edayla yürüyorlardı. Sadık'ın gözlerinde bir fatih bakışı vardı. Bu tür insanların "heyamola!" deyişlerinde bir dinamit infilakının sadmesi vardı.

Böyle ilerlerken Aferin Ali, Zımba'nın kulağına eğilip yavaşça:

"Yahu nasıl gideceğiz, rüzgâr yok, küreklere yapışmaya hazırlanalım" dedi.

Öteki: "Sen korkma ben bu Açık Gönül'ü (depozito kayığının adı buydu) iyi tanırım. Kavak ağacı yaprağı gibi kendi rüzgârını yaratır."

Zımba'nın iki gözü iki cennete döndü. Nasıl ki bir gül goncası dudaklarının ucuna kadar yaz güneşiyle dopdolu olursa, tepesinden tırnağına, saçlarının ve uzun bakışının ta ucuna kadar deniz dolu olan zımba gözleriyle, bu dilden çok anlayan Aferin Ali'ye:

"Kayığın adı, Açık Gönül, benim sevgili gemimdir. Başka her gemiyi geride bırakır. Pupasına uçar. Orsa alabanda da adına benzer, rüzgârın tâ gözüne zımba gibi işler. Dalgaları yanlamasına biçer. Pırıl pırıl parıldayarak sekip gider. Tuzlu püskürmeleri direklerinden daha yükseklere fırlatır. Yelkenleri ıslatır, güneşte kurutur, kar gibi deniz tuzuyla örtülür. Uçarken güler gibi olur. Türkü söylermiş gibi olur. Deniz sularının şarıltı ve güzelliklerini saçar," diye anlatıyor gibi oldu. Aferin Ali ötekine bakış bağlayarak "Hakkın var!" dedi.

Gazete No: 506, 21 Nisan 1948

107

Artık tanyeri tamamen ağardı. Güneş dünyanın

kenarından denize bakıyordu. Karşıki tarafta da, süngerciler, depozito gemisine bir de öteki gemiye binmişlerdi. Kıyıdan palamar kestiler. İşte o zaman birdenbire kara yanından sağnak üstüne sağnak savuran çılgın bir rüzgâr çıktı. Denizin her tarafı bir köpük tabakası kesildi, dalga dinelmek üzere baş gösterince, ufkî yetişen rüzgâr kellesini hemen uçuruyordu. Tozaran sular tâ uzaklara kadar tütüp gidiyordu.

Karada kıyametler kopuyordu. Sanki hurma ağaçları rüzgârın kamçısı altında topaçlar gibi dönen yaprak girdapları, iriyarı melengeç ağaçları, aslan yeleleri gibi kalkıp inen ve gürleyen yaprak deryaları idi. Pencere kapakları ve kapılar top ve tüfek gibi pat küt patlayarak kapanıp açılıyorlardı. Mersinler yemişlerini lacivert bir yağmurun koskocaman damlaları gibi, patır pıtır yağdırıyorlardı. Bulut bulut tozlar kalkıp savruluyor, kum taneleri kıvılcımlar gibi insanın yüzünü dağlıyor, gözünü kör ediyor, boğazını ve burnunu tıkıyorlardı. Köpekler alabildiklerine havlıyorlardı. Yayalar boca yürürken, göze görünmeyen bir sandalyenin üzerinde oturuyorlarmış gibi bir vaziyet alıyorlar, dizleri değil fakat dizlerinden aşağısı bacak ve ayakları gidip geliyor, her adımda on adım uçuyorlardı. Rüzgâra karşıysa, havanın bu kadar katısını delmek için başlarına birer matkap takasıları geliyordu. Velhasıl karadakilerin hepsi de, kendi kümes hayvanları, sokaktaki tavuklar gibi rüzgârda karmakarışık yuvarlanıp gidiyorlardı.

Kamçı ardına kamçı yiyerek çileden çıkan denizin üzerinde bütün yelkenlerini açmış olan iki kayık, iki bulut gibi süzülüp gidiyorlardı. Kayıkların ikisi de –dişlerinin arasına yalın kılıcını sıkıştırarak saldıran savaşçılar gibi– pruva bodoslamalarında, hilal şeklinde iki köpük parçası taşıyorlardı. Güneşin doğudan gelen ufkî ışıkları, sular üzerinde çakmaklar gibi çaka çaka kayığın sancak bordasına yetişiyordu. İskele yanında ise batmakta olan ayın ışığı geliyordu.

Megafon Şaban Reis sanki geniş ve yüksek bir

hamam kubbesi altında ünlüyormuş gibi gümlüyordu.

Heyamola deyince, geminin bütün kaplamaları, ıskarmozları, pruva bastonundan dümen ucuna kadar zıngıldayıp titriyordu. Sanki deniz konuşmuş ve gök kubbesi gürlemişmiş gbi oluyordu. Ötekiler hoplayıp oynuyorlar, topuk vuruyorlar, havanın gürültüsünü şenlikleriyle bastırıyorlardı. Zaten hep beraber ve birden kürek çekişleriyle ve çarpan yürekleriyle şarkılarına tempo tutarlardı.

Marangoz Halil Usta ile Demirci Hüseyin, deniz kıyısında, ayakta durarak iki geminin uzaklaşmasını seyir ediyorlardı.

İkisi de denizci idi. Fakat denizde uğradıkları kaza dolayısıyla topal kalmışlardı. Deniz onlara haram olmuştu. Bütün gönüllerini gözlerine ve kulaklarına vererek, bakıp dinliyorlardı. Kayıktaki denizcilerin nidası vahşi bir hızla yükseliyordu. Fakat kayıklar dalga dalga uzaklaştıkça onların sesleri de perde perde inceldi. Havada eriyip masmavi sükût oldu. İki kayık ufukta ayak uçlarının üzerine kalkıyorlarmış gibi bir an durakladılar. Sonra ufkun ötesinde kayboldular. İki ihtiyar ve sakat denizci dönüp de birbirlerine bakınca ikisinin de gözleri yaşlarla doluydu.

Bay Pertev, Nihat ve nakliye ambarı müdürü Bay Raif, Doktor Muammer'in Karşıyaka'daki evinde toplanmışlardı. Pertev Doktora:

"Rica ederim şu Manisa Tımarhanesi Müdürlüğü'nden nasıl tekaüde sevkedildiğini anlat da şu Nihat duysun, kaç yıldır ikide birde memuriyet hayatım diye tutturup başımın etini yer, diye rica etti.

Doktorun gözlerinin içi gülüyordu. Hulûsi de ordaydı. Doktor ona:

"Hulûsi oğlum, kadehimi doldur da hazretlere anlatayım" dedi.

Hulûsi Doktorun isteğini yerine getirdi. Doktor:

"Bakınız size anlatayım. Malum ya deliler çeşit

çeşit olur. Mesela frengililer vardır. Bu hastalıkları dolayısıyla delirir ve sonunda felce uğrarlar. Onlarda beyin ve gövdeyi spiroketler çürütüp mahvetmektedir. Felç dolayısıyla henüz kundakta olan pis bir çocuğa benzerler. Birçok tedavi tarzları vardır. Benim tecrübeme göre onlara şırıngalanan sıtma mikrobu en tesirli ilaçtır. Sonra anadan budala doğanlar vardır. Doğmadan önce bir zehirlenme, doğuş esnasında bir kaza dolayısıyla beyinlerinin dış tabakasındaki hücreleri inkişaf edememiştir. Sonra şimdi bedbin, ürkek ve durgun, şimdi de faal ve coşkun olan manyaklar vardır. Sözü uzatmayalım, isterikler, kablelmilad atehler, vardır oğlu vardır.

Bunların bir kısmının mantıkları münasip surette işlemeyince, içlerinde gizleyip de, şuur altlarına tıkakoymuş oldukları arzuları ham hayaller şeklinde meydana çıkarır. Tımarhanede hepsini çeşidine göre ayırır ve öğrenmiş olduğumuz tedavi tarzlarını delilerin çeşitlerine göre tatbik ederiz.

Yıllarca aynı daire üzerinde dönen bir dolap beygiri gibi aynı teşhisleri ve aynı tedavileri yapmaktan insan bıkıyor. Atomatizm denilen bir çeşit delilik vardır. İşte ona müptela olup çıldırmaktan korktum. Adeta doktorluk mesleğine uğrayıp, reçete yazanlara dönecektim. Bir şeyi merak ediyordum. Onu keşfe kalkıştım. Memur olup da delirenlerde müşterek bir vasıf sezer gibi oldum. Onları tecrübe için ayrı bir koğuşa kapattım.

Bunların içinde buhranları zamanında pek alaka çekici olanları vardı. Size bunların ikisini anlatayım. Birincisi pek dürüst ve orijinal bir memurmuş, ben vazifemi yaparım diye, kanunun harfine değil fakat maksat ve manasına göre muamele yaparmış. Bittabi bunun için bir fikir genişliği ve ferahlığı lazımdır. Fakat herhalde zavallı adamın içinde irade kuvvetiyle şuur altına tıkmış olduğu bir hüküm etmek, kasıp kavurmak, kanunun harfine dayanarak iş güç adamını, onun dar çerçevesinin içine sıkıştırmak arzusu vardır ki, buhran

nöbeti gelince, kendisini, kendi tabirince basmakalıpçı sanırdı.

Gazete No: 507, 22 Nisan 1948

108

Bakınız neler derdi: Vakit denilen bir şey vardır. Bazıları vakit nakittir diye onu nakit mukabilinde kullanırlar. Bazılarının ise vakti en büyük baş belasıdır. Onu nasıl geçireceğiz, nasıl öldüreceğiz diye çırpınıp yırtınırlar. Vakit nakittir diyenler, eğlence yerleri, barlar, kumarhaneler tedarik ederek, vakitlerini nakte tahvil ederler. Bunu nasıl yaparlar? Basmakalıplar vasıtasıyla.

Basmakalıplar üç türlüdür. Birincisi hareketlere ait basmakalıplar, ikincisi türlü konuşma ve görüşmeye, üçüncüsü de giyim kuşama ait basmakalıplardır.

Hareketlere ait basmakalıplara terbiye, edep, etiket, protokol, teklif tekellüf denir. Vakitlerini öldürmek isteyenlerin imdadına, bunlar hızır gibi yetişir.

Bunlar geçmişte yapılmış olan bir hareketin, yürüyüşün, bel kırışın ve kafa sallayışın, taklit ve tekrarla basmakalıplaşarak kanun ve nizam hâlini almalarından doğarlar.

Basmakalıplara alışanlar evvelce mükerreren provasını yapıp belledikleri hareketleri sanki sahnede imişler gibi tekrarlarlar. İşte onun için bazen dünyaya hayat sahnesi denilir.

Vakit geçiren insanlar –insan değil ya hata ve kusurdan münezzeh olamaz, ef'al ve hareketlerinde yanılabilirler– fakat teklif tekellüf ve terbiye onları hata işlemek ve yanılmak tehlikesinden korur.

Bittabi ne düşüncelerinde, ne de hareketlerinde yanılmayan bu insanlar, lekesiz, pürüzsüz, yarasız beresiz tepeden tırnağa kadar tertemiz olarak ömürlerini bitirirler. (Yaşarlar demiyorum. Çünkü vakitlerinin hepsini öldürünce vakitlerini bitirmiş olurlar.)

Söz söyleme ve konuşma basmakalıplarına gelelim. Söz söylerken fiskos ve dedikodu edilmeyecektir. Candan coşulmayacaktır. Belki birisi incinir. Kanaate ve inanca dair söz söylenmeyecektir. Ekonomik mevzular üzerinde incelemeler yapılmayacaktır. Belki birisinin ödü patlar. Hayasızlık olur diye cinsiyete dair laf söylenmeyecektir. Saygısızlık olur diye övünülmeyecektir. Laubalilik olur diye biz bize ve candan konuşulmayacaktır. Dinleyicilerin canı sıkılır diye, her gün görülen işlerden ve vazifelerden dem vurulmayacaktır.

Hiç kimseyi göz hapsine almamak için hiçbir mevzu derinlenmeyecektir. Velhasıl şu denmeyecek çünkü şımarıklık olacak, bu denmeyecek çünkü hoppalık olacak, şöylesi hafifmeşreplik, böylesi vurdumduymazlık olacaktır.

Allah için söyleyelim, madem ki böyledir, öyleyse ne konuşulacaktır? İşte burada da edep, terbiye, teklif tekellüf, tıpkı hareketler faslında olduğu gibi, imdada yetişir ve evvelce söylenmiş olan şeylerin yeni baştan tekrarlanmasını emreder. Ne konuşulacağını merak etmeye lüzum yoktur. Herkesin ne söyleyeceği, söylenmeden önce söyleyiciler tarafından da dinleyiciler tarafından da pekâlâ bilinir. Hatta iş bu kadarla da kalmaz. Birisi birisine bir şey sorduğu zaman karşısındakinin ne cevap vereceğini ve onun cevabına nasıl mukabele edeceğini herkes bilir.

Madem ki böyledir, neden konuşmak zahmetine girişilir? Çünkü misafirliğe gitmek, orada konuşmak, edep, terbiye, teklif tekellüf vesairenin icabatındandır. Sonra da bu işler yapılmazsa vakit boşu boşuna öldürülmüş olmaz.

İşte bu iş böyledir, bundan dolayı ben ziyarete gidenler ve ziyaret kabul edenler için birkaç çeşit fonograf plağı hazırladım. Kabul günleri, misafirlerin misafirperverlikte kalışlarının uzunluğuna ve misafirlerin sayısına göre bu iki, üç, dört ve daha fazla insanın konuşmalarını öttüren veya çalan plaklar makineye konur.

Misafirler konuşmak zahmetinden kurtulurlar. Onların diyeceklerini fonograf okur.

Bu plaklardaki muhaverelerden kaba saba ve yersiz olan sözlerin kâffesi ayıklanmıştır. Bunlar da lafın tavsayıp seyrekleşmemesi ve konuşanlar arasında laf yerine bir esneme mübadelesinin baş göstermemesi, lafın bir futbol topu gibi konuşanların birinden ötekine pat küt pas edilip, sorulan suale tez elden cevap verilmesi, sönmek üzere olan lakırdayışın hemen alevlendirilmesi, söz aralıklarına münasip fasılalarla, 'ehem ühüm, maşallah, ha! ha!' gibi lazım gelen gürültülerin serpiştirilmesi, hep temin olunmuştur. İşte bu plaklar sayesinde misafirler 'Acaba lafın burasında güleyim mi, ağlayayım mı, acaba kaç tane kahkaha fırlatayım? Acaba burada gözlerimi hayretten faltaşı gibi mi açayım, yoksa hayranlık çığlıkları mı salayım?' gibi üzüntülü tereddütlerden kurtulurlar. Malum a, hazır konserve yalancı dolmanın yutulması, onu pişirmekten kolaydır. Hazır konserve konuşma da öyledir.

Elbise ve mobilya basmakalıpları için de bir kitap yazdım."

Doktor Muammer sözüne devamla:

"Bizim deli böyle konuşurken, onu tanımayan bir yabancı, onu mutlaka akıllı sanır. Fakat adam sözün burasında delirmiş bir sosyoloji doçentine ağız dolusu küfürler savurdu. Bu söylediğim adam doçenti adamakıllı zıt etmişti. Çünkü doçent onun her sözüne itiraz ederdi. Doçent hiç istifini bozmazdı. Odada bulunan öteki delilere gülümseyerek ve elleriyle kollarıyla işaret ederek, kendisine saldıranın bir tahtasının eksik olduğunu anlatmaya kalkışır ve sonra mutlaka şunları söylerdi:

'Senin basmakalıpların ve fonograf plakların bir şey mi sanki, dünyada en ehemmiyetli olan şey insan cemiyetidir. İşte onu ben tanzim ettim. Dinle de akıllan ve bu tımarhaneden kurtul bari. Malum ya, asrımız, bir endüstri, teknik ve mekanik asrıdır. Ben de cemiyeti ona göre kurdum. Bilirsiniz ki eskinin kıymeti her zaman yeninin kıymetinden üstündür. Mesela şarabın,

Rokfor peynirinin, gübrenin, tazesi değil fakat hep eskisi aranır. Uzağa gitmeye ne hacet? Sokaklardan bir zerzevat veyahut yemiş satıcısına mukabil bin tane eskiler alıcı geçer. Eğer 'eski' değerli olmasa insanlar deli midirler ki, sabahtan akşama kadar yağmurda ve güneşte 'Eskiler alayım' diye sokak sokak taban tepsinler. Mesela eski bir pantolonu yüzde yüz kârla satmak vurgunculuk olur. Fakat bir ölünün pantolonunu bir liraya alabilir ve on liraya satabilirsiniz.

Biz, kafa, ilim, fen ve kültür adamları ölülerin pantolonlarıyla değil, fakat başlarıyla ilgileniriz. İrfanın da mücerrebi ve eskisi, denenmemiş olan yenisi ve tazesinden iyidir. Yalnız cemiyeti bu irfana göre nasıl mekanize etmeli, yani irfanı sermaye gibi nasıl tedavüle koymalı ve ona bir devri daim yaptırarak mekanize etmeli? Hamlet'in dediği gibi 'Asıl mesele budur.'

Belki bilirsinizdir. Yediği yemeği tamamen hazmedemeyen bir çeşit karınca vardır.

O cins karıncanın biri gıda aldı mı, gıdanın bir kısmını hazmeder, mütebakisini öteki karıncaya ciro eder. Bu suretle gıda bütün karınca yuvasını devreder. Ben de irfanı, yani beynin gıdasını bu yolla devir etmek üzere tanzim ettim. Bizim irfan dairevî oldu. Yani dönüp dolaştıktan sonra yine eski yerine gelir, aynı hamam aynı tas olur bir irfan. İşte irfanın bu hareketi mekanize etmiş olduğum cemiyetin volanını teşkil etti.

Fakat volan pistonsuz dönmez. Bu irfan eski olmasına haza eski idi. Fakat fazlaca eskiyen bir şey mutlaka kokar. Kokmaması için cemiyeti salamuraya yatırmayı düşündüm. Hesap ettim. Bütün deryaların tuzları yetmez.

Gazete No: 508, 23 Nisan 1948

109

Eski şarapların bozulup hem eskilikten, hem de

şaraplıktan çıkarak sirkeleşmemesi için ona her sene muayyen bir miktarda yeni şarap katarlar a. Cemiyet motorumuzun akaryakıtını da, yeni diye ortaya koyduğum ve mevsimlere göre ayar ederek yeni diye yutturduğum yeni moda denilen şeyleri getirdim. Yeni moda sırf giyim kuşama, yüz ve tırnak boyasına, bira ve apartman mimarisine, otomobil ve elektrik ampulüne aitti. Bu ehemmiyetsiz yenilikler irfancıları beyne ait motorlaşmalarından saptıramazdı.

Malum a, mesela bir eyyam, pencerelere ve kapılara renkli camlar için piyasada talep pek büyük olur. Fabrikalar yallah diye dört nala renkli cam yaparlar, ertesi sene renkli cam isteği tavsar. Cam stokları elde kalır. İşte o zaman ressamlar ve doktorlar harekete geçirilir. Ressamlar renkli gözlüklerin insan yüzüne en güzel gözlerden çok daha güzel yakıştığını, doktorlar da renkli gözlüklerin gözleri çok koruduğunu iddia ederler. Bu suretle pencere camları o camlara bir göz atmaya tenezzül etmeyenlerin gözlerine gözlük diye takılır. İşte benim icad ettiğim modaların bu endüstriyel faydası vardı. Elde kalan ıskarta mallara sürüm tedarik edilmiş olur.

Böylece 'moda' denilen dinamik 'yeniyi' şu kadar saniyede bir damlatılan benzin, gaz veya başka akaryakıt gibi kullanarak, bizim mahud volanı döndürecek piston dürtüsünü temin ettim.

Şimdi cemiyetimin egzoz borusuna geleyim. Her ne kadar âdet çemberi hayatın içine sığarsa, hayat ekseriya bu çembere sığmaz. Hayatın, âdet çemberine sığmayan ve coşup çemberi aşan kısmına 'skandal' adını taktım. Fakat her ne kadar 'skandal' ayıp telakki ediliyorsa da, bunların ağızdan kulağa fiskos edilmesini ve gazetelerde de dedikodu diye bütün teferruatı fotoğrafileriyle basılıp yayımlanmasını temin ettim. Skandal yapanlar hakkında gözlerini fal taşları gibi açanları, 'A... a... a.. aa ne edepsizlik, ne hayâsızlık!' diyenleri, hayatın bu taşkınlığına kahve dövücünün hınk deyicisi gibi, iç çektirerek ve skandalı yapanları çekiştirerek

makinayı bozmak istidadında olan hayat enerjisini açığa salıverdirerek boşa gitmesini sağladık. İşte makinenizin egzozu ve emniyet supapı budur. Cemiyet motorumuz işledikçe ayıplayıcılar skandalcılara:

'Haak tüüh! Haak tüüh!' diye tükürürler. Bu da tıpkı motorların egzozundan çıkan 'tüh! tüh! tüh!'e benzer.

Doçent de lafının burasında kendisini bir motor sanarak 'tüh! tüh! tüh!' eder. Ve çocukların şimendifer oyununda lokomotif temsil ediyormuş gibi, kollarını tekerlekvari döndürerek odada koşmaya başlardı. Öteki deliler bu ikisi kadar hoş değildi. Bir tanesi kendisini cam şişe sandığından lokomotif tarafından çarpılıp kırılmamak için odanın bir köşesine sinerdi.

Size anlattım. Bu memurları, bazı tecrübeler yapmak üzere bir odaya ayırdım. Bir gün bir işim çıktı. İzmir'e gitmek ve akşama kadar aklî emraz müessesesine dönmemek zorunda kaldım. Bir gün önce bakanlıktan kendine bir memuriyet tavsiyesiyle, bir ihtiyar adam geldi. Resmi dairelerde yıllarca odacılık etmişti. Onu memurların odasına odacı mı diyeyim, bekçi mi diyeyim, her ne ise, öyle bir vazifeye tayin ettim. Ona 'Bu odada oturanlar memurdurlar, zararsız insanlardır' deyip acele ayrıldım.

Halbuki ben gittikten sonra doçentin ve maliyede muhasiplik, dairelerde de katiplik etmiş olan memurların birkaçının nöbetleri tutmuş. Doçent, mağrur bir edayla bizim yeni odacının önüne dikilmiş. Adamcağız doçente:

'Ne istiyorsunuz efendim?' diye sormuş. O da göğsünü kabarta kabarta:

'Behey adam! Sen bay müfettiş ve amirini tanımıyor musun? Savul karşımdan' diye gürleyince, amire saygı ve itaat alışkanlığı dolayısıyla odacının çenesi çatırdamış, eli kolu tutulmuş, başta doçent –şaka değil yirmi otuz kişi– koğuşlarından çıkınca soluğu dosdoğru tımarhanenin idarehanesinde almışlar. Delileri gören beş altı kâtip ve muhasip. pencereden kaçmaya teşeb-

büs etmişler. Fakat daire binanın ikinci katında, kâtiplerin hiçbiri de spor adamı değildi. Onlar da –sütünü dökmüş kedi kadar uysal– yürüyerek memurların koğuşuna gitmişler. Doçent yeni odacıya kapıyı kilitlettikten sonra, anahtarları alıp daireye çıkmış. 'Aklî emraz müessesesinin müdürü benim' diye benim koltuğuma oturup kurulmuş. Öteki deli memurun birkaçını muhasipliğe, birkaçını da katipliğe tayin etmiş. Onlarınki alışkanlık ya, hemen defter ve evrakın başına geçmişler.

İşte tam o sırada otomobilli yeni müfettiş gelmiş. Doçent müfettişe, kendisini müessese müdürü diye ötekileri de muhasip, katip diye takdim etmiş. Zavallı müfettiş onların deli olduklarını nereden bilsin? Defterlere, hesaplara bakmış. Mükemmel diye de delilere lakırdıname vermiş. Sonra tımarhaneyi gezmeye başlamış. Memurlar koğuşuna gelince oradaki muhasip ve kâtipler:

'Efendim biz deli değiliz, muhasip ve memuruz' demişler. Fakat dinleyen kim? Doçent müfettişin kulağına eğilip;

'Aman efendim, bunların yanında çok durmayalım. Akıl ve başları yerinde gibi görünürler, fakat apansızın nöbetleri tutabilir, o zaman pek tehlikeli olurlar' dermiş.

İşte tam o sırada, bir taraftan müfettişten, öbür taraftan delilerden ödü patlayan yeni kapıcı –tabana kuvvet– tımarhaneden kaçıp polis karakoluna koşmuş. Orada delilerin isyan ederek, akıllı memurları kendi koğuşlarına hapsettikleri ve tımarhaneyi teftiş için yeni bir müfettiş geldiğini söylemiş. Polisler bir otomobile atlayınca tımarhane yolunu tutmuşlar.

Yarı yolda hiçbir şeyden şüphelenmeyerek teftiş işini bitirmiş ve otomobili ile şehre dönmekte olan zavallı müfettişe rast gelmişler. Polisler ona:

'Aman efendim çok merak ettik. Deliler tarafından parçalanmış olmanızdan korktuk. Çok şükür ki size saldırmadılar. Büyük geçmişler olsun, efendim' diye hakikati bildirince müfettiş:

'Aman demeyin. Felakete bakınız! Yahu onlara takdirname bile yazdım' diye fena halde kaygulanmış. İşte aradan on gün mü ne geçince, müfettişin tesiriyle memuriyetimden af edilerek tekaüde sevk edildim, memurların üzerinde yapmaya niyetlendiğim tecrübelerin vardığı netice de bundan ibaret kaldı." dedi.

Tam o sırada kapı çalındı. Kapıyı gidip açan Hulûsi içeriye dönünce Doktora:

"Genç bir kız geldi. Çok heyecanlı gözüküyor. Beti benzi kalmamış. Acele sizi görmek istiyor" dedi.

Gazete No: 509, 24 Nisan1948

110

Doktor merakla:

"Kimdir acaba?" diyerek kalkıp çıktı. Biraz sonra odaya dönerek, "Size anlatmıştım. Bizim zavallı merhum Eşrefpaşalı manav vardı ya. Onun karısı ölüyormuş. Kızı Suzan hemen gitmemi istiyor. Gideceğim. Siz rahatınıza bakınız. Şu dolapta rakı da meze de var. Eğer gecikirsem, sizin ayrılmanız lazım gelirse, evin kapısını kilitleyip, anahtarı köşe başında Hasan bakkala bırakınız. Şimdilik hoşça kalınız" diye ayrıldı.

Doktor gittikten sonra Pertev, Hulûsi'ye "Bu Suzan nasıl şey?" diye sordu.

Hulûsi "Vallahi çok müteessir, fakat doğrusunu söylemek lazımsa pek güzel bir kız. Buğday benizli, ela gözlü" dedi.

Evlenme memuru Nihat, gözünü Hulûsi'ye çapkınca kırparak "İlk bakışta kızı gözüne kestirirsin ha!" dedi. Hulûsi'nin yüzü saçlarının köklerine kadar kızardı.

"Yok a canım!" dedi.

Nihat "Haydi hayırlısıyla bu felaketten bir saadet doğacak mı?" dedi.

Pertev "Sorduğum şundan, benim oturduğum

odaların altında bu Suzan'ın ablası Handan var. Gözü alıcı olacak kadar güzel. Yaradılışın ne kadar karası varsa hepsini toplayıp bu kızın gözlerinde ve saçlarında kullanmış. Zindan gibi saçları var. Kaç senedir zavallıcığı tanıyorum. O da annesiyle ve kız kardeşiyle tütüncülük ediyordu. Fakat orada ona fena sataşmışlar. Kız annesi ve kardeşinden ayrılarak daktilo öğrendi. Bir aralık ekmek parasını çıkarmak üzere Haşmet'e daktiloculuk etti. Fakat herifin ne matah olduğu belli. O da kıza sataşmış. Sonra bizim Bayan Neriman'a kâtiplik etti. Kafası işleyen bir kızcağız. Neriman'a gittiğinden biraz sonrasına kadar, benden hiçbir şey gizlemezdi. Gelip gelip şu veya bu kitap hakkında fikrimi sorardı. Neriman'da iken ona ne oldu bilmem. Fakat bir an geldi ki, benden fikir sormaz oldu. Sonra önceleri beni kendisine sırdaş edinmişken, bana bir yakınlık duyarken, benden uzaklaştı. Bana hiçbir şey açmaz oldu. Terzi Hürmüz ile oturuyordu. Ona Terzi Hürmüz'ün ne matah olduğunu birkaç kere anlatmaya niyetlendim. Fakat kız bende öylesine bir temizlik ve dürüstlük tesiri bırakmıştı ki, böyle bir ihtarı zaid görmüştüm. Şimdi ise Macide ile ve Belma ile müştereken bir terzihane açmışlar. Onların ne matah olduklarını bilirsiniz. Yavrucağın kabahati yoktur a. Bunca iğne ve çuvaldız dürtüşlerinden sonra en yükseklerde uçan kartalların bile bütün kanı sızdırılıp akıtılır da, göğün mavi ıssızlıklarının tenha uçucusu, yeryüzünde, çamurlar içinde, ayaklar altında çiğnenebilir" dedi.

Hulûsi, Bay Pertev'in sözlerini adeta can kulağıyla dinliyordu. Doktor Muammer ile Suzan ise iskeleye vardıktan birkaç dakika sonra Alsancak ve Pasaport'a giden bir vapur bulmuşlardı. Doktor Suzan'a sorduğu bir sürü suale aldığı cevaplardan Hatça Ninenin durumunun ümitsiz olduğunu kestirmişti. Hastaya daha önce varılır diye Alsancak'ta inip Suzan ile bir taksiye atladı. O âna kadar herkesin önünde kendisini güç bela zaptedebilmiş olan Suzan hıçkıra hıçkıra ağlamaya koyuldu. Zaten Doktor artık "koma" vaziyetine girmiş ol-

duğunu anladığı Hatça Nine'den ziyade dünyada yapayalnız kalmış olan Suzan'ın durumuyla meşguldü. Suzan, kız kardeşi Handan'ı çağırmış olduğu halde gelmediğini anlatmıştı. Doktor çocuğu okşuyor ve ona:

"Bak kızım inşallah annene bir şey olmaz ve yaşar, fakat yaşasa da yaşamasa da zengin değilim amma şu Karşıyaka'daki küçük evimiz var. Annen yaşarsa onunla beraber, yaşamazsa sen taşınırsın. Zaten ihtiyarladım. Kimsem de yok. Şurada pek çoğu gitti, pek azı kaldı. Sen benim evladım sayılırsın. Bana bakarsın" yollu konuşuyordu.

Otomobil evin önünde durunca içeriden çığlıklar duyuldu. Doktor artık işin bitmiş olduğunu anladı. Suzan'a oracıkta ne yapacağını, ne diyeceğini şaşırdı. Odanın içi, Suzan Bay Muammer'e gidince, hastayı yalnız bırakmamak üzere gelmiş olan konu komşuyla doluydu. Bağıranlar onlardı. Doktor içeriye girince, dikkatini, annesinin başucuna çömelerek, annesine bakmakta olan Handan çekti. Yalnız o ne bağırıyor, ne de ağlıyordu.

Oradakilerden de, onların çığlıklarından da bihaber, taş kesilmiş gibi oturuyordu. Annesi ise yer döşeğinin üzerine uzanmış bulunuyordu.

Biraz evvel tuhaf harharalar çıkarttıktan sonra ölmüştü. Başı bir yana düşmüştü. Gözleri açık ve çenesi düşük bir halde, insana kırılmış bir kukla intibaını veriyordu. Odada ağır bir koku ve kapkara bir sefalet vardı. Bir köşede bir kese yırtıklarından Hatça Nine'nin güvercin ve kumrulara verdiği yemler saçılmış bulunuyordu. Doktorun dudakları titredi. Bir şey söylemedi. Fakat içinden "Bu yavrucağı da bir insan bir ana doğurmuştu. Yazık değil mi şu hale bak" diye düşünüyordu.

Doktor o görmüş geçirmiş gözlerini etrafındakilere gezdirdikten sonra, onların ölü karşısında "İyi ki ölen biz değiliz!" yollu bir iç itminanı duyduklarını seziyordu. İçlerinde hastayı iki gece, komşuluk hakkıdır diye beklemiş olanlar vardı. Onların zahiren:

"Ah o hastalanacağına biz hastalansaydık" derken içlerinden:

"Hayırlısıyla hemen bir ölüverse de, gidip döşeğimizde rahat bir uyku çeksek" demiş oldukları yüzlerinden akıyordu. Fakat doktor onlara kızmıyordu. Tabiat Hatça Nine'yi öldürüyordu artık. Bunlar da hayatın mümessilleri oldukları için hastayı öldürmekte olan tabiatla bir işbirliği duymuş olacaklardı. Böyle duymamak ellerinde değildi. Fakat ölenin canı sıkılmasın diye, çingenelerin, ona son deminde musiki çalarak, şarkılar söyleyerek ve dans ederek vedalaşmaları bu rüyaya kıyas dosdoğru bir hareket değil miydi? Doktor bağırıp çağıranları susturdu. Ölmüş olduğunu bildiği halde ninenin nabzını ve yüreğini dinledi. Çenesini bağlandırıp, gözlerini kapattırdıktan sonra üzerini temiz bir çarşafla örttürdü.

Handan bilinen surette Rıdvan'dan ayrılınca dosdoğru annesine varmıştı. Odanın kapısından girerken annesi artık dünyayla bağlarını kesmek üzereydi. Annesine, ciğerlerini yaralayıp gelen acı bir sesle "Anne!" diye bağırmıştı. Hatça Nine sarsılmış ve gözlerini hafifçe açmıştı. Dudaklarından bir gülümseme iması geçmişti. Üzerine atılan Handan'ın yüzüne sıcak sıcak hohlamıştı. İşte o son nefesiydi. Ondan sonra Handan onun yanına çökekoymuş, ne bir söz söylemiş ne de söylenenleri dinlemişti.

Gazete No: 510, 25 Nisan 1948

111

Doktor Muammer ne yapacağını düşünüyordu. Kızları alıp götüremezdi. Bırakmak da istemiyordu, ne var ki yapılacak bundan başka bir iş yoktu. Çünkü çocuklar annelerinden ayrılmak istemeyeceklerdi. Suzan'ı bir köşeye çekip:

"Kızım cenaze için hiç merak etme, ben yapılacak muamelelerin hepsini tamamladım" dedi.

Sonra kızın içini yiyen kurdun ne olduğunu sezerek:

"Korkma, Kızılçullu'da ona babanızın yanında bir yer ayırttırdım. Yani köpek ölüsü gibi bir çukura atılmaz" diye ilave etti. Çocuğa para verdi. İçeride ölü yıkayıcılıkla rızkını kazanan mahallenin ihtiyar bir karısı yüzüne bir ölü odasında oturanlara uyacak kederli bir eda vermiş olmasına rağmen üst başından paralı olduğunu tahmin ettiği doktoru görünce, içinden sevinmiş, kefenlikle sabunun ne kadarını tırtıklayacağını, ücretinden başka kendisine âdet mucibince verilecek olan nalınları kime satacağını hesaplamaya koyulmuştu.

Suzan, Handan'ı görünce biraz avunmuştu. O da gelmemiş olsaydı pek yalnız olacaktı. Doktor "Ben yarın sabah erkenden gelirim. Sizi, yani Handan ile seni alırım, benim eve gideriz" dedikten sonra ayrıldı.

Evindekiler, gitmek zamanı geldiği halde onu orada bekliyorlardı. Raif ile Hulûsi'ye ertesi günü sabahleyin erkenden cenazenin kaldırılması ve gömülmesi ve Mezaristan'da kocasının yanında yer almasına ait bazı formalitelerin yapılmasını havale etti. Onlar gittikten sonra yattı, fakat pek geç uyuyabildi. Gözünün önüne Hatça Nine'nin eski manav kocası geliyordu. Bir de kendisi olmasaydı, iki kızın ertesi günkü hâli gözünün önüne geliyordu. İki kız cenazeyi götüren şoförün yanına oturacaklardı. Onların Kızılçullu'ya gidiş gelişleri pek feci olacaktı.

Ertesi sabah, gün doğmadan giyinip çıktı. Gözleri açık, yatakta oturmaktan sıkılıyordu. Resmi daireler açılıncaya kadar deniz kenarında gezdi. Sonra gidip Raif ile Hulûsi'yi buldu. Muamele bitince Hulûsi ile beraber Eşrefpaşa'ya çıktı. Komşulardan marangoz Süleyman Usta gelmişti. Yetmişlik bir ihtiyardı ve ölenin kocasının arkadaşı idi. On-on beş sene önce gözleri göremez olmuştu. Cenaze duasını o okudu ve "Küllü nefsün zaikatül mevt" ayetini okurken sesi kırılıp artık görmeyen gözleri yaşlarla doldu.

Cenaze Mezaristan'a nakledilirken ona, Doktorla

Süleyman Usta refakat ettiler. Handan ile Suzan da gelmek istediler. Fakat Doktor gelmelerini önledi. İki kızı, Raif'in evine götürmesini Hulûsi'ye havale etti. Raif'in karısı ile kız kardeşi –melek yüzlü ve iki ihtiyarcıktılar– iki çocuğu avundurmak işini becerebileceklerdi. Doktor dönünce Bay Raif'e:

"Biliyor musun arkadaşım, artık hayatın pek çoğunu yaşadım. Pek azı kaldı. Hemen hemen varisim yok gibi de. Bu iki çocuk benim evladım sayılırlar. Zengin değilim, fakat şu Karşıyaka'daki dört-beş odalı evim var. Ev icabederse ikiye ayrılabilir. Evi kızlara yazacağım. Onları şimdiden yanıma alacağım. Sen kızların ağızlarını bir arayıver. Memnun olup olmayacaklarını bir anla" dedi.

Ağız araştırmasını karısı ve kız kardeşinin vasıtasıyla yaptıran Raif, bir–iki gün sonra onun neticesini Doktor Muammer Bey'e şöyle bildirdi:

"Büyük kız Handan çok memnun oldu. Kendi hesabına değil, fakat kız kardeşinin hesabına. O kendisini mükemmelen idare edebileceğini ve açtığı enikonu kâr getirmekte olan terzihanenin kendisine yetip de arttığını, bundan dolayı evden ona ayrılan hissenin tamamen yoksul kalan kız kardeşine verilmesini, işi gücü dolayısıyla gelip Karşıyaka'da oturamayacağını söyledi. Yahu Doktor, adeta Karşıyaka'nın adı geçtikçe kızın benzi atıyor, herhalde, kızın Neriman'da oturduğu zamana ait bir şeyler var.

Her ne ise, Handan ne evde hisse, ne de orada oturmak istiyor. Zaten bu sabah Karataş'taki apartmanı mı, odası mı işte kalkıp oraya gitti."

Doktor:

"Eh madem ki çocuk öyle istedi, öyle olsun. Ben evi Suzan'a yazdırırım. Zaten artık yapayalnız yaşamak da canıma tak dedi. Candan konuşacak bir insan bulmuş olurum" dedi.

Bay Raif,

"Başka bir şey de var" dedi. Gülümseyerek:

"Hulûsi Suzan'a talip çıktı.

"Aman deme! Nasıl oldu?"

"Allah'ın hikmetine akıl erdirilemez. Birdenbire deli divane âşık olmuş. Sen çocuğun babası olduğun için kızı oğlana verip vermemek senin elinde."

"Ben Hulûsi'yi çocukluğundan beri tanırım. Kızı da. Vallahi Raif senden bir şey saklamam. Hulûsi'nin uzaktan uzağa akraban da olduğunu biliyorum. Ben kıza ondan iyi bir koca isterdim. Fakat ne çare ki kıza, bu durumunda ondan iyi bir talip çıkacağını sanmıyorum. Yalnız bundan dolayı evlenecek ben değilim. Fakat kız onun ne düşündüğünü anlamalı. O da istiyorsa bittabi benim söyleyecek bir sözüm kalmaz. İkisine de hayır dualar ederim. Evleri de hazır, bizim evi kıza bırakıyorum a. Sen kızı bir yoklattır."

"A kardeşim evlenmek lafı olur da kadınlar hiç alakadar olmaz olurlar mı? Bizim karı ve kız kardeşim ikisi de bir olmuşlar. Annesini kaybetmekle kızın pek yoksul kaldığını, kendisine kara sevdalı bir âşık çıktığını öğrenerek, zihnen ve ruhen bu yeni vaziyetle alakadar olarak, düşüncelerini annesinin ölümünden uzaklaştıracağını düşünerek kızın duygularını bir sonda etmişler. Kız pek hoşnut kalarak hayret etmiş ve bu mesele hakkında hüküm verecek olanın sen olduğunu ve sen ne dersen onu yapacağını söylemiş."

"Vay gidi haspa vay! Yahu kızlar bir şeyi yapmak istedikleri zaman ne eder eder, sanki istedikleri şeyi kendileri yapmak istemiş değil, fakat başkasının arzu ve emriyle yapmış oldukları tesirini yaratmaya bakarlar. Burada benim vazifem Şam Babalığı. Erkek istiyor, kız istiyor. Pekâlâ. Ben de 'olsun!' diye ferman ederim. Bunu oldu bitti saymalı. Yalnız nikâh ve düğün tarihini tayin etmek kalıyor. Onu da sakın tayin ettiler?"

"Hemen hemen ettiler gibi. Hulûsi'ye bir saniye sonra nikâh kıyılacak dense, pek güç diye protesto edecek. Kızsa naz ediyor. 'Annem daha dün öldü' diyor. Gözleri yaşarıyor. Ve içini çekerek 'Fakat iyisini Muammer Amcam bilir. O ne derse onu yaparım' diyor."

"Ha anlaşıldı. O da bu işin çabuk olmasını istiyor

demek. Pekâlâ ne duruyoruz? Hemen Nihat'a haber salalım, lâzım gelen formaliteleri yapsın. Bu ekspres nikâh olacak."

Gazete No: 511, 26 Nisan 1948

112

Hatça Nine'nin cenazesi kaldırıldığı akşam odanın önü, kapının eşiği ve sokak güvercin bolluğuna uğramıştı. Hatça Ninenin yem saati gelmişti. Fakat kapı kapalı idi. Güneş battı. Gece oldu. Güvercinler daha el'an oradaydı.

Ertesi akşam, guruptan bir–iki saat önce kumrular yine bulut hâlinde sokağın üzerinde Hatça Ninenin odasına doğru uçuyorlardı. Onlar Ninenin, saat kaçta tütünden çıkıp eve döndüğünü biliyorlardı.

Konu komşu güvercinleri görünce:

"Onlar yine geliyorlar. Fakat zavallı nine uçtu gitti" diyorlardı.

Aradan on-on beş gün geçince artık kilitli kapıdan bir medet ummayan güvercinler oraya gelmekten vazgeçtiler.

Hulûsi ile nikâhı kıyılınca Suzan, Doktor Muammer'in evine taşındı. Artık tütüne gitmiyordu. Handan fırsat buldukça kardeşine uğruyordu. Fakat avundurulacak birisi varsa o da Suzan değil Handan idi.

Suzan'a Rıdvan hakkında bir şey söylememişti. Rıdvan ile alakasını kesişi kat'iydi. Fakat bu hareketi ona pek ağıra mal olmuştu. Evet, annesinden ayrı yaşamıştı. Fakat annesinin yaşamakta olduğunu bilmesi, ona adeta bir ruhi dayanak oluyordu. Şimdi kala kala bir Suzan kalmıştı. Fakat tıynetlerinin bambaşka oluşundan dolayı Suzan ona bir teselli kaynağı olamıyordu.

Bir gün Doktor Muammer hastalanıp yatağa yattı. Öleceğini anladı, fakat Suzan'a:

"Hiçbir şey değil kızım, hafif bir rahatsızlık, kısa zamanda geçer" diyordu.

Yattığının üçüncü günü, ancak bir-iki saatlik ömrü kaldığını anladı. Suzan'ı çağırarak karyolasını pencerenin önüne çektirdi. Sonra kâğıt kalem istedi. Bütün kuvvetini toplayarak Raif'e bir mektup yazdı. Mektubu Suzan'a verdi.

"Bunu Raif'e götür. Saat iki buçukta Pasaport'a vapur var. Ona binersin kızım. Raif sana cevap verecek, onu bana getirirsin" dedi.

Suzan, Raif Bey'i nakliye ambarında buldu. Raif mektubu açtı. Okurken benzi attı, mektup şuydu:

"Merhaba arkadaş. Ben yolcuyum. Sen bu mektubu aldığın zaman ölmüş olacağım. Santimantalizmi hiç sevmem, fakat bu mektup sizlere ölümün ötesinden gönderdiğim selamdır. Sana, Pertev'e, Nihat'a, ey can arkadaşlar. Hiç meyus değilim. Yaşadım. Hem de şiddetle! Bir insan muayyen bir gayeye yönelen bir âlettir. Ben yani o âlet, kendimi bir kılıç gibi kullandım. Artık ucum kırıldı, küt oldum, körleştim. Yerim süprüntü küfesidir. Karyolamı pencerenin önüne çektirdim. Karşımda Urla topraklarının denizini görüyorum. Güneş de pırıl pırıl ışıldıyor. Gözlerime karanlık basarken, çok sevdiğim yaradılıştan ayırmayacağım. Ne mesudum, riyakârane göz yaşları dökecek evlat ve ayal bulunmayacak. Yaradılışın gözünün önündeki ışığının ne kadar çoğunu içine alabilirsem o kadarını alacağım. Sana bunu yazarken bir kumrunun da sesi geliyor. Allah sizden ve bütün insanlardan razı olsun ey arkadaşlar. Bu mektubu sana Suzan getirecek. Onu evde alıkoy, ölü evinde yavrucağın işi ne? Yukarıki kırmızı odanın dolabında, yazdığım ve henüz tamamlayamadığım eserimin müsveddeleri var. Belki bir doktor arkadaş evinde faydalı buluşlar bulur. Onu bir ehline ver. E! Merhaba! Hoşçakalın. Ölüm evden çıkıp da ev temizlendikten sonra hemen Suzan ile Hulûsi'nin düğünlerini yaptır. Mesut olsun. Bittabi ev onlarındır. Yahu toplandığınız zaman beni unutmayın, birer

kadeh de benim için sallayın. Yine merhaba, Allahaısmarladık!"

Raif mektubu okuduktan sonra Suzan'a:

"Muammer Amcan bir yere gidip bir şey incelememi istedi" dedi.

Karısına ve kız kardeşine Suzan'dan gizli her şeyi anlattıktan sonra, kızı evde alıkoymalarını tenbih etti. Karşıyaka'ya vapur yoktu. Bir taksiye tam yol verdirerek son süratle Karşıyaka'ya yollandı. Suzan evden ayrılınca Doktor yataktan kalkıp, gelip sokak kapısını kapamıştı. Fakat içeriden otomatik olarak kapının sürmesini, işlenmesin diye iple bağlamıştı. Raif kapıyı kolaylıkla açıp içeriye daldı. Soluk soluğa yukarıya çıktı. Doktor Muammer karyolasına uzanmış, yastığı pencere kenarına koyarak yanağını dışarısını görmek üzere yastığa dayamıştı. Raif girer girmez:

"Muammer! Muammer!" diye bağırdı. Cevap alamadı.

Doktor ölmüştü, fakat daha hâlâ gövdesi sıcaktı. Raif dışarıya koşup en yakında oturan doktorları odaya getirdi.

Doktor hakikaten ölmüştü. Ondan sonra Raif Nihat'a ve Pertev'e giderek doktoru artık kaybetmiş olduklarını bildirdi.

O gece Pertev, Doktoru rüyasında gördü. İkisi de otobüste karşılaşmışlardı. Muammer:

"Merhaba Pertev böyle nereye gidiyorsun?" diye sormuştu.

Pertev de:

"Şimdi sordun a. Şimdi aklıma geldi. Nereye gittiğimi bilmiyorum" dedi.

Doktor:

"Tuhaf değil mi ben de nereye gittiğimi hiç bilmiyorum. Hem bu otobüs pek de İzmir'in Eshot markalı otobüsüne benzemiyor. Bu gittiğimiz yer ise ne Alsancak'a ne de Eşrefpaşa'ya, Konak veyahut Tepecik'e benziyor. İki-üç günden beri hastaydım. Hatta öleceğimi sanmıştım. Sonra iyi oldum. Bu otobüs sanki bir

yerden bir yere değil fakat hiçbir yerden hiçbir yere gidiyormuş gibi. Her nereye gidiyorsak hayırlısıyla gidelim bari. Birkaç günlük hastalıktan sonra iyi oluvermek insanın pek de hoşuna gidiyor" dedi.

İkisi de pencerelerden dışarıya bakmışlardı. Otobüs sanki boşluk içinde gidiyordu. Doktor Pertev'e:

"Bütün ömrümce ilaç için olsun ağız tadıyla şöyle bir hasta döşeğine uzanamamıştım. Adeta rahat ediyorum. Vakıa hiçbir yere gitmiyor gibiyiz amma aklımı oynatmadım. Mutlaka hastanın biri beni çağırmıştır. Ben de ona doğru gidiyorumdur. Hastanın kim ve nerede olduğunu unuttum galiba. Ne olacak Pertev? Artık ihtiyarladık. Bunuyorum galiba. Dur hele aklımı başıma bir toplayayım. Şimdi hatırlarım inşallah" dedi ve zihnini kurcalamaya koyuldu.

Ne var ki apansızın biletçi:

"Geldiniz!" diye bağırdı.

Doktor da Pertev'e:

"Sen de madem ki gideceğin yeri bilmiyorsun ve mademki de biletçi geldiğimizi söylüyor, inelim bari!" dedi.

Gazete No: 512, 27 Nisan 1948

113

"Hay hay inelim.

İkisi de kendilerini büyük bir binanın önünde buldular. Kapıcı "Buyurunuz Doktor Muammer Bey, daireniz hazır. Sizi iki gündür bekliyorduk. Hoşgeldiniz, safa buldunuz. Sizin daireniz ise Pertev Bey daha el'an hazır değil. Fakat bir eyyam doktorla beraber kalabilirsiniz" dedi.

Doktor, Pertev'e "Demek ki beni isteyen hasta burada. Gel de içeriye girelim" deyice, ikisi de içeriye daldılar.

Fakat otel kâtibine benzeyen bir adam Doktora "Salona buyurunuz da biraz istirahat ediniz" dedi. İşte

orada iki saat kadar işsiz güçsüz beklediler. Canları çok sıkıldı. Doktor, otel kâtibine "Yahu hasta nerede?" diye sordu.

Adamın adeta gözlerinin içi güldü. Doktor'a "Efendim burada hasta yoktur. Burası cennettir" dedi.

Doktor da Pertev'in kulağına eğilerek "Gördün mü başıma gelenleri? İşsiz güçsüz cenneti ben ne eyleyeyim?" dedi.

Tam o sırada gözleri fal taşları gibi açılmış iki adam kapıdan içeriye daldılar. Otel kâtibini andıran adama:

"Baş şeytan cehennemin ilk katından esfel-üs-safiline hoplarken kuyruğunu kırdı. Aman Doktor yok mu?" diye bağırarak yalvardılar.

Doktor Muammer hemen yerinden fırlayarak "Ben varım a" dedi.

Gelenlerin ikisi de "Öyleyse buyurun" dediler. Doktor'a yol gösterdiler. Doktor "Sen de gel Pertev" deyince Pertev de ardları sıra yürüdü. Böylece dört kişi cehenneme doğru yürüdüler.

Yazın Eyyamı Bahur sıralarında –daha imbat rüzgârı almadan– İzmir hamam halvetindeymiş gibi yanar a. İşte orası bin beterdi. Yanlarındaki iki yabancı:

"Sizi rahatsız ettiğimizden dolayı mahcubuz. Herhalde cenneti bırakıp da cehenneme gelmek hoş olmaz. Fakat ne çare ki, on-on beş bin senede bir baş şeytanın başına böyle bir kaza gelir, ya boynuzu veyahut da kuyruğu kırılır" dediler.

Doktor Muammer bir kahkaha salıverdi:

"Hiç mahcup olmayınız" dedi. "Ben ve arkadaşımı böyle yerler hiç rahatsız etmez. Çünkü şaka değil, biz yeryüzünde, kös dinlemişiz, davuldan perva etmeyiz. Dünyada yaşadıktan sonra cehennemde asırlarca cayır cayır yansak kılımıza bile zarar gelmez. Yanmaya ta o kadar idmanlıyız. Ben doktorum, arkadaşım da muharrirdir. Dıştan ne kadar yansak içimizden neşe şampanya gibi fışkırır" dedi.

Aşağıya inince Doktora baş şeytanın kırılmış olan koca kuyruğunu gösterdiler. Doktor "Bunun röntgende filmi alınmalı" dedi. Fakat cehennemde X şuaı yokmuş. Doktor kırıkçı çıkıkçı olmamasına rağmen kuyruk onarma işinin de bal gibi üstesinden geldi. Hatta "Şeytanın kuyruğu nasıl onarılır?" adlı bir kitap bile yazmaya başladı.

Baş şeytanın kuyruğunu düzelttiği için Doktor ve arkadaşına, bir eyyam cehennemde kalma izni verildi. İşte o zaman Doktor harıl harıl yanık yaralarını iyi etmeye koyuldu. Orada "zaman" denilen, hiç görünmeyerek hep akıp giden şey yoktu. Ne var ki dünyadan arta kalan bir düşünce âdetine bağlı kalarak Doktor da Pertev de geçmekte olduğunu sandıkları vakti hesaplamakta devam ediyorlardı.

Doktor'un tahminine göre üç günde, üç binden fazla yanık yarasını tedavi etmişti. Dördüncü günü Doktoru yaka paça ederek, bir büyük şeytanın önüne sürüklediler. Pertev de "Aman etmeyin eylemeyin, bir fenalığı yoktur Doktorun, melek gibi bir adamdır" diye yalvara yalvara onların peşine düşmüştü. O şeytanın boynuzları iri yarı bir kayısı ağacı boyundaydı ve onun kadar da dallı budaklıydı. Besbelli ki şeytanların bir müfettişi veyahut kontrolörü idi. Şeytan ehem ühüm diye boğazını temizledikten sonra:

"Çok müteessirim Bay Muammer, fakat burada aşırı işler görerek çizmeden yukarıya çıkmaya başladınız" dedi.

Doktor "Ne gibi aşırı işler?" diye sordu.

Öteki "Baş şeytanın kuyruk acısını giderdikten sonra size cehennem ateşiyle yanan birkaç suçlunun tedavisi için izin verildi. Fakat işte o kadardı. Siz haddinizi bilmeyerek on binlercesini tedaviye kalkıştınız. Bu gidişle ruhları yakmaktan ibaret olan cehennemin varlığının hikmetini ortadan kaldıracağınız anlaşıldı. Nizamı âlem bu kadar bozuldu mu ki siz kırk yıllık cehennemi cennete çevirmeye kalkışacaksınız?" diye bağırdı.

Doktor "Ben bir doktorum. Mesleğimin aklıma ve vicdanıma emrettiğini yapıyorum" dedi.

Kontrolör şeytanın kafası iyiden iyiye kızdı. "Olmaz! Olmaz!" diye haykırdı ve "Hemen pılı pırtıyı toplar ve cehennemden defolursunuz" dedi.

Doktor Muammer yeisle başını bir yana kırdı. Cennette tedavi edilecek hasta yoktu ki, onları iyi ederek mesut olabilsin? Fakat hüküm elinde değildi ki, Pertev'e "Gel de cennete dönelim bari" dedi. Böylece cennete döndüler. Orada Muammer, Lokman Hekim'e rastgeldi. Kimseyi tedavi edemediği için onun da canı sıkılıyordu. Ne var ki birbirleriyle dertleşerek avunuyorlardı.

Aradan tahminlerine göre bir gün mü, iki gün mü geçti ne? Onları getirmiş olan otobüs yine cennet kapısında gözüktü. Biletçi Pertev'e gülümseyerek "Sizi yine yeryüzüne götürmeye geldim" dedi. İki arkadaş vedalaştılar. Doktor Muammer "Arkadaşlara candan merhaba götür. Aman son arzularımı –güç şeylerden değil– yerlerine getirsinler. Benim burada rahatım yerinde" dedi.

Pertev onu kucaklamak üzere kollarını uzattı. Fakat o dakikada uyandı. Gördüğü bir rüyaydı. "Hayırdır inşallah" dedi.

Doktor'un arzusu üzerine Suzan ve Hulûsi'nin düğünleri yapıldı. Eski neslin bir Doktor Muammer'i ve bir Hatça Ninesi göçmüşlerdi. Fakat düğünden dokuz ay sonra Suzan ikiz çocuk dünyaya getirdi.

Artık Martı, İzmir hayatına adamakıllı dalmış değil, fakat daldırılmıştı. Bazı geceler insan bir kâbus görür. İnsanın canına kıymak için, onu kovalayan bir düşman vardır. İnsan kaçmak ister, fakat ayakları koyu tutkal ve zift bir bulamacın içine saplanmışlardır. Ayağını kaldırınca bulamaç süner süner, fakat kopmaz ki, ayaklar kurtulup kaçsınlar. İşte Martı kendisini böyle bir bulamaca dalmış buluyordu.

İlk önceleri, o koskoca apartmanlarına gelen mi-

safirlere ve arkadaşlarına, Bay Haşmet, Martı'yı, oturdukları yeri süslemeye memur bir şezlong bayanı diye teşhir ediyordu. Hatta o kadar bile değil, bazen onu canlı saymıyor, fakat bir lüks eşya addediyordu. Martı misafirlikte tedavülü zaruri sözlerden birisini söyleyince ve o söze göre –terbiye icabı– yüzüne ve dudaklarına gülümsemeye benzeyen kasmaları ve yayılmaları yaptırınca, Bay Haşmet "Gördünüz mü hele? Benim kırmızı tepeli cici papağanım ne güzel konuşuyor ve yüksek sosyeteye mensup olduğunu ne güzel isbat ediyor?" manasına gelen bakışını misafirlerinin üzerinde gezdiriyordu. Kendisi bir tarafa, misafirlerin, bu durumundan dolayı Bay Haşmet ile alay etmekte olduklarını apaşikâre görüyordu.

Gazete No: 513, 28 Nisan 1948

114

Martı kendi köyünde nezaket denilen ve çoğu kere riya ile zehirlenmiş bulunan o küflenişle kokup çürümemişti. Haşmet ve arkadaşları onun memleketini tanımıyordu. Issız ormanda her yaprağın bir söz olduğunu, bütün ormanın derin bir iniltiyle konuştuğunu bilmiyor, bilseler de umursamıyorlardı. O kahkahamsı cırlak şırlak ve şapıldak gülüşüyle, o dakika aralarında bulunmayan arkadaşları için ya, "Aman ne kaba insanlar! Onlara bir daha uğramayacağız. Adeta bizi de kendilerinden sayarak laubali olacaklar" diyor, veyahut hususi otomobilleriyle değil de taksiyle gelmişler ve öyle gelmiş bulundukları pencereden görülmüş olduğuna kani olmuşlarsa, "Ah Hanımefendi, sormayın başımıza gelenleri, şoförümüz pek edepsiz çıktı. Otomobilimizi bozdu da taksiyle gelmek zorunda kaldık" derlerdi. Kadınlar sanki bütün yıldızlarıyla gözünün önünde burcu akrebi geçiyorlarmış gibi, havada salladıkları elleriyle yüzüklerinin pırlantalarını parlatarak, her görmüş oldukları insanla alay ederlerdi. Haş-

met'se iştahla tıka basa bir âlâ yemek yemiş olanlara has, kendinden memnun bir hayvan bakışıyla onların alayına katılırdı. Martı işte bu hale çok üzülüyordu.

Haşmet ile onun, candan dost denilen on-on beş kişiden ibaret, bir tanıdıklar grubu vardı. Bunlar toplanınca şiddetli bir duygu duymak çok ayıp oluyordu. Ayıp olmayan bir şey varsa –ne kadar şiddetle ve açıklıkla mümkünse– o kadar kâr edip para toplayabilecek hareketlerdi. Bir mizah çakışı, bir hiciv şimşeği, bir öfke, bir sevgi yasaktı. Para ve konu komşuyu kendilerine ne kadar kıskandırabilirlerse kıskandırmak müstesna, her şey yasaktı. Zehirli gaz gibi tesviyeci ve tertemiz edeple samimiyet haddi mâkule indirilecekti. İşte bu, yaşamak, düşünmek, ilave etmek değildi. Hayatı taklitti. Oysa bir şeyin taklit edilebilecek ve tekrarlanabilecek yeri mutlaka onun ölü tarafı olabilirdi. Çünkü hayat tekerrürsüz ve eşsizdi.

İlk önceleri Martı, Haşmet'in kendisini pek güzel süslü bir kadın diye teşhir etmesine canı sıkıldı. Ona köyünün güzelliğinden bahsetti.

Bay Haşmet kendisini tahkir edilmiş sayarak ve kaygılanarak "Yoksa oraya mı dönmek istiyorsun?" dedi.

Erkek bu suali sorarken Martı tâ içinden açık ve ıssız denizin üzerinde rüzgârın geçişini işitir gibi oldu. İşitir gibi değil, işitmiyordu, fakat sanki o rüzgârın içindeydi. Girdaplanıyordu, fısıldıyor, denizleri sürüp götürüyor, kalkınıyor, kayıyor, hür, tamamen hür olarak uzaklaşıyordu. Kanı yüzüne kıpkırmızı harladı. Gidiyor, kurtuluyordu. Bu duygusunun kuvvet ve şiddeti kendisini bile hayret ettirdi. Bu kadar kuvvetle duyabileceğini hiç tahmin etmemişti.

Haşmet cevap alamayınca "Unutma Martı ki köyde bir hiç idin. Burada ise... dedi ve göbeğini şişirmeye başlayacaktı. Fakat o küçük boyuna rağmen Martı'nın yerinden yavaş yavaş irkilişinde, vurmak için kalkan on beş tonluk bir şahmerdanın tehdidi ve korkunçluğu vardı.

Haşmet kendi sesinde, kendi kulağıyla mağlubiyetinin hükmünü işiterek "Seni seviyorum Martı!" dedi. Sonra iradesi kırılarak yalvarmaya başladı. Koyunlara has bir edayla:

"Oraya dönmek istemiyorsun değil mi?" dedi. Martı'nın gözünün önüne evlenerek mesut olmuş olduğunu sanan ihtiyar Kara Mahmut geldi. Kendi içinde sert bir emir verdi. Ve ta uzaklardan geliyormuş gibi, kendi sesinin "Hayır!" diye cevap verdiğini duydu. İşte o dakikadan itibaren Bay Haşmet, Martı'yı bir süs kadını saymaktan çok korkardı.

Arkadaşları saydığı insanların Haşmet ile alay etmesine gelince bu da nedense hiç hoşuna gitmiyordu. Haşmet'in onlara karşı candan bir yakınlık duyduğunu sanıyordu. Vakıa dostluk "Sen ey dostum, eğer kendi faziletinden şu kadarını verirsen ben de sana kendi faziletimden bu kadarını veririm" yollu ticari bir alavere değildi amma sıcakkanlılığı ile bir insana sokulan bir insanı –o anda ne kadar gülünç olsa da– tezyif etmek Martı'ya hiç de hoş gelmiyordu.

Ne var ki, Haşmet'in o "kardeşim" dediği insanlar kapıdan çıkar çıkmaz Haşmet hemen onlarla alay etmeye başlıyor ve yatakta hemen hemen sabaha kadar onları tefe koymakla, küçültmekle uğraşıyordu.

Martı hayret içinde "Yahu madem ki böyledir, onları neden çağırıyorsun?" diye sorunca Haşmet ciddileşip, şu veyahut bu iş için filan falan beyin okşanması icabettiğini söylüyordu.

Martı "Pekalâ onu şu veya bu için çağırıyorsun. Ötekileri neye davet ediyorsun?" diye sorunca kocası:

"Onlar tuhaf ve eğlendirici figüranlardır" diyordu. Bir gün evlenip, ertesi günü boşanmak eğlendirici mi olurdu? Kokain veyahut eroin kullanmak eğlendirici mi olurdu? Bayan, kaşlarını amma da fena yoldurmuş, suratını Şafii köpeğine benzetmiş demek eğlendirici mi olurdu? Birçokları ezberledikleri iki nükteyi her gittikleri yerde tekrarlıyorlardı. Şairler için, şiirde güneşi kullana kullana onu karartttılar dediği gibi bu kelimeler

için de artık tamamen yavanlaştırdılar denebilirdi. Asıl tuhafı bu tuhaf ve eğlendirici şeylere kendisi de dahil, nasıl olur da hemen yüzlerini bir sırıtışa yayabiliyorlardı. Martı'nın gözünde kocası da dahil bu arkadaşlar, arkadaş değil fakat bir suikastın suç ortakları idiler.

Kendisinin bir süs kadını olduğu hakkında kocasının telakkisini Martı, -ders verircesine- tashih etmişti. Arkadaşlarının Haşmet ile alay etmekte olduklarına üzülüyordu. Buna da mâni olmak teşebbüsü ancak Haşmet'in zaten tahmin ettiği boşluğunu meydana koymuştu. Bu suretle İzmir'de yaşadığı hayat tahammül edilmez bir hal aldı. Bir insan, Bay Haşmet gibi bir adamın, deli olmadan uzun zaman karısı kalamazdı.

Her sabah uykudan uyanırken yeni bir güne başlıyorum diye gözlerini korka korka açıyordu. Uykudan uyanıklığa, sanki yavaş yavaş yükselen bir asansörle çıkıyordu. Halbuki köyde ağaran tan yerine bakmak için kapıyı açınca, bir çiğ tanesi kadar terütaze ve parlak bulunuyordu.

Bir akşam, evlerinde yine bir balo vereceklerdi. Martı'nın çok sevdiği hizmetçi Meryem:

"Artık balo için giyinmek zamanı geldi, hanımefendi" dedi.

Martı ona tuhaf tuhaf baktı "Giyinmek mi, soyunmak mı, derler, Meryem? İnsan o yarıçıplak hâlinden utanıyor. Bir gün insanları kurtarmak için denize çıplak daldığımı hatırlıyorum. Utanmak aklımdan bile geçmemişti. Neyse haydi giyinelim" dedi. Martı'nın elbisesi gürültüsüz bir elbiseydi. Davetlilerin arasında bir sükût parçası gibi gider gelirdi.

Gazete No: 514, 29 Nisan 1948

115

O akşam Haşmet'e yemekte hiçbir söz söylemediği halde o "Acaba şu davetli gelir mi? Acaba salondaki büfe yerinde mi? Yoksa onu öteki köşeye mi koymalıy-

dı?" gibi sorgularla Martı'nın düşüncelerini delik deşik ediyordu. Bir aralık Martı artık dayanamayarak "Sen hiç merak etme. Gelince hayranlık çığlıkları salarak 'A efendim, zevk sahibi bir kadının şu möblelere el değdirmiş olduğu ne kadar belli. Büfenin o köşeye konması şaheser doğrusu. Hele şu vazodaki iki çiçeğe bakınız! Eh doğrusu Martı'cığım seni tebrik ederim,' gibi şeyler söyleyeceklerine emin ol. Sonra da 'Böyle rezalet olur mu?' diye arkamdan, bana zehirli oklar atacaklar" dedi.

Haşmet "Ah Martı'cığım böyle yapacaklarını hiç bilmez olur muyum? Fakat o Balkavakçıoğlu yok mu? Buranın en zengin adamı. Belki de dünyanın en zengin adamı. İnsanın kilidi en ziyade muhtaç olduğu şeyidir. En ziyade muhtaç olduğu şeyse paradır. Parayı tutan, insanların topunu kelepçelemiş gibi kitleyip peşi sıra sürükler..." falan diye söylerken, Martı da içinden "Halbuki insanın içi binbir mucizeyle dolu bir âlemdir" yollu düşünüyordu. Nihayet Haşmet'e "Bak sana söyleyeyim. Sen insanı, insan avlayan avcı ve avlanan av diye iki kısma ayırıyorsun sanıyordum. İçimden 'Eh, Haşmet, kesilen koyun olmaktansa, kesen kasap olmayı tercih ediyor!' diyor da, seni kendime karşı müdafaa ediyorum. Halbuki her ağzını açtıkça, son bir gayretle müdafaa edebilecek bir yerini berbat ediyorsun. Allah aşkına sus Haşmet. Bak ahçı şu yalancı dolmaları ne güzel pişirmiş" dedi.

Dışarıda karalıkta, kapkara bir gökten su değil, sanki soğuk soğuk mürekkep damlaları yağıyordu. İşte o zaman davetliler ilk önce tek tük fakat sonra küme küme sökün etmeye başladılar. Erkeklerin hepsi de kapıdan girmezden önce, bir elle kıravatlarını düzeltirken, öteki elleriyle taranmış pomatlanmış saçlarını sıvazlıyordu. Yüzlerine bir maske takarmış gibi bir gülümseme hâli veriyorlardı. Kalabalığın ve gürültünün arasından geçerek gülümsemeyi Martı'ya götürüp veriyorlardı. Sonra ona, yüzü, güzelliği veyahut elbisesi hakkında, göz göre göre yalan olan komplimanlar yapıyorlardı. Martı'nın asıl ağrına giden şey. onlara hiç olmazsa on-

larınki kadar yalan ve sahte komplimanlarla ve gülümsemelerle mukabele zorunda kalmasaydı.

Büsbütün resmi bir balo olmadığı için yan odada fosur fosur içilen sigaraların dumanı salonu buğu tabakasıyla sefer tası gibi kat kat ufki ayırıyordu. Laf olsun diye, birçok konuşma oluyordu. Ötede beride kümelenmiş olanlardan arasıra bir gülüş tufanı kopuyordu.

Bir an Martı, pencerenin perdeleri aralığından yıldızların parladığını gördü. Demek ki rüzgâr, bulutları sürmüş götürmüştü. Martı serin havada dışarısının sadeliğine, gerçekliğine can atıyordu, fakat nasıl ayrılsındı?

Sert yağmurlardan sonra mutlaka sokağa fırlardı. Birkaç günden beri sisli ve puslu olarak şehir üzerine çökmüş kara bulutları yırtıp savurunca Martı, o açık Ege'den gelen rüzgârlarla beraber yaşardı. Sokakta cinsiyetlerini bakışlarıyla Martı'nın dikkat nazarına getirmeye uğraşanların, bu teşebbüsleri ne kadar lakayt kalırsa denizden gelen imbatın kokusundan ve tadından o kadar duygulanırdı. O atılgan ve hızlı rüzgârla capcanlı olarak yaşar ve Kordon'da kış loşluğu içinde, köpüklerin beyaz aleviyle sarılan İzmir kıyılarını seyrederdi. Fakat işte bu gece ondan mahrum kalıyordu.

Nihayet misafir kalabalığı arasında bir hareket görüldü. İnsanlar el sıkışıp ayrılmaktaydılar. Derin bir nefes almak sırası gelmişti. Artık birçok davetlinin göz altlarında bir yorgunluk morluğu ve şişkinliği görülüyordu. Pırlanta kadar parlakları yok değildi. Fakat "Aman efendim, çok güzel bir akşam geçirdik" dedikleri zaman, pırlanta kadar soğuk ve katı oluyorlardı.

Hepsi de ayrıldı. Salonlar ve odalar iğrenç bir haldeydiler. Hava insan soluğu ve sigara dumanıyla leş gibi kokuyordu. Kül tabakları tepelemesine sigara izmaritleriyle doluydu. Her tarafta kirli ve yapışkan bardaklar, mutfak ve aralıktaysa dağ gibi yığılmış boş şişeler.

Bay Haşmet yorgun argın kendini bir koltuğa salıverdi. Martı'ya "Neyse her şey iyi gitti. Bir falso ol-

madı. Yalnız bizim numarasızdan pek utandım. O alaca bulaca renkli çiniler pek bet. Bu ay iki bin lirayı gözden çıkarıp krem renginde çinilerle modern bir apteshane yaptıracağım" dedi.

Martı'nın gözlerinin derininden mavi bir ateş çıktı. "Evet hayatları gayesiz krem renginde bir apteshane yapmak. Ayda iki bin lira kazandığına göre bir aylık hayatın lüks apteshaneye gitti demektir. Düşün bir defa, ilelebet geri dönmeyecek bir aylık bir hayat parçası. Yüzüme öyle şaşkın şaşkın bakma. Apteshaneden bahsetmek ayıp oluyor değil mi? Halbuki kimbilir kaç kişinin canını yakarak hayatın koskocaman bir ayını ona hasretmek hiç de ayıp değil. İşte bu hal bana son numaradaki pislikten daha iğrenç geliyor. Gerenkuyu'da tulumbanın altında denizde açıkta şıpır şıpır yıkanırdık. Yaşasın son numaraya varmak için kış olsun yaz olsun, bahçenin ta öteki ucuna kadar, yıldızların altında yürümek! Burada yüz numarayla kapı komşusu olduk. Öyle ne bakıyorsun? Güzelse eğer güzel olan gül gibi, şeftali gibi, hep ondan bahsetmek a" dedi.

Gazete No: 515, 30 Nisan 1948

116

Bay Haşmet yutkunuyordu. Bir şey söylemek istiyor fakat kendini tutuyordu. Martı, "Ne söyleyeceksen söyle a canım. Yine bana temin ettiğin konfordan bahsedeceksin. Yutkuna yutkuna baklayı nasıl ağzına getirmekte olduğun belli. Şu mobilyalar biz ölünce yine böylece mobilya olarak kalacak. Bunlardan bahsetmeye değer mi? Ah bir şey, ne bileyim ister fena ister iyi, samimi olarak inandığın bir şey olsa. Başının veya beyninin nüvesinde sarıldığın bir hakikat olsa, kuru taş bana kuştüyü yastık olurdu. Yaşadığımı duya duya gönlünün en derininden kaynayan insanın ve senin eşin bir kadının sana kana kana tesellisini verirdim. Gönlümden kopa kopa geleni sana az telakki ederdim.

Ve güzelsem güzelliğim senin azıcık da olsa mükâfatın oluyor diye bir işe yaradığına kanaat getirir ve itminan duyardım. Benim böyle konuştuğumu duymamıştın değil mi? Lafı, bir insandan başka bir insana hakikatleri taşısın diye yaratmışlar. Biz onlarla boyuna yalan taşıyoruz. Bir defacık olsun hakikat taşısınlar da rahat etsinler" dedi.

Haşmet "A canım, Bayan Feride bu akşam bir hikâye anlattı. Geçen sene İnciraltı Banyoları hakkında. Bak..." diyordu. Fakat Martı heyecan içindeydi. Ona "Kes, biliyorum. Yine arkadaşlarından duyduğun leş gibi pis ve kaba bir şey olacak. Kaç yıldır bana geceleri eteklerimi çözdürerek, çok spiritueldir diye anlata anlata bitiremediğin menkıbelerden bir tanesi daha olacak. Onu kendine anlat ve her zamanki gibi katıla katıla gül. Bu akşam seni kırmamak için dinleyip de 'çok tuhaf!' diyesim yok. Utanmadan iki bin liralık krem renginde numarasızdan bahsettin. Ben 'abdeshane' deyince biraz üzerine tuz serpilen sümüklü böcek gibi, köpüre köpüre kabuğuna çekiliyordun" dedi.

Haşmet:

"O hikâyeyi söylemekten maksadım denizi sevdiğini bilirim de, bu yaz Florya'ya veyahut Fransa'da Nis'e veya Montekarlo'ya..." diyordu.

Fakat Martı "deniz" sözünü duyunca ne oldu bilemedi. Birdenbire hızlı hızlı solumaya koyuldu. Kulağının fizik işitişine değmemekle beraber, yine için için, işitilecek kadar yakın ve ruhsuz ve engin bir fısıltı duyuyordu. Öyle bir fısıltı ki, birbirine sürülen ipeklerin sesine benziyor ve göz yayılımınca çepeçevre ufuklara yayılan bir ıssızlık ve sükûtu ifade ediyordu. İşte buna kıyas sükût denilen ve her gürültünün tam bir yokluğundan ibaret olan sessizlik ancak bir boşluk olurdu.

Martı:

"Deniz mi dedin?" dedi.

Haşmet:

"Evet, o plajlarda neler de neler var. Mayoların çeşidi, kalabalıktan dolayı, deniz sudan ziyade hep bal-

dır bacak ve sağrı kesilir. Ben fotoğraf makinemi de beraberimde alacağım. Kıskanmazsın ya. Bazı kadınların enstantenelerini alacağım" dedi.

Ve daha başka şeyler anlatmakta devam etti. Fakat Martı'nın dinlediği yoktu. O yavaş yavaş başını eğmiş, göz kapakları gözlerini örtmüştü. Karanlıklardan ibaret bir zemin üzerinde alaimisemaların görülmesi gibi kapaklarının altında uzak engînleri görüyordu. Haşmet Martı'yı o dalgın hâliyle görünce, filmlerde kocaların uyumakta olan karıcıklarını, nasıl gül gerdan üzerine konan pembe kelebekler gibi öpücüklerle uyandırdıklarını hatırladı. O da yavaş yavaş Martı'nın arkasına geçerek beyaz ensesinin üzerine şappadak bir öpücük yapıştırdı. Niyeti bir sürpriz yapmaktı.

Tıpkı bir dişi parsın hırlayarak sıçrayışı gibi Martı ayağa fırladı. Budala durup dururken utanmadan onun derisine dokunmuştu. Martı o anda, kendisini Haşmet'e öptürmekle içten duyduğu öteki kocaman çağrışa ve gözlerinde o çağrışa benzeyen özleyişlerle ona gelmiş olan insanlara ihanet etmiş olduğunu düşündü. Öpüş onu, sert bir kamçı salışı gibi yaktı. Haşmet irkilmekte olan kadının gözlerindeki ateşi görünce durduğu yerde şaşakaldı, ürktü, geriledi. Kadın hiddetinden tıkana tıkana:

"Sen, sen ha! Sen bana dokunacaksın ha!" diyordu.

Haşmet:

"Ne diyorsun Martı?" diye geriliyordu.

Bir sandalye devirdi. Martı'nın harlayan öfkesi durulmuyordu. Yüzündeki renk elektrik ışığının pembesi değildi. Etrafına bakınırken pencereden yeni doğan ayın dağ sırtındaki turuncu kenarını gördü. Demincek içinden duyduğu fısıltı gitgide daha da yaklaşıyordu. Kendi kendine kalmak istiyordu. Korkunç bir sesle:

"Ben gidip yatacağım" dedi. Ve odadan çıkıp gitti. Gözlerini kapayınca ta uzaklarda, Gerenkuyu'da babasının, aksakallı babasının yapayalnız oturmakta olduğunu gördü. Bütün gece rüyasında onunla uğraştı.

Ertesi sabah hava berbattı. Martı'nın gönlü ise ondan da kasvetliydi. İsteksiz olarak giyindi ve aşağıya indi.

Kahvaltıda Haşmet ile beraber iki görümcesi de vardı. Tam bu sırada sokak satıcılarının birisi "Halis Bodrum mandalinleri!" diye bağırdı.

Martı'nın gözleri kavuşmuş dalların titreşen yaprakları arasından sızan zümrüt ışıklar gibi aydınlandı. Satıcı bir Egeli idi. Martı'nın içi açıldı, güldü. Odadan dışarıya atıldı.

Martı sokak kapısında duruyor, satıcıdan harıl harıl şundan bundan havadis alıyordu. Haşmet komşuların kendisini göremeyecekleri bir tarzda kapının ardında gizlenerek:

"Martı! Martı! Ne yapıyorsun? Senin bir sokak satıcısıyla laubali konuştuğunu konu komşu görürse, ne diyecekler?" diye fısıldıyordu.

Görümceler ise Haşmet'e:

"Baksana neredeyse herife sarılıp öpecek. Elalemeye karşı rezil oluyoruz" diyorlardı.

Bir aralık Haşmet, Martı'nın eteğini çekti. Martı mandalincinin mandalinlerini aldıktan sonra, onu uğurladı ve hemen yukarıya odasına vardı. Mantosunu ve şapkasını giydi. Aşağıya gelince:

Haşmet'e "Gidiyorum" dedi.

On beş gün sonra Gerenkuyu'da, deniz kenarında düşünceli düşünceli oturmakta olan Kara Mahmut'un önüne kızı Martı çıkakoymuştu. Babasına:

"Artık yanına geldim ve bir daha yanından ayrılmayacağım" dedi.

Gazete No: 516, 1 Mayıs 1948

117

Artık gece olmuştu. Deniz kenarında çiçekleri de yaprakları da yemişleri de mis gibi kokan mandalin, portakal ve limon ağaçları sıra sıra uyuyorlardı. Ufkun

üzerinden koskocaman bir ay doğdu. Bembeyaz mandalin ağaçları tepelerinden tırnaklarına kadar ağardılar. Çünkü ayın nuru ev inşa edermiş gibi temelden değil, kendi âlemini gökten yaratıyordu. Ağaçlar duvaklarını başlarından çözüp yere salıveren gelinler gibi güzelliklerinin bütün çıplaklığı ile ışıklandılar. Ağaçların üzerine kar yağmış gibiydi. Fakat güzel kokan ılık ve serin bir kar. Çiçekler yerlerde karlar gibi yağıyorlar, toprakları da ışıkla örtüyorlardı. Rüzgârın her esintisi, düşünceleri bugünkü bilinen dünyadan çok uzak çok daha öte âlemlere götürüyordu. Bahçeye nur inmişti. Sanki gök şale olmuş ve cennetlerden lahuti bir musiki yeryüzünde bir misli daha olmayan adalar, denizler, kıyılar yaratmıştı. Kıyıdan deniz şıpıltısıyla beraber bir kadın gülüşü duyuluyordu. Babasına konuşmakta olan Martı'nın gülüşüydü.

Bay Haşmet Karaoğuz, yatak odasına çekilmiş derin derin düşünüyordu. Demek ki, Martı, kendisinin servetini, mevkiini, otoritesini, tecrübesini yine kendisine bırakarak başını alıp kaçmıştı.

Skandal pek büyük olacaktı. Dedikoducular, dili biberliler dedikodunun bu kadar kelepirini bulurlar da hiç ağızlarını mı tutarlardı? Böyle güzelim skandal üzerinde dillerini bileyip bileyip kendisini habire arkasından sokacaklardı. "Efendim kadının hakkı var. O ayı, kadın mı kullanmasını bilir. Bittabi kadın da kaçar mı kaçar. Kimbilir hangi fidan boyluyu bulmuştur. Acaba Palamutçuoğlu Bay Hüsrev ile mi kaçtı dersiniz, yoksa Menemenlilerin Asaf ile mi? Belma, Asaf ile kaçtı diye, Bayan Sumru'yla yüz lira bahis koştu. Bana kalırsa ne Asaf ile, ne de Hüsrev iledir. Mutlaka Cemal iledir. Onun ne uçarı çapkın olduğunu bilmez miyiz biz?" diye ardından veriştirip duracaklardı.

Bir çeyrek saat önce Bay Haşmet Karaoğuz yatak odasına girerken hizmetçi kız Meryem yatak odasının tozunu almakla meşguldü. Bay Haşmet odaya girince kız paravanın arkasındaydı. Efendinin odadan çabuk

çıkacağını sanarak kız kendini göstermemişti. Haşmet'in kendi kendine konuşmakta olduğunu duyunca hizmetçi kız, kendisiyle konuşurken işitilmiş olmaktan, efendisinin utanacağını sanarak hiç ses çıkarmayarak paravanın arkasına büzülmüştü.

Haşmet koltukların birine kendisini bırakarak başını iki avucuna aldı. Karısı çok ayıp etmişti doğrusu. Bırakın dedikoducuları fakat kendisinin en yakından tanıdıkları bile, kendisine veya kendi önünde başkasına, bu kadar nazik bir noktaya değil sözle, fakat ima yoluyla bile temas etmezlerdi. Amma! İşte amması vardı. Arkasından ona enayi diye gülerlerdi yahu...

Her şey bir tarafa, işte asıl gücüne giden bu enayilikti. Bir an için Martı'yı gidip bulup güm! diye vurmayı aklından geçirdi. Ne var ki, kanun denilen bir baş belası vardı. Ticaret yapayım bol bol cebellüpe edeyim derdin, karşına kanun dikilirdi. Karından hınç almaya çalışırdın, önünde gulyabani gibi kanunu bulurdun. Hiç iki biri yok insanı şip diye hapishaneye tıkıyorlardı. Bu kanunlar ne anlaşılmaz şeylerdi. Evini soymak üzere eve giren hırsızı, canın istediği gibi gebertebilirdin de haysiyetini alıp kaçan karına bir şey yapamazdın. Karısı evinin eşyası kadar kendisinin idi ya. Hatta sandalyeni dolabını satabilirdin; fakat karını hayır! Ta o kadar sıkıfıkı senindi. Ah keşke Martı ağır bir kamyonun altında namuslucasına katır kütür ezilseydi de, böyle haysiyetle beraber diri diri kaçıp kurtulmasaydı. Kamyonun altında parçalansaydı, ne karısı, ne de kendisi haysiyetlerinden hiçbir şey kaybetmemiş olurlardı. Hatta böylece pestili çıkmakla Martı, Haşmet'e karısı için ağlar görünmek fırsatını vermiş ve merhametle insan severlik gibi duyguların izahına vesile tedarik etmiş olurdu.

Martı'nın sesini, oturuş ve kalkışını hatırladı. Sevdiği için değil, fakat kadın gösterişliydi doğrusu. İşte bu şeylerin hepsi kendisinin iken, borsada acemice bir hareket dolayısıyla kaybedilen paralar gibi harran gürran gürleyip gitmişlerdi. Üstelik herkes ona ahmak, budala, kör diyecekti.

Aklından ziyanın bilançosunu yaptı. Kendisine ahmak dedirtmemek için hiç olmazsa karısına dayak atmış olması lazımdı. Herkesin ona aval demelerindense, gaddar, hoyrat demeleri daha iyi olmuş olurdu. Çünkü gaddar, hoyrat tanınmaktan haysiyet pek kaybolmaz. Belki de itibarı biraz artardı bile. Amma enayilik, içi saflık? Aman Allah göstermesin o pek fena bir şeydi. İnsan rezil ve kepaze olurdu.

Elhamdülillah ki vicdan, ahlak ve umumi efkâr hep kendisiyle beraberdi. Çünkü kendisi kabahatsiz, lekesiz ve tertemizdi.

Göğsünü kabarta kabarta karısına karşı dilediğini söyleyebilirdi. Öyle bir gümbürdeyebilirdi ki karısının canını cayır cayır yakar, kül eder, duman diye savurtabilirdi. O hain karıyı cezalandırmalıydı. O iş bitti miydi artık göğsünü gökler dolusu poyrazlar ve lodoslarla doldurup doldurup cart curt edebilirdi. Onun canını yakmak hakkıydı. İşte ilk önce bunu yapmalıydı. Ondan sonra büyüklük göstermelerin, affetmelerin sırası gelirdi. Ah ne yazık ki affedilmek üzere döneceğe pek benzemiyordu.

Gazete No: 517, 2 Mayıs 1948

118

Yazık ki o söylenecek azametli, yüksek gümbürtülü laflar söylenmemiş kalacaklardı.

Haşmet bu kadar asil ve yüksek, bu kadar ince ve rakik duygulu şeyleri düşünüp de söyleyebileceğini görünce memnun oldu. Boy aynasının karşısına gidip durdu. Ellerini saçlarının üzerinden geçirerek, burnunu havaya dikti.

Sağ elini Napoleonvari ilikli ceketinin iki düğmesi arasına sıkıştırarak göğsünü kabarttı. Arkasında ve yanı başlarında üç tane boy aynası daha vardı.

Onlar birbirine aksederek Bay Haşmet Karaoğuz'un suretini yüzlerce Bay Haşmet'e zarbedip üreti-

yorlardı. Hepsi de tıpkı kendisi gibi ağız açıp kapıyorlar, kendisi gibi tavırlar takınıyorlardı. Haşmet aynada bir reverans yaptı. Yüzlerce Haşmet ona ve birbirine reveranslar yaptılar. Haşmet kendisini büyük bir resmi kabulde, vasi bir salonda kalabalık arasında sandı.

İçinden "İşte cemiyet hayatının tam göbeğindeyim" dedi.

Oradakiler de tıpkı kendisi gibi, söylenmesi lazım gelen şeyleri, durulması lazım gelen duruşları tekrarlayıp yerlerinde sayıyorlardı.

Bay Haşmet Karaoğuz işte bu yüzlerce seyirci ve dinleyicinin ortasında karısı Martı'yı ithama koyuldu. Söyledikçe ağzı kızıştı. Ağzı kızıştıkça, verdi veriştirdi.

O kadın deli miydi ne? Bay Haşmet Karaoğuz onunla evlenmekle, onu ümidinden bin kere fazla servetlere garketmişti, onu umduğundan bin misli daha yüksek bir mevkie çıkarmıştı. Haşmet artık aynada avazı çıktığı kadar haykırarak atıp tutuyordu. Bir aralık kendisini mahkemede kadı sandı. Kendisine daha fazla mehabet vermek üzere, karyoladan battaniyeyi çekip başına davul kadar sarık diye doladı. Masanın üzerinden de masa örtüsünü alıp cübbe diye sırtına taktı. Göğsünü daha da kabartıp, kollarını testi sapı yaptı. Fakat bunları yapayım derken söyleyeceklerini şaşırdı. Hafızası bir muziplik mi yaptı ne? Her nedense babasının:

"Dostluk kantarla, alışveriş miskal ile" sözü hatırına geldi. "Kantar" sözüne "mantar" sözünü kafiye diye buldu. Aynadaki aksine avazı yettiği kadar "Yaşa ey koca mantar!" diye bağırdı.

Paravanın arkasına gizlenmiş ve paravanın kapakları arasından efendisini seyir etmekte olan hizmetçi Meryem artık kendini tutamıyordu.

Yerinde tepiniyordu. Lokomotiften islim boşanırcasına fısıldadı, mışıldadı, sonra çılgınca bir kahkahayla odayı çınlattı. İki yumruğunu karnına basıyor, makaraları sağnak sağnak salıveriyordu.

Her kahkahanın rüzgârı sanki Bay Haşmet'in üzerindeki örtüleri bakkal kâğıdı gibi soyup uçuruyordu.

Soğan kabukları gibi kat kat üst üste maskeler kasırgaya tutulmuş kuru yaprak imişler gibi uçuyordu. Dördüncü kahkaha seli sanki Haşmet'in derisini bile yüzüp attı. Altıncı sağnak, efendisinin boş varlığını savurdu.

Bay Haşmet berhava olup, kendi yerinde yeller esercesinden korktu. Kâinatta emin olarak bildiği inandığı, bir para vardı. Bir yere tutunmak ve uçmamak için cebinden para çantası çıkarttı. Onu iki avucu arasında sıkı sıkı tutarak, diz üstü düştü. Ve sahrada esen kum fırtınasından korunan develerin gözlerini, burunlarını kapayarak kendi üzerlerine büzülmeleri gibi çantasının üzerine abandı. Kâinatta kazandığı ancak para vardı. Çantası doluydu. Çantasını doldurmak için kendisini boşaltmıştı. Kâinatta inanılacak bir para kalınca ona palamara rıhtım babasına tutunurcasına tutunmasındı da neye tutunsundu? Gülüş fısıltısı sağnak sağnak –Martı'nın iç kulağında açık ve ıssız enginlerde duyduğu denizin sesi gibi– sert ve çarpıcı, gelip gelip geçiyordu.

Süngerciler üç aydan beri deniz deniz gezmişlerdi. Hep ıssız ve yaban yerlerde dolaşmış ve postahaneli bir limana uğramamış oldukları için kadınlarından ve çoluk çocuklarından mektup alamamışlardı. Yirmi gün kadar önce Çeşme'ye uğrayınca oradan evlerine telgraf çekerek yirmi gün sonra Küllük'e uğrayacakları için kendilerine oraya mektup gönderilmesini yazmışlardı.

Gemiler doğrudan doğruya Küllük'e uğramadılar. Fakat Sali Adalarında kaldılar. Çünkü limana uğrayınca limandan ayrılırken uzun ve masraflı birçok resmi muamele yapmak, kâgıtlar hazırlamak lazım geliyordu. Dalgıçlar üç aydan beri kadınlarından ayrılmışlardı. Bu ayrılık uzaktan uzağa gelen bir şarkıyı esirleştiren bir mesafe gibi tesir etmişti. Dalgıçların gözünde kadınlar bütün kusurlarından temizlenmiş bulunuyordu. Evlerinde geçirmiş oldukları her günkü basbayağı hayat, hatıra ve gönüllerinde garip bir türkü olmuştu.

Bir gece önce Büyük Sali Adası'nın Güvercinlik'e bakan koyuna dümen kırmışlardı. Yıldızlar karada göründüklerinden çok daha yakın gibiydiler. Uzakta pırıldaşan yıldızların el uzatılıverince tutuluverecek kadar yakın gelmelerine şaşılırdı. Bunun deniz havasından mı, yoksa başka bir sebepten mi böyle olduğunu bilen yoktu. Güvertede yatan denizciler tıpkı yıldızlar gibi o gece birbirine yakın düşmüşlerdi. Gönülleri içten içe birbiriyle kaynaşıyordu. Bu olağanüstü bir haldi. Çünkü deniz hayatında yürekler ne kadar da yufka olsa, vurdumduymazlıktan gelinmesi, insanın başı da kırılsa tınılmadan işin alayına varılarak gülünmesi şarttı.

Birkaç saat önce gemilerin küçük sandallarına binilerek Küllük postahanesinden mektuplar alınmıştı. O gün mektuplar dağıtılırken herkesin işkence derecesine varan merakından dolayı güm güm çarpan yüreği ağzına gelip boğazı tıkanırken, dişler inadına sıkılmış ve kaşlar da çatılmıştı. Evlerinden ırak gurbette gezenler, evlerinin her günkü hayatının eski yeknesaklığında devam ettiğine ithimal vermezler. Evlerinde kendi duygularının şiddetine uygun kıyametler kopmakta olduğunu sanırlar.

O gün mektuplarda neler de neler çıkmamıştı. Kimisinin kadını memleket sigarasıdır diye, kendi elleriyle sarıp da dil ve dudaklarıyla yapıştırdıkları sigarayı mektuba kapamıştı. Kimisi de, ilk kendilerini vermiş oldukları günün hatırası olarak düğün gecesi giymiş oldukları elbiselerinden makasla bir küçük parça kesip göndermişlerdi. Böyle mektup alanlar bakışlarını aya takmışlar, bir sevinç içinde hülyalar görüyorlardı.

Mektup almamış olanların ise hali fena idi. Bunlardan biri Badi Badi Nuri idi. O hep karısından konuşmak isterdi. Fakat yutkunur, kendisini tutardı. Sadık'ın döşeğinin yanına diz çökmüştü. Dalgıç Naim ile, Kara Yusuf yanı başında alabandaya dayanarak ayakta duruyorlardı.

Sadık "Budalasın bre Nuri. Bu akşam ağzına bir lokma bile koymadın. Yüzünden gözünden teessür

akıyor. Hiç avrat kısmısı için güzelim balık çorbasından vazgeçilir mi? Kaçtır ben sana usullacık çıtlatıp duruyorum. Kaltaktan mektup bekleme diyorum. O seni merak etmeyince, sen onu neye merak edesin?" diyordu. Yanlarına Zımba yanaştı. Ağarmış kaytan bıyıklarını uzata uzata burkup çekiyordu. O da Nuri'ye:

Gazete No: 518, 3 Mayıs 1948

119

"A oğul anladım. Derdin belli. Hem uzun hem de acıklı olduğu için de çekilmez. Aldırma be yahu! Değmez vesselam! Hele dur bakalım yaşın başın ne ki? Talih –katıra benzer– senin yaşındakileri bazen sever, sarılır, bazen sevmez, tekmeler" diyordu. Nuri gizlemeye çalışıyordu. Fakat gözlerine dolan yaşlar, ay ışığında pırıl pırıl parlıyordu.

Pruvanın sancak omuzluğuna Megafon Şaban Kaptan ile Etem Reis dayanmışlar, konuşuyorlardı. Arasıra Megafon acı acı gülüyordu. Etem Reis'in sanki düşünceyle alnı kanıyordu. Başını önüne eğdi.

İri ve donuk bir sesle anlatıyordu:

"Beyaz bir ateşti. Elbiselerini giyince söndürülmüş gibi oluyordu" dedi. Sesi, sözleri anlaşılmayacak bir inilti hâlini aldı. Sonra yine anlaşılmaya başladı: "Canım gibi tatlıydı. Köyde kulübemiz ta tepede denizin üzerindeydi. Dalgaların gidip gelişini, yüksekten beraberce seyrederdik. Ben denizdeyken köye iyi giyinmiş bir efendi gelmiş. Görmedim. Dönünce dedikodusunu duydum. Bana gülümsediği o gülümsemenin, başka bir insana parlamasını istemiyordum. Geceydi. Kapının önündeydik. Ona sordum. Üzerine eğilmiştim. Rüzgâr esiyordu. Saçları uçuyordu. Bazen yüzüme değiyordu. Ona 'Herifi seviyorsun değil mi?' diye sordum. Önüme dimdik irkilip 'Evet' dedi. Utanmıyordu. İşte şu iki elimi görüyorsun ya. İşte bu ellerle boğazını kavradım. Zorla önüme, toprağa diz çöktürdüm. Sıktım sıktım, sıktıkça

sıktım. Gözlerine bakıyordum. Gözleri fal taşları gibi açıldı. Sonra gözleri taş gibi dondu. Yüzü de yamru yumru oldu. Ağzının kenarından salyası aktı. Sonra kaçtım. Cayır cayır yanıyordum. Durmamacasına kaçtım. Ah bu olmasaydı, ben ne olmazdım ki. Yahu hiç olmazsa sen olurdum. Kendimi senin bakışında görüyorum. Şimdi bir haksızlığı görünce tepem atıyor. Niye olsun efendim? Her meselede hakikati dobra dobra söylüyorum. Ama bir de gel bana sor. Kendi sözlerim kendi içimde bir yalan oluyor. Ne kadar haklı davranırsam, kendi gözümde kendim iki ayaklı bir yalan olarak kalıyorum. Hakikat üzerinde ne kadar ısrar edersem edeyim yine de ölünceye dek yalan söylemeye mahkûm olduğumu biliyorum. İşte bunun için çokluk konuşmuyorum.

Sen demincek bana derdini yandın. Eğer kadının gönlünde başka bir saadet, ayrı bir saadet ümidi varsa, bırakmam da bırakmam diye eteğine yapışma. Boş ver gitsin. Ama onun gidişi günü sana zindan edecekmiş. Varsın etsin, çünkü doğrunun yalan olması pek acı oluyor. Sevilen gidiyormuş, gitsin. Acısı taşlaştı. Artık acımıyor. Neye yarar ki, yalan yalan oldun. Acısa da acımasa da ne? İnsan geleceği, kendi bildiği gibi yapıyor. Ah şu geçmişe, bir el salıp istediği gibi 'sen böyle olamazsın, şöyle olacaksın' diyebilse. Artık bitti. Evet böyle olmasaydı, yine ben ben olacaktım. Yine kaba saba, yine bakımsız, nasırlı, içer oynar denizci. Fakat yine ben ben olmakla beraber, kendi gözümde bambaşka olacaktım..."

Etem Reis, epeyce devam etti. Vakit geçiyordu. Birçoklarının başı evet evet dermiş gibi uykudan sallanıyordu. Bir kısmı uyumuş, bir kısmının gözleri açık kalmıştı. Fakat kıyıdaki kumsalda dalgaların fışşş, fışşş etmesi, masum böceklerin ötmesi, kayığın beşiklenip durması gözlerin hepsini ağırlaştırdı. Ay ışığında, güvertede uyuyan gemiciler, harp bittikten sonra, harp meydanında serili kalan yaralılar ve ölülere benziyorlardı. Ara sıra direkteki makaraların veya küpeşteler-

deki cıvataların cı..ı..m c..ı..ık edişine, bazısının diş gıcırdatışı veya birdenbire sayıklaması karışıyordu. Gece, gündüze doğru ağarmaya başlarken kayıkta da, denizde de, kıyıdaki yamaçta da tam bir sükût vardı.

Aferin Ali uykusunda "Ne yapayım param yok!" diye homurdanıyordu.

O sene işleri çok fena gitmişti. Nereye uğradılarsa, kumanya masrafını çıkartacak kadar bile sünger bulamamışlardı.

İyi ki Tekir Burnu'na varınca, orada deniz kıyısında yapayalnız yaşayan bir balıkçıya rastgelmişlerdi. Balıkçıya dert yanmışlardı. Balıkçı da;

"Bu Tekir'in üç mil açıklarında bir sığ var. Tepesi on dört kulaç, sığın dibi yüz elli kulaç. Hem sığ büyük bir yer tutuyor. Ben bu gece oraya paraketa atacağım. Size sığın kerterizini söyleyeyim. Buradan Tillas Adası'nın alt burnuna doğru açılırsınız. Santorini Adası ile Kandeliyusa Adası'nın üst burunlarını birleştirdin miydi, skandili atınız. On dört kulacı bulursunuz. Yarın sabah hemen oraya uğrayınız. Belki kısmetiniz oradadır" demişti.

Süngerciler hep bir ağızdan:

"Yarın sabahı kim bekler? Hemen şimdi gideriz" diye yerlerinden fırlamıştılar.

Balıkçı "Deli misiniz yahu? Siz oraya varıncaya kadar karanlık basar. Oraya dört saatte varamazsınız. Hem oraya şimdi dağ gibi denizler inip kalkıyordur" demişti, fakat dinleyen kimdi?

Balıkçıya "Bizim motorumuz var. Daha çabuk gideriz. Hem de gece olsa da dalarız. Sen kayığını bizimkine bağla! Ne duruyoruz? Haydi denize!" diye bağırmışlardı.

Sığın üstüne geldikleri zaman sular adamakıllı kararmıştı. Artık on dört kulaç dipse zindan gibi kapkaraydı. İlk önce Kara Yusuf dalgıç formasını giyip dalmıştı.

Deniz korkunç surette fosforluydu. Dalgıç karanlık suda sanki ay ışığından yapılma gibiydi. Dört tarafa

alâimisemalar gibi renkli haleler salıyor, elinin her hareketiyle sanki dört tarafa mücevherler saçıyordu.

Suyun içi kayıp giden renk mucizeleriyle doluydu. Renkli balıklar birer kuyruklu yıldız oluyorlar, üzerlerinden pırlantalar akıyordu. Deniz memelerinden gelin telleri gibi gümüş ve altın teller salınıyordu. Kara Yusuf karanlıkta sığı el yordamıyla yokluyordu. Hemen hemen sığa elinin her değişinde, uslu süngerin yumuşak temasına rastgeliyor, onu hemen koparıyordu. Kayıkta küpeşteye alınan öteki dalgıçlar, Kara Yusuf'u dipte hafif bir ağartı hâlinde seçebiliyorlardı. Birdenbire kılavuz Etem Reis:

"Müjde işareti verdi. Dipte sünger doluymuş. Öteki dalgıçlar, alesta olun!" diye bağırmıştı.

Hemen güvertede gülüşler çınladı. Denizin yüzüne gelmekte olan Kara Yusuf'u gören Dalgıç Naim:

"Hazır olun! Bizimki eşekler gibi yüklü geliyor. Turnayı gözünden vurduk. Yaşa ey Tekirli balıkçı!" diye bağırmıştı.

İşte o gece ertesi sabaha kadar ve ertesi günü akşama kadar, sığın üzerinde işleyip, ziyanlarını az çok örtmüşlerdi.

Sali Adası'nda uykuya varmazdan önce süngercilerin çoğu "İyi ki daha kışa varmaya dört ay var. Yine bir sığ bulur harçlığımızı çıkarırız" diye düşünüp başlarını yastığa dayamışlardı.

Onlar böyle uykuya varmazdan on gün kadar önce İzmir Limanı'nda bir hadise olmuştu. Bay Pertev gazeteden ayrıldıktan sonra "Oh! Bugünkü işim bitti" diye düşünmüş ve evine varmıştı. Bir mahalle ötedeki bakkal dükkânına gazeteden telefon etmişler. Ve hemen bir çırağın Pertev Bey'e gönderilerek, İzmir Limanı'nın ağzında Karaburun taraflarında bir vapurun batmış olduğunun kendisine bildirilmesini rica etmişlerdi. Zavallı çırak, muharrir denince adamın başında saç değil fakat bir ışık halesi taşıdığını, nefes yerine miski amber soluduğunu, her sözünde dudakları arasında bir gül gonca açıldığını sanırdı. Tam bakkal çırağı geldiği zaman Bay

Pertev cana yakın gelen bir yazıya henüz başlamıştı. Onun kardeşi, karısı ve üç çocuğu iki odacık içinde yaşıyorlardı. Çırak eve gelince muharririn bayanı dördüncü çocuğunu doğurmakla meşguldü. Kadın ara sıra doğum sancısıyla cıyaklıyordu.

Gazete No: 519, 4 Mayıs 1948

120

Öteki odada Pertev Bey'in ağabeyi, yine Pertev Bey'in kiloluk kanyak şişesini yarılamış bulunuyordu. Çocuklarsa masanın üzerinde, sokaktan getirdikleri çamurları yuğurarak kiloluk ekmek ve francala taklitleri yapıyorlardı. Pertev onların ne yapmakta olduklarını görünce:

"Devlet adamı olacağınız şimdiden belli" demişti.

Can ve gönülden bir yazı yazabilmek için Pertev Bey'in aradığı hava işte tastamam buydu. Pertev kardeşinden kaçırabildiği –Allah ne verdiyse– mezeleri, dışardaki masaya taşıyarak ve kiloluk ekmeklerle francalaların aralarına koyarak, kâğıda sarmıştı. Fakat kaleme gelince onu bulamamıştı. Küçük oğlanın yazı kalemiyle kedinin ardını kaşımakta olduğunu görünce ona da:

"Senin elin de kalem tutmaya başladı belli. İşte böyle çekirdekten yetişmeli Fesuphanallah!" diyerek kalemi eline almıştı. Çırağa "Batan kim yahu? Herhalde karaborsacılık etmemiştir de ondan dolayı topu atmıştır" dedi.

Çırak "Efendim topu atan yok, batan...

Pertev sinirlenerek "A evladım, tam kalemi elime alıp yazmaya başlayacağım zaman..." diyordu. Fakat tam o sırada Bayan Pertev'in kamçı gibi şaklayan bir çığlığı çırağa az kalsın korkudan küçük dilini yutturacaktı. Halecanla "Vapur! Vapur efendim" diye kekeleyebildi.

Pertev soğukkanlılıkla "Ha batan bir vapur, öyle mi?" Ne olacak batar a. E ne olacak?" dedi.

Çırak Pertev'in gürültüye hiç aldırmayışından cesaret alarak "Efendim, vapurun batışından kimin sorumlu olduğunu, gazete anlamanızı istiyor galiba" dedi.

Pertev "Fesuphanallah. Koca gazete yirmi senelik geçmişi ve tecrübesiyle kimin mesul olduğunu anlamıyor mu? Ortadan bir çuval veyahut bin çuval sır olursa kabahat çuval veya çuvallarındır. Batan eğer vapursa, bittabi battığı için sorumlu yine vapurdur. Ona kim gidip de batsın dedi? Neyse teşekkür ederim oğlum. Ben gidip anlarım" dedi. Çırak gittikten sonra kardeşine:

"Şurada kalp istirahati ve sükûnetle iki satır yazı yazayım, dedim. O da nasip olmadı" dedi. Ceketini giyerken Bayan Pertev korkunç bir çığlık saldı. Ebe içeriye fırladı.

"Müjdeliğimi isterim Bay Pertev. Tosun gibi bir oğlunuz oldu" dedi.

Pertev "Olur olur!" diyerek ona tuhaf baktı. Kapıdan çıkarken öteki çocuklar "Baba ben portakal isterim," "Unutma bana baklava getir" diyorlardı. Yeni doğan çocuksa cıyak cıyak bağırıyordu. Pertev "Olur! Olur! Olur!" diye tekrar ede ede merdivenlerden indi.

Matbaada adamına göre, onu istihfaf edenler, ona hayran kalanlar, ona acıyanlar ve bazen de bunların hepsini birden duyanlar vardı. Onlara:

"Pekâlâ a canım gidip bakayım" diyerek Pasaport'a uğradı. Orada bir hareket vardı. Motorlar Benan Bozkurt vapurundan kurtarabilmiş oldukları insanları ve boğulmuş olanların cesetlerini getiriyorlardı. Anlaşılan vapur, kaldırabileceğinden fazla yük almıştı. Hem de ambarların altına pamuk gibi hafif ve havaleli, üstlerine de ağır yükler konmuştu. Vapur biraz yalpalayınca ağır yüklerin tesiriyle, alabora olmuştu.

Pertev Pasaport'taki körfez vapurlarının iskelesine doğru yürüdü. Orada rıhtımda tam yirmi yedi tane naaş saydı. Ta ötede ihtiyar bir laz denizciye sun'i teneffüs

yaptırarak akciğerlerine girmiş olan suları boşaltıyorlardı. Adam bir aralık dile geldi:

"Gidiyor! Gidiyor! Batıyoruz!" diye bağırıyor, öksürükten sonra sayıklamasına devamla "Daha bir dakikamız ya var, ya yok. Kayıkları indirecek vakit yok. Çabuk olun. Denize atılıp yüzün. Vapurdan uzaklaşın bre kardeşler. Hayır indirmeye yetişemeyeceğiz" diye homurdanıyordu. Bir aralık bütün gücü kuvvetiyle bağırarak ve hüngür hüngür ağlayarak "Aman bağırma bre kadın! Öyle acı acı bağırma ey ana. Çocuğun kurtulur. Ah güzel kadın! Ah güzel insan! Bağırma yabancı kadın! Bağırma kızım, bağırma kardeşim. Böyle bağırdığını duymaktansa, boğulup gitmek daha iyi, daha kolay. İşte batıyoruz! Ah anacığım. Eşhedü en lâ ilâhe illâllah!" dedi.

Pertev'in gözleri doldu. Havaya baktı. Şu Ege'nin gece göğü kadar, dünyada teklifsiz ve cana yakın bir gök daha yoktu. Ay Çatalkaya üzerinde sarkarken, ışığıyla Güzelyalı'dan İzmir Körfezi'nin bütün kavsince ta Karşıyaka'ya kadar sanki kıyıya ipince bir hilal sermişti. Akşam yıldızı pırıl pırıl parlayan bir pırlanta gibi değil, fakat şırıl şırıl akan ve damla damla sağa sola sıçrayan çakışlardan ibaret bir gülüştü. Göklerin varılmaz uzaklığını ancak kuzeylerde yaşayan insanlar görebilirler. Burada ise Yedi Ülker, işte ince bellerini süze süze Pagus Tepesi'nin ardından sivrilmişler, elele vererek Eşrefpaşa sırtları üzerinde dansediyorlardı. Bu cennet gibi ellerde böyle felaketler ne için olsundu? Biraz dikkatle, vapur batmamış olsa, gurbetten gelenler mezarlığa değil, fakat kendilerini hasretle bekleyenlere kavuşmuş olurlardı.

Bir aralık Pertev, Bay Haşmet Karaoğuz'un orada telaşlı gezmekte olduğunu gördü. Önüne gelene "Acaba bir motor bulabilir miyim?" diye soruyordu. Bu suali bir polise de yöneltmişti. Polis nezaketle:

"Bütün motorlar şimdi insan kurtarmakla meşguldür. Zannetmem ki bulabilesiniz. Mamafih sandal ve kayık bulunur" dedi.

Haşmet "Ben batan vapura çarçabuk varmak istiyorum. Oraya ha sandal ve kayıkla gitmeye kalkışmışım, ha burada kollarımı kavuşturarak beklemişim hepsi de bir" dedi.

Polis "Oraya ne için gitmek istiyorsunuz?" diye korka korka sordu. Çünkü Haşmet'in telaşından onun, vapurda bir akrabası veyahut çok sevdiği bir dostu bulunmasına ihtimal veriyordu.

Haşmet "Vapurda Marmaris'e gönderdiğim bir memur var. Adam bana tam yüz yirmi bin lira getiriyordu. Onu kurtarılanlar arasında aradım, bulamadım. Acaba boğuldu mu? Ah paralar!" dedi, sonra polise "Vapurun kaç kulaçta battığını biliyor musunuz? Sığlıkta battıysa paralar kurtulabilir" dedi. Pertev kulak misafiri olmak üzere biraz daha yanaşmıştı. Polis, "Kaç kulaçta battığını kimsenin bildiği yok. Battığı yer belli: Kösten Adası açıkları. Buradaki balıkçılar ve denizciler orasının kaç kulaç olduğunu bilirler. Kaptan bu denizlerin kurduydu. Fakat işte kaza. Ne diyeceksin?" dedi.

Haşmet "Bu benim talihsizliğimdir. Vapur batmadı batmadı da tam bizim paralar içindeyken kimbilir kaç kulaçta tepetaklak gitti. Ben hemen balıkçı Hüseyin Reis'i bulayım!" dedi.

Pertev de gazeteye kaza hakkında etraflı malumat vermek için vapurun kaç kulaç dipte battığını anlamak istiyordu. Bay Haşmet'e selam vererek ve ötekine "Hüseyin Reis gümrükteki balıkçı kahvesindedir. onu orada buluruz" diyerek yanına katıldı.

Gazete No: 520, 5 Mayıs 1948

121

Hüseyin Reis motoruyla kurtarma işine gitmişti. Fakat artık diri olarak kurtarılacak bir insan kalmadığını görünce, motordan çıkıp, naaşları toplamak üzere gemiyi tayfasıyla yine kaza mahalline göndermişti. Nargilesini içe içe kahvedeki denizcilerle konuşuyordu.

Haşmet ile Pertev'i görünce, onları ayağa kalkıp karşıladı. Haşmet telaşlı telaşlı derdini yanınca ona:

"Efendim üzülüp durmayınız. İçinizi yemek beyhude. Gidiniz güzel bir uyku çekiniz. Vapur on iki kulaç dipte olduğuna göre bizim Marmarisli ve Bodrumlu dalgıçlar onu baştan kıça kadar arayabilirler. Onlar kırk kulaç derinlikte bile şu önümüzdeki sokakta yürüyorlarmış gibi gezebilirler. İyi ki Nuri'nin çalıştığı skanfandar –yani Megafon Şaban Kaptan'ın "Açık Gönül" gemisi– Küllük'te. Galiba Bodrum'a uğrayacaklar. Bize ne kadar süngerleri olduğunu telleditler. Bundan tezi yok. Şimdi bir telgraf çekiniz. Bodrum'a gelip mühim bir iş için sizi beklesinler. Eğer biz iki gün önce telgraflarını almasaydık, onlar ikinci posta sefere çıkarlar ve bu taktirde onların ta kışa kadar, yani üç-dört ay sonrasına kadar hangi karın ağrısı yaban yerinde bulunduklarını kolay kolay anlayamazdık. Siz talihinize küsüyorsunuz. Halbuki bu dalgıçları şıpın işi buluvermekte talihlisiniz" dedi.

Ondan sonra Pertev, Haşmet'ten ayrıldı. Haşmet ise doğru borsa binasına giderek Küllük'e telgraf çekti.

"Açık Gönül" ertesi sabah Sali Adası'ndan ayrılacaktı. Denizciler kıyı kumsalının üzerine yan gelmişler, Anamor fenerine mi doğru gidelim, yoksa Ayvalık taraflarında mı avlanalım, diye sert bir tartışmaya girişmişlerdi. Bunca hızlı yaşayan insanlar arasında bu gibi münakaşalar bazen yumruk ve tekmeye dayanırdı. Mesela Megafon Şaban Kaptan, ilk Cihan Harbinde, Ereğli'den İstanbul'a kömür taşıyan şileplerde çalışmış ve tam sekiz kere torpillenmişti. Bir defasında vapurları battıktan sonra sekiz arkadaşıyla kendilerini gece ortasında kırılmış bir direk parçasına tutunmuş bir halde bulmuşlardı. O zaman bazıları Doğu'ya Karadeniz kıyılarına, bazıları da Kavaklar'a doğru gitmek fikrinde bulunmuşlardı. Münakaşa neticesinde en yakın kıyıdan kırk elli mil açıkta bulunmalarına rağmen yumruk yumruğa gelmişlerdi. Ağızların kızışıp da pek biberli diller kullanılmaya başlandığını gören dalgıç mefluç

Sadık, sille yumruk, tekme atamayacak kadar kolu ve bacağı tutuk olduğu için; "Durun arkadaşlar, neye kavga ediyorsunuz? Para atalım yazı çıkarsa Anamor'a, tura çıkarsa Ayvalık'a gideriz" dedi. Onun hatırını kimse kırmazdı. Hemen para attılar. Yazı çıktı. Hepsi de:

"Yarın hayde Anamor'a!" diye bağırdılar. Sadık:

"Eh Anamor şerefine bir balık çorbası içelim. Giydiriniz beni dalıp birkaç çorbalık balık tutayım!" dedi.

Onu giydirdiler, kayalık bir dibe daldı. Sadık'ın gözlerinin önünden renk renk bir skaros balığı alayı geçiyordu. Bir denizaltı mağarasının korkunç ağzından koca bir orfoz balığı fırlayıp çıktı. Bütün skaroslar ürkerek oklar gibi sağa sola kaçtılar. Fakat kaçanlar alayın yarısı bile değildi. Çünkü öteki, gözle kaş arasında –kanlı kıyımlar hâlinde– on on beş kiloluk orfozun karnına geçmişlerdi. Sadık orfoza doğru yürüdü. Balık yine mağaraya kaçtı. Tam o anda yere bakınca Sadık mağaranın ağzına doğru bir sünger gördü. Onu kayaların arasından sökmek için çömeldi. O zaman Sadık'ı bir şey arkasından kuvvetle çekti. Dalgıç karada bir kahvehanede değildi ki arkadaşlarından birisinin kendisine böyle bir şaka yapmakta olduğuna ihtimal versin. Hızla döndü. Bir de ne görsün? Koca orfoz kendisine çaktırmadan dışarıya çıkmış ve iki kat olan ve üst katının dikişi sökülmüş olduğu için sarkan formasından üst katını çekip yırtmıştı. Orfoz lastik yamayı birkaç saniye çiğnedikten sonra –onu tatsız bulduğu için mi ne– ağzından çıkardı. Sadık'a doğru geldi. Burnuyla Sadık'ın eline tosladı.

Dalgıçların elleri çıplak olduğu için –çünkü dalgıç forması bileğe kadar gelir– denizde bembeyaz görünüyordu. Balık da dalgıcın eline beyaz yem diye gelmişti. Balığın yine geleceğini bildiği için Sadık bekledi. Denize dalarken kılavuz ipinin ucuna kasap çengeli kadar bir volta takmıştı. Orfoz yine yanaşınca voltayı balığın kulağına taktı. Onun yukarıya çekilmesi için işaret verdi. Kendisi yavaş yavaş yüze çıktı.

Balık çorbasını henüz pişirip içmişlerdi ki Kül-

lük'ten bir motor geldi ve Megafon Şaban Kaptan'a Bay Haşmet Karaoğuz'un telgrafını sundu. Telgrafta hemen Bodrum'a gelmeleri isteniyordu.

Şaban Kaptan, dalgıçlara:

"Bodrum bize sapa düşer. Kayıklarla gitmeyelim de, (eliyle, dört-beş mil uzakta olan kıyıda Torba mevkiini göstererek) oraya varıverelim. Yarım saat yürüyünce Bodrum'dayız" dedi.

Dalgıçların Bodrumluları bu işe çok sevindiler. Sandallara atlanılınca Torba'ya oradan da şarkı söyleye söyleye Bodrum'a vardılar. Dalgıçların arasında Badi Badi Nuri de vardı.

Marmaris'teki karısından mektup almamış olduğu için ona Bodrum'dan telgraf çekmek ve para göndermek istiyordu. Küllük'te kendisine "Mektup yok!" denince, sanki boynunun kemiği bir çöp gibi kırılmıştı. Başı omuzuna sarkmıştı. Ne var ki, kendini toplayıp acıya karşı irkilmişti. Fakat karısının hasretini öylesine çekiyordu ki, ta tepeden, yokuş başından Bodrum Kalesini, apak şehri, bütün Arşipel'i ve Sporad Adalarını, koca Datça Yarımadası'nı ve onun da ötesinde Marmaris denizlerini görünce gözleri doldu.

Issız denizlerde aylarca kendi yüreğiyle başbaşa kalınca insan olarak –geçen güzel bir gün gibi– geçip gidici olduğunu derin derin duyardı da, kendi gibi doğum ve ölüm yoldaşı insanoğlu kalabalığını, insanoğullarının seslerini ve bilhassa karısında temsil edilen insanoğlunun kendi gövdesi ve eti gibi gövdesini etini ararda. Amma karada on beş gün kalınca yine denizi arayacakmış! Varsın arasındı ne yapalım? Doğuştan böyle idi, kaderiydi bu. İnsanın eğirti ve böğürtüsünden, pis kokan terinden, yalanı dolanı ve yapmacığından, engin açıklıklara kaçmak isterdi. Açıklıklardaysa insan denilen güzel ve ne kadar aksaklıkları olsa da masum olan, kendi gibi konuşur insanların ahengine sarılmayı özlerdi. Gönlü denizin med ve ceziri gibi şimdi dışarı şimdi içeriye akıyordu. Zaten ona yaradılış ebedi bir arayıcı damgasını vurmuştu.

İki gün sonra Bay Haşmet, Aydın yoluyla ve otomobille Bodrum'a ulaştı. Hemen deniz kıyısındaki Yalı kahvesine vardı. Her ne kadar oranın yabancısı idiyse de kahvedeki müşteriler, güney illerinin verdiği bir sıcakkanlılık, sokulganlıkla ve tabii bir müsavat duygusuyla, sanki onun bir milyon yıldan beri canciğer dostları imişler gibi konuşuyorlardı. Dalgıçları arayan arayana, fikir veren vereneydi. Nihayet Megafon Şaban Kaptan, Etem Reis ve öteki dalgıçlar bulunup, geldiler.

Gazete No: 521, 6 Mayıs 1948

122

Şaban Kaptan "Vapurun kaç kulaçta olduğunu biliyor musunuz?" diye sordu.

Haşmet "Takriben on dört-on beş kulaç diyorlar. Kösten Adası açıkları... Vapurun salonunun içinde sıralanan kamaralardan birinde olacak. Marmaris'ten sordurduk. Oradan yalnız bir yolcu birinci mevki kamarası tutmuş. Benim adam olacak zaten. Marmaris'ten kalkılmazdan bir gün önce bana telgraf çekmişti. İşte paralar onun yanında. Ah paralar!" dedi.

Etem Reis "Peki bu paraları çıkarmak için ne vereceksiniz?"

Haşmet "Peşin beş yüz, çıkarınca bin lira" dedi.

Kahvehanenin bir köşesinde rakısını yavaş yavaş çekerek demlenmekte olan Ateşoğlu Murat Kaptan dayanamayarak:

"Yahu bu para pek azdır. Dalgıçlar vapurun üst tarafından girecekler, alt salona giden merdivenlerini inecekler. O zaman salona gelmiş olacaklar, sonra koridorlara dalıp kamaranın kapısını açacak ve içeri girecekler. Hava borusu dört-beş kavis, yani deve boynu yapacak. Eğer marpucu yani hava borusunu iyi kollayamazlarsa –ki bu pek güç olacak– hava borusu dirsek yapar, dalgıç da hemen nalları diker. Çok tehlikeli iş.

A bayım, sizin verdiğiniz para motorların kaza yerine gidiş masraflarını bile karşılamaz. Sonra vapuru arayıp bulmak lazım" dedi.

Bay Haşmet "Vapuru bulmak kolay olur sanırım. Koca vapur yahu!" dedi.

Murat Kaptan "İş sanmaya kalınca kolay olur. Halanın sakalı olsa amcan olur. O söylediğiniz yerde yalnız benim bildiğim dört tane vapur leşi var. Evvela hangisinin hangisi olduğu bulunacak. Denizin dibinde sarı çizmeli Mehmet Ağa" diyerek bir kadeh parlattı.

Ötede mezelik portakalını soymakta olan yetmişlik Dalgıç Yengeç Dede ayağa kalkıp felce uğramış bacaklarıyla yan yan yürüyerek Bay Haşmet'in yanına geldi. Mefluç kolunu kaldırarak çam yarması Dalgıç Naim'in omuzuna elini koydu. Ona:

"Ben de vaktiyle tıpkı senin gibi dinç, kuvvetli ve dimdiktim. Bak şu hâlime şimdi. Ha dal bre Yengeç, sünger ve para çıkar bre Yengeç diye, para çıkaracağız derken, canıma okudular. Senin yaşındayken, dipte kolumun bacağımın karıncalanıp gidişmesine kulak asmazdım. A canım soğuk algınlığı, kulunç filan falan derdim. Bir gün elli kulaca daldım. Yüze gelip dalgıç formasından sıyrılınca, ne hacet, işte görüyorsun ya. İşte o zaman bu zaman kolum bacağım tutmaz" dedi ve güldü. Heba olmuş hayatına acıyordu. Fakat kendisine acımaktan utandı galiba. Gözlerinin dolmakta olduğunun farkına vararak:

"Gözüme cigara dumanı kaçtı" diye homurdandı. Sonra hüznünü neşeyle örtmeye çalışarak:

"Ha şunu da söyleyeyim, tutukluğum yalnız yüzdedir. Beni kırk-elli kulaca indirin. Gövdenin üzerine suların ağırlığını bindirin, üstelik bir de saatte dört-beş dip akıntısı verin, vallahi enginin tabanında kuş gibi uçarım" dedi.

Fakat bu sözlere Haşmet'in kulak astığı yoktu. O vereceği parayı düşünüyordu. Zaten âdeti idi. Para teklifinde bulununca, teklifinin muhatabına iyice sinmesi ve muhatabının protesto hamlesinin tükenmesi

için bir müddet sessiz beklerdi. Şimdi "Verdiğim para çoktur bile" dedi ve yine ağzını kapadı. Murat Reis:

"Çok para değildir. Size demincek söyledim a, güverteden merdiven başına gelinecek; oradan inilecek, dört-beş defa sağa sola dönülecek; her dönemeçte hava borusunun dirsek yapması, havanın kesilmesi, dalgıcın boğulması ihtimali var. Bu iş sizin için bir para meselesi, dalgıçlar içinse bir can meselesidir. Siz ne istiyorsunuz Şaban Kaptan?" dedi. Şaban Kaptan:

"Biz bu işi on bin liradan aşağıya yapamayız. Şaka değil, çok zaman da kaybedeceğiz" dedi.

Al takke ver külâh sekiz bin liraya uyuşuldu ve hemen o akşam İzmir'e doğru yol alındı. Kaza yeri Kösten Adası ile Karaburun arasındaydı. Oraya varınca ilk dalışı yapmak üzere Badi Badi Nuri dalgıç tulumunu giydi. Başına maden miğferini geçirdiler. Gerdanındaki maden çembere vidaladılar. Hava verecek olan makinenin tekerleğini döndürmeye başladılar. Elbisenin tulumu, içerisine verilen havayla şişti. Nuri bir saniye durakladı. Bu işte her zaman ölüm ihtimali vardı. Ne var ki alışkanlığı dolayısıyla, artık tehlikeyi hor görüyordu. Eliyle hava valfını açtı. Denize daldı. Miğferden hava kaçtıkça ağırlaşan gövdesi kolaylıkla dibe iniyordu. Nuri'den bulut bulut hava habbeleri uçuyordu.

On kulaca varınca ta uzakta, dibin yemyeşil ovasının ortasında raf gibi bir çıkıntının üzerinde koca bir kara leke gördü. Acaba o karartı Bozkurt Vapuru muydu? Daha da indi. Gemi bir yana yatmış vaziyetteydi. Nuri yukarıya işaret verdi. Dalgıç gemisi küreklerle vapura doğru gittikçe dipte de Nuri ona doğru yanaşıyordu. Tam vapurun üzerine gelince kendini kapıp koyuverdi. Vapur sanki ona doğru yükseliyordu. Geminin batık ve metruk hali pek hazindi. Direk ve bacalarının etrafında orfozlar, vlahoslar, trançalar tembel tembel yüzüyorlardı. Nuri vapurun direk sahanlığına kondu. Altındaki vapur Bozkurt değildi. Yukarıya işaret verdi, çektiler.

Güvertede Haşmet:

"Efendim nasıl olur da, vapur Bozkurt olmaz. Tam burada batmıştı" diye bağırıyordu. Etem Reis:

"Tam burada batar da akıntı dolayısıyla bir mil ötede, dibe oturur" dedi.

Gazete No: 522, 7 Mayıs 1948

123

Sıra öteki dalgıçlarındı. Sadık, Yusuf ve Naim dibe indiler. Nihayet Bozkurt bulundu. Dalmak sırası yine Badi Badi Nuri'nindi. Bozkurt'un güvertesine kondu. Dama gözlü renk renk balıklar, ellerinin beyazlığını görünce, gelip burunlarıyla ellerine çarpıyorlardı. Nuri onlara birer yumruk atıyordu. Hoşlarına mı gidiyordu ne, vapurun biraz ötesinde, tozda debelenen eşek gibi, kumsal dipte çalkalanıyorlar, dibe duman attırıyorlardı. Sürü sürü küçük balıklar, miğferin camının önünden geçiyorlardı. Bazıları burunlarını cama dayayarak ve ağızla kulaklarını geviş getiriyorlarmış gibi muntazaman açıp kapayarak, camdan Nuri'ye bakıyorlardı. Eğer Nuri acemi olsaydı korkardı. Gözünün önünde çakan suların tazyiki dalgıcın gövdesini yumuşak bir ağırlıkla sıkıyordu. Sanki denizin kadife eliyle okşanıyordu.

Salonun kapısının kapkara mağarasının ağzında koca bir akya balığı ağardı. Dışarıya çıktı. Denizin yüzünden bir zümrüt taşı çakıntısıyla parlayan güneş ışığına çıkınca balığın sırtı mavi bir gümüşiyle yandı. Fakat Nuri uzaktan uzağa bir şeyin çat çat ettiğini işitti. Bu gürültü son hızıyla yanaşmakta olan bir köpekbalığının –galsamalarını açıp kaparken– birbiri ardınca vurulan şaplaklar gibi çıkardığı ses idi. Köpekbalığı yetişince, Nuri'nin camının önünde durdu. Kirpiksiz ve kapaksız gözleri otomobil fenerleri kadar vardı. Kurşuni ve donuktu balığın bakışı. Nuri ile göz göze geldiler. Köpekbalığının kanatları, gözlerinden sağa sola yayılı-

yordu. Kurumak için serilen çarşafların hafif rüzgârda sallanmaları gibi yavaş yavaş oynuyordu. Nuri'nin içi iğrentiyle bulandı. Başını köpekbalığına doğru eğdi. Valfı açtı, pırıl pırıl parlayan hava habbeleri, bir fıskiye gibi köpekbalığının üzerine boşandı. Balık şimşeğe çarpılmış gibi birdenbire dönüp kaçtı. Kuyruğunun suda yaptığı akıntı, Nuri'yi adeta sarstı.

Köpekbalığının vapura gelişine bakılırsa, oradaki insan leşlerini yemiş ve yemin tadı damağında, yine vapura dönmüştü. Artık o buraya dadanmıştı. Zaten orfoz, vlahos, trança ve öteki büyükçe balıkların gövdelerinin tostoparlak şişmiş olduğundan ve tembel tembel yüzerek lakayt duruşlarından, karınlarını tıka basa insan etiyle doldurmuş oldukları anlaşılıyordu.

Nuri büyücek balıkları dışarda bırakarak küçük balıkların binlercesiyle salona giden merdiveni inmeye başladı. İlerledikçe yeşil boşluklar, mor karanlığa, sonra bir kara kadife koyuluğuna dönüyordu. Dalgıç cep fenerini yaktı. Elektrik ışığının içine giren küçük balıklar, tutuşan kırmızı, mavi, yeşil şenlik maytapları imişler gibi aydınlık hüzmeyi parlayışlarıyla canlandırıyorlardı. Gemi az zaman önce batmış olmasına rağmen, denizin şeytan minaresi, yengeç gibi küçük mahlukları salonun raflarına ve aralıklarına – babalarının evi imiş gibi– sinmişlerdi. Salonun taban ve tavanında çeşit çeşit deniz çıyanları ve böcekleri yürüyor ve sarkıyordu. Tavanda deniz memeleriyle beraber bir kamarot ve iki yolcunun kadavraları yüzüyordu. Nuri karanlık ve sükût içinde ayak uçları üzerinde yürüyordu. Denizcinin yüreği ölülere karşı derin bir hürmetle titriyordu. Çıyanlara, şeytan memelerine bakarken, "Bu küçük hayvanların zaaflarına bu gemi bir sığınak olsun diye, bu kadar ölüm ha?" diye acı acı düşünüyordu. Salondaki ilk lüks kamaranın önüne gelmişti. Kapıyı açtı. Kamaranın toparlak lombozlarından büyücek iki balık şimşekler gibi dışarı kaçtılar. Kapının açılması ve balıkların kaçışının yaptığı loşlu-

ğun içinde bir kadın akıntı ve anaforla kamaranın gövdesi muallakta döne döne gelip Nuri'nin yüzüne çarptı. Nuri dehşetten haykırdı. Tüyleri diken diken oldu. Geriledi. Cep fenerini odada gezdirdi. Oda içinde salıverilen ve tavana dokunakalan oyuncak balonlar gibi sarı saçlı iki çocuk leşi tavanda salınıyorlardı. Nuri içinden "İki çocuk ve bir anne! Demek ki bu kamara değil" dedi. Nedenini bilemedi. Fakat galiba çocukları ve anneyi balıklar yemesinler diye lombozları kapadı ve çıkarken büyük bir hürmetle kapıyı da yavaşça kapadı. Bitişik kamarada çocuğunu kollarıyla sarmış bir kadın daha buldu. Ölüm bile annenin kollarını çözememişti; galiba çocuğunu denizden gizlemeye ve korumaya uğraşmıştı. Badi Badi Nuri'nin yüreğini dehşetin çelik parmakları, yıkanmış bir çamaşırın suyunu sıkarmış gibi burktu. Kendi kendine:

"Bu halt bir milyon liraya bile yutulmaz a. Ne var ki bir kere giriştik. Aman çabuk bitirelim de Marmaris'e gideyim, Zeynep'i göreyim" dedi ve içini uzun uzun çekti.

Sıra üçüncü lüks kamaradaydı. Onun kapısını açtı. Orada cep fenerinin ışığına Bay Haşmet Karaoğuz'un tastamam tarifine uyan yarı kel, kara bıyıklı bir adam girdi. Tavana kadar tırmanan çıyanlar, oradan adamın üzerine geçmişlerdi. Gövdenin en yumuşak yeri olan gözlerini tamamen yemişlerdi.

Nuri "Şimdiye kadar gözlerinden beynine girmişler, onu da yiyerek orada yuva yapmışlardır" diye düşündü.

Adamın burun deliklerinden ve ağzından çiyanlar, sümükler gibi salkım salkım sarkıyorlardı. Nuri lambasını gezdirdi. Lambası bir kadını aydınlattı. Saçlarının birkaç telinin uçları kanepenin ayağının köşesine takılakalmıştı. Gövdesi o tellere takılı olarak yüzüyordu. Arkası Nuri'den tarafa dönüktü. Baş aşağıya muallakta duran kadın, akıntı sebebiyle, sanki canlı imiş gibi oynuyordu.

Nuri içinden "Ah zavallı kadın... dedi.

Onun Marmarisli olduğunu ve oradan bu herifle binmiş olduğunu duymuştu. Acaba kimdir, onu tanıyor muyum, diye merak etti. Sonra:

"Her kimsen ve neysen zavallı kadın beni affet" dedi. Kadını yavaşça omuzundan tuttu. Etleri tereyağı gibi yumuşamıştı, parmakları batıyordu. Kadının yüzünü kendine doğru çevirdi. Çıyanlar dört-beş saç telinin üzerinden tırmandıkları için, kadının gözlerine dokunamamışlardı. Badi Badi Nuri'nin gözleri önündeki yuvarlak camdan, kadının yeşil yeşil gözleri Nuri'nin gözlerine hazin hazin bakıyordu.

İşte o zaman Nuri çıldırmış gibi oldu. Gözlerine inanamadı. Şüphelendi. Daha dikkatli baktı. Yine inanamadı. Kıyamet kopuyormuş gibi bir şamata, bir çan çalışı, bir çığlık, bir ıslık ve haykırış beynini paramparça yırtıyordu. Önündeki gözler karısı Zeynep'in gözleriydi.

Ondan aylarca mektup alamayışının sebebini birdenbire anladı. Diri olarak onu o durumda görmüş olsaydı, belki ilk öfkenin atılışıyla bir cinayete kadar varabilirdi. Fakat kadın o yeşil gözleriyle gözlerinin içine bakıyordu. Bakışları yalvarıyor:

"Beni affet! Bak cezamı buldum. Öyle nadim oldum ki, boğulurken o kadar sıkıntı çektim ki..." diyor gibiydi.

Nuri'de kin şöyle dursun kadına öyle acıyordu ki. Miğferin içinde hüngür hüngür ağladı. Yine inanamadı. Kadını bıraktı. Herifin gövdesini kapı dışarı itti. Sonra döndü, yine kamaraya girdi. Artık marpucu, hava borusunu kullandığı yoktu. Kadını buldu, gözlerine baktı. Zeynep idi. A canım! Öfke değil, fakat insan gönlünün o esrarengiz merhametini duyuyordu. Kadına:

"Ben seni değil. Sen beni affet!" dedi. Gerilip dışarıya çıkayım dedi. Kadının naaşını yüze taşımak için yine odaya girdi. Fakat miğferde sanki hava kalmamıştı. Okyanus toplanıp toplanıp bütün ağırlığıyla üstüne oturmuş gibi boğuluyordu, eziliyordu. İşte o zaman acıdan yüreği çatladı ve durdu.

Gazete No: 523, 8 Mayıs 1948

Yukarıda deniz yüzünde kılavuz ipini tutmakta olan Etem Reis, iple verilen işaretlerden değil yalnız, fakat ipin en ince titreyişinden dalgıcın dipte ne halde olduğunu çakan bir adamdı. Çok konuşmaz ve hatta hiç gülmezdi. Fakat bir eli dümen yekesinde ve bir eli de kılavuz ipindeyken arasıra, hafifçe kaş çatar, dişleri arasından duyulur duyulmaz bir "fena!" der, biraz durur, sonra dipteki dalgıçla berabermiş de ona söylüyormuş gibi "Biraz sağa dönsene ulan!" diye fısıldar veyahut hafifçe gülümser, "Yaşa bre levendim. Şimdi buldun" derdi. Arasıra da hava rotasını çevirenlere "Bir iki atmosferlik hava daha veriniz" diye bağırırdı. Etem Reis dalgıca kılavuz ipiyle değil, fakat sanki yüreğinin en iç teliyle bağlıydı. Bir dalgıç denize daldı mıydı kim olursa olsun geminin ve tayfanın Etem Reis vasıtasıyla imparatoruydu.

Etem Reis'in beş-on dakikadan beri kaşları çatıldıkça çatılıyor, yüzüne düşen bir teessür gölgesi gitgide koyulaşıyordu. Bir aralık birkaç kere hayretle "A! A! A!" dedi. Kaşlarını birdenbire, birbirine fena halde kancaladı. Havanın nasıl olduğunu anlamak için barometreye bakıldığı gibi, bakışlarını, Etem Reis'e bağlamış olan dalgıçlar, sanki denizin dibini göğün masmavi derinliklerinde görüyormuş gibi, gözlerinin uzun bakışını göklere daldıran Etem Reis'in birdenbire, kendilerine döndürdüğünü gördüler. Onlara:

"Biriniz yedek dalgıç elbisesini çarçabuk giysin. İnşallah bir şey yoktur, amma ne olur, ne olmaz" dedi.

Bay Haşmet Karaoğuz heyecandan yerinde duramıyor ve zıp zıp hopluyordu.

"Yoksa paraları bulamadı mı?" diye sordu. Sanki hiç konuşmamış gibi oldu. Çünkü gözlerini bile ondan tarafa döndüren olmadı.

Hiç ses çıkartmıyorlar, aceleci ellerle yedek elbiseyi giymekte olan Sadık'a yardım ediyorlardı. Bay

Haşmet sorusunu daha yüksek bir sesle tekrarlayınca Megafon Şaban Kaptan:

"Vela havle vela kuvvete! Patlamayınız be efendim" dedi.

Etem Reis teessürden darmadağınık olmuş bir suratla kılavuz ipini boyuna –balık avlayan balıkçıların voltayla yaptıkları gibi– kaldırıp indiriyordu. Benzi atmıştı ve boncuk boncuk terler alnında ışıldıyordu. Boğuk ve kalın bir sesle "Sadık durma dal! Hava verin Sadık'a" dedi. Sadık'ı denize giden takma merdivenin son basamağında iki omuzlarından destekliyorlardı. Sadık, kendisini tutanlara "Atınız beni!" dedi.

Deniz top gibi patladı. Köpük halkaları denizin durgun yüzünde genişleyerek yayılırken, imdatçı dalgıç, yüzde sert sert fısıldayan hava habbelerinin bulutu içinde yıldırım gibi mor karanlıklara iniyordu. Etem Reis "Yahu adamın zaten eli kolu vurulmuş, tutmaz. Onun dediğine ne kulak asıyorsunuz? Hiç dalgıç böyle mi atılır? Birini kurtaralım derken, ikincisini mi boğalım?" dedi. Aradan bir dakika kadar geçti. Etem Reis birdenbire yerinden fırladı. Megafon'a "Şaban, kılavuz ipini sen tut. Ben dalacağım!" diye bağırdı.

Bütün ağızlardan "Forma yok, bir tane var fakat yırtık. Hem sen yirmi-yirmi beş senedir dalmadın, olmaz" diye haykırdılar. Dalgıç Naim "Ben çıplak dalarım" diye ileri atıldı. Onun ardı sıra Kara Yusuf "Ben de!" diye bağırdı.

Etem Reis, şaka götürmez bir sesle "Ben bu dalgıç gemisinin kılavuz kaptanıyım. Hiç kimse, hiç kimse söylediğim söze karşı çıkamaz. Solüsyonu çabuk getirin, formayı yamayalım" dedi. Dalgıç forması enti püften bir solüsyonla güya onarıldı. Elbisenin öylesiyle değil derin denizlere fakat insan boyu bir havuza bile dalmak ölümü aramak olurdu. Tam miğferini başına takarlarken Megafon Şaban Kaptan bir adım ileri atarak bir şey söyleyecek oldu. Fakat Etem'in ona bakışı, Küllük'ten mektup aldıkları günün gecesi Sali Adası'nda ona anlatmış olduklarını yeni baştan anlatıyormuş gibi

oldu.

Etem Reis'in yüzü miğferle örtülünce, Şaban Kaptan içinden "Allah vere de bu onu son görüşüm olmasa" diye düşündü. Yumruğunun tersiyle gözlerini sildi.

Denizde üç kişi vardı. İki hava borusunun ve kılavuz ipinin delaletiyle Etem Reis mahut kamarayı çarçabuk buldu. İki dalgıcın da elektrik fenerleri yanıyordu. İkisi de ölmüştü. Etem kamaradaki kadını da tanıdı. İlk niyeti iki dalgıcı denizin dibinde bırakmaktı. Fakat ölüler için dışarıda yapılacak binbir resmi formalite vardı. İki dalgıcı ve Badi Badi Nuri'nin karısını güçbela vapurdan dışarıya çıkardı. Zeynep'i saçlarından Nuri'ye bağladı. Ve yukarıda Şaban Kaptan'a "Çek!" işaretini verdi. Kendisi de yüze geldi.

Dalgıçlar ve tayfa sessiz sessiz, iki dalgıcı formalarından çıkarıp naaşlarını güverteye uzattılar. Bu arada Bay Haşmet "Paralarım! Paralarım!" diye kıyametler koparıyordu. Gemi tahta gibi, demir gibi cansız cisimlerden yapılmış olmasına rağmen, gemidekilerden esen hava dolayısıyla mı ne, sanki matemengiz bir surette kararmıştı. Bir aralık sabrı tükenen Megafon, "Param!" diye tepinmekte olan Haşmet'e:

"A efendim bu kadar kıymetli ise buyurun dalgıç elbisesini, dalıp çıkarın. Görmüyor musunuz şu hâlimizi! Sizden alacağımız para için değil, fakat söz verdiğimiz için onu arayacağız!" dedi.

Gemilerin bayraklarını ölüler için direğin yarısına indirdiler. Urla'da ölülere ait formaliteler bittikten sonra, Badi Badi Nuri'yi, karısı Zeynep'i ve Sadık'ı ayrı ayrı tabutlara koyup mezarlığa götürmek için omuzlarına aldılar. Urla'nın birkaç denizci ve kayıkçısı cenaze alayını teşkil ettiler. Bir aralık Sadık'ın tabutunu omuzlamakta olan Şaban "Zavallıyı diriyken de böyle taşırdık" dedi.

Zımba ve Samut "Neye sefere çıktığımız gibi heyamola demiyoruz?" dediler. Ötekiler "Öyle ya?" diye seslendiler. Mezaristanın kapısından girerken, ölüleri

diriltecek bir "Heyamola" nidası yükseldi. Üç ölüyü mezaristana bıraktıktan sonra gidip Bay Haşmet'in paralarını bulup çıkardılar. Ücretlerini aldıktan sonra, iş, paraların pay edilmesine kaldı. Sadık'ın payı karısına ve çocuklarına verilecekti. Fakat Badi Badi Nuri'nin dünyada kimsesi yoktu. Ona bir mezar taşı yaptırdılar. Üzerinde "Ey yolcu, bil ki Ege'nin en korkunç derinliklerinden yılmayan bu canlı yürek, kendi merhametinin derinliğinde çatladı" diye yazılıydı.

Annesinin ölümünden sonra Handan, birbiri ardınca birçok tatsız tutsuz ve renksiz günleri, yaşama bezginliği ve iştahsızlığı içinde geçirdi.

Gazete No: 525, 10 Mayıs 1948

125

O sıralarda hiç kimseyle görüşmek istemiyordu. Fakat dünyadan böyle el etek çekişinin, Bayan Belma ile Macide terzi dükkânlarının gelişmesine engel olacağını söyleyerek çaylara, ziyafetlere, balolara gitmesi için kışkırtıyordu. O da istemeye istemeye şuraya buraya gitmeye, ötede beride görülmeye başladı. Kendisine şaşarak, içkiden hoşlandığının farkına vardı ve daha büyük bir hayretle de, erkeklerin kendisini çok beğenmelerinin, kendisine âşık olmalarının, kendisine çiçekler gönderip, öpmeye kalkışmalarının çok hoşuna gittiğini de anladı. Yalnız kendisi tarafından reddedilen bir âşığın ondan sonra artık yalnız bir arkadaşı olarak kalmaya razı olmayışı hiç de hoşuna gitmiyordu.

Bize hayran kalanları, ekseriya bizi seçmiş olmaları dolayısıyla zevk sahibi sayarız. Böyle zevk sahibi olanlarca okşanmak sahiden de pek tatlı oluyordu. Hele güzel olan kadınlar tarafından güzel ve yakışıklı sayılıp pohpohlanmaya doyum olmuyordu. Fakat bu tatları tadabilmek içinse hoşa gitmek lazımdı. Bu ise bize hayran kalanların giyim ve kuşamını taklit etmekte, göz

boyayıcılıkta onları aşarak geri bırakmak gerekti. Bu iş "son moda" felsefesiyle başarılabilirdi. İşte böylelikledir ki, Handan hem kendisine hayranlar, hem de terzihaneye müşteriler buluyordu.

İzmir'de son modanın ne olduğunu tayinde salahiyet sahibi oydu. Onun bu işte verdiği hüküm temyizsiz, istinafsız ve kat'i idi. Aynı zamanda da pek nüktedan olarak tanınmıştı. Bir toplantıda konuşulacak konuları o seçer, ancak söyleyeceklerini bitirdiği zaman ötekilerine söz düşerdi.

Ne var ki Handan'ın yüreğini boyuna Rıdvan denilen bir kurt kemiriyordu. Çivi çiviyi sökerdi. İşte bundan dolayı ikinci defa âşık olması lazımdı, fakat zaten birincisinden ağzı pek fena yandığı için, bu ihtimali bir kenara attı. Kala kala –ölüme karşı bir protesto makamında– bir çocuğu dünyaya getirerek, bir anne olması lazım geliyordu. Fakat çocuğun berveçhipeşin babasını bulmadan ana olmak imkânsızdı. İşte bundan dolayı çocuğun babasını, herifi iyice inceledikten sonra seçmesi lazımdı. Zaten dünyalığı vardı. Çocuğu doğurduktan sonra, onu alıp dışarlıklarda bir köye gider, onu orada büyütürdü.

İşte bu niyetleri içinde gizleye gizleye yaşayıp giderken bir gün avukat Muhip'i sevmekte olduğunu anladı. Ne zaman sevmeye başladığını pek bilemiyordu. Muhip kırkını geçkin ve iki çocuk babası olduğu için, onu sevebilmesi ihtimalini hiç aklına getirmemişti. Vakıa Rıdvan'ı yüreğinden bıçakla kesip atarcasına söküp fırlatmıştı. Fakat istikbalde sevebileceği bir insanı tahayyül ederken, mutlaka onun yirmi beş yaşında –haydi bilemediniz otuzunda– olacağına ihtimal verirdi.

İşte bundan dolayı âşık olma işi, o yolda bir iş olduğu anlaşılmayacak kadar yavaş yavaş gelişmiş ve Rıdvan'ı sevmesindeki kendiliğinden akıcılıktan ve tazelikten mahrum kalmıştı.

Halbuki kadınları istediği gibi oynatmakta Bay Muhip pek becerikli idi. Handan kendisini hayal kırık-

lığına daha yeni uğramış, tecrübe görmüş bir kadın durumunda sanarak kendinden emin olmasına rağmen Muhip'e karşı kedi tarafından meydanda yakalanan bir acemi fare yavrusu kadar kendisini müdafaaya muktedirdi.

Muhip'in derli toplu ve ciddi hali de Handan'ı aldatıyordu. Muhip, eski İzmirliler gibi şehrin dağlık yerlerinde koca binalar değil fakat girintili çıkıntılı sokaklarında mükemmelen mobilyalanmış garsoniyerler tutuyordu. Bunlara girip çıkmakta olduğunun farkına varılmaması için elinden geleni yapıyordu. Oraya götürdüğü kızları da kendi cemiyetine mensup olamayacak kadar fukara olanlardan seçerdi. Bunlara karşı pohpohun pek sinsi ve pek kurnaz bir çeşidini kullanırdı. Komplimanların kadınlara pek hoş geldiğini biliyordu. Fakat bunların başarılı olmaları için doğrudan doğruya değil, lakin dolambaçlı olmalıydılar ki kadın onların samimiyetine kansın. Handan kendisinin çok zeki olduğu kanaatini de veriyordu.

Bir gün bir düğünden beraberce ayrılırlarken Handan Muhip'e:

"Bayan Mebrure'nin ne dediğimizi işitmek için nasıl arkamıza sokulduğuna ve kulak uzattığına dikkat ettiniz mi?" dedi.

"Hayır dikkat etmedim. Vay gidi budala kadın. İnsanın mahremiyetine hürmet etmezler. Hiçbirimiz bir harime sahip değilizdir. Biliyor musunuz sizi bu itibarla çok düşünüp durdum."

"Beni mi düşündünüz?"

"Evet, siz bir sır tutabilir misiniz?"

"Bittabi tutarım.

"Fakat pek mühim. Pek gizli bir şey."

"Olsun efendim. Şimdi merakımı uyandırdınız. Nedir o? Söylesenize!"

"Size söyleyeceğim fakat kimseye bildirmeyeceksiniz. Dünyada biricik sırrım var. Onun da elalem tarafından bilindiğini istemem doğrusu.

"Söz veriyorum. Hiç kimseye söylemem. Söylesenize?"

Muhip söylemezden önce derin derin düşünüyormuş gibi yaptıktan sonra birdenbire bir karar almış gibi davrandı.

"Gülmeyiniz, benim gizli iki odacığım var. Akşama kadar mahkemelerde uğraşıp da yorulduktan sonra oraya çekilip dünyadan ayrılıyorum, biraz bir başıma dinleniyorum. İnsan mahkemelerde, insanların ahlaklarının o kadar çirkin ve aşağılık taraflarıyla karşı karşıya kalıyor ki, bunca üzüntüden sonra, bir başına kalıp da derin derin murakabeye varacağı bir yer arıyor" dedi.

Handan:

"O, doğrusu bu mükemmel" dedi ve erkeğe hayranlıkla baktıktan sonra:

"Fakat neden evinize çekilmiyorsunuz?" diye sordu.

"Ev mi? Ha ev, ha dışarısı! Orada da insanı bir başına bırakmazlar. Telefon zırıldayıp sizi bir iş için arar. Sonra zavallı karım başkasının harimine pek saygı beslemez. Yapılacak biricik bir şey varsa o da benim gibi yapmaktır. Orada kitaplarım var. Darmadağınık olan başımı orada doğrultup düzene koyuyorum. Yazılarımın büyük bir kısmını da orada yazıyorum."

"Aaa! Hiç de bilmiyordum.

"Evet, bazı serbest nazımlar karalıyorum. Oraya ara sıra geliniz. Dünyanın hay ve huyundan kurtulur ve daha yüksek bahisler hakkında konuşuruz."

Zavallı Handan bu sırrın havalesiyle kendisine büyük bir iltifat yapıldığını sanarak oraya gitmeyi kabul etti.

Handan oraya gidince kendisini gerçekten zevkle döşenmiş bir odada buldu. Sandalyeler, koltuklar vardı. Bir köşede bir yazı masası ve takımı duruyordu. Pencereleri uzun mavi perdeler örtüyordu. Fakat bir kadını işkillendirecek ne bir şezlong ne bir minder vardı. Halbuki içerideki ufacık tefecik pembe ipek yatak odasının kapalı kapısını bir paravan örtüyordu.

Bu odada çay içtikten sonra Muhip, Handan'a şiirlerini okudu. Ondan sonra Bay Muhip resim koleksiyonunu gösterdi.

Bazı suluboyalar, Handan'ı adeta sarstı. Yüzü kızardı. Fakat Bay Muhip, yüksek bir fikir sahasında uçan hakiki bir sanatkârın lakaydisini taklid ederek, asıl ehemmiyetli olan şeylerin ne resim edildiğinin değil fakat resmin yapıldığı meselesi olduğunu söylüyor, çizgilerin ve renklerin güzelliklerine dikkat nazarını çekiyordu.

Handan bunlara hayran kalmaya gayret ediyordu.

Gazete No: 526, 11 Mayıs 1948

126

Fakat madem ki bu resimlerde sarsılacak bir şey yoktu. Nasıl olurdu ki, yüzüne renk harlıyor, sıkılıyor ve buna rağmen de merak edip gerçekten alakalanıyordu.

Bu odaya birkaç ziyaretten sonra bir gün Bay Muhip Handan'ı oda kapısında mavi bir ipek pijamayla karşıladı ve onu arkadaşça bir coşkunlukla öptü. Yine çay içtiler. Araya birkaç likör gibi şeyler girdi. Yine resimlere bakıldı. Şundan bundan dem vurularak bazı tuzu biberi yerinde dedikodular yapıldı. Sonra Handan'a bu entelektüel musahabenin tadı için kendisine şükran borçlu olduğu tesirini vererek, onu kapıya kadar karşıladı. Handan daha el'an orada bir yatak odasının bulunduğunu bilmiyordu.

Ne var ki bir öpücük, bir öpücüktür ve nasıl tefsir edilmesi icap ettiği hakkında ne kadar ustalıklı davranılsa da, kadın onun manasını mutlaka duyar. Sonra bazı bakışlarından, gösterilen resimlerden Handan ne tarafa doğru gidilmekte olduğunu pekâlâ seziyordu. Kendisi Bay Haşmet'te daktiloluk ettiği zamanki gibi artık toy da değildi.

Ne var ki, tam Rıdvan ile buluşacağı gün, annesinin ölümü ve Rıdvan ile bozuşması gibi hadiseler, Handan'ı birbiri arkasına çıldırtıcı sevinçler ve yırtıcı acılar gibi zıt duygularla pek fena sarsmış olduğu için Muhip Bey'in teşebbüslerini, kendisine has normal tepkisiyle karşılayamıyordu. Muhip Bey, bu durumu anladığı için, mahkeme huzurunda "Masum bir kızın ayartılması" diye tavsif edeceği, hareket ve hazırlıklarını daha fazla uzatmaya lüzum görmedi. Ve küçük apartmanın bir de yatak odası olduğunu Handan çarçabuk keşfetti. Handan fizik bir acı ile ve nefretle, kolu bacağı taş kesilmiş bir halde uzanırken içinden "Yahu bu bu muydu?" diye ve "Keşke yapmasaydım" diye düşünüyordu.

Kızın duygularını sezen Bay Muhip hemen dolaptan bir şişe şampanya çıkardı. Duyduğu şükran ve saadetten o kadar talakatla bahsetti ki, Handan onu kırmamak için, apartmana yine ve yine uğramak zorunda kaldı. Aradan az bir zaman geçince, artık Handan garsoniyere kendi arzusuyla koşuyordu. Bay Muhip ise yavaş yavaş yalvaran bir âşık rolünden çıkarak ne mütehakkim bir erkek olduğunu gösterdi.

Hulûsi ile evlenmiş ve Doktor Muammer Bey'in Karşıyaka'daki evine yerleşmiş bulunan Suzan evlendiğinin dokuzuncu ayı dünyaya ikiz çocuk getirmişti. Onların vaziyetleri iyiydi. Fakat Hulûsi'nin maaşı yetmediği için çok darlık çekiyorlardı. Ne var ki, Handan onlara elinden geldiği kadar yardım ediyordu.

Handan ile Muhip arasında çatışma asıl çocuk bahsinden çıkmıştı. Handan Muhip'e ana olmak istediğini çıtlatmıştı. Muhip "budalaca" diye tavsif ettiği bu isteğe fena halde kızmıştı. Handan'ı çocuktan vazgeçirmişti. Handan bundan dolayı Suzan'ın çocuklarını kendi evladı gibi saymaya başladı.

Zaman durmayarak geçtikçe, Suzan'ın çocukları çoğalıyor, geçimleri de gitgide daralıyordu. Buna mukabil Handan'ın terzihanesi gelişiyor, kazancı artıyordu. Muhip ile son kavgasından sonra ondan ayrılınca

Handan başkalarıyla da alakalar peydahladı. Hatta son zamanlarda parasının yalnız terzihanesinden gelmediği fiskos ediliyordu.

Handan'ın ilk önceleri arada sırada içtiği şampanyanın da miktarı gitgide çoğalıyordu. Uzun fasılalarla yaşanan "zevk ve sefa âlemleri" de gitgide sıklaşıyordu. Bir gün bunların arasındaki fasılalar da kalmadı ve o zaman bunlar birer eğlence olmaktan çıkarak yorucu ve mecburi bir iş hâlini aldılar. Şampanyanın yerini rakı almıştı. Rakıya kokainle eroin de katıldı. Otuz yaşına varan Handan artık adamakıllı çökmüş ve ihtiyarlamıştı.

Ne var ki, Suzan da altı çocuk doğurarak fena halde yıpranmıştı. Yedinci doğum yolundaydı. Yıllardır çamaşırları kendi yıkamış, yemekleri kendi pişirmiş, evi bir başına derleyip toplamış, çocuklara bakmıştı. Velhasıl aile ödevlerini zor da olsa tamamı tamamına başarmıştı. Gönlünde itminan duyması ve bu itminanın yüzüne aksetmesi, bakışına neş'e, gövdesine kıvraklık ve canlılık, sıhhatine dinçlik ve sağlık vermesi lazım gelmez mi idi? Fakat hayır, o da tıpkı Handan'a dönmüştü.

Bir gün Suzan evine misafir gelen komşusu İrfan Hanım'a "Şu hâlime bak! Geçim derken, asıl ben geçtim. Hem neye yaradı a canım? Bitmez tükenmez ufak tefekler uğrunda delik deşik olarak paçavraya döndüm. Yok kapının menteşesi kırılır. Yok şu kilit bozulur. Şimdi ocak tüter, tencere delinir, çocuk hasta olur. Vallahi İrfan Hanım, hiçbir işim düzgün gitmedi. İnsan ilk önceleri tepesine tıp tıp damlayan tasa ve kaygu damlalarına aldırış etmiyor, fakat sonraları bu damlalar insanın başına bıçak gibi işliyor. Evet bunları ayrı ayrı ve bir bir düşünecek olursak, bunların ehemmiyetleri yoktur. Adam sende, göğüs gerer geçiştiririz, diyoruz. Fakat hangi kartaldır ki, birbiri ardınca yüreğine saplanan ufacık toplu iğnelerden kanaya kanaya ergeç cansız düşmesin?" diye dert yandı.

İrfan Hanım sesini kısarak.

"Kız kardeşine yazsana ayol. Sana para göndersin, o maşallah, çok zengin" dedi. Suzan, Handan'dan gizli gizli aldığı paraları İrfan Hanım'dan saklayarak "A hiç öyle şey olur mu? Allah göstermesin. Ablam kötü yola saptıktan sonra Hulûsi Efendi onun adını bile evimizde andırmadı. Ablama başvurduğumu duyacak olursa, alimallah canımı çıkarır. Sonra elalem bize ne der?" dedi.

Bu konuşmadan birkaç gün sonra Bay Hulûsi evinde otururken birdenbire öldü. Suzan altı çocuğu ile dul ve hamisiz kaldı.

Handan'ınsa beti benzi solmuştu. Yüzü, sarı üzerine kırmızı boya sürülmüşe benziyordu. Takırdayan gülüşü gülüşlerin en neşesizi idi. Sağ akciğerinin bütünü öksüre öksüre tükenmişti. Verem öteki ciğerinde mağaralar oyuyordu.

Artık Handan'ın yüreği birbiri ardınca birkaç kere çelik suyu görmüş demir parçası gibi çeliklenmiş, sertleşmiş, delinir, kırılır, burkulur yeri kalmamıştı.

İşte katı kabuk da varlığını korumak için kullandığı kalkandı. Ne kimseye acıyor ve ne de kimseye kendini acındıracak bir söz söylüyordu. Fakat bazen gülüşü fasıla veriyordu. Kaşları derin bir acıda cıız..z..z diye kavuşuyor, gözleri kapkara çukurlaşıyordu. Candan kopan "imdat"a çağrışı, titreyerek dudaklarına geliyordu. Fakat etrafına bakınca yutkunuyor ve yine yüzü taş kesiliyordu.

Hulûsi öldükten birkaç gün sonra Suzan, bir çocuğu eteğine takılı, bir çocuğu memesinde asılı, bir çocuğu göbeğinde kümeli olarak ve öteki dördüncüyü de peşine takarak, Handan'ın evinin yolunu tuttu. Çocukların tahsil masrafını Handan'dan görecekti. Handan'ın artık yaşayacağı günler pek azdı. Yatağına uzanmıştı. Kız kardeşini görünce gözleri yandı. Ona:

"Cehenneme gideceğim diye yanıma kimsecik yanaşmıyor. Fakat bana başka dünyada cehenneme ne lüzum vardı?" dedi.

"Çocuklar yanıma yanaşmasın, belki bulaşır" diye ilave etti.

O gün banka müvezzii, Handan'a bizzat imzalattığı bir kâğıt getirdi. Hizmetçi onu kapının önüne götürdü. Müvezzi içeri girince, biri yatakta biri koltukta iki kadının kendilerinden geçkin uyumakta olduklarını gördü. Oradan çıktıktan sonra bir tanıdığına "Bana, namussuz bir kadındır, suratına bakınca anlarsın, işte Handan odur" demişlerdi. Odada iki kadın vardı. Birbirlerine çok benziyorlardı. Hangisinin namuslu, hangisinin namussuz olduğunu anlayamadım," dedi.

Handan artık ölüyordu. Kardeşi yanı başında idi. Akıbet ince bir iç çekişle öldü. Sesi sanki uzaktan, derinden, dünyaya doğduğu zamanki unutulmuş çocukluk başlangıcından kopup gelmiş, ömrünün kapkara ve karmakarışık safhalarından geçmiş ve o dakikada son nefesi olarak masum insan ruhunu dünyaya teslim etmişti. Gözünün ucundan kezzap gibi bir yaş titredi.

BULAMAÇ SÖZLÜĞÜ

Şadan GÖKOVALI

AHAR: Sonra.

AHENİN: Pek sağlam.

AHFAD: Torunlar.

AHSEN: Güzel, çok güzel, yakışıklı.

ÂKIBET: Son, bitim, sonuç.

ALAİMİSEMA: Gökkuşağı.

ALİHE: İlahe, tanrıça.

AMALİ ERBAA: Dört işlem.

AMELMANDE: İşten kalmış, çalışamaz, iş göremez.

AMUD: Dik, dikey, dikine.

ANGILAMAK: Yankılamak.

ARIKLAMAK: Zayıflamak.

ARŞ-I ÂLÂ: Dokuzuncu ve en yüksek gök tabakası. Tanrının, dokuzuncu tabaka gökte varsayılan kudret ve ululuğunun tecelli yeri.

ASIR (ASR): Yüzyıl.

AŞÜFTE: Orospu, şuh kadın.

ATEH: Bunama.

AZAMET: Büyüklük.

BADI SABA: Sabah yeli.

BAHUSUS: Özellikle.

BAHİS: Konu.

BAKANT (Bakhand): Şarap ve Eğlence Tanrısı Dionysos'un dinsel törenlerini kutlayan kadınlar alayı.

BEDBİN: Kötümser.

BEHRE: Pay, hisse.

BERENAĞRI (Belenarı): Alelusul, şöyle böyle, iğreti.

BERÎ: Kurtulmuş, temiz.

BERVEÇHİPEŞİN: Peşin olarak, peşinen, peşin parayla.

BİGÂNE: Kayıtsız.

BİHABER: Habersiz.

BİKR (Bikir): Kızlık, erdenlik, bekaret. (Bikrin izalesi: Kızlığın giderilmesi)

BİTTABİ: Doğallıkla.

BOĞADA: Küllü suya bir sele ya da sepet içinde çamaşır basma.

BİRAÇİYOL: Bir tür tekne.

CENABET: Pis, din açısından yıkanmayı gerektiren durum.

CENGÂVER: Cenkçi, savaşçı.

CERRAH: Operatör.

CEVVAL: Fazla veya pek dolaşan, hareketli, canlı, dirik.

CİDAL: Zorlu çekişme, uğraşma.

CÜRÜM: Suç Ceza Yasasının sırasıyla; kabahat, cünha, cinayet diye saydığı suçların tümü.

ÇİTEMİK: Çitlenbik, melengeç.

DÂHİ: Öke, üstün kişi, çok akıllı kişi.

DAİREVİ: Dairesel.

DAR-I DÜNYA: Dünya, yeryüzü.

DAZIR DAZIR: Çok acele ve telaşlı.

DERYA: Deniz. Engin bilgili kimse.

DİONYSOS: Şarap ve eğlence tanrısı.

DRİYAD: Ağaç ya da orman perilerine söylembilimde verilen ad.

DUAN (Dün): Alçak, aşağılık kimse.

EDİB (P): Edebiyatla uğraşan.

EF'AL: Fiiler, edimler.

EFSUN: Büyü.

EHEMMİYET: Önem.

ELAN: Şimdi.

ELKASİBÜ HABİBULLAH: "Rızk Allah'tandır", Hattat Yesarî'nin kitabı.

EMRAZ: Marazın çokluğu.

EMTEA: Mallar.

ENKAZ: Yıkıntı.

ENSER: Büyük çivi.

ESER-İ CEDİD: DNA 4 boyutunda yazı kâğıdı.

EVLAD-I AYAL: Çoluk–çocuk.

FALBALA (Farbala): Entari, perde, kanepe örtüsü gibi şeylerin kenarlarına dikilen kırmalı ve büzgülü süs.

FAZİLET: Erdem.

FEBÜS: (Phoibos), Güneş Tanrısı Apollon.

FERMENFERMA: Buyruğu geçen, hükmeden.

FEVERAN: Kanayıp fışkırma, coşma, kabarma, fırlama.

FİMABADE: Bundan sonra.

FONOGRAF: İlkel gramafon.

GALSAMA: Solungaç.

GOMİNA (Gomene): Dilimize İtalyancadan girmiş bir denizcilik terimi. 1.120 kulaç ya da milin onda biri kadar uzaklık birimi; 185 m.

GRADİN: Yelkenleri yırtılmaktan kurtarmak için çepeçevre dikilen bitki ya da telden yapılan halat.

HABASET: Yaratılıştan olan cesaret, yüreklilik.

HABBE: Tane, ufak yuvarlak şey, damlacık.

HACET: Gerekseme, insanın muhtaç olduğu şey, gereklilik.

HAKK-I ALİLERİ: Yüksek hakları.

HALE: Ayça.

HAMLETMEK: Yormak, öyle yorumlamak.

HARABİ: Haraplık, yıkıntılık.

HARİM: Kimsenin giremeyeceği yer, harem.

HASLET: Erdem.

HEMCINS. Aynı türden olan.

HEYULA: İri ve gösterişli ama değersiz şey (kişi).

HIFZ: Saklama, koruma.

HİKMET: Felsefe, gizli, bilinmeyen nokta.

HODBEHOD: Kendi kafasına göre, kimseye danışmadan, kendi başına, kendi kendine, kendiliğinden.

HODKAM: Bencil.

HUDUT: Sınır.

HUN: Kan, öc, öldürme.

İAŞE: Yaşatma, yedirip içirme, besleme.

İÇTİMAİ: Toplumsal.

İDAREHANE: Yönetimevi (yeri).

İFNA: Yok etme, tüketme.

İHTİLAT: Karışma, görüşme.

İHTİRAM: Saygı.

İHTİSAS: Uzmanlık.

İHTİVA (etmek): İçermek.

İLCA: Zorlama.

İLHAM: Esin.

İNFİLAK: Patlama.

İNHİNA: Eğrilme, eğilme, eğrilik.

İNHİRAF: Sapma.

İNHİSAR: Tekel.

İNTİBA: İzlenim.

İNTİNA: Çekilme.

İNTİZAR: Bir şeyin olmasını, bir kimsenin gelmesini beklemek.

İPTİDAİ: İlkel, basit.

İRFAN: Bilme, biliş, işe yarayış.

İSKENDERİ KEBİR: Büyük İskender.

İSTİDAT: Yetenek.

İSTİFHAM : Sorup anlama, öğrenmek için sorma, soru.

İSTİHFAF: Hafifseme, önem vermeme, aşağı görme, *azımsama.*

İSTİKBAL: Gelecek.

İSTİKŞAF: Keşfetmeye çalışmak.

İSTİNAF: Yeniden başlama.

İTAAT: Söz dinleme, esenleme, alınan emre göre hareket etme, boyun eğme.

İTMİNAN: Gönül kanmışlığı, rahatlığı; tatmin olmuşluk, doymuşluk.

İTTİHAZ: Kabul etme, düşünme.

İTTİHAM: Suçlu olma.

İZAHAT: Açıklama.

KABLELMİLAD: Doğuştan.

KADDI ŞEHEVAT: Şehvetin boyutu.

KAFFE: Tüm, hep, bütün, cümle.

KAİDE: Kural, ilke.

KAİN: Bulunan, var olan, mevcut olanlar.

KAİNAT: Evren.

KARİNA: Gemi teknesinin su içinde kalan kesimi. Kaburgaların temeli demek olan omurganın altına bağlanan iğreti omurga.

KEHKEŞAN: Samanyolu.

KENTAUR: Altı at, üstü insan olan mitolojik yaratık.

KESAT: Sürümsüzlük, *satılmama, alışveriş durgunluğu,* kıtlık, yokluk.

KIŞRIYE: Kabuğa ait, kabukla ilgili, kabuklu olan.

KOKOT: Hafifmeşrep kadın, yosma.

KOMİKİ ŞEHİR: Büyük komedyen.

KUMKUMA: Küçük testi, çömlek. Kötülükleri olumsuzlukları kendisinde toplayan kimse, olay, olgu ya da yer.

KUVVE–İ MANEVİYE: Manevi kuvvet, moral.

KÜLLÜ NEFSÜN ZAİKATÜL MEVT: Her nefis ölümü tadıcıdır.

LAGAR: Arık, cılız.
LAHUTİ: Tanrı alemiyle ilgili, ölümsüz.
LAKAB (P): Takma ad.
LAKAYT: Kayıtsız.
LAKIRDINAME: Balıkçı "takdirname" anlamında kullanmış.
LAMİSE: Duyarga.
LAYEMUT: Ölmez, ölümsüz.
LENDUHA: Kaba, kullanışsız şey.
LİSANI HALİK: Yaratıcının, yaratılışın diliyle.
MABAD: Devam, sondaki, alttaki, sonrası, sonu.
MADUN: Ast, aşağı, emir altında bulunan.
MAFEVK: Üst, yukarı.
MAĞRUR: Gururlu.
MAHBES: Hapishane.
MAHİYET: Nitelik.
MAHLUKAT: Yaratıklar.
MAHMUR: Uykulu.
MAHRUM: Yoksun.
MAHUT: Bilinen, adı geçen.
MAHVİYAT: Alçakgönüllülük.
MALUMAT: Bilgiler.
MANA: Anlam.
MANDRAGOR (Nebatı adem): Adam otu.
MARAZ: Hastalık.
MASUN: Yoksun, korunmuş.
MATEMENGİZ: Yaslı, yas tutucu.
MATUF: Verilmiş, yönlendirilmiş.
MAZARRAT: Zararlar.
MEÇHULAT: Bilinmezler, bilinmeyenler.
MEFLUÇ: Felç olmuş.
MEFSEDET: Bozukluk, fenalık, karıştırma, fesat kurma.
MENFİ: Olumsuz.

MENFUR: Kendisinden nefret edilen, sevilmeyen, iğrenç.

MENŞE ŞAHADETNAMESİ: *Bir malın çıkış yeri belgesi.*

MENZİL: Erim, hedef, konak yeri, bir günlük yol.

MERBUT: Bağlanmış.

MERTEBE: Aşama.

MEYUS: Umutsuz.

MEZARİSTAN: Mezarlık.

MEZİYET: Bir kimse ya da şeyi, ötekilerden ayıran üstün nitelik.

MİHANİKİ: Makine gibi; düşünülüp ölçülerek değil de, sırf alışkanlığın verdiği *kolaylıkla veya kafa ile değil* de, *salt* kasların hareketiyle yapılan (iş).

MİHVER: Eksen.

MİSKAL: Bir buçuk dirhemlik ağırlık ölçüsü.

MİYAR: Ölçü.

MİZAH: Gülmece.

MUAMELE: İşlem.

MUASSIR: Çağdaş.

MUAYYEN: Belirli.

MUHARRİR: Yazar.

MUHAVERE: Konuşma, diyalog.

MUHAYYEL: *Hayal edilmiş, zihinde kurulmuş, düşsel.*

MUHKEM: Sıkı.

MUHİK: *Hak veren, doğruluktan ayrılmayan.*

MUKABİL: Karşılık.

MUKADDERAT: Tanrının takdir buyurduğu, mukadder kıldığı şeyler.

MUKATTAR: İmbikten geçirilmiş, damıtılmış.

MUKAVEMET: Karşı koyma, dayanma, karşı durma.

MUSAFFA: Tasviye olunmuş, yabancı maddelerden ayrılmış.

MUSİBET: Ansızın gelen bela, sıkıntı.

MUTAASSIP: Bağnaz.

MUTANTAN: Gösterişli, süslü, parlak, tantanalı.

MUTMAİN: Kanmış, inanmış, doyumsamış.

MUVAFFAKİYET: Başarı.

MUZAFFERİYET: Utku, zafer.

MÜBALAĞA: Abartma, abartı.

MÜBAHASE: Bir iş hakkında görüşme.

MÜBAYAA: Satın alma.

MÜBREM: Mutlaka olması gereken, olması önlenemeyecek olan.

MÜCEHHEZ: Donatılmış.

MÜCERREB (P): Denenmiş, sınanmış.

MÜDAHALE: Karışma.

MÜESSESE: Kuruluş.

MÜESSİR: Etkili.

MÜKÂFAT: Armağan, ödül.

MÜKELLEF: Yükümlü.

MÜKERRER: Yeniden.

MÜKERREREN: Tekrar tekrar.

MÜLTEFİT: İltifat eden, öven, önem veren.

MÜLTEZİM: Devlet gelirini üstüne alıp toplayan.

MÜNASEBET: İlişki.

MÜNASEBETTAR: İlişkili, yakın, yakışan.

MÜNASİP: Uygun.

MÜNEZZEH: Temiz, alnı açık, günahsız, arınmış, kötü işler den uzak, suçsuz.

MÜNFERİT: Yalnız, özbaşına.

MÜPTELA: Düşkün, tutkun, meraklı.

MÜSAVAT: Eşitlik.

MÜSBET: Olumlu.

MÜSTEHZİ: Alaycı.

MÜSTESNA: Hariç, dışında.

MÜSTESNA: Üstün, başkalarına benzemeyen.

MÜŞAHEDE: Gözlem, gözle görme.

MÜTEBAKİ: Kalan, artan.

MÜTEESSİR: Hüzünlü, etkilenmiş, üzüntülü, üzgün.

MÜTEHASSIS: Uzman (Mütehassis: Duygulanmış, hislenmiş.)

MÜTERAKİM: Birikmiş, yığılmış.

MÜTEREDDİ: Soysuzlaşmış.

MÜTESELSİL: Zincirleme.

MÜVEZZİ: Dağıtıcı.

MÜZAKERE: Görüşme, tartışma.

MÜZARAA: Bir taraf tarla ve tohum vererek, öteki taraf da çalışarak ortaklaşma. Toprak sahibiyle işçi arasında ürün bölme üzerine kurulmuş ortaklık.

NAMERD: Merhametsiz, alçak.

NAMÜTENAHİ: Sonsuz, sınırsız.

NATIKPERDAZ: Düzgün ve etkili söz söyleyen.

NAYİAD: Ağaç perileri.

NAZARİYE: Kuram, varsayım.

NEBAT: Bitki.

NEBATİ: Bitkisel.

NEFAİS: Herkesin aradığı, beğendiği, güzel ve değerli bulduğu şeyler.

NEHAL: Nasıl.

NEVCİHAN: Taze, genç.

NÜVAZİŞKAR (Nevazişkar): Okşayıcı, övücü, gönül alıcı.

OKRA (Nokra): Hipodermoz. Büvelek kurtçuklarının hayvanlarda yol açtığı hastalık.

PAVLİKA: Fabrika.

PİRUZA (Firuze): Turkuvaz.

RAKİK: İnce, nazik.

RAKKAS: Sarkaç.

RAYİÇ: Revaçta, sürümde olan; paranın halk arasındaki değeri.

RAYİHA: Koku.

REFAKAT: Eşlik.

RIH: Yazıda mürekkebi kurutmada kullanılan ince kum.

RÜŞEYM: Embriyo.

SADME: Çarpma, tokuşma.

SAHABET: Sahiplik.

SAKAF, SAKF: Dam, çatı.

SAMUT: Dilsiz.

SATIH: Yüzey.

SAY: Emek, çaba.

SELAHİYET: Yetki.

SEMAVAT: Gökler.

SEMERE: Sonuç, yarar.

SERAZAD: Serbest, başıboş.

SERGÜZEŞT: Başa gelenler, macera, serüven.

SER–LEVHA: Başlık, manşet.

SERPME (SAÇMA): Elle atılan balık ağı.

SERVET-İ SAMAN: Zenginlik, para, mal, mülk sahipliği.

SEYYARE: Gezegen.

SIHHAT: Sağlık, esenlik.

SİRAYET: Bulaşma.

SPİROKET (A): Dönüşümlü hummaya sebep olan mikrop: Spirochaeta recurrentis.

SÜKÛT: Sessizlik.

ŞAHESER: Başyapıt.

ŞAHİKA: Doruk, zirve.

ŞALE: İsviçre'ye özgü, dağcılara konutluk eden, üstü tahtalarla örtülü ahşap, küçük ev.

ŞEFFAF: Saydam.

ŞERİK: Ortak, arkadaş.

ŞİKÂR: Av.

TÂBİ: Bağlı.

TABİAT: Doğa.

TAHAYYÜL: Hayal etme, kurma.

TAHKİR: Aşağılama, onur kırma, onuruna dokunma; hakaret. Hor ve hakir görme, horlama, alçaltma.

TAHRİRAT: Yazım, yazma, yazılı olarak kayda geçirme.

TAHSİSAT: Ödenek.

TAKBİH: Çirkin görme, beğenmeme.

TALAKAT: Dil açıklığı, kolay ve güzel konuşma yeteneği.

TARRAKA: Gümbürtü.

TARİHİ UMUMİ: Genel tarih.

TASAVVUR: Tasarlama, zihinde kurma.

TAVSİF: Sınıflandırma.

TAYYARE: Uçak.

TAZYİK: Basınç.

TEBELLÜR: Billurlaşma, belirme.

TECAVÜZ: Saldırı.

TEDARİK: Sağlama.

TEDAVÜL: Yürürlük.

TEFERRUAT: Ayrıntı.

TEKÂMÜL VE TERAKKİ: Olma–olgunlaşma ve ilerleme–kalkınma.

TEKAÜT: Emekli.

TEKERRÜR: Yinelenme.

TELAFFUZ: Bir harf ya da sözcüğü, sesleri iyi çıkararak söyleme.

TELAKKİ: Alma, kabul etme, fikir sahibi olma, sayma.

TELVİS: Kirletme, bulaştırma.

TELKİN: Birine bir şey anlatıp, zihnine koyma.

TEMELLÜK: Yaltaklanma.

TEMERRUZ: Merkez tutma, toplanma, birikme.

TENEZZÜL: Düşme, alçalma.

TENVİR: Aydınlatma.

TEREDDİ: Soysuzlaşma.

TERFİK: Arkadaş etme, yanına verme.

TESADÜF: Rastlantı.

TESAVİ-İ LEYL-ÜNEHAR: Gün-tün eşitliği.

TESLİMİYETKÂR: Kendisini teslim edici, verici.

TEVARÜS: Mirasa konma.

TEZYİNAT: Süslemeler.

TEZYİF: Çürütme, alaya alma, eğlenme. Züyufa çıkarma, kalp, sahte, değersiz olarak gösterme.

TEŞBİH: Benzetme.

TULU MÜDDET MUAMMER OLMAK: Uzun süre mutlu yaşamak; doğuştan beri.

TİCARETİ BAHRİYE: Deniz ticareti.

TİRHANDİL: Bir tekne çeşidi.

TUFEYLİ: Asalak.

UFKİ: Yatay.

UKALA: Akıllılar, bilir geçinen, bilgiçlik taslayan.

VAKİ: Olan, olmuş.

VEÇHE: Yüz, veçhile; bir suretle.

VEKÂLET: Bakanlık.

VESİLE: Yol, fırsat, neden.

YEGÂNE: Biricik.

YEİS: Üzüntü.

ZARBETMEK: Darbetmek, dövmek, vurmak, çarpmak.

ZEHAB: Gitme. Bir fikir veya sanıya uyma. Sapma. Bir fikir veya sanıda bulunma.

ZEMİN: Yer.

ZENDOS: Zampara, çapkın.

ZÜBDE: Özet, öz.

ZİDDETMEK: Sözlüklerde yok. "Linç" anlamına geldiği, tümcenin gidişinden anlaşılıyor. dizgi yanlışı olabilir.

HALİKARNAS BALIKÇISI
BÜTÜN ESERLERİ

1. Aganta Burina Burinata *"roman"*
2. Turgut Reis *"roman"*
3. Mavi Sürgün *"yaşamöyküsü"*
4. Merhaba Anadolu *""deneme"*
5. Uluç Reis *"roman"*
6. Düşün Yazıları *"deneme"*
7. Ötelerin Çocukları *"roman"*
8. Anadolu'nun Sesi *"deneme"*
9. Altıncı Kıta Akdeniz *"deneme"*
10. Deniz Gurbetçileri *"roman"*
11. Ege'den Denize Bırakılmış Bir Çiçek *"öykü"*
12. Gençlik Denizlerinde *"öykü"*
13. Sonsuzluk Sessiz Büyür *"deneme"*
14. Anadolu Efsaneleri *"deneme"*
15. Anadolu Tanrıları *"deneme"*
16. Hey Koca Yurt *"deneme"*
17. Parmak Damgası *"öykü"*
18. Çiçeklerin Düğünü *"öykü"*
19. Dalgıçlar *"öykü"*
20. Arşipel *"deneme"*
21. Bulamaç *"roman"*

Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı'nın 4.3.1987 gün ve 1832 sayılı yazılarıyla okullara tavsiye edilmiş; karar 23.3.1987 gün ve 2230 sayılı Tebliğler Dergisi'nde yayımlanmıştır.

HALİKARNAS BALIKÇISI'nın bütün eserlerini yayımlayan yayınevimiz, **Bulamaç**'ı okur önüne çıkarmaktan mutludur.

BALIKÇI'nın 1948 yılında Demokrat İzmir gazetesinde tefrika ettiği bu romanı 'dağıtarak', parçalarını küçük değişikliklerle öteki romanlarında kullandığı, bazı bölümlerini ise bağımsız öykülere dönüştürdüğü görülmektedir. Birçok kitabına yayılan bu dağılımı okurlarımız elbette fark edeceklerdir. Ancak **Bulamaç**, başka hiçbir kitabında yer almayan birçok bölümüyle, **HALİKARNAS BALIKÇISI**'nın coşkulu anlatımının, kıvrak ve zengin Türkçesinin tadını bize getirdiği gibi, araştırmacılar ve edebiyat tarihçileri için de ilginç bir kaynak ve belge değeri taşıyor. Kanımızca, bu da onun önemini ve değerini artırıyor.

Böyle bir yapıtın gün ışığına çıkarılmasını ve geleceğe aktarılmasını, **"bütün eserleri"**ni yayımlama sorumluluğunun yüklediği doğal bir görev sayarak **Bulamaç**'ı ilginize ve dikkatinize sunuyoruz.

Doğumunun 106., ölümünün 23. yılında **BALIKÇI**, sevenlerine anlamlı bir "merhaba" diyor **Bulamaç**'la. "Merhaba..."

